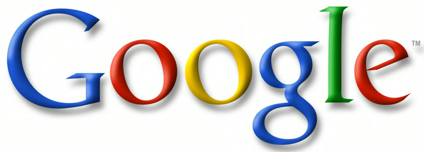
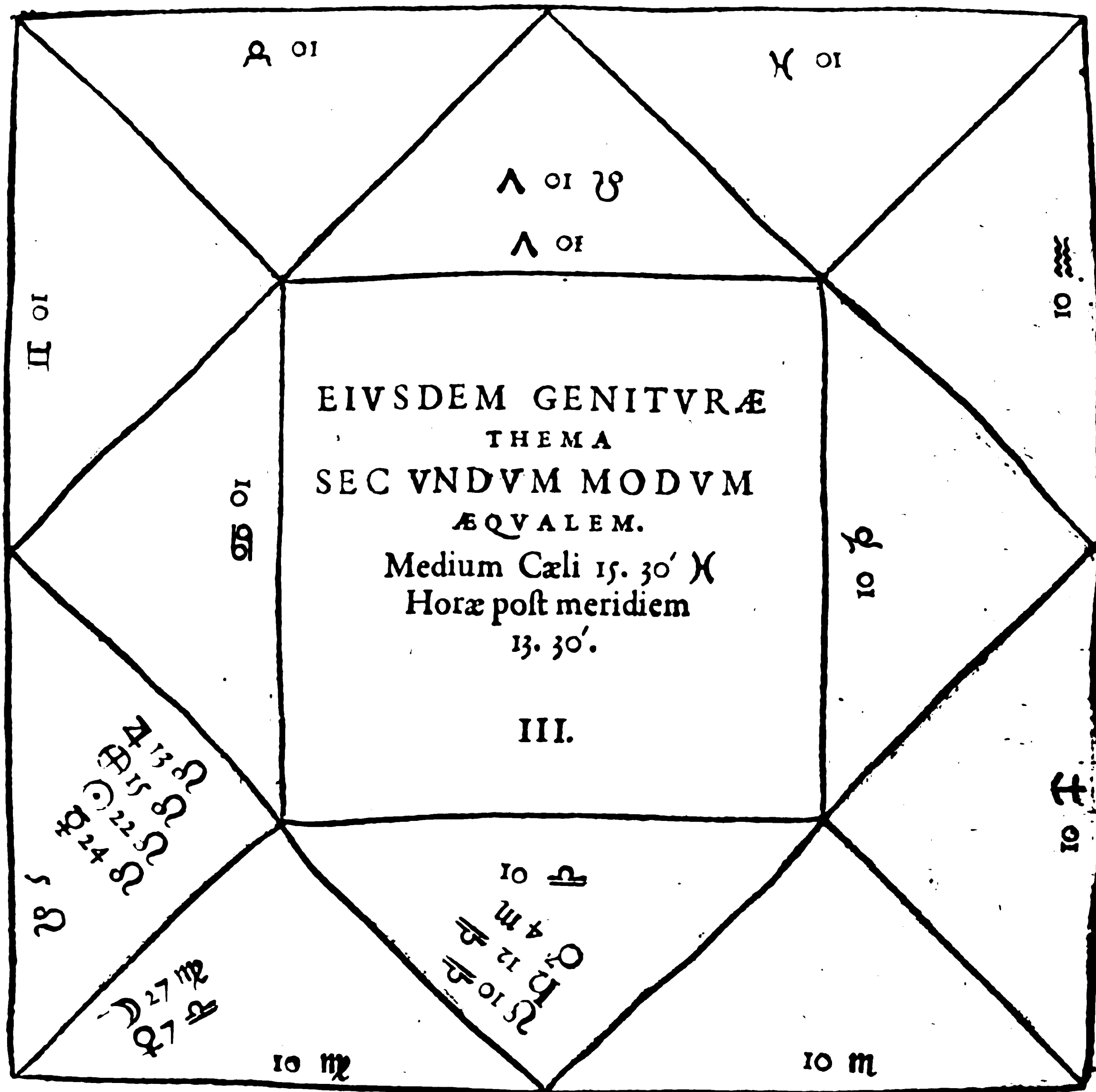
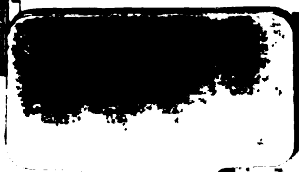

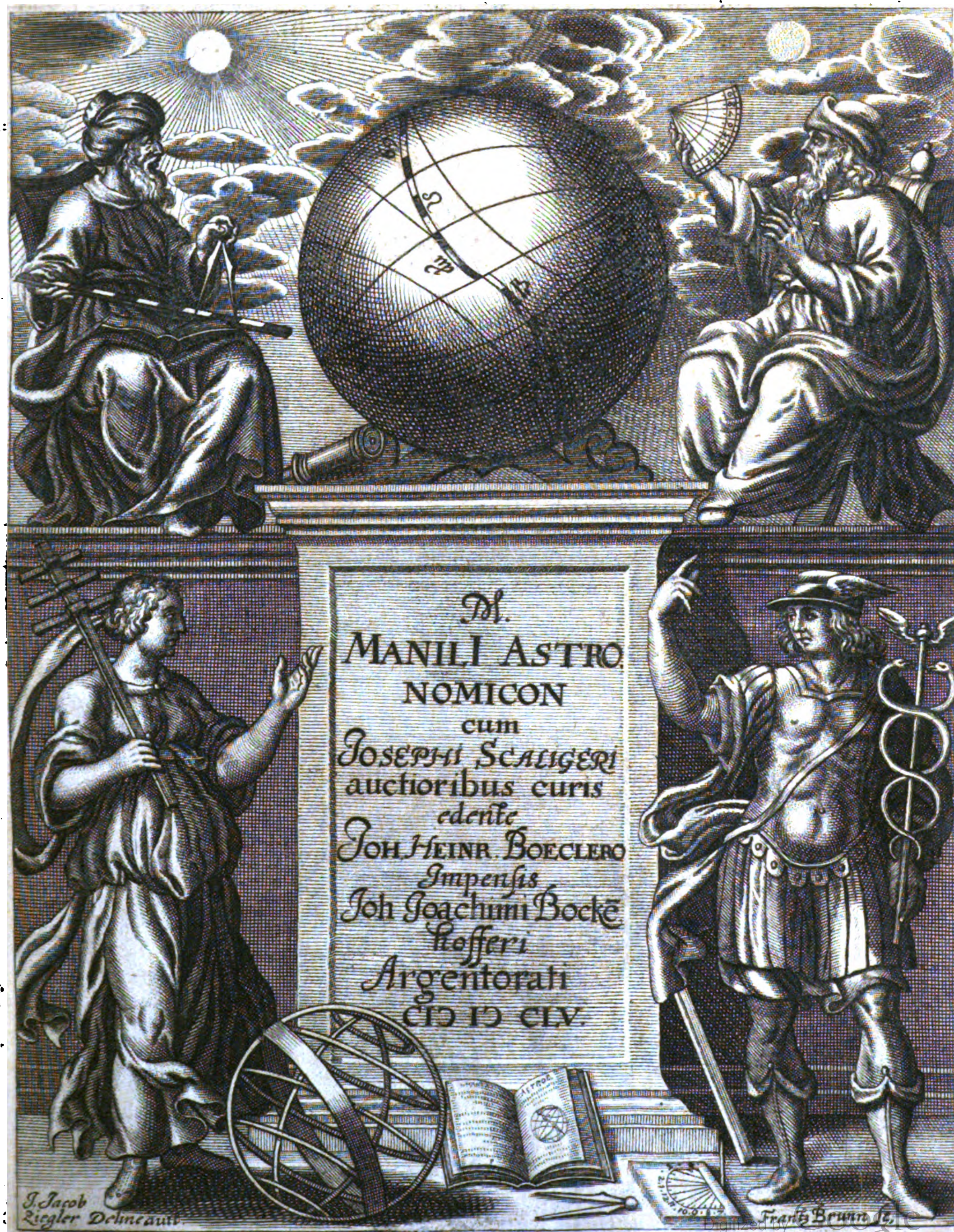

EIVSDEM GENITVRÆ
THEMA
SEC VNDVM MODVM
ÆQVALEM.
Medium Cæli 15. 30′ ♓
Horæ post meridiem
13. 30′.
III.

1 fl. 45 kr C.V.

M.
MANILI ASTRO
NOMICON
cum
JOSEPHI SCALIGERI
auctioribus curis
edente
JOH. HEINR. BOECLERO
Impensis
Joh. Joachimi Bockē
hofferi
Argentorati
CIϽ IϽ CLV.
J. Jacob Ziegler Delineavit
Frantz Brunn sc.

MARCI
MANILII
ASTRONOMICON.

à

IOSEPHO SCALIGERO

ex vetusto codice Gemblacensi infinitis mendis repurgatum.

Eiusdem

IOSEPHI SCALIGERI

NOTÆ,

Quibus auctoris prisca astrologia explicatur, castigationum caussæ redduntur, portentosæ transpositiones in eo auctore antiquitus commissæ indicantur.

Nunc primum

Ex Codice SCALIGERI, quem sua manu ad Tertiam Editionem præparauerat, plurimisque accessionibus suarum curarum locupletauerat, post longas moras latebrasque, in lucem publicam cum auctario tam nobili, restituta.

Accesserunt quædam Clarissimorum Virorum

THOMÆ RENESI

ET

ISMAELIS BULLIALDI

animaduersiones.

ARGENTORATI,

Sumptibus IOANNIS IOACHIMI BOCKENHOFFERI,

cIↄ. Iↄc. LV.

Perillustri & Generosissimo

DOMINO

AVGVSTINO

LÖWENSCHILDIO

LIBERO BARONI

DOMINO SVO GRATIOSO

S. P. D.

& obsequia sua dicata cupit

IO. HENR. BOECLERVS.

VT Te, Generosissime BARO, publice auderet hæc pagina venerari, multa erant, quæ me hortabantur. In primis *Manilius* ille, &, sine quo vix esset Manilius, *Iosephus Scaliger*, satis illustria nomina sunt, quorum sub fauore, mei obsequii ratio, quam Toti Familiæ Tuæ debeo reddere, longe lateque innotescere possit. id quod vestra sane parum, mea autem plurimum interest; si recte sapientes statuunt, grati animi munere contineri, ne beneficiorum prædicatio angustis terminis coërceatur. Ex quo enim in Sueciam, vocatu incomparabilis REGINÆ, Dominæ meæ Clementissimæ, veni, statim Generosissimi Domini Parentis Tui fauor, tanta comi-

tate indulgentiaque me complexus, & in hoc vſque tempus proſecutus eſt, vt magna & multa, & plus quam Patroni merita, in tabulis acceptorum numeranda habeam. Acceſſit ſingularis Tua beneuolentia, ſtudiorumque & conuictionis ſuauiſſimæ neceſſitudo; cuius memoriam nulla apud me dies minuet. Videbam iam tum, exſplendeſcentem tota indole, illam Virtutis gratiam; quæ familiæ Tuæ tantum ornamentum repræſentat, Patriæ tantam obſequii gloriam promittit. Cum præſertim nouis Te incitamentis ad colenda ſua munera, vltro Fortuna inuitet obligetque. Nondum præteriit annus, cum Deus propitio nutu ſingularique munere, Sueciæ dedit REGEM, quo ad iuuanda ornandaque humani generis commoda, nihil optari vnquam potuit inſtructius. Inter auſpicatiſſima tam felicis primordia Regni, merita Perilluſtris viri, Parentis Tui, tam benigne Sereniſſimus & Clementiſſimus REX Noſter æſtimauit, vt ſplendidiſſima Liberi Baronatus dignatione, Familiæ Veſtræ Nobilitatem augeret extolleretque. Publica eſt, quæ eo nomine Vobis dedicatur, gratulatio. nec minorem nobis gaudiorum votorumque materiem priuata felicitas Veſtra ſuppeditat; elocata generoſiſſimæ ſtirpis viro *Nicolao Liliehôkio*, Sorore Tua natu maxima, ornatiſſimi exempli Virgine. Ceterorum Fratrum

Soro-

Sororumque virtus, & cum ætate fortuna, in profectu eſt, quem Deus ſecundet! Deus, inquam, Perilluſtrem Dominum Parentem, & matronam ſui ſexus ſpecimen, Dominam Matrem, Tecum, & cum tota venerabili proſapiâ, ſeruet ſoſpitetque: ac priſtina Vobis decora pariter & recentia perpetuet! Si quid poſt illa debeo addere, ſummis à me exorari Te crede precibus, vt mea obſequia Venerandis Parentibus totique generoſiſſimæ Domui interpreteris; eumque in Veſtra gratia locum, quo pridem me indulgentiſſimè beaſtis, in poſterum quoque mihi tuearis. Interea meum erit, operam dare, vt deuota vobis mea ad ſeruiendum pietas, quanta gratiſſimorum hominum eſſe poteſt, perennet. Scribebam Argentorati d. V. April. A. Chr. cIↃ IↃC LV.

Beni.

Beniuolo Lectori
Io. Henric. Bœclerus.
S. P. D.

MANILIUM *hunc* Iosephi Scaligeri, *cum* libris de emendatione Temporum *&* Catullo, *passim auctos manu summi illius Herois, atque emendatos, Geneuam peruenisse, iam pridem est, quod inter doctos constat. Inde prodiit etiam* Opus de Emendatione Temporum *ita, sicut dixi, interpolatum. Quid* Catullo *factum sit, iuxta cum ignarissimis scio.* Manilium, *aliquando in Bibliotheca Magni Iureconsulti* Iacobi Gothofredi *fuisse, id quoque non dubitatur. Sed mutasse iterum Dominos, dum Editor quaeritur, argumento est, quod Vir Clarissimus*, Sebastianus Ramspeckius, *ex Bibliopola cuiusdam manu, suo sibi sumptu redemit tantum thesaurum; meque, cum hac transiret, illustri hoc Xenio, ea lege dicta donauit, si in publicam lucem edere vellem opus, diu iam inter eruditos expetitum requisitumque. Parui, quantum in me fuit, Amici optimi integerrimique voluntati; adiutus praesertim beneuolentiâ* Eximii Bockenhoferi *nostri, qui relictis omnibus, ex sua officina libraria, maximis à multo iam tempore impensis meritisque Reipublicae literariae operatâ, Manilii Scaligeriani editionem publicis cummaxime desideriis gratificari, tempestiuum duxit. Nec defuerunt* Illustrium Virorum, *ad hoc propositum nostrum ornandum, amica officia: è quibus, exquisitae eruditionis raras quasdam & nobiles animaduersiones Lutetiâ Parisiorum ad me transmisit* Ismael Bullialdus: *nec* Thomas Renesius *denegauit suas annotationes, postquam ex* Cl. Ioh. Andrea Bosio *nostro de editione Manilii nouâ intellexisset. Vtriusque viri, suis meritis praefulgentium, sufficit nomina retulisse, Tuoque, Lector Beniuole, affectui optabilem materiem, in hoc vestibulo, obiecisse. Id enim vnum agit haec praefatio; vt scias, quibus debeatur, quod nunc qualicunque nostra opera publicatur. Quae in noua hac editione omissa aut mutata putabis, si conferes cum secunda Scaligeri editione, anni* 1600, *ea Ipse Scaliger deleuerat in Codice illo, quem Tertiae editioni destinauerat: nec obscura est plerunque, cur ita fecerit, caussa. Quam praeclara sint, quae adiecit, Ipse indicabis, & valebis.*

PROLEGOMENA

De

ASTROLOGIA

VETERVM GRÆCORVM.

VVM multa sint in omni genere disciplinarum à Græcis prodita, omnes tamen Græciam bonarum artium magistram potius, quam parentem agnoscunt; quod non sua, sed Chaldæorum inuenta excoluerit. qui quum ita iudicant, videntur mihi aut Græcorum vetustatis obliti esse, aut eorum illustria in literas merita ignorare. Si enim rem ab vltima origine repetamus, deprehendemus artes non solum antiquitus à Græcis inuentas, & perfectas fuisse, sed etiam ab illis ad eas nationes deriuatas, à quibus Græcos hausisse volunt isti. Quum enim magnarum rerum tardi sint progressus & ad earum scrutationem vna ætas non sufficiat, earum quædam primo rudimenta sunt, neque cum perfectione sua ad nos transmittuntur: propterea accidit vt ad maiorum inuenta aliquid procudendo posteriores adiiciant, & posteritati denique semper aliquid relinquatur à superioribus, quod aut emendatore aut illustratore indigeat. Quod quum in omni disciplina à Græcis factum sit, qui multum studii in hoc collocarunt, vt maiorum inuenta illustrarent, emendarent, elaborarent: quis neget artes, quas Græci quotidie meliores fecerunt, nulli nationi acceptas referri debere, quam iis ipsis Græcis, qui eas gradatim & quasi ex alto eruerunt? Nam Chaldæi, & Ægyptii, à quibus omnia Græcos didicisse volunt, quid, obsecro, habent hodie, quod non à Græcis acceperint: imo quos libros paulo vetustiores bonarum artium, quos non ad verbum ex Græcorum in suam linguam transfuderint? quorum alteri nihil antiquum retinent, præter characteres, qui nihil

a

aliud

aliud sunt, quam Phoenicum & Cananaeorum literæ interpolatæ. Ægyptii vero ne suas quidem literas habent, sed ab Arabibus emendicatas. At sero Græci literas à Cadmo didicerunt, sine quibus nulla disciplinarum memoria conseruari potest. Hoc quidem nemo negare potest. neque tamen propterea concedimus ab iisdem Græcos necessario artes accipere debuisse, à quibus literas didicerunt: siquidem literæ omni disciplina vetustiores sunt. Neque enim eos medicinam aut Philosophiam docuit vllus Phoenix, Chaldæus, aut Ægyptius: quorum altera minimum aberat à perfectione sua tempore Hippocratis, scriptoris antiquissimi: alteram tot sectæ Philosophorum tam inter se discrepantes arguunt, non potuisse ab vllo Chaldæo aut Ægyptio proficisci, quæ adhuc inter Græcos quæreretur. Restant Mathematica, in quibus Barbari aliquod ius vindicare possunt: quod eatenus verum, vt figuras quidem Geometricas ab Ægyptiis accepisse Thaletem aut Pythagoram non negemus, Geometriam autem ab iis didicisse quo minus credamus, obstant præclara Epichiremata Pythagoræ, quæ si ipse ab Ægyptiis didicisset, Hecatomben non immolasset. Accedit Eudemus priscus auctor, qui historiam Mathematicam contexuit, in qua quis Græcorum quid gradatim in Mathematicis inuenerit ab incunabulis ipsius disciplinæ, ad suum ipsius sæculum, diligenter annotauerat: arduum sane opus, & quod rei literariæ intererat non periisse. In Astrologia vero Græcos Chaldæo aut Ægyptio magistro vsos, ita accipiendum, vt eam quidem sero excoluerint inuitati partim ab Eudoxo, quem Ægyptii docuerunt Planetas contra mundi motum niti, partim ab obseruationibus eclipticis Chaldæorum, quæ mediocrem tantum vetustatem præferebant, vt quæ à Nabonassari initio deducerentur, quod est posterius prima Olympiade. Sed Geometriam ab Ægyptiis eos didicisse, quod ab illis figuras acceperint, aut Astrologiam, quod Chaldæi obseruationes defectuum in annales suos relatas Græcis indicarint, perinde est, ac si quis se eloquentiam ab eo didicisse crederet, à quo rudimenta Grammatices; aut Philosophiam, à quo principia Logices edoctus fuisset. Quamobrem historiam defectuum barbari Græcos docuerunt. caussas

caussas defectionum Græci indagarunt, & sero tandem repererunt, primum Conone Samio, qui defectiones Solis ab Ægyptiis obseruatas collegit, deinde Hipparcho, viro, vt Plinius ait, naturæ consiliario eis viam præeunte, qui primus vtriusque sideris deliquia à Chaldæis annotata ad menses omnium Græciæ nationum accommodauit, ex quo diuino opere omnem historiam defectuum Lunarium, hausit Ptolemæus, qui in suo illo magno opere multa veteribus accepta refert, nulli plura, quam Hipparcho. Quod si rem propius putemus, etiam antequam vlla defectuum obseruatio Chaldaica, ad Græcos peruenisset, iam prius Thales Milesius sine vllo magistro barbaro deliquia vtriusque sideris didicerat, & adeo in illis profecerat, vt defectus ipsos longe ante prædiceret. Et certe vt Astronomiam Græcos sero attigisse fatemur: ita Chaldæos ὁλοσχερῆ tantum, non etiam ἀκριβῆ eius notitiam habuisse constanter affirmamus: cuius quum duas partes facerent, τὸ μετεωρολογικὸν, quod circa motus versatur, & τὸ ἀποτελεσματικὸν, quod futurorum diuinationem promittit: in priore Græcos nihil pene à Chaldæis didicisse ostendimus: alterius, quæ multis modis, à bonis moribus, à Philosophia, ab ipsa Geometria reprehensionem incurrit, auctores fuisse Chaldæos adeo necesse est, vt omnes eius artis siue potius insaniæ populares, cuiuscunque nationis ii fuerint, ab vltima vetustate hactenus Chaldæi dicti sint: vt taceam sacra Biblia, in quibus nominis & artis Chaldæorum luculenta extant argumenta. Neque tamen negare possunt Chaldæorum & Ægyptiorum fautores, Græcos etiam vetustissimos aliqua Astrologia vsos: idque ad tempestatum significationes tantum, ad arandi, ad serendi tempora: eos Caniculæ ortum obseruasse: ex eo frugum prouentum augurari solitos: quod à Ceis & Cilicibus factitatum fuisse à nobis alibi plene indicatum. Præterea vndequinquaginta formaturæ cælestes non solum Græcorum sunt, sed etiam vetustissimorum; quum aliæ Indorum fuerint, aliæ Persarum, aliæ etiam ipsorum Chaldæorum. Apud Homerum siquidem habemus ἅμαξαν, quæ septem stellis, Hyadas, & Pleiadas, quæ totidem singulæ constant, Orionem, qui pluribus. Apud Hesiodum, præter easdem, quas eo-

dem, vt Homerus, versiculo comprehendit, Arcturi ortum post sexaginta dies à brumæ sidere confecto: hoc est, sexaginta gradus à principio Capricorni. At Euctemon posuit eundem ortum in XIII Piscium, septuaginta tribus partibus à bruma. Igitur ab Hesiodo, ad Euctemona, XIII partium προήγησις facta erat, anno CCCXLV Iphiti, quo Meton & Euctemon illas obseruationes suas publicarunt. Ea anticipatio non potuisset fieri, nisi in annis nongentis, vt minimum: quod interuallum excedit omnem antiquitatis Græcanicæ memoriam. Ideo Hesiodus antiquior esset, temporibus Troianis, annis circiter centum quinquaginta: quod ridiculum. Sed profecto brumam seu τροπὰς ἠελίοιο intelligit cum aliis omnibus Græcis VII diem Ianuarii, κέντρον nempe χειμερινὸν, de quo non semel in nostris libris de emendatione. Et prætereà à poëtis ortuum & occasuum momenta exquisita non sunt exigenda. Nam vt brumam, ita etiam ortum Arcturi ὁλοσχερῶς ex populari vsu dixit: quale illud quoque, quadraginta dies occultari Vergilias post tempus arationis vernæ. Alioquin ex istis perspicuum est, iam tum illis priscis formationes imaginum cælestium cognitas fuisse, & eos ex illarum ortibus & occasibus tempora notasse. cui accedit, quod idem priscus poeta canit, in Bœotia, quando Orion & Sirius in culmen veniunt, tunc ab ortiuis partibus Arcturum supra finitorem attolli. quo quidem nihil verius est. Nam quod posteriores Hesiodo poëtæ similes obseruationes Troiani heroibus attribuunt, non tam anticipatione poetica fictum videri dicimus, quam re ipsa potuisse contingere, quum cæli pictura omnium oculis pateat, & ex illis parabilis Astrologia petita omnibus sui copiam faciat. Nam ecce auctor Rhesi Tragœdiæ vetustissimus, qui sine dubio non est Euripides, scribit Vergilias eminere supra finitorem Aquila culminante. Et præterea notationem temporis adiecit, vicinitatem diluculi: postremo etiam partis anni, quo illa gesta finguntur, pulcherrimum characterem Lunam ex orizonte se primum efferentem: vt necessario gestus earum rerum intercesserit medio circiter Lunæ quadrante vltimo, hoc est pauxillis diebus à iugo: quod vt procliuius ex Tetraeteridos Atticæ doctrina discere

discere potuit Poeta, ita audacius ex eius fide hæc pronunciare. Nam scena illa agitur, vt ex Homero constat, eodem anno, quo Ilion captum, vt autem ex hoc auctore colligimus, mensibus vernis, paulo ante vrbis Troianæ casum, nempe Thargelione: quia Munichione fere toto latebant Virgiliæ. At annus Ilii capti incidit in tertium Tetraeteridos Atticæ, vt à nobis studiose disputatum est. In Thargelione illius anni nouilunium incidit v i i i i, aut x mensis, circiter v Iunii. Itaque tempus illud competit interuallo inter x x v i i Maii, aut v Iunii, v, aut v i die Thargelionis, quo etiam mense captum Ilion. In his intellige rationes sæculi, quo Poeta scribebat, non autem Troiani, vt nos alibi monuimus. Ita non solum ad rusticorum obseruationes comparata erat illa Astrologia, sed etiam ad notationem sæculi fugacis. In libris enim de Emendatione declarauimus, quam præcise veteres illi annum & diem excidii Troiæ indagauerint ex rationibus Tetraeteridis Atticæ, inter quos Ephorus Eudoxi & Platonis familiaris: quod quum & iste auctor fecerit, siue is Sophocles, siue alius, sane non potuit nisi summus vir esse, qui præter rationes ciuilis Tetraeteridos, etiam ex Phænomenis, & ea astrologia, quæ tum inter nationes Græciæ locum habebat, rem propositam demonstrarit. Ex quo accidit, vt propterea quod Euripides cum Eudoxo in Ægyptum profectus inde quædam de Planetis in Græcia primus vulgauerit, vt produnt priscæ historiæ, propterea veteres Critici Tragœdiam Rhesum illi attribuerint, ὅτι, inquiunt, ἡ περὶ τὰ μετάρσια ἐν αὐτῇ πολυπραγμοσύνη τὸν Εὐριπίδην ὁμολογεῖ, innuentes locum illum, qui à nobis iam explicatus est: quanquam character grandiloquentioris Poetæ fœtum arguit, puta Sophoclis: & vereor, vt hæc tam vere Euripides referre potuerit. Id vt dubitem, facit locus ex Iphigenia in Aulide in re simillima: σείριος ἐγγὺς τῆς ἑπταπόρου πλειάδος ἀΐσσων. Quomodo non consuluit oculos suos, vt posset videre, quantum interuallum sit inter Sirium & Vrsam maiorem? Hæc ergo fuit rudiorum illorum rudior astrologia. Nam & Thaletis nomine priscus liber extabat titulo ναυτικὴ ἀστρολογία. At ἡ ποιητικὴ siue ἀποτελεσματικὴ sero ex partibus Euphratis in Græcorum vrbes immigrauit: & vix tan-

dem quidem admissa diu in processu fuit, nondum curiositate humana totam se proferente, quæ progressu temporis in illa arte quotidie aliquid noui commenta est, in qua insaniam suam potius homines, quam sapientiam profiterentur. Quando primum hæc peregrina hospitio à Græcis excepta fuerit; haud temere dixerim: quandoquidem ante tempora Berosi Babylonii, qui sub primis Seleucidis floruit, eius nullum vestigium apud Græcos scriptores reperiam, quod quidem in præsentia meminerim, nisi forte δωδεκαετηρίδες Onomacriti sub nomine Orphei in censum veniunt. Hoc vnum nobis constat, fere eodem tempore à Græcis ad Romanos tanquam morbum aliquem peruasisse. Nam Plutarchus in Mario scribit, Chaldæos Octauium consulem in vrbe detinuisse: in Sulla, Chaldæos Sullæ felicissimum exitum vitæ florentissimis rebus suis, magnis victoriis partis, promisisse. Non dicam quoties, quam seuere, quibus modis Romani in hoc genus hominum animaduerterint: quæ Senatusconsulta, quæ edicta Principum in illos emissa. Nam posteriorum temporum sunt, & materia ab aliis occupata. Apud Græcos vero multi non solum artem professi sunt, sed & artis libros reliquerunt, Berosus, Antiochus, Teucer Babylonius, Dorotheus Sidonius poëta, & Thrasyllus ille Caprearum carceris obses, Tiberii hospes. quorum de responsis, quæ ἀποτελέσματα dicuntur, dubitare, perinde erat ac fidem oculis abdicare. Ex hac fiducia, vel potius confidentia prodierunt genituræ Oedipi, Thersitæ, Paridis, Philoctetæ, &, ne parce insanire viderentur, etiam Mundi ipsius natales cum themate eius: ne miraremur, quod posteriorum Græcorum genituras ex euentibus indagare conati sint. Nam Platonis thema ex veterum scriptis refert Firmicus, horoscopante Aquario, Sole in Piscibus, Luna in Geminis, hoc est quinto circiter die à nouilunio. Atqui Plato natus est Thargelionis septima, referente Laertio, veteribus Academicis, anno primo Olympiadis LXXXIII, & proinde anno septimo periodi Atticæ, Mai XX, feria quarta, cyclo Lunæ XII, Solis secundo, Sole in XXVII Tauri, Luna proxime ad iugum transitum faciente, hoc est paulo ante coitum. Vides quam boni vates fuerint, quibus ne temporum quidem ratio

ratio constabat. Romulus, inquiebat L. Tarrutius Firmanus, conceptus fuit XXIII Choeac, anno primo Olympiadis secundæ, hora tertia, Solis defectione. Nos putauimus menses Actiacos designari, freti fide Plutarchi, quæ tamen in eiusmodi non semel nobis imposuit, quod putaremus Plutarchum ea retulisse ad vsum Actiacum Plutarcho ipsi notum, vt falso credidimus. Nam sunt menses vagi: & ante formam anni Iuliani, nedum ante victoriam Actiacam, inuitatus à M. Terentio Varrone Tarrutius Romuli natalem ex eius gestis & aliis signis indagare, paruit, & eo tempore, quo diximus, conceptum respondit: quod quidem tempus conuenit vicesimæ quartæ Iunii Iuliani, in qua procul dubio coniunctio luminum fuit: sed sine vlla defectione Solis: quum tamen παντελῆ ἔκλειψιν fuisse dicat. Columen astrologiæ, quem tanti fecit togatorum doctissimus, quomodo hominis intra vterum maternum conclusi fata canere potuit, qui rem triuialem ignorauerit, viderit Genethliace. Rursus editus in lucem Romulus XXI Toth, eodem auctore, Sole oriente: hoc est, XXIIII Martii, cui diei XXVII pars Piscium congruebat. Atqui veteres, quos sequutus est Manilius, Libra horoscopante natum prodiderunt. Pergamus. Idem Tarrutius conditam vrbem vaticinabatur anno primo Olymp. VII, die IX Toth, hoc est VII Martii, Sole in decimo gradu Piscium, μεταξὺ δευτέρας καὶ τρίτης ὥρας. At ex eodem Tarrutio Solinus depromit thema natalis Vrbis XI Kal. Mai, in quam diem conueniebat XXV Arietis, quum ipse Solem in Tauro ponat, Mercurium longissime à Sole, & alia præterea nugatoria, quæ tamen attribuit Tarrutio, de quo nihil retinuit, præter horam, quam cum eo recte inter secundam & tertiam pronunciauit. Sed hæc leuia. Apponam exemplum, quod fiduciam nationis Genethliacorum aperiat. Theagenes Mathematicus ex iis, quæ Octauiano adolescenti contigerant (quia verum tempus natalis eius ignorabat) horoscopante Capricorno natum confidenter pronuntiauit; quem tamen natum proxime Solis ortum diligentissimus scriptor Suetonius, tradit, Septembri antiquo, qui tunc conueniebat in Quintilem Iulianum, Sole Cancrum obtinente. Quid magis iocularé? Qui Cancro circiter Oriente natus est, quo-

eſt, quomodo ei horoſcopabat Capricornus? Et tamen vanus diuinaculus non veritus eſt pronunciare, quia horoſcopante Capricorno natus eſſet, vt ipſe ſomniabat, eum rerum potiturum. Sed in illis veteribus propter artis rudimenta, quæ nondum ad hodiernam perfectionem, vel potius περιεργίαν deducta erat, non omnia ad viuum reſecanda; & quædam præterea ignoſcenda. Audi ſubtilitatem noſtri ſæculi. Extitit ante x l i i i i annos Gymbalum Genethliacorum, qui Domini noſtri Ieſu Chriſti Thema edidit, & omnia, quæ illi acciderunt, ex poſitu ſtellarum neceſſario illi contigiſſe ratiocinatur. Impiam dicam magis, an iocularem audaciam, quæ & dominum ſtellarum ſtellis ſubiecerit, & natum eo tempore putarit, quod adhuc in lite poſitum eſt, vt vanitas cum impietate certaret. Idem Genethliacus in ſuis illuſtribus Genituris, multa præclara prædicebat cuidam & ſummi ordinis, & magnæ eruditionis viro tam ab ipſius, quam à liberorum fortuna: quo quidem homine poſt omnem memoriam, nihil fuit infelicius, ſiue ipſius, ſiue vxoris, ſiue liberorum, quos ex duobus matrimoniis ſuſceperat, exitum ſpectes: cuius quidem rei nos teſtes ſumus, οὐδ᾽ ὀνειδίζομεν τύχας. Idem Genethliacus quum multis annis diem & horam mortis ſuæ determinaſſet, & appetente tempore nihilominus bene valeret, quanquam octogenario maior, ne artem contumeliæ exponeret, inedia conſtituit mori. quod neſcio ſerius, an citius, ante conſtitutum ab eo tempus contigerit. Res nota eſt: neque noſtrum eſt mentiri. Omnino fecit, quod ille in Epigrammate, αἰσχυνθεὶς Πετόσιριν ἀπήγξατο. Lege totum epigramma. Nihil melius huius Genethliaci exitum expreſſerit. Nam idem mimus rei fuit. Et tamen iſte tantus in ea arte fuit, vt hodie eius decreta ſint κύριαι δόξαι. Sed, inquiunt, neque hominum errores artis ſunt, neque vnius omnium. Atquin ſi illi, qui familiam in hac arte ducunt, tam ridicule, tam pueriliter decipiuntur, quid certi ab illis expectandum, qui eos ſequuntur, illorum decretis tanquam firmiſſimis munimentis inſiſtunt? Quod ſi ſinguli errare poſſunt, non vniuerſi, age conuocemus Genethliacorum Comitia, qui de futuris decernant. Vide quid accidit anno Chriſti m c l x x i x, quo quidem omnes Orientales

tales

tales astrologi Christiani, Iudæi, Sarraceni literas per totum orbem terrarum tanquam diplomata regia, aut apices imperiales emiserunt, quibus anno septimo post, qui fuit Christi MCLXXXVI, tantum exitium à ventorum & tempestatum violentia imminere rebus humanis præcinebant, vt per totum illud septennium homines, præ metu & periculorum expectatione vitam sibi acerbam putarent. Omnes Planetas tam inferiores, quam superiores in vnum coituros mense Septembri denunciabant, quem conuentum stellarum anteueniret Solis defectio XI Kal. Mai. Denique tam exitiabilem Orbi terrarum illum annum promittebant, & tanta consternatione mentes hominum percusserant Prophetæ illi, vt nemo dubitaret, finem rerum imminere. Sed, vt scribit Rigordus, qui & illorum binas literas produxit, & multos post annos termino ab illis præstituto superfuit, vanitatem eiusmodi oraculorum euentus coarguit. Atque hæc est fides artis, siue in vno summo artifice, siue in toto eorum Senatu eam pericliteris. Neque vero nos sumus, qui stellas & illa luculenta cæli corpora otiosa esse existimemus. Sed effectus illos his iocularibus argutiis & arbitrariis sectionibus contineri, id vero pernegamus. Tanta vero mutatio à posterioribus artificibus in hac arte facta est, vt cum priorum methodis comparata non eadem ars videri possit, imo in permultis contraria. Et tamen illi priores vera prædixisse visi sunt, neque minus isti posteriores, qui contrariam viam insistant, veraces esse perhibentur. Sed hæc omnia confutare multi temporis, multorumque librorum opus est. quod quum à Comite Pico Mirandula & ab aliis factum sit, sat erit strenue ab illis hanc arcem oppugnatam, & tepide ab artificibus defensam fuisse, qui pudentius tacuissent. Quæcunque igitur ea ars fuit, nunquam caruit amatoribus, vt nunquam desunt leuia ingenia, quæ nouitate rerum & futilibus inuentis permouentur. Inferiora sæcula omitto. vnum felicissimum Augusti occurrit, in quo flos ingeniorum fuit, & inter illustres artes hæc quoque ausa est verticem attollere, multis magistris clara, præsertim M. Manilio, qui non propter artem nobis carus esse debet, sed quia in eo rudi-

menta illius priscæ astrologiæ manifesta extant, hactenus etiam à doctis ignorata: qualia sunt Antiscia, ἀξομειώσεις ὁμαλαὶ ἀναφορικαὶ, duplex modus horoscopi indagandi, thema Athlorum longe diuersum à themate geneseos, ratio Canonis horarii, Dodecaeteris genethliaca, Chronocratoriæ signorum, & alia perplurima, quorum in vulgatis præceptionibus nulla extant vestigia: imo eiuscemodi sunt, vt si hodierni mathematici ea viderint, commenta nostra esse dixerint, non veterum instituta; sed puerilia, & ex Grammaticæ fæcibus hausta. Idem nuper fecerunt, quum quæ in libris de emendatione de anno Iudaico, & Hipparchico diximus, tanta rei indignatio eorum mentes percussit; vt minimo minus insanire ipsis visi simus, qui adeo vetustatis omnis imperiti sunt, vt artes cum sua perfectione natas, & ab hominibus ita primum institutas putent: omnes veteres nunquam errasse, nunquam potuisse decipi. Quid si legerint sub æquinoctiali omnia signa recte oriri, nunquid illud negabunt potius, quam vt ab vllo prisco vel cogitatum quidem fateantur? Quum Ausonius alioqui suo sæculo summus vir, ter tria cubum vocaret, nonne pædagogi, & laruæ literarum nobis illud attribuerunt, non Ausonio? Atqui serio triumphabant: quum potius scutica digni essent, quod nescierunt ter tria esse nouem, & Eclogæ illius totum argumentum esse ternarium, aut nouenarium. Sed nihil iniquius inscitia, præsertim pædagogica, & eorum inprimis, qui elementa mathematica docent: qui quum olim nobis lectione Manilii interdixerint, quod sibi solis Epoptis ad illa adyta penetrare fas putent, vellem non illam priscam astrologiam, quam ne in somnis quidem viderunt, sed dictionem tantum Manilij interpretarentur: argumentum operis dicerent, mentem auctoris declararent, qui nihil magis in deliciis habent, quam Latine nescire. Hoc enim Grammaticorum est. Sed bene est, quod noster Manilius Grammaticis istis, quos vocant, opus habuit. Nam certe ab huiusmodi Astrologis nulla spes salutis affulgebat tam male accepto poëtæ & ab innumeris mendis & traiectione non solum vnius, sed & plurimorum versuum: quod tantam

pertur-

perturbationem toti operi attulerat, vt antea ne quid vellet quidem Manilius, satis constaret. Itaque ignoscendum, si nemo illum scriptorem intelligebat, quem attingere menda non sinebant: boni consulendum, si nemo attingebat, quem non intelligebat. Iampridem commentarium in hunc ediderat Laurentius Bonincontrius oppido Mimiatensi in Italia, vir doctus, vt tum captus erat sæculi ad literas nascentes caput attollentis. Sed ferendum erat, ab eius lectione lectorem doctiorem non discedere, si non etiam & poëtæ ipsi astrologus nocuisset. Nam siqua in textu Bonincontrii variant à scriptis codicibus, eæ interpolationes sunt à Bonincontrio, & præterea nunquam illi verum excidit in re paulo maioris momenti: quum alioquin peruetustum, vt ipse ait, nactus codicem esset: qui tamen melior mihi, quantum coniectura assequi possumus, non videtur Gemblacensi, quo nos vsi sumus: qui nescio quomodo reliquos omnes scriptos bonitate anteit, vel, vt verius loquamur, eo reliqui deteriores sint. Nam nullus bonus est, quotquot extant hodie. Sed Bonincontrio non multum profuit vetustum codicem nancisci, quo vti nesciit: quem miserum interpretem si suum malum fatum canibus hodiernis obiecisset, peiore fato, quam Actæon, defungeretur. Adeo hodierna ingenia, quid reprehendant potius, quam quid discant, consectantur. Atque adeo res eo rediit, vt si quis perditæ maledicentiæ quærendus sit, siquis agrestium morum, siquis petulans, is non in foro, aut circulo, sed (Deum immortalem) in medio literarum inueniatur. Huiusmodi hominibus quid boni contulerimus Manilio, neque per inscitiam bonarum literarum sentire, neque per inciuilitatem fateri licet. Itaque eos testes non imploramus, sed ingenuas & generosas mentes, bene natas, liberaliter educatas. Eæ non negabunt nos membra laceri poetæ in suos artus reposuisse, quod isti probi Philosophi luxare vocant: qui ridebunt, quum signa recte oriri sub æquinoctiali legent, quum progressum arithmeticum in rationibus anaphoricis, in ratione Antisciorum quatuor signa pro vno momento haberi, & propterea illa signa esse μονό-

ζωνα: quod item vt in ascensionibus, ratio maximæ diei, & minimæ noctis habetur, ita in doctrina βιωσίμων χρόνων esse quendam cursum vitæ humanæ CXII annorum quasi diurnum & Solis, quendam nocturnum LXXVI annorum, qui Lunæ attribuatur? Hæc nos somniasse dicent ad lucernam Prisciani, quia illa in suis Theoriis Planetarum non viderunt: quia denique Cardanus Apollo Genethliacorum hæc non docuit: cui potius credent veteribus astrologis nullum vsum Ephemeridum fuisse, quam veteribus ipsis, Iuuenali, qui tanquam pinguia succina tritas ephemeridas dixit, & Porphyrio, qui etiam Arabico nomine ἀλμενίχια vocauit, & Plutarchus πινάκων ἀστρονομικῶν mentionem facit. Miratur enim Cardanus, vt illud obiter annotemus, Aly Rodoan Arabem Astrologum tam accurate vnius Cometæ thema potuisse condere, quum eo tempore, inquit, difficillimum fuerit Astrorum motus supputare, quod deessent Ephemerides. Macte virtute Genethliacorum columen. Apud illos veteres Iuuenalem, & Porphyrium ad interdictum venito. Ipsi litem tuam iudicabunt. quomodo astrologi, qui quotidie à tot curiosis consulebantur, respondere potuissent, si sine tabulis & Ephemeridibus motus Planetarum, eruendi, Thema construendum, Chronocratores dirigendi essent? Vix sex apotelesmata respondere potuisset Genethliacus anno vno. Sed quod adeo miretur thema illius Cometæ cur non designauit? Hoc certe gloriosius Cardano fuisset, quam ipsi Aly ex Tabulis Thema quodlibet construere. Nos igitur dicimus illum Cometam visum anno Christi M.VI, fine Mart. Omnia conueniunt. Erat annus vicesimus ipsius Aly. At ipse ait se notasse illud tempus, quum in scholis operam bonis literis daret. Præterea Luna cum Sole coniuncta fuit in XV gradu Arietis eo anno, vt ipse monuit. Denique locus Cometæ ab eodem notatus in XV Scorpii. Ergo eo tempore, quo Sol in Ariete, videbatur in Austrinis partibus, quod plane attestatur Sigebertus Monachus Gemblacensis: Cometes, inquit, horribili specie huc illucque iactans in australi parte visus est: quanquam fallitur Chronologus, vt semper fere solet, qui rem in annum M.V. conferat,

ferat, quum anno sequente contigerit. Hoc sane indagasse nobilius fuisset, quam Thema condere: inuenisse, illustrius, quàm tabulas construere. Sed ad nostrum Manilium redeo, quem ita à vetustissimis traiectionibus, & mendorum nescio quot millibus vindicauimus, vt quantum obsoleta facies eius lectores à se deterrebat, tantum eos nouus nitor & cultus restitutus ad se amandum, legendum, & intelligendum inuitare possit. Certe eius liber primus ita vtilis adolescentibus futurus est, vt ad sphærica elementa illis viam munire debeat. En illum damus ita à mendis purgatum, ita sibi restitutum, vt vel à tironibus capi possit: ita notis illustratum, vt ex illis & doctrinam poëtæ omnem studiosus lector assequi, & ad commentarios vberiores edendos excitari possit. Quod vt faciant, eos vnice hortamur, conscii imbecillium virium nostrarum: qui fatemur nos viam lectori potius ad hæc aperuisse, quam lectorem ad ea introduxisse, digito rem indicasse, quam rem tetigisse. Accipite ergo, candida & elegantia ingenia, auctorem non solum vobis dignum, sed etiam vestram opem implorantem. Magnum spicilegium de nostra messe vobis relinquimus. Tempus est, vt aliquem totius argumenti conspectum vobis edam. Accipite ergo, & valete.

CONSPECTVS
TOTIVS OPERIS
MANILIANI.

STRONOMICON *Manilii in quinque libros tributum est. Primus liber duarum summarum Astrologiæ partium priorem tractat, quæ dicitur* μετεωρολογική, *aut* περὶ οὐρανοῦ, *reliqui quatuor alteram partem, quam vocant* ποιητικήν, *cuius prius membrum, hoc est,* τὸ πινακικὸν, *secundus & tertius liber persequitur: alterum, quod vocant* ἀποτελεσματικὸν, *duo postremi, quartus & quintus.*
a 5,2. *Hoc totum,* [a] *siue semper fuit, vt volunt Peripatetici,* [b] *siue principium*
b 5,5. ad 5,25. *habet, vt sciscunt reliqui Philosophi,* [c] *in medio sui terram habet* [d] *ro-*
c 6,6. ad 7,15. *tundam,* [e] *quemadmodum & ipsum est absolutæ rotunditatis. alio-*
c 7,20. *qui* [f] *eadem phænomena in omni inclinatione apparerent,* [g] *occasus &*
d 7,16. f 2,29. *ortus iidem essent.* [k] *Totam autem molem hanc circa eius* [i] *axem*
g 8,23. k 8,28. [h] *spiritus diuinus agitat, cuius suprema superficies* [l] *lucentibus stella-*
h 8,31. i 9,27. ad *rum flammis ornata est: quarum aliæ* [m] *in Zodiaco positæ sunt,* [n] *aliæ*
10,8. *in aquiloniis,* [o] *cæteræ in austrinis partibus: quanquam* [p] *austrinarum*
l 9,4. m 9,5. *quædam pars à nostro conspectu summota est.* [q] *Hæ stellæ in corpora &*
n 10,9. *formas à veteribus digestæ,* [r] *vt melius comprehendi possent,* [s] *dispositis*
ad 12,22. o 12,22. ad *vicibus immutabili lege semper occasus suos atque ortus peragunt:*
14,20. [t] *quo nullum argumentum præsentius hoc totum ratione ac prouiden-*
p 14,20. ad 15,6. *tia, non autem forte moueri.* [u] *aliter nunquam ad præscriptos cursus*
q 15,6. *& vadimonia motuum suorum redirent.* [x] *Itaque quum ab antiquis*
r 15,14. s 15,25. *vsque temporibus exploratum sit easdem motuum in stellis ac vicissi-*
t 15,33. u 16,12. *tudinum leges seruari, credendum vtique hos effectus diuinæ rationis,*
ad 17,15. *non autem fortuitos esse. Quamobrem quum hoc absolutissimæ, vt*
x 17,15. *diximus, rotunditatis in medio sui terram instar centri habeat,*
y 17,23. [y] *quantum est à terra ad cæli superficiem, tanta erit sexta peripheria totius, adiecto modico discrimine, ex diffinitione Sphæræ, adiuuante*

Archime-

*Archimedis epichiremate: & proinde sexta pars peripheriæ bina signa
comprehendens æqualis est ferè semidiametro τοῦ παντὸς, minimo discri-
mine.[z] Quinque autem Circulos parallelos in eius superficie descriptos* z 18,12.
imaginamur, qui in quatuor quadrantes, quæ quatuor anni tempora ad 19,19.
efficiunt, [a] *duobus Coluris* [b] *per polos Mundi ductis secantur.* [c] *Duo* a 19,19. ad 20,14.
etiam maximi circuli [f] *Orizon &* [g] *Meridianus sese inuicem secant non* b 19,19.
vtique immobiles, vt [d] *illi quinque,* [e] *sed pro inclinatione cæli diuersa* c 20,14. f 20,16.
alii atque alii. Atque [h] *hi quidem omnes* λόγῳ θεωρητοὶ, [i] *oculis au-* g 20,31. d 10,14.
tem duo soli notari possunt [m] *Zodiacus &* [n] *Galaxias, qui & ipsi sunt* e 20,16. 21,15.
duo maximi circuli. Sed in [k] *Zodiaco duodecim signa siue* ζώδια *ha-* h 21,28.
bent, [l] *septem vero sidera illum pererrant, qui ab eo* πλανῆται *dicun-* i 21,29. 22,18.
tur. [o] *At in Galaxiam Heroum animas recipi pleraque omnis vetustas* m 21,16. ad 22,11.
credidit. [p] *Hæc est facies Mundi, cui absoluendæ adiicienda septem pla-* n 221, ad 25,23.
netarum, & Cometarum aliorumque quæ infra Lunam generantur, k 21,17.
consideratio, vt tota μετεωρολογικὴ *absoluatur, quam partem priorem* l 21,18. o 24,9.
Astronomiæ constituimus. Alterius vero partis, hoc est τῆς ποιητικῆς, p 25,24. ad 29,21.
duo membra sunt, τὸ πιναχικὸν, καὶ τὸ ἀποτελεσματικόν. *Iam* τοῦ πιναχικοῦ
subiectum est Zodiacus, à cuius duodecim Signis [q] *caussæ generationis* q 32,7.
*& corruptionis defluunt: quæ quidem Signa dupliciter considerantur,
aut* καθ' αὑτὰ, *aut* πρὸς ἄλληλα. *Sed* καθ' αὑτὰ *multis modis diuisio-
nem recipiunt,* [r] κατὰ τὴν φύσιν, κατὰ τὸ εἶδος, κατὰ τὰ ἤθη *&c.* πρὸς r 34,9. ad 37,27.
ἄλληλα *dupliciter,* ἢ κατὰ τὸ οὐσιῶδες, ἢ κατὰ τὸ συμβεβηκός: *& quidem*
κατὰ τὸ οὐσιῶδες, *quatenus in Zodiaco, idque quadrupliciter,* κατὰ σχη-
ματισμὸν, καθ' ὁμοιότητα, ἤτοι ἰσοδυναμίαν, κατὰ συμπάθειαν, κατὰ
μονομοιρίαν. [s] *At* κατὰ σχηματισμὸν *ex Trigono, Tetragono, Hexagono,* s 37,29. ad 26,27.
Diametro, ἄβλεπτα, μοναχὰ, *sexta quæque* [t] κατ' ἰσοδυναμίαν, *Viden-* t 43,27. ad 45,15.
tia, Audientia, Amica, Inimica. [u] κατὰ συμπάθειαν, *Quadrata Qua-* u 45,15. ad 50,23.
dratis, Trigona Trigonis, Diametra Diametris. [x] κατὰ μονομοιρίαν, *vt* x 50,23. ad 53,19.
*Dodecatemoria in partibus Signorum, & Dodecatemoria Dodecate-
moriorum.* κατὰ συμβεβηκὸς *aut* κατά τι, [y] *quatenus Dii Signorum* y 42,27.
tutelæ sunt, [z] *vel Signa membrorum corporis humani: aut* κατὰ τὸ με- z 43,14.
ταβατικὸν, *quatenus ipsa variant secundum Meridianorum & Fini-
torum diuersitates,* [a] *vnde pro ratione locorum variæ* δωδεκάτοποι *in-* a 53,19.
stituuntur, eaque semper duplices in quacunque genitura. Altera

enim,

b 53,22. enim, [b] cuius prima sedes datur Horoscopo, est genitura, in qua τὰ
c 62,11. σύμφυτα, id est τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ σωματικὰ considerantur: [c] altera, in
d 64,11. qua Sors Fortunæ familiam ducit, [d] est Athlorum, siue actionum ho-
e 6,20. minis, & τὰ ἐπίκτητα indicat. Sed [e] inuestigatio ipsius Sortis Fortunæ
f 65,20. pendet ab Horoscopo, [f] vt Horoscopi ab anaphoricis temporibus, id est
g 66,1. horis ascensionum. [g] Mendose enim ascensionibus Signorum binas ho-
h 66,8. ras vulgus attribuit, [h] quum inæquales sint Signorum ascensiones.
i 66,21. Quod si concederemus æquales esse: [i] at hora mensura incerta: quia
k 66,26. hora est duodecima pars lucis, aut noctis [k]: luces vero & noctes in omni
z 67,32. inclinatione variant. [z] variant igitur & horæ. [l] Quo enim propius po-
l 67,19. lum acceditur, eo maiores dies æstiui, minores hiberni: & consequen-
ter maiores horæ æstiuæ, & minores nocturnæ. Quomodo igitur omni
tempore, omni loco, binæ horæ Signis ascendentibus attribui possunt?
m 59,15. ad 70,14. Quod quum ita sit, primum docendum, [m] quot horis quæque signa in
quacunque data cæli inclinatione surgant, quum ostenderimus binas
n 70,14. ad 71,1. horas ea non ascendere. [n] Deinde hæc tempora anaphorica eadem me-
o 71,7. ad 72,14. thodo in stadiasmum conferenda. [o] Sed ante omnia, incrementa & de-
a 71,13. crementa horarum inuestiganda, initio facto [a] ab obseruatione mini-
p 72,14. ad 73,9. ma diei, quam quidem exploratam habere non potes, nisi prius [p] die
æquinoctii exactissime indagato per horologia sciotherica, & gnomo-
nicas rationes. Cuius vniuersæ disputationis de anaphoricis tam tem-
q 73,9 ad 73,29. poribus quam stadiasmis [q] en exemplum tibi damus, in quo maxima
dies ad ad minimam est, vt tria ad duo. Quibus omnibus diligenter
r 73,30. expensis, [r] dato loco Solis, & hora, ad Horoscopum eruendum facile erit
horas æquinoctiales de Signorum anaphoricis temporibus deducere,
s 74,2. ad 74,29. non autem binas horas Signis attribuere, [s] aut, quod idem est, horis da-
tis per XV multiplicatis aggregatum à loco Solis abiicere, quod vulgus
t 74,29. ad 76,10. solet facere. Horoscopo deprehenso, ab eo [t] tempora vitæ, siue βιωσίμους
u 25,23. χρόνους deduces: [u] quanquam alii non è Signo horoscopante, sed ab eo, in
quo Sol fuerit tempore genituræ, anni, mensis, diei, atque horæ tempora
deducunt. Vtrouis modo hæc ratiocinia post duodecimum annum in
x 75,33. orbem redeunt, quæ dicitur à veteribus [x] Dodecaeteris genethliaca, à
recentioribus profectio Significatoris, in qua omnis progressus vi-
y 76,13. ad 77,1. tæ consideratur: finis autem [y] primum ex ascensionibus Signorum,
[z] deinde

[z] deinde ex duodecim sedibus τὴν δωδεκατόπου: in qua methodo notanda [a] φωσφορία, id est locus Lunę in Tropicis signis: quod est ultimum examen τοῦ πινακικοῦ μέρους. Sequitur τὸ ἀποτελεσματικὸν quod versatur pręcipue κατὰ τὰς Signorum ἰδιοτροπίας, easque aut universales, aut particulares, quę dicuntur ἰδικαὶ ἰδιοτροπίαι, quę sunt circa individua: & considerantur aut [b] κατὰ ὁλότητας τῶν ζωδίων, aut κατὰ μονομοιρίας aut κατὰ ἀνατολικὴν σχέσιν, aut κατὰ συνανατολὰς καὶ συγκαταδύσεις ἀστέρων. Sed μονομοιρίαι spectantur aut κατ' ἀλλήλας [d] per Decanos, aut καθ' αὑτάς, quatenus [e] steriles, noxię, & eiusmodi. ἰδιοτροπίαι κατ' ἀνατολικὴν σχέσιν, [f] quę ad solum tempus ortiuum spectant: At ἰδιοτροπίαι καθ' ὅλου, quatenus quędam [h] quasi corporis humani, sic orbis terrarum μελοθεσία est, [k] quando hoc Signum illi regioni, illud illi pręsidet, cuius doctrinę εἰσαγωγὴ est ipsa [g] Geographia. Atque adeo hęc omnia universalia sunt, neque ad individua pertinent, nisi quando universalia particularibus nocere possunt; quod accidit, quando in genituris pręcipua loca, nempe luminarium, aut cardinum, [m] qui φωσφοροῦντες τόποι, vocantur, eadem fuerint cum illis, à quibus universalium casuum caussa veniunt id est, [p] eclipticis aut oppositis. Quę κατὰ συνανατολὰς καὶ συγκαταδύσεις spectantur ἰδιοτροπίαι, [n] ea eruta sunt ex observationibus Aegyptiacis, quę dicitur ratio barbarica. Huius συνόψεως accipe singularia capita, quę infra coniecimus.

z 77, 13. ad 78, 5.
a 78, 5.
b 84, 5. ad 89, 10.
d 89, 12. ad 91, 15.
e 92, 30. & 93, 30. ad 95, 23.
f 95, 23. ad 98, 7.
h 101, 25.
k 101, 19. ad 105, 9.
g 98, 7. ad 101, 19.
m 105, 32.
p 106, 6, 7.
n 109, ad finem libri.

INDEX CAPITVM LIBRORVM M. MANILII.

PRIMVS LIBER

Sphæra Mundi aut de vniuersitate.

SECVNDVS LIBER,

qui & prima institutio.

Signa

TERTIVS LIBER,

qui & secunda institutio.

QVARTVS LIBER,

qui & primus Apotelesmaticus.

LIBER QVINTVS,

qui & secundus Apotelesmaticus siue Sphæra Barbarica.

CORRIGENDA IN TEXTV MANILI.

37. 8. *Aut quæ fessa sedent.*
39, 10 —— — *numerusque sequentes.*
Phrixus vbique per *i* non per *y* scrib.

M. MANILII

ASTRONOMICON

LIBER PRIMVS.

ARMINE *diuinas artes, & conscia fati*
Sidera diuersos hominum variantia casus,
Cælestis rationis opus, deducere mundo
Aggredior, primusque nouis Helicona mouere
Cantibus, & viridi nutantes vertice siluas,
Hospita sacra ferens nulli memorata priorum.
Hunc mihi tu Cæsar patriæ princepsque paterque,
Qui regis Augustis parentem legibus orbem,
Concessumque patri mundum Deus ipse mereris,
Das animum, viresque facis ad tanta canenda.
Iam propiusque fauet mundus scrutantibus ipsum,
Et rapit æthereos per carmina pandere census.
Hoc sub pace vacat tantum. iuuat ire per ipsum
Aera, & immenso spatiantem viuere cælo,
Signaque & aduersos Stellarum noscere cursus.
Quod solum nouisse, parum est. impensius ipsa
Scire iuuat magni penitus præcordia mundi:
Quaque regat generetque suis animalia signis
Cernere, & in numerum Phœbo modulante referre.
Bina mihi positis lucent altaria flammis.
Ad duo templa precor duplici circundatus æstu,

Carminis & rerum: certa tum lege canentem
Mundus & immenso vatem circunstrepit orbe,
Vixque soluta suis immittit verba figuris.
Quem primum infernis licuit cognoscere terris
Munera cælestum? quis enim condentibus illis
Clepsisset furto mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Inuitis vt Diis cuperet Deus ipse videri,
Sublimes aperire vias: imumque sub orbem,
Et per inane suis parentia finibus astra,
Nominaque, & cursus signorum, pondera, vires?
Tu princeps autorque sacri Cyllenie tanti.
Per te iam cælum interius, iam sidera nota,
Maior vti facies mundi foret, & veneranda
Non species tantum, sed & ipsa potentia rerum:
Sentirentque Deum gentes, quam maximus esset,
Quis sua disposuit per tempora, cognita vt essent
Omnibus & mundi facies, cælumque supernum.
Et Natura dedit vires, seque ipsa reclusit
Regales animos primum dignata mouere,
Proxima tangentes rerum fastigia cælo:
Qui domuere feras gentes oriente sub ipso,
Quas secat Euphrates, in quas & Nilus inundat,
Qua Mundus redit, & nigras super euolat vrbes.
Tum qui templa sacris coluerunt omne per aeuum,
Delectique sacerdotes in publica vota
Officio vinxere Deum, quibus ipsa potentis
Numinis accendit castam præsentia mentem,
Inque Deum Deus ipse tulit, patuitque ministris.
Hi tantum mouere decus, primique per artem
Sideribus videre vagis pendentia fata.
Singula nam proprio signarunt tempora casu
Longa per assiduas complexi secula curas.

Nascendi

Nascendi quæ cuique dies, quæ vita fuisset:
In quas Fortunæ leges quæque hora valeret:
Quantaque quam parui facerent discrimina motus.
Postquam omnis cæli species redeuntibus astris
Percepta in proprias sedes, & reddita certis
Fatorum ordinibus sua cuique potentia formæ
Per varios usus, artem experientia fecit
Exemplo monstrante viam, speculataque longe
Deprendit tacitis dominantia legibus astra,
Et totum alterna mundum ratione moueri,
Fatorumque vices certis discurrere signis.
Nam rudis ante illos nullo discrimine vita
In speciem conuersa operum ratione carebat,
Et stupefacta nouo pendebat lumine mundi.
Tum velut amissis mærens, tum læta renatis
Sideribus, variosque dies, incertaque noctis
Tempora, nec similes vmbras, iam Sole regresso
Iam propiore suis poterat discernere caussis.
Necdum etiam doctas solertia fecerat artes,
Terraque sub rudibus cessabat vasta colonis.
Tuncque in desertis habitabat montibus aurum,
Immotusque nouos pontus subduxerat orbes.
Nec vitam pelago, nec ventis credere vota
Audebant, sed quisque satis se nosse putabat.
Sed quum longa dies acuit mortalia corda,
Et labor ingenium miseris dedit, & sua quemque
Aduigilare sibi iussit Fortuna premendo:
Seducta in varias certarunt pectora curas,
Et quodcunque sagax tentando repperit usus,
In commune bonum commentum læta dedere.
Tunc & lingua suas accepit barbara leges,
Et fera diuersis exercita frugibus arua,
Et vagus in cæcum penetrauit nauita pontum,

Fecit & ignotis itiner commercia terris.
Tum belli pacisque artes commenta vetustas.
Semper enim ex aliis alias proseminat vsus.
Nec vulgata canam: linguas didicere volucrum
Consultare fibras, & rumpere vocibus angues,
Sollicitare vmbras, imumque Acheronta mouere,
In noctemque dies, in lucem vertere noctes.
Omnia conando docilis solertia vicit.
Nec prius imposuit rebus finemque modumque,
Quam cælum adscendit ratio, cepitque profundam
Naturam rerum caussis, viditque quod vsquam est:
Nubila cur tanto quaterentur pulsa fragore,
Hiberna æstiua nix grandine mollior esset:
Arderent terræ, solidusque tremisceret orbis:
Cur imbres ruerent, ventos quæ caussa moueret
Peruidit, soluitque animis miracula rerum:
Eripuitque Ioui fulmen, viresque Tonantis,
Et sonitum ventis concessit, nubibus ignem.
Quæ postquam in proprias deduxit singula caussas,
Vicinam ex alto mundi cognoscere molem
Intendit, totumque animo comprendere cælum,
Attribuitque suas formas, sua nomina signis,
Quásque vices agerent certa sub sorte notauit,
Omniaque ad numen mundi faciemque moueri,
Sideribus vario mutantibus ordine fata.
Hoc mihi surgit opus non vllis ante sacratum
Carminibus. Faueat magno Fortuna labori,
Annosa & molli contingat vita senecta,
Vt possim rerum tantas emergere moles,
Magnaque cum paruis simili percurrere cura.
  Et quoniam cælo carmen descendit ab alto,
Et venit in terras fatorum conditus ordo,
Ipsa mihi primum Naturæ forma canenda est,

Ponen-

Ponendusque sua totus sub imagine mundus:
Quem siue ex nullis repetentem semina rebus
Natali quoque egere placet, semperque fuisse,
Et fore, principio pariter fatoque carentem:
Seu permixta Chaos rerum primordia quondam
Discreuit partu, mundumque enixa nitentem
Fugit in infernas caligo pulsa tenebras:
Siue indiuiduis, in idem reditura, soluta
Principiis natura manet post secula mille,
Et pæne ex nihilo sumtum est nihilumque futurum,
Cæcaque materies cælum perfecit & orbem:
Siue ignis fabricauit opus, flammæque micantes,
Quæ mundi fecere oculos, habitantque per omne
Corpus, & in cælo vibrantia fulmina fingunt:
Seu liquor hoc peperit, sine quo riget arida rerum
Materies, ipsumque vorat, quo soluitur, ignem:
Aut neque Terra patrem nouit, nec Flamma, nec Aer,
Aut Humor, faciuntque Deum per quatuor artus,
Et mundi struxere globum, prohibentque requiri
Vltra se quicquam: tum per se cuncta creantur,
Frigida ne calidis desint, aut humida siccis,
Spiritus aut solidis, sitque hæc discordia concors,
Quæ nexus habiles & opus generabile fingit,
Atque omnis partus Elementa capacia reddit:
Semper erit genus in pugna, dubiumque manebit,
Quod latet, & tantum supra est hominemque Deumque.
Sed facies quæcunque tamen sub origine rerum
Conuenit, & certo digestum est ordine corpus.
Ignis in æthereas volucer se sustulit auras,
Summaque complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraque extendit medium per inania mundi.

Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, fluctusque natantes
Aequora perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atque euomat auras,
Aeraque ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere Tellus,
Conuenitque vagis limus permixtus arenis
Paulatim ad summum tenui fugiente liquore.
Quoque magis puras humor secessit in vndas,
Et siccata magis strinxerunt æquora terras,
Adiacuitque cauis fluidum conuallibus æquor,
Emersere fretis montes, orbisque per vndas
Exiliit, vasto clausus tamen vndique ponto.
Imaque de cunctis mediam tenet vndique sedem.
Idcircoque manet stabilis, quia totus ab illa
Tantundem refugit mundus, fecitque cadendo
Vndique ne caderet. medium totius & imum est.
Ictaque contractis consistunt corpora plagis,
Et concurrendo prohibent in longius ire.
Quod nisi librato penderet pondere Tellus,
Non ageret cursus mundi subeuntibus astris
Phœbus ad occasum, & nunquam remearet ad ortus:
Lunaue submersos regeret per inania cursus:
Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperos immerso dederat qui lumen Olympo.
Nunc quia non imo Tellus deiecta profundo,
Sed medio suspensa manet, sunt peruia cuncta.
Nam neque fortuitos ortus surgentibus astris
Nec totiens possum nascentem credere Mundum,
Solisue assiduos partus, & fata diurna,
Quum facies eadem signis per secula constet,
Qua caderet, subeat cælum, rursusque resurgat
Idem Phœbus eat cæli de partibus iisdem;

Lunaque per totidem luces mutetur, & orbes;
Et natura vias seruet, quas fecerat ipsa,
Nec tirocinio peccet, circumque feratur
Aeterna cum luce dies, quod tempora monstrant
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis:
Semper & vlterius vadentibus ortus ad ortum
Occasumque obitus cælo & cum Sole perennet.
Nec vero tibi natura admiranda videri
Pendentis Terræ debet, quum pendeat ipse
Mundus & in nullo ponat vestigia fundo:
Quod patet ex ipso motu, cursuque volantis:
Quum suspensus eat Phœbus, cursumque reflectat
Huc illuc, agiles & seruet in æthere metas:
Quum Luna & stellæ volitent per inania mundi.
Terra quoque aerias leges imitata pependit.
Est igitur Tellus mediam sortita cauernam
Aeris, & toto pariter suspensa profundo,
Nec patulas distenta plagas, sed condita in orbem
Vndique surgentem pariter pariterque cadentem.
Hæc est naturæ facies. sic mundus & ipse
In conuexa volans teretes facit esse figuras
Stellarum, Solisque orbem, Lunæque rotundum
Aspicimus tumido quærentis corpore lumen,
Quod globus obliquos totus non accipit ignes.
Hæc æterna manet Diuisque simillima forma,
Cui neque principium est vsquam, nec finis, in ipso,
Sed similis toto remanet, perque omnia par est.
Sic stellis glomerata manet mundoque figura.
Idcirco terris non omnibus omnia signa
Conspicimus. nusquam inuenies fulgere Canopum,
Donec Niliacas per Pontum veneris oras.
Sed quærent Helicen, quibus ille superuenit ignis,
Qui laterum tractus habitant, mediique tumores

Eripiunt terræ cælum, visusque cohercent.
Te testem dat, Luna, sui glomerabilis orbis:
Quæ quum mersa nigris per noctem deficis umbris,
Non omnes pariter confundis sidere gentes,
Sed prius Eoæ quærunt tua lumina gentes.
Post, medio subiecta polo quæcunque coluntur.
Vltima ad Hesperios infectis volueris alis:
Seraque in extremis quatiuntur gentibus æra.
Quod si plana foret Tellus, simul icta per omnes
Deficeret pariter toti miserabilis orbi.
Sed quia per teretem deducta est terra tumorem,
His modo, post illis apparet Delia terris
Exoriens simul atque cadens. quia fertur in orbem
Ventris & acclivis pariter declivia iungit,
Atque alios superat gyros, aliosque relinquit.
Ex quo colligitur terrarum forma rotunda.
Hanc circum variæ gentes hominum atque ferarum,
Aeriæque colunt volucres. pars eius ad Arctos
Eminet, austrinis pars est habitabilis oris,
Sub pedibusque iacet nostris, supraque videtur
Ipsa sibi fallente solo declivia longa,
Et pariter surgente via, pariterque cadente.
Hinc ubi ab occasu nostros Sol aspicit ortus,
Illic orta dies sopitas excitat urbeis,
Et cum luce refert operum vadimonia terris.
Nos in nocte sumus, somno sic membra locamus.
Pontus vtrosque suis distinguit & alligat undis.
Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque naturæ diversa condita forma
Aeris atque Ignis, Terræ, Pelagique iacentis
Vis animæ divina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes.

Alter

Alter vt alterius vires faciatque, feratque,
Summaque per varias maneat cognata figuras.
Nunc tibi signorum lucentes vndique flammas
Ordinibus certis referam. primumque canentur
Quæ media obliquo præcingunt ordine mundum,
Solemque alternis vicibus per tempora portant,
Atque alia aduerso luctantia sidera mundo.
Omnia quæ possis cælo numerare sereno.
E quibus & ratio fatorum ducitur omnis:
Vt sit idem mundi primum, quod continet arcem.
Aurato princeps Aries in vellere fulgens,
Respicit admirans auersum surgere Taurum
Summisso vultu Geminos, & fronte, vocantem.
Quos sequitur Cancer, Cancrum Leo, Virgo Leonem.
Æquato tum Libra die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem Scorpion astro.
In cuius caudam contento dirigit arcu
Mixtus equo volucrem missurus iamque sagittam.
Tum venit angusto Capricornus sidere flexus.
Post hunc inflexam defundit Aquarius vrnam
Piscibus assuetas auide subeuntibus vndas.
Quos Aries tangit claudentes vltima signa.
At qui fulgentes cælo consurgit ad Arctos,
Omnia quæ summo despectant sidera mundo,
Nec norunt obitus, vnoque in vertice tantum
In diuersa sita cælumque & sidera torquent,
Aera per gelidum tenuis deducitur Axis,
Libratumque gerit diuerso cardine mundum,
Sidereus circa medium quem voluitur orbis,
Æthereosque rotat cursus, immotus at ille
In binas Arctos magni per inania mundi,
Perque ipsum terræ directus constitit orbem.
Nec vero è solido stat robur corporis eius,

Nec graue pondus habet, quod onus ferat ætheris alti.
Sed quum Aer omnis semper voluatur in orbem,
Quoque semel cœpit, totus volet vndique inipsum:
Quodcunque in medio est, circa quod cuncta mouentur,
Vsque adeo tenue, vt verti non possit id ipsum,
Nec iam inclinari, nec se conuertere in orbem,
Hoc dixere Axem, quia motum non habet vllum:
Ipse videt circa volitantia cuncta moueri.
Summa tenent eius miseris notissima nautis
Signa per immensum cupidos ducentia pontum:
Maioremque Helice maior decircinat arcum.
Septem illam stellæ certantes lumine signant.
Qua duce per fluctus Graiæ dant vela carinæ.
Angusto Cynosura breuis torquetur in orbe,
Tam spatio, quam luce, minor, sed iudice vincit
Maiorem Tyrio. Pœnis hæc certior auctor
Non apparentem pelago quærentibus orbem.
Nec paribus positæ sunt frontibus. vtraque caudam
Vergit in alterius rostro, sequiturque sequentem.
Has interfusus, circumque amplexus vtrumque
Diuidit, & cingit stellis ardentibus Anguis,
Ne coeant, abeantque suis à sedibus vnquam.
Hunc inter mediumque orbem, quo sidera septem
Per bissena volant contranitentia signa,
Mixta ex diuersis consurgunt viribus astra
Hinc vicina Polis, cælique hinc proxima flammis.
Quæ quia dissimilis, qua pugnat, temperat Aer,
Frugiferum sub se reddunt mortalibus orbem.
Proxima frigentes Arctos, Boreamque rigentem
Nixa venit species genibus sibi conscia caussæ.
A tergo nitet Arctophylax, idemque Bootes,
Quod similis iunctis instat de more iuuencis,
Arcturumque rapit medio sub pectore secum.

At parte ex alia claro volat orbe Corona
Luce micans varia. nam stella vincitur vna
Circulus, in media radians qua proxima fronte,
Candidaque ardenti distinguit lumina flamma:
Gnossia deserta & fulgent monimenta puellæ.
At Lyra diductis per cælum cornibus inter
Sidera conspicitur, qua quondam cœperat Orpheus
Omne quod attigerat cantu, manesque per ipsos
Fecit iter, domuitque infernas carmine leges.
Huic cælestis honos, similisque potentia caussæ
Tunc siluas & saxa trahens, nunc sidera ducit,
Et rapit immensum mundi reuolubilis orbem.
Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis
Diuidit, & toto mergentem corpore corpus
Explicat, & nodos, sinuataque terga per orbes
Expedit, effusis per laxa volumina palmis.
Respicit ille tamen molli ceruice reflexus.
Semper erit paribus bellum, quia viribus æquant.
Proxima sors Cygni, quem cælo Iuppiter ipse
Imposuit, formæ precium, qua cepit amantem,
Quum Deus in niueum descendit versus olorem,
Tergaque fidenti subiecit plumea Ledæ.
Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.
Hinc imitata nitent cursumque, habitumque sagittæ
Sidera. tum magni Iouis ales fertur in altum
Assueto volitans, gestet ceu fulmina mundi
Digna Ioue & cælo, quod sacris instruit armis.
Tum quoque de ponto surgit Delphinus ad astra,
Oceani, Calique decus, per vtrunque sacratus.
Quem rapido conatus Equus comprendere cursu
Festinat, pectus fulgenti sidere clarus,
Et finitur in Andromeda. quam Perseos armus
Excipit, & sociat sibi. cui succedit iniquo

Diuisum spatio, quoi tertia lampada dispar
Conspicitur paribus, Deltoton nomine sidus,
Ex simili dictum. Cepheusque & Caßiepea
In pœnas signata suas: iuxtaque relictam
Andromedam vastos metuentem Piscis hiatus
Expositam ponto deflet, scopulisque reuinctam,
Ne veterem Perseus cælo quoque seruet amorem,
Auxilioque iuuet, fugiendaque Gorgonis ora
Sustineat spoliumque sibi, testemque videnti.
Tum vicina ferens nixo vestigia Tauro
Heniochus studio mundumque & nomen adeptus,
Quem primum curru volitantem Iuppiter alto
Quadriiugis conspexit equis, cæloque sacrauit.
Tum subeunt Hædi claudentes sidere pontum,
Nobilis & mundi nutrito rege Capella:
Cuius ab uberibus magnum ille ascendit Olympum,
Lacte fero crescens ad fulmina, vimque tonandi.
Hanc ergo æternis merito sacrauit in astris
Iuppiter, & cæli cælum mercede rependit.
Pleiades Hyadesque, feri pars vtraque Tauri
In Boream scandunt. Hæc sunt aquilonia signa.
Aspice nunc infra Solis surgentia cursus,
Quæ super exustas labuntur sidera terras,
Quæque intra gelidum Capricorni sidus & axe
Imo subnixum vertuntur sidera mundum.
Cernere vicinum Geminis licet Oriona
In magnam cæli tendentem brachia partem,
Nec minus extento surgentem ad sidera passu:
Singula fulgentes humeros cui lumina signant,
Et tribus obliquis demissus ducitur ensis.
At caput Orion excelso immersus Olympo
Per tria subductos signatur lumina vultus:
Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant.

Hoc

Hoc duce per totum decurrunt sidera mundum.
Subsequitur rapido contenta Canicula cursu,
Qua nullum terris violentius aduenit astrum,
Nec grauius cedit, nec horrens frigore surgit.
Sic in vtrumque mouet mundum, & contraria reddit.
Nec vacuum Solis fulgentem deserit orbem.
Hanc qui surgentem, primo quum redditur ortu,
Montis ab excelso speculantur vertice Tauri,
Euentus frugum varios, & tempora dicunt,
Quæque valetudo veniat, concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque reuertens
Sic mouet, vt vidit, mundum, vultuque gubernat.
Magna fides hoc posse color, cursusque micantis
In radios vix Sole minor, nisi quod procul hærens
Frigida cæruleo contorquet lumina vultu.
Cætera vincuntur specie, nec clarius astrum
Tingitur Oceano, cælumue reuisit ab vndis.
Tum Procyon, veloxque Lepus, tum nobilis Argo
In cælum subducta mari, quod prima cucurrit,
Emeritum magnis mundum tenet acta procellis,
Seruando Dea facta Deos, cui proximus Anguis
Squammea dispositis imitatur lumina flammis.
Et Phœbo sacer Ales & vna gratus Iaccho
Crater, & duplici Centaurus imagine fulget,
Pars hominis tergo pectus commissus equino.
Ipsius hinc mundi templum est, victrixque solutis
Ara nitet sacris, vastos quum terra Gigantes
In cælum furibunda tulit. tum Di quoque magnos
Quæsiuere Deos. dubitauit Iuppiter ipse,
Quod poterat non posse timens, quum surgere terram
Cerneret, & verti naturam crederet omnem,
Montibus atque aliis aggestos crescere monteis,
Et tam vicinos fugientia sidera colles

Arma importantes & rupta matre creatos,
Discordes vultu, permixtaque corpora, partus.
Hostiferum necdum sibi quemquam numina norant,
Si qua forent maiora suis. tunc Iuppiter Aræ
Sidera constituit, quæ nunc quoque maxima fulgent.
Quam propter Cetus conuoluens squammea terga
Orbibus insurgit tortis, & fluctuat aluo,
Intentans morsum, similis iam iamque tenenti,
Qualis ad exposita fatum Cepheidos vndis
Expulit adueniens vltra sua littora pontum.
Tum Notius piscis venti de nomine dictus
Exurgit de parte Noti, cui iuncta feruntur
Flexa per ingenteis stellarum flumina gyros.
Alterius capitis coniungit Aquarius vndas
Amnis, & in medium coeunt, & sidera miscent.
His inter Solisque vias, Arctosque latentes,
Axem quæ mundi stridentem pondere torquent,
Orbe peregrino cælum depingitur astris,
Quæ Notia antiqui dixerunt sidera vates.
Altera pars Orbis sub aquis iacet inuia nobis,
Ignotæque hominum gentes, nec transita regna,
Commune ex vno lumen ducentia Sole,
Diuersasque vmbras, læuaque cadentia signa,
Et dextros ortus cælo spectantia verso.
Nec minor est illis mundus, nec lumine peior,
Nec numerosa minus nascuntur sidera in Orbe.
Cætera non cedunt: vno vincuntur in astro
Augusto, sidus nostro quod contigit orbi
Cæsar nunc terris, post Cælo maximus autor.
Vltima quæ mundo semper voluuntur in imo,
Quis innexa manent cæli fulgentia signa
Nusquam in conspectum redeuntia cardine verso,
Sublimis speciem mundi, similesque figuras

Astrorum referunt: & versas frontibus Arctos.
Vno distingui medias, claudique Dracone
Credimus exemplo: quia vis fulgentia visus
Hunc orbem cæli vertentis sidera cursu
Cardine tam simili fultum, quam vertice fingit.
Has igitur magno diuisas æthere sedes
Signa tenent mundi totum deducta per orbem.
Tu modo corporeis similes ne quære figuras,
Omniaque æquali fulgentia membra colore,
Deficiat nihil vt, vacuumque à lumine cesset.
Non poterit mundus sufferre incendia tanta,
Omnia si plenis ardebunt sidera membris.
Quicquid subduxit flammis natura, pepercit
Succubitura oneri, formas distinguere tantum
Contenta, & stellis ostendere sidera certis.
Ignea designat species, atque ignibus ignes
Respondent, media extremis, atque vltima summis
Redduntur. satis est, si se non omnia celant:
Præcipue, medio quum Luna implebitur orbe,
Certa nitent mundo. cùm Luna conditur omne
Stellarum vulgus. fugiunt sine nomine signa.
Plura licet vacuo tum cedere sidera cælo.
Nec fallunt numero, nec paruis mixta feruntur.
Et, quo clara magis possis cognoscere signa,
Non varios obitus norunt, variosque recursus,
Certa sed in proprias oriuntur sidera luces,
Natalesque suos, occasumque ordine seruant.
Nec quicquam in tanta magis est mirabile mole,
Quam ratio, & certis quod legibus omnia parent.
Nusquam turba nocet, nihil vllis partibus errat
Laxius & leuius, mutatoue ordine fertur.
Quid tam confusum specie, quid tam vice certum est?
Ac mihi tam præsens ratio non vlla videtur,

Quæ

Qua pateat Mundum diuino numine verti,
Atque ipsum esse Deum, nec Forte coisse magistra,
Vt voluit credi, qui primus mœnia mundi
Seminibus struxit minimis, inque illa resoluit:
E quis & maria, & terras, & sidera cœli,
Aetheraque immensos fabricantem finibus orbes,
Soluentemque alios constare, & cuncta reuerti
In sua principia, & rerum mutare figuras.
Quis credat tantas operum sine numine moles
Ex minimis cæcoque creatum fœdere mundum?
Si Fors ista dedit nobis, Fors ipsa gubernat,
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio præscriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus vlla relinqui?
Cur eadem æstiuas exornant sidera noctes
Semper, & hibernas eadem: certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit.
Iam tum, quum Graia verterunt Pergama gentes,
Arctos & Orion aduersis frontibus ibant,
Hæc contenta suos in vertice flectere gyros,
Ille ex diuerso vertentem surgere contra
Obuius, & toto semper decurrere mundo.
Temporaque obscura noctis deprendere signis
Iam poterant, cœlumque suas distinxerat horas.
Quot post excidium Troia sunt eruta regna?
Quot capti populi? quoties Fortuna per orbem
Seruitium, imperiumque tulit, varieque reuertit?
Troianos cineres in quantum oblita refouit
Imperium? Fatis Asia iam Græcia pressa est.
Secula denumerare piget, quotiesque recurrens
Lustrarit mundum vario sol igneus orbe.
Omnia mortali mutantur lege creata.
Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis.

Exuta

Exutæ variant faciem per secula gentes.
At manet incolumis mundus, suaque omnia seruat,
Quæ nec longa dies auget, minuitque senectus.
Nec motus puncto currit, cursusque fatigat.
Idem semper erit, quoniam semper fuit idem.
Non alium videre patres, aliumue nepotes
Aspicient. Deus est, qui non mutatur in æuo.
Nunquam transuersas Solem decurrere ad Arctos,
Nec mutare vias, & in ortum vertere cursus,
Auroramque nouis nascentem ostendere terris:
Nec Lunam certos excedere luminis orbes,
Sed seruare modum, quo crescat, quoue recedat,
Nec cadere in terram pendentia sidera Cælo.
Sed dimensa suis consumere tempora signis
Non casus opus est, magni sed numinis ordo.
Hæc igitur texunt æquali sidera tractu
Ignibus in varias Cælum laqueantia formas.
Altius his nihil est. hæc sunt fastigia mundi.
Publica naturæ domus his contenta tenetur
Finibus, amplectens pontum terrasque iacentes.
Omnia concordi tractu veniuntque, caduntque,
Qua semel incubuit cælum, versumque resurgit.
Ipse autem quantum conuexo mundus Olympo
Obtineat spatium, quantis bis sena ferantur
Finibus astra, docet ratio, cui nulla resistunt
Claustra, nec immensæ moles, ceduntque recessus.
Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile Cælum.
Nam quantum à terris, atque æquore signa recedunt,
Tantum bina patent. quantumque inciditur orbis
Per medium, pars efficitur tum tertia gyri
Exiguo dirimens solidam discrimine summam.
Summum igitur cælum bis bina resurgit ab imo,
Altera bissenis vt sit pars tertia signis.

Sed quia per medium est tellus suspensa profundum,
Binis à summo signis discedit, & imo.
Hoc igitur, quodcunque supra te suspicis ipse,
Qua per inane meant oculi, quaque ire recusant,
Binis æquandum est signis. sex tanta rotundæ
Efficiunt orbem Zonæ, qua signa feruntur,
Bis sex æquali spatio texentia Cælum.
Nec mirere vagos partus eadem esse per astra,
Et mixtum ingenti generis discrimine fatum,
Singula quum tantum teneant, tantoque ferantur
Tempore sex tota surgentia sidera luce.
Restat vt æthereos fines tibi reddere coner,
Filaque dispositis vicibus comitantia Cælum,
Per quæ dirigitur signorum flammeus ordo.
Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton.
Sexque fugit solidas à cæli vertice partes.
Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consummat Phœbus lucemque, moramque,
Tardaque per longos circunfert lumina flexus,
Aestiuum medio nomen sibi sumit ab æstu,
Temporis & titulo potitur, metaque volantis
Solis & extremos designat feruidus actus,
Et quinque in partes Aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus
Ingenti spira totum præcingit Olympum,
Parte ab vtraque videns axem, quo limine Phœbus
Componit paribus numeris noctemque diemque,
Veris & Autumni currens per tempora mixta,
Quum medium æquali distinguit limite cælum:
Quattuor & gradibus sua fila reducit ab æstu.
Proximus hunc vltra brumalis nomine tangens
Vltima designat fugientis limina Solis,
Inuidaque obliqua radiorum munera flamma

Dat per iter minimum nobis: sed finibus illis,
Quos superincubuit, longa stant tempora luce,
Vixque dies transit candentem extenta per æstum.
Bisque iacet, binis summotus partibus orbis.
Vnus ab his superest extremo proximus axi
Circulus, austrinas qui stringit, & obsidet Arctos.
Hic quoque brumalem per partes quinque relinquit:
Et quantum à nostro sublimis cardine gyrus
Distat, ab aduerso tantundem proximus illi.
Sic tibi per binas vertex à vertice partes
Diuisus, duplici summa circundat Olympum.
Et per quinque notat signantes tempora fines.
His eadem est via, quæ mundo, pariterque rotantur
Inclines, sociosque ortus occasibus æquant:
Quandoquidem texto, quo totus voluitur orbis,
Fila trahunt alti cursum comitantia cæli,
Interualla pari seruantes limite semper,
Diuisosque semel fines, sortemque dicatam.
Sunt duo, quos recipit ductos à vertice vertex,
Inter se aduersi, qui cunctos ante relatos,
Seque secant gemino coeuntes cardine mundi,
Transuersoque polo rectum ducuntur in axem,
Tempora signantes anni cælumque per astra
Quatuor in partes diuisum mensibus æquis.
Alter ab excelso decurrens limes Olympo
Serpentis caudam, siccas & diuidit Arctos,
Et iuga Chelarum medio volitantia gyro:
Extremamque secans Hydram, mediumque sub austris
Centaurum, aduersum concurrit rursus in axem,
Et redit in Cetum, squammosaque tergora Ceti,
Lanigerique notat fines, clarumque Trigonum,
Andromedæque sinus imos, fastigia matris,
Principiumque suum repetito cardine claudit.

Alter in hunc medium summumque incumbit in axem,
Perque pedes primos, ceruicem transit & Vrsa:
Quam septemstella primam, iam Sole remoto,
Producunt nigra præbentem lumina nocti.
Et Geminis Cancrum dirimit, stringitque flagrantem
Ore Canem, clauumque Ratis, qua vicerat æquor.
Inde axem occultum per gyri signa prioris
Transuersa; atque illo rursus de limite tangit
Te, Capricorne, suisque Aquilam designat ab astris.
Perque Lyram inuersam currens, spirasque Draconis
Posteriora pedum Cynosuræ proterit astra,
Transuersamque secat vicino cardine caudam.
Hic iterum coit ipse sibi, memor vnde profectus.
Atque hæc æternam fixerunt tempora sedem.
Immotis per signa modis statione perenni.
Hos volucres fecere duos. namque alter ab ipsa
Consurgens Helice, medium præcidit Olympum,
Discernitque diem, sextamque examinat horam,
Et paribus spatiis occasus cernit & ortus.
Hic mutans per signa vices, seu si quis Eoos,
Seu petit Hesperios, supra se circinat orbem
Verticibus superastantem, mediumque secantem
Cælum, & diuiso signantem culmine mundum.
Cumque loco Terra Cælumque ac tempora mutat.
Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem.
Atque vbi se primis extollit Phœbus ab vndis,
Illis sexta manet, quos tum premit aureus orbis.
Rursus ad Hesperios sexta est, vbi cedit in vmbras,
Nos primam ac summam sextam numeramus vtranque,
Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne.
Alterius fines si vis cognoscere gyri,
Circunfer faciles oculos, vultumque per orbem.
Quicquid erit cælique imum, terræque supremum,

Quæ

Qua coit ipse sibi nullo discrimine mundus,
Redditque, aut recipit fulgentia sidera ponto,
Præcingit tenui transuersum limite mundum.
Hac quoque per totum volitabit linea cælum,
Nunc tantum ad medium vergens, mediumque repente
Orbem, nunc septem ad stellas, nunc mota sub astra.
Sed quocunque vagæ tulerint vestigia plantæ
Has modo terrarum, nunc has gradientis in oras,
Semper erit nouus, & terris mutabitur arcus.
Quippe aliud cælum ostendens, aliudque relinquens
Dimidium teget, & referet, varioque notabit
Fini cum visu pariter sua fila mouentem.
Hic terrestris erit, quia terram amplectitur, orbis,
Et mundum plano præcingit limite gyrus,
Atque à fine trahens titulum, memoratur Orizon.
His adice obliquos diuersaque fila trahentes
Inter se gyros, quorum fulgentia signa
Alter habet, per quæ Phœbus moderatur habenas,
Subsequiturque suo Solem vaga Delia curru,
Et quinque aduersa luctantia sidera mundo
Exercent varias naturæ lege choreas.
Hanc tenet à summo Cancer, Capricornus ab imo:
Bis recipit lucem qui circulus æquat & vmbras,
Lanigeri & Libræ signo sua fila secantem.
Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis,
Rectaque deuexo fallit vestigia cliuo.
Nec visus aciemque fugit, tantumque notari
Mente potest, sicut cernuntur mente priores:
Sed nitet ingenti stellatus Baltheus orbe,
Insignemque facit cælato lumine mundum,
Et ter vicenas partes patet, atque trecentas
In longum: bis sex latè sepit fascia partes,
Quæ cohibet vario labentia sidera cursu.

Alter in aduersum positas succedit ad Arctos,
Et paulum à Borea gyro sua fila reducit,
Transitque inuersa per sidera Cassiepea.
Inde per obliquum descendens tangit Olorem,
Aestiuosque secat fines, Aquilamque supinam,
Temporaque æquantem gyrum, zonamque ferentem
Solis equos, intra caudam, qua Scorpius ardet,
Extremamque Sagittarii læuam, atque Sagittam.
Inde suos sinuat flexus per crura pedesque
Centauri alterius, rursusque ascendere cælum
Incipit, Argiuamque ratem per aplustria summa,
Et medium mundi gyrum, Geminosque per ima
Signa secans subit Heniochum, teque inde profectus
Cassiepea petens super ipsum Persea transit,
Orbemque ex illa cæptum concludit in illa,
Trisque secat medios gyros, & signa ferentem
Partibus è binis, quotiens præciditur ipse.
Nec quærendus erit. visus incurrit in ipsos
Sponte sua, seque ipse docet, cogitque notari.
Namque in cæruleo candens nitet orbita mundo,
Ceu missura diem subito, cælumque recludens.
Ac veluti virides discernit semita campos,
Quam terit assiduo renouans iter orbita tractu,
Inter diuisas æquabilis est via parteis:
Vt freta canescunt sulcum ducente carina,
Accipiuntque viam fluctus spumantibus vndis,
Quam tortus verso mouit de gurgite vortex,
Candidus in nigro lucet sic limes Olympo,
Cæruleum findens ingenti lumine mundum.
Vtque suos arcus per nubila circinat Iris,
Sic superincumbit signato culmine limes
Candidus, & resupina facit mortalibus ora,
Dum noua per cæcam vibrantur lumina noctem,

Inquiruntque sacras humano pectore caussas,
Num se diductis conetur soluere moles
Segminibus, raraque labent compagine rimæ,
Admittantque nouum laxato tegmine lumen.
Quid? quasi non timeant, magni quum vulnera cæli
Conspiciant, feriatque oculos iniuria mundi.
An coeat mundus, duplicisque extrema cauernæ
Conueniant, cælique oras & sidera iungant,
Perque ipsos fiat nexus manifesta cicatrix,
Fissuram faciens mundi, stipatus & orbis
Aeriam in nebulam clara compagine versus
In cuneos alti cogat fundamina cæli.
An melius manet illa fides per secula prisca,
Illac Solis equos diuersis curribus isse,
Atque aliam triuisse viam, longumque per æuum
Exustas sedes, incoctaque sidera flammis,
Cæruleam verso speciem mutasse colore,
Infusumque loco cinerem, mundumque sepultum.
Fama etiam antiquis ad nos descendit ab annis,
Phæthontem patrio curru per signa volantem,
Dum noua miratur propius spectacula mundi,
Et puer in cælo ludit, curruque superbus
Luxuriat, mundo cupit & maiora parente,
Monstratas liquisse vias, orbemque rigentem
Imposuisse polo, nec signa insueta tulisse
Errantes nutu flammas, currumque solutum
Deflexum solito cursu, curuisque quadrigis,
Quod querimur, flammas totum seuisse per orbem,
Terrarumque rogum cunctas arsisse per vrbeis:
Cum vaga dispersi fluitarunt lumina currus,
Et cælum exustum est. luit ipse incendia mundus,
Et noua vicinis flagrarunt sidera flammis,
Nunc quoque præteriti faciem seruantia casus.

Nec

Nec mihi celanda est fama vulgata vetustas
Mollior: è niueo lactis fluxisse liquorem
Pectore Reginæ Diuum, cælumque colore
Infecisse suo. quapropter Lacteus orbis
Dicitur, & nomen caussa descendit ab ipsa.
An maior densa stellarum turba corona
Contexit flammas, & crasso lumine candet,
Et fulgore nitet collato clarior orbis?
An fortes animæ dignataque nomina cælo,
Corporibus resoluta suis, terraque remissa
Huc migrant ex orbe, suumque habitantia cælum
Aethereos viuunt annos, mundoque fruuntur?
Atque hic Aeacidas, hic & veneramur Atridas,
Tydidemque ferum, terræque marisque triumphis
Naturæ victorem Ithacum, Pyliumque senecta
Insignem triplici, Danaumque ad Pergama reges,
Auroræque nigrum partum, stirpemque tonantis
Rectorem Lyciæ. nec te, Mauortia virgo,
Prætercam, regesque alios, quos Græcia misit,
Atque Asiæ gentes, & Magno maxima Pella;
Quique animi vires, & strictas pondere mentes
Prudentes habuere viri, quibus omnis in ipsis
Census erat, iustusque Solon, fortisque Lycurgus,
Aethereusque Platon, & qui fabricauerat illum,
Damnatusque suas melius damnauit Athenas:
Persidis & victor, strarat qui classibus æquor:
Romanique viri, quorum iam maxima turba est:
Tarquinioque minus Reges, & Horatia proles;
Tota acies partis: necnon & Scæuola trunco
Nobilior, maiorque viris & Clælia virgo,
Et Romana ferens quæ texit mœnia Cocles.
Et commilitio volucris Coruinus adeptus
Et spolia, & nomen, qui gestat in alite Phœbum:

Et Ioue qui meruit cælum, Romamque Camillus
Seruando posuit, Brutusque a rege recepta
Conditor, & Pyrrhi per bella Papirius vltor,
Fabricius, Curiusque pares; & tertia palma
Marcellus, Cossusque prior de rege necato:
Certantesque Deci votis, similesque triumphis:
Inuictusque mora Fabius, victorque necati
Liuius Hasdrubalis socio per bella Nerone:
Scipiadæque duces, fatum Carthaginis vnum:
Pompeiusque orbis domitor, per treisque triumphos
Ante Deum princeps, & censu Tullius oris
Emeritus cælum, & Claudi magna propago.
Aemiliæque domus proceres, clarique Metelli,
Et Cato Fortunæ victor, matrisque sub armis
Miles Agrippa suæ: Venerisque ab origine proles
Iulia descendit cælo, cælumque repleuit,
Quod regit Augustus socio per signa Tonante,
Cernit & in cœtu Diuum, magnumque Quirinum.
Altius ætherei qua candet circulus orbis,
Illa Deum sedes: hæc illis proxima, Diuum
Qui virtute sua similes vestigia tangunt.
Ac prius, incipiam stellis quam reddere vires,
Signorumque canam fatalia carmine iura,
Implenda est mundi facies, corpusque per omne
Quicquid vbique nitet, vigeat quandoque, notandum est.
Sunt alia aduerso pugnantia sidera mundo,
Quæ cælum terramque inter volitantia pendent,
Saturni, Iouis, & Martis, Solisque: sub illis
Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.
Sunt etiam raræ sortis natalis euntes
Aera per liquidum, tractosque perire Cometas
Protenus, & rapitim subitas candescere flammas
Rara per ingenteis viderunt secula motus,

Siue quod, ingenitum terra ſpirante vaporem,
Humidior ſicca ſuperatur ſpiritus aura,
Nubila quum longo ceſſant depulſa ſereno,
Et ſolis radiis areſcit torridus aer,
Apta alimenta ſibi dimiſſus corripit ignis,
Materiamque ſui deprendit flamma rapacem.
Et quia non ſolidum eſt corpus, ſed rara vagantur
Principia aurarum, volucrique ſimillima fumo,
In breue viuit opus, cœptoque incendia fine
Subſiſtunt, pariterque cadunt fulgente cometa.
Quod niſi vicinos agerent occaſibus ortus,
Et tam parua forent accenſis tempora flammis,
Alter nocte dies eſſet, cælumque rediret
Immerſum, & ſomno totum deprenderet orbem.
Tum quia non vna ſpecie diſpergitur omnis
Aridior terræque vapor comprenditur igni,
Diuerſas quoque per facies accenſa feruntur
Lumina, quæ ſubitis exiſtunt nata tenebris.
Nam modo ceu longi fluitent de vertice crines,
Flamma comas imitata volat, tenuiſque capillus
Diffuſos radiis ardentibus explicat ignes.
Nunc prior hac ſpecies diſperſis crinibus exit,
Et globus ardentis ſequitur ſub imagine barbæ.
Interdum æquali laterum compagine ductus
Quadratamue trabem fingit, teretemue columnam.
Quinetiam tumidis exæquat dolia flammis
Procero diſtenta vtero, paruoſque capillos
Mentitur paruos ignis glomeratus in orbes.
Hirta figuratur tremulo ſub lumine meſſis.
Lampadias fiſſus ramoſos fundit in ignes.
Præcipites ſtellæ paſſimque volare videntur,
Quum vaga per liquidum ſcintillant lumina mundum:
Et tenues longis iaculantur crinibus ignes,

Exur-

Exurguntque procul volucres imitatata sagittas,
Arida quum gracili tenuatur semita filo.
Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui grauidas habitant fabricantes fulmina nubes,
Et penetrant terras, Aetnamque imitantur Olympo,
Et calidas reddunt ipsis in fontibus vndas,
Ac silice in dura, viridique in cortice sedem
Inueniunt, quum silua sibi collisa crematur.
Ignibus vsque adeo natura est omnis abundans:
Ne mirere faces subitas erumpere cælo,
Aeraque accensum flammis lucere coruscis,
Arida complexum spirantis semina terræ,
Quæ volucer pascens ignis sequiturque, fugitque:
Fulgura quum videas tremulum vibrantia lumen
Imbribus in mediis, & cælum fulmine ruptum.
Siue igitur ratio præbentis semina terræ
Inuoluens ignes potuit generare Cometas:
Siue illas natura faces sub iuncta creauit
Sidera, per tenueis cælo lucentia flammas:
Seu trahit ad semet rapido Titanius æstu,
Inuoluitque suo flammantes igne Cometas
Ac modo dimittit, sicut Cyllenius orbis,
Et Venus, accenso quum ducit vespere noctem,
Sæpe nitent, falluntque oculos, rursusque reuisunt:
Seu Deus instantis fati miseratus, in vrbem
Signa per affectus cælique incendia mittit:
Nunquam futilibus excanduit ignibus æther,
Squallidaque elusi deplorant arua coloni,
Et steriles inter sulcos defessus arator
Ad iuga mærentes cogit frustrata iuuencos,
Aut grauibus morbis, & lenta corpora tabe
Corripit exustis letalis flamma medullis,
Tabentesque rapit populos, totasque per vrbes

Publica succensis peraguntur fata sepulchris:
Qualis Erechtheos pestis populata colonos
Extulit antiquas per funera pacis Athenas,
Alter in alterius labens quum fata ruebant.
Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant.
Cesserat officium morbis, & funera deerant
Mortibus, & lacrimæ. fessus defecerat ignis,
Et coaceruatis ardebant corpora membris:
Ac tanto quondam populo vix contigit heres.
Talia significant lucentes sæpe Cometæ.
Funera cum facibus veniunt, terrisque minantur
Ardentes sine fine rogos, quum mundus & ipsa
Aegrotet natura nouum sortita sepulchrum.
Quin & bella canunt ignes, subitosque tumultus,
Et clandestinis surgentia fraudibus arma:
Extremas modo per gentes vt fœdere rupto
Quum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos,
Arserunt toto paßim minitantia mundo
Lumina, & ipsa tulit bellum natura per igneis,
Opposuitque suas vires, finemque minata est.
Nec mirere graues rerumque hominumque ruinas.
Sæpe domi culpa est. nescimus credere cælo.
Ciuiles etiam motus, cognataque bella
Significant. nec plura alias incendia mundus
Substinuit, quam quum ducibus iurata cruentis
Arma Philippeos implerunt agmine campos.
Vix etiam sicca miles Romanus arena
Ossa virum, lacerosque prius superastitit artus
Imperiumque suis conflixit viribus ipsum,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.
Necdum finis erat: restabant Actia bella
Dotali commissa acie, repetitaque rerum

Alea,

Alea, & in ponto quæsitus rector Olympi,
Fœmineum sortita iugum quum pompa pependit,
Atque ipsa Isiaco certarunt fulmina sistro.
Restabant profugo seruilia milite bella,
Quum patrios armis imitatus filius hostes
Aequora Pompeius cœpit defensa parenti.
Sed satis hoc fatis fuerit. iam bella quiescant.
Atque adamanteis Discordia vincta catenis
Aeternos habeat frenos in carcere clausa:
Sit pater inuictus patriæ, sit Roma sub illo:
Quumque Deum cælo dederit, non quærat in orbe.

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER SECVNDVS.

MAXIMVS *Iliacæ gentis certamina vates,*
Et quinquaginta regum regemque, patremque,
Hectoreamque facem, tutamque sub Hectore Troiam,
Erroremque ducis totidem, quot vicerat, annis
Instantem, belli geminata per agmina, ponto.
Vltimaque in patria, captisque penatibus arma
Ore sacro cecinit, patriam qui & iura petenti,
Dum dabat, eripuit: cuiusque ex ore profusos
Omnis posteritas latices in carmina duxit,
Amnemque in tenueis ausa est deducere riuos,

Vnius fœcunda bonis. sed proximus illi
Hesiodus memorat Diuos, Diuumque parenteis,
Et Chaos enixum terras, orbemque sub illo
Infantem, & primum titubantia sidera corpus:
Titanasque senes, Iouis & cunabula magni:
Et sub fratre viri nomen, sine fratre parentis,
Atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
Omniaque immenso volitantia numina mundo.
Quinetiam ruris cultus, legesque rogauit,
Miltiamque soli: quod colles Bacchus amaret;
Quod fœcunda Ceres campos, quod Bacchus vtrumque,
Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis:
Siluarumque Deos, sacrataque numina nymphas,
Pacis opus, magnos natura condit in vsus.
Astrorum varias quidam dixere figuras,
Signaque diffuso passim labentia cælo
In proprium cuiusque genus, caussasque tulere:
Persea, & Andromedæ pœnas, matremque dolentem,
Soluentemque patrem, raptamque Lycaone natam,
Officioque Iouis Cynosuram, lacte Capellam,
Et furto Cycnum, pietate ad sidera ductam
Erigonen, ictuque Nepam, spolioque Leonem,
Et morsu Cancrum, Pisces Cythereide versa,
Lanigerum victo ducentem sidera ponto,
Cæteraque ex variis pendentia casibus astra
Aethera per summum voluerunt fixa reuolui.
Quorum carminibus nihil est nisi fabula cælum,
Terraque composuit cælum, quæ pendet ab illo.
Quinetiam pecorum ritus, & Pana sonantem
In calamos Sicula memorat tellure creatus:
Nec siluis siluestre canit, perque horrida motus
Rura serit dulces, Musasque inducit in arua.
Ecce alius pictas volucreis, & bella ferarum,

Ille venenatos angueis, hic nata per herbas
Fata refert, vitamque sua radice ferentes.
Quinetiam tenebris immersum Tartaron atrum
In lucem de nocte vocant, orbemque revoluunt
Interius versum natura fœdere rupto.
Omne genus rerum docta cecinere sorores.
Omnis ad accessus Heliconis semita trita est.
Et iam confusi manant de fontibus amnes,
Nec capiunt haustum, turbamque ad nota ruentem.
Integra quæramus rorantes prata per herbas,
Vndamque occultis meditantem murmur in antris,
Quam neque durato gustarint ore volucres,
Ipse nec æthereo Phœbus libauerit igni.
Nostra loquar: nulli vatum debebimus orsa.
Nec furtum, sed opus veniet, soloque volamus
In cælum curru: priua rate pellimus vndas.
Nanque canam tacita Naturæ mente potentem,
Infusumque Deum cælo, terrisque, fretoque,
Ingentem æquali moderantem fœdere molem:
Totumque alterno consensu viuere mundum,
Et rationis agi motu, quum spiritus vnus
Per cunctas habitet parteis, atque irriget orbem
Omnia peruolitans, corpusque animale figuret.
Quod nisi cognatis membris contexta maneret
Machina, & imposito pareret tota magistro,
Ac tantum mundi regeret prudentia censum,
Non esset statio terris, non ambitus astris,
Hæreretque vagus mundus, standoque rigeret,
Nec sua dispositos seruarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret:
Non imbres alerent terras, non æthera venti,
Nec pondus grauidas nubes, nec flumina pontum,
Nec pelagus fonteis: nec staret summa per omnes

Par

Par semper partes æquo digesta parente,
Vt neque deficerent vnda, nec sidera nobis,
Nec cælum iusto maiusue minusue volaret.
Motus alit non mutat opus. sic omnia toto
Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.
Hic igitur Deus, & Ratio, quæ cuncta gubernat,
Ducit ab æthereis terrena animalia signis.
Quæ quanquam longo cogit summota recessu,
Sentiri tamen vt vitas ac fata ministret
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores.
Comminus est quærenda fides. sic temperat arua
Cælum, sic varias fruges redditque, rapitque.
Sic pontum mouet, & terris immitit & aufert.
Atque hæc seditio pelagi, nunc sidera Lunæ
tumens.* Mota tenent, nunc diuerso stimulata recessu,
Nunc anni spatio Phœbum comitata volantem.
Sic submersa fretis, concharum & carcere clausa
Ad Lunæ motum variant animalia corpus.
Et quum damna tuas imitantur, Delia, vires,
Tu quoque fraternis sic reddis curribus ora,
Atque iterum ex iisdem repetis: quantumque relinquit
Aut dedit ille, refers: & sidus sidere constas.
Denique sic pecudes & muta animalia terris,
Quum maneant ignara sui, legisque per æuum,
Natura tamen ad mundum reuocante parentem
Attollunt animos, cælumque ac sidera seruant,
Corporaque ad Lunæ nascentis cornua lustrant,
Venturasque vident hiemes, reditura serena.
Quis dubitet post hæc hominem coniungere cælo,
Eximiam natura dedit linguamque capaxque
Ingenium volucremque animum? quem denique in vnum
Descendit Deus atque habitat, seque ipse requirit?
Mitto alias arteis, quarum est permissa facultas,

Insidas

Insidas adeo, nec nostri munera census.
Mitto, quod æquali nihil est sub lege tributum,
Quo patet auctoris summam, non corporis esse.
Mitto, quod & certum est, & ineuitabile fatum,
Materiaque sat est cogi, sed cogere mundo.
Quis cælum possit, nisi cæli munera nosset,
Et reperire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est?
Atque hanc conuexi molem sine fine patentis,
Signorumque choros, ac mundi flammea tecta,
Aeternnm & stellis aduersus sidera bellum,
Ac terras cæloque fretum, subiectaque vtrisque
Cernere, & angusto sub pectore claudere poßit,
Ni tantos animis oculos natura dedisset,
Cognatamque sui mentem vertisset ad ipsam,
Et tantum dictasset opus, cæloque veniret,
Quod vocat in cælum, sacra ad commercia rerum,
Et primas quas dant leges nascentibus astra?
Quis neget esse nefas inuitum prendere mundum,
Et velut in semet captum deducere in orbem?
Sed ne circuitu longo manifesta probentur,
Ipsi res operi faciet pondusque, fidemque.
Nam neque decipitur ratio, nec decipit vnquam.
Rite secunda via est, ac veris credita caussis:
Euentusque datur, qualis prædicitur ante.
Quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
Audeat, & tanta suffragia vincere sortis?
Hæc ego diuino cupiam quum ad sidera flatu
Ferre, nec in turbam, nec turba carmina condam:
Sed solus vacuo veluti vectatus in orbe
Verbere agam currus non occursantibus vllis,
Nec per iter socios commune regentibus actus,
Sed cælo noscenda canam mirantibus astris,
Et gaudente sui mundo per carmina vatis:

c Vel

Vel quibus illa sacros non inuidere meatus,
Notitiamque sui, minima est qua turba per orbem.
Illa fluit, qua diuitias, qua diligit aurum,
Imperia, & fasces, mollemque per otia luxum,
Et blandis diuersa sonis, dulcemque per aures
Affectum, vt modico noscenda ad fata labore.
Hoc quoque fatorum est legem pradiscere fati.
At primum astrorum varia est natura notanda
Carminibus, per vtrumque genus. nam mascula sex sunt,
Diuersi totidem generis sub principe Tauro
Alternant genus, & vicibus variantur in orbem.
Cernis, vt auersus redeundo surgat in arcum?
Humanas etiam species in parte videbis:
Nec mores distant. Pecudum pars, atque ferarum
Ingenium facient. Etiam signanda sagaci
Singula sunt animo, propria qua sorte feruntur.
Nunc Binis insiste. dabunt geminata potentes
Per socium effectus. multum comes addit, & aufert,
Ambiguisque, valent, quis sunt collegia fatis
Ad meritum, noxamque. duos per sidera Pisces,
Et totidem Geminos nudatis aspice membris.
His coniuncta manent alterno brachia nexu.
Dissimile est illis iter in contraria versis.
Par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
Atque hac ex Paribus toto gaudentia censu
Signa meant. nihil exterius mirantur in ipsis,
Amissumue dolent. quadam quoque parte recisa,
Atque ex diuerso commissis corpore membris,
Vt Capricornus, & hic, qui tentum dirigit arcum
Iunctus equo. pars huic oris sed nulla prioris.
Hoc quoque seruandum est alta discrimen in arte.
Distat enim, gemina duo sint, duplane figura.
Quin etiam Erigone binis numeratur in astris.

Nec facie ratio duplex. nam desinit æstas,
Incipit autumnus media sub Virgine vtrinque.
Idcirco Tropicis præcedunt omnibus astra
Bina, vt Lanigero, Chelis, Cancroque, Caproque,
Quod duplices retinent connexo tempore vires.
Vt quos subsequitur Cancer per sidera Fratres,
Ex Geminis alter florentia tempora veris
Sufficit, æstatem sitientem prouehit alter.
Nudus vterque tamen, sentit quia vterque calorem:
Ille senescentis veris, subeuntis at ille
Aestatis pars est: prima sors vltima parti.
Mitior autumnus molles sibi vindicat artus,
Materiamque oris. Fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiemem: mittunt in tempora signum.
Nec non Arcitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
Præmittit, duplici formatus imagine fertur.
Quosque Aries præ se mittit duo, tempora Pisces
Bina dicant. hiemem claudit, ver inchoat alter.
Quum Sol æquoreis reuolans decurrit in astris.
Hiberni coeunt cum vernis roribus imbres.
Vtraque sors humoris habet fluitantia signa.
Quin tria signa nouem signis coniuncta repugnant,
Et quasi seditio cælum tenet. aspice Taurum
Clunibus & Geminos pedibus, testudine Cancrum
Surgere, quum rectis oriantur cætera membris.
Nec mirere moras, quum Sol aduersa per astra
Aestiuum tardis attollat mensibus annum.
Nec te prætereat, nocturna diurnaque signa
Quæ sint, perspicere, & propria deducere lege,
Non tenebris aut luce suam peragentia sortem,
(Nam commune foret nullo discrimine nomen,
Omnia quod certis vicibus per tempora fulgent,
Et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur)

Sed quibus illa parens mundi natura sacratas
Temporis attribuit partes statione perenni.
Nanque Sagittarii signum, rabidique Leonis,
Et sua respiciens aurato vellere terga,
Nunc Pisces, nunc Cancer, & acri Scorpios ictu,
Aut vicina loco, diuisa aut partibus æquis
Omnia dicuntur simili sub sorte diurna.
Cætera nec numero consortia, nec vice sedis
Interiecta locis totidem, nocturna feruntur.
Quin etiam sex continuis dixere diurnas
Castris esse vices, quæ sunt à principe signo
Lanigeri, sex à Libra nocturna videri.
Sunt quibus esse diurna placet, quæ mascula surgunt:
Fœmineam noctem tutis gaudere tenebris.
Quin nonnulla sibi nullo monstrante loquuntur,
Neptuno debere genus scopulosus in vndis
Cancer, & effuso gaudentes æquore Pisces.
Vt quæ terrena censentur sidera sorte,
Princeps armenti Taurus, regnoque superbus
Lanigeri gregis est Aries, hostisque duorum
Prædatorque Leo, dumosis Scorpius aruis.
Sunt etiam mediæ legis communia signa,
Humida terrenis æquali fœdere mixta:
Ambiguus terra Capricornus, & æquoris vndis,
Parsque mari nitens fundentis semper Aquari.
Non licet à minimis animum deflectere curis:
Nec quicquam rationis eget, frustraue creatum.
Fœcundum est proprie Cancri genus, acer & ictu
Scorpios, & partu complentes æquora Pisces.
Sed sterilis Virgo est simili coniuncta Leoni.
Nec capit aut captos effundit Aquarius ortus.
Inter vtrumque manet Capricornus corpore mixto,
Et qui Cretæo fulget Centaurus in arcu.

Com-

Communisque Aries æquantem tempora Libram,
Et Geminos, Taurumque pari sub sorte recenset.
Nec tu nulla putes in eo commenta notasse
Naturam rerum, quod sunt currentia quædam,
Vt Leo & Arcitenens, Ariesque in cornua tortus:
Aut quæ recta suis librantur stantia membris,
Vt Virgo & Gemini, fundens & Aquarius vndas:
Vt quæ fessa sedent pigras referentia menteis:
Taurus depositis colla sopitus aratris,
Libra sub emerito considens orbe laborum,
Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris.
Contra iacet Cancer patulam distentus in aluum.
Scorpios incumbens plano sub corpore terræ.
In latus obliqui Pisces semperque iacentes.
Quod si solerti circumspicis omnia cura,
Fraudata inuenies amissis sidera membris.
Scorpios in Libra consumit brachia. Taurus
Succidit incuruo claudus pede. lumina Cancro
Desunt. Centauro superest, & quæritur vnum.
Sic nostros casus solatur mundus in astris,
Exemploque docet patienter damna subire,
Omnis quum cælo Fortunæ pendeat ordo,
Ipsaque debilibus formentur sidera membris.
Temporibus quoque sunt propriis pollentia signa.
Aestas à Geminis, autumnus Virgine surgit,
Bruma Sagittifero, ver Piscibus incipit esse.
Quattuor in partes scribuntur sidera terræ:
Hiberna æstiuis, autumnis verna repugnant.
Nec satis est proprias signorum noscere formas.
Consensu quoque fata mouent, & fœdere gaudent,
Atque aliis alia succedunt sorte locoque,
Circulus vt dextro signorum clauditur orbe,
In tres æquales discurrit linea ductus,

Inque vicem extremis iungit se finibus ipsa.
Et quæcunque ferit, dicuntur signa trigona,
In tria partitus quod ter cadit angulus astra:
Quæ diuisa manent ternis distantia signis.
Laniger è paribus spatiis duo signa, Leonis,
Atque Sagittari diuerso conspicit ortu.
Virginis, & Tauri Capricorno consonat astrum.
Cætera sunt simili ratione triangula signa,
Per totidem sortis desunt quæ condita mundo.
Sed discrimen erit dextris, seu caussa. sinistra
Quæ subeunt: quæ præcedunt, dextra esse feruntur.
Dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra.
Hoc satis exemplo est. At quæ diuersa quaternis
Partibus æquali laterum sunt condita ductu,
Quorum designat normalis virgula sedes,
Dextra fert Libram Cancer, Capricornus & illam.
Conspicit hunc Aries, atque ipsum partibus æquis
Cancer, & hunc læua subeuntis sidera Libræ.
Semper enim dextris censentur signa priora.
Sic licet in totidem parteis deducere cuncta,
Ternaque bissenis quadrate fingere signis,
Quorum proposito redduntur in ordine vires.
Sed si quis contentus erit numerasse quadrata,
Diuisum vt signis mundum putet esse quaternis,
Aut tria sub quinis signis ornare trigonum,
Vt socias vires & amicos exigat ortus,
Fœderaque inueniat mundi cognata per astra,
Falsus erit. nam quina licet sint vndique signa,
Qui tamen ex signis, quæ quinto quoque feruntur
Astra loco, fuerint nati, sentire trigoni
Non poterunt vires, licet illud nomine seruent.
Amisere loco dotes, numerisque repugnant.
Nam quum sint partes orbis per signa trecentæ,

Et

Et ter vicena, quas Phœbi circuit ardor,
Tertia pars eius numeri latus efficit vnum
In tres perducti partes per signa trigoni.
Hanc autem numeri non reddit linea summam,
Si signum à signo, non pars à parte notetur.
Quod quum bis duo sint hæc à dirimentibus astra,
Si tamen extremum laui, primumue prioris
Inter se conferre voles, numerumque notare,
Ter quinquagenas implebunt ordine partes.
Transibit numerus formam finesque sequenteis
Consumet ductus. licet ergo signa trigona
Dicantur, parteis non seruant illa trigonas.
Hæc eadem species fallet per signa quadrata:
Quod quum totius numeri, qui construit orbem,
Ter triginta quadrum partes per sidera reddant,
Euenit, vt prima signi de parte prioris
Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
Bis sexagenas faciat. Sin summa prioris,
Et pars confertur subiuncti prima: duorum
Signorum medium numerus transitque refertque.
Triginta duplicat parteis, pars tertia deerit.
Et quamuis quartum à quarto quis computet astrum,
Naufragium facient partes vnius. In ipsis
Non igitur satis est signis numerasse trigona,
Quadratiue fidem cæli per signa quaterna,
Quadrati si forte voles effingere formam,
Aut trinis paribus, facies quum membra trigoni.
Hic poscit quintam partem centesima summa.
Illic amittit decimam. sic conuenit ordo.
Et quicunque quater iunctis fauet angulus vsque,
Quaque loca triplici signarit linea ductu,
Quum signata via linquet dispendia recta,
His natura dedit communi fœdera lege,

Inque

Inque vicem affectus, & mutua iura fauoris.
Quocirca non omnis habet genitura, trigonos
Consumet ductus. Licet ergo signa trigona
Dicantur partis, non seruant illa trigonis
Consensum signis, nec, quum sint sorte quadrata,
Continuo inter se seruant commercia rerum.
Distat enim, an parteis consumat linea iustas,
Detractetue modum numeri, quem circulus ambit,
Nunc tres efficiat, nunc quattuor vndique ductus.
Quos in plura iubet ratio procedere signa
Interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.
Sed longe maior vis est per signa trigoni,
Quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratus.
Altior est horum summoto linea templo.
Illa magis vicina meat, cæloque recedit,
Et propius terras accedit visus eorum,
Aeraque infectum nostras dimittit ad auras.
Deuiaque alternis data sunt commercia signis,
Mutua nec magno consensu fœdera seruant,
Inuita angusto quod linea flectitur orbe.
Nam quum per tales formantur singula limas
Sidera, & alterno diuertitur angulus astro,
Sexque per anfractus curuatur virgula in orbem,
A Tauro venit in Cancrum: tum Virgine tacta
Scorpion ingreditur, quo te, Capricorne, rigentem,
Et Geminos à te Piscis, aduersaque Tauro
Sidera contingens finit, qua cœperat, orbem.
Alterius ductus locus est per transita signa,
Vtque ea prætereas quæ sunt mihi singula dicta,
Flexibus & totidem similis fit circulus illis.
Transuersos igitur fugiunt subeuntia visus,
Quod nimis inclinant, ac ne limisque videntur,
Vicinoque latent. ex recto certior ictus.

Tertia conuexo conduntur signa recessu.
At quæ succedit, connexa est linea cælo,
Singula circuitu quæ tantum transmeat astra.
Vis eius procul est, altoque vagatur Olympo,
Et tenues vires ex longo mittit in orbem.
Sed tamen est illis fœdus sub lege propinqua,
Quod non diuersum genus est, quod euntibus astris
Mascula sex maribus respondent: cætera sexus
Fæminei. Sic coniungunt commercia mundi,
Sic, inquam, alternis paret natura figuris,
Et cognata iacent generis sub legibus astra.
  Iam vero nulla est hærentibus addita signis
Gratia. nam consensus hebet, quia visus ademptus.
In se ducta ferunt animos, quæ cernere possunt.
  Sunt & diuersi generis connexa per orbem
Mascula fœmineis, semperque obsessa vicissim.
Disparibus non vlla datur concordia signis.
  Sexta quoque in nullas numerantur commoda vires,
Virgula per totum quod par non ducitur orbem:
Sed duo signa facit mediis submota quaternis.
  Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.
At quæ diuersis ex partibus astra refulgent
Per medium aduerso mundum pendentia vultu,
Et toto diuisa manent contraria cælo
Septima quæque, loco quamuis submota ferantur,
Ex longo tamen illa valent, viresque ministrant
Vel bello, vel pace suas, vt tempora poscunt,
Nunc Phœbo, stellis nunc & dictantibus iras.
Quod si forte libet, quæ sunt contraria signa
Per titulos celebrare suos, sedesque, memento
Solstitium brumæ, Capriconum opponere Cancro,
Lanigerum Libræ. par nox in vtroque diesque.
Piscibus Erigonen, Iuuenique, Vrnaque Leonem.

Scorpios è summo quum fulget, Taurus in imo est.
Et cadit Arcitenens, Geminis orientibus orbe.
Obseruant inter sese contraria cursus.
Sed quamquam aduersis fulgent contraria signis,
Natura tamen interdum sociata feruntur,
Et genere. exemplis concordia mutua surgit,
Mascula si paribus, vel si diuersa suorum
Respondent generi. Pisces & Virginis astrum
Aduersi volitant, sed amant communia iura,
Et vincit natura locum, sed vincitur ipsa
Temporibus, Cancerque tibi, Capricorne, repugnat
Fœmina fœmineo, quia bruma dissidet æstas.
Hinc rigor & glacies, niuibusque albentia rura:
Hinc sitis & sudor, nudusque in collibus orbis,
Aestiuosque dies æquat nox frigida bruma.
Sic bellum natura gerit, discordat & annus.
Nec mirere in ea pugnantia sidera parte.
At non Lanigeri signum Libraque repugnat
In totum, quia ver autumno tempore differt:
Fructibus hoc implet maturis, floribus illud.
Sed ratione par est æquatis nocte diebus,
Temporaque efficiunt simili concordia textu,
Permixtosque dies mediis hiemem inter & æstum
Articulis vno seruantia tempore vtrinque,
Quo minus infesto decertent sidera bello.
Talis erit ratio diuersis addita signis.
His animaduersis rebus, quæ proxima cura,
Noscere tutelas, adiectaque numina signis,
Et quæ cuique Deo rerum natura dicauit,
Quum diuina dedit magnis Virtutibus ora,
Condidit & varias sacro sub nomine vires,
Pondus vti rebus persona imponere possit.
Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,

Formosos

Formosos Phœbus Geminos, Cyllenie, Cancrum,
Iuppiter & cum Matre Deum regis ipse Leonem.
Spicifera est Virgo Cereris, fabricataque Libra
Vulcani. pugnax Mauorti Scorpios hæret.
Venantem Diana virum, sed partis equinæ:
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta.
E Iouis aduerso Iunonis Aquarius astrum est.
Agnoscitque suos Neptunus in æquore Pisces.
Hinc quoque magna tibi venient momenta futuri.
Quum Ratio variet stellas, & sidera curet,
Argumenta petes omni de parte, viasque
Artis, vt ingenio diuisa potentia surgat,
Exæquentque fidem cæli mortalia corda.
Accipe diuisas hominis per sidera parteis,
Singulaque propriis parentia membra figuris,
In queis præcipuas toto de corpore vires
Exercent. Aries caput est ante omnia princeps
Sortitus, censusque sui pulcherrima colla
Taurus. at in Geminis æquali brachia sorte
Scribuntur connexa humeris, pectusque locatum
Sub Cancro est. laterum regnum, scapulæque Leonis.
Virginis in propriam descendunt ilia sortem.
Libra regit cluneis. at Scorpios inguine gaudet.
Centauro femina accedunt. Capricornus vtrisque
Imperat in genibus. crurum fundentis Aquari
Arbitrium est. Piscesque pedum sibi iura reposcunt.
Quinetiam propriis inter se legibus astra
Conueniunt, vt certa gerant commercia rerum,
Inque vicem præstant visus, atque auribus hærent,
Aut odium fœdusque gerunt, conuersaque quædam
In semet proprio ducuntur plena fauore.
Iccirco aduersis nonnunquam gratia signis,
Et bellum sociata gerunt, alienaque sede

Inter se generant coniunctos omne per æuum,
Vtrique & sorti pugnant, fugiuntque vicissim:
Quod Deus, in leges mundum quum conderet omnem,
Affectus quoque diuisit variantibus astris,
Atque aliorum oculos, aliorum contulit aures,
Iunxit amicitias horum sub fœdere certo,
Cernere vt inter se possint, audireque quadam:
Diligerent alia, & noxas bellumque mouerent:
His etiam propria foret indulgentia sortis,
Vt se diligerent semper, sibique ipsa placerent.
Sicut naturas hominum plerasque videmus,
Qui genus ex signis ducunt formantibus artus.
Consilium ipse suum est Aries, vt principe dignum est,
Audit se, Libramque videt: frustratur amando.
Taurus, Lanigero qui fraudem nectit, & vltra
Fulgentes videt, atque audit per sidera Pisces,
Virgine amans capitur. sic quondam gesserat ante
Europam dorso retinentem cornua læua,
Indutusque Ioui. Geminorum ducitur auris
Ad Iuuenem æternas fundentem Piscibus vndas,
Inque ipsos animus Pisces, oculique Leonem.
Cancer, & aduerso Capricornus conditus astro
Vertitur in semet oculis, in mutua tendit
Auribus: at Cancri captatur Aquarius astro.
At Leo cum Geminis aciem coniungit, & aurem
Centauro. Geminos Capricorni diligit astrum.
Erigone Taurum spectat, sed Scorpion audit,
Atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
Libra suos sequitur sensus, solumque videndo
Lanigerum, atque animo complexa est Scorpion intra.
Ille videt Pisces, auditque per omnia Libram.
Necnon Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis signum fundentis Aquari

Conspicere

Conspicere assueuit, solamque ex omnibus astris
Eligit Erigonen. contra Capricornus in ipsum
Conuertit visus. quid enim mirabitur ille
Maius, in Augusti felix quum fulserit ortum?
Auribus at summi captat fastigia Cancri.
At nudus Geminis intendit Aquarius aurem,
Sublimemque colit Cancrum, spectatque reducta
Tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion acrem
Direxere aciem, cupiuntque attendere Taurum.
Has natura vices tribuit, quum sidera fixit.
His orti similes referunt per mutua sensus,
Audire ut cupiant alios, aliosque videre:
Horum odio, nunc horum iidem ducantur amore:
Illis insidias tendant, captentur ab illis.
Quin aduersa meant etiamque trigona trigonis.
Alteraque in bellum diuerso limite ducit
Linea. sic veri per totum consonat ordo,
Nanque Aries, Leo, & Arcitenens, sociata trigono
Signa negant Chelis fœdus, totique trigono,
Quod Gemini excipiunt, fundens & Aquarius vndas.
Idque duplex ratio cogit verum esse fateri,
Quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
Quodque æterna manent hominum bella, atque ferarum,
Humana est facies Libræ, diuersa Leonis.
Iccirco & cedunt pecudes: quod viribus amplis
Consilium est maius. victus Leo fulget in astris.
Aurea Lanigeri concessit sidere pellis.
Ipse sua partis Centaurus tergore cedit.
Vsque adeo est hominis virtus. quo mirer ab illis
Nascentis Libræ superari posse trigonum.
Quinetiam breuior ratio est per signa sequenda.
Nam quæcunque nitent humana condita forma
Astra, manent illis inimica & victa ferarum.

f 3 Sed

Sed tamen in proprias secedunt singula mentes,
Et priuata gerunt secretis hostibus arma.
Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis,
Et Libra, gemini Piscis quos protulit vnda.
In partes Tauri sub Cancro nata feruntur
Pectora, & in Chelis, & quæ dat Scorpios acer,
Et Pisces. at quos Geminorum sidera formant,
His cum Lanigero bellum est, eiusque trigono.
In Cancro genitos Capricorni semina lædunt.
Et Libræ partus, & quos dat Virginis astrum,
Quique sub aduersi numeratur sidere Tauri,
Lanigeri communis erit, rabidique Leonis
Hostis. Sed totidem bellum subscribitur astris.
Erigone, Taurumque timet, geminumque sub arcu
Centaurum, & Pisces. At te, Capricorne, rigentem
Maxima turba petit: Libram Capricornus, & illi
Aduersus Cancer, Chelis quod vtrumque quadratum est.
Quæque in Lanigeri numerantur signa trigonum,
Scorpios in totidem fœcundus creditur hostis.
Aequoreum Iuuenem, Geminos, Taurum, atque Leonem,
Erigonen, Libramque fugit, metuendus & ipse.
Quique Sagittari veniunt de sidere partus,
Hos Geminis nati Libraque & Virgine & Vrna
Depreßisse volunt, natura lege iubente.
Hæc eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
At quos æternis perfundit Aquarius vndis,
Ad pugnam veniens agitat, totumque trigonum
Turba, sub vnius Iuuenis virtute, ferarum.
Piscibus exortos vicinus Aquarius vrget,
Et Gemini fratres, & quos dat Virginis astrum,
Quique Sagittari descendunt sidere nati.
Nec sola est ratio, quæ dat nascentibus arma,
Inque odium generat partus, & mutua velle.

Sed

Sed plerunque manent inimica tertia quaque
Lege, in transuersum vultu defixa maligno,
Quoque manent quacunque loco contraria signa,
Aduersosque gerunt inter se septima visus,
Tertia quaque illis vtrisque trigona feruntur.
Ne sit mirandum si fœdus non datur astris,
Quæ sunt aduersi signis cognata trigoni.
Per tot signorum species contraria surgunt
Corpora, totque modis, quotiens inimica creantur:
Perque tot ætates hominum, tot tempora, & annos,
Tot bella, & varios etiam sub pace labores
Quum Fortuna fidem quærat, vix inuenit vsquam.
Ah quanta est scelerum moles per secula cuncta!
Quamque onus inuidiæ non excussabile terris!
Venales ad fata patres, matrumque sepulchra.
Imposuit Phœbus noctem, terrasque reliquit.
Quid loquar euersas vrbeis, & prodita templa?
Et varias pacis clades, & mixta venena?
Insidiasque fori, cædes in mœnibus ipsis,
Et sub amicitiæ grassantem nomine turbam?
In populo scelus est, & abundant cuncta furore.
Et fas atque nefas mixtum, legesque per ipsas
Sæuit nequities. pœnas iam noxia vincit:
Scilicet in multis quoniam discordia signis
Corpora nascuntur. pax est sublata per orbem,
Et fidei rarum fœdus, pacisque tributum.
Vtque sibi cælum, sic Tellus dissidet ipsa,
Atque hominum gentes inimica sorte feruntur.
Iccirco nihil ex semet natura creauit
Pectore amicitiæ maius, nec rarius vnquam.
Vnus erit Pylades, vnus qui mallet Orestes
Ipse mori, lis vna fuit per secula mortis,
Alter quod raperet fatum, non cederet alter.

Et

Et duo qui potuere sequi vadimonia sponsi:
Optauitque reum sponsor non posse reuerti,
Sponsoremque reus timuit, ne solueret ipsum.
Si tamen & cognata cupis dignoscere signa,
Quæ iungant animos, & amica sorte ferantur,
Lanigeri partus cum toto iunge trigono.
Simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
Prosequitur genitos, & te, Centaure, creatos.
Qua colitur, nanque est natura mitius astrum:
Expositumque sua noxa, sine fraudibus vllis:
Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.
Illis est feritas signis, prædæque cupido,
Venalisque animus nonnunquam excedere cogit
Commoditate fidem, nec longa est gratia facti.
At cum Lanigeri partu sub vtroque trigono
Non partis: sed rara gerit pro tempore bella,
Quod feritas vtriusqne magis pro tempore cogit.
Plus tamen in duplici numerandum est roboris esse,
Quoi commixtus homo est, quam te, Nemeee, sub vno.
Iccirco pax est signis, & mixta querela.
Quinetiam Tauri Capricorno iungitur astrum.
Et magis illorum coeunt ad fœdera mentes.
Virgineos etiam partus, quicunque creantur
Tauro, complecti cupiunt: sed sæpe queruntur.
Quosque dabunt Chelæ, & quos dat Aquarius ortus,
Vnum pectus habent, fideique immobile vinclum.
Magnus erit Geminis amor, & concordia duplex.
Magnus & in multos veniet successus amicos.
Scorpios & Cancer fraterna in nomina ducunt
Ex semet genitos. necnon & Piscibus orti
Concordant. illis (sæpe est nam subdolus actus)
Scorpios aspergit noxas sub nomine amici.
At quibus in lucem Pisces venientibus adsunt,

His non vna manet semper sententia cordi.
Commutant animos interdum, & fœdera rumpunt,
Ac repetunt. tectaque lues sub fronte vagantur.
Sic erit ex signis odium tibi paxque notanda:
In terris geniti tali sub lege creantur.
Nec satis est tantum solis insistere signis.
Contemplare locum cæli, sedemque vagarum.
Parte genus variant, & vires linea mutat.
Nam sua quadratis veniunt, sua iura trigonis,
Et quæ per senos decurrit virgula tractus,
Quæque secat medium transuerso limite cælum.
Hinc modo dat mundus vires, modo deterit idem.
Quæque illic sumunt iras, hic acta reponunt.
Distat enim, surgantne eadem, subeantne, cadantne.
Crebrius aduersis odium est. cognata quadratis
Corpora censentur signis, & amica trigonis.
Nec ratio obscura est. nam quartum quodque locauit
Eiusdem generis signum natura per orbem.
Quattuor æquali cælum discrimine signant,
In quibus articulos anni Deus ipse creauit,
Ver Aries, Cererem Cancer, Bacchumque ministrans
Libra, Caper brumam, genitusque ad frigora Piscis.
Necnon & duplici quæ sunt connexa figura,
Quartum quemque locum retinent. duo cernere Pisces,
Et Geminos iuueneis, duplicemque in Virgine formam,
Et duo Centauri licet vno corpore textos.
Sic & simplicibus signis stat forma quadrata.
Nam neque Taurus habet comitem, nec iungitur vlli
Horrendus Leo, nec metuit sine corpore quenquam.
Scorpios atque vno censentur Aquarius astro.
Sic quæcunque manent quadrato condita templo
Signa, parem referunt numeris, aut tempore sortem.
Ac veluti cognata manent sub fœdere tali.

Iccirco affines signant, gradibusque propinquis
Accedunt, unaque tenent sub imagine natos.
Longior in spatium porrecta est linea maius,
Quæ tribus emensis signis facit astra trigona.
Hæc ad amicitias imitantes iura, gradumque
Sanguinis, atque animis hærentia pectora ducunt.
Vtque ipsa ex longo coeunt summota recessu,
Sic nos coniungunt maioribus interuallis.
Hæc meliora putant, mentes quæ iungere possunt,
Quam quæ nonnunquam fœdus sub sanguine fallunt.
Quotquot cardinibus proprio quadrante mouentur,
Proxima vicinis subscribunt, tertia quæque
Hospitibus. sic astrorum seruabitur ordo:
Quæ quanquam in partes diuisi quatuor orbis
Sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati
Censentur. minor est numeri, quam cardinis vsus.
Nam nihil in totum seruit sibi. mixta feruntur.
Ipsis dant fines astris capiuntque vicissim.
Quæ mihi mox certo digesta sub ordine surgent.
Adde suas partes signis, sua partibus astra.
Omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
Pacata infestis signa vt perdiscere possis.
Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam,
Et tantum Graio signari nomine passam
Dodecatemoria in titulo signantia caussas.
Nam quum tricenas per parteis sidera constent,
Rursus bissenis numerus diducitur omnis.
Ipsa igitur ratio binas in partibus esse,
Dimidiasque docet partes. his finibus esse
Dodecatemorium constat, bissenaque cuncta
Omnibus in signis: quæ mundi conditor ille
Attribuit totidem numero fulgentibus astris,
Vt sociata forent alterna sidera sorte,

Et similis

Et similis sibi mundus, & omnia in omnibus astra,
Quorum mixturis regeret concordia corpus,
Et tutela foret communi mutua caussa.
Iccirco quanquam signis nascuntur iisdem,
Diuersos referunt mores, inimicaque vota.
Et sæpe in pecudes errat natura, maremque
Fœmina subsequitur. miscentur sidere partus,
Singula diuisis variant quod partibus astra
Dodecatemoriis, proprias mutantia vires.
Nunc quid sit, cuiasue, canam, quoue ordine constet,
Ne vagus ignotis signorum partibus erres.
Ipsa suo retinent primas in corpore partes
Sidera. vicinis subeuntes attribuuntur.
Cætera pro numero ducunt ex ordine partes.
Vltima & extremis ratio conceditur astris.
Singula sic retinent binas in sidera quæque,
Dimidiasque sui partes, & summa repletur
Sortibus exactis triginta sidere in omni.
Nec genus est vnum, ratio nec prodita simplex,
Pluribus inque modis verum natura locauit,
Diduxitque vias, voluitque per omnia quæri.
Hæc quoque comperta est ratio sub nomine eodem.
Quacumque in parti nascentum tempore Luna
Constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis,
Sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
Inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
Et quæ dehinc fuerint, partes numerare memento.
Proxima tricenas partes sententia ducit.
Hic vbi deficiet numerus, tunc summa relicta
In binas sortes adiecta parte locetur
Dimidia, reliquis tribuatur vt ordine signis.
In qua destituent te, iustum Luna tenebit
Dodecatemorium signi. post cætera duces

Ordine quæque suo, sicut stant astra locata.
Hac quoque te ratio ne fallat, perspice paucis.
Maior in effectu, minor est: quod partibus ipsis
Dodecatemorii quid sit quod dicitur esse
Dodecatemorium. namque id per quinque notatur
Partes. nam totidem præfulgent sidera cælo,
Quæ vaga dicuntur. ducunt & singula sortes
Dimidias, viresque in eis & iura capessunt.
In quocunque igitur stellæ quandoque locatæ
Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.
Cuius enim stellæ fines in sidere quoque
Inciderint, dabit effectus in viribus eius.
Vndique miscenda est ratio, per quam omnia constant.
Verum hæc posterius proprio cuncta ordine reddam.
Nunc satis est, docuisse suos ignota per vsus:
Vt quum perceptis steterit fiducia membris,
Sic totum corpus facili ratione notetur,
Et bene de summa veniat post singula carmen.
Vt rudibus pueris monstratur littera primum
Per faciem, nomenque suum: tum ponitur vsus,
Tum coniuncta suis formatur syllaba nodis.
Hinc verbis structura venit per membra legendi.
Tum rerum vires, atque artis traditur vsus,
Perque pedes proprios nascentia carmina surgunt,
Singulaque in summa prodest didicisse priora.
Quæ nisi constiterint primis fundata elementis,
Versis, quæ propere dederint præcepta magistri,
Effluat in vanum rerum præposterus ordo.
Sic mihi per totum volitanti carmine mundum,
Erutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata canenti,
Quaque Deus regnat reuocanti numen ab arce,
Per partes ducenda fides, & singula rerum

Sunt gradibus tradenda suis: ut quum omnia certa
Notitia steterint, proprios reuocentur ad usus.
Ac veluti, nudis quum surgunt mænibus urbes,
Conditor & vacuos muris circumdare colles
Destinat, ante, manu quam tentet scindere fossas,
Vertit opus, ruit ecce nemus, saltusque vetusti
Procumbunt, Solemque nouum, noua sidera cernunt:
Pellitur omne loco volucrum genus, atque ferarum,
Antiquasque domos & nota cubilia linquunt.
Ast alii silicem in muros, & marmora templis
Rimantur, ferrique rigor per tempora nota
Quæritur: huc artes, huc omnis conuenit usus.
Tunc demum consurgit opus, quum cuncta supersunt,
Ne medios rumpat cursus præpostera cura:
Sic mihi cunctanti tantæ succedere moli
Materies primum, rerum ratione remota,
Tradenda est, ratio sit ne post irrita, neue
Argumenta nouis stupeant nascentia rebus.
Ergo age noscendis animum compone sagacem
Cardinibus, qui per mundum sunt quattuor omnes
Dispositi semper, mutantque volantia signa.
Vnus ab exortu cæli nascentis in orbem,
Qui primum terras æquali limite cernit.
Alter ab aduersa respondens ætheris ora
Vnde fugit mundus, præcepsque in tartara tendit.
Tertius excelsi signat fastigia cæli,
Quo defessus equis Phœbus subsistit anhelis,
Declinatque diem, mediasque examinat umbras.
Ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
In quo principium est reditus, finisque cadendi
Sideribus, pariterque occasus cernit, & ortus.
Hæc loca præcipuas vires, summosque per artem
Fatorum effectus referunt: quod totus in illis

Nititur aethereis veluti compagibus orbis.
Quae nisi perpetuis alterna sorte volantem
Cursibus excipiant, nectantque in vincula bina
Per latera, atque imum templi summumque cacumen,
Dissociata fluat resoluto machina mundo.
Sed diuersa tamen vis est in cardine quoque,
Et pro sorte loci variant, atque ordine distant,
Primus erit, summi qui regnat culmine caeli,
Et medium tenui partitur limite mundum,
Quem capit excelsa sublimem gloria sede.
Scilicet haec tutela decet fastigia summa,
Quicquid vt emineat sibi vindicet, & decus omne
Adserat, & varios tribuendo regnet honores.
Hinc fauor, & species, atque omnis gratia vulgi:
Reddere iura foro, componere legibus orbem:
Foederibusque suis externas iungere genteis,
Et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.
Proximus ast, ima quanquam statione locatus
Sustinet alternis nixum radicibus orbem.
Effectu minor in specie, sed maior in vsu
Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.
Quam rata sint fossis, scrutatur, vota metallis,
Atque ex occulto quantum contingere possit.
Tertius aeque illi pollens in parte, nitentem
Qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
Vnde dies redit, & tempus describit in horas:
Hinc inter Graias Horoscopos editur vrbes:
Nec capit externum, proprio quia nomine gaudet:
Hic tenet arbitrium vitae, atque hic regula morum est.
Fortunamque dabit rebus, ducetque per arteis.
Qualiaque excipiant nascentes tempora prima,
Quos capiant cultus, quali sint sede creati,
Vtcunque admixtis subscribent viribus astra.

Vltimus

Vltimus, emenso, qui condit sidera mundo,
Occasumque tenens submersum respicit orbem,
Pertinet ad rerum summas, finemque laborum,
Coniungitque epulas, extremaque tempora vitæ,
Otiaque, & cœtus hominum, cultusque Deorum.
Nec contentus eris percepto cardine quoquam.
Interualla etiam memori sunt mente notanda,
Per maius dimensa, suas reddentia vires.
Quicquid ab exortu summum curuatur in orbem,
Aetatis primæ, nascentisque asserit annos.
Quod summo premitur deuexum culmine mundi,
Donec ad occasus veniat, puerilibus annis
Succedit, teneramque gerit sub sede iuuentam.
Quæ pars occasus inter, imumque sub orbem
Descendit, regit hæc maturæ tempora vitæ,
Et propria serie, varioque exercita cursu.
At quæ perficitur cursus redeunte sub imo,
Tarda supinatum lassatis viribus arcum
Ascendens, seros demum complectitur annos,
Labentesque dies vitæ, tremulamque senectam.
Omne quidem signum sub qualicunque figura
Partibus inficitur. mundi locus imperat astris,
Et dotes noxamque facit. Vertuntur in orbem
Singula, & accipiunt vires, cæloque remittunt.
Vincit enim natura genus, legesque ministrat
Finibus in propriis, & prætereuntia cogit
Esse sui moris, vario nunc diues honore,
Nunc sterilis; pœnamque ferentia sidera sæclis.
Quæ super exortum est à summo tertia cælo,
Infelix regio, rebusque inimica futuris,
Et vitio fœcunda nimis, nec sola: sed illi
Par erit, aduerso quæ fulget sidere sedes,
Iuncta sub occasu. neu præstet cardine mundi,

Vt quæ præterita fertur deiecta ruina,
Porta laboris erit. scandendumque est, atque cadendum
Nec melior super occasum, contraque sub ortu
Sors agitur mundi. præceps hæc, illa superne
Pendens aut metuit vicino cardine finem,
Aut fraudata cadet. merito Typhonis habentur
Horrendæ sedes, quem Tellus sæua profudit,
Quum bellum cælo peperit: nec matre minores
Extiterunt partus. sed fulmine rursus in altum
Compulsi: montesque super rediere cadentes.
Cessit & in tumulum belli, vitæque Typhæo.
Ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetna.
At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo
Proxima, neue ipsi cedat, qui fungitur astro,
Spe melior; palmamque petens, victrixque priorum,
Altius insurgit summæ comes addita fini:
Imperiisque manent cursus, nec vota supersunt.
Quocirca minime est mirum, si proxima summo,
Atque eadem interior veneranda sorte dicatur,
Quoi titulus Felix; censum si proxima Graiæ
Nostra subit linguæ, vertitque à nomine nomen.
Iuppiter hoc habitat. Fortunæ crede regenti.
Huic in peruersum similis deiecta sub orbe,
Imaque summersi contingens fulmina mundi,
Aduersa quæ parte nitet, defessa peracta
Militia, rursusque nouo deuota labori,
Cardinis & subitura iugum, sortemque potentem,
Nondum sentit onus mundi. iam sperat honorem.
Dæmonien memorant Grai. Romana per ora
Quæritur inuerso titulus. sub corde sagaci
Conde locum, numenque Dei, nomenque potentis.
Quæ tibi posterius magnos reuocantur ad vsus.
Hic momenta manent nostræ plerumque salutis,

Bellaque

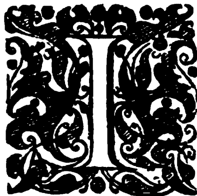
Bellaque morborum cæcis pugnantia telis,
Viribus ambiguum geminis caussaque diei
Nunc huc, nunc illuc sortem mutantis vtramque.
Sed medii post astra die, curuataque primum
Culmina nutantis summo de vertice mundi,
Aethera Phœbus amat. sub quo quoque corpora nostra
Decernunt vitia, & Fortunam ex viribus eius
Concipiunt. Deus ille locus sub nomine Graio
Dicitur. huic aduersa nitens, quæ prima resurgit
Sedibus ex imis, iterum reducit Olympum
Pars mundi, fuluumque nitet, noctemque gubernat,
Et dominam agnoscit Phœben fraterna videntem
Regna, per aduersas cæli fulgentia parteis,
Fataque damnosis imitantem finibus oris.
Huic parti Dea nomen erit Romana per ora.
Græcia voce sua titulum designat eundem.
Arce sed in cæli, qua summa accliuia finem
Inueniunt, qua principium decliuia sumunt,
Culminaque insurgunt occasus inter & ortus,
Suspenduntque suo libratum examine mundum,
Asserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem,
Et veluti faciem mundi sua collocat ora.
Per quæ humana regit. Propria est hæc reddita parti
Vis, vt connubia, ac thalamos, tedasque gubernet.
Hæc tutela decet Venerem, sua tela mouere.
Nomen erit Fortuna loco. quod percipe mente,
Vt breuia in longo compendia carmine præstem.
At qua subsidit conuerso cardine mundus
Fundamenta tenens, aduersum & suspicit orbem.
Ac media sub nocte iacet, Saturnus in illa
Parte suas agitat vires, deiectus & ipse
Imperio quondam mundi, solioque Deorum,
Et pater in patrios exercet numina casus,

Fortunamque senum. prima est tutela duorum
Nascentum atque patrum, quæ tali condita parte est.
Asper, & attentus, titulum cui Gracia fecit
Dæmonium, signatque suas pro nomine vires.
Nunc age surgentem primo de cardine mundum
Respice, qua solido nascentia signa recursu
Incipiunt. vdus gelidis vt Phœbus ab vndis
Enatat, & fuluo paulatim accenditur igne,
Te tua templa ferunt Maia Cyllenie nate.
O facies signata nota. quod nomen & ipsi
Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum:
In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illa suspendit vota parentum.
Vnus in occasu locus est super. ille ruentem
Præcipitat mundum terris, & sidera mersat,
Tergaque prospectat Phœbi, qui viderat ora.
Ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur,
Et finem vitæ retinet, mortique locatur.
Hinc etiam ipse dies moritur, terraque per orbem
Subripit, & noctis captum sub carcere claudit.
Nec non & fidei tutelam vindicat ipsam,
Pectoris & pondus. tanta est in sede potestas,
Quæ vocat, & condit Phœbum, recipitque, refertque,
Consumitque diem. Tali sub lege notanda
Templorum tibi sunt vires, quas peruolat omnis
Astrorum series, ducitque & commodat illis
Ipse suas leges, stellæque ex ordine certo,
Vt natura sinit, lustrant, variasque locorum
Efficiunt vires, vtcunque aliena capessunt
Regna, & in externis subsidunt hospita castris.
Hæc mihi sub certa stellarum parte canentur.
Nunc satis est cæli partes titulosque notasse,
Effectusque loci per se cuiusque, Deosque,

Cui

Cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
Octo topos: per quos stella diuersa volentes
Quos reddent motus, proprio venit ordine rerum.

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER TERTIVS.

N *noua surgentem, maioraque viribus ausum,*
Nec per inaccessos metuentem vadere saltus
Ducite Pierides. vestros extendere fineis
Conor & inriguos in carmina ducere cantus.
Non ego in excidium cæli nascentia bella,
Fulminis & flammas, partusque in matre sepultos,
Hectora venalem cineri Priamumque ferentem,
Colchida nec referam vendentem regna parentis,
Et lacerum fratrem stupro, segetesque virorum,
Taurorumque truces flammas, vigilemque Draconem,
Et reduces annos, auroque incendia facta,
Et male conceptos partus, peiusque necatos.
Non annosa canam Messanæ bella nocentis,
Septenosque duces, ereptaque fulmine flammis
Mœnia Thebarum, & victam, quæ vicerat, vrbem:
Germanosque patris referam, matrisque nepotes,
Natorumque epulas, conuersaque sidera retro,
Ereptumque diem: nec Persica bella profundo
Indicta, & magna pontum sub classe latentem,

Immissumque fretum terris, iter æquoris vndis:
Non reges magnos. spatio maiore canenda,
Quam si tacta loquar; Romana gentis origo,
Totque duces orbis, tot bella, tot otia, & omnis
In populi vnius leges vt cesserit orbis,
Differtur. facile est ventis dare vela secundis,
Fœcundumque solum varias agitare per arteis,
Auroque atque ebori decus addere quum rudis ipsa
Materies niteat. speciosis condere rebus
Carmina, vulgatum est opus, & componere simplex.
At mihi per numeros, ignotaque nomina rerum,
Temporaque, & varios casus, momentaque mundi,
Quorum quæque vices, partesque in partibus ipsis,
Luctandum est: quæ nosse nimis. quid? dicere, quantum est:
Carmine quid proprio? pedibus quid iungere certis?
Huc ades ô quicunque meis aduertere cœptis
Aurem oculosque potes, veras & percipe voces.
Non ad iuratos reges, Troiaque cadentes,
Impendas animum, nec dulcia carmina quæras.
Ornari res ipsa negat contenta doceri.
Et si qua externa referentur nomina lingua,
Hoc operis, non vatis erit. non omnia flecti
Possunt, & propria melius sub voce notantur.
Nunc age subtili rem summam perspice cura,
Quæ tibi præcipuos vsus monstrata ministrat,
Et certas dat in arte vias ad fata videnda,
Si bene constiterit vigilanti condita sensu.
Principium rerum & custos natura latentum,
Quum tantas strueret moles per mœnia mundi,
Et circumfusis orbem concluderet astris
Vndique pendentem in medium, diuersaque membra
Ordinibus certis sociaret corpus in vnum,
Aeraque, & Terras, Flammamque, Vndamque natantem

Mutua

Mutua in alternum præbere alimenta iuberet,
Vt tot, pugnantes regeret concordia caussas,
Staretque alterno religatus fœdere mundus,
Exceptum à summa ne quid ratione maneret,
Et quod erat mundi, mundo regeretur ab ipso:
Fata quoque & vitas hominum suspendit ab astris,
Quæ summas operum parteis, quæ lucis honorem,
Quæ famam assererent, quæ numquam fessa volarent:
Quæ quasi per mediam mundi præcordia partem
Disposita obtineant Phœbum, Lunamque, vagasque
Euincant stellas, nec non vincantur & ipsa.
His regimen natura dedit, propriasque sacrauit
Vnicuique vices, sanxitque per omnia summam
Vndique vti fati ratio traheretur in vnam.
Nam quodcunque genus rerum, quodcunque laborum,
Quæque opera, atque artes, quicunque per omnia casus
Humana in vita poterant contingere sorte,
Complexa est: tot & in parteis, quot & astra notarat,
Resposuit, certasque vices: sua nomina cuique
Attribuit, totumque hominis per sidera censum
Ordine sub certo duxit, pars semper vt eidem
Confinis parti vicinis staret in aruis.
Horum operum sortes ad singula signa locauit,
Non vt in æterna cæli statione manerent,
Et cunctos hominum pariter traherentur in ortus
Ex iisdem repetita locis; sed tempore sedes
Nascentum acciperent proprias, signisque migrarent,
Atque aliis alio sors quæque accederet astro
Vt caperet genitura nouam per sidera formam,
Nec tamen incerto confunderet omnia motu:
Sed quum pars operum, quæ prima condita parte est,
Accepit propriam nascentis tempore sedem,
Cætera succedunt, signisque sequentibus hærent.

Ordo ducem ſequitur, donec venit orbis in orbem:
Has autem facies rerum per ſigna locatas,
In quibus omnis erit fortuna condita ſumma,
(Vt ſit) quum Stellæ ſeptem læduntue iuuantue,
Cardinibuſue mouet diuina potentia mundi:
Sic felix aut triſte venit per ſingula fatum,
Talis & illius ſors eſt ſperanda negoti.
Hæc mihi ſolenni ſunt ordine cuncta canenda;
Et titulis ſignanda ſuis rerumque figuris:
Vt pateat poſitura operum, nomenque, genuſque.
Fortunæ ſors prima data eſt. hoc illa per artem
Cenſetur titulo, quia proxima continet in ſe
Fundamenta domus, domuique hærentia cuncta:
Qui modus in ſeruis, qui ſit conceſſus in aruis,
Quæque datum magnas operum componere moles,
Vt vaga fulgentis concordant ſidera cæli.
Poſt hanc militiæ locus eſt, qua quicquid in armis,
Quodque peregrinas inter verſantibus vrbeis
Accidere aſſueuit, titulo comprenditur vno.
Tertia ad vrbanos ſtatio eſt numeranda labores.
Hoc quoque militiæ genus eſt ciuilibus actis
Compoſitum, fideique tenet parentia vincla:
Format amicitias, & ſæpe cadentia fruſtra
Officia, & cultus. contingant præmia quanta
Edocet, appoſitis quum mundus conſonat aſtris.
Iudiciorum opus in quarto natura locauit,
Fortunamque fori, fundentem verba patronum,
Pendentemque reum lingua, roſtriſque loquentem
In poſita, & populo nudantem condita iura,
Atque expenſa ſua ſoluentem iurgia fronte,
Quum iudex veri nihil amplius aduocat ipſo.
Quicquid propoſitas inter facundia leges
Efficit, hoc totum partem conceſſit in vnam,

Atque vtcunque regunt dominantia sidera, parent.
Quintus coniugio gradus est per signa dicatus,
Et socios tenet & comites, atque hospitium vna
Iungitur, & simileis coniungens fœdus amicos.
In sexta diues numeratur copia sede,
Atque adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
Contigant vsus, monet: altera quam diuturni,
Sidera vt inclinant vires, & templa gubernant.
Septima censetur sæuis horrenda periclis,
Si male subscribunt stellæ per signa locatæ,
Nobilitas tenet octauam, quo constat honoris
Conditio, & famæ modus, & genus, & specioso
Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
Natorum sortem dubiam, patriosque timores,
Omniaque infantum mixta nutricia turba.
Huic vicinus erit, vitæ qui continet actum,
In quo sortimur mores, & qualibus omnis
Formetur domus exemplis, quoque ordine certo
Ad sua compositi discedant munera serui.
Præcipua vndecima pars est in sorte locata,
Quæ summam nostri semper, viresque gubernat,
Quaque valetudo constat nunc libera morbis,
Nunc oppressa, mouent vt mundum sidera cunque.
Non alia est sedes, tempusue genusue medendi
Quæ sibi deposcat, vel cuius tempora prestet
Auxilium & vitæ succos miscere salubreis.
Vltimus & totam concludens ordine summam
Rebus apiscendis labor est, qui continet omneis
Votorum effectus, & quæ sibi quisque, suisque
Proponit studia, atque artes, hæc irrita ne sint:
Seu ferat officium, nutus blanditus in omneis:
Aspera siue foro per litem iurgia tentet,
Fortunamue petat pelago, ventisque sequatur.

Seu Cererem plena vincentem credita messe,
Aut repetat Bacchum per pinguia musta fluentem.
Hac in parte dies, atque hac momenta dabuntur,
Si bene conuenient stellæ per signa sequentes,
Quarum ego posterius vires in vtrunque valenteis
Ordine sub certo reddam, quum pandere earum
Incipiam effectus. nunc ne permixta legentem
Confundant, nudis satis est insistere membris.
Et quoniam toto digestos orbe labores,
Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes,
(Athla vocant Grai) quæ cuncta negotia rerum
In genera, & partes bis sex diuisa cohærent:
Nunc quibus ascendant signis, quandoque canendum est.
Perpetuas neque enim sedes, eademque per omnes
Sidera nascentes retinent: sed tempore mutant,
Nunc huc, nunc illuc signorum mota per orbem:
Incolumis tamen vt maneat, qui conditus ordo est.
Ergo age, ne falsa variet genitura figura,
Si sua quemque voles reuocare ad fata laborem,
Fortunæ perquire locum per sidera cuncta,
Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis.
Qui tibi quum fuerit certa ratione repertus,
Cætera prædicto subeuntibus ordine signis
Coniunges, teneant proprias vt singula sedes.
Et ne forte vagus Fortunæ quærere sedem
Incipias, duplicem certa ratione capesse.
Quum tibi nascentis percepto tempore forma
Constiterit, cæli stellis ad signa locatis,
Transuerso Phœbus si cardine celsior ibit,
Qui tenet exortum, vel qui demergit in vndas,
Per tempus licet affirmes natum esse diei.
At si subiectis senis fulgebit in astris
Inferior dextra, læuaque tenentibus orbem

Cardinibus

Cardinibus, noctis fuerit per tempora natus.
Hac tibi quum fuerint certo discrimine nota,
Tunc si forte dies nascentem exceperit alma,
A Sole ad Lunam numerabis in ordine partes
Signorum. ortiuo totidem de cardine duces,
Quem bene partitis memorant Horoscopon astris.
In quodcunque igitur numerus peruenerit astrum,
Hoc da Fortuna. iungens tum catera signis
Athla suis, certo subeuntibus ordine cunctis.
At quum obducta nigris nox orbem texerit alis,
Si quis erit, qui tum materna excesserit aluo,
Verte vias, sicut natura vertitur ordo.
Consule tum Phœben imitantem lumina fratris
Semper, & in proprio regnantem tempore noctis.
Quotque ab ea Phœbus partes & signa recedit,
Tot numerare iubet fulgens horoscopus à se.
Hunc Fortuna locum teneat subeuntibus athlis
Ordine natura, sicut sunt cuncta locata.
Forsitan & quaras agili rem corde notandam,
Qua ratione queas à tali tempore nati
Exprimere immerso surgentem horoscopon orbe.
Quod nisi subtili visum ratione tenetur,
Fundamenta ruunt artis, nec consonat ordo:
Cardinibus quoniam falsis, qui cuncta gubernant,
Mentitur faciem mundus, nec constat origo,
Flexaque momento variantur sidera templi.
Sed quanta effectu res est, tam plena laboris,
Cursibus aternis mundum per signa volantem,
Vt totum lustret curuatis arcubus orbem,
Exprimere, & vultus eius componere certos,
Ac tanta molis minimum deprendere punctum:
Qua pars exortum, vel qua fastigia mundi
Aut ferat occasus, aut imo sederit orbe.

Nec me vulgata rationis præterit ordo,
Qua binas tribuit signis surgentibus horas,
Et paribus spatiis æqualia digerit astra:
Vt parte ex illa, qua Phœbi cœperit orbis,
Discedat numerus, summamque accommodet astris,
Donec perueniat nascentis tempus ad ipsum:
Atque vbi substiterit, signum dicatur oriri.
Sed iacet obliquo signorum circulus orbe,
Atque alia inflexis nituntur sidera membris:
Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
Vt propius nobis aliquod, vel longius astrum est.
Vix fait luces Cancer, vix bruma reducit.
Quam breuis illa iacet, tam longus circulus hic est.
Libra Ariesque parem reddunt noctemque diemque.
Sic media extremis pugnant, extremaque summis.
Nec nocturna minus variant, quam tempora lucis:
Sed tantum aduersis idem stat mensibus ordo.
In tam dissimili spatio, variisque dierum
Vmbrarumque modis, quis possit credere, in auras
Omnia signa pari mundi sub lege meare?
Adde quod incerta est hora mensura, neque vllam
Altera pars sequitur: sed sicut summa dierum
Vertitur, & partes surgunt, rursusque recedunt:
Quum tamen in quocunque dies deducitur astro,
Sex habeat supra terras, sex signa sub illis.
Quo fit, vt in binas non possint omnia nasci,
Quum spatium non sit tantum pugnantibus horis,
Si modo bissena seruantur luce sub omni,
Quem numerum debet ratio, sed non capit vsus.
Sed neque per terras omneis mensura dierum
Vmbrarumque eadem est, simili nec tempora summa
Mutantur. modus est varius. ratione sub vna
Nunquam Phryxai ducuntur vellera signi,

Chelarum

Chelarumque fides, iustaque examina Libræ,
Omnia consurgunt binas si signa per horas.
Quo medius recto præcingitur ordine mundus,
Aequalisque super transuersum vertitur axem,
Illi perpetua iunguntur pace diebus
Obscuræ noctes: æquo stat fœdere tempus.
Nec manifesta patet falsi fallacia mundi,
Nec similis simili toto nox redditur æuo.
Omnibus Autumnus signis, Ver omnibus vnum,
Vna quod æquali lustratur linea Phœbo.
Nec refert tunc quo Phœbus decurrat in astro,
Littoreumne coquat Cancrum, contraue feratur
Sideribus mediis, an quæ sint quattuor inter.
Quod quanquam per tris signorum circulus arcus
Obliquus iaceat, recto tamen ordine Zonæ
Consurgunt, supraque caput terrasque feruntur,
Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt,
Ac bene diuiso mundus latet orbe, patetque:
Et simul ex illa terrarum parte recedas,
Quicquid ab extremo temet prauerterit axe
Per conuexa gradus gressum fastigia terræ,
Quam tereti Natura soli decircinat orbe
In tumidum, & mediam mundo suspendit ab omni.
Ergo vbi consides, orbem scandensque rotundum
Degrediere, simul fugiet pars altera terræ,
Altera reddetur: sed quantum inflexerit orbem,
Tantum inclinabit cæli positura volantis.
Et modo quæ fuerant surgentia limite recto
Sidera, curuato ducentur in æthera tractu:
Atque erit obliquo signorum baltheus orbe,
Qui transuersus erat. statio quando illius vna est,
Nostra mutantur sedes. ergo ipsa moueri
Tempora iam ratio cogit, variosque referre

Sub tali regione dies, quum sidera flexo
Ordine conficiant cursus obliqua malignos:
Longius atque aliis aliud propiusue recumbat.
Pro spacio mora magna datur. quæ proxima nobis
Consurgunt, longos cæli visuntur in orbes.
Vltima quæ effulgent, cæcis merguntur in umbris.
Et quanto ad gelidas propius quis venerit Arctos,
Tam magis officiunt oculis brumalia signa.
Vixque ortus occasus erit. si longius inde
Procedas, totis condentur singula membris,
Tricenasque trahent connexo tempore noctes,
Et totidem luces adiment. sic parua dierum
Efficitur mora, & attritis consumitur horis:
Paulatimque perit statio fulgentibus astris,
Pluraque per partes subrupto tempore signa
Terra quærentur medio cælata tumore,
Adducentque simul Phœbum, texentque tenebras,
Mensibus eruptis donec sit debilis annus.
Si vero natura sinat sub vertice cæli,
Quem gelidus rigidis fulcit compagibus axis,
Aeternas super ire niueis, orbemque rigentem
Prona Lycaoniæ spectantem membra puellæ:
Stantis erit cæli species: laterumque meatus
Turbinis in morem recta vertigine currit.
Inde tibi obliquo sex tantum signa patebunt
Circuitu, nullos vnquam fugientia visus,
Sed teretem acclini mundum comitantia semper.
Hic erit vna dies per senos vndique menseis,
Dimidiumque trahens contextis lucibus annum,
Nunquam erit occiduus quod tanto tempore Phœbus,
Dum bis terna suis perlustrat cursibus astra,
Sed circumuolitans recto versatur ab orbe.
At simul è medio præceps descenderit orbe,

Inferiora

Inferiora petens deiecto sidera cursu,
Et dabit in pronum laxas effusus habenas,
Per totidem menses iunget nox vna tenebras.
Vertice sub cæli nam quisquis spectat, ab omni
Dimidium & toto mundum videt orbe rotundo:
Pars latet inferior. neque enim circumuenit illum
Recta acies, mediaque tenus distinguitur aluo.
Effugit ergo oculos summo spectantis ab orbe,
Dum sex submersis vectatur Phœbus in astris,
Adducitque simul luces, tenebrasque relinquit,
Sideribus donec totidem, quot mensibus actis,
Cesserat vnde, redit geminasque ascendit ad Arctos.
Hic locus in binas annum noctesque diesque
Per duo partita dirimit diuortia terræ.
Et quoniam quanto variantur tempora motu,
Et quibus è causis, dictum est: nunc accipe, signa
Quot surgant in quoque loco, cedantque per horas,
Partibus vt prendi possint orientia certis,
Ne falsus dubia ratione horoscopus erret.
Atque hoc in totum certa sub lege sequendum,
Singula quod nequeunt per tot distantia motus
Temporibus numerisque suis exacta referri,
A me sumat: iter positum sibi quisque sequatur,
Perque suos tendat gressus: mihi debeat artem.
Quacunque hoc parti terrarum quisque requiret,
Deducat proprias noctemque diemque per horas;
Maxima sub Cancro minimis quæ cingitur vmbris:
Et sextam summa, fuerit quæ forte, diurna,
Vicino tribuat post Cancri templa Leoni.
At quæ nocturnis fuerit mensura tenebris,
In totidem partes simili ratione secanda est:
Vt, quantum vna ferat, tantum tribuatur ad ortus
Temporis aduerso nascentis sidere Tauri.

Has inter, quasque accipiet Nemeeius, horas
Quod discrimen erit, per tres id diuide parteis,
Tertia vt accedat Geminis, quæ tempora Tauro
Vinciat, atque eadem Cancro similisque Leoni:
Sic erit ad summam ratio perducta priorem,
Quomodo diuisis Nemea sibi duxerit horis.
Inde pari Virgo procedat temporis auctu:
Sed certa sub lege, prioris semper vt astri
Incolumem seruet summam, crescensque nouando.
His vsque ad denas horarum partibus auctis
Per totidem à Libra decrescent sidere parteis,
Et quantis in vtrunque modis tollentur ad ortus,
Diuersam in sortem tantis mergentur ad vmbras.
Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem,
Illa quot stadiis oriantur quæque cadantque:
Quæ quum tercentum numeris, vicenaque constent,
Detrahitur summæ tota pars, quota demit vtrinque
Omnibus ex horis æstiuæ momine noctis,
Solstitium summo peragit quum Phœbus Olympo.
Quodque his exuperat demptis, id didito in aquas
Sex partes, sextamque ardenti trade Leoni.
Rursus qui steterit numerus sub momine noctis,
Eius erit signo Tauri pars illa dicanda.
Quodque hanc exuperat partem, superatur ab illa,
Distinguitque duas medio discrimine summas,
Tertia pars eius numero super addita Tauri
Traditur & Geminis. simili tunc cætera lucro
Procedunt, numeros semper tutata prioreis,
Augebuntque nouem vicenas momina summas,
Donec perueniant ad iusta tempora Libræ.
Ex illa totidem per parteis sic breuiantur,
Lanigeri ad fines: conuersaque momina legem
Accipiunt, perduntque pares cedentia sorteis.

Hæc

Hac via monstrabit stadiorum ponere summas,
Et numerare suos ortus per sidera cuncta.
Quod bene cum propriis simul acceptaueris horis,
In nulla fallet regione horoscopus unquam,
Quum poterunt certis numerari singula signa
Temporibus parte ex illa, quam Phœbus habebit.
Nunc quibus hiberni momentis surgere menses
Incipiant (neque enim paribus per sidera cuncta
Procedunt gradibus, niuei dum vellera signi
Contingant, æquum luces cogentia & vmbras
Ferre iugum) magna est ratio, breuiterque docenda.
Principio capienda tibi est mensura diei,
Quam minimam Capricornus agit: noctisque, per horas,
Quam summam: quo quæ ab iusto superauerit vmbra,
Et trepident luces, eius pars tertia signo
Tradenda est medio semper: qua sorte retenta
Dimidio vincat primum, vincatur & ipsum
Extremo. totum in parteis ita digere tempus.
His opibus tria signa valent. sed summa prioris
Accedit numeri coniuncta sequentibus astris,
Cesserit vt: ternis fuerit si longior horis
Brumali nox forte die; Capricornus vt hora
Dimidia attollat luces, & Aquarius hora
Ipse suam propria ducat, summæque prioris
Adiungat: Pisces tantum sibi temporis ipsi
Constituant, quantum accipiant de sorte priorum.
Et tribus expletis horis, noctemque diemque
Lanigero tradant æquandam tempore veris.
Incipit à sexta tempus procedere parte
Diuiduum. duplicant vires hærentia signa:
Vltimaque acceptas triplicant. ita summa diebus.
Namque Aries totidem deducit noctibus horas,
Quot prius abstulerant proprio sub nomine Pisces.

Hora datur Tauro: cumulentque vt damna priora,
Dimidiam adiungunt Gemini, sic vltima primis
Redditur. æquata soluuntur fœnore noctes.
Rursus & incipiunt propria de sorte diebus
Cedere diuersa labentia tempora lege:
Respondent pariterque illis, quæ proxima fulgent,
Et media æquatis censentur viribus astra,
Præcipuosque gerunt varianda ad tempora motus.
Hac vice discedunt noctes à sidere brumæ,
Tolluntúrque dies annique inuertitur orbis;
Solstitium tardi quum fit sub sidere Cancri.
Tuncque diem brumæ nox æquat, tempora noctis
Longa dies, similique redit, quam creuerat, actu.
Nec tibi constabunt aliter vestigia veri,
Ni lucem noctemque pares dimensus in horas,
In quantum vario pateant sub tempore noris,
Regulaque exactas primum formetur in horas,
Quæ signetque diem sedes, perpendat & vmbras.
Hæc erit in Libra, quum lucem vincere noctes
Incipiunt, vel quum medio concedere vere.
Tunc etenim solum bissenas tempora in horas
Æqua patent, medio quod currit Phœbus Olympo.
Hic quum per gelidas hiemes summotus in austros
Fulget in octaua Capricorni parte biformis,
Tunc angusta dies vernales fertur in horas
Dimidiam atque nouem: sed nox oblita diei
Bis septem, apposita, numerus ne claudicet, hora
Dimidia. sic in duodenas exit vtrunque,
Et redit in solidum naturæ condita summa.
Inde cadunt noctes, surguntque in tempora luces,
Donec ad ardentis pugnarunt sidera Cancri.
Atque ibi conuersis vicibus mutantur in horas
Brumales: noctemque dies, lucemque tenebræ

Hibernam referunt, alternaque tempora vincunt,
Nunc huc, nunc illuc gradibus per sidera certis
Impulsa. quarum ratio manifesta per artem
Collecta est, venietque suo per carmina textu.
Atque hæc est illas demum mensura per oras,
Quas rigat æstiuis grauidus torrentibus amnis
Nilus, & erumpens imitatur sidera mundi
Per septem fauces, atque ora fugantia Pontum.
Nunc age quot stadiis, & quanto tempore surgant
Sidera, quotque cadant, animo cognosce sagaci,
Ne magna breuibus careant compendia dictis.
Nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequuntur,
Dena quater stadia exoriens, duplicataque ducit,
Quum cadit: atque horam surgens eiusque trientem
Occupat: occiduas geminat: quum cætera signa
Octonis crescunt stadiis orientia in orbem,
Et totidem amittunt gelidas vergentia in vmbras.
Hora nouo crescit per singula signa quadrante:
Tertiaque in quartas partes inducitur eius.
Hæc sunt ad Libræ sidus surgentibus astris
Incrementa. pari momento damna tráhuntur,
Quum subeunt orbem, rursusque à sidere Libræ
Ordine mutato, paribus per tempora versa
Momentis redeunt. nam per quot creuerat astrum
Lanigeri stadia, aut horas, tot Libra recedit.
Occiduusque Aries spatium tempusque ruendi
Quot tenet, in tantum Chelæ consurgere perstant.
Eius in exemplum se signa sequentia vertunt.
Hæc vbi constiterint vigilanti condita mente,
Iam facile est si quod quandoque horoscopet astrum,
Noscere, quum liceat certis surgentia signa
Ducere temporibus, propriisque ascribere in horas
Partibus, vt ratio signis ducatur ab illis,

In quis Phœbus erit: quorum mihi reddita summa est.
Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum,
Quod quandoque vadis emissum redditur orbi.
Nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora,
Aspicies: atque hunc numerum reuocabis in ipsum
Multiplicans decies, adiectis insuper eidem
Quinque tamen summis. quia qualicunque sub hora
Ter quinas mundi se tollunt sidera partes.
Hic vbi constiterit numerus, coniungere & illas,
Quæ superent Phœbo partes per signa, memento.
Ex hac tricenas summa per sidera partes
Distribues: primamque vicem, quo Phœbus in astro
Fulserit: hinc aliis, Solem quæcunque sequentur.
Tum quo subsistet numerus consumptus in astro,
Quaue in parte suam summam, momenue relinquit,
Hæc erit exoriens & pars, & forma. Per igneis
Continua partes. vbi summam feceris vnam,
Tricenas dabis ex illa per singula signa,
Donec deficiat numerus. quaque ille sub astri
Parte cadat, credas illam cum corpore natam
Esse hominis, pariterque orbem vidisse per ignes.
Sic erit ipse tibi rapidis quærendus in astris
Natalis mundi, certoque horoscopus ortu:
Vt, quum ex hoc sedes steterit sub cardine primo,
Fallere non possit summi fastigia cæli
Signifer obliquus: stent fundamenta sub imo:
Stent veri stellarum ortus, verique subortus.
Denique vt in proprias vires sortesque recedant.
    Nunc sua reddentur generatim tempora signis,
Quæ diuisa etiam proprios ducuntur in annos,
Et menses, lucesque suas, horasque dierum,
Per quæ præcipuas ostendunt singula vires.
Primus erit signi, quo Sol effulserit, annus,

Annum quod lustrans consummat tempora mundi,
Proximus, atque alii subeuntia signa sequuntur.
Luna dabit menses, peragit quod menstrua cursum.
Tutelæque suæ primas Horoscopus horas
Asserit, atque dies, traditque sequentibus astris.
Sic annum, mensesque suos natura diesque,
Atque ipsas voluit numerari signa per horas:
Omnia vt omne foret diuisum tempus in astra,
Perque alterna suos variaret sidera motus,
Vt cuiusque vices ageret redeuntis in orbem.
Idcirco tanta est rerum discordia in æuo,
Et subtexta malis bona sunt, lacrimæque sequuntur
Vota, nec in cunctis seruat Fortuna tenorem.
Vsque adeo permixta fluit, nec permanet vsquam,
Amisitque fidem variando cuncta per omnes.
Non annis anni, non menses mensibus vsque
Conueniunt: seque ipse dies, aliumque requirit.
Horaque non vlli similis producitur horæ.
Tempora quod sistant propriis parentia signis
Per numeros omnes æui diuisa volantis:
Taleisque efficiunt menses, casusque minantur,
Qualia sunt, quorum vicibus conuertimur, astra.
Sunt quibus & cæli pateat nascentis ab horæ
Sidere, quem memorant horoscopon, in venturis
Parte quod ex illa describitur hora diebus,
Omne genus rationis agi per tempora & astra,
Et capite ex vno menses, annosque, diesque
Incipere, atque horas, tradique sequentibus astris:
Et quanquam socia nascuntur origine cuncta,
Diuersas tamen esse vices: quod tardius illa,
Hæc citius peragunt orbem. venit omnis ad astrum
Hora die bis, mense dies semel, vnus in anno
Mensis, & exactis bis sex iam Solibus annus.

Difficile est in idem tempus concurrere cuncta,
Vnius vt signi pariter sit mensis & annus.
* Asperiorem vt agat mensem: si mensis in astrum
Lætius inciderit, signum sit triste diei:
Si Fortuna diem foueat, sit durior hora.
Idcirco nihil in totum sibi credere fas est,
Non annos signis, menses vertentibus annis,
Mensibus aut luces, aut omnes lucibus horas:
Quod nunc illa nimis properant, nunc illa morantur,
Et modo deest aliis, modo adest, vicibusque recedit,
Aut redit, atque alio mutatur tempore tempus
Interpellatum variata sorte dierum.
Et quoniam duxi per singula tempora vitæ
* Quod quandoque genus venit, cuiusque sit astri
Quisque annus, cuius mensis simul hora, diesque:
Altera nunc ratio, quæ summam continet æui,
Reddenda est, quot quæque annos dare signa ferantur.
Quæ tibi, quum finem vitæ per sidera quæris,
Respicienda manet ratio, numerisque notanda.
Bis quinos annos Aries, vnumque triente
Fraudatum dabit. appositis tu, Taure, duobus
Vincis, sed totidem Geminorum vinceris astro.
Tuque bis octonos Cancer, binosque trientes:
Bisque nouem, Nemeee, dabis, bessemque sub illis.
Erigone geminatque decem, geminatque trientem.
Nec plures fuerint Libræ, quam Virginis anni.
Scorpios æquabit tribuentem dona Leonem.
Centauri fuerint eadem, quæ munera Cancri.
Ter quinos, Capricorne, dares, si quattuor essent
Appositi menses. Triplicabit Aquarius annos
Quattuor, & menses vitam producit in octo.
Piscibus ast Aries & sorte & finibus hærens
Lustra decem tribuet Solis cum mensibus octo.

Nec

Nec satis est annos signorum noscere certos,
Ne lateat ratio finem quærentibus æui,
Templa quoque & partes cæli sua munera norunt,
Et proprias tribuunt certo discrimine summas,
Quum bene constiterit stellarum conditus ordo.
Sed mihi templorum tantum nunc iura canentur:
Mox veniet mixtura suis cum viribus omnis.
Quum bene materies steterit præcognita rerum,
Non interpositis turbabitur vndique membris.
Si bene constiterit primo sub cardine Luna,
Quo redit in terras mundus, nascensque tenebit
Exortum, octonos decies ducetur in annos,
Si duo decedant. at quum sub culmine summo
Consistet, tribus hic numerus fraudabitur annis.
Bis quadragenis occasus diues in actu
Solis erit, numero nisi deesset Olympias vna
Imaque tricenos bis fundamenta per annos
Censentur, bis sex adiectis mensibus æuo.
Quodque prius natum fuerit, dextrumque trigonum,
Hoc sexagenos tribuit, duplicatque quaternos.
Quod fuerit læuum, prælataque signa sequetur,
Tricenot annos duplicat, tres insuper addit.
Quæque super signum nascens à cardine primum
Tertia forma est, & summo iam proxima cælo,
Hæc ter vicenos geminat, tres abstrahit annos.
Quæque infra veniet spatio diuisa sub æquo,
Per quinquagenas complet sua munera brumas.
Quemque locum superat nascens horoscopus, ille
Dena quater reuocat vertentis tempora Solis,
Accumulatque duos cursus, iuuenemque relinquit.
At qui præcedit surgentis cardinis horam,
Vicenos ternosque dabit nascentibus annos,
Vix degustatam rapiens sub flore iuuentam.

Quod super occasus tentatum est, dena remittit
Annorum spatia, & decimam tribus applicat auctis.
Inferius puerum interimet: bis sexque peracti
Immatura trahent natales corpora morti.
Sed tamen in primis memori sunt mente notanda,
Partibus aduersis quæ surgunt condita signa,
Diuisumque tenent æquo discrimine cælum,
Quæ Tropica appellant, quod in illis quattuor anni
Tempora vertuntur signis, nodosque resoluunt,
Totumque emittunt conuerso cardine mundum,
Inducuntque nouas operum, rerumque figuras.
Cancer ad æstiua fulget fastigia Zona,
Extenditque diem summum, paruoque recessu
Destruit: vt, quanto fraudauit tempore luces,
In tantum noctes augescat summa per omnes:
Tum Cererem fragili properat distinguere culmo
Campus, & in varias destringunt membra palæstras,
Et tepidum pelagus iactatis languet in vndis.
Tunc & bella fero tractantur Marte cruenta,
Nec Scythiam defendit hiems. Germania sicca
Iam tellure fugit, Nilusque tumescit in arua.
Hic rerum status est, Cancri quum sidere Phœbus
Solstitium facit, & summo versatur Olympo.
Parte ex aduersa brumam Capricornus inertem
Per minimas cogit luces, & maxima noctis
Tempora, producitque diem, tenebrasque resoluit.
Inque vicem nunc damna facit, nunc tempora supplet.
Tunc riget omnis ager, clausum mare, condita castra.
Nec tolerant medias hiemes sudantia saxa.
Statque vno natura loco, paulumque quiescit.
Proxima in effectu similes referentia motus
Esse ferunt noctes æquantia signa diebus.
Namque Aries Phœbum repetentem sidera Cancri

Inter

Inter principium reditus, finemque coercet,
Tempora diuiso iungens concordia mundo:
Conuertitque vices, victumque ad sidera bruma
Exuperare diem iubet, & succumbere noctes,
Aestiui donec veniant ad sidera Cancri.
Tum primum miti pelagus consternitur vnda,
Et varios audet flores emittere Tellus.
Tunc pecudum volucrumque genus per pabula læta
In Venerem partumque ruit, totumque canora
Voce nemus loquitur, frondemque virescit in omnem.
Viribus in tantum segnis natura mouetur.
Huic ex aduerso simili cum sorte refulget
Libra diem, noctemque pari cum fœdere ducens
Tantum, quo victas vsque ad se vincere noctes
Ex ipsa iubet ad brumam, quum tempora vincunt.
Tum Liber grauida descendit plenus ab vlmo,
Pinguiaque impressis despumant musta racemis.
Mandant & sulcis Cererem, dum terra tepore
Autumni resoluta patet, dum semina ducit.
Quattuor hæc & in arte valent, & tempora vertunt
Sic hos atque illos rerum flectentia casus,
Nec quicquam in prima patientia sede manere.
Sed non per totas æqua est versura figuras,
Omnia nec plenis vertuntur sidera signis.
Vna dies sub vtroque æquat sibi tempore noctem.
Nam Libra, atque Aries autumnum, verque figurant.
Vna dies toto Cancri longissima signo,
Quoi nox æqualis Capricorni sidere fertur.
Cætera nunc vrgent vicibus, nunc tempore cedunt.
Vna ergo in Tropicis pars est cernenda figuris,
Quæ moueat mundum, quæ rerum tempora mutet,
Fata nouet, consulta alios declinet in vsus,
Momina in aduersum flectat, rursusque reuoluat.

Has quidam vires octaua in parte reponunt.
Sunt quibus esse placet decimas. nec defuit auctor,
Qui prima momenta daret frenosque dierum.

M. MANILII

ASTRONOMICON

LIBER QVARTVS.

VID *tam sollicitis vitam consumimus annis?*
Torquemurque metu, cæcaque cupidine rerum,
Aeternisque senes curis, dum quærimus æuum,
Perdimus, & nullo votorum fine beati
Victuros agimus semper, nec viuimus vnquam:
Pauperiorque bonis quisque est, quo plura requirit:
Nec quod habet, numerat: tantum quod non habet, optat.
Quumque sui paruos vsus natura reposcat
Materiam struimus magnæ per vota ruinæ:
Luxuriamque lucris emimus, luxuque rapinas,
Et summum census precium est effundere censum.
Soluite mortales animos, curasque leuate,
Totque superuacuis vitam deplete querelis.
Fata regunt orbem, certa stant omnia lege,
Longaque per certos signantur tempora cursus.
Nascentes morimur, finisque ab origine pendet.
Tunc & opes & regna fluunt, & sæpius orta
Paupertas, artesque datæ moresque creati,

Et vi-

Et vitia, & clades, damna, & compendia rerum.
Nemo caret damno, poterit nec habere negatum,
Fortunamue suis inuitam prendere votis,
Aut fugere instantem. sors est sua cuique ferenda.
At nisi fata darent leges vitaque necisque,
Fugissent ignes Aeneam, Troia sub vno
Non euersa viro fatis vicisset in ipsis,
Aut Lupa proiectos nutrisset Martia fratres,
Roma casis & nata foret, pecudumque magistri
In Capitolinos auxissent culmina montes,
Includiue sua potuisset Iuppiter arce:
Captus & à captis orbis foret: igne sepulto
Vulneribus victor repetisset Mutius vrbem:
Solus & oppositis clausisset Horatius armis
Pontem vrbemque simul: rupisset fœdera virgo,
Tresque sub vnius fratres virtute iacerent.
Nulla acies tantum vicit. pendebat ab vno
Roma viro, regnumque orbis sortita iacebat.
Quid referam Cannas, admotaque mœnibus arma?
Varronem profugum magnum quam viuere posse,
Postque tuos Thrasimene lacus? Fabiumque morantem?
Accepisse iugum victas Carthaginis arces?
Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exilium Regi furtiua morte luisse?
Adde etiam vires Italas, Romamque suismet
Pugnantem membris. adice & ciuilia bella;
Et Cimbrum in Mario, Mariumque in carcere victum:
Quod Consul totiens, exulque, ex exule Consul:
Et iacuit Libycis compar iactura ruinis,
Eque crepidinibus cepit Carthaginis vrbem.
Hoc nisi fata darent, nunquam Fortuna tulisset.
Quis te Niliaco periturum littore, Magne,
Post victas Mithridatis opes, pelagusque receptum,

Et tres emenso meritos ex orbe triumphos,
Quum iam etiam posses alium cognoscere Magnum,
Crederet, vt corpus sepeliret naufragus ignis, Metalepsis
Eiectaque rogum facerent fragmenta carinæ?
Quis tantum mutare potest sine numine Fati?
Ille etiam cælo genitus, cæloque receptus,
Quum bene compositis victor ciuilibus armis
Iura togæ regeret, totiens prædicta cauere
Vulnera non potuit, toto spectante Senatu:
Indicium dextra retinens, nomenque cruore
Deleuit proprio, possent vt vincere fata.
Quid numerem euersas vrbeis, Regumque ruinas?
Inque rogo Crœsum, Priamumque in littore truncum,
Cui nec Troia rogus? quid Xerxæ maius & ipso
Naufragium pelago? quid capto sanguine Regem
Romanis positum, raptosque ex ignibus ignes,
Cedentemque viro flammam, qui templa ferebat?
Quot subitæ veniunt validorum in corpora mortes?
Seque ipsa rursus fugiunt, errantque per igneis?
Ex ipsis quidam elati rediere sepulchris.
Atque his vita duplex, illis vix contigit vna.
Ecce leuis perimit morbus, grauiorque remittit.
Succumbunt artes, rationis vincitur vsus.
Cura nocet, cessare iuuat. mora sæpe malorum
Dat causas, læduntque cibi, parcuntque venena.
Degenerant nati patribus, vincuntque parentes,
Ingeniumque suum retinent. transitque per illum,
Ex illo Fortuna venit. furit alter amore,
Et pontum tranare potest, & vertere Troiam:
Alterius sors est scribendis legibus apta.
Ecce patrem nati perimunt, natosque parentes:
Mutuaque armati coeunt in vulnera fratres.
Non nostrum hoc bellum est. coguntur tanta moueri.

Inque

Inque suas ferri pœnas, lacerandaque membra.
Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, & inuictum deuicta morte Catonem,
Materies in rem superat, sed lege repugnat.
Et neque paupertas breuiores excipit annos.
Nec sunt immensis opibus venalia fata.
Sed rapit ex sceptro funus Fortuna superbo,
Indicitque rogum summis, statuitque sepulchrum.
Quantum est hoc regnum, quod regibus imperat ipsis?
Quin etiam infelix virtus, & noxia felix,
Et male consultis precium est. prudentia fallit.
Nec Fortuna probat caussas, sequiturque merenteis:
Sed vaga per cunctos nullo discrimine fertur.
Scilicet est aliud, quod nos cogatque regatque,
Maius, & in proprias ducat mortalia leges,
Attribuatque suos ex se nascentibus annos,
Fortunæque vices. permiscet sæpe ferarum
Corpora cum membris hominum. non seminis ille
Partus erit. quid enim nobis commune, ferisque?
Quisue in portenti noxam peccarit adulter?
Astra nouant formas, cælumque interserit ora.
Denique si non est fati, cur traditur ordo,
Cunctaque temporibus certis ventura canuntur?
Nec tamen hæc ratio facinus defendere pergit,
Virtutemue suis fraudare in præmia donis.
Nam neque mortiferas quisquam minus oderit herbas,
Quod non arbitrio veniunt, sed semine certo.
Gratia nec leuior tribuetur dulcibus escis,
Quod natura dedit fruges, non ulla voluntas.
Sic hominum menti tanto fit gloria maior,
Quod cælo gaudente venit, rursusque nocenteis
Oderimus magis in culpam, pœnasque creatos.
Nec refert, scelus unde cadat. scelus esse fatendum.

Hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum.
Quod quoniam docui, superest nunc ordine certo
Cælestes fabricare gradus, qui ducere flexo
Tramite prudentem valeant ad sidera vatem.
Nunc tibi signorum mores, summumque colorem;
Et studii varias arteis, ex ordine reddam.
Diues fœcundis Aries in vellera lanis,
Exutusque nouis rursus, spem semper habebit:
Naufragiumque inter subitum, censusque beatos
Crescendo cadet, & natis in damna feretur:
In iugulumque dabit fructus, & mille per arteis
Vellera diuersos ex se parientia quæstus:
Nunc glomerare rudes, nunc rursus soluere lanas:
Nunc tenuare leui filo, nunc ducere telas:
Nunc emere, & varias in quæstum vendere vesteis,
Quis sine non poterant vllæ subsistere gentes,
Vel sine luxuria. tantum est opus. ipsa suismet
Asseruit Pallas manibus, dignumque putauit,
Seque in Arachnea magnum putat esse triumphum.
Hæc studia & simileis dicet nascentibus arteis,
Et dubia trepido præcordia pectore finget.
Seque sua semper cupientia vendere laude.
Taurus simplicibus donabit rura colonis:
Pacatisque labor veniet. nec præmia laudis,
Sed Terræ tribuet partus. summittit aratris
Colla, iugumque suis poscit ceruicibus ipse.
Ille, suis Phœbi portat quum cornibus orbem,
Militiam indicit terris, & segnia rura
In veteres reuocat cultus dux ipse laboris,
Nec iacet in sulcis, soluitque in puluere pectus.
Serranos Curiosque tulit, fascesque per arua
Tradidit, eque suo Dictator venit aratro.
Laudis amor, tacitæ mentes, & corpora tarda

Mole

Mole valent, habitatque puer sub fronte Cupido.
Mollius è Geminis studium est, & mitior ætas;
Per varios cantus, modulataque vocibus ora,
Et graciles calamos, & neruis insita verba,
Ingenitumque sonum. labor est etiam ipsa voluptas.
Arma procul, lituosque volunt, tristemque senectam.
Otia & æternam peragunt in morte iuuentam.
Inueniunt & in astra vias, numerisque modisque
Consummant orbem, postquam ipsos sidera linquunt.
Natura ingenio minor est, perque omnia seruit.
In tot fœcundi Gemini commenta feruntur.
Cancer ad ardentem fulgens in cardine vittam,
Quam Phœbus summis reuocatus curribus ambit,
Articulum mundi retinet, lucesque reflectit.
Ille tenax animi, nullosque effusus in vsus,
Attribuit varios quæstus artemque lucrorum:
Merce peregrina Fortunam ferre per vrbeis,
Et grauia annonæ speculantem incendia, ventis
Credere opes, orbisque orbi bona vendere posse,
Totque per ignotas commercia iungere terras,
Atque alio sub Sole nouas exquirere prædas,
Et rerum precio subitos componere census.
Nauigat, & celeres optando sortibus annos,
Dulcibus vsuris æquo quoque tempora vendit.
Ingenium solers, suaque in compendia pugnax.
Quis dubitet, vasti quæ sit natura Leonis?
Quasque suo dictet signo nascentibus arteis?
Ille nouas semper pugnas, noua bella ferarum
Apparat, & pecorum spolio viuitque rapinis.
Hoc habet, hoc studium, postis ornare superbos
Pellibus, & captas domibus præfigere prædas,
Et pacare metu siluas, & viuere rapto.
Sunt quorum similes animos nec munia frenent,

Sed pecorum membris media grassentur in urbe,
Et laceros artus suspendant fronte taberna,
Luxuriaque parent cædem, mortesque lucrentur.
Ingenium ad subitas iras, facilesque recessus,
Ac quale est puero. sententia pectore simplex.
At quibus Erigone dixit nascentibus æuum,
Ora magisterio, nudosque coercita Virgo
Ad studium ducit mores, & pectora doctis
Artibus instituit: nec tam compendia census,
Quam caussas, viresque dabit perquirere rerum.
Illa decus linguæ faciet, regnumque loquendi:
Atque oculos mentis, quæ possit cernere cuncta,
Quamuis occultis naturæ condita caussis.
Hic & scriptor erit velox, cui littera verbum est,
Quique notis linguam superet, cursimque loquentis
Excipiat longas noua per compendia voces.
In vitio bonus: at teneros pudor impedit annos,
Magnaque naturæ cohibendo munera frenat.
Hinc fœcundus erit, quod mirum in Virgine, partus.
Librantes noctem Chela cum tempore lucis
Per noua maturi post annum tempora Bacchi,
Mensuræ & tribuent vsus, & pondera rerum,
Et Palamedeis certantem viribus ortum:
Qui primus numeros rebus, qui nomina summis
Imposuit, certumque modum, propriasque figuras.
Hic etiam legum tabulas, & condita iura
Nouerit, atque notis leuibus pendentia verba.
Et licitum sciet, & vetitum quæ pœna sequatur,
Perpetuus populi priuato in limine Prætor.
Non alio potius genitus sit Seruius astro,
Qui leges potius posuit, quam iura retexit.
Denique in ambiguo fuerit quodcumque locatum,
Et rectoris egens, diriment examina Libræ.

Scorpios

Scorpios armata violenta cuspide cauda,
Qui sua quum Phœbi currum per sidera ducit,
Rimatur terras, & sulcis semina miscet,
In bellum ardenteis animos, & Martia castra
Efficit, & multo gaudentem sanguine ciuem:
Nec præda, quam cæde magis. quumque ipsa sub armis
Pax agitur, capiunt saltus, siluasque pererrant.
Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum:
Nunc caput in mortem vendunt, & funus arenæ:
Atque hostem sibi quisque parat, quum bella quiescunt.
Sunt quibus & simulacra placent, & ludus in armis.
Tantus amor pugnæ est; discuntque per otia bellum,
Et quodcunque pari studium producitur arte.
At quibus in bifera Centauri corpore sors est
Nascendi concessa, libet subiungere currus,
Ardenteis & equos ad mollia ducere frena,
Et totis armenta sequi pascentia campis,
Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,
Exorare tigres, rabiemque auferre leoni,
Cumque elephante loqui, tantamque aptare loquendo
Artibus humanis varia ad spectacula molem.
Quippe feræ mixtum est hominis per sidera corpus:
Impositumque manet: quocirca regnat in illas.
Quodque intenta gerit curuato spicula cornu:
Et neruos tribuit membris, & acumina cordi,
Et celeres motus, nec delassabile pectus.
Vesta tuos, Capricorne, fouet penetralibus ignes.
Hinc artes studiumque trahis. nam quicquid in vsus
Ignis agit, poscitque nouas ad munera flammas,
Sub te censendum est: scrutari cæca metalla,
Depositas & opes, terraque exurere venas,
Materiamque manu certa duplicarier arte:
Quicquid & argento fabricetur, quicquid & auro:

Quod

Quod ferrum calidi ſoluant, atque aræ camini,
Conſumantque foci Cererem, tua munera ſurgent.
Addis & in veſtes ſtudium, mercemque fugacem
Frigore, brumalem ſeruans per ſidera ſortem,
Qua retrahis ductas ſumma ad faſtigia noctes,
Naſcentemque facis reuocatis lucibus annum.
Hinc eſt mobilitas rerum, mutataque ſæpe
Mens natat. at melior iuncto ſub Piſce ſenecta eſt.
Pars prior at Veneri mixto cum crimine ſeruit.
Ille quoque, inflexa fontem qui proiicit vrna,
Cognatas tribuit iuuenilis Aquarius artes
Cernere ſub terris. vndas inducere terris,
Ipſaque conuerſis aſpergere fluctibus aſtra,
Littoribuſque nouis per luxum ludere ponto,
Et varios fabricare lacus, & flumina ficta,
Et peregrinantes domibus ſuſpendere riuos.
Mille ſub hoc habitant artes, quas temperat vnda,
Quæ per aquas veniunt operum, ponteſque ſequuntur.
Quippe etiam mundi faciem, ſedeſque mouebit
Sidereas, cælumque nouum verſabit in orbem.
Mite genus, dociles que fluunt ab ſidere partus.
Pectora nec ſordent. faciles in damna feruntur.
Nec deeſt, nec ſupereſt cenſus. ſic profluit vrna.
Vltima quos gemini producunt ſidera Piſces,
His erit in pontum ſtudium, vitamque profundo
Credent & puppes, aut puppibus arma parabunt,
Quicquid & in proprios pelagus deſiderat vſus.
Innumeræ veniunt artes. vix nomina rebus
Sufficiunt. tot ſunt, paruæ quot membra carinæ.
Adde gubernandi ſtudium. peruenit in aſtra,
Et pontum cælo coniunxit. nouerit orbem,
Fluminaque, & portus mundi, ventoſque neceſſe eſt.
Iamque huc atque illuc agilem conuertere clauum,

Et frenare ratem, fluctusque effundere rectos:
Aut remos agitare, & lentos flectere tonsas,
Et placidum inductis euerrere retibus æquor,
Littoribusque suis populos exponere captos,
Aut vncos celare cibis, aut carcere fraudem:
Naualeis etiam pugnas, pendentia bella
Attribuunt, pelagique infectos sanguine fluctus.
Fecundum genus est natis, & amica voluptas,
Et celeres motus, mutataque cuncta per æuum.
Hos tribuunt mores, atque has nascentibus arteis
Bis sex materiæ propria pollentia signa.
Sed nihil in semet totum valet. omnia vires
Cum certis sociant signis sub partibus æquis,
Et velut hospitio mundi commercia iungunt,
Conceduntque suas parteis retinentibus astris.
Quam partem decimam dixere Decania gentes,
A numero nomen positum est, quod partibus astra
Condita tricenis triplici sub sorte feruntur,
Et tribuunt denas in se coeuntibus astris,
Inque vicem ternis habitantur sidera signis.
Sic altis natura manet consepta tenebris,
Et verum in cæco est, multaque ambagine rerum.
Nec breuis est vsus, nec amat compendia cælum.
Verum aliis alia opposita est, & fallit imago,
Mentiturque suas vires, & munina celat.
Quæ tibi non oculit, alta sed mente fuganda est
Caligo: penitusque Deus non fronte notandus.
Nunc quæ sint coniuncta quibus, quoue ordine, reddam,
Ne lateant aliæ vires aliena per astra.
Namque Aries primam partem sibi vindicat ipsi.
Altera sors Tauro, Geminis pars tertia cedit.
Sic in ter denas diuisum ducitur astrum:
Totque dabit vires, dominos quotcumque recepit.

Diuersa in Tauro ratio est, nec parte sub illa
Censetur. Cancro primam, mediamque Leoni,
Extremam Erigona tribuit natura per astrum.
Stat tamen, & proprias miscet per singula vires.
Libra decem partes Geminorum prima capessit:
Scorpius adiunctam. Centauri tertia pars est.
Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.
Cancer in aduersum Capricorni dirigit astrum,
Bis quinas primum parteis dignatus in illo
Temporis articulo, sub quo censetur & ipse,
Quod facit aequales luces brumalibus vmbris,
Cognatamque gerit diuerso in cardine legem.
Alterius partis perfundit Aquarius ignes,
Quem subeunt Pisces extremo sidere Cancri.
At Leo consortis meminit sub lege trigoni,
Lanigerumque ducem recipit, Taurumque quadrato
Coniunctum sibi. sub Geminis pars tertia fertur.
Hos quoque coniungit per senos linea flexus.
Praecipuum Erigone Cancro concedit honorem,
Quoi tribuit primam partem. vicina relicta est
Vicino, Nemeee, tibi. pars ipsius ima est,
Quae fastidito concessa est iure potiri.
Sed Libra exemplo gaudet, pariterque regentem
Noctes atque dies diuerso in tempore secum
Lanigerum sequitur. veris iuga temperat ille:
Haec autumnales componit lucibus horas.
Nulli concedit primam, traditque sequenti
Vicinam partem. Centauri tertia summa est.
Scorpios in prima Capricornum parte locauit:
Alterius dominum, qui nomen fecit ab vndis.
Extremas voluit parteis sub Piscibus esse.
At qui contento minitatur spicula neruo,
Lanigero primas tradit sub iure Trigoni,

Et me-

Et medias Tauro parteis, Geminisque supremas.
Nec manet ingratus Capricornus crimine turpi,
Sed munus reddit Cancro, recipitque receptus,
Principiumque sui donat. coniuncta Leonis
Regna ferunt, summas partes at Virginis esse.
Fontibus aeternis gaudens Vrnaque fluenti
Iura sui Librae permittit prima regenda.
Haerentesque decem partes Nepa vindicat ipsi.
Summas Centaurus retinet iuuenile per astrum.
Iam superant gemini Pisces, qui sidera claudunt.
Lanigero primos tradunt in finibus vsus.
Perque decem medias parteis tu, Taure, receptus.
Quod superest, ipsi sumunt, atque orbe feruntur
Extremo. sic & sortis pars vltima cedit.
Hac ratio retegit latitantis robora mundi,
In pluresque modos, repetitaque nomina caelum
Diuidit & melius sociat, quo saepius, orbem,
Ne tua sub titulis fallantur pectora notis.
Dissimulant, non ostendunt mortalibus astra.
Altius est acies animi mittenda sagacis,
Inque alto quaerenda manent, iunctisque sequendum
Viribus, & cuius signi quis parte creatur,
Eius habet mores, atque illo nascitur astro.
Talis per denas sortes natura feretur.
Testis erit varius sub eodem sidere faetus,
Quodque in tam multis animantum millibus, vno
Quae veniunt signo, tot sunt, quot corpora, mores,
Et genus externum referunt aliena per astra,
Confusique fluunt partus hominum atque ferarum.
Scilicet in partes iunguntur condita plures,
Diuersasque ferunt proprio sub nomine leges.
Nec tantum lanas Aries, nec Taurus aratra,
Nec Gemini Musas, nec merces Cancer amabit,

Nec Leo venator veniet, nec Virgo magistra,
Mensuris aut Libra potens, aut Scorpius armis,
Centaurusque feris, igni Capricornus, & vndis
Ipse suis Iuuenis, geminique per æquora Pisces:
Mixta sed in plureis sociantur sidera vires.
Multum, inquis, tenuemque iubes me ferre laborem,
Cernere quum facili lucem ratione viderer.
Quod quæris, Deus est. conaris scandere cælum,
Fataque fatali genitus cognoscere lege,
Et transire tuum pectus, mundoque potiri.
Pro precio labor est, nec sunt immunia tanta.
Nec mirere viæ flexus, rerumque catenas.
Admitti potuisse sat est. sunt cetera nostra.
At nisi perfossis fugiet te montibus aurum,
Rursus & in magna mergis caligine mentem,
Obstabitque suis opibus superaddita tellus.
Vt veniant gemmæ, totus transibitur orbis.
Nec lapidum precio pelagus cæpisse pigebit.
Annua solliciti consummant vota coloni.
Ecquantæ mercedis erunt fallacia rura?
Quæremus lucrum naui, Martemque sequemur
In prædas. pudeat tanto bona velle caduca.
Luxuriæ quoque militia est vigil, atque ruinis
Venter: &, vt pereant, suspirant sæpe nepotes.
Quid cælo dabimus? quantum est, quo veneat omne?
Impendendus homo est, Deus esse vt possit in ipso.
Hac tibi nascentum mores sunt lege notandi.
Nec satis est, signis dominantia discere signa
Per denos numeros, & quæ sint insita cuique.
Sed proprias parteis ipsas spectare memento,
Vel glacie rigidas, vel quas exusserit ignis,
Et steriles vtroque tamen, quas largior humor,
Quasque minor iam succus obit. namque omnia mixtis

Viribus

Viribus,& vario consurgunt sidera textu.
Est æquale nihil. terrenos aspice tractus,
Et maris, & notis fugientia flumina ripis.
Crimen vbique frequens,& laudi noxia iuncta est.
Sic sterilis terris lætis interuenit annus,
Ac subitos rumpit paruo discrimine fœtus,
Et modo portus erat pelagi,iam facta Charybdis,
Laudatique cadit post paulum gratia ponti.
Et nunc per scopulos,nunc campos labitur amnis:
Aut faciens iter,aut quærens vritue reditue.
Sic etiam cæli partes variantur in astris.
Vt signum à signo,sic à se discrepat ipsum,
Momentoque negat vires victumque salubrem.
Quodque per has geritur partes,sine fruge creatur,
Aut cadit,aut multis sentit bona mixta querelis.
Hæ mihi signandæ proprio sunt carmine partes.
Sed quis tot numeros toties sub lege referre,
Tot partes iterare queat,tot dicere summas,
Per partis caussas faciem mutare loquendi,
Incidimus si verba piget? sed gratia deerit:
In vanumque labor cedit,quem despicit auris.
Sed mihi per carmen fatalia iura ferenti,
Et sacros cæli motus,ad iussa loquendum est:
Nec fingenda datur,tantum monstranda figura.
Ostendisse Deum nimis est. dabit ipse sibimet
Pondera. nec fas est verbis suspendere mundum.
Rebus enim maior. nec parua est gratia nostri
Oris,si tamen hæc poterit signare canendo.
Accipe,damnandæ quæ sint per sidera partes.
Lanigeri pars quarta nocet,nec sexta salubris.
Septima pars illi à decuma, decumæque secunda,
Quæque duas duplicat summas,septemque nouemque,
Vnaque viginti numeris pars addita lædit,

Et quinta, & duram consummans septima partem.
Tauri nona mala est, similis quoque tertia pars est
Post decumam, nec non decuma pars septima iuncta,
Bisque undena nocens, & bis duodena nocentes.
Quaque decem tresque ingeminat, fraudatque duobus
Triginta numeris, & tu tricesima summa.
Pestifera in Geminis pars prima, & tertia signis.
Septima non melior. ter quina noxia par est.
Vnaque bis denis breuior nocet, vnaque maior:
Et similis noxæ veniet vicesima quinta:
Quumque duæ subeunt, vel quum se quattuor addunt.
Nec Cancri prima immunis, nec tertia pars est:
Nec sexta, octaua similis: decumaque peractæ
Prima rapit: nec ter quinæ clementior vsus.
Septima post decimam luctum, & vicesima, portat:
Et quinta accedens, & septima, nonaque summa.
Tu quoque contactu summo, Nemeee, timendus,
Et quarta sub parta premis. bis quinta salubri
Terque caret cælo. vicesima & altera lædit,
Et tribus appositis iunctim totidemque sequutis:
Vltima nec prima melior tricesima pars est.
Erigones nec pars prima est, nec sexta, nec vna
Ad decumam, nec quarta, nec octaua vtilis vnquam.
Proxima viginti numeris, & quarta timenda,
Et quæ ter decimam claudit sors vltima partem.
Et quinta in Chelis, & septima inutilis esto.
Septima & vndecima, decimaque & tertia iuncta,
Quartaque bis denis actis, & septima, & ambæ,
Quæ numerum claudunt, nona & tricesima, partes.
Scorpios in prima reus est, cui tertia par est,
Et sexta, & decima, & quæ ter quoque quina notatur,
Vndecimam geminans, & quæ vicesima quinta est,
Octauoque manet numero, nonumque capessit.

Si te fata sinant, quartam ne delige partem
Centauri, fuge & octauam, bis sexque peractis,
Octo bis aut denis metuendus dicitur aer.
Quumque iterum duodena refert, aut terna, decemque,
Aut septena quater, vel quum ter dena figurat.
Nec pars optanda est Capricorni septima. nona
Consentit, decimamque sequens, quam tertia signat:
Et tribus, aut vna qua te, vicesima, fraudat:
Quaue auget quinta, numero vel sexta feretur.
*
Damnanda est decima succedens prima peracta.
Tertiaque & quinta, & numero qua condita nono est:
Et post viginti prima, & vicesima quinta.
Cumque illa quartam accumulans vicesima nona.
Tertia per geminos, & quinta, & septima, Pisces,
Vndecima &, decima metuenda & septima iuncta,
Et quinta in quinos numeros reuocata, duasque
Accipiens vltra summas, metuenda feretur.
Hæ partes sterilem ducunt & frigore & igni
Aera, vel sicco, vel quod superauerit humor,
Si rapidus Mauors igneis iaculatur in illum,
Saturnus sumet glaciem, Phœbusque calores.
Nec te perceptis signorum cura relinquat
Partibus. in tempus quædam mutantur, & ortu
Accipiunt proprias vires, vltraque remittunt.
Namque vbi se summis Aries extollit ab vndis,
Et ceruice prior flexa, quam cornibus ibit,
Non contenta suo generabit pectora censu,
Et dabit in prædas animos, soluetque pudorem.
Tanta audere iuuat. sic ipse in cornua fertur,
Et ruit, & mutat, non vllis sedibus idem.
Mollia per placidas deludunt otia curas,
Sed iuuat ignotas semper transire per vrbes.

Scrutari-

Scrutarique nouum pelagus, totius & esse
Orbis in hospitio. testis tibi Laniger ipse,
Quum vitreum findens aurato vellere Pontum,
Orbatumque sua Phryxum per fata sorore
Phasidos ad ripas, & Colchida tergore vexit.
At quos prima creant nascentis sidera Tauri,
Fœminei iaceant. nec longe caussa petenda est,
Si modo per caussas naturam quærere fas est.
Auersus venit in cælum, diuesque puellis,
Pleiadum paruo referens glomerabile sidus.
Accedent & ruris opes, propriaque iuuencum
Dote per inuersos exornat vomere campos.
Sed Geminos æqua quum profert vnda tegitque
Parte, dabit studia, & doctas producet ad arteis.
Nec triste ingenium, sed dulci tincta lepore
Corda creat: vocisque bonis, citharæque sonantis
Instruit, & dotes alio cum pectore iungit.
At niger obscura Cancer quum nube feretur,
Quæ velut exutus Phœbeis ignibus ignis
Deficit & multa fuscat caligine sidus,
Lumina deficient ortos, geminamque creatis
Mortem fata dabunt. se quisque, vt viuit, & effert.
Si quoi per summas auidus produxerit vndas
Ora Leo, & scandet malis hiscentibus orbem;
Ille patri, natisque reus, quas ceperit ipse,
Non legabit opes, censumque immerget in ipso.
Tanta fames animumque cibi tam dira cupido
Corripit, vt capiat semet, neque compleat vnquam,
Inque epulas funus reuocet, preciumque sepulchri.
Erigone surgens, quæ rexit sæcula prisca
Iustitia, rursusque eadem labentia fugit,
Alta per imperium tribuit fastigia summum:
Rectoremque dabit legum, iurisque sacrati,

Sancta

Sancta pudicitia Diuorum templa colentem.
Sed quum autumnales cœperunt surgere Chelæ,
Felix æquato genitus sub pondere Libræ
Iudex extrema sistet vitæque necisque:
Imponetque iugum terris, legesque rogabit.
Illum vrbes & regna trement, nutuque regentur
Vnius, & cæli post terras iura manebunt.
Scorpios extrema quum tollit lumina cauda,
Si quis erit stellis tum suffragantibus ortus,
Vrbibus augebit terras iunctisque iuuencis
Mœnia subcinctus curuo describet aratro,
Aut sternet positas vrbeis, inque arua reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet aristas.
Tanta erit & virtus, & cum virtute potestas.
Nec non Arcitenens prima quum veste resurgit,
Pectora clara dabit bello, magnisque triumphis
Conspicuum patrias victorem ducet ad arces:
Altaque nunc statuet, nunc condita mœnia vertet.
Sed nimium indulgens rebus Fortuna secundis,
Inuidet in facie, sæuitque asperrima fronti.
Horrendus bello Trebiam, Cannasque, Lacumque
Ante fugam tali pensabat imagine victor.
Vltimus in caudæ Capricornus acumine summo
Militiam Ponto dictat, puppisque colendæ
Dura ministeria, & vitæ discrimen inertis.
Quod si quem sanctumque velis, castumque, probumque,
Hic tibi nascetur, quum primus Aquarius exit.
Neue sit in primos animus procedere Pisces.
Garrulitas odiosa datur, linguæque venenum
Verba maligna nouas mussantis semper ad aureis.
Crimina per populum populi fert ore maligno.
Nulla fides inerit natis, sed summa libido.
Ardentem medios animum libet ire per igneis.

Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
Quum Babyloniacas summersa profugit in vndas
Anguipedem alatis humeris Typhona furentem,
Inseruitque suos squammosis piscibus ignes.
Nec solus fuerit geminis sub Piscibus ortus.
Frater erit, dulcisue soror, materue duorum.
   Nunc age diuersis dominantia sidera terris
Percipe. sed summa est rerum referenda figura.
Quattuor in partes cæli describitur orbis,
Nascentem, lapsumque diem, mediosque calores,
Teque Helice. totidem venti de partibus iisdem
Erumpunt, secumque gerunt per inania bellum.
Asper ab axe ruit Boreas, fugit Eurus ab ortu:
Auster amat medium Solem, Zephyrusque profectum.
Hos inter bina mediis è partibus auræ
Expirant similes mutato nomine flatus.
Ipsa vacat tellus pelagi lustrata corona
Cingentis medium liquidis amplexibus orbem.
Inque sinus pontum recipit, qui vespere ab atro
Admissus dextra, Numidas, Libyamque calentem
Abluit, & magna quondam Carthaginis arces,
Littoraque in Syrteis reuocans sinuata vadosas,
Rursusque ad Nilum directis fluctibus exit.
Laua freti cædunt Hispanas æquore gentes,
Teque in vicinis hærentem, Gallia, terris,
Italiæque vrbes dextram insinuantis in vndam
Vsque canes ad, Scylla, tuos, auidamque Charybdim.
Ac vbi se primum porta mare fudit ab illa,
Enatat Ionio, laxasque vagatur in vndas.
Et prius in læua se fundens circuit omnem
Italiam, atque Adriam comitatur nomine pontum,
Eridanique bibit fluctus. secat æquore læuum
Illyrium, Epirumque lauat, claramque Corinthum,

Et Peloponnesi patulas circumuolat oras.
Rursus & in læuum refluit, vastoque recessu
Thessaliæ fineis, & Achaica præterit arua.
Hic pontus, iuuenisque fretum, mersæque puellæ
Truditur inuitum, faucesque Propontidos arctæ
Euxino iungit ponto, Mæotis & vndis,
Quæ tergo coniuncta manet, pontumque ministrat.
Inde vbi in angustas iterum se nauita fauces
Hellespontiacis reuocatus fluctibus effert,
Icarium, Ægæumque secat, læuaque nitenteis
Miratur populos Asiæ, totidemque trophæa,
Quot loca, & innumeras gentes, arcumque minantem
Fluctibus, & Cilicum populos, Syriamque perustam,
Ingentique sinu fugientes æquora terras:
Donec in Aegyptum redeant curuata per vndas
Littora, Niliacis iterum morientia ripis.
Hæc medium terris circumdat linea pontum,
Atque his vndarum tractum constringit habenis.
Mille iacent mediæ diffusa per æquora terræ.
Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.
Trinacria Italia tantum præcisa recessit.
Aduersa Euboicos miratur Græcia monteis,
Et genitrix Crete ciuem sortita Tonantem.
Aegypti Cypros pulsatur fluctibus omnis.
*
Totque minora solo tamen emergentia ponto
Littora, & æquales Cycladas, Delonque, Rhodonque,
Aulidaque, & Tenedon, vicinaque Corsica terræ
Littora Sardiniæ, primamque intrantis in orbem
Oceani victricem Ebusum, & Balearica regna.
Innumeri surgunt scopuli, montesque per altum.
Nec tantum ex vna pontus sibi parte reclusis
Faucibus abrupit orbem. nam littora plura

Impulit Oceano pontus. sed montibus altis
Est vetitus, totam ne vinceret æquore terram.
Namque inter Borean, ortumque æstate nitentem,
In longum angusto penetralibus æquore fluctus
Peruenit, & patulis tum demum funditur aruis,
Caspiaque Euxini similis facit æquora ponti.
Altera sub medium Solem duo bella per vndas
Intulit Oceanus terris. nam Persica fluctus
Arua tenet, titulum pelagi prædatus ab iisdem,
Quæ rigat ipse, locis, latoque infunditur orbi.
Nec procul in molles Arabes, terramque ferentem
Delicias, variæque nouos radicis odores,
Leniter adfundit gemmantia littora pontus,
Et terræ mare nomen habet. media illa duobus.

*

Quondam Carthago regnum sortita sub armis,
Ignibus Albanas quum contudit Hannibal arces,
Fecit & æternam Trebiam, Cannasque sepulchris
Obruit, & Libyan Italas infudit in vrbeis.
Huic varias pesteis, diuersaque monstra ferarum
Concessit bellis natura infesta futuris.
Horrendos angueis, habitataque membra veneno,
Et mortis partus, viuentia crimina terræ,
Et vastos elephantas habet, sæuosque leones
In pœnas fœcunda suas parit horrida Tellus,
Et portentosos Cercopum ludit in ortus,
Ac sterili peior siccas infestat arenas,
Donec ad Aegypti ponat sua iura colonos.
Inde Asiæ populi, diuesque per omnia Tellus,
Auratique fluunt amnes, gemmisque relucet
Pontus. odoratæ spirant medicamina siluæ.
India notitia maior, Parthique vel orbis
Alter, & in cælum surgentis mœnia Tauri.

Totque

Totque illum circa diuisa nomine gentes
Ad Tanaim Scythicas dirimentem fluctibus vrbes,
Mæotisque lacus, Euxinique aspera ponti.
Hic Asiæ metam posuit natura potentis.
Quod superest, Europa tenet, quæ prima natantem
Fluctibus excepitque Iouem, Taurumque resoluit.
Ille puellari donauit nomine fluctus,
Et monumenta sui titulo sacrauit amoris.
Princeps illa domus Troiani Græcia belli,
Maxima terra viris, & fœcundissima doctis
Vrbibus. in regnum florentes oris Athenæ,
Sparta manu, Thebæ diuis, & rege vel vno
Thessalia, Epirusque potens, vicinaque ripis
Illyris, & Threce Martem sortita colonum,
Et stupefacta suos inter Germania partus:
Gallia per census, Hispania maxima belli,
Italia in summa, quam rerum maxima Roma
Imposuit terris, cæloque adiungitur ipsa.
Hos erit in fines orbis pontusque notandus,
Quem Deus in parteis, & singula diuidit astra,
Ac sua cuique dedit tutelæ regna per orbem,
Et proprias genteis, atque vrbes addidit altas,
In quibus efferrent præstantes sidera vires.
Ac velut humana est signis descripta figura,
Vt tanquam communis eat tutela per omne
Corpus, & in proprium diuisis artubus extet:
(Namque Aries capiti, Taurus ceruicibus hæret,
Brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro.
Te Scapulæ, Nemeee, vocant, teque ilia, Virgo:
Libra colit clunes, & Scorpius inguine regnat:
At femina Arcitenens, genua & Capricornus amauit,
Cruraque defendit Iuuenis, vestigia Pisces:)
Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.

Idcirco in varias leges, variasque figuras
Dispositum genus est hominum, proprioque colore
Formantur gentes, sociataque iura per artus,
Materiamque parem priuato fœdere signant.
Flaua per ingenteis surgit Germania partus.
Gallia vicino minus est infecta rubore.
Asperior solidos Hispania contrahit artus.
Martia Romanis orbis pater induit ora,
Gradiuumque suum miscens bene temperat artus.
Perque coloratas subtilis Græcia gentes
Gymnasium præfert vultu, fortesque palæstras.
At Syriam produnt torti per tempora crines.
Aethiopes maculant orbem tenebrisque figurant
Perfusas hominum gentes. minus India tostis
Progenerat, mediumque facit moderata tenorem.
Iam propior tellusque natans Aegyptia Nilo
Lenius inriguis infuscat corpora campis.
Pœnus arenosis Afrorum puluere terris
Exiccat populos, & Mauritania nomen
Oris habet, titulumque suo fert ipsa colore.
Adde sonos totidem vocum, totidem insere linguas,
Et mores pro sorte pares, ritusque locorum.
Adde genus proprium simili sub semine frugum,
Et Cererem varia redeuntem messe per orbem,
Nec paribus siliquas referentem viribus omneis,
Nec te, Bacche, pari donantem munere terras,
Atque alias aliis fundentem collibus vuas:
Cinnama nec totis passim nascentia campis:
Diuersas pecudum facies, propriasque ferarum,
Et duplici clausos elephantes carcere terra.
Quot partes orbis, totidem sub partibus orbes,
Et certis descripta nitent regionibus astra,
Perfunduntque suo subiectas æquore genteis.

Laniger

Laniger in medio sortitus sidera mundo,
Caurum inter gelidum, tepidi per tempora Veris
Adserit in vires pontum, quem vicerat ipse,
Virgine delapsa quum fratrem ad littora vexit,
Et minui defleuit onus, dorsumque leuari.
Illum etiam venerata colit vicina Propontis,
Et Syriæ gentes, & laxo Persis amictu
Vestibus ipsa suis hærens, Nilusque tumescens
In Cancrum, & tellus Aegypti iussa natare.
Taurus habet Scythiæ monteis, Asiamque potentem,
Et molles Arabes, siluarum ditia regna.
Euxinus Scythicos Pontus sinuatus in arcus
Sub Geminis te, Phœbe, colit. post, brachia fratris
Vltimus ex solido tetrans. Colit India Cancrum:
Ardent Aethiopes Cancro, cui plurimus ignis.
Hoc color ipse docet. Phrygia, Nemeee, potiris,
Idææ matris famulus, regnique ferocis
Cappadocum, Armeniæque. iugis Bithynia diues
Te colit, & Macetum tellus, quæ vicerat orbem.
Virgine sub casta felix terraque marique
Et Rhodos, hospitium recturi principis orbem.
Tuque domos vere Solis, cui tota sacrata es,
Quum caperes lumen magni sub Cæsare mundi.
Ioniæ quoque sunt vrbes, & Dorica rura
Arcades antiqui, celebrataque Caria fama.
Quod potius regat Italiam, si selegis astrum
Quam quod cuncta regit, quod rerum pondera nouit,
Designat summas, & iniquum separat æquo,
Tempora quo pendent, coeunt, quo noxque diesque:
Hesperiam sua Libra tenet, qua condita Roma
Et propriis frenat pendentem nutibus orbem,
Orbis & imperium retinet; discrimina rerum
Lancibus, & positas gentes tollitque premitque.

Quage-

Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit urbem.
Inferius victæ sidus Carthaginis arces,
Et Lybiam, Aegyptique latus, donataque rura,
** Tyrrhenas, lacrimis radiatus Scorpius arces **
Eruit, Italiæque tamen respectat ad vndas,
Sardiniamque tenet, fusasque per æquora terras.
Gnosia Centauro tellus circundata ponto
Paret, & in geminum Minois filius astrum
Ipse venit geminus. celeres huic Creta sagittas
Asserit, intentosque imitatur sideris arcus.
Insula Trinacriæ fluitantem ad iura sororem
Subsequitur Creten, sub eodem condita signo,
Proximaque Italiæ, & tenui diuisa profundo
Ora, pares sequitur leges, nec sidere ruptas.
Tu, Capricorne, regis, quicquid sub Sole cadente
Expositum, gelidamque Helicen quod tangit. ab illo
Hispanas genteis, & quod fert Gallia diues,
Teque feris dignam tantum, Germania, matrem
Asserit ambiguum sidus terræque marisque
Aestibus assiduis terram pontumque tenentem.
Sed Iuuenis nudos formatus mollior artus
Aegyptum ad, Leptimque, arces Tyriasque recedit,
Et Cilicum genteis, vicina & Aquarius arua.
*Piscibus Euphrates datus est, vbi piscis * amator*
Quum fugeret Typhona, Venus subsedit in vndis.
Magna iacet tellus, magnis circundata ripis,
Parthis, & à Parthis domita per secula gentes,
** Bactraque, & Herios, Babylon, & Susa, Panosque **
Nominaque innumeris vix amplectenda figuris,
Et Tigris, & rubri radiantia littora ponti.
Sic diuisa manet Tellus per sidera cuncta.
E quibus in proprias parteis sunt iura trahenda.
Namque eadem, quæ sunt signis, commercia seruant.

Vtque

Vtque illa inter se coeunt, odioque repugnant
Nunc aduersa polo, nunc & coniuncta trigono,
Quaque alia in varios effectus caussa gubernat:
Sic terra terris respondent, vrbibus vrbes,
Littora littoribus, regnis contraria regna.
Sic erit & sedes fugienda, petendaque cuique.
Sic speranda fides, sic & metuenda pericla,
Vt genus in terram cælo descendit ab alto.
Percipe nunc etiam, quæ sint Ecliptica Graio
Nomine, quæ certos quasi delassata per annos
Nonnunquam cessant sterili torpentia motu.
Scilicet immenso nihil est æquale sub æuo,
Perpetuosque tenet flores, vnumque colorem.
Mutantur sed cuncta diu variantque per annos;
Et fæcunda suis subsistunt frugibus arua,
Continuosque negant partus effœta creando.
Rursus quæ fuerant steriles ad semina terræ,
Post noua sufficiunt, nullo mandante, tributa.
Concutitur Tellus validis compagibus hærens,
Subducitque solum pedibus. natat orbis in ipso,
Et vomit Oceanus pontum, sitiensque resorbet,
Nec sese ipse capit. sic quondam merserat vrbes,
Humani generis quum solus constitit hæres
Deucalion, scopuloque orbem possedit in vno.
Nec non quum patrias Phaethon tentauit habenas,
Arserunt gentes, timuitque incendia cælum,
Fugeruntque nouas ardentia sidera flammas,
Atque vno timuit condi natura sepulchro.
In tantum longo mutantur tempora cursu,
Atque iterum in semet redeunt. sic tempore certo
Signa quoque amittunt vires, sumuntque receptas.
Caussa patet, quod Luna quibus defecit in astris
Orba sui fratris, noctisque immersa tenebris,

Quum medios Phœbi radios intercipit orbis,
Nec trahit in se tum, quo fulget, Delia lumen,
Hæc quoque signa suo pariter cum sidere languent:
Incuruata simul, solitoque excepta vigore,
Et veluti elatam Phœben in funere lugent.
Ipsa, docet titulus caussa, quæ Ecliptica signa
Dixere antiqui. pariter sub bina laborant,
Nec vicina loco, sed quæ contraria fulgent:
Sicut Luna suo tunc tantum deficit orbe,
Quum Phœbum aduersis currentem non videt astris.
Nec tamen æquali languescunt tempore cuncta.
Namque modo infectus totus producitur annus,
Nunc breuius lassata manent, nunc longius astra,
Exceduntque suo Phœbeia tempora casu.
Atque vbi perfectum est spatium, quod cuique dicatur,
Impleruntque suos certa statione labores,
Bina per aduersum cælum fulgentia signa:
Tum vicina labant ipsis hærentia signis,
Quæ prius in terras veniunt terrasque relinquunt:
Sidereo non vt pugnet contrarius orbis,
Sed qua mundus agit cursus, inclinat & ipse,
Amissasque negat vires, nec munera tanta.
Nec similes reddit noxas. locus omnia vertit.
Sed quid tam tenui prodest ratione nitentem
Scrutari mundum, si mens sua cuique repugnat,
Spemque timor tollit, prohibetque à limine cæli?
Condit enim quicquid vasto natura recessu,
Mortalesque fugit visus, & pectora nostra.
Nec prodesse potest, quod fatis cuncta reguntur,
Quum fatum nulla possit ratione videri.
Quid iuuat in semet sua per conuitia ferri,
Et fraudare bonis, quæ nec Deus inuidet ipse,
Quosque dedit natura, oculos deponere mentis?

Perspicimus

Perspicimus Cœlum; cur non & munera Cœli?
Quanta at pars superest rationem discere noctis;
Inque ipsos penitus mundi descendere censu;
Seminibusque suis tantam componere molem;
Et precium cœlo sua per nutritia ferre;
Extremumque sequi portum, terraque subire
Pendentis tractus, & toto viuere in orbe?
Iam nusquam natura latet. peruidimus omnem,
Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
Pars sua conspicimus, genitique accedimus astris.
An dubium est habitare Deum sub pectore nostro?
In cœlumque redire animas, cœloque venire?
Vtque sit ex omni constructus corpore mundus,
Aeris atque ignis summi, terræque, marisque;
Spiritus & toto rapido quæ iussa gubernans:
Sic esse in nobis terrena corpora sortis,
Sanguineasque animas animo, qui cuncta gubernat,
Dispensatque hominem? quid mirum, noscere mundum
Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis;
Exemplumque Dei quisque est in imagine parua?
An quoquam genitos, nisi cœlo, credere fas est
Esse homines? proiecta iacent animalia cuncta
In terra, vel mersa vadis, vel in aere pendent.
Omnibus vna quies, venter sensusque per artus,
Et quia consilium non est, & lingua remissa,
Vnus & inspectus rerum, viresque loquendi
Ingeniumque capax varias educit in arteis.
Hic artus quicunque regit, secessit in orbem,
Et domuit terram ad fruges, animalia cepit,
Imposuitque viam ponto, stetit vnus in arcem
Erectus capitis, victorque ad sidera mittit
Sidereos oculos, propiusque aspectat Olympum,
Inquiritque Iouem, nec sola fronte Deorum

Contentus manet, & cælum scrutatur in alto,
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris.
Hinc in tanta fidem petimus, quam sæpe volucres
Accipiunt trepidæque suo sub pectore fibræ.
An minus est sacris rationem ducere signis,
Quam pecudum mortes, auiumque attendere cantus?
Atqui adeo faciem cæli non inuidet orbi
Ipse Deus, vultusque suos, corpusque recludit
Semper voluendo, seque ipsum inculcat & offert,
Vt bene cognosci possit, doceatque videndo,
Qualis eat, doceatque suas attendere leges.
Ipse vocat nostros animos ad sidera mundus:
Nec patitur, quia non condit, sua iura latere.
Quis putat esse nefas nosci, quod cernere fas est?
Ne contemne tuas quasi paruo in corpore vires.
Quo valet, immensum est. sic auri pondera parui
Exuperant precio numerosos æris aceruos.
Sic adamas punctum lapidis, preciosior auro est.
Paruula sic totum peruisit pupula cælum.
Quoq; vident oculi, minimum est, quum maxima cernant.
Sic animi sedes tenui sub corde locata
Per totum angusto regnat de limite corpus.
Materiæ ne quære modum, sed perspice vires,
Quas ratio, non pondus habet. ratio omnia vincit.
Ne dubites homini diuinos credere visus.
Iam facit ipse Deos, mittitque ad sidera numen,
Maius & Augusto crescit sub principe cælum.

M. MA-

M. MANILII

ASTRONOMICON

LIBER QVINTVS.

IC alius finisset iter, signisque relictis,
Quis aduersa meant stellarum lumina quinque,
Quadriiugis & Phœbus equis, & Delia bigis,
Non vltra struxisset opus, cæloque rediret,
Ac per descensum medios decurreret ignes
Saturni, Iouis, & Martis, Solisque sub illis:
Post Venerem, & Maia natum, te, Luna, vagantem.
Me properare viam mundi lubet: omnia circum
Sidera vectatum toto decurrere cælo,
Quum semel æthereos iussus conscendere currus
Summum contigerim sua per fastigia culmen.
Hinc vocat Orion magni pars maxima cæli,
Et Ratis Heroum, quæ nunc quoque nauigat astris,
Fluminaque errantis late sinuantia flexus,
Et biferum Cetum squammis, atque ore tremendo,
Hesperidumque vigil custos, & diuitis auri.
Et Canis in totum portans incendia mundum,
Araque Diuorum, cui votum soluit Olympus.
Illinc per geminas Anguis qui labitur Arctos,
Heniochusque memor currus, plaustrique Bootes,
Atque Ariadneæ cælestia dona coronæ,
Victor & inuisæ Perseus cum falce Medusæ,

Andromedamque negans genitor cum coniuge Cepheus,
Quaque volat stellatus Equus, celerique Sagittae
Delphinus certans, & Iuppiter alite tectus,
Caeteraque in toto passim labentia caelo.
Quae mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
Quid valeant ortu, quid quum merguntur in undas,
Et quo de bis sex astris pars quemque reducat.
Has stellis proprias vires & tempora rerum
Constituit magni quondam fabricator Olympi.
Vir gregis & Ponti victor, cui parte relicta
Nomen onusque dedit, nec pelle immunis ab ipsa:
Colchidis & magicas arteis qui vertere Iolcho
Medeam iussit, mouitque venena per orbem,
Nunc quoque vicinam puppim, ceu nauiget, Argo
A dextri lateris ducit regione per astra.
Sed quum prima suos puppis consurgit in ignes,
Quattuor in parteis quum corniger extulit ora,
Illo quisquis erit terris oriente creatus,
Rector erit puppis, clauoque immobilis haerens
Mutabit pelago terras, ventisque sequetur
Fortunam, totumque volet tranare profundum
Classibus, atque alios menses, aliumque videre
Phasin, & in cautes Tiphyn superare trementem.
Tolle istos partus hominum sub sidere tali:
Sustuleris bellum Troiae, classemque solutam
Sanguine, & appulsam terris: non inuehet undis
Sipara, nec pelagus Xerxes ferietque segetque:
** Vera Syracusis Salamis non mergit Athenas, **
Punica nec toto fluitabunt aequore rostra,
Actiacosque sinus inter suspensus vtrinque
Orbis, & in ponto caeli Fortuna natabit.
His ducibus caeco ducuntur in aequore classes,
Et coit ipsa sibi Tellus, totusque per vsus

Diuersos rerum ventis arcessitur orbis,
Sed summa lateris surgens de parte sinistri
Maximus Orion, magnum complexus Olympum,
Quo fulgente super terras cælumque trahente
Ementita diem nigras nox contrahit alas,
Solertes animos, velocia corpora finget,
Atque agilem officio mentem, curasque per omneis
Indelassato properantia corda vigore:
Instar erit populi, totaque habitabit in vrbe
Limina peruolitans, vnumque per omnia verbum
Mane salutandi portans communis amicus.
Sed quum se terris Aries ter quinque peractis
Partibus extollit, primum iuga tollit ab vndis
Heniochus, cliuoque rotas conuellit ab imo,
Qua gelidus Boreas Aquilonibus instat acutis.
Ille dabit proprium studium cæloque retentas,
Quas prius in terris agitator amauerat, arteis:
Stare leui curru moderantem quattuor ora
Spumigeris frenata lupis, & flectere equorum
Praualidas vires, ac torto stringere gyro:
Aut quum laxato fugerunt cardine claustra,
Exagitare feros, pronumque anteire volanteis,
Vixque rotis leuibus summum contingere campum,
Vincentem pedibus ventos, vel prima tenentem
Agmina: in obliquum currus agitare malignos,
Obstantemque mora totum perludere Circum,
Vel medium turbæ. nunc dextros ire per orbes
Fidentem campo: nunc meta currere acuta,
Spemque sub extremo dubiam suspendere casu.
Necnon alterno desultor sidere dorso
Quadrupedum, & stabilis poterit defigere plantas
Per quos vadit equos: ludet per terga volantum,
Aut solo vectatus equo, nunc arma mouebit,

Nunc licet in longo per cursus præmia Circo,
Quicquid de tali studio formatur, habebit.
Hinc mihi Salmoneus, qui cælum imitatur in orbe
Pontibus impositis, missisque per æra quadrigis
Expressisse sonum mundi sibi visus, & ipsum
Admouisse Iouem terris de fulmine fingit,
Sensit & immensos igneis, super ipse sequutus
Morte Iouem didicit, generatus possit haberi.
Hoc genitum credas de sidere Bellerophontem
Imposuisse viam mundo per signa volantem:
Cui cælum campus fuerat, terræque, fretumque
Sub pedibus. non vlla tulit vestigia campus.
Hæc erit Heniochi surgens tibi forma cauenda.
Quumque decem partes Aries duplicauerit ortus,
Incipient Hædi tremulum producere mentum,
Hirtaque tum demum terris promittere terga,
Qua dexter Boreas spirat. nec crede seueræ
Frontis opus signo, strictos nec crede Catones,
Aut Brutum, atque parem Torquatum, & Horatia facta.
Maius onus signo est, Hædis nec tanta petulcis
Conueniunt. leuibus gaudent, lasciuaque signant
Pectora, & in lusus agiles, agilemque vigorem
Desudant. vario ducunt in amore iuuentam.
In vulnus nunquam virtus, sed sæpe libido
Impellit, turpisque emitur vel morte voluptas.
Et minimum cecidisse malum est, sed crimine victum.
Nec non & cultus pecorum nascentibus addunt,
Pastoremque suum generant, cui fistula collo
Hæreat, & voces alterna per oscula ducat.
Sed quum bis denas augebit septima partes
Lanigeri surgunt Hyades: quo tempore natis
Nulla quies placet. in nullo sunt otia fructu:
Sed populum, turbamque petunt, rerumque tumultus.

Seditio

Seditio clamorque iuuat, Gracchosque tenentes
Rostra volunt, montemque Sacrum rarosque Quirites
Pacis. bella probant, curaque alimenta ministrant.
Immundosque greges agitant per sordida rura.
Et fidum Laertiada genuere syboten.
Hos generant Hyades mores. Surgentibus astris
Vltima Lanigeri quum pars excluditur orbi,
Qua totum ostendit terris, atque eruit vndis,
Olenie seruans pragressos tollitur Hædos
E gelido stellata polo, quæ dextera pars est,
Officio magni mater Iouis. illa Tonanti
Fundamenta dedit, pectusque impleuit hiantis
Lacte suo, dedit & dignas ad fulmina vires.
Hinc timidæ mentes, tremebundaque corda creantur,
Suspensa trepidis, leuibusque obnoxia caussis.
His etiam ingenitur visendi ignota cupido,
Vt noua per, montesque, ruunt arbusta capellæ
Semper, & vlterius pascentes tendere gaudent.
Taurus in auersos præceps vt tollitur ortus
Sexta parte sui, certantes lucis ad oras
Pleiades ducit: quibus aspirantibus almam
In lucem eduntur Bacchi, Venerisque sequaces
Perque dapes, mensaque super petulantia corda,
Et sale mordaci dulces quærentia risus.
Illis cura sui cultus, frontisque decoræ
Semper erit: tortos in fluctum ponere crineis,
Aut vinclis reuocare comas, & vertice denso
Fingere, & appositis caput emutare capillis,
Pumicibusque cauis horrentia membra polire,
Atque odisse virum, sterilesque optare lacertos.
Fœmineæ vestes, nec insunt tegmina plantis,
Sed species, fictique placent ad mollia gressus.
Naturæ pudet, atque habitat sub pectore cæco

Ambitio, & morbum virtutis nomine iactant.
Semper amare parum est: cupient & amare videri.
Iam vero Geminis fraterna ferentibus astra
In cælum, summoque natantibus æquore Ponti,
Septima pars Leporem tollit, quo sidere natis
Vix alas Natura negat volucresque meatus.
Tantus erit per membra vigor referentia ventos.
Ille prius victor stadio, quam missus, abibit.
Ille cito motu rigidos eludere cæstus,
Nunc exire leuis missas, nunc mittere palmas.
Ille pilam celeri fugientem reddere planta,
Et pedibus pensare manus, & ludere saltu,
Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis:
Ille potens turbam perfundere membra pilarum,
Per totumque vagas corpus disponere palmas,
Vt teneat tantos orbeis, sibique ipse reludat,
Et velut edoctos iubeat volitare per ipsum.
Inuigilat somnis. curas industria vincit.
Otia per varios exercet dulcia lusus.
Nunc Cancro vicina canam, cui parte sinistra
Consurgunt Iugula: quibus aspirantibus orti
Te, Meleagre, colunt flammis habitantibus ustum,
Atque Atalanteos conatum ferre labores,
Reddentemque tua per mortem munera matri:
Cuius & ante necem paulatim vita sepulta est.
Et Calydonea bellantem rupe puellam,
Vincentemque viros, &, quam potuisse videri
Virgine maius erat, sternentem vulnere primo:
Quamque erat Actæon siluis imitandus & ante
Quam canibus noua præda fuit. ducuntur & ipsi
Retibus, & claudunt campos formidine mortis,
Mendacesque parant foueas, laqueosque tenaces,
Currenteisque feras pedicarum compede nectunt,

Aut ca-

Aut canibus ferroue necant, prædasque reportant.
Sunt quibus in ponto studium est cepisse ferarum
Diuersas facies, & cæco mersa profundo
Sternere littoreis monstrorum corpora arenis,
Horrendumque fretis in bella lacessere pontum,
Et colare vagos inductis retibus amneis,
Ac per nulla sequi dubitant vestigia prædas.
Luxuria quia terra parum, fastidiet orbem
Venter, & ipse gulam Nereus ex æquore pascet.
At Procyon oriens, quum iam vicesima Cancri
Septimaque ex vndis pars sese emergit in astra,
Venatus non ille quidem, verum arma creatis
Venandi tribuit: catulos nutrire sagaces,
Et genus à proauis, mores numerare per artes,
Retiaque, & valida venabula cuspide fixa,
Lentaque contextis formare hastilia nodis,
Et quodcunque solet venandi poscere cura
In proprios fabricare dabit venalia quæstus.
Quum vero in vastos surgit Nemeeus hiatus,
Exoriturque Canis, latratque Canicula flammans,
Et rabit igne suo geminatque incendia Solis:
Qua subdente facem terris, radiosque mouente
Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum
Sortitur, languetque suis Neptunus in vndis,
Et viridis nemori sanguis decedit, & herbis.
Cuncta peregrinos orbeis animalia quærunt.
Atque eget alterius mundus. natura suis fines
Aegrotat morbis nimios obsessa per æstus,
Inque rogo viuit. tantus per sidera feruor
Funditur, atque vno ceu sint in lumine cuncta.
Hæc vbi se ponto per pronas extulit oras,
Nascentem si quem pelagi perstrinxerit vnda,
Effrenos animos, violentaque pectora fingit,

Irarumque dabit fluctus, odiumque, metumque
Totius vulgi. præcurrunt verba: loquentis
Ante os est animus: nec magnis concita causis
Corda micant, & lingua rabit, latratque loquendo:
Morsibus & crebris dentes in voce relinquit.
Ardescit vitio vitium, viresque ministrat
Bacchus, & in flammam sæuas excuscitat iras.
Nec siluas rupesque timet, vastosque leones,
Aut spumantis apri dentes, atque arma ferarum,
Effunditque suas concesso in robore flammas.
Nec talis mirere arteis sub sidere tali.
Cernis, vt ipsum etiam sidus venetur in astris?
Prægressum quærit Leporem comprendere cursu.
Vltima pars magni quum tollitur orbe Leonis,
Crater auratis surgit cælatus ab astris.
Inde trahit quicunque genus, moresque sequetur
Inriguos ruris campos, amneisque, lacusque:
Et te, Bacche, tuas nubentem iunget ad vlmos,
Disponetque iugis imitatus fronde choreas,
Robore vel proprio fidentem in brachia ducet,
Teque tibi credet semper. quin matre resectum
Adiunget calamis, segetemque interseret vuis:
Quæque alia innumeri cultus est forma per orbem,
Pro regione colet. nec parce vina recepta
Hauriet emiscens, & fructibus ipse fruetur,
Gaudebitque mero, mergetque in pocula mentem.
Nec solum terræ spem credet in annua vota:
Annonæ quoque vectigal, mercesque sequetur,
Præcipue quas humor alit, nec deserit unda.
Tales effinget Crater humoris amator.
Iam subit Erigone. quæ quum ter quinque feretur
Partibus ereptis ponto, tollentur ab vndis
Clara Ariadneæ quondam monumenta coronæ,

Et mol-

Et molles tribuent arteis. hinc dona puellæ
Namque nitent. illinc oriens est ipsa puella.
Ille colet nitidis gemmantem floribus ortum,
Pallenteis violas, & purpureos hyacinthos,
Liliaque, & Tyriæ imitata papauera luces,
Vernantisque rosæ rubicundo sanguine florem.
Cæruleum foliis viridi quin gramine collem
Conseret, & veris depinget prata figuris:
Aut varios nectet flores, sertisque locabit;
Effingetque suum similes. in mutua pressos
Incoquet, atque Arabum siluis miscebit odores:
Et medicos unguenta dabit referentia flatus,
Vt sit adulterio succorum gratia maior:
Munditiæ cultusque adsunt, artesque decoræ,
Et lenocinium vitæ præsensque voluptas.
Virginis hoc anni poscunt, floresque coronæ.
At quum per decimam consurgens horrida partem
Spica, feret præ se squallentis corpus aristæ:
Aruorum ingenerat studium, rurisque colendi,
Seminaque in fœnus sulcatis credere terris,
Vsuramque sequi maiorem sorte, receptis
Frugibus innumeris, atque horrea quærere messi.
Quod solum decuit mortaleis nosse metallum.
Nulla fames, non ulla forent ieiunia terris.
Diues erat census saturatis gentibus orbis,
Et si forte labor ruris tardauerit arteis,
Quis sine nulla Ceres, non ullius seminis usus,
Subdere fracturos silicis frumenta, superque
Ducere pendenteis orbes, & mergere farra,
Ac torrere focis hominumque alimenta parare,
Atque vnum genus in multas variare figuras.
Et quia dispositis aptatur spica per artem
Frugibus: exstructu simili componitur ordo,

Seminibusque suis cellas atque horrea prabet.
Sed parte octaua surgentem cerne Sagittam
Chelarum. dabit & iaculum torquere lacertis,
Et calamum neruis, glebas & mittere virgis,
Pendentemque suo volucrem deprendere calo,
Cuspide vel triplici securum figere piscem.
Quod potius dederim Teucro sidusue genusue?
Teue, Philoctete, cui malim credere parti?
Hectoris ille faces arcu, teloque fugauit,
Mittebat qui vos, igneis, in mille carinas.
Hinc ortam pharetram, Troia bellumque gerebat,
Maior & armatis hostis subsederat exul.
Quin etiam ille pater tali de sidere cretus
Esse potest, qui serpentem super ora cubantem,
Infelix, nati somnumque, animamque bibentem,
Sustinuit misso petere & prosternere telo.
Ars erat esse patrem. vicit natura periclum,
Et pariter iuuenem somnoque ac morte leuauit
Tunc iterum natum, & fato per somnia raptum.
At quum secretis improuidus Hædus in astris
Erranti similis, fratrum vestigia quarit,
Postque gregem longo producitur interuallo,
Solertes animos, agitataque pectora in vsus
Effingit variis nec deficientia curis,
Nec contenta domo. populi sunt illa ministra,
Perque magistratus, & publica iura feruntur.
Non vllo careat digito, quaque iuerit, hasta:
Defueritque bonis sector, pœnamque lucretur
Noxius, & patriam fraudarit debitor aris.
Cognitor est vrbis. nec non lasciuit amores
In varios, ponitque forum, se datque Lyao.
Mobilis in saltus, & scena mollior arte.
Nunc surgente Lyra, testudinis enatat vndis

Forma per hæredem tantum præfata sonantis,
Chelarum surget quum pars vicesima sexta.
Qua quondam sonitumque ferens Oeagrius Orpheus
Et sensus scopulis, & siluis addidit aures,
Et Diti lacrimas, & morti denique finem.
Hinc venient vocis dotes Boreæque sonantis,
Garrula quæ modulis diuerse tibia format,
Et quodcumque manu loquitur, flatuque mouetur.
Ille dabit cantus inter conuiuia dulces,
Mulcebitque sono Bacchum, noctisque tenebris.
Quin etiam curas inter secreta mouebit
Carmina furtiuo modulatus murmure vocem:
Solus & ipse suas semper cantabit ad aures.
Hinc distante Lyra, quæ cornua ducit in astra,
Sed Regione Nepæ vix partes octo trahentis,
Ara ferens thuris stellis imitantibus ignem,
In qua deuoti quondam cecidere Gigantes,
Nec prius armauit violento fulmine dextram
Iuppiter, ante Deos quam constitit ipse sacerdos;
Quos potius finget ortus, quam templa colentes,
Atque autoratos in tertia iura ministros,
Diuorumque sacra venerantes numina voce,
Pene Deos, & qui possunt ventura videre?
Quattuor appositis Centaurus partibus effert
Sidera, & ex ipso mores nascentibus addit.
Aut mulos aget aut mannos, mistosque iugabit
Semine quadrupedes, aut curru celsior ibit:
Aut onerabit equos armis, aut ducet in arma.
Ille tenet medicas arteis ad membra ferarum,
Et non auditos mutarum tollere morbos:
Hoc est artis opus non expectare gementes,
Et sibi non ægros iamdudum credere corpus.
Nunc subit Arcitenens, cuius pars quinta nitentem

Arcturum

Arcturum ostendit ponto. quo tempore natis
Fortuna ipsa suos audet committere census,
Regales vt opes, & sancta æraria seruent,
Regnantes sub rege suo, rerumque ministri.
Tutelamque gerent populi, domibusue regendis
Præpositi, curas alieno limine claudent.
Arcitenens quum se totum produxerit vndis
Ter decuma sub parte feri, formantibus astris,
Plumeus in cælum nitidis Olor euolat alis:
Quo surgente trahens lucem, matremque relinquens,
Ipse quoque aerios populos, cæloque dicatum,
Alituumque genus, studium censusque vocabit.
Mille fluent artes, aut bellum indicere mundo,
Et medios inter volucrem prensare meatus:
Aut nidis damnare suis, ramoue sedentem,
Pascentemue super surgentia ducere lina.
At quæ hæc? in luxum iam ventri longius itur,
Quam modo militiæ. Numidarum pascimur oris,
Phasidos & damnis. arcessitur inde macellum,
Vnde aurata nouo conuecta est æquore pellis.
Quin etiam linguas hominum, censusque docebit
Aerias volucres, nouaque in commercia ducet,
Verbaque præcipiet naturæ lege negata.
Ipse Deum Cycnus condit, vocemque sub illo
Non totus volucer, secumque immurmurat intus.
Nec te prætereant, clausas qui culmine summo
Pascere aues gaudent Veneris, & reddere cæcas
Aut certis reuocare notis, totamque per vrbem
Qui gestant caueis volucres ad iussa paratas,
Quorum omnis paruo consistit passere census.
Has erit & similes tribuens Olor aureus artes.
Anguitenens magno circumdatus orbe Draconis,
Quum venit in regione tua Capricorne figura,

Non ini-

Non inimica facit serpentum membra creatis.
Accipiunt sinibusque suis, peploque fluenti,
Osculaque horrendis iungunt impune venenis.
At quum se patrio producit ab æquore Piscis,
In cælumque ferens alienis finibus ibit,
Quisquis erit tali capiens sub tempore vitam,
Littoribus, ripisque suos circumferet annos,
Pendentem & cæco captabit in æquore piscem,
Cumque suis domibus concha valloque latentes
Protrahit immersus. nihil est audere relictum.
Quæstus naufragio petitur, corpusque profundo
Immissum pariter quam præda exquiritur ipsa.
Nam semper tanti merces est parua laboris.
Censibus æquantur conchæ, rapidumque notari. *
Vix quisquam est locuples. oneratur terra profundo.
Tali sorte suas arteis per littora tractat,
Aut emit externos precio, mutatque labores
Institor æquoreæ varia sub imagine mercis.
Quumque Fidis magno succedunt sidera mundo,
Quæsitor scelerum veniet, vindexque reorum,
Qui commissa suis rimabitur argumentis,
In lucemque trahet tacita latitantia fraude.
Hinc etiam immitis tortor, pœnæque minister,
Et quisquis vero fauit, culpamue perodit,
Proditur, atque alto qui iurgia pectore tollat.
Cæruleus ponto quum se Delphinus in astra
Erigit, & squammam stellis imitantibus exit,
Ambiguus Terræ partus, pelagoque creatur.
Par ex diuerso studet & sociatur vtrumque
In genus, atque vno digestum semine surgit.
Nam velut ipse citis perlabitur æquora pinnis
Nunc summum scindens pelagus, nunc alta profundi,
Et sinubus vires sumit, fluctumque figurat:

Sic, venit ex illo quisquis, volitabit in undis,
Nunc alterna ferens in lentos brachia tractus,
Et plausa resonabit aqua. nunc aequore mersus,
Deducet palmas, furtiuo remus in ipso*
Nunc in aquas rectus veniet, passimque natabit,
Et vada mentitus reddet super aequora campum.
Aut immota ferens in tergus membra, latusque
Non onerabit aquas, summisque accumbet in undis,
Pendebitque super tutus sine remige. Votum est
Illis in ponto, iocundum est quaerere pontum,
Corpora qui mergunt undis, ipsumque sub antris
Nerea, & aequoreas conantur visere Nymphas,
Exportantque maris praedas, & rapta profundo
Naufragia, atque imas auidi scrutantur arenas.
Ad numeros etiam ille ciet cognata per artem
Corpora, quae valido saliunt excussa petauro.
Alternosque cient motus: elatus & ille
Nunc iacet, atque huius casu suspenditur ille.
Membraque per flammas, orbesque emissa flagrantes
Molliter ut liquidis per humum ponuntur in undis.
Delphinumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, & in aere ludunt.
At si deficient artes, remanebit in illis
Materies tamen apta, dabit natura vigorem,
Atque alacres cursus, campoque volantia membra.
Sed regione means Cepheus humentis Aquarij
Non dabit in lusum mores. facit ora seuera:
Frontes, ac vultus componit pondere mentis.
Pascentur curis, veterumque exempla reuoluent
Semper, & antiqui laudabunt verba Catonis,
Tutorisue supercilium, patruiue rigorem.
Componet teneros etiam qui nutriat annos,
Et dominum dominus praetexta lege sequatur.

Quin

Quinetiam Tragico præstabunt verba cothurno,
Cuius erit quamquam in chartis stilus ipse cruentus.
Nec minus & scelerum facie, rerumque tumultu
Gaudebunt, atri luctum memorare sepulchri,
Ructantemque patrem natos, Solemque reuersum
Et cæcum sine Sole diem. Thebana iuuabit
Dicere bella uteri, mixtumque in fratre parentem:
Quærere Medea natos, fratremque, patremque:
Hinc uestes, flammas illinc pro munere missas,
Aeriamque fugam, vectosque ex ignibus annos.
Mille alias rerum species in carmine ducent.
Forsitan ipse etiam gestus referetur in actus.
At si quis studio scribendi mitior ibit,
Comica componet lætis spectacula ludis.
Ardentes iuuenes, raptasque in amore puellas,
Elusosque senes, agilesque per omnia seruos,
Quis in cuncta suam produxit sæcula vitam
Doctor in urbe sua lingua sub flore Menander,
Qui vitæ ostendit vitam, chartisque sacrauit.
Et, si tanta operum vires commenta negarint.
Externis tamen aptus erit nunc voce poetis,
Nunc saturo gestu, referetque affectibus ora,
Et sua dicendo faciet, solusque per omneis
Ibit personas, & turbam reddet in uno:
Aut magnos Heroas aget, scenisque Togatas.
Omnis fortunæ vultum per membra reducet;
Aequabitque choros gestu, cogetque videre
Præsentem Troiam, Priamumque ante ora cadentem.
Quodque aget, id credes stupefactus imagine veri.
Nunc Aquilæ sidus referam, qua parte sinistra
Rorantis Iuuenis, quem terris sustulit ipsa,
Fertur, & extentis prædam circumuolat alis.
Fulmina missa refert, & cælo militat ales,

Bis sextamque notat partem fluuialis Aquarij.
Illius in terris orientis tempore natus,
Ad spolia & partas surget vel cæde rapinas.
Quumque hominum dederit strages, dabit ille ferarum:
Nec pacem à bello, ciuem discernet ab hoste.
Ipse sibi lex est, & qua fert cunque voluntas,
Præcipitat vires: laus est contendere cuncta.
Et si forte bonis accesserit impetus ausis,
Improbitas fiet virtus. & condere bella,
Et magnis patriam poterit ornare triumphis.
Et quia non tractat Volucris, sed suggerit, arma,
Immissosque refert ignes, & fulmina reddit,
Regis erit magniue ducis per bella minister,
Ingentesque suis præstabit viribus vsus.
At quum Cassiope bis denis partibus actis
Aequorei Iuuenis dextra de parte resurgit,
Artifices auri faciet, qui mille figuris
Vertere opus possint, caræque acquirere dotem
Materiæ, & lapidum viuos miscere colores.
Sculpentem faciet sanctis laquearia templis:
Condentemque nouum cælum per tecta Tonantis.
Hæc fuerat quondam Diuis concessa figura:
Nunc iam luxuriæ pars est. Triclinia templis
Concertant, tectique auro iam vescimur auro.
Hinc augusta nitent sacratis munera templis,
Et Mithridateos vultus induta trophæa,
Aurea Phœbeis certantia lumina flammis,
* Gemmarumque Iuli radiantes lucibus ignes.
Hinc Pompeia manent veteris monimenta triumphi,
* Et quod erat regnum, pelagus fuit vna malorum
* Non extincta lues semperque recentia flammis.
Hinc lenocinium formæ, cultusque repertus
Corporis, atque auro quæsita est gratia frontis.

Perque

Perque caput ducti lapides, per colla, manusque,
Et pedibus niueis fulserunt aurea vincla.
* *Quid potius matrona velit tractare creatos,* *
Quam factum reuocare suos quod possit ad vsus.
Ac ne materies tali sub munere desit,
Quærere sub terris aurum, furtoque latentem
Naturam eruere omnem, orbemque inuertere prædæ
Imperat, & glebas inter deprendere gazam,
Inuitamque nouo tandem producere cælo.
Ille etiam fuluas auidus numerabit arenas,
Perfundetque nouo stellantia littora ponto,
Paruaque ramentis faciet momenta minutis.
Protulit, vt legeret census spumantis in aurum,
Et perlucentes cuperet prensare lapillos.
Vorticibus mediis oculos immittet auaros.
Et coquet argenti glebas, venamque latentem
Eruet, & silicem riuo saliente liquabit,
Et facti mercator erit per vtrumque metalli,
Alterum & alterius semper mutabit in vsus.
Talia Cassiope nascentum pectora fingit.
Andromedæ sequitur sidus, quæ Piscibus ortis
Bis sex in parteis cælo venit aurea dextro,
Hanc quondam pœnæ dirorum culpa parentum
Prodidit, infestus totis quum finibus omnis
Incubuit pontus, timuit quum naufraga tellus.
Proposita est merces vesano dedere ponto
Andromedam, teneros vt bellua manderet artus.
Hic Hymenæus erat, solaque in publica damna
Pro natis lacrimans ornatur victima pœna,
Induiturque sinus non hæc in vota paratos,
Virginis & viuæ rapitur sine funere funus.
At simul infesti ventum est ad littora ponti,
Mollia per duras panduntur brachia cautes.

Astrinxere pedes scopulis, iniectaque vincla,
Et cruce virginea moritura puella pependit.
Seruatur tamen in pœna vultusque pudorque.
Supplicia ipsa decent. niuea ceruice reclinis
Molliter ipsa suæ custos est sola figuræ.
Defluxere sinus humeris, fugitque lacertos
Vestis, & effusi scopulis hæsere capilli.
Te circum Alcyones pennis planxere volantes,
Fleueruntque tuos miserando carmine casus,
Et tibi contextas vmbram fecere per alas.
Ad tua sustinuit fluctus spectacula pontus,
Assuetasque sibi desiit perfundere ripas.
Extulit & liquido Nereis ab æquore vultum.
Et casus miserata tuos rorauit & vndas.
Ipsa leui flatu refouens pendentia membra
Aura per extremas resonauit flebile rupes.
Tandem Gorgonei victorem Persea monstri
Felix illa dies redeuntem ad littora duxit.
Isque vbi pendentem vidit de rupe puellam,
Diriguit facie, quem non stupefecerat hostis.
Vixque manu spolium tenuit, victorque Medusæ
Victus in Andromeda est. iam cautibus inuidet ipsis,
Felicesque vocat, teneant quæ membra, catenas.
At postquam pœnæ caussam cognouit ab ipsa,
Destinat in thalamos per bellum vadere ponti,
Altera si Gorgo veniat, non territus ire.
Concitat Aerios cursus, flentesque parentes
Promissu vitæ recreat, pactusque maritum
Ad littus remeat. grauidus iam surgere pontus
Cœperat, & longo fugiebant agmine fluctus
Impellentis onus monstri. caput eminet vndas
Scindentis, pelagusque mouet. circumsonat æquor
Dentibus, inque ipso rapidum mare nauigat ore.

Hinc

Hinc vastis urgent immensi torquibus orbes,
Tergaque consumunt pelagus. sonat undique Syrtis,
Atque ipsi metuunt montes, scopulique ruentem.
Infelix virgo quamvis sub vindice tanto,
Quæ tua tunc fuerat facies? ut fugit in auras
Spiritus? ut toto caruerunt sanguine membra?
Quum tua fata cavis è rupibus ipsa videres,
Adnantemque tibi pœnam, pelagusque ferentem,
Quantula præda maris? sed pennis subvolat alte
Perseus, & cælo pendens iaculatur in hostem,
Gorgoneo tinctum defigens sanguine ferrum.
Illa subit contra assurgens, conversaque frontem
Erigit, & tortis innitens orbibus alte
Emicat, ac toto sublimis corpore fertur.
Sed quantum illa subit semper iaculata profundo,
In tantum revolat, laxumque per æthera ludit
Perseus, & Ceti subeuntis verberat ora.
Nec cedit tamen illa viro, sed sævit in auras
Morsibus, & vani crepitant sine vulnere dentes.
Efflat & in cælum pelagus, mergitque volantem
Sanguineis undis, pontumque extollit in astra.
Spectabat pugnam pugnandi caussa puella.
Iamque oblita sui, metuit pro vindice tali
Suspirans, animoque magis quam corpore pendet.
Tandem confossis subsedit bellua membris,
Plena maris, summas iterumque renavit ad undas,
Et magnum vasto contexit corpore pontum,
Tunc quoque terribilis, nec virginis ore videnda.
Perfudit liquido Perseus in marmore corpus,
Maior & ex undis ad cautes pervolat altas
Solvitque hærentem vinclis de rupe puellam
Desponsam pugna, nupturam dote mariti.
Hic dedit Andromedæ cælum, stellisque sacravit.

Mercedem tanti belli, quo condidit ipsa
Gorgone non leuius monstrum, pelagusque leuauit.
Quisquis in Andromedæ surgentis tempore ponto
Nascitur, immitis veniet pœnæque minister,
Carceris & duri custos, quo stante superba
Prostrata iaceant miserorum in limine matres,
Pernoctesque patres cupiant extrema suorum
Oscula, & in proprias animam transferre medullas,
vicentis. *Carnificisque venit mortem ducentis imago,*
Accensisque rogis, & stricta sæpe securi.
Supplicium vectigal erit: qui denique possit
Pendentem è scopulis ipsam spectare puellam,
Vinctorum dominus, sociusque in parte catenæ.
Interdum pœnis innoxia corpora seruat.
Piscibus exortis quum pars vicesima prima
Signat or terræ lumen fulgebit, & orbi
Aerius nascetur Equus cæloque volabit,
Velocesque dabit sub tali tempore partus,
Come per officium vigilantia membra ferentes.
Hic glomerabit equo gyros, dorsoque superbus
Ardua bella geret rector cum milite mixtus,
Nunc stadio fraudare fidem, poteritque videri
Mentiri passus, & campo tollere cursum.
Quamuis extremo citius reuolauerit orbe
Nuncius, extremum vel bis penetrauerit orbem.
Vilibus ille etiam sanabit vulnera succis
Quadrupedum: medicas artes in membra ferarum
Nouerit, humanos & quæ nascentur ad vsus.
Nixa genu species, & Graio nomine dicta
*Engonasi, ingenicla nitens sub origine constat **
Dextra per extremos attollit lumina Pisces.
Hinc fuga nascentum, dolus, insidiaque creantur,
Grassatorque venit media metuendus in vrbe.

Etsi

Et si forte aliquas animo consurget in arteis.
In prærupta dabit studium, vincetque periclo
Ingenium. aut tenues ausus sine limite gressus
Certa per extentos ponit vestigia funes,
Et cæli meditatus iter vestigia perdet.
Et pene ut pendens populum suspendit ab ipso.
Læua sub extremis consurgunt sidera Ceti
Piscibus Andromedam ponto, cæloque sequentis.
Hoc trahit in pelagi cædes, & vulnera natos
Squammigeri gregis: extentis laqueare profundum
Retibus, & pontum vinclis armare sequentem,
Et velut in laxo securas æquore phocas
Carceribus claudunt raris, & compede nectunt,
Incautosque trahunt macularum vimine thunnos.
Nec cepisse sat est. luctantur corpora nodis,
Expectantque nouas acies, ferroque necantur,
Inficiturque suo permixtus sanguine pontus
Totus, quum toto iacuerunt littore prædæ.
Altera fit cædis cædes: scinduntur in artus
Corpora, & ex vno varius describitur vsus.
Illa datis melior succis, pars illa retentis.
Hinc sanies preciosa fluit, floremque cruoris
Euomit, & mixto gustum sale temperat oris.
Illa putris turba est. strages confunditur omnis,
Permiscetque suas alterna in damna figuras,
Communemque cibis vsum, succumque ministrat.
At quum cæruleo stetit ipsa simillima ponto
Squammigerum nubes, terraque immobilis hæret,
Excipitur vasta circumuallata sagena,
Ingentesque lacus, & Bacchi dolia complet,
Humoresque vomet socia per mutua dote,
Et fluit in liquidas tabes resoluta medullas.
Quin etiam magnas poterunt celebrare Salinas,

Et pontum coquere, & ponti secernere virus,
Quum solidum certo distendunt margine campum,
Adpelluntque suo deductum ex æquore fluctum,
Claudendoque negant. tum demum suscipit vndas
Area, tum pontus per Solem humore nitescit.
Congeritur siccum pelagus, mersique profundi
Canities emota maris, spumæque rigentis
Ingenteis faciunt tumulos, pelagique venenum.
Quodque erat vsus aquæ succo corruptus amaro,
Vitali sale permutant, redduntque salubrem.
At reuoluta polo quum primis vultibus Arctos
Ad sua perpetuos reuocat vestigia passus,
Nunquam tincta vadis, sed semper flexilis orbe:
Ac Cynosura minor cum prima luce resurgit,
Et pariter vastusue Leo, tum Scorpios acer
Nocte sub extrema permittunt iura diei:
Non inimica feræ tali sub tempore natus
Ora feret. placidas reget in commercia gentes.
Ille manu vastos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis,
Nec fugiet validas cognati sideris vrsas.
Inque arteis hominum, peruersaque munera ducet.
Ille elephanta premet dorso, stimulisque mouebit
Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille tigrim rabie soluet, pacique domabit,
Quæque alia infestant siluis animalia terras,
Iunget amicitia secum, catulosque sagaces.

* * *

Tertia Pleiades dotabit forma sorores,
Femineum rubro vultum suffusa pyropo,

Inuenitque

Inuenitque parem sub te, Cynosura, colorem,
Et quos Delphinus iaculatur quattuor ignes,
Deltotonque tribus facibus, similique nitentem
Luce Aquilam, & flexos artus per lubrica terga.
Tum quartum quintumque genus discernitur omni
E numero, summaque gradus qui iungitur Angue,
Maxima per minimos censu concluditur imo,
Quæ neque per cunctas noctes, neque tempore in omni
Respondent alto cæli summota profundo.
Sed quum clara suos auertit Delia cursus,
Quumque vaga est illa, & terris sua lumina condit,
Mersit & ardentes Orion aureus ignes,
Signaque transgressus mutat per tempora Phœbus,
Effulget tenebris, & nocte accenditur atra.
Tunc conferta licet cæli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totisque micare
Floribus, vt sicca curuum per littus arena:
Nec spatium stellis, mundo nec cedere summam:
Sed quot eant semper nascentes æquore fluctus,
Quot delapsa cadant foliorum millia siluis,
Amplius hoc ignes numero volitare per orbem.
Vtque per ingentem populus describitur vrbem,
Præcipuumque Patres retinent, & proximum Equester
Ordo locum, Populumque Equiti, Populoque subire
Vulgus iners videas etiam sine nomine turbam:
Sic etiam magno quædam respondere mundo
Hæc natura facit, quæ cæli condidit orbem.
Sunt stellæ Procerum similes, sunt proxima primis
Sidera, suntque gradus, atque omnia iuncta priori.
Maximus est populus, summo qui culmine fertur,
Cui si pro numero vires natura dedisset,
Ipse suas æther flammas sufferre nequiret,
Totus & accenso mundus flagraret Olympo.

FINIS.

INDEX
RERUM MEMORABILIUM,
Quæ in
MANILIO
continentur.

Cardi-

D.

E.

F.

G.

Pella

Signa.

FINIS.

IOSEPHI SCALIGERI IVL. CÆS. F.

CASTIGATIONES ET NOTAE IN M. MANILII ASTRONOMICON,

ab ipso Auctore recognitæ, luculentisque accessionibus plurimum locupletatæ.

ARGENTORATI,

Impensis IOH. IOACHIMI BOCKENHOFFERI,

CIϽ. IϽC. LV.

AVCTORVM NOMENCLATOR QVI HIS CASTIGATIONIBVS CITANTVR AVT EMENDANTVR.

* 2 Dicæar-

Martia-

INDEX

RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM QVÆ IN IOSEPHI SCALIGERI NOTIS IN MANILIVM CONTINENTVR.

Aspectus

B.

C.

Commi-

** ἔξαυγος

Lucifer

Romæ

T.

V.

Victrix

IOSEPHI

JOSEPHI SCALIGERI
Prolegomena
In
M. MANILII
ASTRONOMICA.

E Manilio dicturos nulla nos veterum prosequuntur auxilia. Nam Ovidius, qui omnes æquales sæculi sui Poëtas, atque adeo sodales suos recenset, nostri huius non meminit: nisi forte in illis fuerit, quorum nomina referre ait esse longam moram. Neque verisimile est, siquidem omnes commemorasset, hunc prætermissurum eorum temporum æqualem, & tanto ingenio ac facundia Poëtam. Laurentius Bonincontrius Miniatensis, qui ante centum quindecim annos commentarium nullius aut perexiguæ frugis in hunc Poëtam edidit, primusque publicè interpretari conatus est, ait hunc Manilium nostrum non alium esse à Manilio Antiocho, quem Astronomiæ conditorem pedibus cretatis inter venalitia Romam naue deuectum narrat Plinius: cuius rei firmandæ producit testem nummum argenteum, quem penes se fuisse ait, in quo expressa fuerit imago hominis peregrino habitu, sphæra juxta caput eius apposita cum literis MANILI: eiusdem exempli nummum habuisse quendam Nicolaum Trapontinum familiarem suum scribit Lilius Gyraldus. Mirum vero Bonincontrii argumentum, Antiochenum fuisse, tum quia peregrino habitu, quasi omnes peregrini essent Antiocheni, tum quia Antiochus dictus, quasi Antiochus nomen gentile potius, quam proprium. Sed nihilominus mirum,

quod eiusmodi nummi hodie in loculis antiquariorum non reperiantur, quorum nemo talem neque habet, neque vidit vnquam. Iste vero Antiochus à parentibus in patria, quæcunque illa fuit, Manilius Romæ à manumissore nominatus, quomodo temporibus vltimis Augusti viuere potuit, qui Sullanis temporibus jam Astrologus erat? Vectus enim fuit eadem naui cum Staberio Erote Grammatico, quem temporibus Sullanis ludum aperuisse prodit Suetonius annis nonaginta quinque ante excessum Augusti. Ergo ante tempora Sullana Romam delatus fuit, vt vltimo Augusti æuo eum annorum CXX plus minus fuisse statuendum sit, quo tempore Manilius hæc Astronomica scribebat. Atqui ipse optat sibi contingere longam vitam ad tantum opus, quod instituit, explicandum.

—— Faueat magno Fortuna labori,
Annosa & molli contingat vita senecta,
Vt possim rerum tantas emergere moles.

Sane senex non est, qui cupit senex fieri. Probabilius illi, qui eundem Manilium esse existimant, qui pilam Obelisco Augusti imposuerit, scribente Plinio. Sed Plinius Mathematicum vocat, non Poëtam. Et nos scimus meliorem Poëtam, quam Mathematicum fuisse. Hactenus quod ex aliis de Manilio odorari potuimus. Nam ex eius scriptis de patria nihil colligi potest. Quod autem peregrinum ex eo caussatur Gyraldus, quod, vt ipsius verbis vtar, inquinate loquitur: prius nos debebat docere, quid sit inquinate loqui. Nam si id est βαρβαρίζειν, vt reuera est, quare non indicat barbarismos in scriptore sæculi florentissimi, quo & mancipia ipsa pure & Romane loquebantur? Sed si vlli sunt barbarismi, quare nos fugiunt barbarismi, quos deprehendere si nobis per ingenium non liceret, quod in nobis perexiguũ est, tamen vsus ipse aperuisset, qui & in nobis aliquis est, & stupidorum etiam est magister? Sed quemadmodum aliud est ornate loqui, aliud pure: ita aliud est βαρβαρίζειν, aliud inconditè loqui: quod quidem multis imposuit, qui βαρβαρισμὸν vocant inconditum sermonem. Illa anus, quæ in Theophrasti sermone peregrinitatem notauit, magis Attice, at minus ornate, quam Theophrastus, loqui

loqui potuit. Idem dicas de Liuio: cuius dictio ornatior, quam Latinior illi Critico videbatur, qui Patauinitatem in eo animadvertebat, & quidem fortasse justius, quam ii, qui militem, qui scripsit diarium belli Hispanici, barbarum vocant: quum tamen eo scripto nihil Latinius concipi possit. Sed horride loqui vllum militem, quem horridum vocant Poëtæ, non tam mirum videri debet, quam putare ideo barbare loqui, quod incondite. Futilissimo igitur argumento Lilius peregrinum suspicatur Manilium ex sordibus eius orationis, quæ nullæ sunt. Idiotismos vero in illo esse non paucos animaduertet, qui eum auctorem æquiore animo legerit, quam Gyraldus. Sed idiotismos, & si qua sunt similia, ipsemet Poëta excusat, tum asperitate materiæ, tum egestate Latini sermonis; contentus nude docere, quod ornate non possit. Neque vero statim omnia damnanda sunt, quæ nitorem sermonis non admittunt: quasi minore cura & ingenio tractanda sint, quæ ab omni cultu eloquentiæ sterilia sunt, quam quæ ornamenta orationis admittunt. Quis sanus dixerit Vitruuium barbare loqui? Tamen nemo magis incondite. Sed ad libros Manilii, vnde digressi sumus, reuertamur. Manilius igitur, quum ea, quæ à veteribus Græce tradita erant, Latinis versibus edere instituisset, vt in cæteris, sic in tributione operis sui auctores suos sequitur; qui hanc scriptionem εἰς ἀμιγῆ καὶ συγκρατικὴν θεωρίαν diviserunt. In priore parte Signorum habitus ad se inuicem, & apotelesmata sine suffragiis Stellarum errantium considerantur. In altera planetarum decreta admiscentur. Verbi gratia, in priore parte, oriente Capricorno reges eduntur. In altera, si oriente Capricorno ille planeta cum illo coniunctus fuerit, aut in suo hypsomate, aut tapinomate fuerit, non reges, sed alios nasci. Priorem partem Manilius sex libris explicauerat, quorum quinque hi tantum ad nos, & ne ii quidem ab omni parte integri, pervenerunt: quintus enim in penultimis partibus truncus est. Nam quum συναναπολῶν καὶ συγκαταδύσεων ἀποτελέσματα docere vellet, συνανατολὰς libro quidem quinto complexus est: in sequente autem libro συγκαταδύσεων ἀποτελέσματα persequebatur. quod ipse his fatetur:

Quæ mihi per proprias vires sunt cuncta canenda,
Quid valeant ortu, quid quum merguntur in vndas.

Firmici quidem ætate adhuc supererat, ex quo συγκαταδύσεων sphæræ barbaricæ ἀποτελέσματα, vt συνανατολῶν, ex quinto hausit. Alteram partem, quam συγκρατικὴν θεωρίαν Græci vocant, quot libris absoluerit, jure ignoramus, quia vates non sumus. Absolvisse vero non solum ipsi toties affirmanti credendum, sed etiam Firmico, qui decreta Planetarum cum ortibus & occasibus Sphæræ barbaricæ admiscet. Nam vt ortus stellarum totidem verbis, quot Manilius, retulit, ita decreta stellarum ab eodem Manilio esse, dubium non est. Manilius vero nos ad illud opus remittit, vt libro II.

Hæc mihi sub certa stellarum parte canentur.

Libro III. *Si bene constiterint stellæ per signa sequentes:*
Quarum ego posterius vires in vtrunque valentes
Ordine sub certo referam, quum pandere earum
Incipiam effectus. Item:
Sed mihi templorum tantum nunc jura canentur.
Mox veniens mixtura suis cum viribus omnis
Non interpositis turbabitur vndique membris.

Opus suum Augusto dicauit. quod me tacente indicat vel carmen ipsum:

Nunc mihi tu Cæsar patriæ Princepsque Paterque.

Tempus scriptionis post cladem Varianam. Libro I.

Extremas modo per gentes vt fœdere rupto
Quum fera ductorem rapuit Germania Varum,
Infecitque trium legionum sanguine campos.

Locum scriptionis dedicatio quidem prodit: sed & ipse quoque indicauit:

Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit vrbem.

Scripsit igitur Romæ post cladem Varianam, quæ quinquennio Augusti obitum antecessit. Hoc Astronomicum vna cum auctore suo ignoratum ex Bibliothecis Germaniæ erutum primus publicauit vir sæculo suo eruditus Poggius Florentinus, jam tum nascente Typographia. Quum ab eius lectione homines deter-

deterrerentur, partim difficultate materiæ, partim vitiis ſcripturæ, & nihilominus quædam in eo auctore caperent, quæ deſiderium eorum, quæ non intelligebant, magis accenderent: euocatus Florentiam oppido Miniatenſi Laurentius Bonincontrius Aſtrologus Poëtam publice interpretatus eſt, nactus meliorem codicem, quam quo Poggius vſus fuerat: cuius rei teſtem ipſum producam verbis ipſius, quæ huic loco maxime neceſſaria ſunt. *Sed tamen multa de ipſius nomine perſcrutando accepi ab Antonio Panormita, viro doctiſſimo, atque Poëta, quum Alfonſi temporibus Neapoli eſſem, quoſdam quinterniones valde perturbatos vetuſtiſſimoſque, quos ex Bibliotheca Caſſinenſi ſe accepiſſe dicebat, quoſque mihi tradidit dirigendos, in quibus in omni librorum principio talis inſcriptio erat:* C. MANILII POETÆ INLVSTRIS ASTRONOMICON INCIPIT. *In cæteris libris numerus cum eadem inſcriptione. Quos ego quinterniones tranſcripſi vna cum Gallina Siculo, in quibus etiam quoſdam verſus pluribus locis inueni, quos in exemplaribus Poggii aut impreſſorum deeſſe cognoui: de quibus & aliis ſuo loco dicemus. Cuius vetuſtiſſimi codicis auctoritate permotus non verebor affirmare pro C. Manilio impreſſores M. Mallium ſcripſiſſe.* Nos quoque libenter eius ſententiæ de prænomine accederemus, niſi aliorum manuſcriptorum auctoritas obſtaret, qui Marci non Caii prænomen præferunt. Quod autem Bonincontrius dicit, ſe multa in editione priore Poggii emendaſſe, non dubito, quin vbi textus eius ab exemplaribus ſcriptis diſcrepat, hæc fuerit interpolatio Bonincontrii. Nam Palatinus codex, & alius minimum recedunt à textu Bonincontrii, præter ea pauca, quæ conſtat ab ipſo innouata eſſe. Nos præter Palatinam, & alius Germanici codicis lectionem, quæ, vt diximus, pene eadem eſt cum textu Bonincontrii, eam quoque nacti ſumus, quam ex codice monaſterii Gemblacenſis libri ſui oræ annotarat Jacobus Suſius. Id exemplar Gemblacenſe cum Palatino & altero Germanico collatum bonum videri poſſit: quod in Palatino & Germanico nihil boni ſit, quod non in Gemblacenſi, & pene ſemper in textu Bonincontrii reperiatur: quum contra aut multæ pręclaræ lectiones expreſſæ, aut verarum veſtigia in Gemblacenſi extent, quæ in reliquis dedeſirantur. Et

tamen vbique judicio opus fuit, vt vera à falsis distingueremus. Denique quanquam Gemblacensi codici multa bona accepta fe- rimus, tamen in omnibus illis, quæ luxata sunt suis locis, plane cum textu Bonincontrii consentit. Nam in illo quoque signa aquilonia cum austrinis confusa sunt, & circulorum ἔκθεσις non solum alieno loco & ex abrupto posita, sed etiam perplexa circu- lorum inter se intricatione perturbata est : vt taceam multos versiculos secundo aut tertio loco non raro luxatos : quod ne minimum quidem Bonincontrio oboluit, cuius tamen referebat aut ex arte, quam profitebatur, suo loco restituere, aut ex teno- re contextus non suo loco positos indicare. Nam quid de eo statuendum, qui Colurum æquinoctialem interpretatur Ori- zontem? Si codicem Gemblacensem prius nancisci contigisset, secunda hac editione opus non fuisset : in quo codice luculente confirmantur multa, quæ de coniectura antea emendabamus. Quædam adhuc opus habebant castigatione, quia excedebant captum humanæ coniecturæ : vt & adhuc non pauca relinqui- mus, quæ opem emendatioris codicis expectant. Non dubito tamen & superesse, quæ à meliore ingenio restitui possunt, & vt fiat, optamus. In tertio libro quinquaginta quatuor versus loco suo motos, materia ipsa & tenore sententiæ ita postulantibus, suis sedibus reddidimus. quæ sane est luculenta emendatio: qua lux reddita nobilissimæ disputationi, quæ in illa versuum & sen- tentiarum permixtione à nemine intelligebatur. Eam vero traie- ctionem integrarum disputationum ex sectione contigisse anim- aduertimus, qua homines imperiti carmen Manilii in capita se- cuerunt, quum auctor perpetuum epos texuisset. Gemblacensis sane codex longe plura præfert capita, quam vulgatæ editiones. Atque adeo perturbatio versuum magna ex parte nihil aliud est, quam illorum capitum, siue sectionum inter se commutatio. Quum autem omnia Maniliana exemplaria scripta non magnam vetustatem præferant, & ex vno vetustiore archetypo propagata sint: si quis quærat, ab archetypo ne illæ sectiones sint, an recen- tioris temeritatis : nihil aliud ad hoc respondemus, quam si ve- tustissimæ sint, hoc mirum non videri, quum in multis vetustis scripto-

ſcriptoribus eiuſmodi luxationes deprehendantur. Aliquot proferre poſſemus. vna contenti erimus, quæ eſt in X. Æneidos, vbi Mezentius comparatur apro venatorum telis, & latratibus canum laceſſito. verſus hi ſunt ſuo loco moti:

Ille autem impauidus partes cunctatur in omnes,
Dentibus infrendens, & tergo decutit haſtas.

Reponendi enim poſt illum,

Sed jaculis tutiſque procul clamoribus inſtant.

Hoc ita eſſe nemo dubitabit, niſi qui Latine neſcit, aut communi ſenſu caret. Eiuſcemodi multas traiectiones in Tibullo, & Propertio notauimus. Sed & de Tibullianis jam antea Lylius monuerat. Et tamen inuidis & imperitis quibuſdam flagitium feciſſe videmur, quod has perturbationes extricauimus in Manilio. Sed illa Virgiliana luxatio adeo vetuſta eſt, vt à vetere interprete agnoſcatur. Dicemus igitur Virgilium ita ſcripſiſſe, quia omnes vetuſtiſſimi codices ita habent, & omnibus codicibus hodiernis antiquior Seruius ita legebat? Non ſane, ſiquid ſapimus. Quæ auctoritas codicum à perito extorquere poterit, vt Caſſiopea cum Canicula ſimul in eodem hemiſphærio boreali ponantur? Si Aſtrologia taceret, tamen reclamaret Critice, quæ etiam ſine vlla ope Aſtrologiæ facile luxatos artus in commiſſuras ſuas reponeret: atque adeo cordatus Grammaticus feciſſet, quod Bonincontrius ab Aſtrologia ſua petere debebat, ſi quid in eo aceti Italici fuiſſet. Quemadmodũ igitur recentiores editiones ad vetera exemplaria, vt aurum ad obruſam, exigendæ ſunt: ita etiam exemplarium examen in judicii trutina caſtigandum. Exemplaria Seruii Virgiliana ita locum illum concipiebant: —— *magni piracula Ditis.* Et ibi *piracula* quaſi πείρατα dicta nugatur idem vetus interpres princeps Criticorum ſui æui, ſiquid Macrobio credimus. Neque aliter aut legiſſe, aut didiciſſe à magiſtris ſuis illum locum videtur — *& inter Dura jacet pernix inſtrato ſaxa cubili.* Agnoſcit *pernix*, & interpretatur, neque diuerſitatis lectionis admonet. Diuerſitatem vero lectionis agnoſcit Junius Philargyrius, ſed PERNIX retinet. Ego vero quæro, quid pernicitati cum laſſo & jacente? Quid tauro etiam non laſſo? Quid magis

contra-

contrarium pernicitati, quam prouerbium βοείῳ ποδί; Sed hæc nugatoria: quæ tamen ſequutus ceruicoſus quidam vetuſtatem codicum & veteris Critici auctoritatem non dicam receptæ lectioni, ſed etiam rationi ipſi præferret. Longe ante tempora Seruii, ad hunc vſque diem, tranſmiſſa eſt lectio illa:

Sunt alii, quos ipſe via ſibi repperit vſus.

Τὸ *alii* referunt ad *modos*. Et volunt Latine dici, vſus reperit alios inſerendi modos via. Sed poſſunt hæc fallere aliud agentem lectorem. Latine tamen intelligens non difficulter aſſeret priſcam & Virgilianam lectionem:

Sunt aliæ, quas ipſe vias ſibi repperit vſus.

Ecquis tam iniquus vero, vt ita ſcriptum à Poëta neget? Sic Gratius eximius Poëta:

Aſt non eſt alius, quem tanta ad munia fœtum
Exercere velis.

Sed vt illa Grammatici, ita hoc, quod ſequitur, agricola à Virgilio abiudicabit:

Et ſteriles platani malos geſſere valentes,
Caſtaneæ fagos. ——

Jubet inſerere, vt par eſt, arborem frugiferam ſterili, malum platano. ſed poſtea caſtaneæ frugiferæ glandiferam fagum inſerit. Ad βαλανοφαγίαν igitur, & veterum Arcadum cibum nos reuocat, qui neſciebat Virgilium ſcripſiſſe *Caſtaneas fagus.* Nam fagus αἱ φηγοὶ ἀρχαϊκῶς, vt alibi oſtendimus. Et tamen pene cum Virgilio nata videtur huius mendæ indoles; quæ tot vetuſtiſſimos Criticos exercuit. Conſule Seruium in illum locum, & vetuſtatem erroris miraberis & à vetuſtate patrocinium. Rurſus quod exemplar Virgilianum, non dicam excuſum, ſed manuſcriptum non ita hæc verba habet concepta principio quarti Georgici?

—— *Totiuſque ab origine gentis*
Mores & ſtudia.

Itane Maro primam in voce totius corripuit? Quis interpretum hoc monuit? Et ſane tam Seruii quam recentiorum altum ſilentium eſt. Dicemus igitur Virgilium hunc errorem amaſſe? Non, ſi ſapi-

si sapimus. Ipse enim proculdubio scriptum reliquerat — *totaq; ab origine gentis.* nisi quis velit dixisse *totique.* vt dicebant nulli rei, alii rei. Sed & dicebant, nullæ rei, aliæ rei. Vtrouis modo scripserit Virgilius: certe archaismus imperitos literatores offendit, atque ansam præbuit loci deprauandi. Afranius Suspecta: *Adeo vt te satias caperet toti familia.* Non igitur temere libris credendum, qui nondum lucem viderunt, quum longa vetustas errorem confirmauerit potius, quam prodiderit in illis, quos quotidie manu terimus. Itaque ridiculi sunt, qui nunquam antea scriptum codicem viderunt, & quem primum nacti sunt, in eo Aristarchos agunt, & nunquam imperitos librarios errare persuaserunt sibi. Sed redeo ad nostrum Poëtam, cuius quum priorem editionem adornaremus, concurrere crabronum examina, qui se Mathematicos dicunt: porro Quirites clamare, facinus indignum, hominem ἀναστρολόγητον Mathematica tractare. Tantus Mathematicus visus est illis Manilius, vt nisi à summo Mathematico tractari non debuerit. Quid ergo dicent de illis, qui ne in somnis quidem vllam mathesin viderunt, & tamen illum Poëtam post nos vexare ausi sunt, quem isti tantum Astrologum faciunt? Ego vero tantum abest, vt in hoc Poëta tam exquisitam mathesin agnoscam, vt & mediocrem desiderem, quum etiam non raro imperitum se earum rerum prodat, quas profitetur. Sed tenebriones, qui ita latrabant, neque illum auctorem legerant, neque si legissent, eius Astronomiam, quam jactant, capere potuissent, quæ nihil commune cum recepta Genethliace habet, præter pauca admodum, quæ ne quidem ipsa intellexissent; partim propter portentosa menda, quibus tota poësis oblita est, partim propter imperitiam bonarum literarum, quæ in illis est, & quam imprudentes profitentur. Quis illorum sciebat antea, quæ essent antiscia Manilii, & doctrinam τῶν βλεπόντων hinc petendam esse? Et tamen simii hæc postquam à nobis didicerunt, ita vsurpant, tanquam vulgo nota, & proinde sibi quoque familiaria. Quid? an non Bonincontrius putauit & methodum horoscopi, & thema cœli non discrepare à modo hodierno? Quis horum vitilitigatorum ante nostram editionem sciebat quid essent Athla?

Quis non putauit thema Athlorum non aliud esse, quam thema γενέσεως? Certe & Bonincontrius, & Picus Mirandula, & Iohannes de Roias, & omnes huius æui Mathematici, qui Manilium legerant, in ea hæresi fuere. Quis sciebat quintum librum esse apotelesmata Sphæræ barbaricæ? Et quomodo sciuissent, quibus ne barbaricæ quidem Sphæræ nomen notum erat? Vbi mentio fit horoscopi, non autem quomodo horoscopus indagandus, ibi Bonincontrius proponit thema cœli construendum modo hodierno. Quod si sciuisset locum, vbi Poëta docet horoscopi investigandi modum, & quidem dupliciter, non opus illi fuisset alieno loco rem illam tractare. Sed illi condonandum, quod propter traiectionem LIV versuum res dissimulata erat. Audierint isti *Simioli* modum horoscopi Maniliani, & χρόνων ἀναφορικῶν methodum, statim πολλὴν ἄγνοιαν μαθήσεως ἤτοι μανίαν καταγνώσονται ἡμῶν, & falsum negabunt, quia in elementis Stofleri, aut nescio quorum aliorum, id nunquam legerunt. Sed, vt antea dixi, aliis præsidiis instructum esse oportet, qui Manilium postulat se intelligere, quam nuda Astrologia, & quidem alia, quam recepta. Itaque non solum maxima pars eorum, quæ in carmine Maniliano docentur, abhorrent à scitis doctrinæ receptæ, sed ne bona quidem fide semper ab ipso Poëta docentur, siue aliud agebat, quum illa scriberet, siue, quod verissimum est, quia ea ignoraret. Neque vero ignorandum est, partem illorũ errorum non ipsius, sed vetustiorum esse: & vnam culpam eius esse, non quod post tot veteres peccauerit, sed quod post tot recentiorum castigationes, Hipparchi, Timocharis, & aliorum, vestigiis illorum antiquiorum insistere maluerit. Ab illis enim didicit sub sphæra recta omnia signa recte oriri, & recte occidere. Quam prauam doctrinam Lucanus quum sequeretur, inscitia sua deteriorem fecit. Non solum enim sub recta sphæra, sed etiam sub Tropico Cancri recte oriri putat. Nam quum legisset apud illos rudiores priscæ matheseos magistros sub recta sphæra Zodiacum ad verticem esse, & omnia signa propterea oriri recte: sciret autem sub Tropico Cancrum culminare borealissimum omnium signorum, hinc putauit totum quoque Zodiacum μεσουρανεῖν, & consequenter

ter omnia signa recte oriri. Quod clare verba eius ostendunt. Loquitur autem de oraculo Iouis Ammonis, quod non minore inscitia sub Cancro statuit.

Hic quoque nil obstat Phœbo, quum cardine summo
Stat librata dies, truncum vix protegit arbor.
Tam breuis in medium radiis compellitur vmbra.
Deprensum est hunc esse locum, qua circulus alti
Solstitii medium signorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
Aut Astræa iubet lentos descendere Pisces.
Par Geminis Chiron, & idem, quod Carcinus ardens.
Humidus Aegoceros; nec plus Leo tollitur Vrna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta
In Noton vmbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
Te segnis Cynosura subit: tu sicca profundo
Mergi Plaustra putas, nullumque in vertice summo
Sidus habes immune maris. procul axis vterque est,
Et fuga signorum medio rapit omnia cœlo.

Quamquam in his versibus ἴσκε ψεύδεα πολλὰ λέγων ἐτύμοισιν ὁμοῖα: tamen non obscure indicat quid velit, quia scilicet medius signorum ordo culminat, ideo ipsa non obliqua meare, sed recta. Et quia paulo ante dixerat, nullam vmbram sub Tropico iaci, omni meridiano tempore, (quanquam parallelus sub Cancro non omni anni tempore, sed solo die Solstitii ἄσκιος est, idque meridie tantum) propterea subiicit, illis, qui minimum vltra Syenem, aut Iouis Ammonis oraculum habitant, in austrum vmbram iaci, non, vt nobis, in aquilonem. Hic, inquit, sub Ammone, siue sub Tropico, cum librata dies, meridiem facit, nulla vmbra iacitur. At vltra Ammonem, siue Tropicum, in Noton vmbra cadit. Hæc est mens Astrologiæ Lucani. Quam quum Hispanus quidam summa eruditione & acerrimo iudicio in nostra priore editione à nobis castigari vidisset, is, vt popularem suum defenderet, atque ab eo tantum ἀτόπημα deprecaretur, illustri facinore rem explicatam dedit. Nam sex posteriores ver-

ſus traiicit poſt ſecundum, vt verſibus prioribus de Tropico Cancri agi velit tantum: reliquis de ſphæra recta. Sed homo acutiſſimus non aſſequutus eſt ſententiam horum verſuum, vt ex ipſis, quæ jam diximus, apparet: ac quoquo modo legantur hi verſus, hærent ſemper alia ἀτοπήματα, nempe vmbram inter Tropicos ſemper in auſtrum cadere, quod etiam de Arabibus alibi dicit,

Vmbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

quaſi τοῖς ἀμφισκίοις neceſſe ſit vmbras ſemper ire ſiniſtras, vel in Auſtrum. Quid opus erat mirari ſiniſtras vmbras in nobis, quæ ipſis etiam aliquando ſiniſtræ ſunt? Lucanus dixerat loca ſub Tropico eſſe ἄσκια, at ſtatim vltra Tropicum vmbras jaci, & quidem in Auſtrum. Doctus iſte vir vult ſub Æquinoctiali vmbras auſtrinas jaci. hoc eſt, κακῷ κακὸν ἰάσασθαι. Quur & illud incommodum non tollit: Quur patitur Ammonis oraculum eſſe ſub 24 partium latitudine, non, vt eſt, ſub 28? Quare diſſimulat à populari ſuo putari eſſe locum, vbi omnia ſigna oriantur rectè, occidant recte? certe illa non ſunt tolerabiliora reliqua abſurditate, qua ſigna ſub Tropico recte oriri dicit: An præs eſt Lucano, & omnem eius culpam præſtare paratus? Non enim obiicimus, quæ cum veteribus peccat, vt quum ait τοὺς τῶν πλανωμένων στηριγμοὺς à Sole fieri:

—— radiiſque potentibus aſtra
Ire vetat, curſuſque vagos ſtatione moratur.

Græcorum enim veterum hæc prima opinio fuit, vt extat apud Plinium, & Græcos ipſos. Cenſorinus cap. VIII: *Nam vt aliæ occaſum, nonnullæ ſtationem faciant, noſque omnes diſpari ſua temperatura afficiant, Solis fieri potentia.* Vide cætera. Excuſet, obſecro, ſi poteſt, illud, quod eodem tempore

—— mutator circulus anni
Aegoceron, Cancrumque tenet.

Ex duobus Tropicis vnum facit. Et ridiculi ſunt, qui excuſant, aut interpretatione adiuuant. Non magis enim ſuis interpretamentis mihi illa probabunt, quam vbi dicit, Cancri ſidera eſſe mixta Leoni. Hoc ſane nemo intelligit. Quomodo idem μακαρίτης illa aut interpretaretur, aut defenderet?

Tum

Tum furor extremos mouit Romanus Oretas.
Carmanosque duces, quorum deflexus in Austrum
Aether, non totam mergi tamen aspicit Arcton.

Et rectè Oritas ponit cum Carmanis, & merito putat in eo tractu pene totam Helicen mergi: sed de Boote quod subiicit, exiguam partem noctis lucere, frustra est. Nam in illo tractu nihil priuatim habet ab aliis tractibus Bootes: sed ibi totus oritur vespertino VII Aprilis, totus occidit XIII Iunii. Lucani Astrologiam ego hic non magis intelligo, quam quod Plinius scribit apud eandem gentem Oretum quindecim tandem noctibus apparere Septentrionem, siue vrsam maiorem. nisi dicamus quindecim noctes totam vrsam orientem, & occidentem videri: quod ibi accidit à XXVIII Martii, ad XII Aprilis. Lucanus vero legerat in India esse loca, vbi circa ortum Arcturi matutinum Helice mane videretur. Sed quotiescumque non solum Arcturus, sed quæuis alia stella matutino exoritur, aut paulo ante Solis exortum, eam, non solum in India, sed etiam vbique locorum exiguam partem noctis lucere necesse est. Martianus Capella: *Quum in Arabia Nouembri mense sub noctis auspicio Helice non conspecta, secunda vigilia prospectetur: In Meroe solstitio tantum, exiguaque breuitate conspicitur, vbi circa ortum Arcturi cum die nascitur.* Plinii lectio, vnde Martianus hæc accepit, habet, *paucis ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cerni*, & recte. Nam vrsa non potest simul cum Arcturo oriri, sed ante. Nisi hæc confuderit Lucanus, non video, quare animum induxerit, vt diceret Bootem exigua parte noctis lucere, quum & Bootæ & aliis stellis vbique aliqua parte anni accidat exigua parte noctis videri. Neque vero ignoro quædam apud veteres esse, quæ aliter accipienda, ac dicta sunt. Plinius lib. II. cap. LXX, ait in Troglodytice Septentrionem non cerni. Atqui cernitur, quemadmodum & in citerioribus locis. Sed hoc vult, esse tempus anni, quo Septentrio non videtur apud Troglodytas, qui à nobis semper videtur. Sed quum subiicit, neque Canopum in Italia cerni, neque Berenices crinem, fateor me nescire, quare dixerit non cerni Septentrionem à Troglodytis eo modo, quo Italia nunquam cernit Canopum. Non erat igitur caussa, quare

doctus ille vir primos illos errores de Ammonis oraculo tolleret, nisi & cæteros quoque, quos nemo, nisi imperitus, defenderit, tollere etiam vellet. Quid dicam ἀκυρολογίας? De Mercurii stella dicit: *Hunc vbi pars cæli tenuit.* Partem cœli ad Mercurii locum, non Mercurium ad partem cœli pergere dicit. Et idem tinniunt illa: ——— *varii mutator circulus anni*

Aegoceron Cancrumque tenet. ———

Zodiacum non Solem dirigit ad puncta solstitialia, & quod mirum, eodem tempore deducit ad Cancrum, & Capricornum.

——— *Inde Canopos*

Excipit Australi cælo contenta vagari.

Canopus ἀςὴρ ἀπλανὴς vagatur. Diceret idem doctus vir cum cœlo vagari, quod terram circumuolitat, vt loquitur Manilius. Esto. quis ferat tantam ἀκυρολογίαν, quæ instar est imperitiæ? Ante annos XVIII incidi in hominem magni in Mathematicis nominis, qui Lucanum non solum vt summum Poëtam, sed etiam vt præstantissimum Astrologum, & Geographum miris laudibus efferebat. Perculit me admiratio rei, qui tot errores in Lucano animaduerteram, & nihil minus, quam tale ab eo expectabam, qui & Mathematicus audiebat, & de poëtica etiam opus ediderat. Quum quædam Lucani ad examen coram amicis, qui vna aderant, reuocare vellem, hominem commoui ausurum infandá, nisi à furore timor aliquis, aut aliquod eius bonum fatum deterruisset. Vlcisci tamen meminit subornato febriculoso Poëta, qui Lucanum luteis versibus defenderet. De Astrologia Lucani, quam ἐνθουσιαςικὸς ille Mathematicus in Lucano admirabatur, satis diximus. De Cosmographia, quam non minus prædicabat, tot aut plura possemus dicere, si tantum otii nobis, quantum furoris illi, superesset. Sed satis eam aperiunt quædam, quæ supra attigimus, quod Ammonem sub Capricorno ponit, & quod magis mirúm, fontes Nili, quod & alibi repetit. Itaque secundum hanc chorographiam, vltra Syenem nullus est Nilus, nulla insula Meroë. quæ puerilia sunt. Quid? nonne Seres sunt prope caput Nili, si eidem credimus?

Teque vident primi, quærunt tamen hi quoque Seres.

Sed

Sed est hallucinatio. Seres à veteribus inter Indiæ gentes ponuntur: Stephanus: Σῆρες ἔθνος ἰνδικόν. Præterea Æthiopes quoque à plurimis Indi vocantur, à Virgilio, Procopio, Juliano, & aliis, & ab ipso Lucano,

——— Arabumque beatis
Gentibus atque Indis vnus sit Iupiter Ammon.

Concludit igitur; omnes Indos & qui καταχρηστικῶς Indi dicuntur, posse etiam Seres dici. Itaque quod Heliodorus Σῆρας vel per errorem popularem, vel licentia poëtica, qua totum opus suum concinnauit, in Æthiopibus collocat, propterea Ortelius in suo Thesauro putat nos perperam Lucano vitio vertere, quod Seras in Æthiopibus, aut in fontibus Nili locarit. Ita nunquam nobis verum dicere excidit, si omnibus, quibus nostra displicent, credamus. Sed bonus ille vir Theueto potius nebuloni futilissimo, aut Belleforestio, quam mihi, credidisset. Neque Lucano credo Bessos ad Mæotin collocanti, non magis, quam illa canenti:

Quare agite Eoum, comites, properemus in orbem.
Diuidit Euphrates ingenti gurgite mundum,
Caspiaque immensos seducunt claustra recessus,
Et polus Assyrias alter noctesque diesque
Vertit, & abruptum est nostro mare discolor vnda.

Nouum orbem Lucani finiri Caspio, Euphrate, Persico sinu istis intelligo: & Poëtis licet fingere alium orbem, vt aliam vrbem Philosophis, vbi rempublicam suam νομοτεθῶσι. Sed quis est ille alter polus, qui vertit in Assyria alias noctes, alias dies? Si est alius à nostro Arctico, non est noster polus Arcticus. Ergo est Antarcticus: & proinde vltra Caspium, Euphraten, & mare Persicum decolor vnda rubra, vt ipse sentire videtur, est alius orbis, in quo polus alius à nostro attollitur. Nemo est tam tiro in veterum lectione, quin sciat multos credidisse incrementa Nili fieri ab Etesiis Aquilonibus, qui à Riphæis & Septentrione flantes aduersas Nili vndas impellentes fluuium extra ripas suas eiiciant. Hos ventos Lucanus Zephyros vocat. Et ne quis putet licentia poëtica ventũ pro vento ponere, & alios Etesias pro aliis (omnes enim

enim venti statis vicibus anni spirantes dicuntur Etesiæ) ab occasu flare dicit, quum ita scribit:

——— Zephyros quoque vana vetustas
His adscripsit aquis: quorum stata tempora flatu
Continuique dies, & in aëre longa potestas.
Vel quod ab occiduo depellunt nubila cælo.
Trans Noton, & fluvio cogunt incumbere nimbos.

Nemo est, qui non miretur aduersam Nilo regionem dici occiduam, & præterea ventum ab occidente spirantem in austrum pellere nubila. Certe alia non pauca Lucani in Cosmographia errata ipsi Mathematico obiicere poteramus, nisi etiam essent alius generis alia, vt quæ peccat in historia; vt quum Massilienses scribit de more aliorum Gallorum humanas hostias immolare solitos. Atqui non Galli sed Græci erant Massiliotæ, & si vnquam (quod non videtur) ad illum vsque tractum peruenisset immanitas illius sacri, à victoribus Massiliotis, qui rerum in tota illa ora potiebantur, sublatum fuisset. Hæc vero, quæ sequuntur, ostendunt hominem victricis gentis olim strenua facta ignorasse: quum Massilienses ita loquentes inducit:

——— Nunquam felicibus armis
Vsa manus patria primis à sedibus exul,
Et post translatas exusta Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti.

Certe alienum non potest dici littus, cuius maximam partem armis occupauerant: & de eorum felicibus belli toties successibus, quos nunquam pugnasse Lucanus inducit à quo tempore ex Phocæa migrarunt, testes sunt Polybius, Strabo, & ante omnes Florus; qui hanc vaniloquentiam satis confutare possit. Ingens volumen consurgeret ex erratis Lucani, etiam ex œconomia eius poëseos, & sermone, siquidem ita liberet. Sed hæc satis erunt judicio grauissimi illius Mathematici eludendo, cuius mores nemo vnquam ferre potuit, nos vero ne censuram quidem, & judicium in ōpere Lucani: simul etiam vt studiosi adolescentes viderent, quo judicio veterum scripta, præsertim poësim Lucani legere debent: ad quorum lectionem, si eo animo accedant, vt ni-

vt nihil non putent ab eis recte dictum, multis erroribus implicari necesse est. Et in nostro quoque Manilio non pauca sunt non vtique ad exemplum Lucani, sed tamen aliena à vero, partim per ἀλογιστίαν, partim per imperitiam, siue quod veteres falso sentientes sequitur, siue quod ea fuit animi eius sententia: & quidem quatenus exemplo peccat, tanto justiorem veniam meretur, grauior eius esset culpa, si tantus esset Mathematicus, quantum videri volunt, quibus dolet nos ei manum admouisse: quos tamen eius Mathematices, si qua est in Manilio, imperitos esse affirmamus, præter pauca, quæ & pueris ipsis nota. Ante editionem nostram ne docti quidem, in quibus hos numerare piaculum est, quid vellet Manilius, & quæ eius esset Astronomia, sciebant: quæ methodus horoscopi, quid Athla, quod eorum thema: non quod illis aut judicium, aut doctrina defuerit: sed quod in solo Manilio hæc reperiuntur. Manilius autem propter portentosa menda, & integras capitum traiectiones à nemine intelligebatur. Qui enim sola mathesi instructi ad huius Poëtæ lectionem sese conferunt, neque alia præsidia comparant, etiam mathesim Manilii, nedum poesim ignorabunt. Si mathesim propter ignorantiam vetustatis non assequuntur homines Mathematici: quanto minus sermonem eius tot mendis deformatum intelligent homines bonarum literarum contemtores, qui omne quod ignorant, Grammaticam vocant? Hi sunt, qui notia signa à boreis distinguere, circulorum descriptionem implicatissimam extricare, hoc vocant Manilium corrumpere: in quo sane καλόν γ' ὄνειδος ἐξονειδίζεις ἐμοί: quos valere sinimus, homines ab omni cultu literarum, & morum humanitate alienos. Quod si quibusdam videmur aut ignauiores, aut omissiores, quod quum in omnibus operibus nostris, & in huius quoque auctoris editione non defuerint, qui nobis curua corrigere voluerint, & tamen illis non respondemus; oro illos, vt in aliam partem silentium nostrum interpretentur, & meminerint horum Euripideorum,

Ἀλλ' οὐ πρέπει γενναῖον, ὡς ἐγὼ φρονῶ,
οὐδ' ἄνδρα χρηστὸν νεῖκος αἱρεῖσθαι κακοῖς.
Τιμὴ γὰρ αὕτη τοῖσιν ἀσθενεστέροις.

Sciant igitur Studiosi, nos ad Gemblacensis exemplaris fidem omnes castigationes nostras exegisse: Nam reliqua scripta Maniliana exemplaria nihil boni habent, quod non in Gemblacensi reperiatur, & paucissima sunt illa, præ illis, quæ habet Gemblacense: quod tamen bonum propterea non vocauerim: tantum abest, vt reliqua hoc nomine digna sint. In quibus nos destituit Gemblacense, in illis certissimam coniecturam admouimus: quæ & ipsa quoque in multis nos destituit: vt multa à nobis relicta sint, quæ feliciores industrias exercere possunt. Non enim mathesis Maniliana, quod fatui dicunt, nos remorata est, sed multa millia mendorum, quorum partem codicis auctoritas, partem ratio expunxit. reliqua à melioribus ingeniis opem expectant. Quanto autem judicio in manuscriptis versandum sit, sciunt non qui hodie atque heri has literas tractant, sed qui infinitos codices scriptos legerunt. Ridiculi enim sunt, vt superius dicebamus, qui nunquam codicem scriptum legerunt, & ex primo, quem illis videre contingit, harum rerum vsum quendam sibi vindicant. De Manilio autem nondum statui, magis optandum ne fuerit, illum publice in scholis legi, an dolendum, quod hactenus neglectus jacuerit, Poëta ingeniosissimus, nitidissimus scriptor, qui obscuras res tam luculento sermone, materiam morosissimam tam jucundo charactere exornare potuerit, Ouidio suauitate par, maiestate superior. vno vincitur, quod non potest manum tollere de tabula. &, (quod tam falso, quam immerito Ouidio obiectum olim) nunquam scit desinere: in quo peccat, non judicio, sed fertilitate, & indulgentia styli: qua in re non judicium sed animum Ouidio quoque defuisse Quintilianus animaduertit. Est & aliud non leue vitium in nostro, quod nimius in verborum iteratione, quum posset aut parcius eadem, aut alia pro illis vsurpare. Itaque criticas aures offendunt illa toties totiesque inculcata. *Sidera, cælum, mundus, per templa, per*

sidera

ſidera: & alia non pauca, quæ ter quater trinis, quaternis continuis verſibus inſulcit. Hoc vt non mediocre vitium eſt in nitido ſcriptore, ita puri ſunt ab hac labe principes Poëtæ Virgilius, & Ouidius. Apud quem tamen legas,

——— Mox apta natando
Crura dat, vtque eadem ſint longis cruribus apta.

Hoc vno excepto, nihil ad perfectionem abſoluti operis in hoc auctore requiras. Inprimis omnia eius procemia & παρεκβάσεις extra omnem aleam poſita ſunt. Nihil illis diuinius, nihil copioſius, grauius & jucundius dici poteſt. Sed præſtat ex ipſo potius, quam ex noſtra prædicatione hoc diſcere. Audiamus igitur olorem canentem.

JOSEPHI SCALIGERI IVL. CÆS. F. CASTIGATIONES Et NOTÆ

In Sphæram M. MANILII.

M. MANILII ASTRONOMICON LIBER PRIMVS.] Liber vetustissimus Casinensis, quo se vsum profitetur Bonincontrius, hunc titulum præferebat. C. MANILII POETÆ INLVSTRIS ASTRONOMICON INCIPIT. Apparet igitur opus ab auctore proscriptum τὸ ἀστρονομικὸν, non autem τὰ ἀστρονομικὰ, vt Virgilius τὰ γεωργικά. Sic Hyginus librum suum Astronomicon poëticum, non Astronomica poëtica inscripsit. Retinuimus priscum titulum. De prænomine Marco, quod editiones præferunt, non possum satis mirari, quum omnium exemplarium vetustissimum Cassinense Caium, non Marcum, habuerit.

LIBER PRIMVS.] Iste liber est Sphæra Mundi, aut de Vniuersitate. Secundus prima Isagoge apotelesmatice. Tertius secunda Isagoge. Quartus Signorum apotelesmata. Quintus Sphæræ Barbaricæ prima apotelesmata. Ac aliorum quidem quatuor rationes suis locis redduntur. Huius autem hæc est. Astronomiæ partes duæ sunt. Altera circa stellarum motus versatur, & vocatur μετεωρολογία: quod μετέωρα etiam stellas significent, non ea tantum, quæ tractat Aristoteles, quæ infra Lunam. Altera est circa effectus ipsos: & vocatur ἀποτελεσματική, καὶ ποιητική. Ambæ in quibusdam differunt: quædam communia habent. Differunt, quod ἡ μετεωρολογία seipsa contenta est: illa huius indiget. hæc est αὐτοτελὴς: illa sine hac ἀτελὴς, & inchoata. quippe hæc eius principia docet: quod ἡ μετεωρολογία sit ἐπαναβεβη-

κυῖα τῇ

κυῖα τῇ ἀποτελεσματικῇ. Nam, vt inquit schola peripatetica, τῶν ὑπαναβεβηκυιῶν τὰς ἀρχὰς αἱ ἐπαναβεβηκυῖαι ἐπιστῆμαι ἀποδεικνύουσι. Sic Architecturæ principia tradit Mechanice: illius Geometria: Geometriæ prima Philosophia. Quum igitur Astronomiæ partes duas fecerimus: τὸ μετεωρολογικὸν, καὶ τὸ ποιητικόν: prior quidem pars, vt diximus, alteri ἐπαναβεβηκυῖα est, & illam docere debet: quo nomine hunc librum, qui meliori parte Meteorologicus est, reliquis præire & tanquam facem allucere voluit Manilius. Est enim ἡ περὶ ἔργου θεωρία τῆς ποιητικῆς εἰσαγωγὴ, καὶ στοιχείωσις.

Pag. 1. vers. 1. *Carmine diuinas artes.*] Diuinas artes κατὰ τὸ ἀποτελεσματικὸν, qua notione Horatius: *Imbrium diuina auis imminentum.* Proximum eidem significationi quod sequitur, *& conscia fati*

Sidera. —— Quod accepit à Virgilio.

Testatur moritura Deos, & conscia fati
Sidera. —— Et sequutus est Ausonius:
Tu cœli numeros, & conscia sidera fati
Callebas. —— Postremum non absimile — *diuersos*

Hominum variantia casus.] In Epigrammate Græco:

ἀπλανέες δ' ἑκάτερθε καὶ ἀντιθέοντες ἀλῆται
ἀνδρομέης γενεῆς πᾶσαν ἄγουσι τύχην.

Vers. 3. *Cœlestis rationis opus.*] Stoicum est, Cœlestis ratio ἡ πρόνοια. Nam Stoicorum natio ὅλον τὸν κόσμον ἔμψυχον καὶ λογικὸν decernit: eius autem τὸ ἡγεμονικὸν cœlum esse, vt docebat Chrysippus ἐν τῷ περὶ προνοίας. Quod igitur est ἡγεμονικὸν, seu Ratio homini, hoc Cœlum esse Mundo. Ergo quum cœlum velint esse μέρος λογικὸν τοῦ κόσμου, nunc inde intelligimus, quid per cœlestem rationem Manilius designarit. Ab eodem pendet, quod de cœlo hanc artem se deducere profitetur:

Et quoniam cœlo descendit carmen ab ipso.

Itaque semper huic nostro ἡ πρόνοια vertitur ratio.

Vers. 9. *Nunc mihi tu Cæsar.*] Codex Gemblacensis habet *Hunc.* quod rectum est. Hunc animum mihi facis, ô Cæsar.

— *Ad tanta canendum.*] Gemblacensis, alter, & Bonincontrii codex habebant *canenda.*

Vers. 14. *Et rapit ætherios.*] Gemblacens. *Et cupit.* Ex quo docti fecerunt. *Et rapit*, optime meo judicio.

Vers. 14. *Pandere sensus.*] Omnino scribendum *census.* Ita semper loquitur.

——— *inque ipsos Mundi descendere census.*

Et in secunda institutione:

——— *hominis per sidera censum.*

Sæpe in hoc ſcriptore *ſenſus* pro *cenſus* commutatum. Quod ſemel monuiſſe, ſatis fuerit.

Verſ. 15. *Hoc ſub pace vacat tantum.*] Gemblacenſis & Bonincontrii interpungit.

Hoc ſub pace vacat. Tantum juuat ire per ipſum.

Quod non ſequemur.

Verſ. 15. *Hoc ſub pace vacat tantum.*] Ita loquitur Germanicus, qui hæc Maniliana interpretatur:

Quantum etenim poſſent anni certiſſima ſigna,
Qua Sol ardentem Cancrum rapidiſſimus ambit,
Diuerſaſque ſecat metas gelidi Capricorni:
Quaue Aries & Libra æquant diuortia lucis:
Si non parta quies, te præſide, puppibus æquor,
Cultorique daret terras? procul arma ſilerent?
Nunc vacat audaces ad cœlum tollere vultus,
Sideraque & varios cœli cognoſcere motus.

Et poſt:

Hæc ego dum lætis cogor prædicere muſis,
Pax tua, tuque adſis nato, numenque ſecundes.

Nam Germanicus intelligit de templo Pacis ab Auguſto conſecrato. Ouidius:

Ipſum nos Pacis carmen deduxit ad aram.
Hæc erit à menſis fine ſecunda dies.

Ibid. — *Iuuat ire per altum.*] Ouidius:

——— *Iuuat ire per alta*
Aſtra: juuat terris, & inerti ſede relicta,
Nube vehi. ———

Verſ. 17. *Signaque & aduerſus.*] Signa quidem habemus & eorum apoteleſmata: de ſtellis an fidem liberauerit, non eſt quod dubitemus, quum alibi non ſemel nos ad illud opus remittat.

Verſ. 17. — *Et aduerſos Stellarum.*] Stellarum quinque, item Solis, & Lunæ ab occaſu in ortum curſus eſt. Eum ſero didicerunt Græci. Seneca Naturalium libro ſeptimo ſcribit, Democriti tempore Græcis nondum comprehenſum fuiſſe Planetarum curſum, & ab Eudoxo primum in Græciam delatum. Quod verum eſt. Nam tres iſti profectionis in Ægyptum ſocii Plato, Eudoxus, Euripides, ab Ægyptiis didicerunt, & primi omnium Græcorum populares ſuos id docuerunt: Plato quidem in ſuo Timæo, Eudoxus ἐν ἐνόπτρῳ, Euripides in Thyeſte:

Δείξας γὰρ ἄστρων τὴν ἐναντίαν ὁδόν. Poëtæ Græci deinde ἀντιθέοντας ἀλήτας, obluctantes errones dixerunt.

Verſ. 18.

Verſ. 18. *Quod ſolum nouiſſe parum eſt.*] Propterea laudatur Ptolemæus in Græco epigrammate, eo quod τῆς μεγάλης συντάξεως editione contentus non fuerit, niſi illi τὴν ἀποτελεσματικὴν τετράβιβλον, tanquam coronidem, appoſuiſſet. Verſus, qui ad rem pertinebant, hi ſunt:

οὐδὲ τέλειο φρένα σὺ δίεγνως ἀστέρων,
ἀλλὰ καὶ αὐτάπερ ὅ, τι τελεῖ σημήϊα φαίνει.
τένεκα δὴ χρείω καλλείν σέ τιν' οὐρανιώνων.
αἰθέριον τε νόον φορέειν, οὐ χθόνιον ἔμπης.

Quæ hunc locum non leuiter illuſtrant.

Verſ. 20. *Quaque regat.*] Inepte. Non enim quæ animalia regit Zodiacus, vult ſcire. regit enim omnia, ſed qua regit. Scribe igitur, *Quaque regat.* Quid eſt abſurdius vulgari lectione?

Verſ. 21. *& in numerum Phœbo m. r.*] *In numerum* ἐμμέτρως: vt infra:

——— *certa dum lege canentem*

Nam & illud quoque eſt ἐμμέτρως. Alii quidem apud Romanos καταλογάδην tentarunt, Varro, Nigidius, qui vtranque Sphæram, barbaricam ſcilicet, & Græcanicam conſcripſit. Apud Græcos Phænomena verſibus ediderunt, Eratoſthenes, Aratus, Hegeſianax, Hermippus, teſte Ptolemæo rege Ægypti.

Πάνθ' Ἡγησιάναξ τε, καὶ Ἕρμιππος τὰ κατ' αἴθρην
Τείρεα, καὶ πολλοὶ ταῦτα τὰ φαινόμενα
Βίβλοις ἐγκατέθεντο, ἀποσκόπιοι δ' ἀφάμαρτον.
Ἀλλὰ τὸ λεπτολόγου σκῆπτρον Ἄρατος ἔχει.

Sed & Ouidius poſt M. Tullium Aratea Phænomena vertit, & poſt eum Germanicus. Apoteleſinata vnus veterum, quod ſciam, verſibus ſcripſit Dorotheus Sidonius, quem legerunt Arabes, Omar, Meſſaalla, auctor Alcabicii. ita vt ante quingentos annos eum auctorem extitiſſe non dubitemus.

Verſ. 22. *Bina mihi poſitis.*] Perperam Lilius Giraldus cenſet his verbis Manilium dicere, ſe bis vatem eſſe. Atqui duplicia ſacra ſibi obeunda teſtatur, ſtili, & materiæ, Poëtices & Aſtronomiæ. Vtrunque enim inuentum Deorum. Propterea dixit, *Carminis & rerum.* Altero ſcriptionem, altero materiam deſignat. Itaque duo templa adeunda dicit.

Pag. 2. verſ. 1. *certa tum lege canentem.*] Ita diſtinximus. Nam totus verſus continuatus eſt in editionibus. Vt valde falli eum neceſſe ſit, qui legebat, *certa cum lege.* Res & puero patet.

Verſ. 2. *Immenſo vatem circumſtrepit orbe.*] Hoc dicit, tanquam, Mundus noua verba nouæ materiæ explicandæ illi ſuggerat. Soluta ἔναρθρα, & articulata verba dicit, quæ vix ſibi ſuggeri conqueritur: quia intacta Latinis Camenis materia. Itaque verba ægre ſibi ſuppetere: & noua formanda,

propter

propter patrii sermonis egestatem, quod & Lucretius in nouæ materiæ incepto conqueritur. Figuras vocat notiones verborum, imitatione Græcorum qui χαρακτῆρας dicunt.

Vers.* *Per te jam cœlum interius jam sidera nota: Sublimes aperire vias.*] Quod hæc hiulca sint, & quo referantur, non habeant, & vix literis Latinis tincto patet. Nos contendimus, duos illos versiculos, *Tu princeps auctorque sacri, &c.* traducendos ante illum, *Maior vti facies.* Locum integrum apponemus, vt constet fides veri.

Quem primum infernis licuit cognoscere terris
Munera cœlestum? Quis enim condentibus illis
Clepsisset furto Mundum, quo cuncta reguntur?
Quis foret humano conatus pectore tantum,
Inuitis vt Diis cuperet Deus ipse videri,
Sublimes aperire vias: imumque sub orbem,
Et per inane suis parentia finibus astra,
Nominaque, & cursus signorum, pondera, vires?
Tu princeps auctorque sacri, Cyllenie, tanti.
Per te jam cœlum interius, jam sidera nota.
Maior vti facies Mundi foret, &c.

Cui mortalium licuisset cœlum in terra cognoscere, aut quis, sine ope Deorum, ausus fuisset tam arduum facinus inceptare, sublimes vias cœli aperire, & cursus signorum? Nemini sane mortali hoc licuisset primo aperire. Quis ergo aperuit? Deus, non homo. Mercurius enim auctor tantæ rei. Quare? vt maior species, maiorque auctoritas rei accederet, si Mercurius, quam si homo auctor rei diceretur.

Vers. 4. *Quem primum infernis.*] Male Gemblacensis, *Quem primum interius.* Nam necessaria est vox *infernis.* Quis ab his locis infernis ad illa superna penetrasset?

Vers. 5. *Quis enim condentibus illis.*] Accepit à Sophocle:

ἀλλ' οὐ γὰρ τὰ θεῖα κρυπτόντων θεῶν
μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.

In prima Institutione:

Quis neget esse nefas inuitum prendere Mundum?

Vers. 8. *Inuitis vt Diis.*] Inepta interpunctio totam sententiam turbavit. Ita enim interpungendum:

Quis foret humano conatus pectore tantum,
Inuitis vt Diis cuperet Deus ipse videri,
Sublimes aperire vias, &c.

Quis tantum opus aggredi ausus esset, nempe sublimes aperire vias, vt cuperet Deus videri?

Verſ. 9. *Vnumque ſub orbem.*] Legendum — *imumque ſub orbem*, vt olim emendauimus. & ita habet Gemblacenſis. Imum orbem opponit inani, id eſt, aëri. altero inferius hemiſphærium, altero ſuperius intelligit.

Verſ. 11. *Nominaque & curſus.*] Scribe *Mominaque & curſus.* Creberrime hoc verbo vtitur. Sed nuſquam reperies niſi deprauatum. Sic in Ætna olim correximus:

Spiritus inflat enim. momen languentibus aër.

In aliis quoque, auctoribus pariter deprauatum reperies.

Verſ. 11. *Signorum pandere vires.*] Omnino legendum, vt Gemblacenſis habet, —— *pondera, vires.*

Verſ. 12. *Tu princeps.*] Tu, inquit, Mercuri, auctor mihi es tanti ſacri ad duo altaria obeundi, carminis & rerum. Tu enim primus Aſtronomiam de cœlo in terras deduxiſti. Neque enim homines ſoli id adepturi erant, Diis occultantibus. Sed propterea placuit Diis, vt à te Deo hæc indicarentur, *Maior vti ſpecies Mundi foret.* Ægyptios Aſtronomiam didiciſſe, docente Mercurio, omnes libri loquuntur. Propterea illi diuinos honores Ægyptii habuerunt, & primum menſem illi cognominem fecerunt. Firmicus: *Mundi itaque genituram hanc eſſe voluerunt, ſequuti Æſculapium, & Anubim, quibus potentiſſimum Mercurii nomen iſtius ſcientiæ ſecreta commiſit.*

Verſ. 14. *Maior vti facies.*] Mercurio inuentum attribuitur, vt maior ſpecies & maieſtas arti attribuatur: & ſimilia Ælianus: Αἰγύπτιοί φασὶ παρ' Ἑρμοῦ τὰ νόμιμα ἐκμεμαθηκέναι οὕτω δ' ἕκαστοι τὰ παρ' αὐτοῖς σεμνύνειν φιλοτιμοῦνται.

Verſ. 17. *Qui ſua diſpoſuit per tempora.*] Omnino legendum: *Quis ſua.* Quibus ſua negotia Deus diſpoſuit per tempora. Non enim Deus ſua, ſed hominum negotia intelligitur diſpoſuiſſe per tempora. Breui enim gyro includit Aratea illa:

αὐτὸς γὰρ τάγε σήματ' ἐν οὐρανῷ ἐστήριξεν
ἄστρα διακρίνας. ἐσκέψατο δ' εἰς ἐνιαυτὸν
ἀστέρας, οἵκε μάλιστα τετυγμένα σημαίνοιεν
ἀνδράσιν ὡράων, ὄφρ' ἔμπεδα πάντα φύωνται.

Tempora autem & momina apud hunc auctorem ſunt καιροὶ ſæpenumero. Iſti autem duo verſus aberant à Gemblacenſi.

Verſ. 19. *Naturaque dedit vires.*] Gemblacenſis: *Et natura dedit vires.* Deus diſpoſuit omnia per tempora mortalibus. Natura autem eorum animos ad contemplationem ſui mouit.

Verſ. 20. *Regales animos.*] Ouidius:

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primum,
Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt illos pariter vitiiſque iociſque
Altius humanis exeruiſſe caput.

Plinius: *Viri ingentes, supraque mortalium naturam tantorum numinum lege deprehensa.* Mox: *Macte ingenio este cœli interpretes, rerumque naturæ capaces, argumenti repertores, quo homines Deosque vicistis.*

Verſ. 21. *Proxima tangentes.*] In Epigrammate in Ptolemæum:

εἰ γὰρ καὶ μερόπεσσι χαμαιπετέσι συμβιότευσας,
καὶ φύσεως θνητῆς περ ἀλυκτοπέδησιν ἐδέσμευ,
ἀλλὰ νόον πάθεων ἐν τοῖσι πόνοισιν ἔθηκας.

Verſ. 22. *Quæ domuere.*] Legebamus olim *Qui.* Et ita habet Gemblac.

Verſ. 23. *Quas ferat Euphrates.*] Et puero patet legendum *Quas secat.* Ita olim correximus. Ita habet Gemblacenſis. Sic Virgil. *Pinguia culta secat,* de Tiberi. Babyloniorum autem & Ægyptiorum inuentum eſſe Aſtrologiam adteſtatur & Ariſtoteles: Αἰγύπτιοι, καὶ Βαβυλώνιοι, παρ' ὧν πολλὰς πίστεις ἔχομεν περὶ ἑκάστου τῶν ἄστρων. Quare autem Ægyptii plurimum illis diſciplinis valuerunt, cauſſam adfert Ptolemæus & ipſe homo Ægyptius: ὅτι μᾶλλον συνοικειοῦνται τοῖς Διδύμοις καὶ τῷ τοῦ Ἑρμοῦ. Quare? διόπερ διανοητικοί τε καὶ συνετοὶ καὶ ὅλως ἱκανοὶ περὶ τὰ μαθήματα. De Babyloniis: ὅτι τῇ παρθένῳ καὶ τῷ τοῦ Ἑρμοῦ συνοικειοῦνται. διὸ καὶ παρ' αὐτοῖς τὸ μαθηματικὸν καὶ παρατηρητικὸν τῶν ἄστρων συνέστηται. Primus quidem Eudoxus ab Ægyptiis Aſtronomiam in populares ſuos Græcos deduxit. Beroſus autem à popularibus ſuis Chaldæis Genethlialogiam in Græcos. Vitruuius: *Eorum autem inuentiones, quas ſcriptis reliquerunt, qua ſolertia, quibuſque acuminibus, & quam magni fuerint, qui ab ipſa Chaldæorum natione profluxerunt, oſtendunt. Primuſque Beroſus in inſula, & ciuitate Coa conſedit, ibiq; aperuit diſciplinam.* Plinius ſcribit ob diuinas prædictiones ipſi ſtatuam inaurata lingua ab Athenienſibus publice dicatam.

Verſ. 27. *Officio vinxere Deum.*] Correximus olim *vinxere.* Cui emendationi adſtipulatur Cod. Gemblacenſ. qui ita habet. Θεοπρόσπολοι dicuntur, qui Deo applicantur. quod eſt verbum clientelæ. Vnde τὴν προστασίαν Athenienſium jus applicationis vertit Seneca. Mutato autem accentu Θεοπροσπόλοι, qui Deos officio ſibi deuinciunt. Vtro modo legendum apud Ptolemæum, nondum conſtitui. Sane vbi de Ægyptiis loquitur, & vulgo legitur θεοπρόσπολοι, φιλόθρηνοι, emendandum θεοπρόσπολοι, φιλόθρησκοι. Quarum lectionum priorem aſſerit priſcus Scholiaſtes Græcus: alteram nos repoſuimus. Ea autem verba non ſolum idem cum Maniſio, ſed & de iiſdem Æpyptiis loquuntur. θεοπρόσπολοι quoque alibi legitur apud Ptolemæum, & rectum eſt. Quin & non ſemel θεοπρόσπολοι ibidem reperias.

Verſ. 29. *Inq; Deum Deus ipſe tulit.*] Deus ipſe Deum in ipſos immiſit, θεὸς ἐνθεάζει αὐτούς. Sic apud Maronem *Plena Deo.*

Verſ. 29. *patuitq; miniſtris.*] θεοπροσπόλοις. Ptolem.

Verſ. 30. *Hi tantum nouere decus.*] Gemblacenſis, *mouere decus.* Quod melius eſt.

Verſ. 32.

Verſ. 32. *Singula nam proprio ſignarunt tempora caſu.*] Geminus : ἐκ τοῦ ὡς ἐπίπαν γινομένου· διὰ τῆς καθ' ἡμέραν παρατηρήσεως τὸ σύμφωνον λαμβάνοντες εἰς τὰ παραπήγματα κατεχώρισαν. Niſi quis legendum contendat : *Singula nam propria ſignarunt tempora cauſa.* vt in priori editione : cuius lectionis non pœnitet. Sic alibi :

Quæ poſtquam in proprias deduxit ſingula cauſſas.

Verſ. 33. *Aeraque extendit.*] Ideo Moſes vocat extenſionem, רקיע

Pag. 3. verſ. 1. *Naſcendi quæ cuique dies.*] Id quibus rationibus collegerint, apponam ex Sex. Empirico. Νύκτωρ μὲν ὁ Χαλδαῖος, φασιν, ἐφ' ὑψηλῆς τινὸς ἀκρωρείας ἐκαθέζετο ἀστροσκοπῶν. ἕτερος δὲ παρήδρευε τῇ ὠδινούσῃ μέχρις ἀποτέξαιτο. ἀποτεκούσης δὲ εὐθὺς δίσκῳ διεσήμαινε τῷ ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας. ὁ δ' ἀκούσας καὶ αὐτὸς παρεσημειοῦτο τὸ ἀνίσχον ζώδιον ὡς ὡροσκοποῦν. μεθ' ἡμέραν δὲ τοῖς ὡροσκοπίοις προσεῖχε καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου κινήσεσιν.

Verſ. 5. *Percepta.*] Gemblacenſis *Præcepta. redeuntia aſtra* dixit, vt Aratus ἑξείης παλίνορσα.

Verſ. 8. *Exemplo monſtrante viam.*] Hoc enim annotatum poſteris tradiderunt per exempla & γενέσεις παραδειγματικάς. Ptolemæus : Διὰ τὸ συμφωνεῖν αὐτοῖς ὡς ἐπίπαν τὰς μοίρας τῶν ὁρίων ταῖς κατατεγμέναις ὑπ' αὐτῶν παραδειγματικαῖς γενέσεσιν. Nam exemplares genituras vocat, quas ex obſeruationibus in tabulas referebant. vt jam ex Sex. Empirico oſtendimus.

Verſ. 10. *Et totum alterna.*] Si non eſt error, noue alternam vocat, quæ redit in orbem. Sed memini tria hæc, *æterna, alterna, ætheria* in hoc auctore vitio librariorum inter ſe commutari. Itaque menti auctoris magis conveniens eſt, vt *æterna* legatur. Quoties enim ita legitur?

Verſ. 11. *Fatorumque vices certis diſcernere ſignis.*] Quis dubitet legendum *diſcurrere ſignis*, niſi qui ſuperiora non aduerterit? τὸ *diſcernere* irrepſit ex verſu, qui octauus ab hoc.

Verſ. 15. *Tum velut amiſſis mærens.*] Ad verbum Græci : ποτὲ δὲ Αἰγύπτιοι ἀπὸ καρκίνου ἐπὶ αἰγόκερωτα τὸν ἥλιον κατιόντα ὁρῶντες, καὶ ἐκ μακροτέρων σμικρύνοντα τὰς ἡμέρας, ἐπένθουν, διαλαβόμενοι, μὴ κατὰ βραχὺ καταλίπῃ αὐτοὺς ὁ ἥλιος, καί ἐστιν ὁ καιρὸς οὗτος ὁ παρ' αὐτοῖς τῶν καλουμένων Ἰσείων. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἀναβαίνειν ἤρξατο, καὶ μακροτέρας ποιεῖν τὰς ἡμέρας, τηνικαῦτα λευχιμονήσαντες ἐστεφανηφόρησαν. Hæc ſine dubio ſcripta ſunt ex Octaëteride Eudoxi. In qua brumam Eudoxus, à qua annum ſuum πρυτανείας incipiebat, ab Iſiis ordiebatur, in quod tempus tum brumæ ſidus conficiebatur. Sed de hac re vide librum ſecundum operis noſtri de Emendatione temporum.

Verſ. 17, *nec Sole regreſſo.*] Gemblacenſis & Bonincontrii — *jam Sole regreſſo*, quod verum eſt.

Verſ. 22. *Ignotuſque nouos.*] Melius Gemblacenſis, *Immotuſque nouos*. Non fruſtra dixit nouos orbes propter Britanniam paulo ante ſua tempora à C. Julio Cæſare detectam, quam nouum orbem vocabant.

Verſ. 23. *ventis nec credere vela.*] Gemblacenſis & Bonincontrii —*nec ventis credere vota*. Quod melius.

Verſ. 27. *Aduigilare ſibi juſſit Fortuna premendo.*] Premendo eos Fortuna acuit, quaſi dicat, Neceſſitas curas acuit. vt,

—— *duriſque vrgens in rebus egeſtas.*

Theocritus:

ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει.

Nam id plane eſt, quod antea dixit: *Et labor ingenium miſeris dedit.*

Verſ. 29. *Et quacunque ſagax.*] Legendum *Et quodcunque*. Ita olim emendauimus. Ita habet Gemblacenſis. Nam quis ſanus conſtruat *commentum* cum illo *quacunque?*

Verſ. 30. *In commune bonum.*] Satis oſtendit ſe Stoicum eſſe: ἐπιςήμη ἐςὶν ἐκ πολλῶν καταλήψεων συγγεγυμνασμένων σύςημα.

Verſ. 31. *Tunc & lingua ſuas accepit barbara leges.*] Κυριολογία. Nam contraria methodo, lingua, quæ leges ignorat, βαρβαρισμὸς dicitur.

Verſ. 32. *Et fera diuerſis.*] Quemadmodum dixit barbaram linguam accepiſſe leges, ita & fera arua domita fuiſſe. Poteſtne hoc cuiquam æquiori diſplicere?

Verſ. 33. *Et vagus incertum.*] Gemblacenſis: *Et vagus in cæcum.* Recte.

Pag. 4. verſ. 1. *Fecit & ignotis iter.*] Iter ἀποδημία, ἐμπορεία.

Verſ. 3. *Semper enim ex aliis alios.*] Lege *alias*. Gemblacenſis & Bonincontrius habebat *alia*. Quod eſt veſtigium veræ lectionis.

Verſ. 4. *volucrum prædicere linguas.*] Gemblacenſis melius: —*linguas didicere volucrum*. Eiuſque lectionis veſtigia extant in Bonincontrio. Intelligit οἰωνοσκοπίαν.

Verſ. 4. *Conſultare fibras.*] σπλαγχνοσκοπίαν.

Verſ. 5. *Et rumpere vocibus angues.*] ψυλλείαν. Ptolem.

Verſ. 6. *Sollicitare vmbras.*] νεκυομαντείαν. Empedocles.

ἄξεις δ' ἐξ ἀΐδαο καταφθιμένου μένος ἀνδρός.

Verſ. 7. *In noctemque dies.*] γοητεία Empedoclis.

στήσεις δ' ἐξ ὄμβροιο κελαινοῦ καίριον αὐχμὸν
ἀνθρώποις, στήσεις δὲ καὶ ἐξ αὐχμοῖο θερείου
ῥεύματα δενδρεόθρεπτα.

Verſ. 16. *ſoluitque animis miracula rerum.*] Lucretius.

Et finem ſtatuit cupedinis, atque timoris.

Verſ. 17.

Verſ. 17. *Eripuitque Ioui fulmen, vireſque Tonantis.*] Exoluit animos ſuperſtitione, & cauſſas, quæ ἀναιτιολογήτοις Deorum mythologiis adſcribebantur, ab vltima natura repetiuit: quod ab Epicuro ſuo factum Lucretius gloriatur. Propterea dixit eripuiſſe Ioui nomen & vires Tonantis: vt non Ioui amplius cauſſa tonandi, ſed naturæ attribuatur. Ouidius:

Iupiter an nerui diſcuſſa nube tonarent.

Quod poſtea Manilius expreſſit:

Et ſonitum ventis conceßit, nubibus ignem.

Nam qui legebat *Tonanti*, valde, vt in pleriſque omnibus, hallucinabatur. Sed aſinis reſpondere, aſinorum eſt, non hominum.

Verſ. 22. *Attribuitque ſuas formas.*] Κυριολογία. Nam μορφαὶ τὰ κατηστερισμένα dicuntur. Contra ἀμόρφωτοι ἀστέρες, quorum nulla eſt ἀστροθεσία. Aratus de eadem re, ἤλιθα μορφώσας. Hyginus etiam formas & corpora. Ptolemæus μορφώσεις in magna conſtructione, item lib. IV. τετραβίβλου, capite περὶ τῶν νομίμων γάμων: qui titulus deeſt hodie in excuſis.

Verſ. 23. *certa ſub lege notauit.*] Gemblacenſis — *certá ſub ſorte notauit.* quod retinemus. Ita ſemper loquitur.

Verſ. 25. *Sideribus variis.*] Omnino legendum *vario.*

Verſ. 29. *Tantas emergere moles.*] ἀρχαϊκῶς moles pro fluctibus. Attius:

——*tantas moles fluctuum.*

Verſ. 30. *Eximiam natura dedit.*] Deeſt τὸ CVI. vt alibi monuimus. Horatius: —*nemo vt ſit auarus, ſe probet*, id eſt, qui ſe probet.

Verſ. 33. *Ipſa mihi primum natura.*] οἰκονομία ad Sphæram Mundi, quæ præit apoteleſmaticæ, vt antea diximus.

Pag. 5. verſ. 2. *Quem ſiue ex nullis.*] Sententia Ariſtotelis, quem nunc deſignat. Is, vt probet Mundum ἀγένητον, inter alia ἀπὸ τοῦ τῆς κυκλοφορίας εἴδους ita concludit in ſecunda figura: Quod circulariter mouetur, nullum contrarium habet. Quod naſcitur, & denaſcitur, contrarium habet. Quod igitur circulariter mouetur, neque naſcitur, neque denaſcitur. Vide primum περὶ οὐρανοῦ. Nam ibi tandem concluditur, ἀδύνατον εἶναι, ἢ γινόμενόν ποτε ἄφθαρτόν τι διατελεῖν, ἢ ἀγένητον ὄν, καὶ ἀεὶ πρότερον ὂν φθαρῆναι. Fatum more ſuo Manilius φθορὰν vocat. Et ſubinde coniungit hæc vt contraria, natalem & fatum, vt Ariſtoteles γένεσιν καὶ φθοράν. Reliquos Philoſophos, qui negant mundo principium eſſe, vide apud Cenſorinum.

Verſ. 5. *Seu permixta Chaos.*] Siue mundus principio caret, vt vult Ariſtoteles: ſiue principium habet, vt Ægyptii. Scholiaſtes Ptolemæi: πρῶτον οἴδασι λέγειν γένεσιν Αἰγύπτιοι κόσμου. καὶ γὰρ ἀρχὴν μίαν οὐκ ἔχει, πολλὰς δέ. τὰ δὲ μερικὰ καὶ πολλὰς καὶ μίαν. μίαν μὲν τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ γενέσει τῶν ἀστέρων σύγκρισιν, ἣν εἰώθασι πῆξιν οἱ ἀποτελεσματικοὶ καλεῖν. Æſculapius Ægyptius vetuſtiſſimus ſcriptor in ſua Myriogeneſi dixit in poſterioribus partibus Libræ hanc πῆξιν factam,

eumque fuisse natalem Mundi. Firmicus de Libra: *Cætera enim ad* XXX. *numeros collocantur. In istu enim posterioribus partibus terra dicitur esse composita, vt barbarica ratio confirmat.* Barbarica ratio est Ægyptiaca, vt alibi ostendimus. Librain intelligit Ægyptiaci parapegmatis Dionysii aut Hipparchi, XXVII Septembris Iuliani. Ergo finis eius XXVI Octobris Iuliani. vbi sane mundus creatus. Vide librum quintum de emendat. Tempor. cap. de conditu rerum.

Vers. 5. *Chaos.*] Præter Hesiodum, Euripides, Menalippa:

ὁ δ' οὐρανός τε γαῖά τ' ἦν μορφὴ μία.
ἐπεὶ δ' ἐχωρίσθησαν ἀλλήλων δίχα,
τίκτουσι πάντα, κἀνέδωκαν εἰς φάος
τὰ δένδρα, πετεινά, θῆρας, οὕς θ' ἅλμη τρέφει,
γένος τε θνητῶν. ———

Vers. 8. *Siue indiuiduis.*] *ἀτόμοις.* micas vertit Seneca. Eandem cœcam materiem quum vocat, vsus est verbo Epicurei dogmatis. Nam Epicurus vult *οὐδέποτε ἄτομον ὦφθαι αἰσθήσει. πᾶν τε μέγεθος μὴ εἶναι περὶ ἀτόμους.*

Vers. 10. *Et pene ex nihilo summum est.*] Emendandum auctore Gemblacensi,

Et pene ex nihilo sumptum est, id est, cœpit. Pene nihilum vocat *τὴν ἄτομον*, qua Epicurus nihil exiguius in rerum natura esse dicebat. quod valde exagitat Cicero de Finib.

Vers. 12. *Siue ignis fabricauit.*] Dogma Heracliti.

Vers. 13. *habitantque per omne Corpus.*] In fine huius libri:

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui grauidas habitant fabricantes fulmina nubes.

Vers. 15. *Seu liquor hoc peperit.*] Thaletis Milesii sententia. Claudianus: *Hic confidit aquis, hic procreat omnia flammis.* Thales, & Heraclitus.

Vers. 16. *ipsumque vocat, quo soluitur ignem.*] Ex Gemblacensi legimus: *ipsumque vorat.* Elegantissime. Firmicus scribit libro tertio *ἐκπύρωσιν καὶ κατακλυσμὸν* alterum per alterum destrui, & ex eo interitu magnam *ἀποκατάστασιν* sequi. Liquor igitur vorat ignem, & ignis liquorem, alter alteri pestis est. Censorinus refert Aristotelem scripsisse maximi anni hiemem esse *κατακλυσμὸν*, æstatem *ἐκπύρωσιν*, & alterum ab altero alternis destrui.

Vers. 17. *Aut neque terra patrem.*] Patrem, *δημιουργόν.* Contra Platonis Timæum, in quo Deus opifex mundi adstruitur.

Vers. 18. *faciuntque Deum per quatuor artus.*] Deum, *τὸ πᾶν*, cuius artus, hoc est membra, quatuor *στοιχεῖα*, secundum veteres Theologos, qui illa *τοῦ ὅλου μέρη* dicunt, ideoque *ἄφθαρτα*: sed *κατὰ διαδοχὴν γενέσεως καὶ φθορᾶς* vnumquodque *γεννητὸν*, hoc est *κατὰ μέρος*: vt *στοιχεῖα*; quæ sunt in me *γεννητά*: at *τὰ ὅλα, ἀρχὰς στοιχείων.* Nam diuersa, *ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα*: quum *ἀρχαὶ* nihil aliud sint,

sint, quam πάντων στοιχείων ἠθροισμένοι ὄγκοι καὶ ὁλότητες τῶν στοιχείων. Qui plura ad hunc locum desiderat, adeat Alexandrum Aphrodisiensem principio Commentariorum in secundum Meteoron. Alioquin Stoici ἀρχὴν τῶν ὅλων dicebant Θεὸν καὶ ὕλην. Θεὸν μὲν τὸ ποιοῦν, ὕλην δὲ τὸ πάσχον. ἀφ' ὧν τὰ τέσσαρα στοιχεῖα γεγονέναι. Sed non est idem cum hoc nostro. Nam Stoici non faciunt τὰ στοιχεῖα membra Θεοῦ, vt illi veteres Theologi, de quibus jam diximus. Locus iste non omnibus patebat. Ideo fusius visum explicare.

Vers. 20. *tum per se cuncta creantur.*] Melius Gemblacensis:

—— *quum per se cuncta creantur.*

Vers. 23. *Quam nexus habilisque.*] Gemblacensis: *Quem nexus habilis, & opus, &c.* Legendum omnino.

Quæ nexus habiles, & opus generabile fingit.

Neque de hac lectione dubitauerit, nisi qui superiora non intelliget. Nexus vocat τὰς στοιχείων συζυγίας. Estque idem, quod non dudum dixerat:

Frigida ne calidis desint, aut humida siccis.

Et puero hoc perspicuum.

Vers. 24. *Atque omnis partus elementa rapacia reddunt.*] *reddit*, non *reddunt*, scribendum, nisi Grammaticæ ludibrium debemus. Nam de eadem concordia discorde, quæ nexus habiles reddit, sermo est, & ideo quæ reddit elementa omnis partus rapacia, aut capacia.

Vers. 24. *elementa rapacia.*] vel *capacia.* Vult enim ὕλην πάσης γενέσεως ὑποδοχήν: quæ propterea πανδεχὴς à Platonicis dicitur. Omnium enim formarum δεκτική. Tamen quod ὕλην τόπον καὶ χώραν vocet, non alienum est à mente huius nostri, qui capacem vocat.

Vers. 26. *Quod latet*] Locus ob leue mendum corruptissimus: Pro *superest.* Gemblacensis habet *supra est.* rectissime. Lege igitur:

Quod latet, & tantum supra est hominemque Deumque.

Nunquam, inquit, eius rei origo patebit, vtpote, quæ lateat, atque adeo supra ipsum Deum sit, nedum hominis captum. Impia illa sententia illorum Græcorum & Latinorum, Ne Deo quidem possibile esse, quod Plinius dixit *rem Deo improbam* lib. II. de Hipparcho. Rectissima emendatio. Nam τὸ *Superest* ineptissimum erat.

Vers. 27. *Sed facies quacunque*] Lege *quæcunque.* Quæcunque, inquit, est origo mundi, siue principium habet, siue non (nam id in dubio est) quæcunque igitur eius origo est, non dubitatur de forma; tametsi de natali eius.

Pag. 6. vers. 2. *flatusque natantis.*] Lege *fluctusque.* & ita Gemblacensis.

Vers. 3. *Æquora perfudit.*] Traiectio Maniliana, *Fluctus natantes Æquora perfudit,* id est, fluctus natantes fudit per æquora. Sic supra: *Inque Deum*

Deus

Deus ipse tulit. Deus Deum intulit. Item: *Ille potens turbam perfundere membra pilarum.* Fundere per membra.

Verſ. 14. *mediam tenet vndique ſedem.*] Eratoſthenes:

ἀυτὸς μέν μιν ἔτελμε μεσήρεα πάντῃ ὀλύμπου
κέντρου ἀπὸ σφαίρας. διὰ δ' ἄξονος ἐρήρειστο.

Verſ. 16. *fecitque cadendo vndique ne caderet.*] Idem infra:

Qua caderet, ſubeat cælum, rurſuſque reſurgat.

Parmenides:

εἴσῃ δ' αἰθερίαν τε φύσιν, τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα
σήματα, καὶ καθαρᾶς εὐαγέος ἠελίοιο
λαμπάδος ἔργ' ἀΐδηλα, καὶ ὁππόθεν ἐξεγένοντο.
ἔργα τε κύκλωπος πεύσῃ περίφοιτα σελήνης,
καὶ φύσιν. εἰδήσεις δὲ καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχοντα,
ἔνθεν ἔφυγε, καὶ ὥς μιν ἄγουσ' ἐπέδησεν ἀνάγκη
πείρατ' ἔχειν ἄστρων. —

Omnino poſtremos verſus expreſſit Manilius

Verſ. 18. *Ictaque contractis.*] Partes terræ in medium feruntur. pondus enim habent, donec ad medium peruenerint. Nam quod pondus habet, & ſecundum pondus mouetur, ideo vſque mouetur, quoad perveniat ad medium, ſiquidem nihil impediuerit. Quum igitur omnes partes in medium vergant, & minores à maioribus trudantur, ac denſentur, propterea quod maiores ſemper vrgeant vi ſua, quia ſcilicet pollent minoribus: eo facto tandem globi forma prodit: veluti quum è cera pila fit, ſemper id, quod inæqualiter extat, ac protuberat, in medium truditur fingendo. Igitur contractas plagas τὴν πίλησιν καὶ τὸν συμπιεσμὸν dicit. Atque eam τῆς σφαιρώσεως cauſſam eſſe opinatur Ariſtoteles, quum ait: σχῆμα δὲ ἔχειν σφαιροειδὲς ἀναγκαῖον αὐτήν. ἕκαστον γὰρ τῶν μορίων βάρος ἔχει μέχρι πρὸς τὸ μέσον. καὶ τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ μείζονος ὠθούμενον οὐχ οἷόν τε κυμαίνειν, ἀλλὰ συμπιέζεσθαι μᾶλλον, καὶ συγχωρεῖν ἕτερον ἑτέρῳ, ἕως ἂν ἔλθῃ ἐπὶ τὸ μέσον. Hæc ad verbum mentem Manilii aperiunt.

Verſ. 20. *Quod niſi librato.*] Contra Xenophanem. Pendere enim terram negabat, quam potius κάτω εἰς ἄπειρον καθήκειν contendebat. Ita enim canit:

γαίης μὲν τόδε πεῖρας ἄνω παρὰ ποσσὶν ὁρᾶται,
καὶ ῥεῖ προσπλάζον. τὸ κάτω δ' ἐς ἄπειρον ἱκνεῖται.

Verſ. 23. *Lunave ſubmerſos ageret per inania curſus.*] Malim *currus. Submerſos* dicit, quod ex inferioribus partibus ſupra horizontem producuntur. Vnde aſtruit argumentum de rotunditate terræ. Quomodo enim ſubmerſos currus in lucem promeret, ſi terra non eſſet rotunda?

Verſ. 27.

Vers. 27. *Sed medio suspensa manet, sunt peruia cuncta.*] Conclusio. Quia tellus in medio sita est, secundum ea, quæ demonstrata sunt: ergo omnia peruia sunt. Super subterque terram omnia patent. versiculus sequens alio pertinet.

Vers. 28. *Nam neque fortuitos.*] Contra Epicurum, qui censebat ortus fieri κατ' ἄναψιν, occasus κατὰ σβέσιν, quotiescunque ferat ἡ καλάσασις: item κατ' ἐμφάνειαν τε ὑπὲρ γῆς, καὶ κατ' ἐπιπρόσθησιν.

Vers. 30. *Solisve assiduos partus.*] Puerilis & ridicula Heracliti sententia. Dicebat, Solem ac cætera astra ignem esse: quum in oriente sint, accendi, propter eius partis calorem: in occasu extingui, propter frigiditatem, quæ in occiduis partibus est. verba eius sunt ε ἥλιος νέος ἐφ' ἡμέρῃ ἐστί.

Vers. 30. *& facta diurna.*] Lege, *fata*. Semper in hoc scriptore *factum* pro *fatum* commutatur etiam in Gemblacensi. Assiduos partus, & fata diurna Solis intelligit τὴν ἐφήμερον τοῦ ἡλίου γένεσιν καὶ φθοράν: quod vaticinabatur Heraclitus. Iamdudum monuimus τὴν φθορὰν fatum verti à Manilio.

Vers. *. *Inde suos sinuat flexus.*] Tres hos versiculos non habebat Gemblacensis, & merito. Sunt enim ex descriptione Lactei circuli. & quidem mirum, eos non solum in Codice Bonincontrii fuisse, sed etiam ab ipso tanquam legitimo loco positos explicari. Nos jamdudum eos expunximus.

Vers. 31. *Quum facies eadem signis per sæcula constet.*] Post hunc versum continuandus est ille, qui quintus ante hunc legebatur. Itaque versus ita continuandi:

Quum facies eadem signis per sæcula constet:
Qua caderet, subeat cœlum, rursusque resurgat:
Idem Phœbus eat cæli de partibus iisdem
Lunaque per totidem luces mutetur & orbes.

Plana sententia. Non, inquit, possum credere Solem aut Mundum quotidie renasci, quum videam easdem vices cæli & astrorum: cælum eadem parte surgere, & occidere, Lunam & Solem eosdem circuitus seruare. Nam vbi versiculus ille legitur, quis eius sententiam, qui saltem aliquid in literis videat, intelligebat?

Pagina 7. vers. 5. *Nunc his, nunc illis.*] Ita hæc leguntur in Gemblacensi.

——— quod tempora monstrant
Nunc his, nunc illis eadem regionibus orbis
Semper: & vlterius vadentibus ortus ad ortum,
Occasumve obitus cælo & cum Sole perennet.

Tantum in Gemblacensi legebatur *ortus*. pro quo *ortum* substituimus, vt infra *obitum*, non *obitus* dixit. Quum, inquit, eadem tempora sint semper iisdem regionibus orbis, & vlterius vadentibus ortus ad ortum, & contra obitus ad obitum continuetur cum ipso Cœlo & Sole.

Vers. 8. *Nec vero tibi natura admiranda.*] Duo proposuit, situm Terræ & eius formam. De situ jam absoluit. Sequitur forma, quam rotundam concludit.

Vers. 8. —— *quum pendeat ipse Mundus.*] Parmenides ad mentem Manilii.

Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ
μεσσόθεν ἰσοπαλὲς πάντῃ. τὸ γὰρ οὐκέτι μεῖζον.
οὔτέ γε βαιότερον πελάειν χρεών ἐστι τῇ, ἢ τῇ.
τοιοῦτόν γε τὸ ὂν μέσσοθί τε καὶ ἔσχατον ἴχει.

Vers. 18. *Nec patulas distenta plagas.*] Puta τραπεζοειδής: quod volebat Anaximander. Et multi veterum αἴτιον τῆς μονῆς τῆς γῆς τὸ πλάτος nugati sunt.

Vers. 20. *Hæc est Naturæ facies.*] Empedocles περὶ τοῦ κόσμου.

ἀλλ' ὅγε πάντοθεν ἶσος ἔφυ, καὶ πάμπαν ἀπείρων,
Σφαῖρος, κυκλοτερὴς, μονίῃ περιηγέϊ χαίρων.
τόσσον ἔνερθ' ἀίδεω, ὅσον οὐρανός ἐς ἀπὸ γαίης.

Vers. 21. —*teretes facit esse figuras Stellarum.*] ἰδιωτισμός. Teres, ἀντὶ τοῦ σφαιροειδοῦς. Nam Teres non est σφαιροειδὴς, sed κυλινδροειδής. Eadem κατάχρησις libr. III:

Quam teretis natura soli decircinat orbem
In tumidum. —— Item:
Sed teretem acclini mundum comitantia semper.

Ausonius in ludo septem Sapientum dixit orbem teretem. Sæpissime ita vsurpatur à Festo Auieno in περιηγήσει Dionysii.

Vers. 24. *Quod globus obliquos.*] Quia quo propior Soli, eo obliquius illustratur. Nothi enim luminis haustu, vt Catullus ait, lucet. Parmenides:

Αἰεὶ παπταίνουσα πρὸς αὐγὰς ἠελίοιο
νυκτιφαὴς, περὶ γαῖαν ἀλώμενον ἀλλότριον φῶς.

Vers. 25. *Hæc æterna manet Diuisque simillima forma.*] Plato: σχῆμα δ' ἔδωκεν αὐτῷ τὸ πρέπον, καὶ συγγενές. Vide reliqua in Timæo. Aristoteles τῷ παντὶ τὸ σφαιροειδὲς attribuit à necessitate, ne scilicet vacuum extra relinquat. quod tamen ante eum dixerat Empedocles,

οὐδέ τι τοῦ παντὸς κενεὸν πέλει, οὐδὲ περισσόν.

Astronomi ἐκ τῶν φαινομένων rotundam formam colligunt: Ptolemæus ἐν τῶν ἀρεσκόντων. Platonici vero ita colligunt: Quod tenuissimum, simplicissimum, &

mum & maxime similarium partium sit æther. Similarium autem similes superficies. Eiusmodi vero sunt soli circuli inter planas figuras, globi inter solidas, &c.

Vers. 26. *Cui neque principium est vsquam.*] Ita hæc interpungenda:

Cui neque principium est vsquam, neque finis: in ipso
Sed similis toto remanet, perque omnia par est.

In ipso, id est, in se ipso. vt in Sphæra barbarica: —*populum suspendit ab ipso.* à se ipso. & —*totus volat vndique in ipsum.* in se ipsum. ἑλληνισμός. εἰς αὐτὸν, ἐν αὐτῷ, pro εἰς αὑτὸν, ἐν αὑτῷ.

Vers. 28. *Sic stellis glomerata manent, Mundumque figurant.*] Lege:

Sic stellis glomerata manet, Mundoque figura.

Quis tam alienus à sensu literarum, vt vulgatam lectionem tueri velit, neque ad congruentiam sermonis, neque ad mentem auctoris?

Vers. 29. *Iccirco terris non omnibus omnia signa.*] Duobus argumentis disputationem suam munit: ἐκ τῶν πόρρωθεν scilicet, καὶ ἐκ τῶν ἐγγύθεν: quorum alterum ἐν θεωρήσει versatur, alterum ἐν κοινῇ ἐννοίᾳ καὶ αἰσθήσει. Nam omnia pondera deorsum vergere, & eo dato terram σφαιροειδῆ probare, primum ἐκ τῆς κατὰ μέσον φορᾶς, deinde ὅτι πᾶν σῶμα ἐπὶ τὸ αὐτοῦ ἄρτημα νεύει, ea vere est, ἡ πόρρωθεν θεωρουμένη. Longe enim quanquam ex confessis petitum argumentum. At ex mari, item ex stellis, vt in Canopi exemplo, quod adfert, & eiusmodi similibus idem probare, id τῶν ἐγγύθεν est. Sensu enim percipimus. Sic ἐκ τῶν ἐγγύθεν terræ rotunditatem colligit Plinius: quem vide lib. II. cap. LXX. vt Ptolemæum in primo magni operis, vt alios taceam.

Vers. 30. *nusquam inuenies fulgere Canopum.*] Canopus est fulgida stella in gubernaculo austrino nauis Argus. Ita omnes veteres, præter Hyginum, qui τὸν ἔσχατον τοῦ πηδαλίου Canopum vocatum scribit. Et idem scribit Capella ab Hygino mutuatus. Alio nomine ab adulatoribus aulæ Ægyptiacæ hæc stella dicta fuit Ptolemæus. Canopus igitur ὁ λαμπρότατος ἐν τῷ νοτίῳ τῆς Ἀργοῦς πηδαλίῳ non videtur nisi Rhodo in Austrum pergentibus. Canopum Gadibus & Cnidi videri, quia in eadem inclinatione sunt, testis Strabo. Et quidem Cnidii diu ostendebant turrem, seu speculam, ex qua Eudoxus eorum popularis Canopum speculari solebat. Ab eo eam turrim magna veneratione obseruabant, & σκοπὴν Εὐδόξου vocabant.

Vers. 32. *Sed quærent Helicen.*] Falsum. Hodie Alexandriæ Canopus extat supra orizontem plane conspicuus, item tota Vrsa maior, siue Helice cum principio Virginis. Itaque Sole in quinto gradu Piscium subtus Orizontem Alexandrinum demerso, tota Helice, & Canopus è regione, in ortiuo finitore vespere conspicui sunt. Hoc tantum debebat dicere Manilius, Canopum in Ægypto apparere, qui in Græcia nunquam videtur. & argumentum tritissimum est. Sæculo Manilii Sole circiter in XXIII parte

Aquarii occidente, ambo Helice & Canopus ἀκρόνυχοι toti supra finitorem extabant.

Pag. 8. verſ. 2. *Te teſtem dat, Luna, ſui.*] Et hoc vnum ex vulgatiſſimis argumentis τῶν ἐγγύθεν: deliquia Lunaria ab iis prius videri, qui propius à Sole oriente abſunt. Vnde terræ rotunda forma colligitur, cuius κυρτώματα officiunt, ne eclipſim videant eodem tempore, qui remotiores ſunt occidentem verſus.

Verſ. 7. *infectis volucris alis.*] Mirum alas Lunæ attribui, quod plane ἰδιωτικόν. — *infecto volucris ore*, aut tale quid, debuit dicere.

Verſ. 8. *Seraque in extremus.*] Lunæ delinquenti crepitu æreorum vaſorum ſuccurri ſolitum, ſi pluribus probare velim, & lectorum judiciis diffidam, & meo otio abutar. Pleni ſunt libri veterum Hiſtoricorum & Poetarum. Plinius: *Deliquio Solis & Lunæ veneficia arguente mortalitate; & ob id crepitu diſſono auxiliante.* Turcæ & Muhammedani omnes clamoribus defectum Lunæ reuocant. Quod quum Chriſtiani quidam facerent, id interdicitur capite V Concilii Arelatenſis. & de eadem re extat Homilia Maximi, Taurinenſis Epiſcopi. quæ tamen Homilia refertur inter Ambroſii ſermones. Eſtque LXXXII ſermo. Sed miratus ſum Bonincontrium hoc factum vidiſſe in municipio ſuo Miniatenſi.

Verſ. 9. *Simul icta per omnes.*] Icta, vel quia amiſit lucem, vnde & Arabibus eclipſis انكساف & Iudæis dicitur לקי id eſt, percuſſio: vel quia dicebatur vapulare veneficis mulieribus. Martialis:

Quum ſecta magico Luna vapulat Rhombo.

Nam & Martiali ſecta eſt, quod hic icta. Sane percuſſam Lunam dicit Lucanus, quum deficit:

Terrarum ſubita percuſſa expalluit vmbra.

Et propterea Iudæi defectus luminarium vocant vapulationes.

Verſ. 9. *per omnes Deficeret.*] Exemplum. Defectus Lunæ, qui accidit pugna ad Gaugamela, viſus hora ſecunda noctis Babylone, Sole occidente in Calabria. Itaque Toleti non potuit videri. Ita per omnes gentes non poteſt deficere Luna, vt loquitur Manilius, id eſt, per omnes gentes defectus idem non videtur. Cauſſa, tumor terræ, vt argumentatur.

Verſ. 11. *Sed quia per teretem.*] Non eſt quidem abſoluti orbis, ſi campos, montes, ac valles ſpectes. ſed eius amplexu ſi capita linearum comprehendas in ambitu, tunc plane σφαιροειδὲς σχῆμα efficitur. Terra enim non eſt σφαῖρα, ſed σφαιροειδής. Nam σφαῖρα vbique ὁμαλή. At σφαιροειδὲς habet εἰσοχὰς καὶ ἐξοχάς. Scio aliud σφαιροειδὲς eſſe apud Archimeden.

Verſ. 17. *Hanc circum varia.*] περίοικοι.

Verſ. 20. *Sub pedibuſque jacet.*] ἀντίχθονες, ἀντίποδες.

Verſ. 23.

Verſ. 23. *Hinc vbi ad occaſus.*] Sane legendum *ab occaſu.* Quis dubitat Solem ἐκ διαμέτρε intelligi? Nam Sol in occaſu conſtitutus reſpicit ortus noſtros: & ab occaſu noſtro oritur aliis. Quod ſi ortus adiectiue accipiatur, quid abſurdius poterit dici, quam Solem ortum aſpicere ad ortus noſtros?

Verſ. 23. *Hinc vbi.*] Gemblacenſis *Hanc.* male.

Verſ. 25. *Et cum luce refert operum vadimonia terris.*] Sic eodem modo Plinius dixit *vadimonia tempeſtatum*, τὴν ἐμπροθεσμίαν τῶν χειμώνων, τοὺς ἐμπροθέσμους χειμῶνας.

Verſ. 26. *ſomnoſque in membra locamus.*] Negamus Latine dictum, ſomnos in membra locare: ſed membra ſomno & in ſomnos locare. Gemblacenſis, *ſomnos in membra locamus.* Nos legimus, *ſomno ſic membra locamus.* Non admittemus hanc κακοζηλίαν, vt dictum ſit, *ſomnos in* pro *in ſomnos.* Puerile & nugatorium, & aſinorum potius, quam hominum.

Verſ. 27. *Pontus vtroſque ſuus.*] Creberrimum Arato & huic ſcriptori, Oceanum & vndam ἀντὶ τοῦ ὁρίζοντος καὶ τῆς περάτης vſurpare.

Verſ. 27. *Diſtinguit & alligat.*] Diſtinguit nos orizon noſter ab illis, qui vltra orizontem noſtrum incolunt. alligat idem nempe occaſus noſtros cum illorum ortibus.

Pag. 9. verſ. 1. *Alter vt alterius.*] Poteſt legi: *Alterum vt alterius.* Eleganter autem τὸ *faciatque feratque* expreſſit τὸ ποιητικὸν, καὶ τὸ πάσχον. τὸ ποιητικὸν τὴν πρώτην αἰτίαν. τὸ πάσχον, τὸ ὑποκείμενον.

Verſ. 5. *Quæ media obliquum.*] Auctore Gemblacenſi corrige:

Quæ media obliquo præcingunt ordine mundum.

Verſ. 8. *Omnia quæ poſſis cælo variare ſereno.*] Melius Gemblacenſis, *cælo numerare ſereno.* Ita reponendum.

Verſ. 10. *Vt ſit idem Mundi primum.*] Zodiacum Mundi arcem vocat, quod ex eo ortus & interitus præcipuæ cauſæ defluunt, & quod, vt ipſe ait, ex eo ratio fatorum ducitur omnis. Ab eo igitur merito orditur, vt primum ſit loco & ordine, quod mundi continet arcem. Sic auctor Alcabicii à Nitak, hoc eſt, à circulo Zodiaco, ab eadem cauſſa orſus eſt.

Pag. 9. v. 12. *Reſpicit admirans aduerſum.*] Lege *auerſum.* Neque enim Taurus aduerſus eſt Arieti, cum clunes eius ſint oppoſitæ Arieti. Alioqui contradiceret ſibi, qui dicat Taurum ſummiſſo vultu vocantem Geminos. Reſpicit igitur Geminos. Proinde auerſus eſt Arieti. Stupidum eſſe oportet, qui aliter cenſeat, & præterea ignarum ἀστροθεσίας. Semper aduerſum pro auerſo poſitum in his libris perperam, vbi de Tauro agitur. Apud Ouidium quoque II. Metamorph. legendum:

Per tamen auerſi gradieris cornua Tauri.

Mendoſe excuditur *aduerſi.*

Verſ. 13. *Summiſſo vultu.*] ἐκ τῆς ἀστροθεσίας deſumptum eſt. Eſt enim ingeniculatus, & tanquam bos humi procumbens. vnde & interpres Ptolemæi κυρτὸν vocat, Lucanus curuatum.

——— *niſi poplite laſſo*
Vltima curuati procederet vngula Tauri.

Quare ideo ἀπτῆνα Arato dicitur: & alibi à Manilio flexus, item nixus. Eſt autem, vt diximus, auerſus Arieti, aduerſus Geminis.

Verſ. 16. *Attrahit ardenti.*] Libra Scorpium dicitur attrahere ideo, quod Scorpii Dodecatemorion in Libra finitur, atque abſoluitur. Nam eius Chelæ partem Libræ occupant. Vnde Chelarum nomine etiam Libra intelligitur, tam apud hunc noſtrum, quam alios ſcriptores. Et Græci notant τὰς χηλὰς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ζυγὸν καλεῖσθαι.

Verſ. 17. *Contentum dirigit arcum.*] Gemblacenſis, *contento dirigit arcu.* quod ſine dubio verum eſt. Dirigere Manilius ponit abſolute, vt Tertullianus ſemper: eſtque quod Homerus dicit τιτύσκεσθαι. ἄντα τιτυσκόμενος, contra dirigens. Sic in Apoteleſmatis:

Cancer in aduerſum Capricorni dirigit aſtrum.

Vetus Scholiaſtes Germanici in Fluuio: Et ideo inter aſtra collocatus, quod à meridianis partibus dirigere cernitur. Apud Perſium:

Eſt aliquid, quo tendis, & in quod dirigis arcum.

Et Manilius ipſe pag. 34, 29.

Vt Capricornus, & hic, qui tentum dirigit arcum.

Fortaſſe apud Perſium legendum *arcu*, & ibi, *qui tento dirigit arcu.*

Verſ. 18. *Miſſurus jamque ſagittam.*] Decurtata locutio, *jamque* pro *jamiamque.*

Verſ. 19. *Tum venit anguſto.*] Et hic quoque ἐκ τῆς ἀστροθεσίας anguſtum Capricornum dicit, quod contractior ἐν χειρογραφίᾳ pingeretur. Infra:

Aſt anguſta fouet Capricorni ſidera Veſta. Item:
Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in aſtris.

vel quia à centro oculi ad Capricornum linea ducta humillima eſt omnium quæ ab oculo ad Signiferum ducuntur. Aratus de Capricorno:

——— αὐτὰρ ὅγε πρότερος καὶ νειόθι μᾶλλον
κέκλιται αἰγόκερως, ἵνα ἐς τρέπετ' ἠελίοιο.

Qui legunt *Auguſto*, valde eos fugit ratio. Nam quid eſt Capricornus Auguſto ſidere flexus? De Auguſto ſub Capricorno nato alibi dicetur. Idem accidit loco Iuuenalis Satyra x, vt *Auguſta* pro *anguſta* legeretur:

——— *anguſta Caprearum in rupe ſedentis.*

Nam ita habent boni codices. Et tamen eo jure poſſunt Capreæ dici Auguſtæ, quo Capricornus Auguſtus. Neutrum tamen ad mentem auctoris ſui.

V. 20.

Verſ. 20. *Poſt hunc inflexam diffundit.*] Lege *defundit*. Diffundere eſt infundibulo in vas inuergere. Defundere eſt vas deplere. Sic Diffuſores olearii dicebantur, qui in vaſa olearia oleum infundebant: erantque auctorati in municipiis, vt in his regionibus diffuſores vinarii & cereuiſiarii. In veteri inſcriptione: EQ. R. DIFFVS. OLEARIO. EX. BAETICA. Id eſt, Equiti Romano, Diffuſori oleario.

Verſ. 21. *Piſcibus aſſuetus auide.*] Nam alter ex gemellis piſcibus cognomine νότιος deglutit aquam ex vrna Aquarii defluentem. In prima Inſtitutione: — *& effuſo gaudentes æquore Piſces.*

Verſ. 26. *In diuerſa ſitu.*] Scribe *ſita*. Et ita Gemblacenſis. Exprimit Aratea:

ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι ——

Verſ. 28. *Libratumque regit.*] Axis non regit orbem, ſed gerit. Ita repone. Germanicus de Axe:

Librataſque tenet terras. ——

Verſ. 30. *Æthereoſque rotat curſus immotus.*] Ex Arateis, quæ Manilius reddidit, apparet diſtinguendum:

Æthereoſque rotat curſus. immotus at ille, &c.

Nam hoc vult: Ipſe rotat, at non rotatur. αὐτὰρ ὅγ' οὐδ' ὀλίγον μετανίσσεται.

Verſ. 32. *directus conſpicit.*] Qui mediocriter Latine ſcit, videt verbum, quod Grammatica abſolutum vocat, hic ſubſtituendum ἀντὶ τοῦ *conſpicit*. Et tirunculo patet *conſtitit* legendum. ἄρηρεν. Reddit enim Aratea, vt ſolet. ——— ἀλλὰ μάλ' αὔτως

ἄξων αἰὲν ἄρηρεν ——— Ideo Auienus eadem vertens eodem verbo, quo Manilius vſus:

—— *vt ſemel hærens conſtitit.* ——

Ecquod genus loquendi eſt? Axis conſpicit, directus per medium orbem. Quid quod neceſſarium eſt verbum *conſtitit*? Immotum enim vult deſignare. Aliter nugaretur.

Verſ. 33. *Nec vero è ſolido ſtat robore corporis eius.*] Legendum *robur*. Error natus, quia *robor* veteres librarii ſcribebant. Nec vero, inquit, robur eius corporis conſtat è ſolido. Non affingenda eſt ei robuſta materia, quia mundum ſuſtineat. neque pars eſt terræ, quod terram gerat, vt videtur velle fabula Græcorum de columna Atlantis: ſed tenuiſſimam Vniuerſi partem λόγῳ tantum θεωρητὴν ponendum eſſe. Nam in medio corporis, quod circulari motu agitatur, manet aliquid, circa quod mouetur. Mundus autem circa Axem mouetur. Igitur Axis eſt pars Mundi, non vtique ex ſolida materia. neque graue pondus habebit ideo, quod ferat onus ætheris alti. Eſt enim ἀσώματος γραμμή. Propterea tenuem, hoc eſt, ἀσώματον vocat Manilius: tametſi

tametsi alia ratione vocetur σῶμα, & hic corpus illi attribuatur, per relationem scilicet, καὶ πρός τι.

Vers. 33. *corporis eius.*] Gemblacensis *corporis ei.* Etiam Lucretius primam τοῦ *ei* producit. Nihil tamen mutandum censeam. Nam in tam inquinato exemplari prudenter agendum, nisi ridiculi esse volumus.

Pag. 10. Vers. 5. *Vt verti non poßit in ipsum.*] More suo dixit *in ipsum* pro in se ipsum. Vsque adeo, inquit, est tenuis Axis, vt ipse circa se ipsum moueri non possit, quomodo Mundus circa ipsum mouetur. Quod si aliquis dicit circa suum centrum moueri, impossibilia dicit. Nam quum centrum sit ὅρος ἀσώματος; non poterit manere interea, dum illa, quorum est ὅρος, mouentur. Non enim per se subsistit centrum. Igitur si non manet centrum, neque per se mouebitur. Videndum tamen, an præstaret legi, *id ipsum.* Quod sane verius est. Adeo tenue, vt id ipsum quidem non vertatur, circa eum autem omnia vertantur. Vera est lectio illa.

Vers. 6. *Nec jam inclinari.*] Per inclinationem intelligit duas κατ' ἀξίαν κινήσεις, τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω. Nam κλίσις constat ex vtraque. Quod addit —*nec se conuertere*: intelligit τὴν περιέξ.

Vers. 6. *nec se conuertere in orbem.*] Iam explicauimus. Etenim & in vniuersum siquid moueri oportet secundum locum, necesse manere aliquod corpus, à quo, aut circa quod moueri debet. Hæc præclare Philosophus & in libris de Cœlo, & ἐν τοῖς περὶ κινήσεως ζώων.

Vers. 8. *Ipse videt circa.*] Aratus — περὶ δ' οὐρανὸς αὐτὸν ἀγινεῖ.

Vers. 11. *decircinat arcton.*] Lege *arcum.* Aratus iisdem verbis, sed de minore: Μειοτέρη γὰρ πᾶσα περιστρέφεται στροφάλιγγι. hoc est:

Arcum namque minor decircinat Vrsa minorem.

Vers. 14. *Angusto Cynosura breuis.*] Aratus: ἡ δ' ἑτέρη ὀλίγη μέν. — Theo: προφατὶ ὀλίγη ἐστὶν. ἀμυδροτέρα γάρ.

Vers. 15. *sed judice vincit* Maiorem *Tyrio*—] Aratus: — ἀτὰρ ναύτῃσιν ἀρείων. Propterea φοινίκη dicta fuit. Auctores Hyginus, & Scholiastes Germanici. Alii dicunt Thaletem Phœnicem fuisse, & primum Phœnicibus popularibus suis Cynosuram indicasse, vt etiam Callimachus testatur in Choliambis,

> ἔπλευσεν εἰς Μίλητον. ἦν γὰρ ἡ νίκη
> Θάλητος, ὅς τἆλλα δεξιὸς γνώμην
> καὶ τῆς ἁμάξης ἐλέγετο σταθμήσασθαι
> τοὺς ἀστερίσκους, οἷς πλέουσι Φοίνικες.

Atque vt hoc non ignotum doctis, ita illud paucissimis, Vrsam Ἀγάνναν vocatam. Hesychius: ἀγάννα, ἡ ἐν οὐρανῷ ἄρκτος.

Vers. 18.

v. 18. *vtraque caudam.*] Rotundè vertit Aratea:

αἳ δή τοι κεφαλὰς μὲν ἐπ' ἰξύας αἰὲν ἔχουσιν
ἀλλήλων αἰεὶ δὲ κατωμάδιαι φορέονται
ἔμπαλιν εἰς ὤμους τετραμμέναι. ———

Et in veteri Sphæra:

——— ἀμφὶ μὲν πόλον
ἄρκτους διπλᾶς πρὸς νῶτα νεύσας τόποις
ἀντιστρόφοις οὐραῖσιν ἀλλήλαιν φοραῖς
σκολιαῖσιν εἴργει μὴ πελάζεσθαι δράκων.

v. 20. *amplexus vtrunquè.*] Aut *vtrinque* aut *vtranque* legendum.

v. 22. *Ne coëant.*] Verba ex veteri Sphæra, quæ modo protulimus.

εἴργει μὴ πελάζεσθαι δράκων.

v. 26. *Hinc vicina Poli.*] Legendum *Polis*. Nam aliæ ſtellæ vtrique polo, aliæ Zodiaco vicinæ. Zodiacum autem vocat Cœli flammas, quod per eum Sol feratur.

v. 27. *Quæ quia diſsimilis.*] Ab aëre ſtellas temperari vult : quaſi ab aëre vires accipiant, & non potius aërem inficiant ipſæ. Simile quid Ptolemæus de Luna, cui humectandi vim ideo tribuit, quod terræ vaporibus vicinior ſit. Nimirum perſpicue hoc vult, Lunæ humiditatem & frigiditatem à terra eſſe. Idem tinnit eius ſententia, quæ concludit Saturnum minus humectare, quod à terræ vaporibus remotiſſimus ſit. Ergo ſupra Lunam omnia, etiam Luna ipſa, erunt corruptioni obnoxia, ſiquidem vera prædicat. Cardanus ſententiam interpretatione lenire conatur : Lunam non infici vaporibus, ſed ab ea vapores trahi. Quod longe alieniſſimum ab hypotheſi Ptolemæi : qui diſerte ſcribit Lunam perinde humectare, quod terræ vaporibus vicina ſit, vt calefacere, quia & radiis Solis afficitur. Si afficitur à terra, quomodo terram afficiet, vt vult Cardanus? Qui Ptolemæum hic defendunt, fruſtra ſunt. Quemadmodum igitur Ptolemæus vim humiditatis Lunaris τῇ περιγειότητι, & ſiccitatis Saturniæ, τῇ ἀπογειότητι attribuit, ita etiam Manilius noſter ab eadem Philoſophia vires ſtellarum cenſet, non ex ipſis, ſed ex vicinitate aut intervallo.

v. 18. *Frugiferum ſub ſe reddunt.*] Ex Arato de Zodiaco ad verbum pene. ——— καὶ οἱ περὶ τοῦτον ἰόντι
Κύκλον ἀέξονται πᾶσαι ἐπικάρπιοι ὧραι.

Peripatetici ad mentem Arati & Manilii : ἡ τῶν ἄστρων καὶ καθόλου τῶν οὐρανίων περιφορὰ τῆς ἔνδον ἁπάντων σωμάτων διοικήσεως ἐστὶν αἰτία. ἡ γὰρ ποιὰ κίνησις αὐτῶν τροπὰς ποιεῖ τοῖς τῇδε καὶ μεταβολάς, ἐξ ὧν χειμῶντε καὶ θέρος, καὶ ἡ τῶν ἄλλων καιρῶν ὕπαρξις, ἐξ ὧν γένεσις καρπῶν, καὶ φυτῶν, ἀφ' ὧν τρέφεται τὰ ζῶα καὶ γίνεται τὴν ὕλην ἐξ αὐτῶν χορηγούμενα. Sed non dicunt hæc omnia accidere ab aëre, aut intervallis, vt Manilius, ſed ἀπὸ τῆς ποιᾶς αὐτῶν κινήσεως.

v. 30. *Nixa venit ſpecies.*] Aratus dicit non habere nomen.

——— τὸ μὲν ὄτις ἐπίσταται ἀμφαδὸν εἰπεῖν,

οὐδ' ὅτεῳ κρέμαται κεῖνος πόνῳ.

Sed Hygenus dicit vocatum Cetea, Κητέα. alii Herculem. Vide Hygenum, & Feſtum Auienum. Apud Aratum legimus ὅτεῳ, non ᾧτινι. niſi quis malit ὅτινι. quod idem eſt. ὅτινος, ὅτινι, ὅτινα poëtice. id eſt, οὗ τινὸς, ᾧ τινὶ, ὅν τινα.

v. 32. *Quod ſimilis junctis.*] Cuinam eſt ſimilis? De hoc ſilentium: neque mirum. Corruptus enim locus. Legebamus *Cui ſimilis*. *Cui* Bootæ ſcilicet. βοώτης eſt bubulcus. Arctophylax, inquit, dicitur & βοώτης ſiue bubulcus. Quare? quod bubulco aut bootæ ſimilis inſtat junctis juuencis. Sed & Gemblacenſis habet *Quod ſimilis*. Poteſt etiam eſſe ſolens error in illo exemplari *Quod*, pro *Quoi*, vt alibi non ſemel aperiemus. Igitur *Quoi ſimilis junctis inſtat de more juuencis*, exprimit Aratea:

ἐξόπιθεν δ' Ελίκης φέρεται ἐλάοντι ἐοικὼς

Ἀρκτοφύλαξ τόν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι Βοώτην. id eſt:

Poſt Helicen inſtanti ſimilis de more juuencis

Artophylax ſequitur. quidam dixere bubulcum. Ouidius:

Artophylax formam terga ſequentis habet.

Quoi ſimilis.] Nimirum τῷ βοώτῃ. id eſt τῷ βουκολοῦντι, inſtanti juuencis, vel, vt Aratus: ἐλάοντι ἐοικώς. Cæſar Germanicus:

Inde Helicen ſequitur ſenior, baculoque minatur,

Siue ille Arctophylax Bacchio munere cæſus

Icarus ereptam penſauit munere vitam.

Ita enim olim deprauatiſſimos illos verſus corrigebamus. Quod Aratus ἐλάοντι ἐοικὼς, & Manilius *inſtat de more juuencis*, ipſe verbo Agricolarum dixit *baculo minatur*. Nam minari boues eſt, quod Græcis ὁμοκλεῖν, & Tibullo increpare.

Aut ſtimulo tardos increpuiſſe boues.

Et Ouidius illas ὁμοκλὰς bubulcorum minas vocat primo de Ponto:

Addiſcam Getici quæ norunt verba juuenci,

Aſſuetas illis adiiciamque minas.

Inde minari, ἀντὶ τοῦ βουκολεῖν. Tamen minare inferior vetuſtas dixit, non minari. quod verbum Apuleius, Hieronymus in Bibliis Latinis, & alii æquales illorum temporum vſurparunt. Idiotiſmus Italicus, Hiſpanicus, Gallicus retinet hactenus. Baculo minari quum dicit, intelligit Pedum paſtorale, quod in Aſteriſmis dicitur κολόρροβος, id eſt καλαύροψ. Adiicit Germanicus Arctophylacem à nonnullis Icarum vocari. Propterea Septemtriones Icarios boues vocat Propertius:

Flectant Icarii ſidera tarda boues.

Malim

Malim vero legere ex Gemblacensi.

Quod similis junctis instat de more iuuencis.

Sunt enim ad verbum ex Arato:

ἐξόπιθεν δ' Ἑλίκης φέρεται ἐλάοντι ἐοικὼς
Ἀρκτοφύλαξ, τόν ῥ' ἄνδρες ἐπικλείουσι βοώτην,
οὕνεχ' ἁμαξαίης ἐπαφώμενος εἴδεται ἄρκτου.

Manilius:

A tergo nitet Arctophylax, idemque bootes,
Quod similis junctis instat de more iuuencis.

Nam booten, id est bubulcum eapropter dictum scribit, quod stimulo instet bubus. Ergo *Quod* ex Arati οὕνεκα.

v. 33. *Arcturumque rapit medio sub pectore secum.*] Medio sub pectore, Arato ὑπὸ ζώνῃ ex Eudoxo. Geminus: ἀνὰ μέσον τῶν σκελῶν τοῦ ἀρκτοφύλακος. item in Asterismis: ὁ μεταξὺ τῶν μηρῶν ὁ καλούμενος Ἀρκτοῦρος ὑπόκιρρος. Vitruvius: *Ab eo non longe conformata est Virgo, cuius supra humerum dextrum lucidissima stella nititur, quam nostri prouindemiatorem, Græci προτρυγητὴν vocitant. candens autem magis species eius est. Colorata item alia contra est stella media genuorum custodis Arcti, qui Arcturus dicitur.* Ita enim ille locus distinguendus Vitruuii, in quo stella colorata dicitur, quæ in Asterismis ὑπόκιρρος. Totus locus hodie mendosissime legitur, ne ab interprete quidem doctissimo intellectus. Hipparchus Booten collocat in Zona vt Eudoxus, & Aratus.

Pag. 11. v. 1. *Claro volat orbe corona.*] *Volat* Manilio est, quod Arato δεδίνηται, ἄπτεται, στρέφεται, εἰλεῖται, ἐλίσσεται, & similia. Mala vero fide dixit Parte alia. Nam corona sita est inter Arctophylacem, & τὸν ἐν γόνασι. Male etiam à tergo nitet Arctophylax. corona enim interiecta est. Sed ex opinione vulgi dicit.

v. 2. *nam stella vincitur vna.*] Nimirum omnium septem reliquarum maxima, vnica secundæ magnitudinis. Frontis meminit, quia & puellam ipsam χαλινοειδῆ vult, vt patet ex Sphæra barbarica.

v. 3. *Circulus in medio.*] Perturbata sententia huius loci ita ex Gemblacensi restituitur:

——— *nam stella vincitur vna*
Circulus, in media radians quæ proxima fronte,
Candidaque ardenti distinguit lumina flamma,
Gnosia deserta & fulgent monimenta puellæ.

v. 3. *in media radians quæ.*] ἐλλειπτικῶς. ὅς ἐστι λαμπρότατος κατὰ τὸ μέτωπον. Supplendum enim ἐστι.

v. 5. *Gnosia deserta fulgent.*] Gemblacensis: *Gnosia deserta & fulgent.* sine qua fultura corruebat contextus totius sententiæ.

F 2 v. 6.

v. 6. *At Lyra deductis.*] Inepte. Lege *diductis.* vt dicuntur diducta brachia, quomodo illa cornua brachia dicuntur Hygino, pectines Scholiastæ Germanici, quum tamen alias pecten sit πλῆκτρον. Qui scit quæ figura fuerit veteris Lyræ, nunquam poterit dubitare recte à nobis *diductis* correctum fuisse. Sic in eadem notione infra de Cycno:

Nunc quoque diductas volitat stellatus in alas.

Vbi par error. Nam notio verbi deducere in illo versiculo — *tenuis deducitur Axis,* non potest hic locum habere. Ibi enim deducitur, est διάγεται, à polo ad polum traiicitur. Itaque nihil est dissimilius. Sunt pueriles σκιαμαχίαι. Cicero in Arateis:

Ni parte ex Aquilonis opacam pellere nubem
Cœperit, & subitis auris diduxerit Ara.

Ibi diducere nubes est quod Virgilio, differre nubila. At penitus contrarium nubes deducere. Persius:

At tibi quæ Samios diduxit litera ramos.

Cornua Y literæ sunt diducta, vt cornua Lyræ. Longior in puerili disputatione fui, propter nescio quæ abortiua judicia.

v. 13. *Serpentem magnis.*] Quis tam cæcus, vt non videat hic non solum perturbatum sensum esse ob menda codicum, sed etiam traiectionem vnius versiculi factam esse? Apponemus locum integrum, quomodo legendum censemus, imo quomodo ratio postulat legi.

Serpentem magnis Ophiuchus nomine signis
Diuidit, & toto mergentem corpore corpus
Explicat, & nodos sinuataque terga per orbes
Expedit, effusis per laxa volumina palmis.
Respicit ille tamem molli ceruice reflexus.
Semper erit paribus bellum, quia viribus æquant.

Quibus versibus quis meliores super hac re aut facere, aut exigere velit? Valde alienum à Musis esse oportet, qui hanc venustatem non capit. At quæ absurditas in vulgata lectione erat? Ex ipsa ergo schediographia pulchre Serpentarium nobis proposuit.

v. 14. *Diuidit.*] Quia vtraque manu anguem tenet, vt ex vno duos efficere videatur.

v. 14. *& toto mergentem corpore corpus Explicat.*] Nam pingitur Serpentarius expediens spiras & volumina Serpentis. Mallem *& torto.* In Gemblacensi hoc versu inducto alius superscriptus erat:

——— *atq; etiam toto ingens corpore corpus Explicat.* ———

v. 15. *vt nodos.*] Et sententia postulat legi *& nodos,* & Gemblacensis ita habet. Totus autem locus adumbratus ex illo II. Æneidos:

Ille simul manibus tendit diuellere nodos.

v. 16.

v. 16. *Et dedit.*] Ex hoc monstro lectionis veram eruimus *Expedit*. Nam, vt diximus, pingitur ἐν σχεδιογραφίᾳ expediens volumina serpentis. vtraque enim manus onerata pingitur serpente. Aratus: ἀμφότεραι δ' ὄφιος πεπονείαται. Traiiciendus autem fuit ante illum: *Respicit*, &c. Nam est conclusio totius σχεδιογραφίας. *Diuidit*, *Explicat*, *Expedit* pro eodem ponit.

v. 17. *Respicit ille tamen.*] Eleganter. Flexa enim ceruice ad caput Ophiuchi sinum anguis obuertit, vt quidem vult Manilius. Nam aliter habet σχεδιογραφία. Aratus:

——— ἀτὰρ οἱ ὄφις γε δύω στρέφεται μετὰ χερσὶν
δεξιτερῇ ὀλίγος, σκαιῇ γε μὲν ὑψόθι πολλός.

Alte enim erigitur supra sinistram manum.

v. 23. *Nunc quoque deductas.*] Par vitium superiori. Nam & hic quoque *diductas* legendum. volanti enim & alas diducenti similis. Aratus de Aquila:

αὐτὰρ ὅγ' εὐδιόωντι ποτῇ ὄρνιθι ἐοικώς.

Quis mediocriter Latine docto persuaserit, deducere alas esse explicare alas? Quod autem diductis alis pingatur in ἀστροθεσίᾳ, testes Asterismi.

v. 25. *Tum magni Iouis.*] Mœro Poëtria Byzantina dicit de Aquila, quæ alibi temere non reperias:

Ζεὺς δ' ἄρ' ἐνὶ Κρήτῃ τρέφετο μέγας. οὐδ' ἄρα τίς νιν
ἠείδει μακάρων. ὁ δ' ἀέξετο πᾶσι μέλεσσι.
τὸν μὲν ἄρα τρήρωνες ὑπὸ ζαθέῳ τρέφον ἄντρῳ
ἀμβροσίην φορέουσαι ἀπ' ὠκεανοῖο ῥοάων,
νέκταρ δ' ἐκ πέτρης μέγας αἰετὸς αἰὲν ἀφύσσων
γαμφηλῇ φορέεσκε ποτὸν Διὶ μητιόεντι.
τὸν καὶ νικήσας πατέρα Κρόνον εὐρύοπα Ζεὺς
ἀθάνατον ποίησε, καὶ οὐρανῷ ἐγκατένασσεν.
ὣς δ' αὔτως τρήρωσι πελειάσιν ὤπασε τιμὴν
αἳ δή τοι θέρεος καὶ χείματος ἄγγελοί εἰσι.

v. 26. *Assueto volitans.*] Maniliana locutio, *Assueto*, magis assueto. In prima Institutione: *Quo mirer*: quo magis mirer. Fortasse propius assueto. Aratus de Sagitta.

——— ὁ δέ οἱ παρακέκλιται ὄρνις
ἀσσότερον βορέω. σχεδόθεν δέ οἱ ἄλλος ἄηται
οὐ τόσσος μεγέθει, χαλεπὸς γέ μιν ἐξ ἁλὸς ἐλθεῖν
νυκτὸς ἀπερχομένης, καί μιν καλέουσιν ἀητόν.

Male in omnibus codicibus Arateis ἀήτης pro ἄηται. Longius assueto volitans. quia Aquila quantumuis sublimia petens, nunquam tamen ad stelliferum cælum perueniet, vt ista de qua sermo est.

Ibid. *gestet cen fulmina.*] Gemblacensis: *gestet cui*.

v. 32. *Et finitur in Andromeda.*] Equus est ἡμιτελὴς καὶ ἡμίτομος. Aratus:

οὐδ' ὅγε τετράπος ἐστίν. ἀπ' ὀμφαλίοιο γὰρ ἄκρου
μεσσόθεν ἡμιτελὴς περιτέλλεται ἱερὸς ἵππος.

Stella vero communis contingit Andromedam, discernens eius caput ab Equi intercisione, quia dimidiatus est, vt diximus, non integer. In Sphæra veteri:

ἵππῳ συνάπτουσ' Ἀνδρομέδα τὸν κρατ' ἔχει
τὸν αὐτὸν ἵππου γαστεὶ κοινὸν ἀστέρα.

Hyginus de Equo: *In vmbilico nouissimam vnam, quæ Andromedæ caput vocatur.* Vitruuius: *Lucidissima stella finit ventrem Equi, & caput Andromedæ.* Vocatur in asterismis ὁ κοινὸς ἵππου καὶ Ἀνδρομέδας ἀστήρ.

v. 32. *quam Perseus armis Eripit.*] Valde falluntur, qui putant hic de Andromeda à Perseo liberata intelligi. Imperiti aspicientes ad illam fabulam locum corruperunt. At periti Latinitatis sciunt, Perseus, Orpheus Theseus apud Poëtas illius sæculi ne apud posteriores quidem eruditiores trisyllabum esse posse. In quibusdam vidimus, sed corrupte, vt in Culice. Præterea, vt diximus, non hic de fabula, sed de astrothesia Andromedæ & Persei sermo est. Itaque sine dubio legendum:

——— *quam Perseos armus*
Excipit & sociat sibi. ———

Nam armus Persei excipit pedes Andromedæ, & coniungit sibi. Eudoxus: παρὰ δὲ τοὺς πόδας τῆς Ἀνδρομέδας ὁ Περσεὺς ἔχει τοὺς ὤμους, τὴν δεξιὰν χεῖρα πρὸς τὸν κασσιέπειαν ἀποτείνων· τὸ δ' ἀριστερὸν γόνυ πρὸς τὰς Πλειάδας. Aratus μεταφράζων:

ἀμφότεροι δὲ πόδες γαμβροῦ ἐπισημαίνοιεν
Περσέος, οἵ ῥά οἱ αἰὲν ἐπωμάδιοι φορέονται.

Hoc frænabit eorum sententias, qui huic nostræ emendationi obluctantur, simii, & quiduis potius, quam probi & eruditi.

v. 33. *Eripit.*] Correximus *Excipit.* Nam nugatorium est Andromedam eripi armis à Perseo, quæ semper vincta in astris fingitur. Vt taceam aliam esse mentem Poëtæ aliud, quam liberationem Andromedæ, proponentis.

v. 33. *& sociat sibi.*] Quia Andromedæ pedes eius armi excipiunt. Tam sociatam Perseo, id est, coniunctam vult, quam iniquo spatio disiunctum Deltoton. Quid? Dicendum est Perseum eam vindicare armis, & sibi vxorem coniungere? Non, si sapimus. Hoc fatui & simii, atque zelotypi credent.

Pag. 12. v. 1. *quod terna lampade dispar Conspicitur.*] Gemblacensis: ——— *quod tertia lampada.* — Omnino scribendum: *quoi tertia lampada.* Ita semper Gemblacensis *Quod* pro *Quoi.* cui, inquit, tertia lampada

pada est dispar duabus reliquis. Non enim intelligit vnum latus esse inæquale duobus reliquis, vt sit triangulum isosceles: sed de tribus stellis, qui sunt limites trigoni, vnam esse lucidiorem cæteris. Scholiastes Germanici: *Habet autem stellas tres, in singulis angulis singulas: è quibus vna est clarior.* Sunt pene ipsa verba Manilii. At Aratus esse trigonum isosceles, cuius basis minor alterutro ex reliquis duobus lateribus.

——— τὸ δ' ἐπὶ τρισὶν ἐστάθμηται
Δελτωτὸν πλευρῇσιν ἰσαιομένῃσιν ἐοικὸς
ἀμφοτέρης. ἡ δ' οὔτι τόση. ———

Quod elegantissime Germanicus:

Tres illi laterum ductus æquata duorum
Sunt spacia. vnius breuior, sed clarior ignis.

modo intelligamus ignem pro tota basi intelligi, quum tamen nullus sit ignis in lateribus, sed in limitibus. qui nihil aliud sunt, quam stellæ. Aliter Cicero:

Huic spatio ductum simili latus extat vtrunque.
At non tertia pars lateris. ———

Quod dixit *simili* pro æquali, excusat prisca consuetudo. Nam propositio quinta primi elementi Euclidis id fuit antiquitus Theorema Thaletis ita conceptum: παντὸς ἰσοσκελοῦς αἱ πρὸς τῇ βάσει γωνίαι ὁμοῖαί εἰσι. vbi ὁμοίας dixit ἴσας, ἀρχαϊκωτέρως, vt Cicero similem pro æquali. Sic etiam Erinna dixit æquale pro simili; ἢ καλὸν, ὅκκα θέλοι τέκνα γονεῦσιν ἴσα. Sed illud excusari non potest, quod tertiam partem laterum dixit pro tertio latere. Qui sane non est Ciceronis, sed librarii error. Legendum enim: *At non tertia par lateris.* intelligit enim lineam. Auienus:

Est etiam, Graio quod semper nomine nostri
Deltoton memorant. simile & latus istud vtrumque
Porrigitur. summum signo caput angulus arctat,
Et gemini suprema jugi vicinia mordet.
Tertia, quæ stantes sustentat linea ductus,
Parcior haud simili sese sub limite tendit,
Et contracta modum gemina face flammigerarum
Stellarum superat. ———

Hic quoque bis *simile* positum pro æquali. Sed imperite stantes ductus dixit pro cruribus trigoni. Quomodo stantes lineæ angulum constituere possunt? Si enim stantes, & parallelæ. Non est inscitia, sed ἀκυρολογία. Reliqua satis bene. Et tamen Auienus est optimus Arati non solum paraphrastes, sed etiam interpres.

Ibid. *quod terna lampada.*] Emendauimus ex Gemblacensi, *quoi tertia lampada.* Metaplasmus est lampada, hebdomada, Narbona, Ancona, pro lampa-

lampade, hebdomade, Narbone, Ancone. Absque ope codicis desperata erat salus huius loci. Sic *fortissima Tyndaridarum* Horatio, est hæc Tyndarida, huius Tyndaridæ.

v. 3. *Ex simili dictum.*] Cicero:

——— *simili quia forma litera claret.*

v. 3. *Cepheusque & Cassiepea.*] Magna labes, magnusque hiatus post hunc versum factus est, luxatis hinc viginti duobus versiculis, quorum initium, *In pœnas signata suas.* — Quæ enim hæc continuabant, importune inter astra Notia tam absurdo sensu, quam alieno loco, collocata erant. Ita igitur continuabis: —*Cepheusque & Cassiepea In pœnas signata suas.*— Non igitur mirum, si aliquando in hoc auctore vnus versiculus in tertium locum transmotus est, quod non raro accidit, quum tot versus, & quidem de re, de qua nemo dubitare potest, tam longe distracti erant. Non dubito, quin eo nomine à Zelotypis crimine audaciæ arcessamur, qui sæpe mirantur, nos in manifesta sententia vnum versiculum à tertio loco, in antiquam sedem sæpe traduxisse.

v. 3. *Cassiopea.*] Scribe *Cassiepea*, vt Græci, & codex Gemblacensis, qui nunquam aliter habet.

v. 4. *In pœnas signata suas.*] Ob ἀστροθεσίαν. quia tale eius σχεδιογράφημα. ἐσχημάτισται γὰρ στερνοκοπτομένη. Astronomi enim eam imaginantur pansis brachiis sese miserantem. Aratus:

——— ἡ δ' αὕτως ὀλίγων ἀποτείνεται ὤμων
ὀργυιήν. φαίης κεν ἀνιάζειν ἐπὶ παιδί.

Vel potius ob ἀμυδρότητα, vt tanquam atrata lugere videatur. Nam, inquit Aratus, plenilunio obscuratur: quod minimas stellas habeat similes capitulo clauis intrantis in foramen seræ, seu obicis, aut, vt Germanicus vocat, clostri. Hoc enim plane est, quod ait:

οἵη δὲ κληῗδι θύρην ἔνδοθ' ἀρηρῦαν
δικλίδ' ἐπιπλήσσοντες ἀνακρούουσιν ὀχῆες.

Germanicus:

Qualis ferratos subicit clauicula dentes
Subcutit, & foribus prœducit vincula clostri.

Qui locus ita legendus est:

Qualis ferratos vbicis clauicula dente
Subcutit, & foribus reducit vincula clostri.

Vbicis antique pro *obices.* *Reducit* & id quoque ἀρχαϊκῶς prima producta, vt apud Lucretium, & alios. Interpres Arati Theo in illum locum ait claues antiquorum non extrinsecus aperire solitas, vt postea factum, sed intrinsecus. quod verum est. Sed falsum, quod adiicit, Laconum claues intrin-

secus

fecus aperire folitas. Quem redarguit ille in Mostellaria Plauti, qui ante fores positus, clauem Laconicam sibi dari optat, qui eas aperire possit.

v. 6. *Expositam ponto deflet.*] φαίνε κεν ἀνάζειν ἐπὶ παιδί. Aratus & Manilius sequenti libro.

Persea & Andromedæ pœnas, matremque dolentem.

v. 7. *Ne veterem.*] Gemblacensis *In veterem.* Legendum *Ni veterem.* Alioqui, quam idoneam huius loci sententiam comminiscar, non video. Potest fieri vt fallar.

v. 9. *spoliumque sibi testemque videnti.*] Spolium τὸ γεγονός. *Substineat* dixit pro ostentet, opponat. Sic infra:

——— *nec plura alias incendia Mundus Substinuit.* ——— *id est,* ostendit. Veteres dicebant obstinere. Vide Festum. Liuius eodem modo, quo Manilius. *Male sustinenti arma superne gladium jugulo defigit.* lib. 1. *sustinenti,* προβαλλομένῳ.

v. 9. *spoliumque sibi.*] τὸ *sibi* ἑλληνίζει. Nam vt Græci οἱ pro αὐτῷ, sic Manilius *sibi*, pro ipsi. Et Virgilius:

Nanque suam antiqua patria cinis ater habebat.

Suam τὴν αὐτῆς. Quamuis Græci ita loquuntur, tamen ἰδιωτισμὸς potius, quam ἑλληνισμὸς in scriptoribus Latinis dici possit. Loquitur ita & Seneca, & alii. Igitur *sibi*, id est, ipsi Ceto. Sic in Sphæra barbarica: *suum*, id est, *suorum* pro florum ipsius.

v. 9. *Testemque videnti.*] id est Persea præsentem. Nam vt superstes pro præsente & teste vsurpatur apud veteres, ita Manilius testem pro præsente accipit. Neque locus est mendosus, vt perperam aliquando putauimus.

v. 10. *Tum vicina ferens flexo.*] Supra monuimus Taurum ἐκ τῆς ἀστροθεσίας flexum dici. Ita enim pingitur. Gemblacensis habebat *nexo* pro *flexo.* Nimirum legendum *nixo.* quod sane respondet τῷ ὀκλάζοντι. ὀκλάζει enim: est autem desumptum hoc ex Arato:

παρ ποσὶ δ' ἡνιόχου κεραὸν πεπτηότα ταῦρον Μαίεσθαι. ——

v. 14. *Claudentes sidere pontum.*] *Ex die tertio Iduum Nouembris, vsque in diem sextum Iduum Martiarum maria clauduntur.* Vegetius.

v. 15. *Nubibus & mundi.*] Lege *Nobilis.* Ita etiam Gemblacensis. In veteri Sphæra:

λαιῷ δ' ἐν ὤμῳ Ζηνὸς αἲξ ἐπὶ τροφός,
ἣν αὐτὸς ἄστροις ἐγκαθίδρυσεν καλῶς,
θρέψαν κεράστας ἀγροῦ σκηπτουχίας.

v. 20. *Pleiades, Hyadesque feri pars vtraque Tauri.*] Nam Hyades τὸ βούκερον efficiunt, Pleiades circumcæsuram, qua finitur Taurus. Est enim, vt & Equus, ἡμίτομος.

v. 21. *Hæc sunt Aquilonia signa. Aspice nunc infra Solis.*] Ex Arato:

καὶ τὰ μὲν ἐν βορέῳ καὶ ἀλήτης ἠελίοιο
μεσσηγὺς κέχυται. τὰ δὲ νόθι τέλλεται ἄλλα
πολλὰ μεσηγὺ νότοιο καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

v. 22. *Aspice nunc infra Solis.*] καὶ τὰ μὲν ἐν βορέῳ καὶ ἀλήτης ἠελίοιο
Μεσσηγὺς κέχυται.

v. 24. *Quæque intra gelidum.*] τὰ δὲ νόθι τέλλεται ἄλλα
πολλὰ μεσηγὺ νότοιο, καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

v. 24. *Quæque intra gelidum.*] Gelidus Capricornus non magis est, quam Cancer calidus. Sed ἰδιωτικῶς dixit, & ex vsu vulgi: quod Sole id signum obtinente tunc nobis bruma conficitur. Sic alibi:

Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris.

v. 25. *Imo subnixum.*] Locus deprauatissimus, qui ex codice Gemblacensi ita legendus:

Quæque intra gelidum Capricorni sidus, & axe
Imo subnixum vertuntur sidera Mundum.

Nos tantum *axe* pro axem emendauimus. Absoluta τῶν βορείων descriptione pergit ad Notia signa, quorum nomine profitetur se intelligere illa tantum, quæ citra tropicum Capricorni, & orbem nobis incognitum sita sunt.

v. *. *Altera pars orbis.*] Professus est se scripturum non de iis signis, quæ à nobis nunquam videntur, sed de illis tantum, quæ vocantur Notia, quæ in Austrum submota quidem sunt, sed tamen in conspectum nostrum veniunt. Ea enim sola sunt, quæ νοτίων nomine Græci appellant, sicut altera, quæ exposuit, dicuntur βόρεια. At in his decem versibus loquitur de iis terræ tractibus, ad quos nemo vnquam nostrum penetrauit, & in quibus non pauciora signa oriri conicit, quam in nostris. Hoc enim volunt illa:

Nec minor est illis mundus, nec lumine peior.

An non satis istis declarat se de ignotis stellis agere? Itaque tam constat alieno loco positos hos decem versus, quam importune illis disiungi principium Notiorum signorum; quod ita institutum fuerat à Manilio:

Aspice nunc infra Solis surgentia cursus
Quæ super exustas labuntur sidera terras,
Quæque intra gelidum Capricorni sidus, & axe
Imo subnixum vertuntur sidera Mundum.
Cernere vicinum Geminis licet Oriona.

Nemo hunc situm horum versuum esse negabit, nisi, quod quotidie experior, quibus dolet aliquid à nobis repertum, quod præter expectationem illorum

illorum sit. Sed quo pertineant illi versus, infra indicabitur: qui quidem tam necessarii sunt ibi, quam huic loco alieni.

v. 26. *Cernere vicinum.*] Est principium Australium signorum. Sphæram enim, quod & Ptolemæus, & ante eum Hipparchus fecerat, in tria diuidit: in Zodiacum, in partem Aquilonarem, & in Austrinam. Progreditur secundum longitudinem ac latitudinem. Longitudo est ab Oriente ad Occidentem. Latitudo ab ecliptica ad Aquilonem. & ab eadem ad Austrum. Sub Zodiaco sunt XII Signa, & septem errones. Sub Septentrione Aquilonia signa, quæ jam explicata sunt. Sub Austro, quæ jam explicabuntur, vno nomine Notia dicta, vt illa altera Borea; quæ jam exegit.

v. 26. *Cernere vicinum.*] Tractaturus de signis Australibus recte ab Orione incipit. In signis enim Aquiloniis ab Vrsa initium fecit, à qua ad Orionem recta linea est. Est ergo Orion è regione Vrsæ. Homerus:

ἄρκτόν θ᾽ ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
ἥτ᾽ αὐτοῦ στρέφεται καί τ᾽ ὠρίωνα δοκεύει.

Manilius:

Arctos & Orion aduersis frontibus ibant.

Et Aratus statim incipit ab Orione. Manilius autem Arati prooemium Notiorum signorum pene ad verbum vertit.

v. 27. *In magnam Cæli.*] Vel ad ἀστροθεσίαν. Nam vtrunque hemisphærium obsidens secundum longitudinem obtinet partes XVII: secundum latitudinem partes XXX. Propterea in Sphæra barbarica dixit

——— *Orion magni pars maxima Cæli.*.

Vel ad heroëm ipsum. Fuit enim maximus & procerissimus æui sui. Homerus:

Τοὺς δὴ μηκίστους θρέψε ζείδωρος ἄρουρα
καὶ πολὺ καλλίστους μετά γε κλυτὸν Ὠρίωνα.

Et Pindarus in Isthmiis φύσιν Ὠριωνείαν dixit pro immani corpulentia.

v. 31. *excelso immensus Olympo.*] Immensus, vt quod citauimus modo ex Sphæra barbarica, quod sit magni pars maxima Cæli. nisi (quod non dubito) *immersus* legendum sit: quod caput eius longe subductum sit. De Orione Græcus quidam innominatus: Ὠρίων δέ ἐστι τὸ λεγόμενον παρ᾽ ἰδιώταις ἀλετροπόδιον. πρώτως δ᾽ ἀνατέλλει κατὰ τὴν κε τοῦ ἰουλίου. Hodie emergit supra finitorem Græcanicum dimidiatus medio Iunio Iuliano.

v. 31. *Per tria subducto.*] Poterat legi: *Per tria subductos signatur lumina vultus*: & melius meo judicio. Habet enim claras in capite stellas tres, & quidem vnam reliquis duabus clariorem, vt vult Hyginus ex veteribus asterismis, ex quibus hæc quoque hausit Manilius. Sed Ptolemæus νεφελοειδῆ tantum collocat in capite. Valde enim Ptolemæi asterismi ab antiquis differunt.

v. 31. *subductos vultus.*] *ζῳδιογραφίαι* referunt formas cælestes ad nos conuersas. Neque aliter Hipparchus censet. *ἅπαντα τὰ ἄστρα ἠστέρισται πρὸς τὴν ἡμετέραν θεωρίαν, καὶ ὡς ἂν πρὸς ἡμᾶς ἐστραμμένα, εἰ μή τι αὐτῶν πλαγιογραφόν ἐστι.* Item infra: *τὰ γὰρ ἄστρα πάντα εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ κόσμου μέρος ἐπεστραμμένα, ὡς ἔφην, ἀστροθετεῖται ὑπὸ πάντων καὶ ὑπ' αὐτοῦ Ἀράτου.* Sed Theo dicit earum dorsa nobis, anteriora autem cælo obuersa esse. *ἐμπέπηγε γὰρ ἐπ' ὄψιν τῷ οὐρανῷ τὰ ζῴδια καὶ τὰ νῶτα αὐτῶν ἡμεῖς ὁρῶμεν. ἡμεῖς δὲ τὸ ἀνάπαλιν τὰ νῶτα πρὸς τὴν σφαῖραν γράφομεν. οὐ γὰρ δυνατὸν ἐν τῇ σφαίρᾳ οὕτως ὥσπερ ἐν οὐρανῷ γραφῆναι. οὐ γὰρ ἂν αὐτὰ ἑωρῶμεν.*

Pag. 13. v. 1. *Hoc duce.*] Ab hoc enim principium Australium signorum. quod supra tetigimus.

v. 4. *Nec grauius cedit nec horrens frigore surgit.*] Gemblacensis:

——— *nec horrida frigore sauit.*

Sed male. Nam omnino *horrens* non horrida legendum. Post hunc versiculum cætera pars Australium signorum parti Septentrionali importune cohæserat post Cassiepeam: & præter illum transpositum, accidit quoque, vt duo versiculi locum inter se commutarint.

Nec grauius cedit, nec horrens frigore surgit.
Sic in vtrumque mouet mundum, & contraria reddit.
Nec vacuum Solis fulgentem deserit orbem.

v. 4. *nec horrens.*] Ita liber Gemblacensis. vulgo *non horrens.* Ergo aspiratio est pro consonante.

v. 5. *Sic in vtrunque mouet mundum.*] Quod sententia postulante recte hic versiculus huc traiectus sit, non solum doctos, sed etiam mediocriter Latine intelligentes judices fero, ne credamus illi nugatori, qui aliter censebat, & semper videtur occasionem captare à nobis dissentiendi. Quam ridiculus est & ille, & quibus dolet nos supra illos aliquid sapere. Igitur Canicula in contraria mouet mundum, quod exorientem maximi calores, occidentem pruinæ gelidæ ac frugibus metuendæ excipiunt. Auctor Columella libro vndecimo: item Sophocles Nauplio: *ἄρκτους στροφάς τε καὶ κυνὸς ψυχρὰν δύσιν.* Quæ omnia diserte explicat Plinius lib. XVII: *Rudis fuit priscorum vita, atque sine literis. non minus tamen ingeniosam fuisse in illis obseruationem apparebit, quam nunc esse rationem. Tria namque tempora fructibus metuebant. propter quod instituerunt ferias, diesque festos, Robigalia, Floralia, Vinalia. Robigalia Numa instituit anno regni sui vndecimo: quæ nunc aguntur ad diem septimum Kalend. Maii: quoniam tum fere segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quod post dies vndeviginti ab æquinoctio verno per id quatriduum varia gentium obseruatione in IV. Kal. Maii Canis occidit, sidus & per se vehemens, & cui præcedere Caniculam necesse sit.* Paulo post: *Hanc diem*

Varro

Varro determinat Sole Tauri quartamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium, fruges, & omnia quæ florebant, lædi necesse est. Plene Manilium enarrat Plinius.

v. 6. *Nec vacuum Solis.*] Hoc est, sine Sole Canicula nunquam oritur eo tempore. Aratus:

——— Κεῖνον ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντα.

Quod antea iste versus à nemine intelligeretur, tam constat nobis, quam ineptissime illi Censori visum non debere loco suo solicitari. Mens Manilii ad verbum: Subsequitur Canicula, qua nullum astrum grauius est, siue occidat, siue oriatur. Sic diuerse afficit mundum, frigore occidens, & calore oriens. Neque vnquam sine Sole oritur, aut occidit. Qui hæc bene cohærere negauerit, nos eum sua sine riuali amare sinemus. Si ego non indicassem transpositionem hanc, neque grauis ille Censor, neque doctior vllus odoratus fuisset hæc de Canicula dici. & mirum est me non vapulasse, quod luxationem illam Australium signorum loco suo reposuerim. A nobis discunt, quæ sine nobis ignoraturi erant, & tamen ita volunt dissimulare se nobis illa debere, vt nos ea vltro docere velint.

v. 6. *Nec vacuum Solis.*] Cum Sole Caniculam oriri perperam vulgo persuasum arguit Geminus: Τὸ δὲ λεγόμενον ὑπὸ τῶν πλείστων, ὅτι περὶ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀνατέλλει σὺν τῷ ἡλίῳ, παντελῶς ἐστὶν ἰδιωτικόν. Ἐν γὰρ τούτῳ τῷ χρόνῳ πλεῖστον ἀπὸ τοῦ ἡλίου διέστηκεν ὁ ἀστήρ. Vide reliqua.

v. 7. *Hanc qui surgentem.*] Ait obseruari ortum Caniculæ à Cilicibus & incolis Tauri: vt ex eo quantus frugum prouentus futurus sit, augurentur: item & quæ valetudo, & alia id genus. Quod & omnino tangit Germanicus de ipsa Canicula loquens, vt videatur consulto Manilium nostrum interpretari:

——— *nullo gaudet maiusve minusve*
Agricola, & sidus primo speculatur ab ortu.
Sic in vtrunque oritur, sic occidit in freta sidus.

Et hoc est, quod scribit Plinius: non minorem ei astro venerationem esse, quam descriptis in Deos stellis. Igitur Germanicus scribit nullo minus aut magis sidere gaudere agricolam, quod in vtrunque vehemens sit, occasu & ortu. Quemadmodum Manilius dixit, *Sic in vtrunque mouet mundum*: sic eodem epiphonemate vsus est Germanicus.

Sic in vtrunque oritur, sic occidit in freta sidus.

Paria facit cum Manilio, sed non cum Censore nostro, quem plurimi facerem viuere, vt pudorem à ferreo ore exprimeremus.

v. 8. *Montis ab excelso.*] In gratiam Arati dictum, qui Cilix fuit. Itaque quum Cilices astrorum obseruatores inducit, fauet Arato Cilici. Sic Auienus:

Quæ rursum ingenio numerisque Solensibus idem
Iuppiter efferri melius dedit, incola Tauri
Musa vt Cecropios raperetur, & Aonas agros.

Incolam Tauri Musam Arateam nominat. Sic idem Auienus Cariam clauem dixit fauens memoriæ Eudoxi Cnidii. Nam Cnidus Cariæ accensebatur. Loquitur autem de Cassiepea:

——— *Vix qualem Caria quondam*
Nouerat intrantem per claustra tenacia clauim.

Nam hæc de Cassiepea quamuis ab Arato acceperit, non Eudoxo, tamen meminerat Aratum ab Eudoxo accepisse ex libro, cui titulum auctor fecerat ἔνοπτρον. Nam φαινόμενα Arati nihil aliud sunt, quam aut φαινόμενα, aut ἔνοπτρον Eudoxi: quod & docuit nos Hipparchus. Itaque quum Aratea verteret Auienus, tamen omnia pene attribuit Eudoxo: vt quum ait: — *Sic astrum dici Cnidius dedit.* — quæ diligenter notanda sunt.

v. 8. *vertice Tauri.*] Quod fauens Arato Manilius Cilicibus attribuit, hoc Cicero de Ceis prodit primo de Diuinatione: *Vt enim Ceos accepimus ortum Caniculæ diligenter quotannis solere seruare, coniecturamque capere, vt scribit Ponticus Heraclides, an pestilens annus futurus sit, &c.* Quæ omnia ad mentem Manilii. Ceis enim mos hic fuit, quotannis Sirium sacrificiis placare. Apollinaris lib. II.

——— Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς.

Scholia optima: Ἐνομοθέτησε γὰρ τοῖς Κείοις, καθ' ἐνιαυτὸν μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τὴν ἐπιτολὴν τοῦ κυνὸς, καὶ θύειν αὐτῷ. ὅθεν οἱ Ἐτησίαι πνέουσι καταψύχοντες τῷ ἀέρι τὴν γῆν. Vide Nonnum etiam.

v. II. *Varieque reuertens sic mouet.*] In vtranque partem ortu & occasu suo vehemens sidus esse jam dictum à nobis. Nam & eius ortu,

——— οὐκέτι κεῖνον ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντα
φυταλιαὶ ψεύδονται ἀναλδέα φυλλιόωσαι.

Et occasum quoque tremendum ait Aratus: Κείνου καὶ κατιόντος ἀκούομεν. Arati interpres Theo & M. Tullius aliter Aratum interpretantur, ac Manilius; qui pene ad verbum Aratea reddidit: & in verbis Arati non Κεῖνον, sed Κηνὸν manifesto videtur legisse: quia nondum Græca apicibus & accentibus notata erant, vt sunt hodie. Ita enim legit:

——— Κάμιν καλέουσ' ἄνθρωποι
Σείριον, οὐκέτι κηνὸν ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντα,
φυταλιαὶ ψεύδονται ἀναλδέα φυλλιόωσαι. hoc est,

——— *quem dicunt Sirion omnes,*
Qui surgens Solis vacuum non deserit orbem:
Et spem mentitur male adultis frondibus arbos.

At M.

At M. Tullius κενὸν quoque legit, sed vulgata distinctione,

——— οὐκέτι κενὸν ἅμ' ἠελίῳ ἀνιόντα
φυταλιαὶ ψεύδονται ἀναλδέα φυλλιόωσαι.
——— *haud patitur foliorum tegmine frustra*
Suspensos animos arbusta ornata tenere.

v. 13. *Cursusque micantis in radios vix Sole minor.*—] Vix, inquit, Soli claritate cedat, nisi quod remotiores quasdam stellas habet. hoc est enim τὸ, *nisi quod procul hærens.* Remotius enim κατηστεροῦνται ait: vt supra eodem modo de Orione:

Non quod clara minus, sed quod magis alta recedant.

Obscuritatem assignat interuallo. quod ἰδιωτικωτέρως, quam φυσικωτέρως dictum. Sed Poëtis quædam concedenda, neque omnia ad vnguem exigenda. Hinc ergo intelligimus, quare dixerit Aratus:

ποικίλος ἀλλ' οὐ πάντα πεφρασμένος. ———

Quod & ipsum haud scio an bene assecutus sit Theo. Sed mirum, quomodo M. Tullius sequentia reddiderit. Aratus:

——— ἀλλὰ κατ' αὐτὴν γαστέρα κυάνεος περιτέλλεται. ———

Cicero: *Hunc tegit obscurus subter præcordia vesper.*

Sane κυάνεος περιτέλλεται illi visum esse, ἀκρόνυχος ἄχει τῆς γαστέρος ἐπιτέλλ. quia τὸ κυάνεον nocti & vesperi Poëtæ attribuant. Quod non leuiter miramur. De Caniculæ ortu, quæ erudite disputat Geminus, digna sunt, quæ à lectore consulantur. Ibi enim diserte concluditur, non Caniculam esse æstuum caussam, sed signum & argumentum, quo vtuntur homines, nempe tunc calores vehementes cieri, quum illud sidus cum Sole oritur, non autem propterea quod cum Sole oritur.

Ibid. *micantis in radios*] Aiunt cerni meridie in speculo, aqua in pelui radiis Solis opposita. Multos rusticos nouimus, qui meridie sine speculo viderunt. Est autem stellarum fulgentissima, in ore canis, seu maxilla posita: quæ proprie σείριος dicitur.

v. 15. *Frigida cæruleo.*] Mutuatur ab Arato, qui κυάνεον, cæruleum locum stellis vacantem vocat.

——— ἀλλ' οὐ πάντα πεφρασμένος, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν
γαστέρα κυάνεος. ———

hoc est ἄναστρος. quod male reddidisse M. Ciceronem jam indicauimus. Recte autem Auienus. Inde τοὺς ἀμυδροὺς ἀστέρας *frigida lumina* vocat, quod exiguis flammis prædita sint: vt alibi per frigidum lumen Solis Solem occidentem intelligit. Sed Manilium fugit ratio, qui in vultu τοὺς ἀμυδροὺς constituit, quos Aratus in ventre. Neque enim Canis ἄναστρον os potest habere, aut vultum ἀμυδρὸν, in cuius rostro, siue maxilla, illa fulgentissima est.

v. 16. — *nec clarius astrum Tingitur oceano.*] Ab Homero:

—— ὅστε μάλιστα

λαμπρὸν παμφαίνησι λελουμένος ὠκεανοῖο. —— Ἰλιάδ. ε.

De Sirio enim loquitur Homerus.

v. 20. *Emeritum magnis Mundum tenet acta procellis.*] Gemblacensis non *procellis*, sed *periclis*. Mundum autem more suo, id est Cælum. neque aliter potest intelligi. Sic Vitruuius libro IV, cap. VII: *de mundi circa terram pervolitantia.*

v. 23. *Et Phœbo sacer Ales, & magno gratus Iaccho.*] Reponendum ex fide codicis Gemblacensis:

Et Phœbo sacer Ales, & vna gratus Iaccho.

v. 26. *Ipsius hinc mundo.*] Lege: *Ipsius hinc Mundi.* Aliter apud Grammaticos de solœcismo caussa dicenda esset. *Mundi* more suo, id est Cæli. Quis dubitat illam aram dici Aram Cæli? Auienus:

—— *spectabilis exit Ara poli.* ——

Quid verbis opus est? Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri, si quibusdam credimus.

v. 27. *Ara.*] Sic vertunt θυτήριον, vel potius βωμὸν, vt vetus Sphæra:

ὑπ' αὐτὸ κέντρον σκορπίου βωμὸς τέως.

quidam Turibulum, vt Germanicus, & Ausonius: quia quibusdam λιβανωτὶς dicitur, & θυμιατήριον. Interpres Germanici Pharon, id est φρυκτώριον. Eius superficies, in qua prunæ collocantur, dicitur καυτήρ. Basis altaris τὸ ἐπίπυρον. Supra καυτῆρα est βωμίσκος, id est altar, locus ipse prunarum. Altar apud Prudentium legitur, & Glossæ adtestantur. Templum vocat, quod vota apud Aram soluerunt Dii. Nam aliter putare est Latine nescire.

Ibid. *vastos quum terra Gigantes.*] Theo: Ἐρατοσθένης δέ φησι τοῦτο τὸ θυτήριον εἶναι ἐφ' ᾧ τὸ πρῶτον οἱ θεοὶ συνωμοσίαν ἐποιήσαντο, ὅτε ἐπὶ τοὺς Τιτᾶνας ἐστράτευσεν ὁ Ζεὺς, Κυκλώπων κατασκευασάντων. ἔχον ἐπὶ τοῦ πυρὸς κάλυμμα, ὅπως μὴ ἴδωσι τοῦ κεραυνοῦ δύναμιν ἐπιτυχόντες δὲ τῇ πράξει ἔθηκαν εἰς οὐρανὸν τὸ αὐτὸ κατασκεύασμα. ὃ καὶ εἰς τὰ συμπόσια φέρουσιν οἱ κοινωνεῖν βουλόμενοι, ἢ αὐτοὺς αἱρούμενοι ἐν τοῖς ἀγῶσι. καὶ τοῖς ὀμνύειν βουλομένοις δίδοται, ὡς δικαιοτάτην πίστιν τηροῦσι. καὶ τῇ χειρὶ ἐφάπτονται δεικνύντες εὐγνωμοσύνης μαρτύριον τὸ πῦρ. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ μάντεις τοῦτο ποιοῦσι. Similia Scholiastes Germanici. In his duos ritus obseruamus. alter est, ὀμνύοντα τοῦ βωμοῦ ἐφάπτεσθαι: quod est in Romanorum ritu, Aram tangere. Alter, vas, quod ad firmanda fœdera in conuiuiis adhiberi solebat, is est Batillus Latinis. Helenius Acro: *Vatillum, deminutiuum à vase, est vas paruum, in quo pro felici hospitum aduentu incensis odoribus Ioui hospitali sacra fiebant.* quanquam γραμματικῶς, hoc est inepte, à vase ὑποκορίζεται. Glossaria tamen per V. Vatillum, πυρεῖον. In vetusto Martyrologio etiam Batulum memini legere.

v. 28. *tumidi quoque magnos.*] Et puero patet legendum — *tum Di quoque magnos.* Elegantissime: Dii inuocarunt Deos. Diis alii Dii opus fuerunt. Vota enim soluerunt ad ipsum Turibulum. Quibus autem votum soluitur nisi Diis?

v. 29. *Quæsiuere Deos.*] Inuocarunt. In fine huius libri

—— *& in ponto quæsitus rector Olympi.* inuocatus.

Quæso Deos apud Comicos. Lucretius:

Non Diuam pacem votis adit, & prece quæsit
Ventorum pauidus paces, animasque secundas.

v. 32. *Montibus atque alios.*] Scribe *aliis.* Adstipulatur Gemblacensis.

Pag. 14. v. 1. *& rupta matre creatos.*] Gemblacensis *coactos.* haud scio an bene.

v. 3. *Hostiferum necdum.*] Vox *Hostiferum* non caret mendo. Gemblacensis habet: *Nec dum hostiferum.* Hæc omnia nobis suspecta. & profecto nisi me animus fallit, suspicor Manilium scripsisse: *Nec dum pestiferum.*

v. 6. *Quapropter.*] *Quam propter.* Sic etiam Gemblacensis. Puerilia sunt hæc. Tamen monenda. Sed quam immani spatio disiunctam Aram & Cetum in vnum coniungit? Itane, Manili, Cetum prope Aram collocas?

v. 8. *Intentans morsu.*] *Intentans morsum.* Et Gemblacensis.

v. 11. *venti de nomine dictus.*] Piscium, quod est vltimum Signum in Zodiaco, alter dicitur νότιος, ad differentiam sui gemini, qui βόρειος appellatur. Sed & βόρειος proprio nomine χελιδονίας dictus. Nam in eius χελιδονογραφίᾳ caput hirundininum ei affingunt Chaldæi. Sed ego puto ab eo, quod quum Sol est in extremo Pisce, hirundo incipit videri in Græcia, quæ veri præludit. Iste vero Piscis, quo de agitur, etiam νότιος, vt ille alter gemellus, vocatur. Sed ad distinctionem gemelli Notii cognominatur Solitarius. Hyginus: *Fusio aquæ peruenit ad eum Piscem, qui solitarius figuratur.* hoc est, ὁ μονάζων μορφούμενος, &, quod dixit Aratus, οἶος ἀπὸ προτέρων. — Dictus etiam fuit μέγας. Theo: ἔτος δ' ὁ ἰχθύς ἐστιν, ὁ μέγας καλούμενος, ὃς κάτωθεν λέγεται ὕδωρ ἀπὸ τῆς τοῦ ὑδροχόου χύσεως. τούτου δ' ἐκγόνους τοὺς δύο ἰχθῦς εἶναι λέγεται. Scholiastes Germanici: *Piscis Magnus, cuius nepotes dicuntur Pisces.*

v. 22. *cui cuncta feruntur.*] Legendum: *cui iuncta.* Notius enim Piscis, quem alio nomine Piscem Capricorni dicunt, flumen Aquarii deglutire dicitur, hoc est χύσιν ὕδατος, vt vocatur ab Arato. Alia est à fusione aquæ stellarum fusio apud Vitruuium libro IX. cap. VII: *Arieti & Piscibus Cetus est subiectus: à cuius crista ordinate vtrisque piscibus disposita est tenuis fusio stellarum, quæ Græce vocatur* ερμηδονη. Lege ἀρπεδόνη. Hesychius: ἀρπεδόνη, τῶν ἀμυδρῶν ἀστέρων χύσις. Est enim δεσμὸς ἰχθύων, vocatum aliter λίνον, Plinio com-

missura piscium. Itaque caue ποταμὸν ὠρίωνος, χύσιν ὕδατος, ζώνιστρον ἰχθύων confundas. χύσις ὕδατος Aquarii intelligitur hoc versiculo:

Flexa per ingentes stellarum flumina gyros.

Gyros autem intelligit, quas συστροφὰς ὕδατος vocant Hipparchus & Ptolemæus.

v. 14. *Alterius capiti coniungit Aquarius vndas*

Amnis, & in medium.] Legendum *Alterius capitis.* Nam hanc fusionem aquæ vocat amnem, cuius alterum caput iunctum est notio Pisci, alterum Aquario. At longe hinc alter amnis, Eridanus, vel potius ποταμὸς ὠρίωνος. Aratus:

οἶον γὰρ κἀκεῖνο θεῶν ὑπὸ ποσσὶ φορεῖται
λείψανον Ἠριδανοῖο πολυκλαύστου ποταμοῖο.
καὶ τὸ μὲν ὠρίωνος ὑπὸ σκαιὸν πόδα τείνει.

In veteri Sphæra:

ἴδοις δ' αὖ ὠρίωνος ἐξ ἀριστερῶν ποταμόν. ——

Ἠριδανὸν autem & Ῥοδανὸν confundebant vetustissimi illi, vt Italiam & Galliam. Hanc κελάδοντα inuenies apud Apollonium Rhodium. Quin etiam Ῥοδανὸν apud inferos collocat Homerus.

v. 15. *Amnis & in medium.*] Hoc versu finitur luxatio illa siderum australium. Hinc perge ad illum, *Has inter Solisque vias.*

v. 16. *Has inter.*] Lege *His inter*, vt etiam Gemblacensis habet. Est conclusio australium siderum.

v. 17. *Axem quem Mundi s. p. torquet*] Scribe, vt olim emendauimus, & attestatur Gemblacensis:

Axem qua Mundi stridentem pondere torquent.

v. * *Vltima quæ mundo semper voluuntur.*] Hæc omnino pertinent ad polum antarcticum, vt infra suo loco declarabitur. Ante hunc versum reponi debent decem versus, quorum primus

Altera pars orbis sub aquis jacet inuia nobis.

v. 20. *Altera pars orbis.*] Absoluta parte Notiorum signorum, quæ nobis quidem conspicua, à nobis autem remotissima sunt, nunc agit de iis, quæ nunquam à nobis quidem videntur, sed tamen esse exemplo nostrorum cogimur credere. Nam polum ex aduersa parte esse necesse est, & similem nostri, vt ipse ait, & simili specie stellarum insignitum. Sed longe dissimillimos asterismos illius Cæli his nostris esse alibi declarabimus.

Ibidem: *sub aquis jacet.*] τὴν στερεὰν siue ὁρίζοντα ὠκεανὸν vocabant, vt alibi diximus. Quæ igitur ἐν τῇ στερεᾷ, ea sub Oceano, siue sub vndis.

v. 21. *nec transita regna.*] Plus est, quam quod supra dixit *Orbe peregrino*, id est, qui peregrinus est, sed tamen aditur. hic autem orbis, de quo agimus, inuius nobis, ἀπρόσμικτος καὶ ἀπρόβατος.

v. 23. *Diuersasque vmbras.*] Sunt enim nobis ἀντίσκιοι. Nam extra Capricornum habitant. Nos & illi, ambo quidem sumus inter nos ἑτερόσκιοι. sed illis dextri ortus, sinistra vmbra: nobis sinistri ortus, dextra vmbra. At qui sunt inter vtrunque tropicum, illi sunt ἀμφίσκιοι, vt quos imaginatur Lucanus:

Extremum vobis Arabes venistis in orbem,
Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

Quare mirantur apud nos vmbras non ire sinistras, quum & dextræ sint illis aliquando, vt nobis? Admirationem facit insolentia. Atqui hoc solens ipsis. Arabes enim vltimi habitant extra tropicum Cancri, & citra Æquinoctialem. ἀμφίσκιοι ergo sunt. Quare mirantur in Europa, quod ipsis insolens non est?

v. 26. *Nec numerosa minus.*] Nec pauciora habent sidera, à tropico Capricorni, ad polum antarcticum, quam nos à nostro tropico, ad polum boreum. Sed quod ait, *nec lumine peior*, falsum experientia conuincit. Nullæ enim stellæ magnitudinis primæ vltra tropicum Capricorni. omnes enim stellæ primæ magnitudinis veteribus notæ fuerunt.

v. 28. *sidus nostro quod contigit.*] Alludit ad præsentes honores diuinos, quos Romani viuo Augusto habuerunt. Horatius:

Præsenti tibi maturos largimur honores.

Et nota est ara tam Lugdunensis, quam Narbonensis.

Iurandasque tuum per nomen ponimus aras.

& quidem quot mensibus res diuina fiebat:

——— *quotannis*
Bissenos cui nostra dies altaria fumant.

v. 30. *Vltima quæ Mundo.*] Hæc mirum in modum antea perturbata erant. Nam coniungebantur cum anterioribus.

Quæ Notia antiqui dixerunt sidera vates.

Atqui nihil tale præferunt: imo de polo antarctico loquitur. Paulo antea dixerat, non pauciora numerant sidera intra tropicum ac polum suum: quam nos intra tropicum nostrum & polum boreum. quod quidem ἐκ τοῦ ἀνάλογον argumentatur, comparatione scilicet inferiorum cum istis superioribus. At vltimæ, inquit, partes mundi, id est, polus antarcticus, referunt speciem istius nostri mundi, id est, eadem est analogia.

Ibid. *Vltima.*] Vltima, id est vltimæ partes mundi, quæ circa polum conuertuntur.

v. 31. *Queis innexa manent cæli fulgentia templa.*] Repone ex Gemblacensi, *fulgentia signa.* id est stellæ polares Antarcticæ, quæ innexæ manent, & immobiles sunt, vt hæc nostra polaris.

v. 32. *Nusquam conspectu.*] Gemblacensis *Nunquam in conspectu.* Si non est mendum, ἀρχαϊκῶς dictum in conspectu, pro in conspectum. Hæc futilia sunt. Non dubito quin *conspectum* scribendum sit. sic in sequenti *specie* pro *speciem* scriptum erat. Et ita passim litera M. finalis deerat in eodem exemplari.

v. 33. *Sublimem speciem.*] Locus deprauatus. Optime Gemblacensis: *Sublimis speciem mundi.* Quanquam corrupte *specie* pro *speciem* habebat. Illa infera referunt speciem sublimis huius nostri hemisphærii. Eadem est ratio. Sed experientia in illas partes nauigantium aliter docet. Nulli enim asterismi ibi his nostris similes.

Ibdi. *similesq; figuras Astrorum referunt & versas frontibus Arctos.*] Quamuis, inquit, Arctos, quæ in altero polo sunt, non videmus, tamen eas nostratibus similes esse ratio vincit, καὶ ἡ ἀναλογία. Nam vt ait Euripides Oenomao,

τεκμαιρόμεσθα τοῖς παροῦσι τἀφανῆ.

Quod tamen falsum est. Nam Septentriones nulli sunt in altero polo, nulla maior Vrsa, nulla minor, nullus Draco, neque vllas alias stellas lucidas habet is polus, præter quatuor in quadrum æquilatus dispositas; quæ vicem plaustri nostri esse possint. Earum vna est tertiæ magnitudinis: reliquæ tres secundæ. Id nos docuit ex iis, quæ in literas retulit, Americus Vesputius, vir immortali gloria dignus. Multos vidimus, & videmus fere quotidie, qui αὐτόπται rei fuerunt. Id vocant Crucem.

Pag. 15. v. 3. *quanuis fulgentia.*] Lege — *quia vis fulgentia.* Iamdudum ita correximus. Item *Hunc orbem.* quia, inquit, vis visus, id est ὀπτική ex analogia eadem fingit. Id est, quia ἐκ τῶν ὁρατῶν τὰ ἀόρατα censemus. Exemplo colligimus id cælum, quod vertit sidera, quæ in conspectum nostrum non veniunt, tam simili cardine fultum esse, quam vertice. Polum Antarcticum non videmus. sed in absoluto globo ratio in altera parte analoga colligit quod in vna.

v. 5. *qua vertice pingit.*] Scribe, *quam vertice fingit.* Fingit, εἰκονίζεται. Dicit autem quod Strabo, ὅτι δὴ αἰσθητὸς λαβεῖν οὐκ ἔχει τὰς πίξειν, ὁ λόγος δείκνυσι.

v. 8. *Tu modo corporeis.*] μορφώσεις ἀστέρων Corpora vocat Hyginus: Geminus ζῴδια, etiam Lyram, Argo, Sagittam. Aristoteles σώματα, vt Hyginus. Noli, inquit, corpora absoluta in sideribus quærere, quamuis corpora dicuntur. Non enim omnia designata sunt: sed πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν quædam stellæ appositæ sunt.

v. 10.

v. 10. *Deficiat nihil &*] Lege *Deficiat nihil vt, vacuumque à lumine cesset.* Male Gemblacensis. *Omnia vt æquali.* item *Deficiat nihil & vacuum quà lumine cessit.* Quæ qui interpretari velit, operam luserit.

v. 11. *Non poterit Mundus.*] More suo semper Mundum pro cælo. Idem argumentum in fine Sphæræ barbaricæ:

Ipse suas Æther flammas sufferre nequiret,
Totus & accenso Mundus flagraret Olympo.

Aristoteles Meteoris: εἰ τά τε διαστήματα πλήρη πυρὸς ἦν καὶ τὰ σώματα συνέστηκεν ἐκ πυρὸς, πάλαι φροῦδον ἦν ἕκαστον τῶν ἄλλων στοιχείων. In vno conuenit illi cum Manilio, non credendum spatia omnia igne plena esse: in altero non item, corpora esse ignea.

v. 15. *& stellis ostendere sidera certis.*] κατάληψις ἀστέρων: quum scilicet à globo stellarum, aut alia quapiam astrothesia notatur forma. Aratus:

τῷ καὶ ἐμηχανίας σφι ἐείσατο ποιήσασθαι
ἀστέρας, ὄφρ' ἐπιτὰξ ἄλλῳ παρακείμενος ἄλλος
εἴδεα σημαίνοιεν, ἄφαρ δ' ὀνομαστὰ γένοιντο
ἄστρα. ———

Omnia Manilium interpretantur. Ex his autem Manilianis intelligere licet, quod differat sidus à stellis. Nam sidus stellis constat, stellæ sunt singularia corpora.

v. 16. *Linea designat species.*] Linea tantum ab igne, ad ignem, id est à stella, ad stellam, designat ipsas species, siue μορφώσεις. Sed melius meo iudicio *Ignea species.* Id est, ignis tantum, non etiam interualla, quæ vacua sunt. *Ignea species*, fulgor. Supra: *Cætera vincuntur specie*, —— id est fulgore. Vt, inquit, possis clara signa cognoscere, satis est ad illorum κατάληψιν, vt ignea specie quadam, & stellarum positu, non autem toto corpore ea cognoscas.

v. 18. *Creduntur.*] Proculdubio Manilius scripsit *Redduntur.* — Patet sententia. Neque displicet, quod olim diuinabamus, *Cernuntur.* Nam vulgaris lectio ineptissima est.

v. 19. *Præcipuè medio.*] τῇ διχομήνιδι non absconduntur: at τῇ πανσελήνῳ obscurantur. Hoc est, quod dicit:

——— *cum Luna conditur omne*
Stellarum vulgus. ———

Sappho: ἄστερες μὲν ἀμφὶ κάλαν σελάνναν
ἂψ ἀποκρύπτοισι φάεννον εἶδος,
ὁππόταν πλήθοισα μάλιστα λάμπῃ. Γᾶν. —

v. 20. *certa nitent mundo.*] Certa vocat τὰ καταληπτὰ, quæ sunt primæ aut secundæ magnitudinis. Nam postea illis opponit eas, quas vulgus

 vocat,

vocat, vt & in fine barbaricæ Sphæræ: id eſt, quæ ſunt ſine nomine, vel potius minori ſpecie.

Ibid. *cum Luna conditur.*] In Gemblacenſi, *cum Luna caditur.* Sed perperam. Si placeret ineptire, & blandiri mendis codicum ſcriptorum, dicerem ſtellas cædi, quum obſcurantur: vt Luna dicitur ici, & percuti, quum deficit. Sed nobis non eſt tanti nugari, qui ſcimus, quid diſtent æra lupinis. Alii dixiſſent, certo ſcio.

v. 21. *fugiunt ſine nomine ſigna.*] Sine nomine dixit, vt Hipparchus ἀκατονομάστους ἀστέρας, quos Ptolemæus ἀμορφώτους, νωνύμους Aratus. Ptolemæus, Hipparchus, & ante eos Chryſippus numerum ſtellarum & rationem putarunt. Sed Hipparchus & Ptolemæus numero M. XXII. Chryſippus M. LVIII. eſſe dixit. Eius verba ſunt: τῶν μὲν οὖν ἀπλανῶν ἀστέρων ἀκατάληπτον εἶναι τὸ πλῆθος, τὰ δὲ πλανώμενα ταχινότερα τῶν ἀπλανῶν. τετάχθαι δὲ τὰ μὲν ἅπαντα ἐπὶ μιᾶς ἐπιφανείας, ὡς καὶ ὁρᾶται, τὰ δὲ πλανώμενα ἀπ' ἄλλης καὶ ἄλλης φορᾶς. Plinius libro ſecundo, capite vno & quadrageſimo: *Patrocinatur vaſtitas cæli immenſa, diſcreta altitudine, in duo atque* LXX *ſigna.* Legendum *vaſtitas cæli, immenſa altitudine, diſcreta in duo de L. ſigna.* id eſt, in duodequinquaginta. Tot enim ſunt μορφώσεις ab Hipparcho, Eudoxo, & aliis deſignatæ.

v. 21. —— *fugiunt ſine nomine ſigna.*] Aratus:

πολλαὶ μάλ' ἠερόεντα καὶ οὐκ ὀνομαστὰ φέρονται.

v. 22. *Plura licet vacuo tum cernere.*] Gemblacenſis *tum credere.* Non dubium eſt, quin legendum ſit, *cedere.* Sententia aperta. Plenilunio cedit omne vulgus, & vacuum cælum deſtituit. *Licet* autem ἀρχαϊκῶς Liquet.

v. 23. *Nec fallunt numero.*] Certus enim earum numerus à Chryſippo & Hipparcho collectus, vt jam diximus.

v. 24. *Et quod clara.*] *Et quo clara.* Ita etiam Gemblacenſis.

v. 26. *Certa ſed in proprias.*] Statas vices ſervant, vt quotannis poſſis eas eodem ordine obſeruare. Ad verbum ex Arato:

Ταυτάκι θηήσαιο παρερχομένων ἐνιαυτῶν
ἐξείης παλίνορσα. τὰ γὰρ καὶ πάντα μάλ' αὔτως
οὐρανῷ ἐν ἐνάρηρεν ἀγάλματα νυκτὸς ἰούσης.

v. 30. *nihil illis partibus.*] Melius Gemblacenſis *nihil vllis.*

v. 31. *Latius & leuius.*] Gembl. *Laxius & leuius.*

v. 33. *Ac mihi.*] Elegans Parecbaſis. Mundum prouidentia, non Forte gubernari. Id probat ἐκ τῆς τῶν ἄστρων πρὸς τοὺς κύκλους ἀναλογίας: quod eorum conuerſionis λόγοι ſunt ἅπλωτοι καὶ ἀπαράλλακτοι. Quin & Ariſtoteles ipſe diſputat, nihil fortuitum eſſe in iis, quæ ἀΐδια & æterna ſunt. Cælum autem æternum ponit ipſe. Ergo nihil fortuitum in Cælo. Porro, Fors ſiue Caſus

neque

neque vbique, neque in omnibus. At astrorum ad circulos proportio, & æquabilitas vbique, & in omnibus. Igitur astrorum ad circulos æquabilitas neque Forte, neque Casu. Rursus: Quæ vbique & in omnibus, ea secundum naturam sunt. Quæ secundum naturam, ea neque forte, neque temere. Si astrorum ad circulos proportio vbique, & in omnibus, non igitur temere aut forte. Quæ disputatio nihil aliud loquitur, quam id, quod proponit Manilius. Hæc etiam eodem modo persequitur Firmicus, & eadem argumenta, quibus nititur Manilius, ipse quoque ad probabilitatem assumit.

Pag. 16. v. 2. *nec forte coisse magistra.*] Vt Epicurus voluit, apud quem crebra sunt ταὐτόματον, & πάντα εἰκῇ, & εἰκαιότης. Quod Tertulliano vertitur *passiuitas*. Nam εἰκῇ *passim*, εἰκαῖος *passiuus* apud eundem. Veteres Latini εἰκαῖα πρόβατα, Passales oues. Apud Sophoclem quidam inducebatur τὸ εἰκῇ πάντα γίνεσθαι sciscens.

> πρόνοια δ' ἐστὶν οὐδενός. τὰ πάντα δὲ
> εἰκῇ κρατεῖται. ζῆν δ' ὅπως δύναιτό τις.

Quæ deprauatissima leguntur apud Theophilum.

v. 3. *vt voluit credi, qui primus.*] Primus sane hoc sciuit Democritus, quem sequutus Epicurus.

v. 4. *Seminibus.*] Potest etiam legi *Segminibus*. Segmina minima, αἱ ἄτομοι.

v. 5. *Æquis & maria.*] *E quis*. Ex quibus atomis.

v. 11. *Si sors ista dedit.*] Imperiti librarii semper Sors pro Fors scribebant: vt apud Horatium: *Seu sors seu ratio*. Nam *Fors* scribendum erat. hoc est, εἴτε ταὐτόματον, εἴτε πρόνοια. Alterum est Epicuri, alterum Chrysippi. At recte Gemblacensis hic semper habet *Fors*, vbi vulgati *Sors*. Sed locus ita concipiendus:

> *Si Fors ista dedit nobis, Fors ipsa gubernat:*
> *At cur dispositis vicibus*, &c.

Argumenta jam ex Aristotele proposuimus. Si temerario omnia: at quomodo illa ordine? Atqui ordine. Ergo non temerario. Nam contraria omnino sunt εἰκαιότης καὶ ἀναλογία. Ergo & contraria ταυτόματον καὶ πρόνοια.

v. 12. *At cur dispositis vicibus.*] Signa dispositis vicibus redeuntia vno verbo Aratus παλίνορσα.

v. 19. *Arctos & Orion aduersis.*] Orion enim è directo Vrsæ maioris. Homerus:

> ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν,
> ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' Ὠρίωνα δοκεύει.

V. 22.

v. 22. *Et toto semper decurrere Mundo.*] Nam, vt supra notamus, Orion vtriusque hemisphærii magnas partes occupat.

v. 23. *Temporaque obscura noctis deprendere signis.*] Troicis temporibus, inquit, jam tum norant homines vigilias noctis signis cælestibus dependere: quod primus bello Troiano instituit Palamedes. Sane jam tum momina noctis signis notare solitos veteres, testis Euripides Iphigenia in Aulide:

τίς ποτ' ἄρ' ἀστὴρ ὅδε πορθμεύει;
Σείριος ἐγγὺς τῆς ἑπταπόρου
πλειάδος ἄσσων ἔτι μεσσήρης.

Ad quem locum alludit Manilius. Sed & quomodo signis horæ noctis notandæ sint, aut dependendæ, docet Aratus:

οὐκεν ἀπόβλητον δεδοκημένῳ ἤματος εἴη
μοιράων ἅπτεσθαι, ὅτ' ἀντέλλωσιν ἑκάσται.
αἰεὶ γὰρ τάων γε μιῇ συνανέρχεται αὐτὸς
ἠέλιος. ———

In eum enim locum Attalus vetus Arati interpres: ἐν δὲ τοῖς ἐχομένοις πρόθεται ὑποδεικνύειν πῶς ἄν τις διὰ τῶν ἄστρων δύναιτο τὴν ὥραν τῆς νυκτὸς ἐπιγινώσκειν. ἐπεὶ γὰρ ἐστὶν ἀρχὴ νυκτὸς ἡλίου δύσις, ὁ δ' ἥλιος ἀεὶ ἔν τινι τῶν ιβ ζωδίων ἐστὶν, δῆλον, ὅτι τῷ γινώσκοντι ἐν τίνι τε ζωδίῳ ὁ ἥλιός ἐστιν καὶ ἐν ποσῇ μοίρᾳ τοῦ ζωδίου, ῥᾴδιόν ἐστιν ἐπιγνῶναι καὶ ποῖον ζώδιον ἐν ἀρχῇ τῆς νυκτὸς ἀνατέλλει καὶ ποία μοῖρα. τῇ γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίου κατεχομένῃ μοίρᾳ ἡ κατὰ διάμετρον κειμένη τὴν ἀνατολὴν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς νυκτὸς ποιεῖται. τοῦτο δὲ προεστορηκὼς καὶ ἐπεγνωκὼς, ὅτι ἐν πάσῃ νυκτὶ ϛ ζώδια πρὸς τῇ ἀνατολῇ ἀνίσχει, γνώσεται καὶ πόσον τῆς νυκτὸς παρεληλυθός ἐστι, καὶ πόσον τὸ λοιπόν, ἕως τῆς τοῦ ἡλίου ἀνατολῆς. Hæc melius Attalus, quam Theo, qui mihi mentem auctoris sui non bene assecutus videtur. Sed hunc errorem Arati & Attali castigat Hipparchus, homo φιλελεγχότατος. Est autem hic locus Arati & Attali huic Maniliano pernecessarius.

v. 23. *deprendere* signis.] Hoc Ausonius vocat dependere, σταθμήσασθαι.

v. 28. *quantumq; oblita refouit.*] Restituendum ex Gemblacensi:

Troianos cineres in quantum oblita refouit
Imperium? ———

v. 33. *Nec se cognoscunt terra.*] Mirum, quod jam de quondam florentissimis vrbibus prodit Seruius Sulpitius, Megara, Corintho, quas suo tempore prostratas, & verius cadauera vrbium, quam vrbes fuisse. Habes elegans epigramma libro priore Catalectorum nostrorum de Athenis:

Quisquis Cecropias, hospes, miraris Athenas:
Quæ veteris famæ vix tibi signa dabunt:
Hasne Dei, dices, calo petiere relicto?
Regia partitis hæc fuit vna Deis? &c.

Sane

Sane adeo à veteri splendore mutarant, vt opus habuerint instauratore Adriano: quod notamus in lib. v. de Emend Temp. hodieq. extant infimæ vetustatis Iambi in arce, quod ἄστυ vocabant:

αἵδ' εἰσ' Ἀθῆναι Θησέως πρὶν ἡ πόλις,
ἡ δ' Ἀδριανοῦ, κ' οὐχὶ Θησέως πόλις.

Sed quid miremur hæc eo tempore, quum Ouidius Pythagoram ita declamantem inducat?

Oedipodioniæ quid sunt, nisi nomina, Thebæ?
Quid Pandioniæ restant, nisi nomen, Athenæ?

Sulla Athenas eo redegerat, vt comparatione illarum veterum cadauer vrbis, non vrbs, viderentur: at aliarum comparatione etiam florentium, diuorum domus dici possent. Sed Ouidium non possum absoluere, qui ex persona Pythagoræ, quo tempore florentissimæ erant, eas penitus corruisse dicat. Idem de Thebis dicas, quæ tempore quidem Ouidii exiguæ erant jam ab Alexandro solo æquatæ, postea à Cassandro excitatæ. sed quarum tamen nunquam maior splendor fuerit, quam sæculo Pythagoræ. Ludit hoc argumento in scholastico libro de pallio Tertullianus: vbi de locis, quæ se amplius non cognoscunt, vt loquitur Manilius: *Rursus orbis alius idem: mutat & nunc localiter habitus, quum situs læditur: quum inter insulas nulla jam Delos, harena Samos, vt Sibylla non mendax.* Ita legitur ille locus Tertulliani in priscis editionibus Rhenani. Pamelius vir eruditus, & optime de Tertulliano meritus non bene interpolauit. Verba Sibyllæ, quæ habebat in animo & quidem trita & vulgata hæc sunt:

καὶ Σάμος ἄμμος ἔσῃ, καὶ Δῆλος ἄδηλος,
καὶ Ῥώμη ῥύμη. ——— Locus ille Tertulliani est egregius, & huic Maniliano opportunissimus.

Pag. 17. v. 1. *Exutas variam.*] Lege *Exutas variant.* Vide Tertullianum eodem loco, & deinceps. Potest & legi.

Nec se cognoscunt terræ vertentibus annis *Exutas.* ———
Item: *Nec se cognoscunt, terram vertentibus annis,*
Exutas variam faciem per sæcula gentes.

Sed prior lectio est vera.

v. 4. *Nec motus puncto currit.*] Gemblacensis: *Nec motus ponto curuat.* Quod est ineptum. Et tamen cuidam parum in lectione scriptorum codicum versato daret occasionem argutandi & editam lectionem immutandi.

v. 5. *Idem semper erit.*] Non videtur Manilii. Tolerabilis tamen. Est vero argumentum à necessitate: Idem Mundus semper visus est, idem Sol, eadem Luna. Quod quidem non esset, si temere regeretur, vt vult Epicurus.

v. 8. *Nunquam transuersas.*] ἀπὸ κοινοῦ viderunt.

v. 13. *Nec cadere in terram.*] Post hunc versiculum perge ad illos novem, quorum primus:

Sed dimensa suis consumere tempora signis.

persequitur enim ἀποδείξεις suas, non posse fieri, vt casui καὶ εἰκαιότητι assignetur illa æquabilis temporum dispensatio.

v. 15. *Non opus est magni casus.*] Quis negabit importune hæc suis sedibus luxata, recte à nobis in hunc locum retracta? Magnum Casum dixit, vt supra Fortem Magistram μιμηλικῶς, ex Epicureorum scilicet persona, qui decernunt Fortunam, ac casum omnia regere: in quorum ore crebrum est, τύραννος τύχη & Comicum illud: πάντων τύραννος ἡ τύχη ἐστὶ τῶν θεῶν. Igitur postquam ostendit certam ac immutabilem astrorum ac mundi æquabilitatem, tandem id, quod volebat, concludit, nullum casum Mundo assignandum, sed Prouidentiam esse & cælestem Rationem, quæ ipsum gubernet. Vides, nihil verius esse, quam hos nouem versus illis superioribus attexendos esse.

v. 15. *Non opus est magni casus.*] Gemblacensis codex habebat:

Non casus opus est, magni sed numinis ordo.

Vulgata lectio est ex mente Epicureorum, vt ostendimus, quorum Deus erat ταὐτόματον. Hæc vero est Manilii, cui Deus ἡ πρόνοια. Et quidem magis placet. præsertim quum accedat codicis scripti auctoritas.

v. 16. *Hæc igitur texunt.*] Nonne hæc satis ostendunt hos nouem versus ita reponendos esse, vt à nobis positi sunt? quam alieni à mente Manilii erant, vbi vulgo legebantur?

v. 16. *Hæc igitur texunt.*] Ouidius in Phænomenis:

Tot numero talique Deus simulacra figura
Imposuit cælo, perque altas sparsa tenebras
Clara pruinosæ jussit dare lumina terræ.

v. 23. *Ipse autem quantum.*] Posteaquám quale esset τὸ πᾶν ostendit, nunc quantum sit, docet, ac formæ τὴν ἀναμέτρησιν subiungit.

v. 28. *Nam quantum à terris.*] Ad verbum ex Arato.

ὅσσον δ' ὀφθαλμοῖο βολῆς ἀποτέμνεται αὐγή,
ἑξάκις ἂν τόσσος ἡμὶν ὑποδράμοι. αὐτὰρ ἑκάστη
ἴση μετρηθεῖσα δύω περιτέμνεται ἄστρα.

v. 28. *Nam quantum à terris.*] Hexagona est figura, qualis apum cellulis. Mundus est pila, Terra centrum: ac nos quidem, qui in ea sumus, centri vicem obtinemus. Necesse igitur rectas lineas ab oculo nostro in cælum jactas, æquales esse omnes. Quanta erit linea in cælum ab oculis ducta, tantas debemus sex lineas per totum circuli ambitum imaginari: quæ si æquidistantes assumantur, illo spatio duo complectentur Zodiaci dodecatemo-

catemoria. Sic conficient ἑξάγωνον σχῆμα. Nam latus Hexagoni est æquale semidiametro.

v. 29. *Quantumque inciditur orbis.*] Quanta est Dimetiens orbis, ter tanta ad eam est peripheria.

v. 31. *Exiguo dirimens.*] Hoc est, vna septima plus, ex epicheremate Archimedis: κύκλου παντὸς ἡ περίμετρος τριπλασίων ἐστὶ τῆς διαμέτρου. Plinius: *Quantas dimetiens habet septimas, tantas circulus habet duoetvicesimas.* Hæc nota sunt & vulgata. Ducta perimetros septies, & in duas & vicesimas distributa, dat dimetientem.

v. 32. *Summum igitur cælum bis bina*] Orbis circumquaque à centro summouetur binis signis. Ergo linea à peripheria, ad peripheriam per centrum ducta, quia ad illam dupla est, dupla quoque signa habebit. hoc est bis bina, vt dicit. Igitur à summo cælo, ad imum, signa sunt quatuor.

v. 33. *Altera bis senis.*] Prisca Latinitas, Altera tertia, id est, duæ tertiæ. Apud Liuium, altero & vicesimo anno, id est, vicesimo secundo. Virgilius?

Alter ab vndecimo jam tum me ceperat annus.

Id est tertius decimus. Apud Iurisconsultum: *Alter semissis inter duos fratres diuiditur.* id est duo semisses. Tota diametrus est vna tertia peripheriæ. Accedat altera tertia, id est duæ tertiæ, nimirum octo, fient bis sena signa. Hoc est, quod vult. Neque inde quiuis facile sese extricasset. Sed hæc non tractanda sunt, nisi ab iis, qui & Latine sciunt, & mentem Manilii assequuntur. Aliter quanto risu sese traduceret, qui ab iis male paratus ad hæc explicanda sese conferret? Sed profecto versus iste luxatus est suis pedibus. Manilius enim hoc ordine eos digesserat:

Summum igitur cælum bis bina resurgit ab imo.
Sed quia per medium est tellus suspensa profundum:
Binis a summo signis discedit & imo,
Altera bis senis vt sit pars tertia signis.

Quo quid clarius dici potest? A summo cælo, ad imum sunt quatuor signa; hoc est, quanta est dimetiens orbis. Sed quia, inquit, tantum est hinc ad summum cælum, quantum hinc ad imum, propterea hinc ad summum bina signa, & ad imum totidem erunt. Tamen quia vulgaris lectio potest defendi, noluimus eam mutare: neque mutandam censemus.

Pag. 18. v. 5. *Bis bis æquandum est.*] Lege *Binis.* & Gemblacensis ita habet.

v. 5. *sextante rotunda.*] Ineptissime. Olim recte correximus *sex tanta rotunda.* Et ita habet Gemblacensis. Et puer hoc correxisset. Adde quod ad verbum Aratea interpretatur:

ἑξάκις ἂν τόσσ' ἠμὶν ἀποδέχεται. ——

Nam sexies duo sunt duodecim, si bene putare scio.

Ibid. *ſex tanta rotunda*] Quæcunque ſupra diſputata ſunt, ea his verſibus complectitur elegans & eruditus Arati Paraphraſtes Auienus:

——— puncti vice Terra locanda eſt.
Vnde acies oculi quum tenditur, hæc quoque puncti
Sedem habet. hoc ſigno percurrrit miſſa per auras,
Signiferi in ſummum. medio de tramite ſiquis
Dirigat obtutus agiles procul, hoſque locorum
Defeſſos longò ſpatio tener amputet aër:
Id, quod contenti viſus abſcinditur, vltro
Si qui in Signiferi patulum circumferat orbem:
Sex olli partes magnæ dabit impetus oræ.
Aſt hæ dimenſa ſpatii ſic lege locantur,
Binaque deciſis includunt partibus aſtra.

Hæc verba Auieni luculenta interpretis vicem eſſe poſſunt Manilio noſtro. Nam quod Manilius noſter dixit:

—— ſex tanta rotunda Efficiunt orbem Zonæ, ——

Auienus dixit oram Signiferi tot ſex partium eſſe, quot partium eſt obtutus hinc ad ſummum cælum.

v. 6. *Efficiunt orbem Zonæ.*] Zonæ, τοῦ Ζωδιακοῦ.

v. 8. *Nec mirere.*] Familiaris clauſula Manilio Epilogi vicem obtinens, vt:

Nec mirere moras quum Sol æſtiua per aſtra, &c. Item:
Nec mirere in ea pugnantia ſidera parte. Item:
Nec ſit mirandum, ſi fœdus non datur aſtris.

Ibid. *Nec mirere vagos partus.*] Ad verbum Theo Mathematicus: μὴ θαυμάζωμεν δὲ, εἰ ἕκαστον τῶν ζωδίων τηλικοῦτον ὂν κατὰ τὸ μέγεθος, ὡς τὸ ἥμισυ ἐπέχειν τοῦ ἀπὸ γῆς ἐπὶ τὸν οὐρανὸν διαστήματος, σμικρότατον ὁρᾶται. διὰ γὰρ τὸ πόρρωθεν ἡμᾶς εἶναι ἐκείνων, διὰ τοῦτο ἡμῖν μικρὰ εἶναι φαίνεται.

v. 12. *Reſtat, vt ætherios fines.*] Exemplo Arati poſt Phænomena ad circulorum Sphæræ deſcriptionem aggreditur: quanquam Aratus ante dimenſionem τοῦ παντὸς circulos deſcribit. Contra Manilius dimenſionem Mundi, ante circulorum deſcriptionem poſuit. Hoc vero arbitrarium: neque huius regula ab auctore exigenda. Melius meo judicio Manilius, qui poſt Phænomena ſtatim τοῦ παντὸς τὴν ἀναμέτρησιν poſuit.

Ibid. *ætherios fines.*] *Fines* circulos. Infra:

——— ſignantes tempora fines. Item:
Alterius finis ſi vis cognoſcere gyros.

Et id quoque exemplo Arati, qui σήματα vocat:

—— τά τε κύκλα, τάτ' αἰθέρι σήματ' ἐκεῖσεν.

Parme-

Parmenides:

εἴσῃ δ' αἰθερίαν τε φύσιν, τά τ' ἐν αἰθέρι πάντα
Σήματα, καὶ καθαρᾶς εὐαγέος ἠελίοιο
λαμπάδος ἔργ' ἀΐδηλα. ———

Nam in Parmenidis versibus *σήματα* potius circuli videntur, quam astra ipsa. Sic Hyginus circulos bis vocat significationes.

v. 13. *Filaque dispositis vicibus.*] Dispositas vices semper vocat *τὰς ἐμπεδοτόμους φορὰς καὶ ὥρας.* Supra:

At cur dispositis vicibus consurgere signa.

v. 14. *Per quæ dirigitur.*] Tres tantum circuli sunt, per quos dirigitur signorum ordo, duo Tropici & Æquinoctialis. Nam duo reliqui, Arcticus, & Antarcticus, non nisi in Sphæra dati climatis locum habent. At illi tres in vsum Sphæræ ad quamuis inclinationem instituti sunt. Ideo Aratus eorum tantum rationem habet.

——— *τῶν κε μάλιστα ποθὴ, ὄφελός τε γένοιτο*
μέτρα περισκοπέοντι περιτελλομένων ἐνιαυτῶν.

Ibid. *Per quæ dirigitur.*] Ab hoc versiculo perge ad ipsorum Circulorum descriptionem. Nam eam huc pertinere, dubitare non potes, nisi prorsus bardus es. Initium descriptionis est:

Circulus à Borea fulgentem sustinet Arcton.

Vt hodie extant in vulgatis editionibus, quid ineptius, quam si dicamus Zodiacum dirigi per coluros, quum contra ipsi per Zodiacum dirigantur? Quamuis tot artus huius Poëtæ luxatos loco suo reposuerimus, tamen tantum abest, vt à Zelotypis aliqua confessio tanti beneficii in hunc Poetam collati exprimatur, vt contra aut dissimulare, aut auctorem à nobis contaminatum esse contendere parati sint. Quorum hominum atra ingenia, & tartareas animas nihil quam aut miserari, aut ridere constituimus. Nam cum illis rem vllam habere, aut illis respondere, hoc esset illis honorem habere, vt præclare ait Euripides. quod maxime refugimus.

v. 15. *Circulus ad Boream*] Nunc patet hiatus, qui in vulgatis editionibus erat. Nam sine vlla præfatione, præter morem Manilii, abrupto initio hæc post descriptionem *τῶν φαινομένων* occurrebant. Atqui Manilius nullam descriptionem sine apparatu aggreditur. Sic isti descriptioni prætulit illos:

Restat vt æthereos fines, &c.

Ibid. *fulgentem sustinet Arcton.*] Recte, *sustinet Arcton.* Nam tota Vrsa maior intra illum Arcticum, quem descripsit Eudoxus, includitur. In climate autem Athenarum Orizon priores pedes Vrsæ præterradit. Quia igitur quæ intra illam decircinationem includuntur, semper apparent, vnde

circulus ille dicitur φανερὸς, & Vrsa maior eo tota continetur: propterea, inquam, totum illum circulum Arcton vocarunt. Homerus:

ἄρκτον δ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσι.
οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Circulum inocciduum ac semper apparentem ἄρκτον vocat. Ouidius Tristium IIII.

Magna minorque feræ, quarum regis altera Graias,
Altera Sidonias, vtraque sicca, rates,
Omnia quum summo positæ videatis in axe,
Et maris occiduas non subeatis aquas:
Ætheriamque suis cingens amplexibus arcem
Vester ab intacta circulus extet humo.

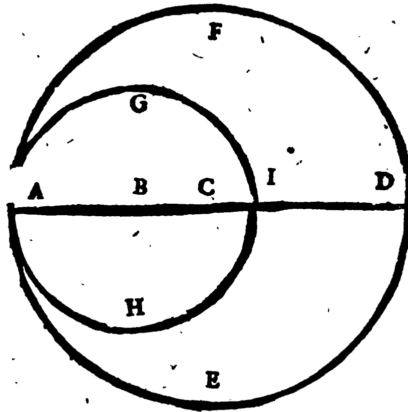
Quibus verbis quid aliud quam τὸν ἀφανερὸν κύκλον describit? Apud Geminum præstantissimum scriptorem ita legimus: Ἀρκτικὸς μὲν οὖν ἐστι κύκλος ὁ μέγιστος τῶν ἀεὶ θεωρουμένων κύκλων, ὁ ἐφαπτόμενος τοῦ ὁρίζοντος καθ' ἓν σημεῖον, καὶ ὅλος ὑπὲρ γῆν ὑπολαμβανόμενος, ἐν ᾧ τὰ κείμενα τῶν ἄστρων οὔτε δύσιν, οὔτε ἀνατολὴν ποιεῖται, ἀλλὰ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς περὶ τὸν πόλον στρεφόμενα πολεῖται. Vbi plane quid sit circulus Arcticus docetur. Proclus ad verbum hæc descripsit ex Gemino, vt reliqua omnia suæ sphæræ. Quum Crateti Grammatico Arati interpreti mirum videretur Homero τὸν ἀφανερὸν κύκλον ἄρκτον vocari, Homeri lectionem interpolare conabatur, & pro οἴη legebat οἶος, quo intelligebat τὸν ἀρκτικὸν, non τὴν ἄρκτον. Sed imprudenter lapsum arguit Strabo ex his verbis Heracliti: ἠοῦς καὶ ἑσπέρης τέρματα ἡ ἄρκτος, καὶ ἀντίον τῆς ἄρκτου οὖρος αἰθρίου Διός. Vere quidem contra Cratetem ille. Sed ne ipse quidem reprehensione caret, qui verba Heracliti de circulo Arctico accipit: quum Heraclitus ipsum Orizontem nomine ἄρκτου intellexerit. Nam ἠοῦς καὶ ἑσπέρης τέρματα, quid aliud, quam Ortus & Occasus, ἄρκτος Septentrio, οὖρος αἰθρίου Διός, Meridies? Atqui quatuor illi cardines non Arctico, sed Orizonte finiuntur. Vt plane constet, tempore Heracliti ἄρκτου nomine Orizontem intelligi solitum, quia σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος βορειότατον ἡ ἄρκτος in intersectione meridiani:

——— ᾗχί περ ἄκραι
Μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσιν,

vt canit Aratus.

v. 16. *Sexque fugit solidas.*] Describantur circuli Æquinoctiali paralleli XC. Ii erunt, quos Geminus vocat ἀφανερούς. Is autem, qui punctum Orizontis ad communem intersectionem Meridiani & Orizontis tanget, erit μέγιστος τῶν ἀφανερῶν, ac proinde Arcticus illius loci. Quia vero Orizontes mobiles sunt, sic & Arctici mobiles. Ita in Climate Cnidi, vbi polus ad XXXVI grad. attollitur, Eudoxus scripsit Arcticum Circulum totidem parti-

partibus à polo mundi distare. In alio climate alius erit, nempe pro ratione ἐξάρματος, id est, eleuationis polaris. Hipparchus: ὁ δ' ἐν Ἀθήναις ἀφανὴς κύκλος ἀπέχει ἀπὸ τοῦ πόλου περὶ μοίρας λζ. ὁ δ' ἐν Ῥόδῳ περὶ μοίρας λϛ. & quanta erit altitudo loci, in tantum à polo distare punctum illud, necesse est, cuius interuallo circulus Arcticus describitur. Itaque vetustissimi Græci arcticum circulum definiuerunt τὸ ἀρκτικώτατον σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, vel, τὸ ἀρκτικώτατον τῆς οἰκήσεως σημεῖον. Ita circulus Arcticus nihil aliud est, quam punctum habitationis, quod finitorem propius tangit. Nam punctum circinationis cōmune cum Orizonte habet. In hoc differunt, quod centrum Arctici circuli est polus Mundi: centrum Orizontis est punctum verticale, seu Zenith loci. A F D E est Orizon. A G C H circulus arcticus. A D, Meridianus. A, intersectio communis, Orizontis, & Meridiani, vbi & contactus, seu commune punctum circinationis.

——— ἧχί περ ἄκραι
Μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσι.

B, Polus. C, Zenith loci. I, oppositum punctum diametri circuli Arctici. Quod si poli eleuatio XLV grad. absolute fuerit, vt Viennæ Allobrogum, tunc punctum I, idem erit cum C. Hoc est, opposita pars peripheriæ Arctici premet Zenith loci. Sin fuerit minor XLV grad. Zenith erit extra circulum: si maior, intra circulum. Ita fiet, vt quo propius Æquinoctialem accedetur, eo minores fiant circuli. Contra, maiores, quo longius ab ipso receditur: sub æquinoctiali autem, id est Sphæra recta, nulli prorsus sunt Arctici. Pytheas scripsit habitantibus Thulen Tropicum esse vicem Arctici. Hæ differentiæ accidunt, prout Zenith intra, aut extra Arcticum est. Siue igitur intra Arcticum erit, siue extra, tantum à puncto I, distabit, quanta est differentia eleuationis poli ab eleuatione æquinoctialis supra Orizontem loci. Exempli gratia: Romæ polus attollitur grad. 41.40. Ergo Æquinoctialis attollitur ad 48.20. Differentia, 7.40. Proinde Zenith Romæ extra circulum à sui Arctici circumferentia distat grad. 7.40. Sic habitantibus Thulen eâ distantia est grad. XLIII, vtpote quibus polus est grad. 66.30'. Tropicus autem radit punctum intersectionis communis. Quare Martiano

Capellæ

Capellæ Arcticus circulus definitur *semper apparens & contingens confinia Finitoris, nunquam mersus assurgens.* Confinia finitoris dicit intersectiones orizontis & meridiani in σημείῳ ἀρκτικωτάτῳ. His ita positis, videmus, quot habitationes, tot circulos Arcticos esse, non fixos, non ἀμεταπτώτους, sed pro locorum differentia alios atque alios. Multum igitur errant recentiores, qui in Sphæra mechanica illum apponunt, & alium à veterum descriptione, quum illum à puncto poli Eclipticæ circa polum Mundi describunt. Nam talis Arcticus non potest esse, nisi eorum, quorum inclinatio tanta, quanta maxima Solis declinatio: vt accidit iis, qui Syenem Niloticam habitant. Illis enim polus attollitur ad grad. 23. 30. His animaduersis, Circulus Arcticus non potest in Sphæra mechanica locum habere, nisi Sphæra ad loci inclinationem fabricata sit. Aliter nullus est circulus Arcticus. Nam τοῖς μεταπίπτουσι σημείοις οὐχ οἷόν τε τὰ ἀμετάπτωτα, vt præclare scribit Strabo. Quum ego hæc in Aquitania de Circulo Arctico proposuissem, vbi multi docti, indoctique, nobiles, pædagogique erant, non potest dici, quanto sibilo exceptus fuerim. Quum eorum pertinacia meam constantiam non obtunderet, pene vapulaui. Tandem victi dixerunt, illum circulum esse vtilem ad Zonas distinguendas. In quo maiorem risum mihi sustulerunt. Nam Zonæ locum hodie non habent in nobis, quibus totus orbis nauigationibus Lusitanorum & Hispanorum patefactus est. Cuius rei gratia verba Strabonis confutandæ horum Mathematicorum sententiæ adduxi: ὁ δὲ Πολύβιος οὐκ εὖ, τὸ ποιεῖν τινὰς ζώνας τοῖς ἀρκτικοῖς διοριζομένας, δύο μὲν τὰς ὑποπιπτούσας αὐτοῖς, δύο δὲ τὰς τούτων καὶ τῶν τροπικῶν. εἴρηται γὰρ ὅτι τοῖς μεταπίπτουσι σημείοις οὐχ οἷόν τε τὰ ἀμετάπτωτα. Itaque friget eorum Philosophia. Sed impudentiæ adhuc finis non est. Vix inuenias ex istis, qui Mathematica profitentur, quibus non videamur insanire, si in doctrina circulorum diuersa à Iohanne Sacrobosco sentiamus. Quidam tamen nuper priore editione Manilii monitus, obiter, & quasi inuitus, dicit alium vsum fuisse veteribus Arcticorum Circulorum. Tamen nollet videri à nobis didicisse: quum hoc genus hominum totius antiquitatis imperitissimum sit. Quis auctor tam ridiculi commenti fuerit, nihil aliud possum dicere, quam Latinum scriptorem fuisse, & quidem recentiorem quadringentis annis. An alius ante Sacroboscum id professus sit, nescio. Certe in præsentia antiquior non succurrit. Vt igitur nostri errant, qui immobilem Arcticum constituunt contra veterum mentem: ita veteres illi, & post illos nostri castigandi, qui illum circulum tribus reliquis parallelum constituunt, quum paralleli circuli in Sphæra polum eundem cum ipsa habeant. At polus Arctici semper est idem cum Sphæræ polo. Polus reliquorum trium variat, vt puncta tropica & æquinoctialia. Æquinoctia enim & Tropica anteuertunt loca in Zodiaco, ita vt in aliquot annis vnum gradum in antecedentia promoueantur. Circuli autem

æquinoctiales & tropici nulli alii sunt, quam qui ad illa puncta mobilia describuntur. Mobiles igitur sunt, & proinde eorum poli mobiles quoque. Pro istis quoque vapulabimus priusquam longa dies hominibus hoc persuadebit, apud quos vis rationis nihil potest.

v. 16. *Sexque fugit solidas.*] Veteres Sphæram per eius centrum in duas partes diuidebant, ita vt paralleli ipsi in duas partes secarentur, quemadmodum à Coluris secantur. Eiusmodi circulus constituebatur partium LX. Deinde Sphæra per Æquinoctialem diuisa relinquit duo hemisphæria æqualia tricenarum partium. Vt breuius dicam, vna quarta Spæræ erat XV. partium, quantarum totus ambitus LX. Neque aliter diuidebant tempore Eudoxi. Postea propter commodiorem vsum, eas partes sexies multiplicarunt. Ita circulus integer factus est partium CCCLX. Quadrans eius XC. Igitur in Cnido, patria Eudoxi, polus attollitur ad partes VI, qualium quadrans est XV. Quas si sexies duxeris, produces XXXVI. Itaque iste Arcticus est ad eleuationem Rhodi, vel Cnidi, non Romæ: quod tamen non monet Manilius: quasi vbique eadem statio esset Arcticorum. Nam, vt scribit Strabo, οἱ ἀρκτικοὶ μήτε παρὰ πᾶσιν εἰσὶ, μήτε οἱ αὐτοὶ πανταχοῦ. Sane. Neque enim in Sphæra recta sunt, neque in Sphæra stante, quam μυλοειδῆ vocabant veteres: qualis est illis, quibus Æquinoctialis & Orizontem & Arcticum facit. Arcticum vero Græciæ ita describit Lucanus libro octauo:

Signifero quæcunque fluunt labentia cælo
Nunquam stante polo miseros fallentia nautas
Sidera non sequimur: sed qui non mergitur vndis
Axis inocciduus gemina clarissimus Arcto
Ille regit puppes. ———

Non potuit clarius describi ὁ ἀειφανερός. Sed ἀκυρολογίαν cum aliis vitiis Lucano familiarem interpretatione leniendum. *Nunquam stante polo.* totum cælum intelligit, non tantum ὅπῃ ὁ οὐρανὸς στρέφεται. —*fluunt labentia*, id est, quæ occidunt & labuntur sub terras, πρὸς διαστολὴν τῶν ἐν τῷ ἀειφανερῷ, quæ nunquam fluunt, aut labuntur sub terras. Axis inocciduus, non vtique περὶ ὃν ὁ οὐρανὸς στρέφεται, sed totus ἀειφανερός. Nam pro regione integra cæli Axem etiam vsurpari alibi indicamus. Quæ apud Lucanum sequuntur, quia ne minimum quidem ab admiratoribus Lucani intelliguntur, exponemus,

——— *hic quum mihi semper in altum*
Surget, & instabit summis minor Vrsa ceruchis,
Bosporon, & Scythiæ curuantem litora Pontum
Spectamus. quicquid descendet ab arbore summa
Arctophylax, propiorque mari Cynosura feretur,
In Syriæ portus tendit ratis. ——— .

Huic nautæ, qui hæc argutatur, cursus est in Ægyptum. In Ægypti autem maritimis, & vbicunque maxima dies est horarum XIIII, ibi Arctophylax, imo Arcturus, culminat, καὶ κατὰ κορυφὴν μεσουρανεῖ: quod & Strabo quoque monuit libro II. Porrò τὸ κατὰ κορυφὴν μεσουρανεῖν Nautis Græcis dicebatur κατὰ μέσην κεραίαν ἔχειν: Latinis, in summa arbore mali esse. Ptolemæus ex Diodoro Samio: ἔχουσι τὸν ταῦρον μεσουρανοῦντα καὶ τὴν Πλειάδα κατὰ μέσην τὴν κεραίαν. At habere stellam aliquam ἐν τῷ σημείῳ ἀρκτικωτάτῳ, hoc est in intersectione Orizontis & meridiani, hoc nautica locutione dicebatur κατ' ἄκραν κεραίαν ἔχειν: quod Lucanus hic dicit, in summis ceruchis habere. Nam κεροῦχοι sunt rudentes, qui cornua velatarum obvertunt antemnarum. vt verbis Maronis loquar. Opiferas vocari monet Isidorus. Venantius Fortunatus de miraculis Martini:

Exiliunt fluctus, feriunt caua vela rudentes.
Nutat pinus iners: rapiuntur signa ceruchis.

Non apparet, inquit, Vrsa ceruchis, quod est signum directorium velificantibus. Stella vero omnis, quæ est in data intersectione meridiani, & orizontis, vnde incipit finitio circuli Arctici, Arato quidem dicitur natare — κείνη τῇ κεφαλῇ τῇ νήχεται: quia Oceanum Orizontem vocabant. Lucano vero ad verbum id est, *mari ferri.* — *propiorq; mari Cynosura feretur*, hoc est, Cynosura erit in contactu Orizontis, ἐν σημείῳ ἀρκτικωτάτῳ. His animaduersis, audiamus philosophantem nautam. Quando, inquit, iste axis inocciduus hoc est ὁ ἀφανὴς attollitur, καὶ πολὺ ἐστὶ τὸ ἔξαρμα τοῦ πόλου, & minor Vrsa est in puncto finitionis Arctici: tunc cursum in Pontum dirigimus. Hic fraus facta est Lucano à librariis. Nam cur dicit hic minorem Vrsam κατ' ἄκραν κεραίαν εἶναι: quum infra in contrario casu ait, *propiorque mari Cynosura feretur.* Siquidem minor Vrsa eadem est cum Cynosura. Sed Lucanus scripserat:

——— *Et instabit summis magna Vrsa ceruchis.*

Nam quamuis vsitatius dicitur maior vrsa, quam magna Vrsa; tamen Latinum est magna Vrsa. Ouidius Vrsas alloquens:

Magna minorque fera. ———

Hygino quoque dicitur Arctos maxima, & præterea Poëtis quædam indulgenda. Recte igitur constat ratio nautæ. Quando, inquit, ita polus attollitur, vt Vrsa maior sit intra circulum Arcticum, tunc in Septentrionem, & partes Ponti tendimus. Legentibus oram Ægypti Arctophylax est in summa arbore, vt diximus, ex Strabone, & Hipparchi rationes quoque docent, & polus deprimitur, qui velificantibus in partes Euxini attollebatur. Ergo à partibus Euxini in Ægyptum tendentibus descenditur: quod dictum ἰδιωτικῶς, & ex opinione vulgi, quia polus deprimitur. Arctophylax igitur dicetur descendere, quum aliquot partibus deficiet à puncto verticali: quod accidit

accidit in sinu Arabico nauigantibus in parallelo διὰ συήνης. Ibi enim Arctophylax, vel eius lucida stella Arcturus descendit ab arbore summa VII gradibus: siquidem sæculo Hipparchi Arctophylactis declinatio & latitudo pene æquales erant, partium nempe XXXI, vt voluit Hipparchus. Proinde distantia à polo erat partium LIX, vt iterum monet idem Hipparchus. Sed iste nauta vel potius eius [illegible] Lucanus, non bene conceperat mentem scriptorum Græcorum, vnde hæc hausta sunt. In mari enim mediterraneo australissimum litorum est Ægyptiacum, & vicina ora, vbi culminat Arcturus. At Arcturus non potest descendere ab arbore mali, nisi extra mediterraneum mare, puta in Oceano australi velificantibus, neque Cynosura propior esse mari, hoc est propius ad finitionem Arctici accedere. Sed hæc satis, & fortasse nimium plausoribus Lucani: quorum omnium cognitio pendet ex veterum obseruationibus, quæ tantum abest, vt istis, quibus omnia olent Grammaticam, notæ sint, vt ne auctorum quidem ipsorum nomina teneant.

Ibid. *Sexque fugit solidas.*] XXXVI partium ἔξαρμα est Rhodi, XXXVII Athenis, vbi caput Draconis Vrsarum, quod intellexit Aratus. Sed tamen hallucinatur, quum in ea eleuatione Tropico in VIII partes secto, V supra Orizontem attollit. Hoc enim proprium est eleuationis 41, non 37 partium.

v. 18. *In quo consumit.*] Gemblacensis fortasse melius *consummat.* Sed animaduertimus promiscuum vsum apud hunc auctorem esse verbi consumendi & consummandi.

v. 20. *Æstiuum.*] Si non est mendum, dixit æstiuum nomen, vt Horatius flumen Metaurum, Stertinium acumen. Fortasse melius *Æstiui medio.*

v. 21. *Temporis & titulo potitur.*] Τροπικὸς enim à tempore illo dicitur, in quo τροπὴ, id est reuersio Solis fit. Metaphora à curulibus agonibus. Nam flexura metæ etiam τροπὴ dicta. Arabes vero non τροπὴν verterunt, sed ἀνατροπὴν. id enim est انقلاب quod imperite fecerunt. Quin & Manilius persistit in Metaphora, quum metam Solis dicit, & actum. Omnia enim verba Circensia. Atque adeo è medio circo est *Feruidus. Metaque feruidis Euitata rotis* ——

v. 23. *Et quinque in partes.*] Quadrans XV partium: de quibus sex sunt à polo, ad arcticum. ab eo, ad tropicum, quinque. à Tropico, ad æquinoctialem, quatuor. Quæ sexies multiplicatæ fient à polo, ad arcticum, XXXVI: hinc ad Tropicum, XXX: à Tropico, ad æquinoctialem, XXIV.

v. 25. *Ingenti Sphæra*] Legendum, *Ingenti spira.* Nam circuli illi nihil aliud, quam spiræ, quarum maxima, quæ mediam sphæram cingit, vt minima, quæ verticibus propior.

v. 31. *quo lumine Phœbus.*] Lege *quo limina.* Idem error infra.

Quum medium æquali distinguit limite cælum.

Nam codex Gemblacensis perperam *lumine* pro *limite.* Vt appareat lubricam esse commutationem horum duorum inter se.

v. 30. *Quatuor & gradibus.*] De xv partibus, in quas sectus est circulus, Arcticus aufert vi, Tropicus v. ergo reliquæ sunt quatuor: quæ sexies ductæ fient xxiv. Tanta erat tunc ab æquinoctiali Solis maxima declinatio, quæ quidem hodie deprehenditur minor grad. 23. 30′. Gradus autem vocat, quas antea partes, & Græci μοίρας. Vulgus vero gradus vocat ab Arabibus, qui quas Ptolemæus μοίρας, semper vertunt درجة gradus.

v. 31. *Proximus hunc vltra Brumalis nomine cingens.*] Quod *cingens* absolutum esse debet, & mediocriter docto paret. Quare olim circes legebamus pro circulo. Veteres enim illi circens pro circes, totiens, quotiens, & thensaurus pro thesaurus scribebant. Et satis notum Circitem pro circulo à Sidonio vsurpatum. De quo consulendus Festus. Sed Gemblacensis habebat *tangens*, non *cingens.* Quod retinemus. Sic infra de Galaxia:

Inde per obliquum descendens tangit olorem.

Græci in eo significatu dicunt ἐφάπτεσθαι. Sic etiam loquutus est Hyginus: *Ara propter Antarcticum circulum tangens inter Hostiæ caput, & Scorpionis caudam extremam collocatur.* Ita bis apud Manilium, & hic apud Hyginum Tangere absolute positum. Sic contingens Propertio:

Proxima subiecto contingens Vmbria campo.

v. 32. *Vltima designat fulgentis lumina Solis.*] Lege:

Vltima designat fugientis limina Solis.

Limina, fines, metas: vt supra —*quo limine Phœbus.* hoc est, qua fine. & idem error erat, qui hic lumine, pro limine. Iurisconsulti quoque in etymo Postliminii, limen finem esse dicunt.

v. 33. *Inuiaque obliqua.*] Lege *Inuidaque.* Hoc est, parca, maligna. Quia enim oblique ministrat lumen, propterea lucem videtur nobis inuidere.

Pag. 19. v. 1. *Dat pariter.*] *Dat per iter.* Et ita etiam Gemblac.

v. 4. *Bisque jacet binis.*] Quatuor gradibus, vel xxiv. totidem nempe quot æstiuus illi è regione positus.

v. 11. *Diuisus duplici summa.*] A polo, ad Æquinoctialem, xv partes. Ab eo, ad polum Antarcticum, totidem. Hæc est, quam vocat duplicem summam: vt binas partes duo hemisphæria, quæ ab Æquinoctiali secantur.

v. 14. *Incliues.*] Lege *Inclines.* ἀκλινεῖς, οἵτε οὔτε ἐπινεύουσιν, οὔτε ἀπονεύουσιν.

Ita

Ita enim τοὺς παραλλήλους κύκλους definiebat, ſiue deſcribebat Poſidonius. Propterea ἀπλανέες dicuntur Arato.

αὐτοὶ δ' ἀπλανέες καὶ ἀρηρότες ἀλλήλοισι
πάντες. ———

v. 15. *Quandoquidem ſexto.*] Gemblacenſis *ſexti.* Sed neutrum bene. Lege *texto.* Sic infra:

Bis ſex æquali ſpatio texentia cælum.

v. 16. *Circum comitantia cæli.*] Circum etiam dixit Cicero de Galaxia: *Vidiſti magnum candentem ſerpere Circum.*
Id eſt κύκλον. Sed non dixit circum cæli. Gemblacenſis *curſum*, non *circum.* quod retinendum.

Ibid. *Curſum comitantia cæli.*] Eandem enim cum cælo conuerſionem habent. φερομένου τοῦ κόσμου ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ τὴν δύσιν, συμπεριφέρονται καὶ αὐτοὶ τῇ τοῦ κόσμου κινήσει. Sic ſupra:

Filaque diſpoſitis vicibus comitantia cælum.

v. 17. *Interualla pari.*] Ita quaſi aliud agens τοὺς παραλλήλους ἐτυμολογεῖ.

v. 19. *Sunt duo.*] Magni circuli CLXXX. per polos mundi ducti æquinoctialem in partes æquales, Zodiacum autem inæqualiter ſecant. Eorum duorum, qui ſe ad rectos angulos ſecantes puncta tropica & æquinoctialia tangunt, præcipuus vſus eſt in Sphæra, ad quatuor anni tempora deſignanda. Quia vero puncta illa quatuor mobilia ſunt, mobiles quoque ſunt illi circuli. κολούρους Græci vocarunt, id eſt mutilos: non vtique quod re ipſa mutili ſint: eorum enim ἐπίποδα tantum κέκρυπται, non κεκολόβωται: ſed quia ea parte, qua nobis inutiles ſunt, quaſi mutili cenſentur. Alioqui τὰ ἐπίποδα illorum vtilia ſunt iis, qui vltra Capricornum habitant, vt quæ nobis vtilia ſunt, ea illis κόλουρα. Quare ſi veteres eam partem tectam propterea damnarunt, quod eius nullus eſt citra Capricornum vſus: cur non eodem jure & circulum Antarcticum damnarunt? cur non & Meridianum quoq; κόλουρον vocarunt? Nam etiam τὰ ἐπίποδα eius κέκρυπται. Quia igitur non ſolum CLXXX, ſed longe plures circuli per polos Mundi duci poſſunt, illi duo tantum Coluri dicuntur, qui quatuor puncta cardinalia tangunt: quæ gradum vnum promouentur in anteriora intra annos plus minus ſeptuaginta. A conditu rerum ex veris epilogiſmis noſtris, quibus nunc agitur annus 5547, facta eſt illorum punctorum προήγησις. τοπικὴ quidem graduum 77, χρονικὴ vero dierum vnius & quadraginta.

Ibid. *Sunt duo præterea.*] Ad verbum ἐκ τοῦ Εὐδόξου. Ἕτεροι δ' εἰσὶν δύο κύκλοι, τέμνοντες ἀλλήλους δίχα καὶ πρὸς ὀρθὰς διὰ τῶν πόλων τοῦ κόσμου.

v. 25. *Alter ab excelſo.*] κόλουρος ἰσημερινός.

v. 26. *Serpentis caudam, ſiccas & diuidit Arctos.*] Nullus colurus poteſt ſimul ſerpentis caudam ſecare & ambas Arctos. Reliqua ſatis bene habent.

v. 27. *Et juga Chelarum.*] Hinc perge ad reliquum descriptionis, in qua primus versiculus:

Circulus à summo nascentem vertice Mundum.

Quam infelix fatum huius præstantissimi scriptoris, quem scioli peius lacerauerant, quam equi Hippolytum! Vbi sunt isti, qui dicunt nos hunc auctorem corrupisse? Multum ergo illis debent, qui ita lacerarunt, siquidem illorum carnificina medicina est, nostra autem remedia pro crucibus habentur.

v. * *Circulus à summo.*] Quis circulus? Iam enim dixerat.

Alter ab excelso decurrens limes Olympo.

Quid igitur opus tautologia? Sed quid est nascens mundus? Dicat mihi ex istis, quibus oculi dolent hunc auctorem à nobis restitutum. Quid est *Arctophylaca petens?* Adeo imperitus modulorum Manilius, vt penultimam in Arctophylaca produxerit? Quis huius erroris tantum scriptorem insimulare audeat? Deinde negamus circulum per Hydram & medium Centaurum incedentem potuisse Arctophylacem & Draconem permeare. Vno verbo & quidem vere dicimus, qui hos duos versus huc infersit, neque Poëtam fuisse, neque Græce sciuisse, neque asterismorum situs nouisse, neque mentem Manilii assecutum fuisse. Sed prius luxatus fuit hic locus, quam illi versus huc infulcirentur. Itaque imperfecta erat & suspensa ac hiulca sententia. Quia igitur videbatur ἀκέφαλος oratio, hoc principium illis elegantissimis versibus ingeniosi homines cumularunt, ne imperfecta esset oratio. Sed continuatis membris, quæ luxata erant, nihil est facilius, nihil simplicius, nihil apertius hac sententia. Abutor diligentia mea, qui diffidam judiciis peritiorum. Tamen dicendum fuit propter ἀμύσους quosdam, quibus omne displicet, quicquid præter eorum exspectationem dicitur: neque noctuinis oculis possunt lucem ferre.

v. 28. *mediumque sub astris.*] Lege *sub Austris.* Centaurus Australis distinguitur à Sagittario solo nomine Centauri: quanquam vterque Centaurus est. Sed iste est Chiron: alter Crotus. Columel.

——— *tergoque Croti festinat equino.* Vide Hyginum.

v. 29. *aduersus concurrit.*] Lege:

——— *aduersum concurrit rursus in axem.*

Aduersus axis Antarcticus. Quod autem Colurum hunc cum Finitore eundem esse dicit Bonincontrius, partim excusamus propter perturbationem versuum loco suo luxatorum, partim damnamus, quod Astrologo indignum putare de Orizonte vllo hæc posse dici.

v. 32. *Andromedaque sinus imos*] περιπόδιον σύρμα vocant in Virgine Asterismi.

Pag. 20. v. 3. *Quam septem stellæ.*] Ad verbum interpretatur Aratea: πολλὴ φαινομένη Ἑλίκη πρώτης ἀπὸ νυκτός. prima enim occurrit ἀκρόνυχος in Orizonte. Scholiastes Germanici: *Altera nanque Helice est, quæ apparet prima noctis.*

v. 5. *Et Geminis Cancrum dirimit.*] Nunc discedit ab Eudoxo suo, & merito, quum vult solstitia fieri inter finem Geminorum, & initium Cancri, nimirum ἐν στιγμῇ λόγῳ θεωρητῇ. At Eudoxus, vt alibi dicemus, Cancro, & Capricorno τὰς τροπὰς fieri dicit in descriptione horum circulorum. τὰ δ' ἐν τούτοις, inquit, ἄστρα τάδε. πρῶτον ὁ πόλος ὁ ἀφανερὸς τοῦ κόσμου. εἶτα τὸ μέσον τοῦ ἄρκτου κατὰ πλάτος καὶ τοῦ καρκίνου τὸ μέσον, εἶτε ἱερὰ τοῦ νοτίου ἰχθύος καὶ τὸ μέσον τοῦ αἰγόκερω. At Manilius & à se quoque discedit, qui hic brumam in principio Capricorni fieri dicit: alibi autem dicit Solem brumam conficere, quando *Fulget in octaua Capricorni parte biformis.*

v. 7. *Inde axem occultum.*] Inde in polum Antarcticum conueniens secat ad rectos angulos sphærales alterum gyrum, Colurum æquinoctialem.

v. 8. *atque alio rursus.*] Scribe ex Gemblacensi:

—— *atque illo rursus de limite tangit*
Te, Capricorne. ——

v. 11. *Proterit.*] Horatius eodem sensu —— *ver proterit æstas.* Idem intelligit Virgilius:

—— *calcemque terit jam calce Diores.*

Sed Gemblacensis habet *perterit.* Quæ autem hic dicta sunt de finitionibus Colurorum, falsa sunt maximam partem: quæ confutare, tanti esse non duximus.

v. 14. *Atque hæc æternam.*] Gemblacensis codex huic capiti præferebat titulum, DE ANABIBAZONTE ET ORIZONTE. Sed ego nunquam memini legere, Meridianum circulum Anabibazontem vocatum esse: quanuis recte potest dici Anabibazon, in quo altissimum est punctum Solis in habitatione nostra: vt Lunæ σύνδεσμος ἀναβιβάζων dicitur. De Meridiano & Orizonte nunc acturus est.

Ibid. *fixerunt tempora sedem.*] Tempora vocat Circulos parallelos & Coluros, quia per eos anni signantur tempora. Sed falsum est, quod dicit, reliquos circulos, de quibus locutus est, immobiles esse, quum Arctici neque vni sint, neque immobiles, vt ex veterum sententia supra demonstrauimus. Reliquos autem tres mutabiles esse quod ignorarit, condonandum illi, quum omnibus hactenus persuasum sit non puncta æquinoctialia εἰς τὰ προηγούμενα promoueri, sed octauam sphæram εἰς τὰ ἑπόμενα.

v. 16. *Hos volucres.*] Noue dixit: id est mobiles, καὶ μεταβατικούς.

Ibid. *nanque alter ab ipsa.*] ὁ μεσημβρινός.

v. 20.

v. 20. *Hic mutans per signa vices.*] Orizon. Signa hic, vt σημεῖα Græce τεχνικῶς accipit, quomodo scilicet Mathematici. Intelligit ergo τὸ κατὰ κορυφὴν σημεῖον.

Ibid. *seu si quis Eoos, Seu petit Hesperios.*] ἡ πάροδος κατὰ μῆκος efficit varietatem Meridianorum.

v. 25. *volat hora per orbem.*] ἅμα τῇ κατὰ μῆκος τὴν παροῦσαν γίνεσθαι πάροδον fit alius Meridianus, inquit Geminus, & post illum totidem verbis, vt solet, eius compilator Proclus. Ita infiniti erunt Meridiani. Sed quia quod per ἐλαχίστην πάροδον fit, id sensu percipi non potest, conuenit inter Mathematicos, vt gradus vnius esset illa πάροδος, quæ Meridianum αἰσθητῶς καταλαμβάνειν comprehendere possit. Sed illud inter eos nondum conuenit quanto stadiasmo terrestri illud spatium respondere possit. Eratosthenes DCC stadiis finit. Ptolemæus D. Geminus, & totidem verbis Proclus CCC. Sed si Orizon, vt ipsi volunt, mutatur in CCCC, totidem stadiis mutatio esse debebat in Meridiano. Orizontis enim & Meridiani reciproca est ratio. Ambos enim hos maximos circulos coniunxit merito: quia alter sine altero esse non potest. Omnis Orizon Meridianum suum ad rectos angulos secat. Poli omnis Orizontis sunt puncta Orientis & Occidentis. Poli Mundi sunt poli omnium meridianorum. Ita omnis Orizon per puncta ortus & occasus transit, vt omnis meridianus per polos mundi. qui per polos mundi & verticem nostrum transit, is est meridianus noster. Qui illum ad rectos angulos secat, & tangit punctum finitionis oculi, is est Orizon: & contra, &c. Ita reciproci sunt.

v. 23. *diuiso signantem lumine mundum.*] Legendum *culmine mundum*, vt olim curauimus edi in editione Lutetiana, quamuis aliter sentiremus in Notis. Nostram correctionem confirmat codex Gemblacensis, qui habet *culmine*, non *lumine*, vt vulgatæ editiones.

v. 25. *Quando aliis aliud.*] Profecto iste versiculus debet commutare sedem,

Cumque loco Terræ cælumque & tempora mutat,
Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem.

Hic, inquit, cum situ mutatur, quandoquidem aliud aliis medium diei est, neque idem, & vnum.

v. 26. *Atque vbi se primis.*] Sex horæ sunt quadrans νυχθημέρου, vt nonaginta gradus sunt quadrans circuli. Qui igitur vno quadrante circuli orientaliores sunt, quam nos, illis Solem sex horis citius, quam nobis oriri dicit Manilius. Contra qui nobis quadrante vno occidentaliores sunt, serius illis occidet Sol, quam nobis, nempe post sex horas confectas. A Molucis igitur insulis, ad insulam Christianorum Habassenorum Zucotoram, quadrans circuli est: vt ab eadem Zucotora, ad Canarias insulas, alter quadrans. Molu-

Molucensibus igitur Sol sex horis maturius orietur, quam Zucotorinis. Eodem modo, quando Zucotorinis orietur Sol, quia permensus est quadrantem νυχθημέρου, Molucensibus meridiem conficiet. Et quum Zucotoræ verticem stringet Sol, tum Canariis orietur, Molucensibus occidet.

v. 26. *Atque vbi se primis extollit Phœbus ab vndis.*] Esto Zucotorinis oriri Solem.

v. 27. *Illis sexta manet.*] Molucensibus. Nam tum illis erit meridies, quia tunc illos premet aureus orbis, quod Meridianum eorum premet aurea Solis Rota.

v. 28. *Rursus ad Hesperios sexta est, vbi cedit in vndas.*] Rursus ad Habassenos sexta est, qui Hesperii & occidentaliores sunt illis, quando Molucensibus cedet in vndas.

v. 29. *Nos primam & summam.*] Nos, qui in Canariis sumus, eandem horam primam diei numeramus, quam illi sextam. Primam & summam dixit, quia summa hora noctis, id est duodecima confecta init prima diei. Sic Attici ἕνην ϗ νέαν dicunt.

v. 30. *Et gelidum extremo.*] Lumen gelidum Solis orientis dicit poëtice, quia tunc minus eum sentimus, quam quum in punctum meridiei ascendit. Quamuis vnusquisque intelligit, quid velit Manilius, quia rem tritam & omnibus notam tractat: tamen haud cuiuis facile erat horum versuum sententiam extricare.

v. 31. *Alterius finis.*] τοῦ ὁρίζοντος.

Ibid. *Cognoscere giros*] Nos hic intelligebamus finem pro circulo, vt supra. Sed reclamat Gemblacensis. Nam habet *gyri.* fines igitur alterius gyri, id est ὁρίζοντος.

v. 32. *Circumfer faciles oculos.*] Nam Orizon nihil aliud, quam περιμαλισμὸς ὄψεως.

v. 33. *Quicquid erit cæli primum.*] Melius Gemblacensis:

Quicquid erit Cælique imum, Terræque supremum.

Nam imum cælum & extremum terræ coire videntur in finitione illius circuli.

Pag. 21. v. 2. *Redditque aut recipit.*] *Reddit* orientia, *recipit ponto* occidentia. Ac nescio. an pro *fulgentia* legendum *fugientia.*

v. 3. *Præcingit tenui.*] Præcingit Mundum, ὅτι διχοτομεῖ τὴν ὅλην σφαῖραν τοῦ κόσμου, ὥστε ἡμισφαίριον μὲν ὑπὲρ γῆν ἀπολαμβάνεσθαι, ἡμισφαίριον δ' ὑπὸ γῆν.

v. 4. *Hæc quoque per totum volitabit linea.*] Lineam circulum vocat. volitare ait, quia omnes Orizontes mobiles.

v. 5. *Hunc tantum.*] Scribe *Nunc tantum.* Vestigia veræ lectionis extabant in Gemblacensi: *Non tantum. Medium mediumque* dixit prisca elegantia, vt candidior candidiorque.

v. 6. *Nunc septem ad stellas.*] Septentriones.

Ibid. *nunc mota sub astra.*] Reliqua astra vocat mota, hoc est mobilia: quia oriuntur, & occidunt, ad differentiam Septentrionum, qui semper conspicui sunt. Ea sunt, quæ ab Arctico loci, ad Æquinoctialem pergentibus in conspectu sunt. Ergo secundum ea, quæ proponit, παραλλαγὴ, καὶ μετάπτωσις τοῦ ὁρίζοντος à Septentrione fiet ad meridiem. quod verum est. Et quæ de sensili Meridiano dicta sunt, eadem de sensili Orizonte dicantur, necesse est: quia posuimus alterum sine altero esse non posse: item παραλλαγὴν μεσημβρινοῦ non percipi, nisi κατὰ πάροδον c c c c stadiorum. Ergo totidem stadiorum τὴν τοῦ ὁρίζοντος παραλλαγὴν ponendum est: quamuis apud Geminum, & eius compilatorem Proclum τριακοσίων σταδίων, non τετρακοσίων ponatur.

v. 7. *Sed quocunque vaga.*] Intelligit τὴν πρὸς μεσημβρίαν ἀπὸ τῆς ἀρκτικῆς πάροδον.

v. 11. *Dimidium regit.*] Nos olim *tegit* correximus, & rectè. Ita ratio postulat, ita habet Gemblacensis. Ex cuius auctoritate totum versum ita legimus:

Dimidium teget, & referet varioque notabit Fini.

In eo erat *tegit* & *refert*. Ductus orationis, & futurum *notabit* ita legendum postulat.

Ibid. *Dimidium teget, & referet.*] ὥστε τὸ μὲν ἡμισφαίριον ὑπὲρ γῆν, τὸ δὲ ὑπὸ γῆν ἀπολαμβάνεσθαι. vt jam diximus.

Ibid. *Dimidium teget, & referet.*] Tangit definitionem Orizontis. Orizon est κύκλος ὁ διορίζων τό, τε φανερὸν καὶ τὸ ἀφανὲς μέρος τοῦ κόσμου.

Ibid. *varioque notauit Fine*] Locus deprauatus. Legendum profectò.

——— *varioque notabit*
Fini cum visu pariter sua fila mouentem.

v. 13. *Hic terrestris erit.*] Quasi reliqui omnes sint cælestes. Sed cur terrestris potius, quam cælestis, si tam extremum Cæli, quam Terræ præcingit? Hoc puto, quia ἡ σφαιροθήκη Orbis mechanici, qui instar est terræ, est loco Orizontis.

v. 14. *Et mundum plano.*] *Plano* χθαμαλῷ vnde *de plano legere*: item *Planipedes* χαμαίποδες. Atque omnino ὁ ὁρίζων est circulus jacens, vt illi πρὸς ὀρθὰς Meridianus est circulus stans.

v. 15. *Atque trahens à se titulum.*] Inepte. Optime Gemblacensis:

Atque à fine trahens titulum, memoratur Orizon.

ὁρίζων enim est finitor.

v. 16. *His addunt aliquos.*] Rectissime Codex Gemblacensis:

His adice obliquos, diuersaque fila trahentes.

Ibid. *His adice.*] Altero I extrito dicebant Adicio. Sic Reicio. — *reice capellas.* Inde reicinium dictum vult Varro. In Apotelesmatis: —— *adice & ciuilia bella.*

Ibid. *Obliquos.*] Nam vterque obliquus, Zodiacus & Lacteus. Non poterat hæc egregia emendatio sine optimo codice præstari.

v. 18. *Alter habet.*] ὁ ζωδιακὸς, quem primo loco describit. Zodiacus ac Galaxias hoc habent commune; quod non λόγῳ θεωρητοὶ, vt reliqui omnes Sphæræ circuli, sed sensiles sunt. Vterque enim visu notatur. propterea ambos vno capite complectitur. Habent & commune, quod, vt diximus, vterque obliquus est.

v. 21. *Exercent varias natura lege choreas.*] Varro de omnibus stellis id dixit:

Quum pictus aër feruidis late ignibus
Cæli choreas astricas ostenderet.

Et ipse Manilius libro sequenti:

Signorumque choros, ac Mundi flammea tecta.

Et vetus Sphæra: κύκλῳ χορείας πρῶτος ἡγεῖται χορός. quanquam duas tantum stellas veteres Magistri χορευτὰς ἀστέρας vocarunt, nempe duas illas de tribus, quæ in cauda Cynosuræ circa polarem, quæ immobilis videtur esse, circumducuntur, in morem saltantium. Hyginus: *Sed in prioribus stellis vna est infima,* [in ima] *quæ polus appellatur, vt Eratosthenes dicit, per quem locum ipse mundus existimatur versari. Reliquæ autem duæ* χορευταὶ *dicuntur, quod circum polum versentur.* Scholia Germanici: *Supra alias decem* [duas. not. caudæ] *quæ præcedunt, & dicuntur* LVDENTES, *&* [est] *maxime altera,* [alta] *quæ vocatur Polus.* Fortasse LVDIONES. Id enim χορευταί. Sed nihil mutamus. Ludere autem est χορεύειν, & lusiones χορεῖαι. Cicero in Timæo: *Lusiones autem Deorum, & inter ipsos Deos concursiones.* Plato: χορείας δὲ τούτων αὐτῶν καὶ παραβολὰς ἀλλήλων. quæ verba interpretantur Manilium. Apud Ciceronem inepte legitur *Fusiones.*

v. 27. *tantoque notari.*] Lege — *tantumque notari Mente potest.* —— Vt etiam Gemblacensis habet. Non est, inquit, λόγῳ θεωρητὸς, vt alii, sed αἰσθητὸς καὶ λαμπρός. neque vtique ἀπλατὴς, vt illi:

Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe.

v. 29. *balteus orbe.*] Ζωδιακὸν Arabes المنطقة *Almantica,* seu نطاق *Nitac.* vocant. Vtrunque balteum, siue ζωστῆρα significat. Auctor Alcabicii: *Mantica est circulus, qui latus est in medio, & in ligatura strictus, & habet significare circulum Zodiaci.* Quibus verbis designatur, ita describi solitum, vt pingitur à Manilio. Nam latæ fasciæ modo pingebatur, qua si quis præcingat se, à tergo quidem latam & explicatam habebit: ad vmbilicum autem, vbi est nodus præcinctionis,

strictam. Quis dubitat latam fasciam ibi stringi, vbi nodus fit? Hoc dixi: quia in illum locum Alcabicii doctus amicus noster μαχαιρίτης ea de penetralibus Mathematices eruit, quæ huic loco alienissima sunt. Iudæi artis magistri vocant Zodiacum חשב אפודת הגלגל opus Phrygionarium, id est limbum textilem.

v. 32. *bis sex latescit.*] Tribus circulis parallelis balteum Signiferi constare veteres scribunt. quorum duo extremi latitudinem circuli definiunt: medius in duas æquales partes, quæ sunt senum graduum, baltei latitudinem diuidit. Mechanici ταινίας vocant. Achilles Statius de Zodiaco: ἔχει δὲ καὶ ἐγχαράξεις τρεῖς, ἃς οἱ μαθηματικοὶ ταινίας καλοῦσιν. ἔστι δ' ὁ κατακεχρισμένος ἐν τῇ σφαίρᾳ κηρῷ μεμιλτωμένῳ. Veteres illi latitudinem huius circuli secundum τὰς τῶν πλανητῶν παρεγκλίσεις definiuerunt. Quod si sequimur, non jam senum graduum, sed octonum partes illas duas describemus. Nam maxima Veneris παρέγκλισις est fere partium VIII. Ita non bis sex, sed bis octo latescet fascia partes. Illustris Picus Mirandula, quum legeret Zodiaci fasciam in XII gradus patere, putauit necessarium esse, vnum quodque Signum XII graduum latitudinem habere: ita vt latitudinem Zodiaci πρὸς τὰ ζῳδίων πλάτη, non autem πρὸς τὰς πλανωμένων παρεγκλίσεις accipiat. Mendose. Nam quædam ζῴδια non in tantum patent, quædam etiam in longius. puta, Tauri pes extra Zodiacum procedit: & ex duobus Piscibus is, qui Australis est, multum extra Zodiacum παρεγκλίνει. Geminus: Ἔτι δὲ τινὰ τῶν ιβ ζῳδίων οὐχ ὅλα κεῖται ἐν τῷ ζῳδιακῷ κύκλῳ· ἀλλ' ἃ μὲν ἐστι βορειότερα αὐτοῦ, καθάπερ ὁ λέων, ἃ δὲ νοτιώτερα, καθάπερ ὁ σκορπιός. Locus Mirandulani est libro septimo contra Astrologos. Ad rem. Zodiacus dupliciter accipitur, aut Solis, aut aliarum vagantium ratione. Solis quidem ratione dicitur ἐκλειπτικὸς κύκλος, ἡλιακὸς κύκλος, ὁ διὰ μέσων τῶν ζῳδίων κύκλος. Propter alios vagantes dicitur πλατὺς κύκλος, vt hic Fascia. Et quanta erit vagantium maxima in vtranque partem παρέγκλισις, tantam eius altitudinem esse ponendum.

v. 33. *Quæ cohibet vario labentia sidera cursu.*] Eius fines in latitudinem non egredi sidera, falsum jam demonstrauimus. Nam ζῴδια quædam etiam extra sex gradus promota sunt, vt supra ostendimus: Venus autem etiam vsque ad VIII euagatur. Sed πλατύτερον hæc accipienda sunt.

Pag. 22. v. 1. *Alter in aduersum.*] ὁ γαλαξίας: qui quidem nullum in Sphæra vsum habet. Sed quia absolute τὴν περὶ τοῦ οὐρανοῦ πραγματείαν persequitur, ponendus necessario fuit. Veteres tamen & in Sphæra solida ponebant. Achilles: ὁ γαλαξίας· ἔστιν ὁ ἐν τῇ σφαίρᾳ κατακεχρισμένος κηρῷ λευκῷ. Arabes vocant طريق اللبانة viam lactis.

v. 2. *& paulum à Boreæ gyro.*] Gemblacens. *Et paulum ad Boreæ gyros.* Quod non sequar.

v. 3.

v.3. *Transitque inuersa.*] Inuersam Cassiepeam vocat παρὰ τὴν ἀστροθεσίαν. Capite enim cernuans occidit κυβιστητῆρος δίκην. Aratus:

——— τὰ δ' ἐκέτι οἱ κατὰ κόσμον
φαίνεται ἐκ δίφροιο, πόδες καὶ χεῖρες ὕπερθεν.
ἀλλ' ἥγ' εἰς κεφαλὴν ἴσα δύεται ἀρνευτῆρι
μετρομένη γονάτων. ———

Marcus Tullius:

——— *neque ex cælo depulsa decore,*
Fertur. Nam verso contingens vertice primum
Terras, post humeris, euersa sede refertur.

Hyginus: *Hæc occidens, Scorpione exoriente, capite cum sedili resupina ferri perspicitur.* Hunc gestum cadentium inpronum cernuationem & cernulationem veteres dixisse, in Festum notauimus ex Varrone & Glossariis. Apuleius Milesia nona: *super mensam ceruleus corruens.* Legimus, *cernulus corruens.*

v.5. *Aquilamque supinam.*] Hoc contra asterismos, qui μέτωπον eius nobis obuersum pingunt, & Theonem, qui τὰς μορφώσεις vultibus in cælum, tergis in nos conuersis χειρογραφεῖσθαι testatur.

v.10. *Centauri alterius.*] Australis, qui & Chiron.

v. 12. *Geminosque per imum.*] *per ima.* & ita Gemblacensis. Intelligit autem pedes Geminorum.

v.17. *Quotiens præciditur ipse.*] Hoc est, διχοτομεῖ, καὶ διχοτομεῖται. Nam duo sunt magni Circuli idem centrum cum Sphæra habentes. Intersecant igitur sese.

v.22. *Ac veluti virides.*] Subintelligendum τὸ QVUM. Vt in Ætna. *Ac veluti resonante.* Vide quæ in illum locum adnotamus.

v.24. *Inter diuisas æqualibus.*] Proculdubio legendum:

Inter diuisas æquabilis est via partes.

v.28. *Candidus in nigro.*] Nigro, κυανέῳ.

v.29. *Ceruleum findens.*] Aratus:

——— κεκεασμένον εὐρέϊ κύκλῳ Οὐρανόν. ———

v.32. *Et resupina facit.*] Suspicere facit homines. Eleganter. Ex admiratione resupinant homines vultus ad intuendum Galaxian. Accepit ab Arato, vbi de Galaxia:

——— τιμός δέ περὶ φρένας ἵκετο θαῦμα.

Pag. 23. v. 2. *Num se deductis.*] *Diductis.* Semper ita erratum fuit in hoc auctore.

v.3. *Seminibus.*] Lege *Segminibus*: Hoc est ἡμισφαιρίοις. In eos hæc dicuntur, qui putabant τὸν γαλαξίαν ἐκ συμβολῆς τῶν δύο ἡμισφαιρίων συνεστηκέναι.

 Quis

Quis dubitet *segminibus* pro *seminibus* legendum? Stipitem prorsus esse oportet, qui hoc non videat. Nam quid est *deductis seminibus?*

Ibid. *Segminibus.*] Contra dixit infra:

——— duplicisque extrema cauernæ
Conueniant, cælique oras, & sidera jungant.

Nam ibi cæli oras, vt hic segmina. Si enim segmina, ergo oras habent.

v. 3. *raraque labent compage carinæ.*] Carinam τὴν φαλίδωσιν καὶ καμάρωσιν vocauerit; siquidem mendo locus vacat. Sed Gemblacensis habet:

——— raraque labent compagine rimæ.

Optime. Non indigent interprete.

v. 4. *laxato pectore lumen.*] Vitiose, vt paret. Gemblacensis recte. *laxato tegmine.* Hæc omnia luculentissima sunt.

v. 8. *cæliqueoras & sidera tangant.*] Melius Gemblacensis: *& sidera jungant.* quanquam τὸ *sidera* suspectum est. Nescio, an Manilius scripserit, *& fœdera jungant.* Nam quia federa scriptum erat sine diphthongo, inde ansa librario deprauandi locum. ἓν διὰ δυοῖν, Maniliane orarum fœdera.

v. 9. *Perque ipsos jungat.*] Repone ex Gemblacensi: *Perq; ipsos fiat nexus.* Manifesta sententia.

v. 11. *Clara compagine versus.*] Fortasse scripserit Manilius: *compagine rursus.*

v. 14. *Illac Solis equos.*] Aristoteles: οἱ δὲ τὸν ἥλιον τοῦτον τὸν κύκλον φασὶ φέρεσθαί ποτε. Tu vise locum.

Ibidem: *diuersis curribus isse.*] Profecto legendum *cursibus*, vt habet Gemblacensis.

v. 16. *Exustas sedes.*] οἷον ἐν διακεκαῦσθαι τὸν τόπον τοῦτον, ἤ τι τοιοῦτον ἄλλο πεπονθέναι πάθος ὑπὸ τῆς φορᾶς αὐτῶν.

v. 19. *Fama etiam antiquis.*] Opinio Pythagoreorum. Aristoteles.

v. 24. *Orbemque regentem.*] Gemblacensis: *—— orbemque rigentem.* Nihil verius. Nam qua currus Solis ibant, erat flammea & ignea via. nunc diuersis cursibus Solis, eam viam rigentem factam. Sic in secunda Institutione.

Æternas superare niues, orbemque rigentem
Prona Lycaoniæ spectantem membra puellæ.

v. 26. *Errantes nutu flammas.*] κυριολογία. nutu πεσόντας.

v. 27. *Curuisque quadrigis.*] Curuas quadrigas vocat equos ab orbita deflectentes. vt quum scilicet funales equi ἀτακτῶσι, neque directam orbitam tenent. Tunc enim vere curuum σχῆμα efficiunt. neque vero aliter sentit Sidonius in Narbone:

Incuruantur equi. proterua currum
intrat turba rotas. ——— Quod Sidonius *Incuruantur*, id Ouidius *Expatiantur equi.*

v. 33. *faciem seruantia casus.*] Gemblacensis *reserantia casus.*

Pag. 24. v. 1. *Mollior è niueo.*] Ita interpungendum.
Nec mihi celanda est fama vulgata vetustas
Mollior: è niueo lactis fluxisse liquorem Pectore, &c.
Molliorem famam vocat comparatione illius Phaëtonteæ, quæ violentior esse videtur.

v. ; *cælumque colore Infecisse suo.*] Rhetorum est πείθειν, Philosophi ἀποδεικνύειν. Ita eorum sunt ἔνδοξα ἐπιχειρήματα: huius ἀπόδειξις. Sed & Rhetor interdum ἀποδείξει vtitur, & Philosophus ἐνδόξῳ ἐπιχειρήματι. Nam ἔνδοξα ἐπιχειρήματα multum possunt post ἀπόδειξιν. Sic Manilius post ἀπόδειξιν de Lacteo circulo ἔνδοξα ἐπιχειρήματα è medio vulgi petita, puta fabulam Phaëthontis, & de lacte Iunonis adfert: quod solet facere aliquando Aristoteles: quem non piget interdum fabulas vulgi in medium producere: non vtique quod in illis verum sit, sed quia à vero ortæ vt plurimum. De lacte Iunonis, præter Grammaticos, & Mythologos, habes plene apud Philoponum in primum Meteoron.

v. 6. *An maior densa stellarum.*] Democriti. πολλῶν καὶ μικρῶν καὶ συνεχῶν ἀστέρων συμφωτιζομένων ἀλλήλοις διὰ τὴν πύκνωσιν συναυγασμὸν τὸ λεγόμενον γάλα ἀποτελεῖν.

Ibidem: *stellarum turba corona.*] Συναυγασμὸς πολλῶν ἀστέρων, vel συναθροισμός.

v. 7. *Contexit flammas.*] Συνυφαίνει, συμπλέκει. Sed non deterius est, quod in Gemblacensi legimus. *Connexit flammas.* Sic infra *collato fulgore.*

Ibid. *& crasso lumine.*] crassum lumen τὴν πύκνωσιν τῶν φωτισμῶν.

v. 8. *Et fulgore nitet collato.*] *Fulgore collato* τῷ συναυγασμῷ.

v. 9. *An fortes animæ.*] Aliud ἔνδοξον, quod Heroum animæ in Lacteum circulum recipiuntur. Cuius rei fabulæ veterum plenæ. Habes & apud Philoponum in primum Meteoron, Macrobium in somnium Scipionis.

v. * *Castra Ducum.*] Versus irreptitius: cuius ἀκροτελεύτιον conformatum est ex tertio versu procemii libri sequentis. Præterea non de castris, aut bello, aut similibus sermo, sed tantum de viris fortissimis, & illis, qui aliquo virtutis nomine claruerunt. An dicemus Troiam victam sub Hectore relatam ad circulum Lacteum? Tamen potest fieri esse aliquos, quibus has nugas interpretari magis sit cordi, quam nobis auctoribus illas expungere.

v. 20. *Atq; Asiæ gentes.*] Vitium huius versiculi non poterat deprehendi sine ope melioris libri. Gemblacensis igitur recte habebat:

Atque Asiæ gentes, & Magno maxima Pella.

Alexander Pellæ natus erat, vt & pueri sciunt, & Iuuenalis indicat:

Vnus Pellæo juueni non sufficit orbis.

v. 21. *& strictas pondere mentes.*] Sic locutus est in Sphæra barbarica.

——— *strictos nec crede Catones.* Strictos ἰδιοτρόπυς, & qui non sunt κοινωνικοί. Firmicus: *strictos & auaros efficiet.*

v. 24. *& qui fabricauerat illum.*] Fabricam Socratis Platonem dicit, vt Albinouanus opus Cæsaris Brutum à Cæsare informatum:

Et magnum magni Cæsaris illud opus.

v. 26. *Persidis & victor.*] Xerxes non fuit Persidis victor, sed à Patre relictæ rex. Sed Poëtis familiare reges domitores vocare.

v. 28. *Tarquiniosque minus.*[Neque hic vitiosus locus sine Gemblacensi purgari poterat. Habet enim ille liber: *Tarquinioque minus, Reges.* Et Reges omnes Romanorum, minus Tarquinio, excepto vno Tarquinio. Perspicua & optima sententia. Omnes Reges Romanorum, præter vnicum Superbum, virtus sua in cælo aut Lacteo circulo collocauit. Nam Superbus nullis meritis eo peruenire potuit.

Ibid. *& Horatia proles Tota acies pontis.*] Falsum. Hoc enim non ad trigeminos Horatios, sed ad vnicum eorum gentilem Coclitem pertinet, de quo infra. Gemblacensis habet *Tota acies partus.* Lego: *Tota acies partis.* Curiatii trigemini fuerunt tota acies Albanorum, vt Horatii trigemini fuerunt tota acies partis suæ, id est Romanæ: quia non prælio vtriusque exercitus, sed dimicationi horum tota fortuna belli commissa. Eleganter hoc dictum. Sic in priori apotelesmatico de eodem dixit: *Nulla acies tantum vicit, pendebat ab vno Roma viro.* Quare verissima est emendatio nostra.

v. 31. *Et Romana ferens.*] Ad statuas Coclitis allusum, quæ cum corona ciuica formabantur. Coronæ autem ciuicæ murorum specie erant.

v. 32. *Et cum militia.*] Gemblacensis. *Et cum militio.* Legendum: *Et commilitio.* Perspicuitas & elegantia sententiæ est vicem interpretis. Habes commilitium vocem apud Plin. juniorem lib. x. epist.

v. 33. *Qui gestat in alite Phœbum.*] Tria hæc Phœbi tutela, Coruus, Cycnus, Delphinus. De Coruo & Delphino testes habes veteres nummos xv virum sacris faciundis. In illis expressa est Delphica tripus Phœbi cum Coruo in inferiori parte, Delphino in superiore. De Cycno & Delphino Martialem sponsorem dabo.

Campis diues Apollo sic marinis,
Sic semper senibus fruare Cycnis.

Campas veteres Latini omnia κητώδη & ingentes pisces vocabant. Vide Festum

Festum. κατ' ἐξοχὴν igitur Campas marinas vocat Delphinos Phœbo sacros, vt apparet ex nummis XV virum. Vulgo inepte: *murinus* pro *marinus* legebatur, mendosius an ineptius. Vnde pugna Lapitharum Grammaticis nata, quorum ζωνθίας Apollines & alia nugatoria missa facimus. De Campis, & Hypocampis vide non inutilia in juuenilibus conjectaneis nostris.

Pag. 25. v. 1. *Et Ioue qui meruit.*] Asseruit Iouem, hoc est, Capitolium à Gallis. Et recte conditorem Romæ Camillum vocat, qui aliter Romulus vulgo dictus fuit. Eius autem victoria fuit quasi quædam vrbis πανηγυρικά.

v. 4. *& tertia palma Marcellus.*] Propter tertia opima. Est autem λέξις σχηματισμένη, *Marcellus tertia palma.* Vt apud Virgilium in Culice:

Hic & fama vetus nunquam moritura per æuum
Curtius. —— In Bucolico:
Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum. Silius:
Atque hic egregius linguæ nomenque superbum
Coruinus. ——

v. 6. *Certamen Decii votis.*] Gemblac. *Certantesq; Deci votis.*

v. 7. *Inuictusque mora Fabius.*] Gemblacens. *Inuictusq; mora Flauius.* nimirum priscam eius nominis scripturam sub vitiosa lectione refert. Fauius enim veteribus illis scribebatur, non Fabius. Fauia apud priscos erat fouea. Vnde Fauii dicti, quod auctor gentis est ita dictus à fouea, siue fauia, ad quam eius matrem compresserat Hercules.

v. 8. *socio per bella Nerone.*] Ita etiam loquitur Valer. Flaccus VI.

—— *quis fretus equis per bella, virisque.*

Eadem paulo post locutio importune repetitur.

—— *socio per templa Tonante.* Sic paulo ante:
—— *& Pyrrhi per bella Papirius vltor.* Et nimius est in hisce tautologiis Manilius.

v. 11. *Ante Deum princeps.*] Deum Cæsarem. Historiis Græcis Καῖσαρ ὁ θεὸς vt Diodoro. Pompeius igitur ante Cæsarem erat princeps Reipublicæ, vt post eum Cæsar, qui θεός.

v. 12. *& Claudia magna propago.*] Magis placet *& Claudi magna propago,* vt in Gemblacensi. quanquam *Clausi* legendum tunc fuerit. Clausus enim auctor Claudiæ gentis. Ouidius in Maio:

Dedicat hoc veteris Clausorum nominis heres.

v. 14. *matrisque sub armis.*] Matrem, nisi fallor, vocat Octauiam, quæ socrus erat. Eius enim filiam Marcellam vxorem duxerat Agrippa. Hæc omnia in gratiam Augusti. Gemblacensis hic corruptus est.

—— *matrisq; sub armis Miles Agrippinæ. ventrisque.* ——

Hoc moneo, ne quis putet aliquid boni in illo monstro lectionis latere.

Nam judicio opus est in veterum codicum lectione. neque omnium est illis bene vti. Sed quare Agrippa miles sub armis matris suæ? An strenuus ille dux militauit sub matre sua? Itaque nugatoria hæc sunt, & locus deprauatus. Suspicor Poëtam scripsisse.

—— *Martisque sub armis Miles Agrippa fui.*

An intelligendum armos non arma? id est, vlnas? ἀγκάλας, ὠλένας Poëtæ Græci dixerint. ita interpretabimur, jam sub ipsa nutrice cum lacte imbibisse militarem scientiam. Calpurnius:

—— *maternis caussam qui lusit in vlnis.* Id est, qui sub ipsa matre etiam lactens hausit præcepta eloquentiæ.

v. 17. *Quod regit Augustos.*] *Augustus.* Et ita Gemblacensis. Sed quare dicit cælum regi ab Augusto, quod nondum tenebat? id est, in quod nondum relatus erat. Hoc mortuo Augusto melius conueniebat. Neque huc illud facit hilum: *Diuisum imperium cum Ioue Cæsar habet.* Nam terras ab Augusto, cælum à Ioue regi dicit.

v. 19. *Altius atherei.*] Post finem antecedentis versus ponenda τελεία distinctio. Nam hoc vult: altius, quam patet Galaxias, ibi esse sedem Deorum: secundum illam Galaxias est sedes Heroum.

Ibid. *Altius atherii qua.*] Subaudiendum τὸ QVAM. Altius quam qua patet Galaxias. nimirum cælum. Eiuscemodi particulas QVAM, QVVM, VT, à Poëtis reticeri non raro, alibi non semel docuimus.

v. 21. *Qui virtute sua similes.*] Similes Diuis, ἀντίθεοι ἥρωες. Vestigia Diuum. Cælum. Catullus:

Ac quanquam me nocte premunt vestigia Diuum.

v. + *Sunt alia aduerso.*] Hi quatuor versus, quam importune hic positi sint, satis fidem fecerit principium. Nam hoc modo sequeretur, hactenus tantum tractatum esse de stellis: & proinde recte continuari sermonem de Planetis. Atqui de circulis recenter & Galaxia actum est, & quidem prolixissime. Præterea si hoc admittimus, ergo circuli sunt sidera. Sunt alia, inquit, sidera quinque. Ergo quæ proxime dicta sunt, ea quoque sidera. Atqui circuli sunt. Ergo circuli sunt sidera. Vides ἀτοπίαν. At quomodo post quatuor versus reiecti recte cohæreant, mox patebit.

v. 23. *Hic prius.*] Gemblacensis *Ac prius.* Potest etiam ferri, *At prius.* Nam dixit ante, Hæc est Heroum sedes, & tempus erat jam ad alia tractanda stilum conuertere. Sed tamen reuocat me cognata materia Cometarum. Absolutis enim iis, quæ de lacteo circulo dici poterant, antequam libro coronidem imponat, cognatam circulo lacteo materiam de Cometis subjungit. Recte Manilius, vt alia, Cometas statim Galaxiis subjungit. Cognatam enim Cometarum & Galaxiæ materiam dicit Aristoteles: ὥσπερ εἴπερ καὶ περὶ τῶν φαινομένων κομήτας ἀποδεχόμεθα τὴν αἰτίαν ὡς εἰρημένην μετρίως, καὶ περὶ τοῦ γάλακτος

τὸν αὐ-

τὸν αὐτὸν ἀποτελεστικὸν τρόπον ἔχει. Alioquin & ad Astrologiam hæc quoque materia pertinet, quatinus Astrologi in Cælo primos effectus ponunt: secundos in regione, quæ eos & Lunam interest. In Cælo quidem sunt stellæ, quæ dicuntur μετέωρα: & vocantur Signa prima. Infra Cælum sunt, quæ vocantur μετάρσια, quæ & Aristoteli μετέωρα καὶ φθαρτικά, vt κομῆται, πυρσοὶ, διάττοντες, δαλοί: Et sunt quæ Astrologis Signa secundaria dicuntur: quod secundas à Stellis vires habeant. Hermes ἐν Καρπῷ: οἱ διάττοντες, καὶ οἱ κομῆται δευτερείων φέρουσι τῶν ἀποτελεσμάτων. Item: ὅτε δηλώσῃ ἡ ἐνεργία διαδιδοῖς τι, χρῶ συνεργοῖς ἢ τοῖς φθαρτικοῖς ἄστροις, ἤτοι τοῖς δευτερείοις. Sed, vt dixi, non tanquam Astrologus hæc addidit Manilius, sed tanquam Physicus, & implendæ mundi Sphæræ. Nam totus hic liber Physicus est, non Astronomicus.

v. 24. *Implenda est Mundi facies.*] Nam implendæ Mundi faciei post stellarum, & circulorum doctrinam, deerat τῶν μετεώρων tractatio.

v. 25. *Quicquid vbique nitet.*] Tractaturus de omni corpore, quod in Cælo nitet, vt ipse loquitur, memor à se Planetarum quinque mentionem nullam factam, eam obiter huc reiicit, vt ab eis, ad reliquos ignes, qui sub Luna fiunt, opportune transeat.

v. 25. *Quicquid vbique nitet.*] Post hunc versiculum reiiciendi sunt illi quatuor de quinq; Planetis, quos non solum antecedentia, sed etiam sequentia huc pertinere probant: antecedentium quidem absurditas, si quidem ibi relinquantur: consequentium autem conuenientia. Nam quia dixit:

Sunt alia aduerso pugnantia sidera Mundo: Postea recte subiicit:
Sunt etiam raræ sortis natalis euntes.

v. 26. *Sunt alia aduerso.*] Quia dixit se velle tractare de eo, quodcunque viget, & nitet in Cælo. at nondum de Planetis tractauit, quum supra inerrantes omnes descripserit, propterea nunc ipsorum Planetarum nomina ponit, quia sunt inter ea, quæ corpus per omne vbique nitent, & vigent.

Ibid. *Sunt alia aduerso.*] Alia præter ea, quæ in capite τῶν ἀπλανῶν memorauimus. Septem vagantes Græci vocant πλανήτας, Nigidius Errones, Aratus μεταλάτας. Eos vno versiculo comprehendit vetus Poëta. Μήνη, Ζεὺς, Ἄρης, Παφίη, Κρόνος, Ἥλιος, Ἑρμῆς.

Ibid. *pugnantia.*] ἰσοπάλῃ. Nam τῷ παντὶ nihil contrarium.

v. 30. *Sunt etiam raræ sortis.*] Præter quinque illos Errones, sunt etiam alii ignes, quos quidam stellarum numero habent.

Ibid. *raræ sortis natalis.*] ἰδιοτρόπου γενέσεως, ἀλλοκότου φύσεως. Sed contra Seneca: *Cometa æternus est, & sortis eiusdem, cuius & cætera.*

Ibd. *euntes Protenus.*] Hic *protenus*, vt apud Virgil. *Protenus æger ago.* — Sunt autem διάττοντες, non qui proprie Cometæ dicuntur. In quibus potes etiam numerare quæ dicuntur σέλα. Seneca fulgores vertit. *Hi*, inquit, *fulgores*

gores dicuntur: quia breuis facies illorum & caduca est, nec sine injuria decidens. Sæpe enim fulminum noxas ediderunt. Ab his tecta videmus icta, quæ astrapoplecta Græci vocant. Virgilius:

Illum summa super labentem culmina tecti
Cernimus Idæa claram se condere silua,
Signantemque vias: tum longo limite sulcus
Dat lucem, & late circum loca sulfure fumant.

v. 32. *tractosque perire Cometas.*] Cometas genus facit, eiusque species αἶγα, δᾳλοὺς, δοκούς. Sunt enim, quos ipse tractos vocat. Operæ autem hos duos versus loco suo luxarunt. Reponendum enim ita:

Sunt etiam raræ sortis natalis euntes
Protenus, & raptim subitas candescere flammas
Aëra per liquidum. ———

v. 33. *Rara per ingentes.*] In genere omnes Cometas raro contingere, & scimus omnes, & Aristoteles caussam docet: τοῦ δὲ μὴ γίνεσθαι πολλοὺς, μηδὲ πολλάκις κομήτας, αἴτιος ἥ τε τοῦ ἡλίου, καὶ ἡ τῶν ἄστρων κίνησις οὐ μόνον ἐκκρίνουσα τὸ θερμὸν, ἀλλὰ καὶ διακρίνουσα τὸ συνιστάμενον.

v. 33. *per ingentes viderunt.*] Quod sæpenumero bellicos motus antecedant.

Pag. 26. v. 2. *Humidior sicca.*] Humidiorem spiritum vocat τὴν τοῦ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τῇ γῇ ὑγροῦ ἀτμίδα. Siccam auram τὴν αὐτῆς τῆς γῆς οὔσης ξηρᾶς καπνώδη ἀναθυμίασιν. Aristoteles.

v. 6. *flamma capacem.*] Melius *rapacem*: id est τὸ ὑπέκκαυμα. Aristot.

v. 8. *Principia aurarum.*] ἀρχὴν πνευματώδη. Aristot.

Ibid. *volucrique simillima fumo.*] καπνώδη σύστασιν. Aristot.

v. 10. *pariterque cadunt fulgente Cometa.*] Breuissima illis mora est: quum pereant ipso Cometa fulgente. Vix Cometa fulgere incipit, quum ecce statim exolescunt, vt loquitur Seneca. Nam & hic quoque Cometa est genus. Magis tamen placet, quod olim emendabamus, —*fugiente Cometa.* Nam ita potius sententia postulare videtur.

v. 11. *Quod nisi vicinos.*] Plinius: *breuissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum annotatum est: longissimum octoginta.* Quidam doctus vir suis ad Senecam Notis, quia sciebat à Seneca Cometem visum sex continuos menses, putabat in Plinio legendum CLXXX. Sed frustra est. Nam hæc Plinii fuit opinio, & aliorum veterum. In quo tamen eum falli tum exemplum à Senecca adductum, tum experientia ipsa conuincit. Obseruauimus enim Cometem per dies plusquam CX. Non pigebit adscribere locum ex Nicephoro Gregora insignem de Comete: Κομήτης ἀειφανὴς περὶ τὸ τοῦ ταύρου δωδεκατημόριον περὶ τὰ ἑωθινὰ τε καὶ ὄρθρια τῆς νυκτὸς φαινόμενος μικρὸν ὑπὲρ τὸν ὁρίζοντα. καὶ ὅσον ὁ ἥλιος παρήλαυνεν εἰς τὰ ἑπόμενα, τοσοῦτον καθ' ἡμέραν εἰς πλέον ἠρέμα

ἠρέμα διΐσατο τοῦ ὁρίζοντος, ἕως καὶ αὐτὸ δὴ τὸ μισεσπόνημα ἤδη παρήλλαξεν. ὁπότε γὰρ ὁ κομήτης τὰ πρῶτα φαίνεσθαι ἤρξατο, τὴν θερινὴν ὁ ἥλιος ὥραν ἐποίει διιὼν τὸν καρκῖνον. ὁπότε δ' αὐτὸς ἐμαράνθη, καὶ ἀφανὴς ἦν, τὰς φθινοπωρινὰς ὁ ἥλιος ἐποίει τροπάς. ὡς γίνεσθαι τὸ ἀπὸ θερινῆς τροπῆς, μέχρι τῆς φθινοπωρινῆς, τριῶν δωδεκατημορίων διάστημα, ὅπερ ὁ ἥλιος ἤλασε τοῦ κομήτου περὶ τὸν ταῦρον ἑδραζομένου, καὶ ἠρέμα ἑαυτὸν ἀγκλίνοντος. Insignis locus. Propterea historiam verbis ipsius scriptoris adducere placuit. Vbi nota de Cometa cum Sole surgente, & interdiu apparente. item de tempore durationis à Solstitio, ad æquinoctium autumnale; nempe dies CIII, aduersus Plinii sententiam, vt etiam monuit Frater Martinus ordinis Prædicatorum, scribens sub Iohanne XXI Papa ante annos CCC: *Anno Domini MCCLXIV Cometes tam notabilis apparuit, qualem nullus ante tunc viuens viderat. Ab oriente enim cum magno fulgore surgens, vsque ad medium hemisphærii, versus occidentem, comam perlucidam pertrahebat. Et licet in diuersis mundi partibus forte multa significauerit: hoc tamen vnum pro certo compertum est, vt quum plus quam per tres menses durauerit, ipso primo apparente, Papa* (Vrbanus IV.) *cæpit infirmari: & Cometes disparuit.*

v. 14. *Immensum.*] *Immersum.*

v. 15. *Tum quia non vna specie.*] Omnino ad verbum Aristot. interpretatur. Ille enim τὰ σχήματα vult accidere ὅπως ἂν τὸ ἀναθυμιώμενον τύχοι ἐσχηματισμένον. ἐὰν μὲν γὰρ πάντῃ, κομήτης. ἐὰν δ' ἐπὶ μῆκος, καλεῖται πωγωνίας, &c.

v. 20. *tenuisque capillos.*] *Capillus.* Et ita Gemblacens.

v. 21. *Diffusos radiis.*] Et tunc est verus κομήτης, vt jam ex Aristotele docuimus.

v. 22. *Nam prior hac facies.*] Gemblacensis. *Nunc prior hac species.*

v. 23. *Et globus.*] Et fit πωγωνίας. Anno Christi DXVIII, Iustino & Eutaricho Coss. ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ ἀνατολῇ ἀστὴρ φοβερὸς ὀνόματι κομήτης ὃς εἶχεν ἀκτῖνα πέμπουσαν ἐπὶ τὸ κάτω, ἥντινα ἔλεγον τινες πωγωνίαν εἶναι.

v. 24. *Interdum æquali.*] δοκίς.

v. 25. *Quadratamve trabem.*] δοκόν. Seneca: *Charimander quoque in eo libro, quem de Cometis composuit, ait, Anaxagoræ visum grande insolitumque cælo lumen, magnitudine amplæ trabis, & id per multos dies fulsisse: Talem effigiem ignis longi fuisse, Callisthenes tradit, antequam Burim & Helicem mare absconderet.* Aristoteles ait, non trabem illam, sed Cometem fuisse. Nonnus libro primo:

> καὶ δοκίδες, μάρμαιρον ἐπήλυδες. οἷα δὲ μακραὶ
> ἠερόθεν τανύοντο δοκοὶ δολιχήρεϊ πυρσῷ.

Anno Christi CCCCLXVII, Busæo & Iohanne Coss. ἐφάνη ἐν τῷ οὐρανῷ, σημεῖον μέγιστον ὑπό τινων λεγόμενον σάλπιγξ, ὑπό τινων δὲ λογχίας, ὑπό τινων δοκός.

Ibid. *teretemue columnam.*] Qualis visa anno Christi currente MXXIV, Constantinopolitano ineunte 6543. Cedrenus: τῷ δὲ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ ς Φ Μ Γ

ἐνδικλιῶνος Γ´ πυρὸς ἐφάνετο σύλος κατὰ τὴν ἑῴαν, τὴν κορυφὴν κεκλιμένην φαίνων πρὸς μεσημβρίαν.

Ibid. *compagine.*] ἀκυρολογία. In trabe aut parallelepipedo nulla est compago, aut ἁρμογή. Sed imaginandum epipeda inter se juncta esse.

v. 26. *Quin etiam tumidis.*] πιθίας, πιθίτης, πιθεύς. Tot modis enim dictum video.

Ibid. *paruosque capillos.*] Totus locus ita legendus:

Quin etiam tumidis exæquat dolia flammis
Procero distenta vtero. paruosque capillos
Mentitur paruos ignis glomeratus in orbes.

Nam & Gemblacensis habebat *glomeratus.* Sed in eodem male erat *Partosq. capillos.* Quidam pruritu innouandi dixisset rectam esse lectionem, & innui Parthos capillos, quia Parthi comati. Vnde quum ægrotante Vespasiano, paulo ante decessum eius nunciatum esset, cometen apparere: elusit portentum interpretatione, & ad Parthorum regem, qui comam pasceret, non ad se, dixit pertinere. Certe non defuturi sunt, quibus hoc commentum arridebit.

Ibid. *paruosque capillos.*] βοστρυχίας.

Ibid. *glomeratus in orbes.*] Persistit in tralatione. Nam orbis etiam dicitur βόστρυχος & cincinnus. Martialis:

Vnus de toto peccauerat orbe comarum
Annulus. —— Annulum vocat, qui hic orbis.

v. 29. *Hirta figurantis.*] Legendum:

Hirta figuratur tremulo sub lumine messis.

Aristoteles: ἂν πλάτος ἔχῃ καὶ μῆκος τὸ ὑπέκκαυμα, πολλάκις ὁρᾶται καιομένη φλὸξ, ὥσπερ ἐν ἀρούραις καιομένης καλάμης. Hirtos cometas simpliciter vocat Plinius. Sed melius veteres libri, qui habent HIRCI. αἶγες quoque sunt in Cometis.

v. 30. *Lampadas & fissas.*] Legendum:

Lampadias fissus ramosos fundit in ignes.

Nam faces fissæ sunt: quod Virgilio dicitur inspicare.

—— *ferroque faces inspicat acuto.*

Plinius libro II. capite XXV. *Lampadias ardentes imitatur faces.* Fissus accusatiuo plurali τὰς σχίσεις. Sic apud Tertullianum libro de castitate Sancitus pro Sanctione, Expiatus pro Expiatione, in Valent. *Ob pristinum de Virginitate sancitum.* qui locus male vulgo capitur. Laërtius in Zenone: Κομήτης καὶ πωγωνίας καὶ λαμπαδίας πυρὰ εἶναι ὑφεστῶτα. λαμπαδίας κομήτης, qui aliter λαμπὰς Senecæ & Achilli Statio. Lucanus:

Nunc jaculum longo, nunc sparso lumine lampas
Emicuit cælo. —— Calpurnius:

Non

Non per vtrunque polum, sicut solet, igne cruento
Spargit, & ardenti scintillat sanguine Lampas.

In nostris collectaneis Græcis; anno primo Olympiadis CII. Λαμπὰς ὤφθη κατὰ τὸν οὐρανὸν ἐπὶ πολλὰς νύκτας τοσαύτην ἔχουσα λαμπρότητα, καὶ δύναμιν τοῦ φωτὸς, ὥστε ἐπὶ τῆς γῆς σκιὰς ποιεῖν παραπλησίως τῇ σελήνῃ.

v. 32. *Quum vaga per liquidum.*] Gemblacens. per nitidum.

Ibid. *Scintillant lumina.*] Scintillatione fiunt αἶγες. Aristoteles: ἐὰν πλεῖον τὸ ὑπέκκαυμα ᾖ κατὰ τὸ μῆκος, ἢ κατὰ τὸ πλάτος. ὅταν μὲν οἷον ἀποσπινθηρίζῃ ἅμα καιόμενον (τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τὸ παρεκπυροῦσθαι, κατὰ μικρὸν μὲν, ἐπ' ἀρχὴν δὲ,) αἲξ καλεῖται. Seneca: Aristoteles quoddam eorum Capram vocat: *Si me interrogaveris quare, prius rationem mihi reddas oportet, quare Hœdi vocentur.* Atque hæc quidem scurriliter, vt solet, Seneca. quasi Aristoteles sit auctor eius appellationis, qui dixit αἲξ καλεῖται, non αἲξ καλεῖσθω.

v. 33. *Et tenues longis iaculantur.*] κυριολογία. Nam inde ἀκοντισταὶ dicti sunt Ptolem. Aliis ἀκοντίαι, vt Plinio.

Pag 27. v. 1. *Exuruntq; procul.*] Legendum *exurguntq; procul.* πόρρωθεν διάττουσι, vel potius ἐξάττουσι. Inde διεκδρομαὶ dicuntur Ptolem.

Ibid. *Volucres imitata sagittas.*] ἀκοντίαι.

v. 5. *Ætnamque imitatur Olympo.*] Gemblacensis, *Ætnamque minatur Olympo.* Sed vulgata lectio vera.

v. 12. *spirantis semina terræ.*] Qua in hæresi Aristoteles: hæc omnia κατ' ἀναθυμίασιν τὴν ἐκ γῆς ζωπυρεῖσθαι, καὶ διεκπυροῦσθαι. Sic infra: — *terra spirante vaporem.*

v. 16. *Siue igitur ratio.*] Resumit, quod longo hyperbato interruperat supra: *Siue quod ingentem terra spirante vaporem, &c.*

v. 15. *Imbribus in mediis.*] Gemblacensis *Imbribus & mediis.* Fortasse, *Imbribus è mediis.*

v. 17. *Inuolucres ignes.*] Lege:

Inuoluens ignes potuit generare Cometas.

Potuit generare poëtice, generauit.

Ibid. *Inuoluens ignes.*] ἐκπυρουμένη, scilicet ὅταν εἰς αὐτὴν ἐμπίσῃ ἀρχὴ πυρώδης. ex Aristotele.

v. 18. *ob cuncta creauit.*] Legendum: *ob iuncta*, vel *sub iuncta.* Siue, inquit, id fiat κατ' ἔξαψιν καὶ συναυγασμόν. Est opinio Democriti & Anaxagoræ: qui dicebant τὸν κομήτην nihil aliud quam σύμφασιν τῶν πλανητῶν ἀστέρων, ὅταν διὰ τὸ πλησίον ἐλθεῖν δόξωσι θιγγάνειν ἀλλήλων. Videntur autem id ab Ægyptiis didicisse, qui credebant τῶν πλανητῶν συνόδους καὶ πρὸς αὐτοὺς καὶ πρὸς ἀπλανεῖς γίνεσθαι. Vnde sciscebant Cometen esse σύνοδον ἀστέρων δύο ἢ καὶ πλειόνων κατὰ συναυγασμόν. quod hic intelligitur per *iuncta sidera.* Mirum vero non resumere id, quod supra dixerat:

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes.

Nam

Nam hoc concludendum erat: Quia cælum passim ignibus fœtum sit, ignem ex se sibi ad ἀπέκκαυμα corripiendum suppeditare.

v. 20. *Sed trahit.*] *Seu trahit.* Opinio Pythagoreorum & priscorum magnæ Græciæ Philosophorum. Aristoteles: τῶν δὲ Ἰταλικῶν τινὲς καὶ τῶν καλουμένων Πυθαγορείων ἕνα λέγουσιν αὐτὸν εἶναι τῶν πλανητῶν ἀστέρων. ἀλλὰ διὰ πολλοῦ τε χρόνου τὴν φαντασίαν αὐτοῦ εἶναι καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἐπὶ μικρόν. ὅπερ συμβαίνει καὶ περὶ τὸν τοῦ Ἑρμοῦ ἀστέρα. διὰ γὰρ τὸ μικρὸν ἐπαναβαίνειν, ἐκλείπει φάσεις. ὥστε διὰ χρόνου φαίνεται πολλοῦ.

v. 21. *Innoluitque suo.*] Tunc dicuntur ὕπαυγοι. Vulgus combustos dicit.

v. 22. *Ac modo dimittit.*] Tunc dicuntur ἔξαυγοι. Res autem ipsa ἀπόλειψις, explicatio à radiis Solis: abstantia à Solis radiis, vt Vitruuianum verbum vsurpem. Tunc enim Planeta absistit à Sole, vel Sol à stella fixa. Ponamus Solem in prima parte Arietis: item Mundi integram reuolutionem XXIV horarum: Solem autem ipsum proprio motu partem vnam confecisse, ita vt duæ jam partes sint: sane Sol in secunda parte Arietis deprehendetur, altera parte motu ipsius Mundi, altera proprio expatiatus. Hoc proprie est ἀπόλειψις. Proprius igitur motus caussa est ἀπολείψεως. Sic in stella Mercurii. Nam quum æquale propemodum cum Sole curriculum conficiat, propterea raro videtur. Quia vero exiguos transcensus facit, quæ Aristoteli dicuntur ἐπαναβάσεις, sæpe transgreditur apparentiam suam, quam Græci φάσιν dicunt. Vnde raro apparet, vtpote quia circa Solem moveatur. Quare non Sol Planetam, sed potius Solem Planeta dimittit. Et tunc dicitur Planeta ἔξαυγος εἶναι, καὶ ἡλιακῶς ἀνατέλλειν, eius vero φάσις ἀπόλειψις. hoc est, ἡ μετρία ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ ἡλίου.

v. 23. *Et Venus.*] Venus magno spatio à Sole recedens secundum latitudinem vna eademque die matutina & vespertina fit. Vnde Vesper & Lucifer dici meruit potius, quam Mercurius.

v. 24. *Serpentem.*] Locus depravatissimus, qui tamen oculatissimos sensus effugeret. Hic nobis succurrit Gemblacensis:

——— sicut Cyllenius orbis
Et Venus, accenso quum ducit Vespere noctem,
Sæpe nitent, falluntque oculos. ———

Ibidem: *Sæpe nitent.*] Iam diximus περὶ ἀπολείψεων. Mam φάσιν eorum intelligit.

v. 25. *Seu Deus instantis fati.*] ἔνδοξον ἐπιχείρημα à vulgi opinione.

v. 26. *Signa per affectus.*] Cometas vocat πάθη τοῦ ἀέρος.

v. 33. *Labentesque rapit.*] Lege *Tabentesque.*

Pag. 28. v. 3. *Qualis Erichthonios.*] Gemblacensis: *Qualis Erechtheos.* Contendit autem cum Lucretio. vide II Thucydidis, & Georgica.

v. 7.

v. 7. *fessus defecerat.*] Gemblacensis: *Lassus defecerat.*

v. 16. *Extremas modo.*] Ita melius quam Gemblacensis: *Externas modo.* Manifesto indicat eam cladem non multo antea contigisse, recenti etiam tum eius memoria. Accidit vero quinquennio ante Augusti excessum. Ex quibus colligere licet tempus, quo hæc scripta sunt.

v. 17. *quum fera victorem rapuit Germania Varum.*] A clade Variana ad Consulatum C. Antistii, C. Suili Rufi, Cornel. Tacitus putat annos absolutos XL. Annal. XII. quod tempus congruit anno Christi Dionysiano X, Dolabella & Silano Coss. quadriennio solido ante excessum Augusti.

v. 25. *nec plura alias incendia Mundus Substinuit.*] Simillimum illud:

Non alias cælo ceciderunt plura sereno
Fulgura, nec diri toties arsere Cometæ.

v. 33. *repetitaque rerum Prælia.*] Optime Gemblacensis: —— *repetitaque rerum Alea.* Ita repone. Neque dubium est à Manilio esse. Sic Pomponius Iurisconsulus dixit *aleam emere*, quum captus piscium, aut missilium emitur. D. l. 8. §. de contrahenda empt. quod Græcis dicitur βόλον ὠνήσασθαι. Laërtius in Thalete etiam βόλον ὠνήσασθαι. Græcum esse κύβος πολέμου, & κυβεύειν τὰ πράγματα, & pueri sciunt.

Pag. 29. v. 1. *Et in Ponto quæsitus rector Olympi.*] Adulatorium. De Augusto enim intelligendum. Vt in Sphæra Barbarica:

Actiacosque sinus inter suspensus vterque
Orbis, & in Ponto Cæli Fortuna natabit.

v. 2. *quum pompa rependit.*] Vitium esse in verbo *rependit* nemo negaverit, nisi qui Latine nescit. Opus est enim verbo, quod absolutum Grammatici vocant. Nos olim *terendit* diuinabamus non male. Nam tendere etiam de nauali prælio potest dici, quum παρεμβολὴ dicta sit acies naualis. Diodorus XI. 253. δύο παρεμβολὰς ἔθετο τὴν μὲν τῷ πεζῷ στρατεύματι τὴν δὲ τῇ ναυτικῇ δυνάμει. καὶ τὰς μακρὰς ναῦς ἁπάσας ἀνείλκυσε, καὶ τάφρῳ βαθείᾳ καὶ τείχει ξυλίνῳ περιέλαβε. τὴν δὲ τῆς πεζῶν παρεμβολὴν κ τ λ. At παρεμβάλλειν quid aliud, quam tendere? Sed sine dubio vera lectio est *pependit.* Bellum enim nauale dicitur pendens. In Apotelesmatico.

Nauales etiam pugnas, pendentia bella
Attribuunt. ————

Græcum est μετεωρίζεσθαι: quod est pendere, & in alto σαλεύειν, quando naues tenent altum. Accedit huc quod Iacobus Susius ad oram libri è regione huius

ne huius loci de ingenio ita correxerat. Paria ergo fecimus. Sed quomodo ille interpretaturus fuerit, nescio.

v. 8. *Atq; Adamanteis.*] Ob Ianum Quirini ab Augusto clausum: quod bis tantum antea contigerat. Horatius:

Ianum Quirini clausit. ———

Virgilius:

——— *diræ ferro & compagibus artis*
Claudentur belli portæ. Furor impius intus
Sæua sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis fremet horridus ore cruento.

v. 10. *Si pater.*] *Sit pater.*

JOSE-

JOSEPHI SCALIGERI JVL. CÆS. F. CASTIGATIONES Et NOTÆ In PRIMVM ISAGOGICVM M. MANILII.

Riore libro duo posuimus, circa quæ τὸ προγνωστικὸν τέλος versatur: quorum alterū μετεωρολογικὸν dictum fuit, diuersa notione à Meteoris Aristotelis: alterum ποιητικὸν, siue ἀποτελεσματικόν. Et alterum quidem alteri tanquam materia subjacet. Ideo primum est ordine, καὶ δυνάμει: vt & materia ipsa prima ordine. Quod igitur ex eo opus fuit ad tironem in Apotelesmaticis informandum, Manilius assumpsit: nimirum ea, quæ τοῦ ὅτι sunt tantum, τὸ διότι autem, quale quod ἐν μεγάλῃ συντάξει docet Ptolemæus, illis relinquit, qui maiores in ea re progressus facere volunt. Quæ igitur præmisit libro primo, ea non sunt absolutæ Astronomices: sed est veluti quædam, vt vocabat Posidonius, στοιχείωσις μετεωρολογική, quæ tirunculis aditum ad apotelesmaticen munit, ne ἀνείσακτοι, vt Iamblicus loquitur, id est ἄνευ εἰσαγωγῆς ad illa sacra irrumpant. Quibus rudimentis absolutis, nunc eum ordo ad eam, quam exponere instituit, apotelesmaticen vocat: cuius duo membra sunt. alterum πινακικὸν vocatur: alterum ἀποτελεσματικὸν, seu ποιητικόν. Ac πινακικὸν quidem disputat tantum, quomodo signa se habent aut per se, aut inter se, vt alibi plenius docemus. alterum versatur circa effectus ipsos, καὶ προτελέσεις. Ita vt πινακικὸν nobis gradum struere ad apotelesmaticen minime dubium esse debeat. Propterea liber quartus, qui Apotelesmata inscribi debet, duobus πινακικοῖς, hoc scilicet, secundo ac tertio sequenti præmunitur. Est enim πινακικὴ μέθοδος στοιχείωσις μαθηματική. Quare Plutarchus Tarrutium Firmanum dicit

ἀλλ' αὐτὸν τῆς φύσει τῆς πινακικῆς μεθόδου, quum vellet eum Mathematicum designare: sed proprie πινακικὸν est εἰσαγωγὴ ἀποτελεσματικὴ, qualis est primus liber τῆς τετραβίβλου Ptolemæi: qui quum sit πινακικὸς, frustrà eum primum apotelesmaticum vocant etiam doctissimi viri. Nam Isagogicum, non autem Apotelesmaticum esse tum materia ipsa, tum Ptolemæus docuerit, qui initio primi ita scribit: ποιησόμεθα δὲ ἤδη τὸν λόγον κατὰ τὸν εἰσαγωγικὸν τρόπον. & initio secundi, qui primus est apotelesmaticus τῆς τετραβίβλου, rursus scribit, τὰ κυριώτατα τῶν πινακικῶν προεκτεθέντων. Eiusmodi est liber secundus Firmici. qui in reliquis Matheseos suæ libris quoties eum librum citat, semper Institutionis librum, aut Institutionem simpliciter vocat. Sic iste, ac sequens Isagogici tantum sunt: quartus autem apotelesmaticus. Ita sunt duo illa membra, in quæ προγνωστικὸν τέλος partiti sumus. Dicimus autem Institutionem primam, Institutionem secundam, id est librum primum, librum secundum Institutionis. Vt primus, secundus Annalis Ennii, prima, secunda Origo Catonis apud Grammaticos: primum, secundum Edictum apud Iurisconsultum.

Pag. 29. v. 23. *Et quinquaginta Regum.*] Homericos dixit βασιλῆας pro ducibus.

v. 25. *Hectoreamque facem.*] Ita recte emendarunt viri docti, quum antea & manuscripti, & Romana editio haberet: *Hectoreampue facit*: inepto, vel potius nullo sensu.

Ibid. *Hectoreamq; facem.*] Ιλιάδ. ο in fine. De facibus ab Hectore classi Argiuum iniectis nemo dubitat. In Sphæra Barbarica.

Hectoris ille faces arcu teloque fugauit.

Et dubitamus bene emendatum esse?

v. 27. *Erroremque ducis.*] Non est locus contaminatior in toto Manilio. Nam quid est *geminata æquora?* Vlysses non geminauit æquora, sed decennia, aut bellum decennii. Corrige ex libro Gemblacensi, sine quo locus hic frustra tentabatur:

Erroremque Ducis totidem, quot vicerat, annis
Instantem, belli geminata per agmina, ponto.

Vnum tamen nobis duntaxat permisimus: vt *belli* pro *bello* legeremus. Cætera sunt à Gemblacensi. Errorem ducis instantem ponto per geminata belli agmina totidem annis, quot vicerat. Vlysses totidem annis errauit mari, quot pugnauit ad Troiam. Hoc vocat errorem ducis instantem ponto totidem annis, quot vicerat, id est ἀριστεύων. Nam non solum pugnatorem, sed etiam victorem inducit, vt Homerus, αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων. *geminata belli agmina*, labores bellicos geminatos in mari. Vlyssem enim in Odyssea inducit conflictantem cum altero bello in mari. Quis hæc odoratus fuisset, nisi codex indicasset? Tamen nunquam probauimus illud, *geminata æquora.*

ibid.

Ibid. *totidem quot vicerat annis.*] ἰσάριθμον. Maluit ita dicere, quam *pugnauerat*. Lucanus libro primo:

Bellorum ô socii, qui mille pericula Martis
Mecum, ait, experti decimo jam vincitis anno.

Generosius, quam si dixisset, *pugnatis*. Et sic Vlysses decem annos vicerat, vt isti Cæsariani.

v. 18. *Instantem belli.*] Claudianus eodem modo de eadem re.

Et sæui totidem bello, quot fluctibus, anni
Conjugii docuere fidem. ———

v. 30. *Patriam qui & jura petenti.*] Ita bene, meo judicio, emendarunt docti viri ex scripta deprauata lectione: — *patria quæ jura petentem*; vt sit *patriam & jura* ἓν διὰ δυοῖν, patriæ jura, quanquam potest etiam legi propius ad vestigia corruptæ lectionis. *qui patria rura petenti.* Ait Homerum eripere patriam Vlyssi, dum dat ei: quia inducit eum in patria rura peruenisse non statim post excidium Troiæ, sed longo post tempore: neque tuto, sed procorum insidiis petitum: neque vacuam, sed à procis occupatam patriæ possessionem dat. Certe hoc voluit Manilius. Nam mentem eius assequimur, verba fortasse nondum concepimus. De Homeri patria intelligere, & alia, quæ neque cælum neque terram tangunt, neque orationem vllam Latinam faciunt, in medium adferre, mens Manilii & ratio ipsa non patitur. Nonne satis clare loquitur, quum dicit, qui Homerus eripit patriam Vlyssi, dum dat, & ex cuius ore omnes vates rigantur? Quis negat hæc cohærere.

Ib. *jura petentem.*] Si quis *rura* legere mauult, magis accedet ad mentem Homeri. Nam prius rus peruenit Vlysses, & ab Eumæo subulco receptus.

v. 31. *cuiusque ex ore profuso.*] Videtur legendum *profusos*. cuius rei codex Gemblacensis retinet vestigia. Nam *profusas* habebat perperam, quia in sequenti versu *lances* pro *latices* scriptum erat.

v. 31. *ex ore profuso.*] Ouidius de Homero: ——— *cuius*

Vatum Pieriis ora rigantur aquis.

Et nescio, an alluserit ad historiam. Ælianus ποικίλης ἱστ. ιγ. κβ. Γαλάτων δὲ ὁ ζωγράφος ἔγραψε τὸν μὲν Ὅμηρον αὐτὸν ἐμοῦντα. τοὺς δ' ἄλλους ποιητὰς τὰ ἐμημεσμένα ἀρυομένους.

v. 32. *Omnis posteritas latices.*] Inepte Gemblacensis *lances*. propterea *profusas*, non *profusos* habebat. Monemus, ne quis lances à Manilio somniatas putet, qui in illum codicem incidet. Nam tirones harum rerum omnia mendosa in codicibus, pro oraculis habent.

Pag. 30. v. 3. *Et Chaos enixum terras.*] Atqui non dicit Hesiodus terram ex Chao genitam: sed ἀσυμμαχομένους ponit Χάος, Γαῖαν, Τάρταρον, Ἔρωτα. Χάεος autem Ἔρεβον καὶ νύκτα: aliud agebat Manilius.

v. 4. *& primum titubantia sidera corpus.*] Nihil tale in Theogonia Hesiodi.

v. 5. *Titanas iuuisse senis.*] Inepta lectio. Legendum auctore Gemblacensi:

Titanasque senes, Iouis & cunabula magni.

De Titanibus nihil in Theogonia. De cunabulis Iouis nonnihil collegeris ex illis:

πέμψαν δ' ἐς Λύκτον, Κρήτης ἐς πίονα δῆμον,
ὁππότ' ἄρ' ὁπλότατον παίδων ἤμελλε τεκέσθαι.

Sed hæc nihil ad cunabula, de quibus habebat in animo Manilius.

v. 6. *Et sub fratre viri nomen.*] λοισθοτάτην δ' Ἥρην θαλερὴν ποιήσατ' ἄκοιτιν. Sed hæc nihil ad mentem Manilii.

Ib. *sine fratre parentis.*] Iunonem parentem fuisse sine ope fratris Iouis, & Vulcanum peperisse, vnde ἀπάτωρ dictus fuerit, omnis vulgus Poëtarum cecinit, præter Hesiodum, quem tamen testem hic noster adducit:

Ἥρη δ' Ἥφαιστον κλυτὸν ἐν φιλότητι μιγεῖσα
γείνατο, καὶ ζαμένησε καὶ ἤρισεν ᾧ παρακοίτῃ.

Lilius Giraldus, vt probet Vulcanum sine patre ex sola Iunone natum; producit hunc versum ex Hesiodo:

Iuno Vulcanum nullo commixta in Amore
Edidit. ————

Nimirum illum versum Hesiodi vertebat, sed interpolato sensu & plane contrario.

v. 7. *Atque iterum patrio.*] Ex Ioue quidem & Semele natum Bacchum Theogonia Hesiodi canit, sed non assutum femori patris, quod hic indicatur. Quare aut falsus est memoriæ Manilius, quum hæc scriberet, aut aliam Theogoniam ab hac vulgata ab Hesiodo scriptam esse necesse est: quod falsum est. An dicemus sub eius nomine γενεαλογίας θεῶν olim extitisse, ex quibus hæc hauserit Manilius? Nam ἡρωϊκαὶ γενεαλογίαι sub eius nomine citantur: ex quo opere hi luculenti versus producuntur de formicis in homines incolas Æginæ conuersis:

ἡ δ' ὑποκυσαμένη τέκεν Αἰακὸν ἱππιοχάρμην,
Αὐτὰρ ἐπεί ῥ' ἥβης πολυηράτου ἵκετο μέτρον,
Μοῦνος ἐὼν ἤσχαλλε. πατὴρ δ' ἀνδρῶν τε θεῶν τε,
Ὅσσοι ἔσαν μύρμηκες ἐπηράτου ἔνδοθι νήσου,
Τοὺς ἄνδρας ποίησε, βαθυζώνους τε γυναῖκας.
Οἳ δή τοι πρῶτοι ζεῦξαν νέας ἀμφιελίσσας.

Quidni scripserit γενεαλογίας θεῶν, vt & ἡρώων? Non enim credam adeo obliuiosum, vt in tot exemplis eum ratio fugerit, nec impudentem, vt quæ non erant, posteritati persuadere voluerit.

v. 9. *Quin etiam ruris.*] Hic versiculus interpolatus est in Gemblacensi:

Quique etiam ruris cultus legesque notaris.

Ex Plinio & veteribus citatur Hesiodus in Astrologia, & ex ea petuntur tempora, quæ messor, quæ durus arator haberet. Sed alia Geoponica scripsisse præter Ἔργα καὶ ἡμέρας, quæ hodie extant, neque vllus veterum prodidit, neque verum est. Quare satis mirari non possum hunc nostrum, qui aliam Theogoniam, alia Geoponica Hesiodi hariolatur. Sed fortasse Orphei ἔργα καὶ ἡμέρας Hesiodo attribuit: quorum hoc initium fuit:

εἰ δὲ γεωπονίης σε φιλαμβροτος ἵμερος αἱρεῖ,
καί τ' ἐπὶ χρυσείης γνώμης ἐλαύναι ἔργα,
γαῖαν ἐπὶ ζείδωρον ἄγων δυσκαμπέος ἄροτρον,
ἢ γυροῖς ἐνὶ κλῆμα Μεθυμναίου κελίνσαι
καταθέμεναι, καὶ λαρὸν ὀπώρης εἶδαρ ἐλέσθαι
ἱμείρῃ, σκαπάνῃ τε λαχῆναι ἄμβροτον αἶαν,
ἀυλίνα δή τοι πᾶσαν ἐτήτυμίην καταλέξω,
ὄμπνια σοὶ Δήμητρος ἀερσινόοιό τε Βάκχου
δῶρ' ἀνατεμπτέμεναι, καὶ ἐπιστατὸν ὄλβον ὀπάζειν.

Luculenti versus.

v. 17. *caussasque tulere.*] Eratosthenem tangit, qui τὰ φαινόμενα cum caussis suis & fabulis conscripsit. Citantur inde versus passim à Theone, Hygino, Scholiaste Germanici, aliis.

v. 19. *Soluentemque patrem.*] Ea non est Astrothesia Cephei, vt soluat filiam vinctam. Non intelligo.

v. 20. *Officioque Iouis Cynosuram.*] Ambæ nutrices Iouis fuerunt; Helice siue Cynosura, & Aex, quæ & Amalthea. Altera cunas motauit, altera lac præbuit.

v. 21. *Et furto Cycnum.*] Germanicus.

Cycnus de thalamis candens qui lapsus adulter
Furta Iouis falsa volucer sub imagine texit.

v. 22. *Spolioque Leonem.*] Quid intelligat, non docent nos Mythologi Hyginus & Scholiastes Germanici. Nam spolium ipsum Hercules gestauit.

v. 23. *Et morsu Cancrum.*] Habes apud Mythologos. Germanicus quoque in ἀνεκδότοις meminit:

Te quoque, fecundam meteret quum cominus Hydrum
Alcides, ausum morsu contingere, bello
Sidere donauit, Cancer, Saturnia Iuno
Nunquam oblita sui, nunquam secura nouerca.

Syno-

Synesius Encomio Caluitii: ἀλλὰ (Ἡρακλῆς) πρὸς τὴν ὕδραν ἀγωνιζόμενος τέως μὲν εἷς ἑνὶ συνεστήκεσαν. ἐπεὶ δὲ ὁ καρκῖνος αὐτῇ παρεγένοιτο, κἂν ἀπεῖπεν, εἰ μὴ τὴν Ἰόλεω συμμαχίαν ἀντεπηγάγετο.

v. 25. *Cæteraque ex variis pendentia casibus.*] Nam casus & causas omnes assignauit omnibus astris Eratosthenes in Astronomicis mythologumenis. Aratus vero rarissime fabulas delibat: adeo vt in quo Astronomiam Hesiodi imitatur, intra fabularum licentiam hoc faciat. Multa enim ex illis rancidis mythologiis circumcidit atque amputat. Id confirmatur venustissimo in eum Epigrammatio, quod apud Achillem Statium extat.

ἡσιόδου τόδ' ἄεισμα καὶ ὁ τρόπος· οὐ τὸν ἀοιδῶν
ἔσχατον. ἀλλ' ὀκνέω, μὴ τὸ μελιχρότατον
τῶν ἐπέων ὁ Σολεὺς ἀπεμάξατο· χαίρετε λεπταὶ
ῥήσιες Ἀρήτου σύγγονοι ἀγρυπνίης.

Disertim ait Aratum ex Hesiodi Astronomico τὰ μελιχρότατα deflorasse: cætera φορτικὰ, puta μυθολογούμενα, omisisse & insuper habuisse. φαινόμενα enim Arati ex Enoptro Eudoxi traducta, Hesiodi tessellis vermiculata fuerunt.

v. 28. *Terraq; composuit cælum.*] Nam ridiculum est, Terram Mundi punctum cælum videri peperisse. Itaque irridet Hesiodeum illud:

γαῖα δέ τοι πρῶτον μὲν ἐγείνατο ἶσον ἑαυτῇ
οὐρανὸν ἀστερόεντα. ———

v. 32. *dulces musamque inducit in auras.*] Absurde. Concipe ita:

——— *perque horrida motus*
Rura serit dulces, musamque inducit in arua.

v. 33. *Ecce alius pictas volucres.*] Æmilius macer ὀρνιθογονίαν scripsit, quod hic tangit Manilius. Ex ornithogonia sunt hæc:

Et nunc agrestes inter Picumnus habetur.
Auxilium sacra veniant cultoribus Ibes. Item:
——— *altis ex vrbibus Ibes.* Item ex secundo ornithogonias:
——— *quum laude excelleret omnes.*

Ibid. *& bella ferarum.*] κυνηγετικὰ illis temporibus scripsit Gratius: & falso neminem ante se hoc argumentum tractasse prodidit Nemesianus, qui sub Carino Augusto scribebat:

—*ducitque per auia, qua sola nunquam Trita rotis.* —

Pag. 31. v. 1. *Ille venenatos angues.*] Theriaca scripsit Macer, qui Theriacon lib. v. citatur à Charisio:

——— *longo resonantia sibila collo.*

Ib. *hic nata per herbas.*] Æmilius Macer ῥιζοτομικὰ siue βοτανικὰ scripsit. ex quo opere hæc proferuntur. *Inter præteritas numerabitur ocimus herbas.* Item: ——— *quales seges intubus herbas.*

Ibid.

Ibid. vers. 3. *Immensum Tartara natum.*] Scribendum: —*immersum Tartaron atrum.* Vestigia veræ lectionis extant in Gemblacensi: *Tartara natram.* Puto innui, qui νεκυομαντεῖα scripserunt, aut raptum Proserpinæ. Si aliud præter hoc intelligitur, per me quidem esto. Simile est Corn. Seueri in luculento poëmate de Ætna. ——*vates*

Sub terris nigros viderunt carmina Manes.

v. 6. *omne genus rerum.*] Chœrilus, vt infra notamus.

νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασαι, ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι.

v. 9. *turbamque ad sacra ruentem.*] Gemblacens. ——*ad nota ruentem.* Conuenientius menti Manilii.

v. 10. *Integra quæramus.*] In eandem sententiam Lucretius:

——*iuuat integros accedere fontes.*

ἀκηράτους. vt dixit Chœrilus etiam de eadem re.

ὦ μάκαρ, ὅστις ἔην κεῖνον χρόνον ἴδρις ἀοιδῶν,
Μουσάων θεράπων, ὅτ' ἀκήρατος ἦν ἔτι λειμών.
Νῦν δ' ὅτε πάντα δέδασαι, ἔχουσι δὲ πείρατα τέχναι.
ὕστατοι ὥστε δρόμου καταλειπόμεθ' οὐδέ τοι ἔστι
πάντη παπταίνοντα νεόζυγες ἅρμα πελάσσαι.

Hi versus possunt eludere judicium Horatii de Chœrilo; in quem non æquior est quam in Plautum & Laberium.

v. 15. *soloque volamus In cælum curru.*] Alibi:

Verbere agam currus non occursantibus vllis.

Et propterea Chœrilus vocauit νεόζυγες ἅρμα. quod secutus videtur Nemesianus loquens de intacto argumento: —*iuuat aurato procedere curru.*

v. 16. *propria rate pellimus vndas.*] Gemblacensis. *priua rate.* quod à Manilio est. Apud Tertullianum VII de spectaculis, *Hoc igitur modo etiam à theatro separamur, quod est priuum consistorium impudicitiæ.* Melius ita legerim, quam *priuatum.* At in libro de Pœnitentia priuatum dixit pro proprietate, cap. II. *Cur pœnitentiam inuadit delinquentium priuatum?* id est, proprietatem. Tertulliani sunt Priuatus, Sancitus, id est ἰδιότης, νομοθεσία.

v. 21. *quum spiritus vnus Per cunctas habitet partes.*—] Stoicorum est ne vna quidem vocula minus. Quid est ἡγεμονικόν; πνεῦμα ἐξ ὅλου κινούμενον καθ' ἑκάστην τύπωσιν. Et sane Stoicis maiori ex parte addictus est noster.

v. 22. *atq; irriget orbem.*] Eadem tralatione ignes irrigui, & carmen irriguum in Ætna. & in secunda Institutione hic noster irriguos cantus.

v. 23. *corpusque animale figuret?*] An non plane Stoicum illud, καθ' ἑκάστην τύπωσιν.

v. 26. *regeret prudentia sensum.*] Sine vllo dubio *censum*, non sensum scripsit Manilius. vt in Sphæræ Mundi Proœmio;

——*Et æthereos per carmina pandere census.*

Vbi idem error. Apud Gellium quoque in Fauorini declamatione legendum : *cælestium rerum censu atque ductu.* quanquam vulgata lectio defendi potest : quæ tamen mediocriter Latine intelligentibus de mendo statim suspecta erit.

v. 27. *Non esset statio terris.*] Neque τῇ γῇ στάσις, neque τῇ αἰθερίᾳ φύσει ἡ κύκλῳ φορὰ esset.

v. 28. *standoque rigeret,*] Rigere, τὸ ἀκινητεῖν.

v. 32. *nec flumina pontum.*] Iuxta eos, qui ex solo fluminum conuentu ac confluuio mare constare dicunt.

v. 33. *Nec pelagus fontes.*] Scatebras fontium nihil aliud esse, quam maris secretos calles sub terra rimantis latices colatos exuta salsugine, & alii veterum prodiderunt.

Pag. 32. v. 6. *Hic igitur Deus & Ratio.*] Stoicum : θεὸς καὶ πρόνοια.

v. 7. *Ducit ab ætheris.*] A corpore æthereo alteratio manat. Permanat autem in totam terram, atque ea, quæ terram & ætherem interiecta sunt. Elementa, quæ infra Lunam sunt, ea & continentur, & mutantur à motu corporis ætherei : continent autem & mutant inferiora, terram, aquam, omnia, quæ in eis sunt, animantes, & plantas.

v. 9. *vitamque & fata ministret.*] Melius Gemblacensis *vitas ac fata.* γενέσεις καὶ φθοράς.

v. 10. *ac proprios per singula corpora mores.*] ἰδιοτροπίας. De iis in Apotelesmaticis.

v. 11. *Nec minus est quærenda fides.*] Legimus, *comminus est quærenda fides.* ἀπὸ τῶν ἐγγύθεν ἀποδεικτέον. Totus locus ita distinguendus :

Sentiri tamen vt vitas & fata ministret
Gentibus, ac proprios per singula corpora mores,
Comminus est quærenda fides. ——

Probatur ἐκ τῶν ἐγγύθεν, ipsam sensibus nostris percipi, quomodo fata ministret, vt omnia dispenset. Sic loquitur auctor Dialogi de caussis corruptæ eloquentiæ : *Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis extitisse.* Et clarius Prudentius in Romano : *Ne fluctuaret veritas dubia fide, si non pateret triste visu comminus.*

Ib. *Sic temperat arua.*] Τὴν ἐγγύθεν ἔννοιαν intelligit, hoc est, vt jam correximus, fidem comminus quæsitam. Ἡ πόρρωθεν ἀπόδειξις est Philosophorum : ἡ ἐγγύθεν ἔννοια Rhetorum, qua vulgus rude & imperitum ad fidem adigitur. Quod enim Cælum moueat & afficiat varie corpora nostra, exemplo rerum vulgarium, & tritarum docet. Hæc est ἡ ἐγγύθεν ἔννοια. Quamuis, inquit, ἡ αἰθερώδης καὶ ἀΐδιος φύσις à nobis remotissima est : tamen certissimum est, ab ea, διὰ τὴν ἀφεγγῆ omnes mutationes dimanare : vt longius non sit petenda fides, quan-

quandoquidem eodem modo & mutationes temporum, cæli, & maris manifesto videamus.

Ibid. *ſic temperat arua Cælum.*] Nimirum hæc eſt comminus fides quæſita, κ͵ ἡ ἐγγύθεν ἔννοια, vt iam diximus. Idem argumentum perſequitur Ptolemæus ad verbum: ὅ, τε γὰρ ἥλιος διατίθησί πως ἀεὶ μετὰ τοῦ περιέχοντος πάντα τὰ περὶ τὴν γῆν οὐ μόνον διὰ τῶν κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας μεταβολῶν πρὸς γονὰς ζώων κ͵ φυτῶν καρποφορίας, καὶ ῥύσεις ὑδάτων, &c.

v. 14. *Atque hac ſeditio pelagi.*] Locus inquinatiſſimus. Nam ſi interpungas poſt *pelagi*, quo referetur illa trunca oratio? Sed & ſequentia magis mutila, —*nunc ſidera Luna Mota tenent.* Quo enim & illa quoque referuntur? Deinde quid eſt *ſidera Luna mota?* An motus Lunæ? Nugæ? Imo maria ipſa mota ſidere Lunæ: Atque hoc poſtulat & ratio, & Manilii propoſitio. Nihil mutabo. Indicabo tamen, quomodo legendum putem.

Atque hac ſeditio pelagi nunc ſidere Luna
Mota tumens, nunc diuerſo ſtimulata receſſu,
Nunc anni ſpatio Solem comitata volantem.

Neque profecto aliter ſcripſit Manilius. Et quid clarius hac lectione? Seditio pelagi augeſcente lumine Lunæ mota tumet, & eodem ſidere imminuto in diuerſum ſtimulata recedit.

Ibid. *Atq; hac ſeditio pelagi.*] αἰώρα. quod tanquam oſcillo rurſum prorſum reciprocetur. Græci dicunt εἶναί τινα φασὶν αἰώραν διά τινος ἐγγείου τρήματος περιφέρουσαν τὴν παλίρροιαν, ὑφ' ἧς ἀντικυμαίνειν τὰ πελάγη. Auctor eius ſententiæ Plato.

Ibid. *Atque hac ſeditio pelagi.*] Gemblacenſis *pelagus.* Hoc modo fortaſſe legendum:

Atque hac ſeditio pelagus nunc ſidere Luna
Mota tenet. ————

Ib. *Nunc ſidere Luna.*] *Nunc ſidere Luna Mota tumens* eſt πλημμύρα. *nunc diuerſo ſtimulata receſſu* eſt ἄμπωτις. Sed cur hæc repetit, qui paulo ante dixerat,

Sic pontum mouet, & terris immittit & aufert. Nam quid illud quoque eſt, niſi πλημμύρα κ͵ ἄμπωτις.

v. 16. *Nunc anni ſpatio.*] Æſtus à Luna & Sole, inquit Plinius. ſed non addit quomodo. Ego puto hic intelligi maximos æſtus in æquinoctiis. Nam æquinoctia à Sole: menſes à Luna, quos ſequitur αὐξομένων æſtuum ex diuerſis Lunæ configurationibus. Certe aliter hunc locum interpretari non poſſumus. Totum autem hunc locum ad verbum adumbrant illa Lucani:

Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet
Deſtituatque ferens: an ſidere mota ſecundo
Tethyos vnda vaga Lunaribus æſtuet horis:
Flammiger an Titan vt alentes hauriat vndas
Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſidera tollat.

 Vbi

Vbi habes de Luna & Sole, vt hic, & præterea confirmatur emendatio, *ſidere Luna mota tumens*: quod quidem hic eſt *ſidere Lunari ſecundo mota æſtuans*.

v. 17. *Sic ſubmerſa fretis.*] Ptolemæus ad verbum ἥτε σελήνη ὡς περιγειοτάτη δίδωσι τοῖς περὶ τῇ γῇ τὴν ἀπόῤῥοιαν, συμπαθούντων αὐτῇ καὶ συντρεπομένων τῶν πλείστων καὶ ἐμψύχων καὶ ἀψύχων, καὶ ποταμῶν μὲν συναυξόντων καὶ συμμειούντων ταῖς φωσὶν αὐτῆς τὰ ῥεύματα, θαλασσῶν δὲ συντρεπουσῶν ταῖς ἀνατολαῖς. Et declamator ille apud Gellium: *Quoniam viderant terrena quædam inter homines ſita cæleſtium rerum cenſu atque ductu moueri: quale eſt, quod Oceanus quaſi Lunæ comes cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitque.*

v. 20. *ſic reddis cornibus ora.*] Cornua Soli nulla ſunt, vt Lunæ μηνοειδεῖ. Sed recte Gemblacenſis.

Tu quoque fraternis ſic reddis curribus ora.

Bonincontrius quoque ſic legit.

v. 22. *Aut dedit ille refert.*] Ex Gemblacenſi ita legito:

Aut dedit ille, refers: & ſidus ſidere conſtas.

v. 27. *Corporaque ad Lunæ naſcentis cornua luſtrant.*] De Elephantis loquitur Plinius: *Auctores ſunt, in Mauritaniæ ſaltibus ad quendam amnem, cui nomen eſt Amilo, niteſcente Luna noua, greges eorum deſcendere: ibique ſe purificantes ſolenniter aqua circumſpergi, atque ita ſalutato ſidere in ſiluas reuerti vitulorum fatigatos præ ſe ferentes.* Dio & Ælianus amplius.

v. 28. *Venturaſque vident hyemes.*] προγνωστικὰ Animalium pete ex Arato, Plinio & aliis. Hiemes autem χειμῶνας ἑλληνικῶς dixit, id eſt tempeſtates. Quare Bonincontrius interpolauit *venturoſq; vident imbres*. Atqui generalius hiems ſiue tempeſtas, quam imber. Quas tempeſtates animalia prænotant, ea dicuntur προγνωστικά, vt illarum auium apud Varronem.

Aut frigidos nimbos aquæ caduciter ruentis
Prænnuere aquatilæ Querquedulæ natantes.

At quæ à ſtellarum ortu petuntur, eæ dicuntur ἐπισημασίαι, Latine Siderationes, & Præſiderationes.

v. 30. *Eximium natura dedit.*] Subaudiendum τὸ CVI. Horatius: —*nemo vt ſit auarus, ſe probet.* Subintelligendum QVI.

v. 32. *Ipſumque requirit.*] Repone ex Gemblacenſi: *ſeq; ipſe requirit.*

v. 33. *quarum eſt permiſſa voluntas.*] Gemblacenſis *permiſſa facultas.* & quidem melius. Nam non de voluntate hic agitur, ſed de facultate, quæ permiſſa quidem, ſed non æqualiter. Reliqua probant.

Pag. 33. v. 1. *Infidos adeo.*] *Infidas.* Infidas vocat, non vtique quod earum λόγῳ non ſint ἄπιστοι, ſed quia æquali lege hominibus non tribuuntur. Facultas, inquit, permittitur. Sed incerta eſt. Nemo eas artes ſibi promittere poteſt, neque eo modulo, aut numero, quo ille, aut ille. Alius enim

alio

alio doctior est. Labore pari, euentu dispari eæ comparantur. Est igitur aliquis, qui dispensat eas, quum, homo ipse, quantumuis adnitens de ipsis non consequatur quod optat.

v. 3. *Quod patet autores.*] Locus deprauatus. Gemblacensis:

Quod patet autores summa non corporis esse.

Bonincontrius interpolauit:

Quod patet autoris summi, non corporis esse.

Lego: *Quo patet autoris summam, non corporis esse.* Summa, & jus non corporis est, sed auctoris corporis. vel, vt verbis Manilii loquar: Quo patet esse Dei, non nostri munera census. Vult enim probare, artes & alia non esse nostri juris, sed Dei. Ex quibus satis constat Bonincontrium, quum illa interpolaret, mentem Manilii assecutum non fuisse.

v. 4. *Mitto quod certum est.*] *Mitto, quod & certum est.*

v. 5. *Materiæque datum est.*] *Materiaq; sat est cogi,* Gemblacens. Materia est τὸ ὑποκείμενον, Mundus τὸ ποιητικόν.

v. 6. *Quis cælum possit.*] Hæc ita concipienda:

Quis cælum possit, nisi cæli munera nosset,

Et reperire Deum, nisi qui pars ipse Deorum est?

v. 8. *Atque hanc conuexi molem sine fine parentis.*] Haud dubie legendum *patentis.*

v. 10. *Stellis aduersus sidera bellum.*] Obluctantur enim motui Vniuersi. Sed ἰδιωτικῶς dixit. Nullum enim bellum Planetis cum Cælo.

v. 11. *Ac terras cæloque fretum.*] Si aliqua sententia ex istis elici posset, hoc videtur velle, hominem non posse comprehendere terram & mare, nisi Natura oculos animo dedisset. Atqui Manilio sermo est de cælestibus tantum, ad quæ penetrare vis humani ingenii non potuisset, nisi oculos menti Natura dedisset. At terras & mare cognoscunt omnes peregrinantes, etiam stupidissimi. Versus iste neque vllam sententiam habet, neque si vlla tolerabilior posset elici, ad ea, quæ tractat Manilius, pertinere potest. Pedaneus Grammaticus judicauerit ab indocto huc infartum.

v. 13. *Ni tantos animis oculos*] εἰ μὴ τοσοῦτον ἡ φύσις τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἐξωμμάτωσεν: vt loquitur Æschylus in Prometheo. Tertullianus: *in agnitionem veri oculasset.* Iamblicus: διὰ τὸ ἐξομματοποιὰ τ ψυχῆς, ad verbum plane.

v. 14. *Cognatumque sibi.*] ἀρχαϊκώτερον Gemblacensis, *Cognatamque sui.*

Ibidem: *Vertisset ad ipsum.*] Et nos olim emendauimus, *ad ipsam.* & adstipulatur Gemblacensis. hoc est, ad seipsam. familiaris locutio Manilio. Nam ridiculum est ad ipsum Mundum. Latinitas ipsa reclamat.

v. 15. *Et tantum ditasset opus.*] Quid est *ditasse* hic? Esto ornasse: nos non potuissemus comprehendere Mundum ratione gubernari, nisi

Deus ornasset ipsum? Nugæ. Hæc aliena sunt proposito auctoris. Gemblacensis mendum aperit. In eo enim *dictasset*, non ditasset. Sane homo ad cognoscendum naturæ opus ineptus erat, nisi Natura dictasset illi. Hoc magis aperit lectionem superiorem veram esse,

——— *vertisset ad ipsam.*

v. 17. *Et primas quas dant leges.*] Aliquis suspicari posset Manilium scripsisse. *Et priuas.* Sed nihil muto

v. 18. *Quis neget esse nefas.*] In Proœmio Sphæræ Mundi:

Quis foret humano conatus pectore tantum,
Inuitis vt Diis superet Deus ipse videri,
Sublimes aperire vias: imumque sub orbem,
Et per inane suis parentia legibus astra?

v. 19. *deducere in orbem.*] Prouerbialiter: Deducere in orbem, cogere in ordinem.

v. 21. *Ipsa fides operi.*] Quis credat Manilianum esse. Ipsa fides faciet fidem? Qui credit, interpretetur. Sed nos Manilium scimus scripsisse:

Ipsi res operi faciet pondusque fidemque.

Rem tibi auctorem dabo, vt Plautus loquitur. Dabo tibi veritatem ipsam prius prædictam, ac creditam, quam eueniret.

v. 22. *Nam neque decipitur.*] In Sphæra Mundi.

——— *docet Ratio, cui nulla resistunt*
Claustra, nec immensæ moles, ceduntque recessus,
Omnia succumbunt, ipsum est penetrabile cælum.

v. 23. *Rite secanda via est.*] Gemblacensis:

Rite secunda via est, ac veris credita caussis.

Via, quæ fidem facit, secunda est, plana ac facilis, quia probata est, rite, ac veris caussis; quum euentus prædictionibus fidem faciat.

v. 24. *Euentusq; datus.*] Repone ex Gemblacensi: *Euentusq; datur.*

Ibid. *Euentusq; datur.*] Hoc vocatur ἀποτέλεσμα Artis magistris. At Ptolemæo & in Epigrammatio in Ptolemæum dicitur τέλεσις:

Καὶ τελέσεις θεμένας ἐς ὕστερα τέρμα λαχούσας.
Prædixti euentus sortitos tempore finem.

v. 26. *suffragia vincere sortis.*] Vtrumque verbum Comitiale.

v. 30. *Verbera tam currus.*] Omnino legendum, *Verbere agam currus.* Ita currus verbere instigabo, vt nemo mihi occursurus sit. Cui hæc emendatio displicebit, ille & Manilii mentis & Latinitatis imperitus est. *verberagam* scriptum fuerat in archetypo, vnde omnia illa, quæ hodie extant, Manilii descripta sunt exemplaria.

Ibid. *Verbere agam currus.*] Homericum: μάστιξεν δ' ἐλάαν. Qui Poetarum lectioni vel leuiter assueuerint, scient non aliter legendum esse, & aliter legentes deridebunt.

v. 31.

v.31. *Nec pariter socios.*] Legendum omnino:

Nec per iter socios commune regentibus actus.

Elegantissime. Nec periter commune duobus vicinis regentibus actus socios. A seruitutibus rusticorum prædiorum Iter & Actus. Nam imperiti, qui corruperant, putabant *actus* esse participium. In quo flagro admonendi erant.

v.32. *Sed calo noscenda.*] Non agam currus, quo alii, sed per ipsum Cælum. Qui legebat *Sic calo*, satis, vt in aliis, ostendebat, se non sensum Manilii assecutum esse. Nam repetitio elegantissima est.

Pag.34. v.1. *Vel quibus illa sacros.*] Aut astris solis gaudentibus, aut saltem illis, quibus illa non inuidere sacros meatus: hoc est, quibus iter & actum ad hoc prædium dederunt. Nam persistit in eadem metaphora, tametsi non iisdem verbis.

v.3. *Illa fuit.*] Recte olim vidimus mendum esse in hoc loco. Itaque legebamus *Illa fugit*. Sed Gemblacens. *Illa fluit*. Ita igitur reponendum auctore libro. Bonincontrii textus quoque ita habet.

v.5. *Et blandis aduersa sonis.*] Huic mendosæ lectioni olim non malam substituebamus: *Et dulces ad verba modos.* Sed Manilianum est minima mutatione, *Et blandis diuersa modis.* vera lectio. In hoc auctore semper aut certe vt plurimum hæc duo *diuersa* & *aduersa* commutantur: quod quidem tam frequenter occurrit, vt semel admonuisse maluerim, quam toties cramben repetere. Diuersa blandis sonis sunt cantica modulis diuersificata.

v.6. *vt modico noscenda ad fata labore.*] Optime. & ita habent editiones, & confirmatur fide Gemblacensis codicis. Bonincontrius temere mutauit *affecta* pro *ad fata*. Cuius mutationis ipsemet se auctorem profitetur. Quid clarius potuit dicere Manilius, quam turbam illam mollem & Musicæ potius quam Astrologiæ natam esse modico labore ad fata noscenda? Quis hæc non intelligit? Ptolemæus ad verbum dixit ἀφερέπονον, loquens de eodem genere hominum. Non possum non mirari homines in plana via strigantes.

v.7. *Hoc quoq; fatorum est.*] Non omnibus datum est fatorum legem discere. Nam à fato datur, fata discere.

v.8. *At primum.*] A signis Zodiaci caussæ τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς defluunt. Eæ autem ἰδιότητες considerantur aut ἀπὸ τῆς πρὸς τὸν ἥλιον καὶ σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας οἰκειώσεως, aut κατὰ τὸ ἀμιγὲς αὐτῶν μόνον τῶν δωδεκατημορίων. idque dupliciter: aut καθ' αὑτὰ, aut πρὸς ἄλληλα. Nam κατὰ τὴν πρὸς τοὺς πλανωμένους οἰκείωσιν promisit quidem ipse: sed non comparent. τὰ καθ' αὑτὰ multis modis diuisionem recipiunt. aut κατὰ τὴν φύσιν, ἀρρενικὰ, θηλυκά. aut κατὰ τὸ εἶδος, λογικὰ, ἄλογα. aut κατὰ τὰ ἤθη, ἄγρια, ἥμερα. aut κατὰ τὴν συζυγίαν, δίδυμα. aut κατὰ τὸ σωματικὸν, διφυῆ,

δίμορ-

δίμορφα. aut κατὰ τὴν χέσιν πρὸς τὰς ὥρας, δίσωμα, τροπικὰ, στερεά. aut κατὰ τὸ κεῖσθαι, ἀποστρεφόμενα, ὀρθοστάδια. aut κατὰ τὸ ἔχειν πρὸς τὸν τόπον, ἡμερινὰ, νυκτερινά. aut κατὰ τὴν δίαιταν καὶ βίον, χερσαῖα, ὑδατώδη, ἐπαμφοτερίζοντα. aut κατὰ τὸ πλεονέκτημα, ἢ ἐλάττωμα, πολύγονα, ἤτοι πολύσπορα, πολύτεκνα, ἄγονα, στεῖρα, ἤτοι στειρώδη, ὀλιγόγονα. Sunt & λυμαῖα, ἀνάπηρα: & alia. Hæc Manilius. quibus contenti erimus. Nam longe plura sunt apud Firmicum, Paulum Alexandrinum, & Arabas. Nos de multis hæc pauca delibauimus explicandi auctoris nostri.

v. 9. *Nam mascula sex sunt.*] Alterna ab Ariete mascula sunt: reliqua feminina. Arabes, puto ex Ægyptiorum Myriogenesi etiam sexum in μονομοιρίαις Signorum notant: quæ omnia ἀναπολόγητα sunt, καὶ περίεργα.

Ibid. *Nam mascula sex sunt.*] Prima Signorum diuisio κατὰ φύσιν.

v. 12. *Cernis, vt aduersus.*] Transpositio. Ita digere:

Diuersi totidem generis sub principe Tauro
Alternant genus, & vicibus variantur in orbem:
Cernis, vt aduersus redeundo surgit in arcum?

Alternant genus duce Tauro, & sunt feminina. Dux enim femininus, quia surgit auersus.

Ibid. *Cernis, vt aduersus.*] Omnino legendum *auersus*, nisi nobis auersa mens est. Taurus auersus surgit, posterioribus, non anterioribus. Eius enim ὀπίσθια prior surgit, quam τὸ βρέγμα. In Apotelesmatis.

Auersus venit in cælum, diuesque puellis.

Propterea femininum est. Nam & κιναιδικὸς, quod auersus, & θῆλυς, quod diues puellis. Notum illud: *Si tu auersus & aduersus impudicus es.* Qui *aduersus* volent legere, quin alium quam se traducunt? Si taurus est auersus, quomodo potest esse aduersus? Miratus sum pruritum contradicendi & μισαλήθειαν. Et ille sciolus, qui contextum maluit interrumpere incluso versiculo in parenthesin, ne à nobis transpositionem animaduersam sequatur, quid merebat? Qui ita facit, nullum habet sensum elegantiæ literarum, vt taceam κακοήθειαν.

Ibid. *surgit in arcum.*] Si non est mendum, dixerit, quia κυρτὸς, καὶ συνεστραμμένος. Et ita Claudianus:

Surgeret in thalamum ducto quum Pelion arcu.

Id est, quum Pelion in arcum concameraretur. Sed propius ad mentem Manilii alibi:

Vmbratura Deam retro sinuatur in arcum Bellua. ——

Nisi ab eadem mente legerimus *in artum.* quod olim faciebamus, & nunc valde probamus.

v. 13. *Humanas etiam.*] Secunda diuisio Signorum, κατ' εἶδος, λογικὰ καὶ ἄλογα. Λογικὰ καὶ ἀνθρωποειδῆ sunt Gemini, Virgo, Libra, Aquarius. Cætera sunt ἄλογα καὶ θηριόμορφα.

v. 14.

v. 14. *Nec mores distant.*] Hæc omnia interpungenda.

Nec mores distant. Pecudum pars, atque ferarum
Ingenium facient. Etiam signanda. — vel *quin jam.*

Ibid. *Pecudum pars.*] τὰ ἄλογα καὶ θηριόμορφα θηριώδεις efficere ait. Sed distinguendum fuerit: τῶν ἀλόγων τὰ μὲν ἥμερα, κριὸς, ταῦρος. τὰ δ' ἀνήμερα, λέων, σκορπίος.

v. 15. *Quæ jam signanda.*] Omnino aliud est. Ideo legendum. — *etiam signanda*, aut *quin jam*, aut tale quid. Est enim tertia diuisio κατὰ τὴν ἀζυγίαν, quæ propterea dicuntur μονόζωα, ἰδιόζωα, ἰδιοφυῆ, μονάζοντα. Certe vel oculatissimum quenque non Censorum nostrorum, quos non facimus nauci, sed doctiorum hic locus fugere poterat. Nam qui diuisiones has ignoraret, ista cum superioribus conjunxisset, quod quidem commissum est in editionibus vulgaribus.

v. 16. *propria quæ sorte.*] Propterea vocantur ἰδιόζωα, Latine singula. Sors ζῶτος. Nam imperitè editum erat *forte*, vt sæpe alias. Vulgus indoctum nescit distinguere Fortem à Sorte: quæ inter se differunt, vt τύχη & ζῶτος. Hæc puerilia sunt. Sed tamen propter pueriles velitationes monenda.

v. 17. *Nunc Binis insiste.*] Vt illa superiora κατ' ἀζυγίαν, ita hæc contraria ratione κατὰ συζυγίαν. Et est quarta diuisio. Binorum alia disiuncta, quæ dicuntur σύζυγα, δίδυμα, καὶ συγγενῆ, & Paria: vt Gemini, Pisces. Alia concreta καὶ συμφυῆ, quæ dicuntur δίμορφα καὶ διφυῆ, Capricornus, Sagittarius.

v. 19. *Ambiguisque valent.*] Lege ex Gemblacensi:

Ambiguisque valent, quis sunt collegia, fatis
Ad meritum noxamque. ——

Optime. Nam ea, inquit, plurimum valent ambiguis fatis ad meritum & nôxam, quibus sunt collegia duorum corporum: tanquam Gemini sint collegæ inter se, & Pisces. Itaque hæc signa dicuntur Paria, quorum alia sunt respicientia se, vt Gemini; alia auersantia, vt Pisces. Alteri ad concordiam, alteri, ad odium pollent. Vide συνεργίαν τῆς ματαιοτεχνίας.

v. 22. *His coniuncta manent.*] Geminorum χειροπλοκία connexis brachiis.

v. 23. *Dissimile est illis*] Alter enim βόρειος, alter νότιος. vetus Sphæra.

ἢ γὰρ κάρα μὲν λοξὸν, ἢ δ' ἀπόστροφον
πρόσωπον ὀρθὴν τάξιν εἰλεῖται κύκλου.
ὁ μὲν βορείου κλίματος νέων πόλον,
ὁ δ' εἰς νότου κέλευθον εἰσδύνων βίᾳ.

v. 25. *Atque hæc ex paribus toto gaudentia cælo.*] Ineptissime. Gemblacensis recte:

Atque hæc ex Paribus toto gaudentia censu
Signa meant. ——

P Ibid.

Ibid. *toto gaudentia censu.*] ὁλόκληρα, ad differentiam τῶν διμόρφων, de quibus mox.

v. 6. *Signa manent.*] Repone *meant*, ex Gemblacensi. Bonincontrius quoque habet. Meare signa, quod toties totiesque Arato est ἰέναι. Sic in Sphæra barbarica:

Sed regione means Cepheus humentis Aquari.

Ibid. *nihil exterius mirantur in ipsis.*] *In ipsis*, in se ipsis. Manilianum. Nihil alieni habent. Sane enim duo quidem, sed eiusdem formæ & cognata. Nihil exterius habent, vt Capricornus ex Capro & Pisce: Centaurus ex homine & bellua.

v. 27. *Amissumue dolent.*] Non enim dimidiata sunt. vt Centaurus est semiferus homo, & semihomo fera. neque totus homo, neque tota fera.

Ibid. *quædam quod parte recisa.*] Malim, *quædam quoque*. Est ὑποδιαίρεσις τῶν συζύγων. τῶν συζύγων τὰ μὲν δίσωμα, τὰ δὲ δίμορφα, siue διφυῆ. *Parte recisa*, quod dimidium alterutrius animalis habeant.

v. 29. *Vtque Capricornus.*] Lege; vt olim emendauimus, & adstipulatur Gemblacensis:

Vt Capricornus, & hic, qui tentum dirigit arcum
Iunctus equo. ————

v. 30. *pars huic hominis.*] Gemblacensis: —*pars huic oris, sed nulla prioris.* Sed huic equo, cui commissus est dimidiatus homo, anterioris hominis nulla pars est. Nam purus equus est dimidius, vt anterior pars purus homo dimidius.

v. 32. *Distat enim.*] δίσωμα. quæ differunt à Geminis, seu Paribus: qualia sunt, quæ præcedunt Signa Tropica, Gemini, Virgo, Sagittarius, Pisces: non vtique, à forma dicta, sed ab effectu. Duplicem enim habent, qua contingunt & præteriti temporis finem, & principium sequentis: Gemini quidem affectum ver, & ineuntem æstatem: Virgo æstatis finem, & principium Autumni. Sagittarius Autumnum relinquit, Brumam excipit. Piscium alter consummat hiemem, alter ver sufficit.

Ibid. *Distat enim.*] Est quinta diuisio κατὰ τὴν σχέσιν πρὸς τὰς ὥρας.

Pag. 35. v. 1. *Nec faciet ratio.*] *Nec facie.* Etiam ita Gemblacensis. Non quod facie gemina vt Virgo, sed quod gemini temporis confinia tenet, æstatis desinentis, & Autumni ineuntis.

v. 5. *Quod duplices retinent.*] σημαίνοντα τὴν παρῳχηκυῖαν καὶ τελευταίαν ὥραν.

v. 6. *Vt quod subsequitur.*] *Vt quos subsequitur.*

Ibid. *sub sidera fratres.*] *per sidera.* Gemblacensis. Locutio Manilio familiaris.

v. 7. *Ex Geminis alter.*] Alter Geminorum dicitur ἡρακλῆς, alter ἀπόλλων. Arabes ابركلوس Iracleus: افلن Aphellan. Sed posteritas corrupit, ابركلوس Abracaleus: اولن Auellan, & اولر Auellar.

v. 10. *Ille senescentis.*] Ita hæc concipimus:

Ille senescentis veris, subeuntis at ille
Æstatis pars est: prima sors vltima parti.

v. 11. *primæ sors vltima parti.*] *Prima parti.* Latinius dixisset priori parti. Nam est pars vltima antecedentis partis, nempe veris senescentis: quod claudit, & æstatem excipit, διὰ τὴν χέσιν πρὸς δύο χρόνους. Proclus, vel potius Geminus: Δίσωμα, οὐχ ὅτι ἐκ δύο συνέστηκε σωμάτων, ἀλλ' ὅτι μεταξὺ δύο ὡρῶν ἐστι. τοιαῦτα δὲ ἐστι τὰ πάντα τῶν τελευταίων ὡρῶν. Sed & veteres ipsi de his ita scripserunt: Omne tempus principium, medium, & finem habet. Principium dicitur τροπή. Tunc enim aëris in illud fit commutatio. Medium est fortius, vt & ἀκμὴ fortior est. Extremum incipit in sequens degenerare. Ab eo igitur signa triplicis generis connectebant, τροπικὰ, στερεὰ, δίσωμα. Igitur δίσωμα ob id dicta, quia vtrinque στερεὰ καὶ τροπικὰ contingunt.

♈ ♋ ♎ ♑ τροπικά.
♉ ♌ ♏ ♒ στερεά.
♊ ♍ ♐ ♓ δίσωμα.

v. 12. *Mitior Autumnus.*] *Mitior Autumnus molles sibi vindicat artus*
Materiamque oris. Fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiemem. ——

Sagittarius parte hominis, quæ mitior est, respicit Autumnum, quæ & ipsa est pars anni mitior subeunte hieme. At parte, qua fera est, excipit hiemem.

v. 24. *mittunt in tempora signum.*] Male Gemblacensis: — *nunc jamque in tempora signum.* Nisi sit *nunciantque.* vt *nunciant* sit spondeus. quemadmodum illud, *Vt Nasidieni juuit te cœna beati.* Sed recta est lectio *mittunt in tempora signum:* Tralatio à Prætore, qui Circensibus signum mittendi currus dat, præeunte linea alba à carceribus, ad metam. Cassiodorus: *Alba linea non longe ab ostiis in vtrumque podium, quasi regula directa perducitur, vt quadrigis progredientibus inde certamen oriretur: ne, dum se præpropere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare.* Ex his verbis Cassiodori intelligis quid sit apud Ouidium:

—— *cogit nos linea jungi.*

P 2 Et Mar-

Et Martialem: —— *hec cessat linea dives.* Qui enim in suo nouitio opere de Circensibus negat Martialis verba huc referenda, fallitur. Nam ea linea non solum committendis quadrigis, sed etiam reliquis omnibus, adhibebatur, quæ ad ludos spectabant. quid? an Sparsiones erant sine spectaculis? Ergo neque sine linea. Puerilis est velitatio. Vbi reprehendendi sumus, tunc nominis nostri mentio frequens. Alias mirum silentium. Sed non querimur nostra aliorum fieri, quæ nos ipsi publica fecimus. Transenna vero dicitur funis ab vno extremo, ad alterum protensus. Atque ita hæc linea vocabatur. Glossæ: *Transenna*, βρόχος ἐν ἀφετηρείαις τεταμένος. Item, *Transenna*, ὕσπληγξ, ἀπαλλαγὴ, μαππαρίου σημεῖον. Cedrenus: ἐφ᾽ ἅρματος αὐτοῦ ἱσταμένου, καὶ τῆς ὕσπληγγος μελλούσης ἀφεῖσθαι. Lucianus: τῆς ὕσπληγγος δ᾽ εὐθὺς χαλασθείσης. Quod à carceribus ad metas extenderetur, ὕσπληγξ declarat. Quod ἀπαλλαγὴ diceretur, docet Cassiodorus in iis, quæ ex eo jam produximus. Ad cuneos enim Theatri tunc discedendum erat loci capiendi caussa. Propterea Ouidius dixit. —— *cogit nos linea jungi.* Signum, inquit, datum cogit τὴν θέαν καταλαβεῖν, & in cuneis nos densare. Densabant enim se, ne confusi ac permixti & sibi & aliis spectaculum eriperent. Simile legas σχοίνῳ μεμιλτω-μένῳ Athenis. Sic τὸ μαππαρίου σημεῖον ostendit statim signum mappa à Prætore mitti. De ea mappa, quæ Cedrenus & alii Græci infimæ vetustatis scribunt, non pigebit referre: μαππάριον τοῖς Ῥωμαίοις ἔδοξε καλεῖν ἐξ αἰτίας τοιαύτης. ἔθος ἦν τοῖς ὑπάτοις ἐπὶ τοῦ θεάτρου εὐωχεῖσθαι. μετὰ δὲ τὸ παύσασθαι τῆς εὐωχίας, τὸ ἐν χεροῖν ἐκμαγεῖον, ὃ καὶ μάππαν Λατίνως καλοῦσιν, ἐξ οὗ καὶ μανδύλια, ἔρριπτον. ὅπερ δεχόμενος ὁ λεγόμενος μαππάριος τὸν ἀγῶνα παρεσκεύαζεν. Idem Cassiodorus: *Mappa vero, qua signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem: quum Nero prandium protenderet, & celeritatem, vt assolet, auidus spectandi populus flagitaret: ille mappam, qua tergendis manibus vtebatur, jussit abiici per fenestram, vt libertatem daret certaminis postulati. Hinc tractum est, vt ostensa mappa certa videatur esse promissio.* Omnino ex Ennio cognoscimus signum emittendis equis à Prætore mitti solitum. Hic igitur Manilius elegantissime dixit, Capricornum mittere signum venientis hiemis, tanquam Prætorem quendam, qui, quod currus emittebat signo dato, ab eo ἀφέτης dicebatur, vt locus ipse ἀφετηρία, hoc est carceres. Ἀφέτης est, qui Romæ editor Circensium, idem qui ludos committit. ἀφέτης est ludorum curulium, vt Munerarius gladiatorum. Dicitur & κύριος τῆς ἀφέσεως. Cuius enim magistratus erat Circensium editio, eiusdem & signi missio. Ab eo Planetæ, ἀφέται, καὶ κύριοι τῆς ἀφέσεως apud Astrologos ab eadem tralatione: item οἱ κυρίαν τῆς ἀφέσεως λαβόντες ἀστέρες. Ab eadem mente χρόνων ἄφεσιν Ptolemæus dixit, vt hic Manilius mittere signum in tempora. Sic & locus ipse, vnde mouetur Planeta, ἀφετηρία & ἀφετικὸς τόπος, qui in Circo dicuntur carceres. Ac, vt factiones quatuor Circensium erant, ita & factiones quædam sunt stellarum, quæ dicun-

dicuntur αἱρέσεις : vt qui sunt eiusdem factionis αἱρέσεως, συναιρέται : qui contrariæ, παραιρέται. Factiones proprie in ludo pilæ dicebantur, & Factores. Plautus Curculione:

Tum isti, qui ludunt datatim, serui scurrarum in via,
Et datores & factores omnes subdam sub solum.

Vt Latini in ludo pilæ Factiones vocabant, ita etiam Græci τάξεις. Pollux: ἐφ' ἣν καλατιθέντες τὴν σφαῖραν ἑτέρας δύο γραμμὰς κατόπιν ἑκατέρας τῆς τάξεως κεχαράξαντες. vocat ἑκατέραν τὴν τάξιν, vtranque factionem ludentium, quos factores dixit Plautus. Itaque toto cælo errant, qui αἱρέσεις in stellis conditiones vertunt, non factiones : vt ex veteribus Firmicus, recentiores vero omnes, quod sciam. Sed longe ineptius ἀφέτην Prorogatorem vertunt. ἀφέτης nullam prorogandi significationem habet. Arabes Græcorum ἀφέτην لّاج vertunt cum puncto duro, quod ipsi Tesdid vocant, & quidem rectissime. Nam sine puncto لاج est Græce ἀφετὸς, escapado, Hispanice, Aquitanice. Proprie de equo siue emisso siue vinculis ruptis fugiente. ἀφέτης igitur cum puncto لّاج recte ab ipsis vertitur, vt multa alia præsertim in Tetrabiblo Ptolemæi, in quo libro interpres probat se Hellenismi peritissimum fuisse. Ptolemæus de amicitia loquens: αἱρέσεις ἀστέρων τοῖς τῆς ἑτέρας τόποις ἐπαναφέρονται. Sane hic ἀφέτας nullam vitæ prorogationem habet. Neque aliquis opponat hæc esse Grammatica : nihil referre vtro modo vertatur : quæ est hodie imperitorum hominum impudentia, vt omnia, quæ ignorent, Grammatica vocent. Ego aio ad artem multum conferre, vtrum stella vitæ initia habere dicatur, an vitam prorogare. Diuersum enim munus est. Satis castigauimus prorogationes pro aphesibus, & conditiones pro factionibus. Qui enim τὰς αἱρέσεις factiones vertet, multo clarius artem intelliget, quam qui conditiones. Castigentur igitur hæc.

v. 15. — *Qui te Capricorne sub ipso Præmittit.*] Sub ipso, Maniliane, sub se ipso. Ita postea loquitur.

Quosque Aries præ se mittit.

v. 17. *tempora pisces bina ferunt.*] Gemblacensis : *Bina dicant.* melius, meo judicio. Textus Bonincontrii *Bina ducunt* : quæ sunt vestigia veræ lectionis.

v. 19. *reuolans decurrit ab astris.*] Gemblacensis — *decurrit in astris.* Et merito. quis enim antea hæc intelligebat? Quum Sol est in æquoreis astris, in Piscibus scilicet.

v. 20. *Hiberni coëunt cum ver tunc roboris imbres.*] Veram lectionem tam deplorati loci tibi præstamus hanc esse:

Hiberni coëunt cum vernis roribus imbres. Verni rores haud dubie hibernos imbres solent excipere.

v. 21. *Vltima quod sursum.*] Codex Gemblacensis: *vtraque quod sursum.* Ope illius libri, id est beneficio vocis illius *Vtraque*, non minus tibi veram lectionem dabimus, quam in antecedente versiculo:

Vtraque sors vmoris habet fluitantia signa.

Vtraque sors humoris, imbres & rores. *fluitantia signa*, Pisces. Merito vtrique sorti tam pluendi, quam rorandi Pisces attributi sunt. *vmoris* pro *humoris* non solum hic, sed alibi scriptum fuisse suo loco indicabimus. Quis hæc antea vel minimum intelligebat?

Ibid. *Vtraque sors humoris.*] Piscium exortu imbres cieri & Q. Tullius Cicero attestatur:

Flumina verna cient obscuro lumine Pisces.

Et vetus Sphæra:

μέθ' ὃν κυκλεῖται κύκλος εἰλίσσων τροπὰς
ἀνέμοις ἐναλλὰξ σχῆμα τηλαυγὲς διπλοῦν
ἀντίστροφον δρόμοισιν ἐμφαίνων τόπων.
οὐ γὰρ κάρα μὲν λοξὸν, οὐδ' ἀπόστροφον
πρόσωπον, ὀρθὴν τάξιν εἱλεῖται κύκλου,
ὁ μὲν Βορείου κλίματος νεῶν πόλον,
ὁ δ' εἰς νότου κέλευθον εἰσδύνων βίᾳ.
διὸ δὴ ποδοῖσι τ' αὖ βυθῷ κεκρυμμένα
ἔδειξαν ἰχθῦς. πᾶς γὰρ εἰς βυθὸν στρέφων
ἄνεμος ταράσσει κῦμα. σημαίνων βροτοῖς
χειμῶνα ταχὺν ἐξ ἐπιστροφῆς κλύδων
εἱλιγμὸν ἐκ γῆς ὕδασι προσφέρων, σφοδρὸν
δείκνυσι καιροῦ σχῆμα, χειμῶνος φύσιν.
ὅθεν διπλοῖσι χρώμενοι καιροῦ δρόμοις
ἀνέμων ἔχουσι τάξιν οὐ μεθωμένην.

v. 22. *Quod tria signa.*] Lege:

Quin tria signa nouem signis coniuncta repugnant.
Et quasi seditio cælum tenet. ———

Quis paulo sanior hanc veram lectionem esse negauerit.

Ibid. *Quin tria signa.*] Sexta diuisio κατὰ τὸ κοινόν. τῶν ζωδίων τὰ δὲ μὲν ἀποστρεφόμενα, τὰ δὲ ὀρθοστάδια. Et quidem ἀποστρεφόμενα tria, σωμχῇ, Taurus, Gemini, Cancer. Reliqua ὀρθοστάδια. Caue ἀποστρεφόμενα & ἀπόστροφα confundas.

v. 23. *Et quasi seditio cælum tenet.*] τὴν ἐκ τῶν ἐναντίων ἀνατολὴν, τὴν ἀπόστροφον ἀνατολὴν seditionem vocat. Taurus enim clunibus oritur, & auersus, Gemini pedibus, Cancer testudine.

Ibid. *Aspice Taurum clunibus.*] Quod clunes Tauro tribuat, frustra est. Posteriora enim non habet. Ouidius:

Pars prior apparet, posteriora latent.

Est enim

Est enim omnino, vt dixi, ἡμίτομος; eiusque intercisio in Pleiadas desinit, vt veteres putabant. Neque vero prudenter ei caudam attribuit Vitruuius, quum antea inchoatum, καὶ ἡμιτελῆ designasset. Vnde enim cauda interciso? Attribuit ei caudam & Plinius libro 11. Sed eadem lasciuia caudam interciso attribuere possunt, qua vrsæ, quæ vere nullam habet. Vrsi enim habent non caudam, sed loco caudæ ἐπίφυσιν. Sed & in Calippi parapegmate notatum fuit. κη̄ Ζυγῶνος. τοῦ ταύρου κέρκος δύει. Item ς Ταυρῶνος. τοῦ ταύρου ἡ κέρκος ἐπιτέλλει.

v. 24. *testudine Cancrum.*] Testudine vocat, vt Græci ψαλίδα. Nam vt ψαλὶς in Architectonica est testitudineum opus: sic testam Cancri ψαλίδα posse dici auctor Homerus, qui Cancros ψαλιδοστόμους vocat in Batrachomyomachia. Testudinem Latini omnem camerationem: Græci etiam ὄστρακον. Et quæ in Lyra testudo à Manilio dicitur, ea Græcis ὄστρακον. In Asterismo Lyræ: ὁ λαμπρὸς ὁ ἐπὶ τοῦ ὀστράκου καλούμενος λύρα.

v. 26. *Ne mirere.*] Pulchrum vero commentum: propter χίον κατηστερισμένον moras longarum dierum αἰτιολογεῖν. quæ sunt anilia & futilia.

Ibid. *quum Sol aduersa per astra.*] Nam ἐκ τῶν ἐναντίων eorum est ἀνατολή. propterea aduersa vocat, & antea dixerat:

Et quasi seditio cælum tenet. ———

v. 27. *Æstiuum tardis attollit.*] *Attollat.* Etiam Gemblacens.

v. 28. *Nec te prætereant.*] Lege *prætereat.* Septima diuisio κατὰ τὸ ἔχειν πρὸς τὸν τόπον. τῶν ζῳδίων τὰ μὲν ἡμερινὰ, τὰ δὲ νυκτερινά.

v. 30. *Non tenebris aut luce suam peragentia noctem.*] Quid est luce agentia suam noctem? Gemblacensis prodidit fraudem. Habet enim

———*suam peragentia sortem.*

Non, inquit, nocturna aut diurna nocte aut die censentur. Nam ita variarent, & quod æstate diurnum erat, hieme nocturnum foret. Sed perpetuas, inquit, stationes habent.

v. 32. *Omnia quæ certis*] *Omnia quod certis.* Gemblacensis.

Pag. 36. v. 1. *mundi natura sacrata est.*] Lege:

——— *Mundi natura sacratas*
Temporis attribuit partes. ———

Quibus natura sacrauit stationes suas singulis. Infra:

His regimen Natura dedit, propriasque sacrauit
Vnicuique vices. ———

v. 3. *Nanque Sagittari.*] Signa diurna: Pisces, Aries: Sagittarius, Scorpius: Leo, Cancer, binis mediis intercepta. Illa autem bina media intercepta nocturna dicuntur. Nempe Taurus, Gemini: Virgo, Libra: Capricornus, Aquarius.

v. 3. *rapidique Leonis.*] *rabidique Leonis.* Gemblacens.

v. 5. *Nunc Pisces, Cancer.*] Omnino legendum:

Nunc Pisces, & Cancer, & acri Scorpios ictu.

v. 6. *Aut vicina loco.*] Vel, inquit, vicina loco, vel æquis partibus diuisa, nempe binis interiecta. Nam vicina sunt Pisces, Aries, Sagittarius, Scorpius, &c.

Ibid. *diuisa aut partibus.*] binis interiectis.

v. 9. *totidem nec signa feruntur.*] Scribe; *nocturna feruntur.* Et ratio postulat, & Gemblacensis ita habet.

v. 11. *Castoris esse vices.*] *Castris esse vices* olim legebamus. Idem Gemblacensis, sed cum traiectione: *Esse vices castris.* Castra vocat quaslibet stationes in Zodiaco. Alibi.

—— in externis subsidunt hospita castris. Item:

Ipsis dant fines castris, capiuntque vicißim.

Ausonius:

Septimus accepit limes rutilantia flammis
Recto castra situ. ——

Ait igitur alterum hemicyclium à principio Arietis diurnum: alterum à Libra, nocturnum dici.

v. 13. *Sunt quibus.*] Alii masculina vocant diurna, feminina nocturna. Hoc dicit.

v. 14. *Feminea in noctem.*] *Femineam noctem.*

v. 15. *Quod nonnulla.*] Lego, *Quin nonnulla.* Sed τὸ *sibi* suspectum est. Octaua diuisio, κατὰ τὴν διαίταν. τῶν ζωδίων τὰ μὲν χερσαῖα, τὰ δὲ ὑδατώδη, τὰ δ' ἐπαμφοτερίζοντα. Et quidem χερσαῖα, Taurus, Aries, Leo, Scorpius. ὑδατώδη, Cancer, Pisces. ἀμφίβια, καὶ ἐπαμφοτερίζοντα, Capricornus, Aquarius.

v. 16. *Neptuno debere genus.*] ὑδατώδη, Cancer, Pisces.

v. 17. *& effuso gaudentes æquore Pisces.*] Ad Catasterismum Piscium alludit. Nam Pisces in aqua, quæ ab vrna Aquarii defluit, dicuntur natare.

v. 18. *vt quæ terrena.*] χερσαῖα, Taurus, Aries, Leo, Scorpius.

v. 20. *Positusque Deorum.*] Gemblacensis *Positique Deorum.* Vtrumque præfert veterem lectionem, *hostisque Deorum.* Ita olim emendauimus, & quidem feliciter, vt omnes Latine intelligentes adstipulaturos speramus.

v. 22. *Sunt etiam media legis.*] ἐπαμφοτερίζοντα, Capricornus, Aquarius. Post hunc versum retrahe illum: *Humida terrenis*:

Sunt etiam mediæ legis communia signa,
Humida terrenis æquali fœdere mixta.
Ambiguus terræ Capricornus, & æquoris vndis.
Parsque mari nitens semper fundentis Aquarii.

Et hæc quoque olim non infeliciter à nobis restituta, quod nescio, an vlli

nostro-

nostrorum Simiorum in mentem venire potuisset. Certe hæc opus habebant non vulgari attentione.

v. 23. *Humida terrenis atque illi degere mixta.*] Primum hunc versiculum pristinis sedibus restituimus. deinde emendauimus. *æquali fœdere mixta.* Olim placuerat, *æquali lege remixta.* Sed vera est hæc posterior emendatio. Qui aliquo iudicio præditi sunt, nunquam reclamabunt.

v. 24. *Ambiguus terra Capricornus.*] In Sphæra veteri de Capricorno:

τὰ πρόσθε μὲν γὰρ αἰγόπλαστα δείκνυται.
ὀπίσθεν ἰχθύος θαλασσίου.
ἢ μὲν γὰρ ἐν γῇ φέρεται χλοηφόρος,
ἡδ' ἐν κλύδωνι νήχεται γλαυκηφόρος.

v. 25. *Parsque marina nitens.*] Legendum quidem; *Parsque mari nitens.* Cæterum an ita pingeretur Aquarius, vt dimidiatus tantum appareret, equidem nescio, & an Ouidius eo alluserit.

Iam puer Idæus media tenus eminet aluo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.

Nam etiam de dimidiato Aquario oriente intelligi potest. Certe poetæ videntur dimidiatum oriri voluisse. Aratus:

—— ὑδροχόοιο μέσου ἀντελλομένοιο.

Itaque præbuit ansam Attalo locum deprauandi, qui legebat νέου ἀντελλομένοιο. Sed castigatur ab Hipparcho. ὁ ὑδροχόος, inquit Hipparchus, τῇ θέσει κείμενος ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἄρκτους τὰ μὲν κατὰ τὸ στῆθος καὶ τὴν κεφαλὴν μέρη πολὺ ἐκπίπτοντα τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου εἰς τὸ πρὸς ἄρκτους μέρος ἔχει. τὰ δὲ κατὰ τοὺς πόδας νοτιώτερα τοῦ ζωδιακοῦ κύκλου. ἐν δὲ τῷ ζωδιακῷ τὰ μέσα αὐτοῦ κεῖται. Si igitur ita medius secatur à Zodiaco Aquarius, vt altera pars in Aquilonem, altera in Austrum excidat, profecto Oriente illa parte Zodiaci, quæ medium secat, orietur Aquarius media tenus aluo. reliqua pars adhuc erit ἐν τῇ ἀφανεῖ. quod Manilio est in mari esse. Sed propterea non satisfit menti Manilij. Nam ipse ait semper mari niti alteram partem Aquarii, vt sit ambiguum signum terrestre & marinum: ex quo manifesto indicat pingi solitum dimidiatum extra aquas eminentem. Alioqui quomodo ambiguum signum maris & terræ esset? In Kalendariis Rusticis Romæ totus expressus est, non dimidiatus. Ouidius intellexit de dimidia parte oriente, quomodo accipiendum in Parapegmate: VI. Eid. Febr. ὑδροχόος μέσος ἀνατέλλει.

v. 26. *animum deflectere causis.*] Gemblacensis *deflectere curis.* Nona diuisio, κατά τι πλεονέκτημα, ἢ ἐλάττωμα· τῶν ζωδίων τὰ μὲν πολύγονα, πολύσπορα, πολύτεκνα· τὰ δὲ στειρὰ, ἄγονα, ἄσπορα.

v. 28. *Fecundum est proprie.*] πολύγονα, seu πολύσπορα, seu πολύτεκνα sunt, Cancer, Scorpius, Pisces.

v. 30. *Sed sterilis Virgo est.*] Signa στειρὰ, στειρώδη, ἄγονα sunt Virgo, Leo, Aquarius.

v. 32. *Inter vtrunque manet.*] Quæ neque πολύγυια, neque στερεὰ, ea dicuntur κοινά: Capricornus, Sagittarius, Aries, Libra, Gemini, Taurus.

v. 33. *Et qui contento.*] Gemblacensis, *Et qui Cretao.* Dicitur enim Minois regis Cretæ filius.

Ibid. *Centaurus in arcu.*] Centaurus in arcu ἐλλωίζει. ὁ κένταυρος ἐπὶ τοῦ τόξου, hoc est ἐπίτοξος. ὁ ναύτης ἐπὶ κώπης, ἐπίκωπος. Sic alibi: — *geminumque sub arcu Centaurum* — Sic Cicero: *Homo in tenui re*, ἀνὴρ ἐπ' ὀλίγων χρημάτων.

Pag. 37. v. 1. *æquantem tempore Libram.*] Lege: *æquantem tempora Libram.*

v. 3. *Nec tu nulla putes in eo commenta vocasse Naturam.*] Legendum *commenta notasse Naturam rerum.* — Decima diuisio, δρομαῖα: Leo, Sagittarius, Aries.

v. 6. *Aut quæ recta suis.*] Vndecima diuisio extra ordinem. Nam ὀρθοστάδια, siue ὀρθὰ, item καθήμενα, siue κατερριμμένα omnia sunt κατὰ τὸ κεῖσθαι. Atque de iis, quæ κατὰ τὸ κεῖσθαι, supra dictum est in sexta diuisione.

Ibid. *Aut quæ recta suis.*] ὀρθοβαδιστικά: Virgo, Gemini, Aquarius. *Librantur* hic dictum, vt in architectonica, quæ recta ad libram in plano collocantur, librari dicuntur: vt apud Cæsarem *machina ad libram* dicuntur *destitui.* Apud Ouidium aliud est:

Et iam finitima corpus librabat in herba.

Nam ibi, vt in tormentis, librari lapides, & saxa dicuntur: Gallice *eslancer.*

v. 8. *Vel quæ fessa sedent.*] Corrige ita in textu, vbi operæ perperam ediderunt, *vt quæ fessa.* Sedentia, vt diximus, ad sextam diuisionem pertinent. Sedentia sunt, siue καθίζοντα, Taurus, Libra, Capricornus.

v. 10. *Libra sub emerito conscendens.*] Gemblacensis *considens.* quod proprium à labore in sede se collocantium. Textus Bonincontrii quoque ita habet. Sane accomodatum ad χειρογραφίαν priscam. In Kalendario enim rustico Romano Episcopi Vallensis Libra considit, quæ tamen hodie pingitur stans. Quam inepta erat vulgata lectio, tam notabilis est Gemblacensis.

Ibid. *orbe laborum.*] Orbem laborum vocat, quod pensum alii. τὰ ἐγκύκλια τοῦ ἔργου. Quotidianus enim labor redit in orbem. Et operarii laboribus defuncti collocant se quieti, qualis Libra pingitur.

v. 11. *Tuque tuo Capricorne gelu.*] Et Capricornus quoque contractus pingitur: vt alibi:

—— *Et angusto Capricornus sidere flexus:*

Et procumbens quoque quemadmodum bos, vt extat in eodem Kalendario rustico. in quo plane ὀκλάζων est vterque tam Capricornus, quam Taurus.

v. 15. *Quod si solerti.*] Vndecima diuisio. ζώδια πηρὰ, siue mutila. Auctores artis μελοκοπούμενα vocant.

v. 17. *Scorpios in Libra consumit brachia.*] Chelæ Scorpii in Libra consumuntur. Et nos alibi monemus Scorpium occupare partem duorum Dodecatemoriorum: quo nomine duplex dicitur Germanico in ἀινυδόπις:

Scorpios hinc duplex, quam cætera, poßidet orbem,
Sidera, per Chelas geminato sidere fulgens.

Vnde χηλαὶ Græcis sæpe pro Libra, vt multis locis apud hunc auctorem. Virgilius:

——— ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cæli iusta plus parte reliquit.

Hoc est: tibi reliquit locum Libræ. Hinc Poeta vetus:

Et libram, quam Cæsar habet. —— Adde quod alludit ad natalem Cæsaris Augusti principio Libræ, VIIII Kal. Octobres Iulianas. De quo alibi.

v. 18. *Succidit incuruo.*] ὀκλάζει. Aratus:

Ταύρε δ' ζκελέων ὅσῃ ἐειφαίνετ' ὀκλάξ. Lucanus:

Æthiopumque solum, quod non premeretur ab vlla.
Signiferi regione poli, nisi poplite lasso
Vltima curuati procederet vngula Tauri.

v. 19. *Centauro superest.*] Nam Centauri χειδιογεόφημα, vt pingatur dimidiato vultu. Centaurus est etiam dimidiato vultu in illo luculento rustico Kalendario Episcopi Vallensis, quod longe meo iudicio elegantius, quam illud, quod etiam vidimus in palatio Farnesiano, in quo Sagittarius pleno vultu visitur, non dimidiato. Apud Iuuenalem simile est.

——— Et statua meditatur prælia lusca.

v. 24. *Temporibus quoque sunt.*] Duodecima diuisio eadem cum quinta. Nam τὰ δίσωμα, quæ in illa tractantur, eadem sunt cum iis, quæ in hac proponuntur, quæ ideo dicuntur κοινά, quod designant in principiis quatuor temporum anni, Pisces quidem ineunte vere, Gemini æstatis principio, Virgo Autumni, Sagittarius hiemis.

v. 27. *Quatuor in partes scribuntur.*] Fortasse *tribuuntur* scripsit Manilius. Sed vulgatam lectionem non improbamus.

v. 29. *Nec satis est proprias signorum noscere formas.*] Proprias formas dicit, quod κυριολογώτερον propriarum formarum vires, hoc est, τὰς ἰδιότητας τῶν μορφώσεων dixisset. τὰ ζώδια κατὰ τὰς ἰδιότητας αὐτῶν, vt diximus, tripliciter considerantur, καθ' αὑτά, πρὸς ἄλληλα, κατὰ τὴν πρὸς τοὺς πλανωμένους οἰκείωσιν. Sed tertia, quam promisit, non comparet. Prima absoluta, superest secunda, ἡ τῶν ζωδίων καὶ ἄλληλα οἰκείωσις, quæ σχηματισμὸς dicitur, vulgo Aspectus. Nam apud veteres hoc verbi non reperies. Censorinus Conspectus vocat.

v. 30. *Consensu.*] τῇ οἰκειώσει. τῇ ζυμπαθείᾳ.

Ibid. *fata monent.*] Decernunt. *fœdere*, τῇ οἰκειώσει.

v. 31. *Atque alius alia.*] αἱ μορφώσεις, quarum paulo ante meminit.

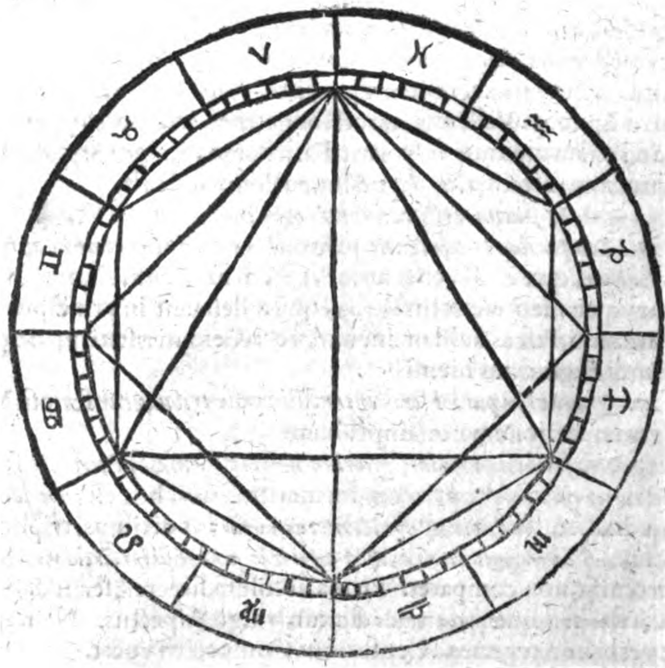
v. 33. *In tres æquales.*] Esto circulus Zodiaci partium CCCLX. Eius semissis CLXXX σχηματισμὸν ἐκ διαμέτρου efficit: triens CXX triquetri æquilateri: quadrans XC Tetragoni latus: sextans LX Hexagoni.

Ibid. *In tres æquales.*] A triangulo isopleuro primum σχηματισμὸν aggreditur. Tres lineæ æquali ductu faciunt trigonum isopleuron: cuius latus quatuor signa absoluta intercipit. Quatuor enim signa triens circuli.

Pag. 38. v. 2. *Et quæcunque tamen.*] τὸ *tamen* totam sententiam perturbabat. Extricat Gemblacensis, in quo est, *Et quæcunque ferit*, optime. Quæcunque ferit, siue percutit latus trigoni, ea dicuntur signa trigona. Quo enim desinit linea, aut quo incipit, dicuntur ea puncta initia trigoni.

v. 3. *In tria partitur.*] Hic quoque τὸ *partitur* non minores tenebras offundebat. Legendum enim *partitus*. Totus locus ita concipiendus:

CONFIGVRATIONVM DIAGRAMMA.

Et quæ-

Et quæcunque ferit, dicuntur Signa trigona,
In tria partitus quod ter cadit angulus astra,
Quæ diuisa manent ternis distantia signis.

Non indigent interprete.

v. 4. *Quæ diuisa manent terris distantia signa.*] Scribe:

Quæ diuisa manent ternis distantia signis.

Etiam Gemblacensis habebat *ternis*. Quæ linea ferit, ea sunt trigona. vt à principio Arietis, ad principium Leonis linea ducta facit angularia signa trigona Arietem, & Leonem, & tria signa intercepta relinquit, Taurum, Geminos, Cancrum. Ergo Signa trigona sunt, quæcunque manent ternis distantia signis.

v. 5. *Laniger & paribus.*] Scribe: *Laniger è paribus.* — postquam docuit, quomodo fiat, & quatenus dicatur trigonum, nunc quæ dicantur trigona, exponit. Qui legebat *vt paribus*, solens delirabat. Sed cibus illi erat à nobis dissentire, vt aliis illepidis capitibus vsuuenit, quod hominum genus cum maxima voluptate, & risu quotidie experior.

v. 9. *Per totidem toti.*] Tam desperato loco succurrit Gemblacensis: qui pro *toti* habet *tortis*. Nimirum *sortis* scripserat Manilius, vt solet; id est τὰς μοίρας. vt possis perspicere ἀστόχως nos olim diuinasse hic deesse, verbum, quod μοίρας exprimeret. Itaque *Partes* legebamus. *Desunt*, id est supersunt. Reliqua quæ non tetigimus. τὰ λοιπὰ, τὰ λειφθέντα. Glossæ: *Deerit*, περιλειφθῇ.

v. 10. *Sed discrimen erit dextris seu caussa sinistra.*] Distinguendum.

Sed discrimen erit dextris, seu caussa. Sinistra
Quæ subeunt: quæ præcedunt, dextra esse feruntur.

Dextra signa sunt τὰ προηγούμενα καὶ προαναφερόμενα. Sinistra τὰ ἑπόμενα. Res ipsa loquitur. Consule diagramma. Quintum Signum ab Arietis principio est principium Leonis in consequentia. Leo igitur est sinister. Rursus quintum signum in antecedentia, est Sagittarius. Proinde Sagittarius est signum dextrum trigoni Arietis.

v. 13. *Hoc satis exemplo est ad quæ diuersa.*] Legendum:

Hoc satis exemplo est. At quæ diuersa quaternis
Partibus æquali laterum sunt condita ductu, &c.

Ibid. *At quæ diuersa.*] Nihil muto. Sed constat mihi Manilium scripsisse *diuisa*. In Gemblacensi duo hæc, *diuisa*, *diuersa* commutantur.

v. 15. *Quorum designat normalis.*] Normalis linea, ἡ κάθετος: linea, quæ ad perpendiculum cadit, id est πρὸς ὀρθάς. Itaque ὀρθὴ γωνία. Quintiliano recte dicitur normalis angulus. Nam posteriores male rectum angulum vocant, vt non distinguant τὴν ὀρθὴν ἀπὸ τῆς εὐθείας.

Ibid. *Quorum designat.*] Quorum anguli normales sunt. Signa tetragona.

v. 16. *Dextra ferunt Libram Capricornus spectat & illum.*] Interpolatitia sunt hæc. Gemblacensis hic mutilus est, & corruptus Bonincontrii textus habet:

Dextra fert Libram Cancer Capricornus & illam.

Quæ recta est lectio. Et tota sententia ita concipienda.

Dextra fert Libram Cancer, Capricornus & illam.
Conspicit hunc Aries, atque ipsum partibus æquis
Cancer, & hunc læua subeuntis sidera Libræ.

Consule diagramma. Non opus est Mercurio.

v. 18. *& hunc læua.*] Gemblacensis *læua*: quomodo superius *Dextra*. Incipiat Tetragonum à Libra. Libræ dexter Cancer, Cancro Capricornus, Capricorno Aries, Arieti Cancer, εἰς τὰ προηγούμενα: at Cancro rursus sinistra est Libra εἰς τὰ ἑπόμενα. Insigniter hic locus deprauabatur ab eo, qui à nobis didicisse ægre ferebat. Sed æger zelotypia animus motat, quantum potest, alas: nondum tamen volare didicit.

v. 19. *Semper enim dextris censentur signa priora.*] Mirum genus loquendi: Signa censentur priora dextris: id est, eo censentur priora, quod dextra sint, τῷ δεξιὰ εἶ).

v. 20 *Scilicet in totidem.*] Lego: *Sic licet in totidem.* — Hoc, inquit, modo licebit cætera Tetragona exornare, ternis signis latus instruendo. Quarta enim pars Signorum sunt tria signa.

v. 23. *Sed si quis contentus erit.*] In Gemblacensi titulus huic capiti prænotatus erat: DE MENSVRA EORVM SIGNILITER ATQVE PARTILITER. & quidem recte. Nam trigona aliter signiliter, siue ζωδιακῶς, aliter partiliter, siue μοιρικῶς capiuntur: quod signiliter, hoc est, si quinq; absoluta signa comprehendat latus trigoni, erunt partes CL, quæ excedunt trientem de CCCLX partibus. At si partiliter, hoc est, tertiam partem circuli acceperis, tunc comprehendet quatuor tantum signa absoluta.

Ibid. *Sed si quis contentus erit.*] Si quis illa non secundum partes Circuli, sed secundum signa æquare voluerit, falsus erit: puta, si quis ita quadratum componere voluerit, vt putet quaternis signis includendum, & Trigonum quinis, ita vt ζωδιακῶς, non μοιρικῶς ea ratio putetur. Nam si à principio Capricorni ad finem Tauri, ducatur linea, ea includet quinque signa absoluta. Sed erit latus trianguli isoscelis, non isopleuri, cuius basis erit duorum signorum.

v. 24. *Diuisum signis.*] Legendum: *Diuisum vt signis.*

v. 29. *Qui tamen ex signis.*] Non statim sequitur, vt trigoni vim sentire possit, qui in signo angulari natus est. Nam quia μοιρικῶς constituendi sunt σχηματισμοὶ, si à XV parte Capricorni, ad XV Tauri, ducatur linea, & fiat Trigoni latus:

ni latus: ſane qui ſecunda parte Tauri naſcetur, non poterit vires trigoni ſentire. Nam ita quatuordecim partes à trigono excluduntur.

v. 23. *Amiſere loco dotes.*] Eleganter. Nam in exemplo ſuperiori licet Taurus, in cuius ſecunda parte horoſcopus incidit, ſit quintum à Capricorno ſignum; tamen nomine tenus erit trigonum, quatenus ſignum à ſigno quintum eſt, loco autem, id eſt μοιρικῶς, non erit. Amittit enim vires trigoni: quia partes non ſunt abſolutæ.

Pag. 39. v. 4. *Hunc autem numeri.*] Quod ſi à principio ſigni, ad finem quinti, ducatur linea, latus non efficit ſummam trientis. excedet enim. vtpote quum quinque ſigna abſoluta ſint partes CL: quas oportebat eſſe CXX, vt ſint triens circuli.

v. 6. *Quod quanuis duo ſint.*] Locus peſſime acceptus. Proculdubio legendum:

Quod quum bis duo ſint hæc à dirimentibus aſtra,
Si tamen extremum læui, &c.

Error ſolens librariorum veterum *quum vis* pro *quum bis*. Inde poſteriores librarii prioribus imperitiores ex *quumuis*, *quanuis* fecerunt, procliui errore.

Ibid. *Quod quum bis duo ſint hæc à dirimentibus aſtra.*] Dirimentia aſtra, ſiue ſigna vocat, angularia, quibus quatuor media ſtipantur. Quanuis, inquit, tibi concedam bis duo, ſiue quatuor ſigna à punctis dirimentibus eſſe, tamen latus efficit centum quinquaginta. Nam ex duobus dirimentibus ſignis, ſiue angularibus, vnum integrum accepiſti, quum principium tantum eius aſſumendum eſſet, non finis. A principio enim ſigni, ad principium quinti, non autem ad finem quinti, ducenda erat linea. Anguli ſunt ſigna dirimentia: quæ à ſimilibus partibus ſumenda ſunt.

v. 7. *Si tamen extremum.*] Si tandem à principio ſigni primi anguli, ad finem ſigni ſecundi anguli numeres, puta à principio Capricorni ad finem Tauri, conficet numerus CL partium: hoc eſt, vt ipſe loquitur, ter quinquagenum partium.

Tranſibit numerus formam.] Formam trianguli, τὸ σχῆμα. Nam non amplius erit iſopleuron, ſed iſoſceles. Sic Cenſorino dicitur Hexagoni lateralis forma. ſic infra:

Quadrati ſi forte voles effingere formam.

Sed fortaſſe legendum *normam.* quod non eſt contemnendum.

v. 10. *fineſque ſequentis Conſumet ductus.*] Ductus, hoc eſt linea illa conſumet etiam ſequentis lateris principia. Triginta enim illi auferet.

v. 11. *Conſumet ductus.*] Ductus, linea. tractus ipſius lineæ. Supra:

In tres æquales diſcurrit linea ductus.

Ibid. *Licet ergo ſigna trigona Dicantur.* —] Licet trigonorum more quinta

quinta signa in latere habeant, tamen non seruant legem partium trigoni.

v. 13. *Hac eadem species fallit.*] Gemblac. *fallet.* Idem quoque fallere potest in tetragono. Quamuis enim quatuor signa in latus includas, tamen nisi μοιρικῶς nonaginta partes tantum assumpseris, operam luseris.

v. 16. *Euenit, vt prima signi de parte prioris.*] Prius signum est dexter angulus. Sequens, sinister. Si à principio Capricorni, ad finem Arietis lineam duxeris: quatuor quidem signa in latus incluseris. sed tamen quadrati lege non erit. Latus enim quadrati est nonaginta partium, hic vero, vt ipse loquitur, bis sexagenarum. Excessus erit, vt in trigono, xxx partium. Quid autem mouerit Manilium, vt rem tam puerilem tam anxie notarit, equidem caussam comminisci non possum. Nam à principio signi, ad principium signi, & partis, ad similem, fit ductus. Valde bardum esse oportet, qui aut erraret, aut quintum signum, quinque signa putaret esse. Nugatoria sunt hæc.

v. 18. *Bis sexagenas faciat sua summa.*] Deprauatissima sunt. Totus locus ita restituendus, & quidem minimo labore:

Si partem ad summam ducatur virga sequentis,
Bis sexagenas faciat. Sin summa prioris,
Et pars confertur subiuncti prima, duorum
Signorum in medio numerum transitque, refertque.

Gemblacensis retinet vestigia veræ lectionis.

Bis sexagenas faciat in summa prioris,

Ibid. *Sin summa prioris.*] Ecce iterum vrget nos incommodo. Si quadratum à fine dextri Signi, ad principium sinistri putetur: quamuis à xxx parte Capricorni, ad primam Arietis, quatuor signa numerantur: tamen duo intercepta media includentur in latus, duo extrema excludentur. Ita latus erit bis tricenarum partium. Summæ deerit triens. Tricena enim hæc deerunt, quæ priori summæ; hoc est summæ prioris exempti superabant. Sane hanc Manilii ἀσυζυγίαν amare non possum. Quis enim illi concedat ab vltima Capricorni, ad primam Arietis, quatuor signa comprehendi? Sunt enim sexaginta partes tantum exclusiue, sexaginta & vna inclusiue, vt vulgus loquitur. Nam dodecatemoriorum habenda est ratio. Dodecatemoria vero in quauis parte circuli, vnde vnde incipias, reperiuntur. A quacunque parte Circuli tria continua dodecatemoria acceperis, trientem Circuli absolueris. Is numerus, quem præscribit, constare non potest nec in trigono, si à prima Capricorni, ad tricesimam Arietis numeraueris. quatuor enim tantum signa erunt. neque in tetragono, si à prima Aquarii, ad tricesimam Arietis. Nam tria tantum erunt. Et tamen & trigono, & tetragono suus constabit partium numerus, quamuis signorum non constet, vt vult Manilius. Præterea quum figurationes illæ à numeris vocen-

vocentur, Sextilis à sex, quadrata à quatuor, triquetra à tribus, dimidiatus circulus à sex: si sextilis habeat duo signa, quadrata tria, triquetra quatuor, opposita sex, & signa illa per numerum figurationis multiplicentur: ea integrabunt circulum, hoc est XII signa Zodiaci, bis sex, ter quatuor, quater tria, sexies duo. Quod ex sequentibus diagrammatis patet.

HEXAGONA.

6

2					
♈	♊	♌	♎	♐	♒
♉	♋	♍	♏	♑	♓

TETRAGONA.

4

3			
♈	♋	♎	♑
♉	♌	♏	♒
♊	♍	♐	♓

TRIGONA.

3

4		
♈	♌	♐
♉	♍	♑
♊	♎	♒
♋	♏	♓

OPPOSITA.

2

6	
♈	♎
♉	♏
♊	♐
♋	♑
♌	♒
♍	♓

v. 19. *Et pars confertur subiunctis.*] Ineptissime, vel potius nullo sensu. Legendum *subiuncti.* Angulus dexter vocatur prior. Ergo lævus vocatur subiunctus. merito.

v. 20. *Signorum in medio.*] Profecto Manilius scripsit: — *duorum*
Signorum medium numerus transitque, refertque.
Numerus per duo media signa intercepta transit, eorumque summam refert duntaxat, non autem dirimentium, siue stipantium.

Ibid. *Signorum medium.*] Mirum genus: Signorum medium, media signa. Fortasse legendum *numerum.* Ita erit τὸ *medium* pro mediorum. Ita, inquit, summa transibit duorum mediorum signorum numerum.

Ibid. *refertque.*] Refert tantum media signa. quid refert? Triginta duplicat partes. at pars tertia desit, nimirum totius trianguli tertia pars, hoc est triginta. hoc est quod elegantissimé dicit naufragium vnius signi.

Ibid. *transitque refertque.*] ἓν διὰ δυοῖν: Transita signa refert. Transitorum signorum refert numerum. Transita signa vocat intercepta. Infra:
Alterius ductus locus est per transita signa.

v. 23. *Naufragium facient partes vnius in ipsis.*] Distinguendum:
Naufragium facient partes vnius. In ipsis
Non igitur satis est signis numerasse trigona.

v. 24. *Non igitur satis est signis.*] Non satis est signiliter καὶ ζῳδιακῶς putare formas.

v. 27. *facies quum membra trigonis.*] Gemblac. *trigoni.* Recte.

v. 28. *Hic poscit quartam.*] Manifestum mendum deprehendimus olim, *quartam* pro *quintam*. Sed & Gemblacensis agnoscit *quintam*. Hic, inquit, hoc est in trigoni finitione centesima summa poscit quintam partem. Centesimam summam vocat τὴν ἑκατοντάδα, centenarium numerum ἰδιωτικῶς. Cuius quinta pars x x. Ita fiunt c x x in latere trigoni isopleuri. Illic, hoc est in tetragono, centesima summa amittit decimam. Decima centenarij x. Ergo fient xc in latere quadrati. Boníncontrius: *Hic poscit quartam partem*, id est, inquit, quatuor signa. Vides acumen. Et multa eiusmodi apud illum virum minime malum inuenies. Sed nos abstinemus à pædagogicis reprehensionibus.

v. 30. *Et quiscunque quater cunctis.*] Lege: *quater iunctis.*

v. 31. *Quaque loca in triplici.*] τὸ IN abundat. Positio in sequenti, vt alibi:

Ne magna breuibus careant compendia dictis.

v. 32. *Quum signata via.*] Elegantissime dictum: hoc est, vbi coit angulus. Angulus est compendium viæ: quia artatur, & breuior fit superficies. Contra lineæ rectæ parallelæ sunt dispendium viæ, quia ab alterius extremo, ad alterius extremum, longior via est, quam ἐν τῇ κλίσει duarum. Non potuit dici elegantius.

Ibid. *Quum signata via.*] Quacunque incumbit angulus.

v. 33. *His natura dedit*] Ex Gemblacensi repone:

His natura dedit communi fœdera lege.

Tota περιοχὴ ita concipienda:

Et quiscunque quater iunctis fauet angulus vsque,
Quaque loca triplici signarit linea ductu,
Quum signata via linquet dispendia recta,
His Natura dedit communi fœdera lege,
Inque vicem affectus, & mutua iura fauoris.

Pag. 40. v. 2. *Quocirca non omnis habet genitura trigonos Consumet ductus.* —] Deest τὸ QVÆ. Vt supra: *Ingenium Natura dedit*, id est, cui ingenium Natura dedit. Nisi dicamus *habens* non *habet* legendum esse.

Ibid. *Quocirca non omnis habet.*] Non omnis genitura, quæ habet ductus trigonos, statim dicenda habere, nisi consumptos & absolutos habeat. Vt à xv Arietis, ad ix Leonis, numerantur quinque signa: sed non tamen absolutum trigoni latus habet illa genitura, nisi partiliter habeat, hoc est à parte data, ad similem.

v. 3. *licet ergo signa trigona Dicantur partes.* —] Ineptissime, & contra hypo-

hypothesin. Nam trigona tunc absoluta sunt, quum dicuntur partes, vel partilia. Sed Manilius scripsit: — *licet ergo signa trigonæ Dicantur partis.* — Signa trigonæ partis, id est Signa partis trianguli. Nam profecto Aries & Leo sunt signa trigonæ partis, siue trigoni lateris. Sed non statim erunt trigona, nisi à parte, ad similem partem numerentur.

v. 7. *Distat enim, an partes.*] Melius fecero, si totum locum, vt debet legi, apposuero:

Distat enim, an partes consumat linea iustas,
Detractetue modum numeri, quem circulus ambit,
Nunc tres efficiat, nunc quatuor vndique ductus,
Quos in plura iubet ratio procedere signa
Interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.

Plurimum, inquit, interest, an linea, quæ aut trigonum, aut tetragonum facit, consumat iustas partes, & partiliter accipiatur: an vero detractet numerum totius circuli, quum scilicet in plura signa procedit, quam ratio numeri per totum orbem postulat.

v. 8. *Detractetque.*] Melius ad mentem Manilii *Detractetve.* Detractare, vel vt alii scribunt, detrectare, idem quod primigenium Detrahere.

v. 10. *Quos in plura iuuet.*] *iubet.*

v. 12. *Sed longe maior.*] Quatenus χώροις differant signa, docuit. nunc quatenus viribus. Longe, inquit, maior vis trigoni, quam tetragoni. Quo enim propior nobis linea fuerit, eo efficacior. Quo maior ὑποτείνουσα, eo ab arcu suo remotior, & centro suo propior. Subtensa in trigono remotior est ab arcu suo, quam in tetragono. Ergo nobis propior, qui centri vicem obtinemus. Efficacior igitur.

v. 14. *Submoto linea.*] Linea, ἡ ὑποτείνουσα. *Templo*, arcu suo. *Horum*, tetragonorum.

v. 15. *Illa magis vicina.*] Linea trigoni.

v. 18. *Deuiaque alternis.*] Inepte hæc disiungunt à superioribus vulgatæ editiones. Nunc ad Hexagona pergit. Sexta pars Circuli, LX: quot partium latus Hexagoni. Deuia vocat, quia eorum ὑποτείνουσαι remotissima. ideoque obliquus eorum aspectus, ac minimus inter se consensus. Noue autem alterna pro binis dicit: vt & Censorinus; qui latera Hexagoni alternas lineas vocat.

Ibid. *Deuiaque alternis.*] Quod à principio Tauri, ad principium Cancri, linea ducitur, ideo medium interceptum alternum vocat. Atqui non magis interceptum est, quam Taurus ipse. Vtrunque enim signum integrum est. Itaque ab ea mente dicit singula sidera formari à tali linea.

v. 20. *Inuita angusto.*] Inuitam lineam obliquam dicit. Quo magis ὑποτείνουσαι à diametro recedunt, eo obliquiores. Orbem τὴν περιφέρειαν dicit.

v. 21. *Nam quum per calles formantur singula limes.*] Interpolata lectio. Gemblac. *Nam quum per tales formantur singula limes.* Sed *limas* legendum. pro quo substituit de suo *binas* bonus Bonincontrius, ne & in hoc quoq; sibi dissimilis esset. Ego hanc subtilitatem non capio, vt latus hexagoni binis lineis includam. *tales limas* scilicet lineas: quas paulo ante *inuitas* vocauit.

v. 23. *Sexque per anfractus curuatur virgula in orbem.*] Quid? latus hexagoni curuatur per sex anfractus? Intelligit fortasse sex peripherias segmentorum hexagoni. Hoc vero longe ineptius erit. Nam in circulo proposito quænam peripheriæ possunt curuari, non video: nisi aliam peripheriam segmento hexagoni tribuamus præter eam, quam vnicam habet circulus. Quod est absurdum.

v. 25. *qua te Capricorne rigentem.*] Gemblac. *quo te.*

v. 28. *Alterius ductus locus &.*] Legendum, *Alterius ductus locus est.* quod & puero patet. Absoluto primo orbe à Tauro, ad Pisces, alterius orbis initium ab Ariete, ad Aquarium, & sic deinceps. Transita signa vocat intacta. suntque ea, quæ primo orbe singula interiecta erant, neque à linea contingebantur. Nam ea in secundo orbe angulum facient: quemadmodum in primo orbe Taurus, & Cancer Geminos interceptos habent. In secunda repetitione Gemini & Leo Cancrum medium habebunt.

Ibid. *Alterius ductus.*] Ineptissime textus Bonincontrii,

Alternis ductus locus & per transita signa.

v. 29. *Vtque ea prateream.*] Non quiuis sententiam huius loci capit. Gemblac. habet. *Vtque ea prattereas.* Totus locus ita continuandus:

Alterius ductus locus est per transita signa,
Vtque ea prætereas, quæ sunt mihi singula dicta.

Nihil verius. Ductus alterius orbis est, vt incipias à signis transitis in priore orbe, scilicet vt prætereas ea signa, quæ ego vocaui *singula*; nimirum *transita*.

Ibid. *quæ sunt mihi singula dicta.*] Quæ ego vocaui singula illo versiculo.

Nam quum per tales formantur singula limas *Sidera.* —

Hæc vt dixi, non cuiuis erant obuia. Sed Gemblacensis fuit hic nobis θεὸς ἀπὸ μηχανῆς.

v. 31. *Transuersos igitur.*] Censorinus: *Hunc quidam conspectum non vsquequaque receperunt, quod minimum ad maturitatem partus videbatur conferre.*

v. 32. *Quod nimis inclinant.*] Ausonius:

Obliqua exilem dimittit linea lucem,
Adspirans tenues per inertia pondera motus.

v. 33. *ex recto certior ictus.*] Vt in trigono linea recta certior, proxime à trigono in tetragono. in hexagono vero lima & obliqua.

Pag. 41. v. 1. *Tertia conuerso.*] Omnino legendum *connexo.* De

Hexa-

Hexagono intelligit rursus. Error à vetere ſcriptura: *conneſco*, pro *connexo*.

v. 2. *Et quæ ſuccedit.*] Plane legendum: *At quæ ſuccedit.* Nam aliud caput eſt.

Ibid. *At quæ ſuccedit.*] Sequitur ordine περὶ τῶν ἀσυνδέτων καὶ ἀβλέπτων. Ea ſunt, quæ nullam configurationem facere poſſunt. Nam σχηματισμὸς vt minimum non poteſt fieri intra LIX partes. Quæ igitur intra hunc numerum ſunt, ea ἄβλεπτα, καὶ ἀσύνδετα, καὶ ἀσχημάτιστα dicuntur, vt ſunt, quæ XXX tantum partium computantur: quorum duo ſunt genera. μοναχὰ, hoc eſt dodecatemoria à principio, ad finem ſuum conſiderata. item ζωαφῆ, à partibus ſimilibus, ad ſimiles: vt à XVII Cancri, ad XVIII Leonis. Hæc igitur nullum σχηματισμὸν efficiunt. Nam σχηματισμὸς eſt πρὸς ἄλλο σχέσις τίς. Hic vero aliud ſignum non eſt. vnum enim tantum eſt. Ergo nullus σχηματισμὸς quia nullus σχηματισμὸς δι' ἑνὸς, vt Græci auctores artis notant.

v. 3. *Singula circuitu quæ tantum tranſeat aſtra.*] Lege *tranſmeat*. Tranſmeare & Tranſire dicitur Manilio linea, quæ à ſigno, ad ſignum ducitur.

v. 4. *Vis eius procul eſt.*] Signa ſingularia, ſeu μοναχὰ nullum effectum habent, quia nullam σχέσιν. Si nulla σχέσις, ergo nulla οἰκείωσις. Inefficacia vocat Frmicus; quæ ſignis ſingularibus diuiduntur: Græci ἃ δι' ἑνὸς ἀπὸς εργάζεται ἑαυτά. Vocant etiam ἄβλεπτα. Firmicus: *Inſtituendum Mathematicum etiam in primis illud docere debemus, quid ſit diametrum, quid trigonum, quid quadratum, quid hexagonum, quid ableptum.* Ita hunc locum expleuimus & emendauimus ex veteri Codice manuſcripto. Nam hodie & mancus & corruptus locus ille circumfertur. *Abiectus* enim ibi legitur pro *ableptus*. Quin etiam lemma eius capitis ita ex eodem libro reſtituendum: *De Diametris, Trigonis, Quadratis, Hexagonis, de iunctis, ſiue Ableptis.* Item infra: *Ac per hoc quodcunque ſignum extra hunc numerum fuerit inuentum, pigrum & ableptum dicitur.* Imponere potuit correctoribus vox pigrum, ἀργὸν, vt Græci artifices vocant, cui reſpondet non male Latina abiectum. Quia igitur ἄβλεπτον ſignum dicitur, quod nullum σχηματισμὸν efficit, ab eo inferioris vetuſtatis Græci τοὺς σχηματισμοὺς etiam βλέψεις dixiſſe videntur. Sane Cenſorinus Conſpectum dixit, quod Arabes النظر hoc eſt, Aſpectus, vt etiam noſtri ex illis vertere. Quiquid, Arabes præter Ptolemæum decernunt, id Arabum commentum putant noſtri: quum tamen plurima, quæ Arabibus vulgo attribuuntur, vetuſtiſſimorum Græcorum eſſe compererim, è quibus Arabes hauſerunt.

v. 6. *Sed tamen eſt illis Phœbus ſub lege propinquus.*] Gemblac. *ſub lege propinqua.* recte. Sed nondum purgatus locus eſt. Nam perperam *Phœbus* pro *fœdus*. quem errorem etiam alibi infra caſtigauimus.

Ne ſit mirandum, ſi Phœbus non datur aſtris.

Ibi enim *fœdus* quoque legendum. Sed tamen, inquit, fœdus eſt illis ſub lege pro-

ge propinqua: quod eiuscemodi configurationes possunt esse collegia masculorum & femininorum signorum. Nam linea à principio Arietis ad finem Tauri, & sextilem aspectum includit, & masculum cum fœminino coniungit. si, inquit, quæ sunt hexagona non valent, at tamen sub lege propinqua fœdus habent. Propinqua enim lex est hexagonorum collegiis masculorum & femininorum. Quod Phœbus hic tenebricosus non radians fuerit Bonincontrio, melius ex ipso didicerit lector, quam ex nobis, qui nemini solemus ἐπιζυφῖν.

v. 7. *quod euntibus astris.*] Quod ordine incedentibus astris, id est, quod astris secundum ordinem suum binis sumptis masculum vnum vni feminino respondet, & coniunctum est.

— Ibid. *Mascula sex maribus.*] Potest legi: *Mascula sex paribus respondent.* Infra:

Mascula si paribus, vel si diuersa fuerunt
Respondent generi. —— Respondent autem mascula sex masculis, quia terna ternis: Aries, Libræ: Gemini, Sagittario: Leo Aquario. Sic feminea femineis, terna ternis: Taurus Scorpio: Cancer Capricorno: Virgo Piscibus.

v. 9. *Feminei sic coniungunt.*] Misere hæc deformata sunt. Vere scripsit Manilius:

Quod non diuersum genus est, quod euntibus astris
Mascula sex maribus respondent: cætera sexus
Feminei. sic coniungunt commercia mundi.
Sic, inquam, alternis paret natura figuris.

Sub lege propinqua hic σχηματισμὸς valet: quod genus masculinorum, & femininorum non est diuersum hexagonis. vtpote quum signis secundum successionem suam euntibus sint mascula sex: & totidem masculis respondeant totidem cætera sexus feminei. Hæc nemo bene intelligebat, & quidam hæc temerarent potius, quam aut intelligerent, aut à nobis didicisse videri vellent.

v. 9. *Feminei se coniungunt.*] Legimus: — *Cætera sexus*
Feminei. Sic coniungunt commercia Mundi.

Manifesta & certa sententia, cui nemo sanior aduersari possit.

v. 10. *Sic quicquam alterius.*] Ridicule. Scripserat Manilius:

Sic, inquam, alternis paret natura figuris.

Figuris, σχηματισμοῖς. Nam de illis mentio, & horum in hoc epilogo meminit.

v. 11. *Et cognata iacent certis.*] Corruptum à correctoribus. Gemblacensis:

Et cognata manent generis sub legibus astra.

Legem

Legem propinquam, cuius supra meminit, vocat hic legem generis, siue sexus. Itaque restitutionem huius loci codici Gemblacensi debemus. Et sane omnia hæc oculatissimos effugiebant, nedum tirones harum rerum.

v. 12. *Iam vero nulla est.*] Lemma huius capitis in Gemblacensi præferebatur hoc: DE INCONIVNCTIS SIGNIS ET QVÆ VI. LOCO SVNT. Nunc de illis, quæ dicuntur συναφῆ, à similibus partibus, ad similes sequentis. Firmicus iuncta vocat.

Ibid. *hærentibus addita signis.*] Hærentibus, συναφέσι.

v. 13. *nam consensus habet.*] Lege:

—— nam consensus hebet, quia visus ademptus.

Quia visus ademptus, ὅτι ἀβλεπτα. Nulla linea defluit ad visum nostrum. Videtur hoc iis, quæ supra περὶ βλεπόντων diximus, aduersari, & ἀβλεπτα potius dicta, quia à nobis non videntur, quam quod se non vident.

v. 14. *In se cuncta ferunt.*] Gemblacen. *In se ducta ferunt.* Sed lego totum:

In se ducta ferunt animos, quæ cernere possunt.

In se ducta, quia sibi solis sunt, & non aliis. quia nullam σχέσιν habent. Profecto eleganter dictum, *in se ducta*, τὰ ἑαυτοῖς, ἀλλ᾽ οὐ πρὸς ἄλλο ἔχοντα. Adimunt, inquit, attentionem, κ) ἐνατενισμὸν, neque dant locum visui. sunt enim ἀβλεπτα. Hæc quoque antea nemo capiebat.

Ibid. *In se ducta.*] ἀλλήλων ἀπεστραμμένα. Ptolemæus, τὰ μὴ δι᾽ ἑνὸς ἀπεστραφθαι ὥσπερ ἀλλήλων.

v. 15. *Sunt etiam aduersi.*] Legendum: *Sunt & diuersi generis.* —— Sed totus locus ita comprehendendus:

Sunt & diuersi generis connexa per orbem
Mascula femineis, semperque obsessa vicissim.

Quamuis supra de masculinis & femininis attigerat, tamen hic obiter dicit posse vim sextilibus inesse, quá collegia sunt masculorum & feminarum: non qua sunt ἐσχηματισμένα, vtique lege generis siue sexus, vt ipse loquitur, non autem lege σχηματισμοῦ. Neque hæc antea intelligebantur.

v. 16. *semperque obsessa vicissim.*] ἐναλλὰξ ἐπειλημμένα. Nam masculum signum binis vtrinque femininis stipatum, & contra.

v. 17. *Disparibus.*] Disparia sunt duo ἀνομοιογενῆ simul sumpta. Itaque duo signa non efficiunt σχηματισμὸν, qua masculina sunt, & feminina. ideo nihil possunt. Sed & nihil possunt qua sunt ἐσχηματισμένα ἑξαγώνως. Consensus enim hebet, vt supra dixit. Sed ipse Manilius in his configurationibus turbat. Intelligit enim à principio signi, ad principium sequentis, virgulam ductam σχηματισμὸν non efficere. A principio autem signi, ad principium sequentis, virgulam ducere, id vero est disparia includere, masculum cum feminino copulare. Sed ea erunt μονάζοντα. Vnum enim tantum signum intercipitur.

v. 18. *Sexta quoque in nullas.*] Hæc sunt ἀσύνδετα, alterna masculina, aut femini-

feminina, sexta quæque. Nam virga à principio Arietis, ad principium Virginis ducta in nullas vires erit commoda. Quare?

Virgula per totum quod par non ducitur orbem.

Quia omnes configurationes in circulo debent esse æquilateræ. At virgula à signi principio, ad principium sexti, non semper eadem per orbem ducetur. Faciet enim Triangulum isosceles: cuius basis à principio Virginis, ad principium Scorpii.

v. 19. *Virgula per totum quod par non ducitur orbem.*] Ad verbum Ptolemæus: τὰ δὲ διὰ πέντε εἰς ἄνισα διαιρεῖ τὸν ὅλον κύκλον, τῶν ἄλλων σχηματισμῶν εἰς ἴσα τὴν τῆς περιμέτρου διαίρεσιν ποιουμένων.

v. 20. *Sed duo signa facit.*] Duo signa dirimentia quaternis interiectis. Signa dirimentia Aries, & Virgo. Quaterna interiecta, Taurus, Gemini, Cancer, Leo. Sed hæc nugatoria. Nam Aries totus est. Initium autem Virginis tantum assumitur. Eadem nugatus est supra. Imo sunt quinque signa absoluta, à principio Arietis, ad principium Virginis.

v. 21. *Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.*] Tertius, inquit, ductus non absumet circulum. Hoc est, tertia quæque signa non partiuntur æqualiter circulum. Itane Manili? Quid aliud hoc est, quam aspectus sextilis? linea à xv Arietis, ad xv Geminorum, tertii nempe signi ducta, quid aliud, quam Hexagoni latus in circulo? Bis ergo hallucinaris, & quum hanc formam aliam ab hexagona putas, & quum imprudenter negas quod antea astruebas. Quis non miretur ἀντιλογίαν;

v. 22. *Atque ita diuersis.*] In Gemblac. lemma præibat: DE CONTRARIIS SIGNIS. & quidem recte. τὰ διαμετροῦντα enim nunc persequitur. Nam hæ tantum quatuor Configurationes in signis valent, Trigona, Tetragona, Hexagona, Diametra. De tribus dixit: de quarta nunc.

v. 22. *Atque ita.*] In Gemblacensi: *Atque ea.* Diuersitas aperit vitium. Nam neutrum huc infarciendum fuit. ἀρχαϊκῶς scriptum fuerat, *Atque*, pro *At qua.* Nihil verius. Ob ignorationem huius rei mira deprauatio totius periochæ consequuta erat: quam ita concepimus:

At qua diuersis ex partibus astra refulgent
Per medium aduerso Mundum pendentia vultu,
Et toto diuisa manent contraria Cælo
Septima quaque, loco quamuis submota ferantur,
Ex longo tamen illa valent. — Optima sententia, & haud dubie ad propositum Manilii. Diuisa, Aduersa, Diuersa pro eodem semper ponit, vt habes hic ea continuata. Διαμετροῦντα igitur intelligit.

v. 25. *Septima quoque loco.*] Emendauimus iam olim: *Septima quaque* interpunctione post vocem *septima.* Adstipulatur Gemblacensis.

v. 26. *Ex longo tamen illa manent.*] Inepte. Gemblacensis recte:

Ex

Ex longo tamen illa valent. —— *Ita etiam diuinauimus olim.*

Ibid. *Ex longo tamen illa valent.*] Censorinus: *A septimo Zodio, quod est contrarium, plenissimus potentissimusque conspectus.* Ausonius:

Ast vbi signifera media in regione cohortis
Septimus accepit limes rutilantia flammis
Recto castra situ: turgentis fœdera partus
Iam plena sub luce videt. nec fulgura parci
Luminis intendens, toto fouet igne corona.

v. 28. *Nunc Phœbo.*] Sol cum Signis & Planetis, Planetæ cum Sole & cum Signis miscentur his quinque modis: ἐξ ἑξαγώνου, ἐκ τετραγώνου, ἐκ τριγώνου, ἐκ διαμέτρου, ἐκ ζῳδίου. Sed omnium potentissimus conspectus, ὁ ἐκ ζῳδίου, secundus ὁ ἐκ διαμέτρου: & sic deinceps.

v. 29. *Quod si forte libet.*]Nunc quasi ἐκ πίνακος, quæ sunt διαμετροῦντα ζῴδια, docet.

v. 32. *par nocti in vtroque dies est.*]Longe melius Gemblacen.
—— *par nox in vtroque diesque.*

Pag. 42. v. 3. *Obseruant inter sese contraria cursus.*] Lego *rursus* non *cursus*. Rursus ea, inquit, contraria inuicem sese obseruant, nempe ἐκ διαμέτρου; tamen interdum natura & genere sociantur; vt postea dicet.

v. 7. *Mascula si paribus.*]Male Gemblac. *Miscua.* Lege vero.

Mascula si paribus, vel si diuersa suorum
Respondent generi. ——

Si mascula masculis, aut si diuersa, id est feminina femininis respondent, mascula masculis ἐκ διαμέτρου respondent, Aries Libræ, Gemini Sagittario. Feminina femininis, Taurus Scorpioni, Cancer Capricorno.

v. 10. *Et vincit natura locum.*] Loco concordant, quatenus mascula masculis, feminina femininis respondent. Interdum tempore repugnant, quatenus solstitiale brumali opponitur. Ita Cancer Capricorno genere siue sexu congruit: lege temporis discordia sunt. Contraria enim Solstitium & bruma. *Et vincit Natura locum.* Loco amica sunt, quia masculum masculo. Natura, id est lege temporis repugnant.

v. 18. *At non Lanigeri.*] Vt Cancer Capricorno masculum masculo congruit genere, ita etiam Aries Libræ. Sed vt Cancer Capricorno discordat tempore, non item Aries Libræ. In parte enim verum est, in parte sequius. Nam verum vtique est, quia vtrunque diem æquat nocti. falsum vero, quia ver & autumnus si non omnino contraria, tamen aliquatenus inter se opposita & repugnantia. Rationem subiicit.

v. 19. *quia ver autumni tempore differt.*] Magis amo lectionem ἀρχαΐζουσαν Gemblacensis. — *quia ver autumno tempore differt.* ver, inquit, differt autumno, respectu temporis, sed conuenit respectu æquinoctii.

v. 20. *Fructibus hic implet.*] Gemblac. *Fructibus hoc implet.* Nam autumnum etiam neutro genere veteribus dicebatur. Varro apud Nonium. Et sane dixit autumnum tempus paulo ante. —*autumno tempore differt*, vt habet Gembl.

v. 21. *Sed ratione pari est aequalis nocte diebus.*] Minima mutatione legendum.

Sed ratione par est aequatis nocte diebus.

Nisi quis malit, *aequali nocte diebus.*

v. 24. *seruantia tempore vtrinque.*] Ita legimus, non *vtrunque.* *Tempore* dixit pro *temperamento* haud dubie: vt infra:

——*ferrique rigor per tempora nota.*

Verbum temperare ab eodem. Nam veteres dicebant Tempera.

v. 25. *Quo minus infesto decertent sidera Caelo.*] Reponendum auctore Gemblacensi:

Quo minus infesto decertent sidera bello.

v. 26. *Talis erit ratio diuersis.*] Diuersa signa vocat aduersa κ. διαμετροῦντα. Et saepe, vt diximus, diuersum pro aduerso apud hunc auctorem obseruabis.

v. 27. *His animaduersis.*] Lemma huic capiti in Gemblacensi: SIGNORVM COMMERCIA, ET QVAE CVIQVE DEO ATTRIBVANTVR SIGNA. Quae perspicue ostendunt omnia illa lemmata à Grammaticis esse, non à Manilio. Nam commercia signorum partim tractata sunt, partim sequuntur. Manilius scripsit perpetuo Carmine. Grammaticorum, & Librariorum hae diuisiones sunt, & sectiones Capitum. Tutelas igitur Signorum persequitur, quae nihil ad commercia κ. οἰκείωσιν eorum faciunt.

v. 30. *Quum diuina dedit.*] Romae Virtutes consecratae, & Vitia. Spei, Fidei, Mentis: item Pauoris, Febris fana in Annalibus Romanorum legimus. Aliter hunc versum accipit Bonincontrius: quod aequo animo, vt alia pleraque omnia illi condonamus.

v. 31. *Condidit & varios.*] Longe aliter & melius Gemblacen.

Condidit & varias sacro sub nomine vires.

Sequentia confirmant.

v. 32. *Pondus vt in rebus.*] *Pondus vti rebus.* Gemblac.

v. 33. *Lanigerum Pallas.*] Hic insultus erat titulus in Gemblacensi: SIGNORVM COMMERCIA: inepte.

Pag. 43. v. 1. *Cyllenius Cancrum.*] Olim emendabamus.

——*Cyllenie Cancrum,*
Iupiter & cum matre Deum regis ipse Leonem.

Quae omnia plane refert Gemblacense exemplar.

v. 3. *Spicifera est Virgo.*] Magis placet Gemblacensis lectio:

Spici-

Spicifera est Virgo Cereris. Merito spiciferæ deæ spicifera Virgo attribuitur.

Spicum illustre gerens præstanti corpore Virgo. Cicero.

Ibid. *Fabricataque Libra Vulcano.*] *Vulcani.* Gemblac.

v. 5. *sed partis equinæ.*] Virum quidem illum, sed qui altera parte sui equus sit.

v. 6. *Atque angusta.*] Ita Gemblac. & Bonincontrius, non *Augusta.* Rationem alibi reddidimus. Angusta sidera Capricorni; vt alibi:

Tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris.

v. 7. *Et Iouis aduersum.*] Gemblacen. *Et Iouis aduerso.* Scribo, vna litera minus. *E Iouis aduerso.* Aquarius est Iunonis astrum ex aduerso Iouis. Nam aduersum signum Aquario est Leo, dicatus tutelæ Iouis. Noti sunt Dii duodecim maiorum gentium, quos disticho comprehendit Ennius. Illos cum suis tutelis apponemus.

DVODECIM DI CVM TVTELIS SVIS. ENNI.

♒	♑	♍	♐	♈	♉	♏
Iuno,	Vesta,	Ceres,	Deiana,	Minerua,	Venus,	Mars,
	♓	♌	♋	♎	♊	
	Neptunus,	Iouis,	Mercurius,	Volcanus,	Apollo.	

In Kalendariis Rusticis Romanis Farnesiano, & Vallensi eodem modo dispositæ sunt tutelæ Deorum. In illis enim ita tutelæ respondent Manilianis, si modo Ianuario Aquarium, non Capricornum, Februario Pisces, non Aquarium, Martio Arietem, non Pisces attribuas. Tene prius memoriter distichon Ennianum. vt vnicuique Deo suam tutelam attribuas: tene & istud non id quidem exquisitæ elegantiæ, sed tamen magni ad memoriam subsidii:

Vrna, Caper, Virgo, Cretus, Helles portitor, & Bos.
Scorpius, & Pisces, Leo, Cancer, Libra, Gemelli.

Ergo Iunoni Vrnam, Vestæ Caprum, Cereri Virginem attribues. Et ita deinceps.

v. 10. *Quum ratio tua fert.*] Mirum in modum dissimulata lectionis veritas: Manilius scripsit:

Quum Ratio variet stellas, & sidera curet.

Sequentia tantum abest, vt hanc emendationem non confirment, vt eam vltro poscere videantur. Sed melius fecero, si totum locum apponam:

Quum Ratio variet stellas, & sidera curet,
Argumenta petes omni de parte, viasque
Artis, vt ingenio diuisa potentia surgat,
Exaequentque fidem Caelo mortalia corda.

Quum Ratio καὶ ἡ πρόνοια variet stellas κατὰ τὴν καὶ πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὰ ζῴδια σχέσιν, variet etiam methodum ingenium humanum, & certet cum Caelo. locus ille illustris & à puero capi potest.

v. 13. *Exaequentque fidem Caeli.*] Repone *Caelo* ex Gemblacen. hoc est, vt humana industria certet cum caelo. Si diuina Ratio variet stellas, vt & humana quoque mens methodum variet, & per omnes tramites caeli potentiam scrutetur.

v. 14. *Accipe diuisas*] Non magis haec περὶ τὴν οἰκείωσιν τῶν ζῳδίων pertinent, quam tutelae supra positae: quibus alius locus debebatur. Hae autem sunt μελοθεσίαι ἀνθρώπων, hoc est, in quae membra vnumquodque signum ius habet. Graeci: αἱ ἀνθρώπων μελοθεσίαι, ὧν κυριεύει μελῶν ἕκαστον τῶν ζῳδίων, πρὸς τὸ εἰδέναι ἡμᾶς τὰ σίνη, καὶ τὰ πάθη τὰ γινόμενα τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ τοῦ κλήρου τῆς τύχης, καὶ τοῦ δαίμονος, καὶ τοῦ σίνους, καὶ τὴν κυρίαν αὐτοῦ. ὅθεν γνωρίζ(εται) ὡς δεῖ τὸ πλῆθος τὰ πάθη καὶ τὰ σίνη. Sane hoc εἰς περιστέλλειν plurimum valere sciscunt artifices propter τὰ ἐπαίτια μέλη. adeo vt si vena secanda sit, id περὶ τὴν μελοθεσίαν spectet. Hermes in Carpo: μὴ ἅψῃ μορίου σιδήρῳ, τῆς σελήνης ἐπεχούσης τὸ ζῴδιον, ὃ κυριεύει τοῦ μορίου ἐκείνου. Puta venam in brachio non demittendam, si Luna sit in Geminis: quod brachia sint tutela Geminorum. Quae Ptolemaeus vocat σινούμενα, καὶ πεπονθότα μέλη, ea Arabes الزمانة Azemena, id est ad verbum, σινωμένα, πεπηρωμένα. Et omnes Astrologi sciunt quid sit Azemena, id est σίνη. Alii Graeci vocant ἐπαίτια μέλη, vt diximus, id est caussaria. Vettius Valens semper coniungit αἰτίας, καὶ σίνη. τὸ σίνος Sallustius dixit dehonestamentum. vide Gellium. Sic Marcellus Empiricus Graecissat, quum dentem caussarium dicit, & oculorum caussarium hominem τὸν τὰ ὀφθαλμὼ ἀλγοῦντα. Vegetius in Veterinario suo dicit in caussa esse pro διαπο-θεῖς. idem quoque miseram partem vocat τὸν πεπονθότα τόπον. Ptolemaeus etiam aliquando ἀδικούμενον μέλος. Porro αἱ μελοθεσίαι dupliciter considerantur, aut ἐν ὅλοις ζῳδίοις, vt hic, aut ἐν μονομοιρίαις: quam pater priscus ille Aegyptius Necepso peculiari ad hanc rem dicato sermone tractauit. Vide Firmicum libro Octauo.

v. 15. *Singulaque in propriis.*] Restitue ex Gemblacensi:

Singulaque propriis parentia membra figuris.

Ibid. *Singulaque propriis parentia membra figuris.*] Proprias figuras dicit characteres Signorum ἐν ζῳδιογραφίαις corpori humano vulgo appingi solitos, quod & hodie fit in Almanachis vulgaribus.

v. 17. *Aries caput.*] Legendum:

Aries caput est ante omnia princeps — *Sortitus.* ———

v. 18. *censusque sui pulcherrima colla Taurus.*] Sic alibi loquitur:

——— *nec nostri munera census.*

Nam censum suum Taurus collum vocare potest, quod collo arat. Ideo collum proprius census illius. Vel quia torosus. Ouidius:

Colla toris extant: armis palearia pendent.

v. 19. *& in Geminis.*] Scribendum: — *at in Geminis.* ———

Ibid. *æquali brachia sorte scribuntur.*] Et hic quoque τὸ *Scribuntur* περὶ τὴν χειρογραφίαν.

v. 24. *Centauro femora accedunt.*] Quoties vulgo editum est *Femora*, Gemblacensis habet semper *Femina.*

v. 27. *Quin etiam propriis.*] Hic iterum Gemblacense exemplar præferebat lemma: SIGNORVM COMMERCIA. Vires Signorum, quæ καθ' αὑτὰ considerantur, dupliciter accipi supra monuimus: aut κατὰ σχηματισμόν τινα, vt iam exposuit: aut καθ' ὁμοιότητά τινα, vt mox expositurus est. ὁμοιότης vero est ἰσοδυναμία τῆς οἰκειότητος καὶ συμπαθείας τῶν ζῳδίων. eaque fit κατὰ τὸ βλέπειν, κατὰ τὸ ἀκούειν, κατὰ τὸ μισεῖν, καὶ κατὰ τὸ φιλεῖν. Singillatim omnia suo loco.

v. 28. *Conueniunt & certa gerunt.*] Melius Gemblacensis:

Conueniunt, vt certa gerant commercia rerum.

v. 29. *Inque vicem præstant visus.*] Quæ à quatuor punctis cardinalibus æqualiter distant, ea veteres ἀντίσκια vocabant: & quidem quæ æqualiter à punctis tropicis absunt, ἰσοδυναμοῦντα dicuntur, item βλέποντα. æqualiter vero à punctis æquinoctialibus dimota, προστάσσοντα καὶ ἀκούοντα. At quidem τὰ βλέποντα siue ἰσοδυναμοῦντα æquales dies, & noctes habent. Contra τὰ προστάσσοντα καὶ ἀκούοντα æquales ortus & occasus. Nam ducta per puncta æquinoctialia, linea circulum in duo hemicyclia, æstiuum, & hiemale, vel Septentrionale, & Australe secat: & semicirculum signorum septentrionalium τῶν προστασσόντων: semicirculum Australium τῶν ὑπακουόντων facit: quia ab Ariete dies noctem superant, à Libra superantur: vt hoc pulchro commento maiores dies minoribus imperare debeant. Quæ igitur æqualiter à linea per centrum & puncta æquinoctialia ducta distant, ea & æqualia sunt inter se; vtpote æqualiter à diametro distantia; & æquales ortus atque occasus habent: vt in hac inclita vrbe Lugdunensi Batauorum, Aries, & Pisces oriuntur hor. 0. 51′. 12″. Taurus, Aquarius hor. 1. 7′. 36″. Gemini, Capricornus hor. 1. 45′. 56″. Cancer, Sagittarius hor. 2. 31′. 40″. Leo, Scorpio hor. 2. 51′. 36″. Virgo, Libra hor. 2. 52′. 0″. Sed τὰ προστάσσοντα tantum καὶ ὑπακούοντα Antiscia vocat Firmicus in Institutione: *Antiscia sunt nobis Græcorum magisterio tradita. Nolo enim aliquis suspicetur, quod non sit apud Græcos iste tractatus. Nam si Ptolemæus nullam aliam rationem sequitur, nisi Antisciorum, & Antiochus, quum dicit, quod Libra Arietem propter terram, quæ media est, non videat, quasi per spe-*

ANTISCIA PTOLEMÆI.

ANTISCIA MANILII ET ANTIOCHI.

culum quidem Antisciorum rationem tangit. His verbis non innuit quidem Antisciorū nomen apud Ptolemæum extare, sed τὰ προσβλέποντα καὶ ἀντακούοντα Ptolemæi nihil aliud esse, quam Antiscia: & immerito reprehenditur ab illustri viro Pico Mirandula, quasi voluerit nobis persuadere Antisciorum nomen apud Ptolemæum non extare. At in hoc nullam culpam in se admisit Firmicus: Nam diserte non expressum nomen Antisciorum esse dicit, sed per speculum eorum rationem tangi. Quod autem Antiscia Antiochi eadem cum Antisciis Ptolemæi facit, errat, non autem quod Libram, & Arietem Antiscia facit. Hæc enim vetustiorum, non Ptolemæi, sunt Antiscia. Nam non à punctis cardinalibus, sed ab integris Dodecatemoriis cardinalibus, æqualiter distantia Antiscia vocabant. Demophilus: ἀντακούει ζῴδιον ζῳδίῳ, ζυγὸς κριῷ, ὅτι ὁ μὲν κριὸς αὔξει τὴν ἡμέραν, ὁ δὲ ζυγὸς μειοῖ. ἰχθῦς ταύρῳ, ὅτι ὁ μὲν ταῦρος πλειόνων ἐστὶν ἀναφορῶν, οἱ δὲ ἰχθῦς μειόνων: ὁμοίως ὑδροχόος τοῖς διδύμοις, αἰγόκερως τῷ καρκίνῳ, τοξότης λέοντι, σκορπίος παρθένῳ. Plane sunt quæ Antiochus, non quæ Ptolemæus designabat: neque alia sunt Manilii Audientia, & Videntia. Eadem etiam sunt Pauli Alexandrini, quum ait: ὁ ταῦρος προσβλέπει τοῖς ἰχθύσιν. ἀντακούουσι δ' ἰχθύες αὐτῷ. Sed ridiculum, Virginem & Scorpionem: Leonem & Sagittarium: Geminos & Aquarium: Taurum & Pisces ὁμοζώνως capi, Libram autem, & Arietem ἐν διαμέτρῳ, vt iam ex Antiocho apud Firmicum notauimus. At βλέποντα καὶ ἰσοδυναμοῦντα à Dodecatemoriis quoque Cardinalibus integris τῶν τροπικῶν, non ab ipsis punctis Tropicis putabant, ita vt ὁμόζωνα Signorum paria quinque, interiectis singularibus Cancro, & Capricorno, acciperent. ὁμόζωνα vocant, quæ æquali-

æqualiter ab æquinoctiis, aut solstitiis distant. Ἀζώνους θεοὺς ab eadem mente dixerunt, quorum nulla certa est sedes in Cælo. Seruius in illud:

In medioque focos, & Dis communibus aras.

post alia: *Dii communes sunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id est, qui cæli certas Zonas non habent.* Sic Antiscia Manilii. Nam Signa Cardinalia in illis sunt ἄζωνα. Putabant enim Solstitium & brumam non in puncto λόγῳ θεωρητῷ inter finem & initium Cancri fieri, sed in toto Dodecatemorio. Geminus: Καρκίνον μὲν ἐξετίθεντο μηδεμίαν ἔχειν συζυγίαν πρὸς ἄλλο ζώδιον, ἀλλὰ καὶ ἀνατέλλειν βορειότατον, &c. Aliquanto post: τὴν γὰρ τοιαύτην ἔκθεσιν παντελῶς διημαρτημένην εἶναι συμβέβηκεν. οὔτε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ καρκίνῳ τροπαὶ γίνονται, ἀλλ' ἔστιν ὄντι σημεῖον λόγῳ θεωρητὸν, ἐφ' οὗ γενόμενος ὁ ἥλιος τὴν τροπὴν ποιεῖται. An satis constat in toto Dodecatemorio solstitium committi illis veteribus & quidem nimis ἀρχαίοις persuasum fuisse? Quod quum ante annos XV cuidam Mathematico probare vellem, non aliter exceptus sum ab eo, quam si testudines volare dixissem. Itaque minimo minus probris prosecutus est me. Ea sunt ingenia horum, quorum Mathematice nihil est, quam omnis ciuilitatis & cultiorum studiorum abdicatio. Vetustissima vero est hæc opinio, & vt puto, auctore Eudoxo; qui solstitium & brumam non in principio Cancri, & Capricorni, sed in mediis signis fieri putabat. De Tropico æstiuo loquens, δεύτερος δὲ κύκλος, ἐν ᾧ θεριναὶ τροπαὶ γίνονται. ἔστι δ' ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ καρκίνου. de Tropico hiberno: τέταρτος δ' ἐν ᾧ χειμεριναὶ τροπαὶ γίνονται. ἔστι δ' ἐν τούτῳ τὰ μέσα τοῦ αἰγόκερω. Similiter æquinoctia non in principiis Arietis & Libræ, sed mediis signis fieri: τρίτος δ' ἐστὶ κύκλος, ἐν ᾧ αἱ ἰσημερίαι γίνονται. ἔστι δ' ἐν τούτῳ τά τε τοῦ κριοῦ μέσα καὶ τὰ τῶν χηλῶν. Certe tam apertis argumentis caussæ non erat, quur Mathematicus ille nobis tam iniquus esset. Sed pace nationis Mathematicorum hæc ita esse nos affirmamus. Neque profecto nobis tam infensi esse debent, si aliquando ex antiquis monumentis ea depromimus, quæ ipsi in suis Theoriis aut elementis Sphæricis non viderunt. In Centricis igitur Dodecatemoriis longissimas epochas Solis assignabant, & nullum signum altius & propius ad Aquilonem surgere putabant. Vnde Lucanus dixit *circulus alti solstitii.* quod Mathematici isti non intelligunt. de quo alibi. Diagrammata Antisciorum Ptolemæi & veterum posuimus: quæ Mathematici ignorabant: imo propter quam doctrinam cerrito Mathematico pene vapulaui.

v. 30. *Aut odium fœdusve gerunt.*] Signa φίλα καὶ ἀπεχθαίροντα non sunt apud Ptolemæum.

Ibid. *Conuersaque quadam In semet proprio ducuntur plena furore.*] Itane sunt quædam signa, quæ sibi inimica, & quidem furore in se conuertuntur? Absurditatem tollit Gemblacensis, qui habet *plena fauore.* Rectissime. Sunt quædam φιλαυτοῦντα. vt & quædam sunt αὐτομισοῦντα. *furore* pro *fauore* interpolarat Bonincontrius, vt alia fere omnia, in quibus eius textus à scripta lectione dissentit.

v. 32.

v. 32. *Iccirco aduersis.*] Icirco contingit, vt ex aduerso opposita signa gratiam, & contra coniuncta bellum pariant, & quæ longe distantia sunt, concordes inter se efficiant.

Pag. 44. v. 3. *Sed Deus in leges.*] *Quod Deus in leges.* Gemblac. Est αἰτιο-λογιῶν antecedentium. Itaque totus locus ita continuatur.

Vtrique & sorti pugnant, fugiuntque vicißim:
Quod Deus in leges mundum quum conderet omnem,
Affectus quoque diuisit variantibus astris.

v. 8. *Diligerent alia & noxas.*] Noxa & noxia βλάβη. Hoc tritum est. Sed hic noxa est iurgium, simultas. Claudianus lib. primo de Laudib. Stiliconis: —

parua strepitu nec vincula noxa
Dissolui patitur. —— Ausonius.
Sæpe in coniugiis fit noxia, si nimia est dos.

Vnde mei Galli *noise* pro iurgio vsurparunt.

v. 10. *sibique ipsa placerent, Sicut naturas.*] Sunt enim quidam φίλαυτοι, nimirum vt & signa quædam φίλαυτα: de quibus ante,

—— *conuersaque quædam*
Inter se proprio ducuntur plena fauore.

v. 14. *Audit sed.*] Lege: *Audit se; Libramque videt, frustratur amando.* Se audit, & videt Libram. frustra autem diligit eam. Librarius per incuriam hunc versiculum in Gembl. omiserat.

Ibid. *Audit se.*] In Antisciis veterum, vt diximus, Dodecatemoria κα-τὰ ἐκ διαμέτρου ponuntur. Omnia videntia sunt ὁμόζωνα Arieti & Libræ. Ita illa se ἐκ διαμέτρου respiciunt, quum reliqua se ἐκ τῆς ὁμοζωνίας respiciant. At Libra solam se audit, & Aries se quoque audit. quia in ratione audientium diametrus sola habet locum in ipsis Tropicis Dodecatemoriis. Quare Cancer se solum, & Capricornus quoque se videt. Ab ipsis enim ducitur ratio signorum audientium, non autem videntium. Ideo mutuo sese audiunt non autem mutuo sese vident. Habe igitur Diagramma Antisciorum Manilii inante. In eo, in ratione τῶν ἀκουόντων, subtensa à Tauro, ad Pisces ducitur, cuius subtensæ arcus summa apsis Arietem includit. Aries igitur vtrinque lateronibus Tauro & Piscibus stipatus neminem audit, nisi se ipsum. Alioquin oporteret vt audiret oppositum signum Libræ. At oppositorum in Antisciis ratio non est, nisi in propria οἰκειότητι. οἰκείωσις τῶν βλεπόν-των est propria Tropicorum non æquinoctialium. Itaque Tropica ambo Cancer, & Capricornus se inuicem vident, quia secundum ipsa Tropica τὰ βλέποντα censentur. Contra οἰκείωσις τῶν ἀκουόντων propria est æquinoctialium Signorum. Ideo se vident mutuo Libra & Aries, non autem mutuo sese audiunt. Hanc rationem Antisciorum nemo ante nos explicauerat: & igno-

ignoratam fuisse, satis ostendebat Mathematicus ille, cui pene supplicium dedi, quod illius veternum expergefacerem. Videntia & Audientia Firmici longe alia sunt à Manilianis, quæ plane arguunt ματαιολογίαν, καὶ ματαιοτεχνίαν illorum veterum Genethliacorum.

v. 15. *Taurus, Lanigero qui fraudem nectit.*] Audientia & Videntia Manilii nituntur rationibus Antisciorum. Cætera ἀναπολόγητα sunt, Amantia se, & insidiantia. Insidiatur Taurus Arieti, Virgo Sagittario. Vides futilitatem artis.

v. 16. *Fulgentes videt atque audit per sidera Pisces.*] Audit Pisces sane, videt Virginem. Nam non potest eundem audire & videre. Hic Manilium fugit ratio, vt & Demophilum, qui Libram ait ὑπακούειν τῷ κριῷ: quum in ratione τῶν ἀκουόντων nulla linea ab Ariete ad Libram ducatur. Sunt enim illa βλέποντα, vt toties diximus.

v. 17. *Virgine mens capitur.*] Lege: *Virgine amans capitur.* — De Europa satis notum.

Ibid. *Sic quondam gesserat.*] Gemblacensis *vexerat.*

v. 18. *retinentem cornua læua.*] Ouidius dextra.

Respicit, & dextra cornu tenet: altera dorso Imposita est. —

Paulo aliter Theocritus:

τῇ μὲν ἔχεν ταύρου δολιχὸν κέρας. ἐν χερὶ δ᾽ ἄλλῃ
εἴρυε πορφυρέας κόλπων πτύχας. ——

v. 19. *Indutusque Ioui.*] Ita Gemblac. Distinguendum vero:

Indutusque Ioui. Geminorum ducitur auris Ad Iuuenem, &c.

Ioui pro Ioue ἀρχαϊκῶς. Ita alibi *parti* pro *parte*: *forti* pro *forte*. Sic & Plautus Cistellaria. Claudian. VI Consul. Honorii. *Nec procul amnis abest vrbi.*

Ibid. *Indutusque Ioui.*] Ouidius: *Induitur faciem Tauri.* — Magis nobis olim placebat. *Indutusque Iouem.*

Ibid. *Geminorum ducit & aures.*] Recte olim hæc omnia extricauimus ita:

Indutusque Ioui. Geminorum ducitur auris
Ad Iuuenem æternas fundentem Piscibus vndas.

Cui iudicio nostro fauet Gemblacensis, qui ita habet. Infinita vero talia à nobis olim restituta comprobat idem Gemblac. longe melior reliquis omnibus codicibus Manilianis, quotquot hodie extant.

v. 21. *Inque ipsos animum Pisces.*] Perturbatissima sunt. Legendum:

—— *Geminorum ducitur auris*
Ad Iuuenem æternas fundentem Piscibus vndas,
Inque ipsos animus Pisces, oculique Leonem.

Gemini, inquit, audiunt, Aquarium, vident Leonem. Quod verum est. Consule Antiscia Maniliana.

Ibid. *Oculosque Leonem*] *Oculique Leonem*. Gemblacensis.

v. 22. *Capricornus conditur astro.*] Legimus *conditus*.

v. 23. *Vertitur in semet oculis.*] Gemblacensis mirum quantum dissidet.

In semet vertunt, oculosque in mutua tendunt.

Tota igitur perioche ita comprehendenda:

Cancer, & aduerso Capricornus conditus astro
In semet vertunt, oculosque in mutua tendunt.

In semet vertunt, In se inuicem conuertuntur ἀρχαϊκῶς. Propert.

——domina vertat in auriculas.

Sed hoc fuerit nugari, vel ἀλογεῖν. Nam ratione τῶν βλεπόντων nulla linea subtenditur à Cancro, ad Capricornum. Non igitur ἀλληλοβλέπουσι. Non enim οἰκείωσις τῶν βλεπόντων propria est eorum. Sed audiunt se inuicem, quia ab illis ἡ τῶν ἀκουόντων οἰκείωσις. Non dubito Manilium scripsisse.

Cancer, & aduerso Capricornus conditus astro
Vertitur in semet oculis, in mutua tendit
Auribus.——

Hæc referunt vulgatam lectionem, quam etiam retinet textus Bonincontrii, & liber alius manuscriptus. Cancri & Capricorni propria οἰκείωσις τῶν βλεπόντων est. Ideo Cancer se solum videt, vt & Capricornus solum se quoque videt. At mutuo se audiunt, quia ἡ τῶν ἀκουόντων οἰκείωσις non ab aliis est. Cancer se videt. Capricornus se videt. ambo se mutuo audiunt.

Ibid. *In mutaque tendit.*] Emendauimus. *——in mutua tendit*
Auribus.——

v. 24. *& Cancri captatur.*] Scribimus:

——at Cancri captatur Aquarius astro.

At Cancrum amat Aquarius. τῶν ἀλληλοφιλούντων καὶ τῶν ἐνεδρευόντων, ἤτοι μισούντων rationem quærere, est cum ratione insanire. Sunt enim, vt dixi, ἀνεπιλόγιστα. Ergo Manilio Cancrum amat Aquarius, Sagittarius Virginem, Gemini Pisces, Cancer Geminos, Libra Scorpium, Aquarius Cancrum. Quæ nugatoria sunt omnia.

v. 26. *Centaurus.*] Lege *Centauro*.

At Leo cum Geminis aciem coniungit, & aurem
Centauro.——

Leo videt Geminos, audit Centaurum. Consule Diagramma.

v. 29. *Libra suos sequitur sensus.*] Sensus vocat hic auditum, vt in idiotismo Italico. Libræ & Arietis propria est οἰκείωσις τῶν ἀκουόντων. Ideo mutuo se vident. Sed Libra sola se audit, quia ipsius est οἰκείωσις τῶν ἀκουόντων. Omnino τὰ ἄζωνα se vident aut audiunt. Duo ἄζωνα se vident, τὰ τροπικά. duo se audiunt, τὰ ἰσημερινά.

v. 30. *atque animo complexa est.*] Amat Scorpion.

v. 31. *Ille videt Pisces.*] Scorpius quidem videt Pisces: sed falsum audire Libram: imo Virginem. Diagramma fidem facit. Itaque, aut ἀλογι-σία, aut ἄγνοια est. Accepit contiguum, καὶ τὸ συναφὲς, pro homozono signo.

v. 32. *Nec non Arcitenens.*] Totum locum ita legit Gemblac.

Nec non Arcitenens magno parere Leoni
Auribus, atque oculis sinum fundentis Aquarij
Conspicere assueuit. ———

Sagittarius audit Leonem, & videt Aquarium. sinum, aliter Vrnam vocauit. Asterismi κάλπην, Theo, οἰνοχόῳ. Fundens χύτης substantiue, vt alibi.

v. 33. *arbitrium crurum fundentis Aquarij.*] Sed potest legi SIGNVM pro SINVM, & quidem melius.

Pag. 45. v. 2. *contra Capricornus in ipsam.*] Gemblacensis:

— *contra Capricornus in ipsum*
Conuertit visum. — *In ipsum,* id est, *in se ipsum.*

Maniliana locutio, quam nos primi in hoc auctore indicauimus. Sine ope manuscripti libri non erat locus medicinæ. neque vates sumus, qui in priore editione diuinare non potuimus. Capricorni propria est οἰκείωσις τῶν βλεπόντων, non τῶν ἀκουόντων. Ideo se solum videt, Cancrum autem audit. Quatenus est ἄζωνον seipsum videt. Sed ταυτολογεῖ. Idem enim supra dixerat:

Cancer & aduerso Capricornus conditus astro
Vertitur in semet oculis. ———

v. 4. *in Augusti felix qui fulserit ortum.*] Suetonius: *In secessu Apolloniæ Theagenis Mathematici pergulam comite Agrippa adscenderat: quum Agrippa, qui prior consuluerat magna & pene incredibilia prædicerentur, reticere, ipse genituram suam, nec velle edere, perseuerabat, metu, ac pudore, ne minor inueniretur: qua tamen post multas adhortationes, vix & cunctanter edita, exiluit Theagenes, adorauitque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt thema suum vulgauerit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.* Germanicus Cæsar in ἀρατείοις; de Capricorno:

Hic, Auguste, tuum genitali corpore numen
Attonitas inter gentes patriamque pauentem
In cælum tulit, & maternis intulit astris.

Omnino Augustus Capricornum horoscopantem habuit. Rursus Suetonius: *Natus est Augustus M. Tullio Cicerone, & Antonio* coss. IX. *Kal. Octobris, paulo ante Solis exortum.* Si Augustus natus est oriente Sole, aut circiter, & quidem horoscopante Capricorno: ergo Sol erat in Capricorno: & proinde September Romani anni prisci incidebat in Decembrem Iulianum, quem fingimus semper fuisse, in quo Sol obtinebat Capricornum à XXV Decembris Iuliani. Atqui plusquam sexaginta annis ante Consulatum Cicero-

ceronis September Romanus conueniebat ex parte in Iulium, siue Quintilem Iulianum. Quid quod anno reformationis Fastorum adhuc pars Septembris Romani deprehendebatur in Quintili Iuliano? Sed pauculis annis ante Consulatum Ciceronis, teste ipso Cicerone in Frumentaria, fruges demessæ in Sicilia iacebant in area Kalendis Sextilibus, Verre Prætore obtinente Siciliam. At messis in Sicilia fit in fine Geminorum, hoc est in Iunio Iuliano. Ergo Sextilis antiquus conueniebat in Iunium Iulianum: & proinde September antiquus in Iulium nostrum. Si igitur Augustus natus est oriente Sole, vt vult Suetonius: ergo natus horoscopante Cancro. Falsum igitur horoscopante Capricorno editum. Si Capricorno horoscopante editus, vt vult Germanicus, qui Aratea sua Augusto dicauit: ergo falsum dixerit Suetonius, natum oriente Sole. Aut Suetonius hallucinatus est, aut Theagenes, & post eum Augustus, & Germanicus. An vero simile est, Suetonium tam accuratum scriptorem, qui etiam omnia minima persequitur, tempus natalitium Augusti ignorasse? Non possumus defendere tantam ἀντιλογίαν, nisi dicamus Theagenem perperam thema designasse, aut potius Augustum perperam indicasse. Quomodo Agrippa, & Augustus potuerunt tempus geniturarum suarum edere in tanta confusione anni Romani, qui quoties intercalatum sit à natalibus suis, ad cædem Cæsaris, omnino nesciebant: ne ipsos quidem Pontifices puto, qui non ex præscripto, sed ad libidinem intercalabant, potuisse asseuerare in xx annis quoties & quando intercalatum fuisset. Sed profecto verisimile ex iis, quæ perperam retulit Augustus Theageni, ipsum Theagenem ex coniectura, & tempore æstimato sub Capricorno Augustum editum pronunciasse. Nam sub Capricorno editos, rerum potituros pronunciat Firmicus. *Prima pars Capricorni*, inquit, *si in Horoscopo fuerit inuenta, Regem faciet ac Principem, & cui maxima deferantur insignia potestatis.* Si hæc tam vera sunt, quam verisimilia, satis fuerint ad culpam à Suetonio in Theagenem deriuandam. Sin aliter, parum cauisse videtur Suetonius. Hæc disputatio candidis viris ingrata non erit. Nam de Stellionibus non laboramus.

v. 5. *Auribus at summi captat fastigia Cancri.*]. Fastigia Cancri vocat, ἰδιωτικῶς, ex priscorum falsa opinione, qui Cancro nullum signum magis Septentrionale oriri putabant: ideo altissimum omnium signorum esse pronunciabant. Geminus. ἐν γὰρ ταῖς θεριναῖς τροπαῖς βορειότατος γίνεται ὁ ἥλιος. διὰ τοῦτο νενόμικεν βορειότατον ἀνατέλλειν τὸν καρκίνον. Ab ea mente dixit Lucanus:

—*Circulus alti Solstitii*.— Quod magistri, etiam qui se Mathematicos profitentur, quare dictum à Lucano, ignorant. Sed fallebantur illi nascentis astrologiæ amatores potius, quam consulti. Æquidistant enim à punctis Tropicis, Gemini & Cancer. Itaque Cancer non altius oritur, quam Gemini, vt volebant illi. Quod castigat Geminus.

v. 7.

v. 7. *Sublimemque colit Cancrum.*] *Sublimem Cancrum*, vt Lucanus,

circulus alti Solstitij. —

v. 9. *cupiuntque attendere Taurum.*] *Attendere*, audire. Attentio, & sensus apud hunc nostrum pro auditu.

v. 10. *quum sidera fixit.*] κατεστήριξε. Sunt enim τῶν ἀπλανῶν. Editiones, & Boninconterius *finxit*. Sed Gemblacen. *fixit*. & nos olim ita.

v. 11. *His orti similes.*] Gemblacensis.

His orti similes referunt per mutua census,
Audire vt cupiant alios, aliosque videre.

Quod sequimur: quanquam *sensus* retinemus: tametsi non caret ratione *census*.

v. 15. *Quin aduersa meant.*] Alia diuisio τῶν κατ' ἄλληλα συμπαθούντων. aut enim καθ' αὑτὰ, vt Videntia, Audientia: aut κατὰ σχηματισμόν. Nam etiam Trigona Trigonis quædam consentiunt: quædam dissentiunt.

v. 17. *sic veri per totum.*] Epilogus Manilianus. Sic supra:

——*sic coniungunt commercia Mundi:*

Sic, inquam, alternis paret Natura figuris. Item.

Sic erit ex signis odium tibi paxque notanda.

v. 18. *Namque Aries, Leo.*] Trigona signa Aries, Leo, Sagittarius aduersantur trigonis Libræ, Aquario, Geminis: idque κατὰ ζώων καθ' ὁμοτρίγωνον. Ea autem fit aut secundum situm, vt quum opposita, ideoque aduersa: aut secundum naturam, vt quum alia λογικὰ, alia ἄλογα. Nam hic prius trigonum est τῶν ἀλόγων, alterum τῶν λογικῶν.

v. 22. *Quod tria signa tribus.*] Aries Libræ, Gemini Sagittario, Leo Aquario opposita sunt, & quidem sexu conuenientia. Mascula enim masculis respondent. sed natura dissident, quatenus τὰ λογικὰ τοῖς ἀλόγοις opponuntur. Aries ἄλογον, Libra λογικόν. Et sic de aliis. Itaque mira est hæc ματαιοτεχνία, vt eadem concordent simul, & discordent.

v. 24. *Humana est facies Libræ.*] Libripens enim in astrothesia figurabatur. Alii à Virgine gestari volunt: vt Kalendaria ambo Rustica Romana. Adulatores poetæ Augusto in manus tradunt.

Qua locus Erigonen inter, Chelasque sequentes.

quasi locus ille vacaret, & non esset libripens, nisi Augusto in Cælum recepto. Poeta satis vetus dixit:

Et Libram, quam Cæsar habet. — propterea quod anno ordinato Augusti natalis in principium Libræ incidebat.

v. 25. *quis viribus ampla.*] Emendabamus. — *quia viribus ampla.* Sed Gemblacensis:

Iccirco & cedunt pecudes. quod viribus amplis
Consilium est maius. ——

v. 27. *Aurea Lanigero.*] Lege:

Aurea Lanigeri concessit sidere pellis.

v. 28. *Ipse sua partu.*] Concedit τῇ ἐκφύσει τοῦ ζῳδίου. Est enim διφυές.

v. 29. *Usque adeo est hominis victus.*] Legendum *hominis virtus.* Eo vsque est hominis virtus. Tanta est hominis virtus. Nouum genus loquendi.

Ibid. *Quod mirer.*] Olim emendabamus: *Quo mirer.* Suffragatur Gemblacensis. *Quo mirer*: quo magis mirer. In Sphæra Mundi: *Assueto volitans.* Longius assueto. Non raro ita loquitur Tertullianus, vt in libro De fuga in persecutione: *tanto examinatio procuranda.* Quo magis, inquit, mirandum esset, si humana signa à ferinis vincerentur.

Pag. 46. v. 3. *Lanigero genitis.*] Pessime hæc accepta sunt. Legimus:

Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis,
Et Libra, gemini Piscis quos protulit vnda.

Bellum est sub Ariete natis cum illis, qui sub Virgine: item illis, qui sub Libra, cum illis, qui sub Piscibus. Vnda Piscium dicitur, quod, vt puto, Pisces, vndæ innatantes pingerentur. Neque dubitandum hanc esse mentem Manilii. Sic in Sphæra Mundi:

Piscibus assuetas auide subeuntibus vndas:

quasi ex vrna Aquarii defluant, quum tamen non Pisces gemini vltimum Zodiaci Signum illas aquas excipiant, sed Piscis singularis, qui dicitur νότιος.

v. 5. *In partes Tauri.*] *In partes*, hoc est in contrariam factionem. Infra.

At cum Lanigeri partu sub vtroque trigono *Non partes.* ——

Græcus Genethlialogus dixisset: οἱ ἐπὶ τοῦ καρκίνου γενόμενοι τοῖς ἐπὶ τοῦ ταύρου γενομένοις οὐκ εἰσὶ ἀντιμερεῖς. Quas enim hic partes vocat, sunt, quas à Mathematicis αἱρέσεις dici supra notauimus. Iuuen. —— *& est mihi sæpe vocandus In partes.* —— ἀντιμερίτην suum Crispinum prouocat. Sidonius Panegyrico Auiti:

—— *iam partes sternit Auitus.*

Sternere partes, est pacificare: quod in Panegyrico in Maiorianum dixit æquare partes:

—— *partes dum pondera nostra*
Suscipis æquasti. —— Idem:
Partibus at postquam statuit noua formula fœdus.

Ita igitur factiones vocantur, metaphora à ludo pilæ, in quo per factiones luditur. Vnde remouere à partibus, à societate amoliri. Capitolinus in Pertinace: *Inde ad ducentorum* HS *stipendium translatus in Daciam, suspectusque Marco quorundam relatu, à partibus remotus est.* Sed in eo loco Capitolini legendum, *ad ducenariorum stipendium translatus*: De ducenariis equitibus habes apud Suetonium in Augusto: de protectoribus ducenariis mentio in duabus inscriptionibus veteribus. Legitur etiam in aliis inscriptionibus EQVI CENTENARI, & DVCENARI. Apud Hieronymum de Resurrectio-

rectione carnis, mentio est Senatorum Ducenariorum: *Finge aliquem Tribunitiæ potestatis suo vitio regradatum: per singula militiæ equestris officia ad tironis vocabulum deuolutum: nunquid ex Tribuno statim tiro fit? sed ante primicerius, dein senator ducenarius, biarchus, circitor, eques, id est, tiro.* Apud Eulogium in Nouatum, citante Photio: βασιλεύοντος ῥωμαίων Δεκίου καὶ Βαλεριανοῦ Πρῖσκος δυσώνυμος πρόσταγμα λαβὼν παρ' αὐτῶν πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὰς πέριξ ἐπαρχίας χριστιανοὺς βαρυτάταις βασάνοις καὶ πικραῖς εἰδωλολατρεῖν ἐβιάζετο. Sed hæc aliis discutienda relinquimus. Aliud est procurator ducenariæ Apuleio Milesia septima. & in vetere Saxo Valentiæ Auarum.

D. ET λ M

MEMORIÆ. AETER
PETRONI. CASTI. VET
MISSI. HONESTA
MISSIONE. EX. LEG
PRIM. MIN. EXOPTIO
NE. PROC. DVCENAR
ET. VITALINIÆ. FLORAE.
CONIVGI. EIVS
VIVI. SIBI. PONEND
CVRAVER. ET. SVB
ASCIA. DEDICAVE
RVNT.

v. 7. *Et Pisces, atque hos.*] Melius totum locum apposuero.

Ut partes Tauri sub Cancro nata feruntur
Pectora, sit in Chelis, & quæ dat Scorpius acer,
Et Pisces. At quos Geminorum sidera formant,
His cum Lanigero bellum est, eiusque trigono.

v. 9. *Capricorni femina.*] Sub Capricorno nati.

v. 10. *Et Libra partus.*] Integer locus ita legendus.

Et Libra partus, & quos dat Virginis astrum,
Quique sub aduersi numeratur sidere Tauri,
Lanigeri communis erit, rabidique Leonis *Hostis.*

Nam terna sidera aduersari dicit. Arieti & Leoni: item Virgini eosdem, Taurum, Sagittarium, Pisces.

v. 11. *numerantur sidera Tauri.*]

Quique sub aduersi numeratur sidere Tauri.

Etiam

Etiam Gemblacensis habebat *sidere*.

v. 12. *rapidique Leonis.*] Ita semper peccatur pro rabidi.

v. 13. *sed totidem.*] Hinc incipit sententia. Sed longe deprauatissima hæc habent editiones, & liber vetus. Omnia ita legenda:

——sed totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Taurumque timet, geminumque sub arcu
Centaurum, & Pisces. At te, Capricorne, rigentem
Maxima turba petit.——

totidem signa subscribunt bello in Erigonem.

v. 14. *geminique sub arcu.*] Legimus: —*geminumque sub arcu Centaurum.*— Centaurus sub arcu ἰνδαλίζει. κένταυρος ἐπὶ τόξῳ, hoc est, τοξότης, aut ἐπίτοξος. Geminum, διφυῆ. Sed & Gembl. habet *geminum*.

v. 16. *Maxima turba.*] Romane dictum *maxima turba*. τὰ λογικά. Sed est decurtata locutio, pro optima maxima. vt Varroni nux iuglandis dicitur optima maxima, item fundus optimus maximus in veteribus actionibus.

Ibid. *& illi aduersus Cancer Chelis.*] Ita distinguendum.

—— Libram Capricornus, & illi
Aduersus Cancer, Chelis quod vtrunque quadratum est.

Nam tam Cancer, quam Capricornus ambo sunt quadrata Libræ. Aries, Cancer, Libra, Capricornus sunt quadrata.

v. 18. *Quique in Lanigeri numerantur signa trigoni.*] Emendabamus olim *trigoni*. quod rectum est. Sed Gemblacensis habet *trigonum*, fortasse ἀρχαϊκῶς pro trigono.

v. 22. *Quique Sagittiferi.*] Gemblac. *Sagittari*. Et ita semper quotiescunque *Sagittiferi* editum est.

v. 24. *legem & natura iubentem.*] Emendabamus olim:

Depressisse volunt natura lege iubente.

nisi præfers lectionem Gembl. codicis. — *natura & lege iubente.* ἓν διὰ δυοῖν. Alioquin eadem est sententia. Natura Centauri à Geminorum, Virginis, Libræ & Aquarii diuersa. Hæc enim quatuor λογικά: ille ex vtroque mixtus, ἐκ τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου.

v. 26. *Et quos æternis.*] *At quos*. Sensus: At turba ferarum duce Aquario agitat natos sub Aquario & toto trigono. Trigona Aquarii: Aquarius, Gemini, Libra: quæ sunt λογικά. At quadratum Aquarii: Aquarius, Taurus, Leo, Scorpio: quæ sunt tria ἄλογα, vel, vt Manilius loquitur, turba ferarum sub vno iuuene, siue λογικῷ Aquario. Illa, inquam, turba ferarum agitat Aquarium, atque adeo totum Aquarii trigonum. Locus erat obscurissimus. At turba ferarum in tetragono Aquarii sub vnius Aquarii virtute agitat & natos sub ipso Aquario, & sub trigono Aquarii.

v. 29.

v. 29. *Pisces exortus.*] Ratio postulat, *Piscibus exortos.*

v. 32. *Nec sola est ratio.*] Hactenus τὴν πραγματείαν aduersantium signorum rem meo iudicio futilissimam absoluit. Quamuis ea omnia ἀναιτιολόγητα sunt, tamen diagramma τῶν διωκόντων καὶ τῶν διωκομένων ζωδίων apposui: in quibus aliquando oblitus sui bis eadem ponit. Sed solens facit. Taurus persequitur Scorpion. Bis hoc dicit.

In partes Tauri sub Cancro nata feruntur
Pectora, & in Chelis, & quæ dat Scorpius acer.

Item:

Scorpius in totidem fœcundus creditur hostis.
Æquoreum iuuenem, Geminos, Taurum atque Leonem
Erigonem, Libramque fugit. ———

Διώκοντα	Διωκόμενα.
♈	♍
♉	♋ ♎ ♏ ♓ ♈ ♌ ♍
♊	♈ ♌ ♐ ♑ ♏ ♑ ♓
♋	♎
♌	♏
♍	♋ ♑ ♏ ♐ ♓
♎	♓ ♋ ♑ ♏ ♐
♏	♈ ♌ ♐
♐	♍ ♓
♑	♋ ♎
♒	♑ ♏ ♐ ♓
♓	♍

& alia, quæ operæ non est ponere. quorum denique piget.

Ibid. *Nec sola est ratio.*] Neque vero vna est ratio τῆς οἰκειώσεως καὶ ἀνοικειότητος τῶν ζωδίων. Nam & tertia quæque inimica inter se propter liuam ἀσυντείνες, vt in hexagonis dictum est. item septima quæque: quia ἐν διαμέτρῳ, postremo quæcunque vtrisque trigona nempe tertia quæque ab illis. Sunto duo opposita, Libra & Aries. Tertium signum vtrinque ab alterutro est trigonum alterius oppositi. Tertium signum vtrinque ab Ariete, Gemini, & Aquarius, trigona Libræ signi oppositi. Eodem modo tertia vtrinque à Libra Leo, & Sagittarius sunt trigona Arietis signi oppositi.

Pag. 47. v. 6. *Ne sit mirandum, si Phœbus.*] Et hic quoque *Phœbus* iocula riter positum pro *fœdus*, vt supra:

Sed tamen est illis Phœbus sub lege propinqua.

Nec sit mirum, inquit, si nulla est οἰκείωσις illis signis, quæ signis aduersi trigoni cognata sunt.

v. 7. *Quæ sunt aduersis.*] Legimus *aduersi.* Sed aliam lectionem præfert Gemblacensis:

Quæ sunt aduersis signis cognata trigona,

non male. Vtrum melius adhuc delibero.

v. 9. *Corpora totque modis.*] Post hunc versiculum expungendi octo sequentes, & continuandus hic cum illo: *Perque tot ætates hominum*: Rationibus supersedeo. Res ipsa locuples auctor erit, si integrum locum apposuero:

Per tot signorum species contraria surgunt

Corpora, totque modis, quoties inimica creantur:
Perque tot ætates hominum, tot tempora & annos,
Tot bella, & varios etiam sub pace labores,
Quum fortuna fidem quærat, non inuenit vsquam.

Hinc fit, inquit, vt tot diuersi mores nascantur, tot odia, tot bella, tot labores, & nulla adeo fides inueniatur. Nimirum hoc accidit propter tot Signorum species. Horum versuum hanc sedem esse nemo negauerit, nisi imperiti, & ζηλότυποι, quos quotidie ridemus simiolos Cercopas.

v. 13. *At quanta.*] Lege, *Ah quanta.*

v. 12. *Vt Fortuna.*] Gemblac. *Quum Fortuna.*

v. 14. *Quamque onus inuidiæ non excusabile terris.*] Quid est onus excusabile? Digna sententia defensoribus suis. Non intelligo. Nescio an Manilius scripserit *non excussabile.* οὐκ ἀπόσειστον. quod deponi non potest. Certe nihil verius. Quid magis accommodum oneri quam excussio?

Ibid. *non excussabile.*] ἀργαλέον ἀποθέσθαι. Hesiod. δυσβάστακτον. Nondum displicet prior emendatio: *Quamque onus inuidiæ non exitiabile terris,* ἐξώλες βάρος φθόνου. Suetonius: *exitiabilem inuidiam sibi mouit.*

v. 21. *In populo scelus est.*] ἰταλίζει. In populo scelus. ἔνδημον ἄγος.

Ibid. *& abundant cuncta furore.*] Gemblacensis *furoris.* Est ἀρχαϊκώτερον.

v. 24. *Scilicet in multis quoniam discordia vincit.*] Emendabamus olim:

Scilicet in multis quoniam discordia signis
Corpora nascuntur. — Emendationi nostræ fauet Gemblac.

v. 25. *pars est sublata.*] *pax.* Ita postulat sententia.

v. 28. *Atque hominum gentes.*] Versus illos, quos supra dispunximus, cum hoc continuandos esse, te ipsum iudicem fero, nisi aut bardus, aut malignus es. Vide sententiam.

Atque hominum gentes inimica sorte feruntur.
Iccirco nihil ex semet Natura creauit
Pectore amicitiæ maius. — De odio dixit. Sequitur de amicitia.

v. 32. *lenis vna fuit per secula mortis.*] Obscurauit luculentam sententiam parua mutatio. Nam Manilius scripsit:

— *lis vna fuit per secula mortis,*
Alter quod raperet fatum, non cederet alter.

Subintelligendum autem τὸ QVIBVS. Quibus vna lis fuit mortis. Vt *Exiguum natura dedit.* Cui exiguum natura dedit. Maniliana ἔλλειψις iam tribus locis à nobis animaduersa.

Ibid. *lenis vna.*] Hæc est scriptorum Codicum, & textus Bonincontrii, & vetustiorum editionum lectio. Editio Lugdunensis omnium recentissima *vrna* pro *vna* innouauit, ineptissime. vnum par, inquit, amicorum succurrit, quibus nullum iurgium intercessit, præter vnam litem mortis: quum alter

alter alteri mortis caussam præripere vellet. Ouidius II de Ponto iisdem verbis de eadem re:

Extitit hoc vnum, quod non conuenerit illis,
Cetera pars concors & sine lite fuit.

Diceres alterutrum ab altero mutuatum esse. Martialis illud simile in vno pari fratrum:

Nobilis hæc esset pietatis rixa duobus,
Quod pro fratre mori vellet vterque prior.

Porro *leuis*: est vestigium priscæ lectionis Archetypi, vnde omnia sequioris notæ Maniliana exemplaria propagata sunt. Nam *leis* scriptum fuit. Veteres enim *leitem, veitem*, & similia pro *litem* & *vitem* dicebant, vt nemo paulo eruditior ignorat. Ergo ex illo *leis* factum *leuis*. Notum illud: QVAM LEITEM, SIVE REM.

Ibid. *per sæcula mortis.*] Per sæcula, hoc est in toto vitæ suæ tempore vnam tantum litem hanc mortis habuerunt. ita sæculum hic, vt in diuina pagina, sumitur pro tempore quouis.

v. 33. *Alter quod raperet.*] Notum illud Pacuuianum: *Ego sum Orestes; Imo ego Pylades*: Ouidius:

Ire iubet Pylades charum periturus Orestem.
Hic negat: inque vicem pugnat vterque mori.

Pag. 48. v. 1. *Et duo qui potuere sequi vix noxia pœnis.*] Omnino historia, & ductus literarum legendum clamat:

Et duo, qui potuere sequi vadimonia sponsi.

Quid erat *vix noxia pœnis?* Vere fungi sunt, qui hæc non agnoscunt. De Damone & Pythea, vel potius Phintia, etiam me tacente, hic agi notum est. Habes apud Ciceronem III de Officiis, & in Tusculanis: apud Lactantium lib. V. Apud Valer. Maximum lib. IV. cap. VII. & Iamblichum ex Aristoxeno, qui primus hanc historiam memoriæ prodidit: & Ælianum de varia historia.

v. 3. *Sponsoremque reum metuit, ne solueret ipsum.*] *Ipsum.* seipsum. Maniliana locutio. αὐτὸν, ἑαυτόν. Metuit sponsorem, ne. Metuit ne sponsor. notus Hellenismus. His duobus exemplis adde & tertium Charitonis & Menalippi. Ælian. ποικιλ. α. δ. Adde & Epigramma:

Θεῖοι ἡγητῆρες ἐφημερίοις φιλότητ@
ἐνδάιμων Χαρίτων κ) Μελάνιππ@ ἔφυ.

quanquam Athenæus elegiaco heroicum subiicit.

v. 4. *Si tamen & cognata.*] Explicatis signis aduersariis, & caussis inimicitiarum, litium, atque odiorum, præmisit ἐν παρενθέσει λόγῳ vtilitates & exempla amicitiæ, quibus nunc subiungit signa, quæ amicitiam, concordiam, fœdus & pacem conciliant. Hæc autem fiunt per Trigona, Tetragona, Hexagona, & Diametra.

Ibid. *Cognoscere signa.*] Melius Gemblac. *dignoscere.*

v. 6. *Lanigeri partus.*] Primum Trigonum, vel, vt vulgus Mathematicorum loquitur, Triplicitas ex Arabibus, qui dicunt مثلث triplicatum pro Trigono.

v. 7. *meliorque Leone Prosequitur genitos.*] Gemblacensis: *meliusque Leone.*

v. 9. *Qua colitur nanque est natura mitius astrum.*] Quatenus est cicur animal, & cultus patiens, eatenus est mitius, quam reliqua duo, Leo, & Sagittarius.

Ibid. *Qua colitur.*] Vnde κτίλος Poetæ dicitur.

v. 10. *Expositumque sua noxa.*] Sic Sallustio *Opportunus iniuria*: quod ille maximus Atticismi captator accepit ex medio Athenarum. Attici enim hominem ἐπιτήδειον vocabant, quem is opportunum iniuriæ. Xenophon: ὁ δὲ βακτηρίαν ἔχων, εἴτις αὐτῷ δοκοίη βλακεύειν, ἐκλεγόμενος τὸν ἐπιτήδειον, ἔπαιεν αὐτόν. Sic Plutarchus scribit Tyrannos Athenarum interfecisse primum inuisissimum omnium Sycophantam, qui, quia primo loco sese obtulerat, neque propter publicum odium latere poterat, ab ea re ἐπιτήδειος vocatus est. Verba eius ἐκ τοῦ περὶ Σαρκοφαγίας hæc sunt: οὕτω τοι καὶ οἱ τυραννοῦντες ἄρχουσι μιαιφονίας ὥσπερ ὑπὸ τῶν πρώτων ἀπέκτειναν Ἀθήνῃσι τὸν ἥκιστον τῶν συκοφαντῶν, ὃς ἐπιτήδειος προσηγορεύθη, καὶ δεύτερον ὁμοίως καὶ τρίτον.

v. 11. *Nec minus ingenio molli.*] Distingue:

Nec minus ingenio molli, quam corpore constat.

Non minus ingenium mite illi est, & mollis natura, quam lana ipsa, quam gerit.

v. 15. *At cum Lanigeri.*] Locus insigniter fœdatus. Ita restitue:

At cum Lanigeri partu sub vtroque trigono
Non partis: sed rara gerit pro tempore bella.

Partis, ἀρχαϊκῶς Partes. Partes pro factione poni alibi docuimus.

Ibid. *sub vtroque trigono.*] Sub duobus reliquis de trigono, Leone, Sagittario. Non vtique cum Ariete & reliquis trigoni duobus Zodiis est bellum. Sed tamen aliquando intercedit frigusculum. quod magis ex feritate Leonis, & Centauri, quam Arietis natura accidere ponendum est.

v. 19. *Quoi commixtus homo est.*] *Commixtus*: quia μιξόθηρ. Sed potest legi *Commissus.* vt supra.

——— *& pectus equo commissus equino.* Virgilius:

Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Et sane non commixtus est, sed commissus. Asterismi: ἔχουσι τὸ ἀνθρώπειον σῶμα. Sed, vt dixi, græcissat, μιξόθηρ, vt μιξοπάρθενος. In hoc trigono, inquit, melior est Aries, deteriores Leo, & Sagittarius: quanquam & Leone melior Sagittarius propter anteriorem partem, quæ humana est. Et ideo quod duplex melior eo, qui simplex.

v. 20.

v.20. *Iccirco pax est.*] Pax ab Ariete, querela à duobus reliquis trigonis.

v.21. *Quin etiam Tauri.*] Secunda triplicitas, siue secundum Trigonum.

v.22. *Nec magis illorum.*] Contrarium menti suæ dicit. Aut legendum. *Nec minus*, aut *Et magis.*

v.25. *Quosque dabunt Chelæ.*] Tertia triplicitas.

v.29. *Scorpios & Cancer.*] Quarta triplicitas.

v.31. *illis nam sæpe est subdolus.*] Gemblac. hæc ita habet:

Concordant, illis (nam sæpe est subdolus actus)
Scorpius adspergit noxas sub nomine amici.

Ibid. *sub nomine amico.*] *sub nomine amici.*

Pag. 49. v.2. *Commutant animos.*] Commutationes animorum sunt, quas Comicus describit: *Bellum, inimicitia, pax rursum.* Ptolemæus: ἐν μὲ ταῖς φιλίαις ἀποσιωπήσεις, καὶ μακρολογίας, ἐν δὲ ταῖς ἔχθραις σπονδάς τε καὶ ἀποκαταστάσεις. Estque illud plane, quod ait:

——*interdum fœdera rumpunt, Ac repetunt.*—

Ibid. *Interdum fœdera rumpunt, Ac repetunt.*] Ptolemæus: οὐ τέλεον ἀποκόπτουσι τὰς συμβιώσεις, ἀλλὰ ποιοῦσιν ἐπανόδους, καὶ ἀναμνήσεις σωτηρούσας τὸ προσηνὲς, καὶ φιλόστοργον.

v. 4. *Sic erit ex signis odium tibi paxque notanda.*] Odium ex signis notatum absoluit, sed nondum pacem ex signis compleuit. Superest enim τῶν τετραγώνων, ἑξαγώνων, διαμέτρων πραγματεία, ex quibus pax petenda. Versus est epilogicus, & in finem totius tractatus reiiciendus. Præterea sequitur alius versus epilogicus, de triplicitatibus longe diuersus. Itaque duo sunt Epilogi de re diuersa. Quod est absurdum. Dubito an sit Manilii.

v. 5. *In terris geniti.*] Sane bene *in terris.* Nam profecto homines in cælo non nascuntur. Imperite fecerunt, qui mutarunt. Manilius enim scripsit, *in ternis.* Est enim Epilogus trigonorum, siue triplicitatum. Tali sub lege, inquit, nascuntur in trigonis.

Ibid. *In ternis geniti.*] Ita alibi: —*sub Cancro nata feruntur Pectora, & in Chelis*— Item:
In Cancro genitos Capricorni semina lædunt. Græcum est, ἐπὶ καρκίνε, ἐπὶ χηλῶν γεννώμενοι.

v. 6. *Nec satis est.*] Non, inquit, satis est sola ipsa signa per se considerare. Nam variant aut planetarum commixtione, aut alia configuratione, trigona enim amicantia accessione maleficarum stellarum odium generant, & signum trigoni lege consideratum, quadrati aut diametri lege alias vires habet. Item distat, orianturne, ac occidant, id est, sint διαμετροῦντα.

v. 7. *sedemque vagantum.*] Gemblac. *sedemque vagarum.*

v. 8. *Parte genus variant.*] *Parte*, situ. Nam alias vires habebunt in trigono, alias in quadrato: alias in oriente, alias in occidente.

v. 12. *modo detrahit idem.*] *modo deterit.* Gemblacensis.

v. 13. *Quaque illic sumunt vires.*] Gemblac. *sumunt iras.* recte.

v. 14. *Distat enim surgentne.*] Distat, sese respiciant ἐκ διαμέτρου, nec ne.

v. *. *Efficiunt vires.*] Hæc huc non pertinent. Hi tres versus aberant in Gemblac. & recte. Sunt enim ex fine huius libri. Dele ergo. Ex his potes aduertere, quam misere luxatus fuerit hic scriptor.

v. 15. *Crebrius aduersis.*] *Aduersis* τοῖς ἐκ διαμέτρου. Ex diametris odium, ex quadratis amicitia, item ex trigonis. Ptolemæus: κατὰ δὲ τὴν ἀσυνδέτων ἐκ τῆς διαμετρούντων σταθέντες ἔχθρας μεγίστας, καὶ ἐναντιώσεις πολυχρονίους.

Ibid. *cognata quadratis.*] Omnia quadrata in amicitia longe præferuntur omnibus schematismis: quod omnia quadrata Zodiaci circuli sint ὁμοφυῆ: quatuor τροπικὰ Aries, Cancer, Libra, Sagittarius: quatuor διπλᾶ, Pisces, Gemini, Virgo, Sagittarius: quatuor ἁπλᾶ, Taurus, Leo, Scorpios, Aquarius. Hanc sententiam veterum recudit Ptolemæus, qui ait τριγώνους καὶ ἑξαγώνους συμφώνους vocari, quia ἐκ τῶν ὁμογενῶν ζῳδίων constat. contra ἀσυμφώνους esse τετραγώνους καὶ διαμέτρους, quia ἐκ τῶν ἀνομογενῶν. Græci: τὰ μὲν τρίγωνα, καὶ ἑξάγωνα ἅτε ἐξ ὁμογενῶν συνεστηκότα, ἀγαθά ἐστι. τὰ δὲ τετράγωνα καὶ διάμετρα ἐξ ἐναντίων συγκείμενα μάχης καὶ ἐναντιότητος ἐστὶ δηλωτικά. Cognata Zodia Ptolemæus vocat quæ sunt vnius sexus: Manilius autem τὰ τροπικὰ, διπλᾶ, ἁπλᾶ. Manilius ex quadratis cognationes, ex trigonis amicitias nasci vult. Ptolemæus ex trigonis amicitias nasci, quæ συναστρίαι vocantur. Duplicem enim φιλίαν facit, τὴν ἄκραν καὶ τὴν μέσην. καὶ τὴν μὲν ἄκραν συμπάθειαν vocat τὴν δὲ μέσην, συναστρίαν.

QVADRATA.

τροπικά.	♈	♋	♎	♑
ἁπλᾶ.	♉	♌	♏	♒
διπλᾶ.	♊	♍	♐	♓

v. 22. *Caper brumam genitosque ad frigora Pisces.*] Corrige ex Gemblacensi:

Caper brumam genitusque ad frigora Piscis.

id est Caper, idemque Piscis. Est enim pars Caper, pars piscis.

v. 23. *Nec non & duplici.*] τὰ διπλᾶ. Dicuntur etiam δίσωμα.

v. 24. *Quartum quaque locum.*] *quemque locum.* Gemblacensis.

v. 26. *Et duo Centauri licet vno corpore texti.*] Sine dubio legendum *textos.* *Duo* quarti Casus. Virgilius:

Si duo præterea tales Idæa tulisset
Terra viros. —

Licet, inquit, cernere duos contextos in vno corpore Centauri. Est enim διφυής. Gemblacensis hac in parte sanus non est:

Et duo Centauri licet vno in corpore textum.

v. 27.

v. 27. *Sic & simplicibus.*] Simplicia Signa sunt, quæ succedunt Tropicis, vt δίσωμα quæ præeunt Tropicis, δίσωμα sunt περιγύμενα, simplicia ἐπαναφερόμενα. Ita τὰ στερεὰ duobus vtrinque lateralibus Signis stipantur. Tropica Arabes mobilia vocant: simplicia fixa, quia Græcis etiam στερεὰ dicuntur: δίσωμα communia, quia temporis antecedentis exitum, & sequentis initium tenent.

v. 28. *nec pingitur vlli.*] Repone *iungitur vlli*, auctore Gembl.

v. 33. *Ac veluti cognata.*] Ad cognationes & affinitates quadrata plurimum valere: ad externorum amicitias contrahendas triquetra.

Pag. 50. v. 1. *gradibusque propinquis.*] Ita recte Lugdunensis editio, quum antea ineptissime etiam Gemblacensis, & veteres editiones & textus Bonincontrii haberent: *grauibusque propinquis.* Vbi homo minime malus Bonincontrius interpretatur *grauibus*, id est stabilibus & fixis signis. Risi hominis ἀγνοίας. Nam quis tam puer in his, vt *gradibus* legendum esse non videat? *affines signant gradibusque propinquis Accedunt* pro eodem dixit. Affinitas idem est cum gradibus propinquitatis.

Ibid. *Iccirco affines.*] Ptolemæo affinitas est συγγένεια διὰ συζυγίων προσηκόντων.

v. 4. *Quæ tribus emensis signis.*] Ait Trigonum omnium schematum ad iungendas amicitias esse efficacissimum. de quo etiam Ptolemæus: τελειότερον ἢ πλείω αὐτῷ προσγινόμενον: quia nimirum eius linea longior ac longius spatium complectitur, ac remotiores angulos coniungit. Ideo pertinebit ad amicitias externas, & ad diuersarum nationum atque alias externas amicitias coniungendas.

v. 5. *Hæc ad amicitias.*] Arctissimam amicitiam intelligit, quam Græci Astrologi συναφείαν vocant. Id quod iam supra attigimus, nec opus repetere.

v. 7. *Vtque ipsa in longo.*] Gemblac. *Vtque ipsa ex longo.*

v. 10. *Quam quæ nonnunquam.*] Melior, inquit, amicitia ἡ [illegible] amicitia ἡ φύσει: quod in affinitatibus interueniunt frigescula, dissentiunculæ, quas Græci Astrologi μεμψιμοιρίας vocant, quales in amantium iriæ imo quas auctor noster superius designauit:

Commutant animos interdum, & fœdera rumpunt,

Ac repetunt. ——— Et in veteribus monimentis coniugali amori nullas μεμψιμοιρίας interuenisse illis verbis declarabant: CVM QVA VIXIT SINE VLLA QVERELA: AVT SINE VLLA ANIMI LAESVRA. Ptolemæus dixisset: ἄνευ τινὸς ἀντιζηλίας καὶ [illegible] vel [illegible] καὶ ἀσυγκρίτως. Eidem etiam ἀνεπίληπτος, ἄλυπος. συνοικέσιον est coniugium sine læsura & offensione.

v. 12. *Proxima vicinis subscribunt tertia quæque Hospitibus.*] Non est locus,

aus, qui non dicam me; sed & omnes magis fugerit. Totus ita legendus:

Quotquot Cardinibus proprio quadrante mouentur
Proxima, vicinis subscribunt, tertia quæque
Hospitibus. sic astrorum seruabitur ordo.

Non erat, inquam, locus in hoc auctore magis tenebricosus. Æquos lectores iudices fero non zelotypos, sed ab humanitate tam morum, quam literarum instructos.

v. 11. *Quotquot Cardinibus propria variante.*] Legendum:

Quotquot Cardinibus proprio quadrante mouentur Proxima. —

Persequitur sermonem de Quadratis. Quadrata triplicia sunt, vt supra diximus, κεντρῷ, ἀπλᾶ, διπλᾶ. Ac quidem κεντρῷ sunt cognatorum, ἀπλᾶ vicinorum, διπλᾶ hospitum. Paucis obscurissimum locum explicauimus. Quotquot igitur cardinalia proprio quadrante mouentur, vt Aries, Cancer, Libra, Capricornus, hæc

QVADRATA.

COGNATORVM.	♈	♋	♎	♑
VICINORVM.	♉	♌	♏	♒
HOSPITVM.	♊	♍	♐	♓

——*affines signant, gradibusque propinquis*
Accedunt, vnaque tenent sub imagine natos.

vt iam antea dixerat.

v. 12. *Proxima vicinis.*] τὰ ἀπλᾶ ἢ στερεὰ, Taurus, Leo, Scorpius, Aquarius: quæ sunt vicina cardinibus, vicinos conciliant.

Ibid. *tertia quæque.*] διπλᾶ, δίσωμα. Gemini, Virgo, Sagittarius, Pisces: quæ sunt remotiora à cardinalibus (sunt enim tertia) hospitibus dicata.

v. 13. *sic astrorum seruabitur ordo.*] Sic seruatur ordo in quatuor νομίμοις, quæ ius humanum continent, vt in astris. Quatuor illa νόμιμα, sunt συγγένεια, cognatio, à natura: κηδεία, affinitas, à lege: habitatio & vicinia à iure gentium: hospitalitas, à naturali, & gentium. De affinitate dixit. Eam enim assignat trigonis: reliqua tria quadratis & quidem secundum consequentiam signorum. Nam Cardinalibus signis proxima sunt στερεὰ, illis δίσωμα. Primis cognati, secundis vicini, tertiis hospites assignati. Quantum noctis inuexerat traiectio illius versiculi, *Quotquot cardinibus*, &c. quis hæc antea capiebat? Deinde *proprio variante*, pro *proprio quadrante* ineptissime legebatur. quod & tenor sententiæ, me tacente, docet.

v. 13. *sic astrorum.*] Non male legeretur: *si castrorum seruabitur ordo.* Si, inquit, signorum κατ' ἀκόλουθα ratio habeatur. Sed nihil mutamus. Putamus tamen ita Manilium scripsisse.

v. 14. *Quæ quanquam in partes diuisit.*] Scribe *diuisi.* Quæ quidem κεντρῷ, quanquam iure diuisi quadrifariam circuli quadratum siue Tetragonum

num χῆμα efficiunt, non ideo tam valent iure quadrati, quam iure Cardinis: vt ideo proxima, & tertia ab illis.

v. 15. *non lege quadrata.*] *non lege quadrati.* Gemblacensis & nos olim.

v. 16. *minus est numeri.*] *minor est numeri.* Gemblacensis & nos olim. Quanquam quadrata sunt Aries, Cancer, Leo, Sagittarius: tamen non tam quod quadrata, quam quod Cardinalia, eorum ratio habetur. Similiter sequentia. id est τὰ στερεὰ, itemque τὰ δίσωμα & ipsa quoque non tam ius suum capiunt à lege quadrati, quam à lege cardinis, idque singula in proprio quadrante, vt ipse ait, non vtique in alieno.

v. 17. *Nam nihil in totum seruit sibi.*] Si quidem si tantum lege quadrati valerent, seruirent tantum suo sibi nomine, quia quadrata. Atqui eorum vis est mixta ex iure Cardinum & quadrati.

v. 18. *Ipsis dant fines astris.*] Quatenus sunt quadrata, dant fines, & legem quadrato, & tunc seruire sibi videntur, id est contemplatione sui tantum effectus habere. Quatenus vero in Cardinibus constituta, legem & fines à Cardinibus accipiunt.

v. 22. *Partitam infectis.*] Hæc non sunt nihili, quomodocunque illa interpreteris. Gembl. longe diuersam lectionem concipit:

Omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
Pacata infestis signa vt perdiscere possis.

Pacata signa amicantia vocat, de quibus proxime loquebatur. Infesta vero inimicantia, de quibus antea. Itaque nobis opus erat face salutifera ad hos scopulos declinandos. quod absque codice Gemblacensi desperandum erat.

Ibid. *Pacata infestis.*] Post hunc versum melius cohæreret ille, qui in alienas sedes irrepsit, si modo Manilii est:

Sic erit ex signis odium tibi, paxque notanda.

Ibid. *perdiscere possis.*] Noue dixit perdiscere, quod alibi dignoscere. Dignoscere nigrum albo frequenter dicimus. Perdiscere non dicimus.

v. 23. *Perspice nunc tenui.*] Optime Gemblacensis:

Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam.

Sic Virgilius:

In tenui labor, at tenuis non gloria.

v. 23. *Perspice*] Inepte Bonincontrii textus *Prospice.* Sic alibi:

Nunc age subtili rem summam perspice cura.

Vbi idem error in Bonincontrio.

v. 24. *Quæ tantum Graio.*] Hæc omnia aliter, & quidem melius Gemblacensis:

Perspice nunc tenuem visu rem, pondere magnam,
Et tantum Graio signari nomine passam

Dodecatemoria, in titulo signantia caussas.

v. 25. *Dodecatemoria.*] *In titulo*, in nomine. Vt infra: *Quaeritur inuerso titulus.* id est nomen. Ecce alius consensus Signorum ex Myriogenesi Ægyptiorum ac eorum monomœriis petitus. Recte vero post amicitias hæc connectit. Nam & hæc quoque ad amicitias, concordiam, odia, & discordiam pertinent, vt infra testatur:

Idcirco quanquam signis nascuntur eisdem,
Diuersos referunt mores, inimicaque vota.

Signum habet partes XXX. Vnaquæque in duodecim ducitur. Ita vnumquodque Dodecatemorion Zodiaci habet duodena Dodecatemoria τεχνικά. & proinde duo gradus cum semisse Dodecatemorii Zodiaci respondent vni Dodecatemorio technico. Dodecatemorion duplex est. aut enim ipsorum Signorum, aut planetarum. De Signorum igitur prius. postea de planetarum Dodecatemoriis. Quæcunque signi pars proposita fuerit, eam in tot duodecimas ducito. deinde tricenas singulis secundum ordinem suum tribue. triginta nempe signo proposito, triginta sequenti, & sic deinceps, donec totum numerum partium consumpseris. In quo numerus te reliquerit, is erit locus Dodecatemorii. Esto proposita XIII pars Geminorum, puta vel quia Horoscopus est in ea, vel quia κύριος, vel propter aliam caussam. Volo scire vbi sit Dodecatemorium Geminorum signi propositi. Duc illas XIII partes duodecies. Prodeunt CLVI. Ex quibus da XXX Geminis signo proposito: XXX Cancro; XXX Leoni; XXX Virgini: XXX Libræ. Supersunt VI. Ergo Geminorum Dodecatemorion est in VI parte Scorpii. Idem efficies, si XIII partes in duo & semis distribueris. Habebis enim quinque Dodecatemoria, & quintam partem vnius, id est quintam de triginta, nempe VI, vt antea. Priorem methodum Dorotheus Sidonius vetus Poeta in suo carmine tradiderat: posteriorem docet Ptolemæus in Institutione, id est libro primo Tetrabibli. Omnem vero Dodecatemoriorum doctrinam Ptolemæus, vt vanam ac fallacem exagitat: & in genere omnia de Monomœriis ab Ægyptiis conficta ἀναιτιολόγητα καὶ ὄντα ὑπὸ τῶν πολλῶν φλυαρήματα καὶ μὴ πιθανὸν ἔχοντα λόγον dicit. Multum enim eiuscemodi commentis delusit ac luxuriata est veterum Ægyptiorum περιεργία: adeo vt Paulus Alexandrinus τετραγωνοδωδεκατημόρειον excogitauerit, & omnem de duodecimis doctrinam falsam, & inconstantem esse conuicerit. quem consulas licet. Arabes, qui nihil eorum, quæ veteres in otio ἐπολυπραγμόνησαν, relinquunt, hanc doctrinam retinuerunt. vocant Dorogen.

v. 26. *Nam quum tricenas.*] Signi integri partes XXX. Diuisis in XII, vnaquæque erit partium II. S. Dodecatemorion ergo est sestertius gradus: quomodo dicitur sestertius pes in lege XII Tabularum.

v. 27. *numerus deducitur omnis.*] Gemblac. — *diducitur omnis.*

Melius.

Melius. Nam triginta per duodecim diductis, id est diuisis, fit id, quod ipse dicit, nempe vt dodecatemorion sit binarum & semissis partium.

v. 32. *Adtribuit totidem numeris.*] Lege *numero.*

v. 28. — *binas in partibus esse.*] Diuisis XXX partibus vnius signi in XII, Dodecatemoriorum est binarum partium cum semisse. *binas & dimidiam partem*, id est, sestertium gradum, *in partibus*, id est Dodecatemoriis, quæ sunt signa technica, pars duodecima vnius signi naturalis: quemadmodum vnum signum naturale duodecima pars Zodiaci. At Bonincontrius *partes binas*, id est XXIV & *dimidias*, in sex, quæ conficiunt triginta. Vides acumen hominis. Et tamen fieri potest, vt nos quibusdam præ illo nugari videamur. Neque deerunt, qui ita arbitraturi sint.

Pag. 51. v. 8. *Singula diuersis.*] Gemblac. *diuisis.* Et frequens commutatio est in hoc auctore *diuisis* & *diuersis.* Ita erit, quot partibus astra variant, diuisis Dodecatemoriis. Sed profecto Manilius scripserat:

> *Singula diuisi variant quot partibus astra*
> *Dodecatemorii proprias mutantia vires.*

Nam astra, id est Dodecatemoria technica variant secundum partes Dodecatemorii Zodiaci diuisi. Nihil mutamus. Rem in medio relinquimus.

v. 10. *Nunc quid sit cuiusve.*] Gemblacensis male, *cuiusque.* Legendum *cuiasue.* ἰταλίζει, *cuias* pro quale, ποταπὸν, id est, ποῖον. In Euangelio: ποταπὸς εἴη ἀσπασμὸς οὗτος, id est, ποῖος. Apud Prudentium —— *Deumque*

> *Quem colat, aut iussu cuiatis venerit.* ——

v. 12. *Ipsa suo retinent.*] Signa, inquit, proposita, vindicant sibi primas partes: vt in exemplo superiore; proposita est pars XIII Geminorum. Ergo primum Dodecatemorion attribuitur Geminis, signo proposito.

v. 13. *vicinis subeuntes.*] Subeuntes partes, id est, reliquæ partes de 150 (deductis 30, quas attribuimus signo proposito) 120 distribuuntur in vicina & proxime sequentia signa. *In suo corpore*, id est, in seipsis. vt puta Gemini, quia illud est signum propositum, primas tricenas partes retinebunt in suo corpore. At Bonincontrius putat, de corporibus nostris intelligi, & vicinis interpretatur Planetis. Barbarorum est insultare inscitiæ minime malæ. Hoc gloriosulis nostri sæculi relinquimus.

v. 15. *Vltima & extremis.*] extremus numerus extremo signo debetur. Erogatis triacontadibus in omnia signa, reliquus numerus reliquo signo imputatur.

v. 19. *Nec genus est vnum.*] Nec vna, inquit, est methodus. Nam alii multiplicant in duodecim, alii in sestertios gradus distribuunt. quæ methodus eodem recidit. Hoc vult, puto, noster. Paulus Alexandrinus multiplicationem in duodecim falsi conuincit. Esto, inquit, Sol in XXX Arietis. Multiplicatione in XII facta & distributis omnibus tricenariis, initio sumpto ab

 Ariete,

Ariete, numerus desinet in Piscibus, & non perueniet in Arietem. quod verum est. Atqui, inquit, hoc verum est Dodecatemorium, quando multiplicatione tricenarii numeri facta in alium numerum, summa in idem Zodion incidat, à quo initium factum est. Atqui tricenario in XII multiplicato incidit numerus non in Zodion, à quo initium factum est, sed in proxime antecedens. Ergo multiplicatio in XII est breuior iusta. In XIII igitur multiplicatio facienda. Ita 30 in 13 ductis, distributionis initio ab Ariete facto, secundum hypothesim, numerus cadet in ipsam tricesimam Arietis. Quæ & ipsa nihilo sequius inepta sunt, quam cætera. Itaque nihil aliud, quam *ματαιοτεχνίαν* ridere possumus. Nam quis illi concedat numerum in ipsum zodion, à quo initium factum, cadere debere? Nugæ, nugæ sunt hæc.

v. 20. *Pluribus inque modis rerum.*] Scribe *verum*. Manifesta est menda.

Ibid. *Pluribus inque modis verum Natura locauit.*] Firmicus: *Celari enim & abscondi plurimis tegumentis natura Diuinitatis ab initio voluit, ne omnibus facilis esset accessus, neve cunctis patefacta Maiestatis suæ origine panderetur.* In textu Bonincontrii est *Finibus inque modis*, à typographis an à Bonincontrio.

v. 21. *Deduxitque vias.*] Inepte. Viam non deducimus. sed via nos deducit. Et hoc non vult Manilius. Vult per ramosa compita, & multa diuerticula ad veritatem perueniri. Ergo lege, *Diduxitque vias.* in multos ramos, & multa compita diuisit hanc viam.

v. 22. *Hac quoque comperta est ratio.*] Explicata doctrina Dodecatemorii Signorum, nunc ad Dodecatemorion Planetarum progreditur. Exemplum in Luna instituit. Idem potest in reliquis sex planetis. Est autem eadem methodus, quæ Dodecatemorii Signorum. Quot igitur Planetæ, tot sunt Dodecatemoria: vt taceam *κλήρων καὶ ὡροσκόπου*, de quibus iam actum est. Paulus Alexandrinus: *τὸ δὲ τῶν ἀστέρων δωδεκατημόριον, καὶ οὐ δήποτε εἴτε κέντρου, εἴτε κλήρου, σχηματιζόμενον ἴστω.* Planetarum & Cardinis, & Horoscopi Dodecatemoria esse dicit. Et hoc est, quod vult Manilius. Nam proposito Lunæ Dodecatemorio, reliquorum Planetarum Dodecatemoria quoque esse innuit per consequentiam.

v. 23. *Quocunque in partu.*] Quia *τῶν ἀστέρων δωδεκατημόριον* est & Solis & Lunæ, hic Manilius *τὸ τῆς Σελήνης* tractat. Et eadem est methodus cum altera. Vt à Signo, in quo Sol fuerit, initium in illa sumitur, ita in hac à Signo, in quo Luna.

Ibid. *Quocunque in partu.*] Et hoc quoque ineptissime. Neque insectamur Bonincontrium, cui mendosa lectio imposuit. Legendum igitur:

> *Quacunque in parti nascentum tempore Luna*
> *Constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis.*

Quam inepte antea legebatur, *Quocumque in partu.* Non de partu loquitur, quanquam de hora genituræ agit. Non ita stolidi sumus, vt hoc concedamus.

mus. Sed de parte signi, in qua Luna fuerit tempore genituræ: quam multiplicare iubet per XII. Alioqui multiplicandus esset partus. Quod quam ineptum esset? Quod de Luna dicit, idem de omnibus planetis dici potest. Nam quot Planetæ, tot Dodecatemoria. Propterea dicitur: τὸ τῶν ἀστέρων δωδεκατημόριον à Paulo Alexandrino; non autem τὸ σελήνης δωδεκατημόριον.

v. 27. *Quæ dehinc defuerint.*] Et hoc quoque ridicule. Scribendum enim:
Et quæ dehinc fuerint. Sic enim locus concipiendus:
Inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
Et quæ dehinc fuerint, partes numerare memento.

Inde suas. nempe tricenas partes. *Et quæ dehinc fuerint*, hoc est & sequentibus signis. Memento attribuere suas partes primo signo, mox sequentibus. Nam quod Bonincontrius intelligit de partibus, quæ desunt Lunæ ad explendum signum, id vero risu, non insectatione dignum est. Non enim à partibus, sed à toto signo numerandum, vt in Sole factum. Neque enim si Luna fuerit in 23 Scorpii, à septem reliquis putandum, (quod quid sit, nemo capere possit) sed à toto signo Scorpii. Plane in tota doctrina Dodecatemoriorum infans est Bonincontrius. Sed ne alii quidem, qui alios insectari solent, melius hæc capere potuissent, nisi nos illis ad hæc viam muniissemus. Tamen serio dissimulabunt, & nunquam hæc ignorasse videri volent.

v. 28. *Proxima tricenas partes.*] Aliud genus Dodecatemorii Lunaris, quod nihil habet commune cum superiore. Demophilus in Isagoge: τινὲς ἄλλως λαμβάνουσι τὸ τῆς σελήνης δωδεκατημόριον. ἰδὼν πόσας τοῦ ἡλίου ἀπέχει μοίρας, ἐκ τούτων ὅσας ἂν ἔχῃ τριακοντάδας αἶρε. τὰς δὲ λοιπὰς ἀνὰ δύο καὶ ἥμισυ διελὼν ἐπιμέριζε ἀφ' οὗ ἂν ἀπέχῃ ἡ σελήνη ζωδίου. ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃ τριακοντάδας, ἀφελὼν αὐτὰς, ἀνὰ ἥμισυ καὶ δύο ἐπιμέριζε ταῦτα. Vide quot tricenas partes distat Luna à Sole. Eas aufer. Reliquas partes diuide in sestertios gradus. Vbi te destituet numerus, ibi erit Lunæ Dodecatemorion. Sin autem tricenos numeros non habuerit, tamen diuide reliquas partes in sestertios gradus, vt in methodo Solaris Dodecatemorii. Esto Sol in XIII Geminorum: Luna in XXIII Scorpii. Arcus est partium CLX: in quo sunt quinque Triacontades: quibus sublatis, supersunt decem, quæ in $2\frac{1}{2}$ diuisa dant quatuor Dodecatemoria: quæ à Scorpio, vbi Luna est, in sequentia Dodecatemoria Zodiaci erogata desinent in fine Aquarii. Ita Lunæ Dodecatemorion est in fine Aquarii. Hæc omnia antea omnibus ignota erant. Recte autem Demophilus, ἄλλως λαμβάνουσι. Alia enim res est, neque vllam cum altera cognationem habet. Nam ex priore methodo Lunari multiplicentur 23 Scorpii in 12. Fient 276. In quibus triacontades sunt nouem, partes reliquæ sex, quæ à Scorpio, in quo luna est, putatæ desinunt in sextam partem Leonis.

Ibid. *Proxima tricenas partes sententia ducit.*] Proxima, inquit, Methodus

dus fit, διὰ τριακοντάδων ἀφαιρέσεως. Nam *ducit* est *deducit* ἀφαιρεῖ. Sed manca est oratio. Non enim dicit vnde illæ triacontades sint deducendæ. Plena esset oratio. si ita scripsisset.

Proxima tricenas partes sententia ducit,
Luna quot à Phœbo distans per signa recessit.

Nostri ὑβρισταὶ nunquam huius loci sententiam consecuti fuissent. & tamen hoc non magis mouerit illos, quam si nihil in Manilio præstitissemus. Qui ridere volet, legat Bonincontrii in hunc locum expositionem. Nos vero illi bono viro omnia condonamus, id est, ignorationem huius antiquitatis. σόλοικον autem orationis ab eo animaduersum non esse, hoc vero non stomachum nobis, sed risum mouet. Sed longe stolidius fecerint, qui eum sequentur.

Ibid. *Sententia ducit.*] Ita ratio postulat. ita Gemblacensis. ita Germanica & Lugdunensis editio. Textus Bonincontrii *ducunt.* & inuenit patronos Bonincontrium ipsum & alios. Flagro hæc digna sunt.

v. 29. *Hic vbi deficiet numerus.*] Vbi absumptæ erunt, & deductæ omnes triacontades.

v. 31. *Dimidium reliquis.*] Ita restitue: —*tum summa relicta*
In binas sortes adiecta parte locetur
Dimidia, reliquis tribuatur vt ordine signis.

In sestertios gradus reliqua summa diuidenda. Vt in exemplo nostro de 160 gradibus, triacontadas quinque deduximus. Reliqua decem in duo & semissem partiti sumus. Hæc egregie restituta sunt. Quod non pudebit dicere. Non enim adhuc æquos iudices nostrarum vigiliarum & beneficii in hunc auctorem collati nacti sumus. Nos ipsimet in Olympico stadio nos victores prædicabimus. Ferat nos candidus Lector non tam meriti nostri, quam ingratorum hominum caussa nos hæc παρρησιάζειν. quanquam non deest stupor, tamen maiorem partem vindicat sibi in illis κακοήθεια & ambitio. Miseret me eorum.

v. 33. *Dodecatemoriis signis.*] Restituendum:
In qua destituent te, iustum Luna tenebit
Dodecatemorion signi. Post cætera duces Ordine, &c.

Nam Gemblacensis habet *tenebit,* non *videbit.* quod melius est.

Pag. 52. v. 1. *sic constant astra locata.*] Legendum:
Ordine quæque suo, sicut stant astra locata.

Similit r in secunda Institutione:
Ordine naturæ, sicut stant cuncta locata.

Gemblacensis hic nonnihil trepidat. Habet enim:
Ordine quæque velut stant astra locata. Mendose.

v. 2. *Hac quoque te ratio ne fallat.*] Aliud Dodecatemorii genus, quod dicitur

dicitur Dodecatemorion Dodecatemorii. Vnum Dodecatemorion est sestertius gradus, vt diximus, hoc est, quinque dimidii gradus. Singuli dimidii gradus singulis suis Planetis attribuuntur. Et hic quoque Bonincontrius ῥέμβει ἐν σκότῳ, qui clementius à nobis accipietur, quam ab aliis acciperetur, si malum aliquod fatum miserum interpretem horum furori obiecisset. Sed bene cum eo agitur, quod illi Bonincontrio harum rerum peritiores non sunt.

v. 3. *Maior in effectu minor est.*] Quo particularior, eo certior. ὅσῳ λεπτομερέστερα, τοσούτῳ ἀκριβέστερα. Atque adeo Dodecatemorion Planetæ, quod est Dodecatemorion Dodecatemorii, est certius & pollentius ipso Dodecatemorio cuius Dodecatemorion est. Atque id est, quod vult illis:

Maior in effectu minor est, quod partibus ipsis
Dodecatemorii quid sit, quod dicitur esse
Dodecatemorion. ———

Est, inquit, Dodecatemorion quoddam in partibus ipsius Dodecatemorii.

v. 5. *nanque id per quinque notatur.*] Sestertius gradus respondet quinque dimidiis partibus. Singula earum singulis planetis attribuuntur. Hoc est, quod dicit:

——— *ducunt & singula sortes* *Dimidias.* ———

Singula nempe quinque sidera, quæ iam dixit, hoc est, Planetæ.

v. 8. *Dimidias vires quæ in eis & cura capessunt.*] Hæc deplorata ita restituuntur in integrum:

——— *ducunt & singula sortes*
Dimidias, viresque in eis & iura capessunt. Perspicue verum.

v. 9. *In quocunque igitur.*] Egregie hunc locum restituit codex Gemblacensis:

In quocunque igitur Stella quandoque locata
Dodecatemorio fuerint, spectare decebit.

Ita enim habet scriptus ille Codex. *Quocunque quandoque, qua quandoque,* & similia, sunt Maniliana, vt alibi notamus.

v. 11. *Cuius enim stella in finem sint.*] Castiga; vt olim fecimus:

Cuius enim stellæ fines in sidere quoque
Inciderint. ——— Supersunt vestigia in Gemblac. *cuius enim stella in fine sint.* Fines τὰ τῶν πέντε πλανωμένων ὅρια intelligit. Vulgus cum Firmico Terminos vocat. Ab initio Arietis, vsque ad VI gradum, est terminus ♃: à VI, ad XII, terminus ♀: à XII, ad XX, terminus ☿: à XX, ad XXV, terminus ♄. Esto igitur Dodecatemorion signi in XII Arietis. Quia est terminus Mercurii, Mercurius dabit effectus in illis finibus, vt etiam fatetur natio Astrologorum. Sed esto in XV Arietis. A XII ad XV, sunt gradus quatuor absoluti, id est octo dimidii gradus: & proinde XV est in nono dimidio gradu.

Abiectis

Abiectis quinque dimidiis gradibus, Dodecatomorion Dodecatemorii incidit in fines Iouis, initio à Mercurio, cuius terminus est, facto. Sed operæ est audire verba Porphyrii: τὸ δωδεκατημόριον τῆς σελήνης διχῶς λαμβάνεται, πρῶτον μὲν τοῦ ζωδίου θεασάμενος πόσας μοίρας ἐπέχει ἡ σελήνη, ἀπ' ἐκείνου ἐπιμέριζε ἀνὰ δύο ἥμισυ τοῖς πέντε ἑξῆς, καὶ ὅπου ἂν λήξῃ ὁ ἀριθμὸς, ἐκεῖ ἔσται τὸ δωδεκατημόριον. οἷον ἐπέχει ἡ σελήνη κριοῦ μοίρ. ιγ. δώσω κριῷ βς″, ταύρῳ βς″, διδύμοις βς″. καρκίνῳ βς″, λέοντι βς″. ἔσται αὐτὸ δωδεκατημόριον παρθένου οἴκου ἑρμοῦ. Habet enim non paruam affinitatem cum iis, quæ proponuntur.

v. 12. *dabit effectus in mentibus eius.*] Repone ex Gemblacensi:

— *in viribus eius.* Dodecatemorion dabit effectus in viribus eius stellæ, intra cuius fines & terminos suos deprehensum fuerit. Ne hæc quoque antea ab vllo capiebantur propter ignorationem vetustatis: ne mireris àInincontrio non capi.

v. 13. *Vndique miscenda est ratio.*] Vsus est proprio artis verbo. nam stellarum cum signis consideratio à peritis dicitur ἀστέρων κρᾶσις καὶ μίξις. Contra sine stellis signorum per se consideratio dicitur ἡ τῶν ζωδίων κατὰ τὸ ἀμιγὲς θεωρία. In secunda Institutione:

Mox veniens mixtura suis cum viribus omnis.

Mixtura, κρᾶσις, μίξις ἀστέρων πλανωμένων.

v. 14. *Verum hoc posterius.*] Lege *hac.* Assentitur & Gemblac. Hoc sæpe promittit: & de editione dubitare nos prohibet Firmicus, vt alibi aperuimus.

v. 15. *Nunc satis est docuisse.*] Platica informatio. Firmicus: *Debet is, qui instituitur, primum platice institui: vt his apertioribus, leuioribusque compositus, atque formatus, secretiora deinceps genituræ confidentius consequatur.* Est vero πραγματεία ad doctrinam τῶν κέντρων καὶ τῆς δωδεκατόπου.

v. 20. *Per faciem nomenque suum componitur vsus.*] Scribe:

Per faciem nomenque suum: tum ponitur vsus:
Tum coniuncta suis formatur syllaba nodis.

v. 21. *formatur syllaba nodis.*] Nodos syllabæ dixit, qua notione Ausonius *trinodem dactylum.*

v. 22. *Per verba legendi.*] Indubitata lectio *per membra legendi.* Vsus est & hic quoque technico verbo. Nam in oratione τὰ κῶλα, vt etiam in corpore animalis. Vulgaris lectionis vitium & cæci vident, & pueri intelligunt.

v. 26. *Quæ nisi constiterint propriis.*] Melius Gemblacensis:

———*primis fundata elementis.*

Pag. 53. v. 3. *Ac veluti in nudis.*] Perturbate ac mendosissime. Nullo negotio expediuntur.

Ac veluti, nudis quum surgant mœnibus vrbes,

Conditor

Conditor & vacuos muris circundare colles
Destinat; ante, manu quam tentet scindere fossas,
Vertit opus.——

Planissima sententia. Conditor vrbis ante, quam mœnia circundet, prius vertit opus, &c. Est hyperbaton in parabola vsque ad illa,

Sic mihi cunctanti tanta succedere moli. In hac & superiore parabola multa luculenter dicta. Atque haud scio, an ab Ouidio meliora sperare possemus.

v. 4. *muris circundare colles.*] Tangit morem Romanum: quo vt plurimum coloniæ in editioribus condebantur.

v. 10. *Ast illi silicem.*] Lege, *Ast alii silicem.* Ita etiam Gemblac.

v. 11. *Ferrique rigor per tempora nota.*] *Tempora ferri* temperamentum. Supra:

Permixtosque dies medius hiemem inter & æstum
Articulis vno seruantia tempore vtrinque.

Tempora ferri etiam mei Galli in suo idiotismo seruant, *La trempe du fer.*

v. 12. *hinc artes, hinc omnis.*] Scribo:

——*huc artes, huc omnis conuenit vsus.*

v. 15. *Sic mihi tractanti.*] tractanti succedere haud scio, an satis Latine dixerim. Gemblacensis veram, ni fallor, lectionem præfert:

Sic mihi cunctanti tanta succedere moli.

Optime ad mentem eius. cunctanti, non, statim irrumpenti. Aratus ad verbum dixit ἐπίχοντι.

ἠδ' ὅτε οἱ ἐπίχοντι φαήμεναι ἠῶθι πρό. hoc est, *cunctanti surgere mane.*

v. 19. *Ergo age noscendis.*] Triplex est τῶν ζῳδίων σχέσις. ἡ κατ' ἄλληλα, ἡ κατὰ κρᾶσιν τῶν ἀστέρων, ἡ κατὰ μετάβασιν, quæ dicitur κατὰ τοὺς τόπους. Ac prima, quæ κατὰ σχηματισμόν τινα, aut καθ' ὁμοιότητα fit, iam supra absoluta est. Altera, quæ fit κατὰ μίξιν, καὶ τὸ συμπλεκτικὸν τῶν ἀστέρων, in manus nostras non peruenit. Reliqua est tertia, & vltima, καὶ κυριωτάτη, κατὰ τοὺς τόπους. Eam nunc promittit.

Ibid. *Ergo age noscendis.*] Doctrina hæc dicitur à Græcis τῆς δωδεκατόπου πινακικὴ ἔκθεσις. Platica est informatio ad XII locos genituræ: quorum primi sunt quatuor cardines, ac dicuntur κέντρα: quatuor secundi, qui ἀποκλίματα, vulgo deiecti loci, seu pigri: quatuor tertii, qui & ἐπαναφοραί, vulgo succedentes. Ita veteres, & Firmicus. Sed Manilius τὴν δωδεκάτοπον in duo membra diuidit: in quatuor cardines, & eorum intermedia numero octo. vnde ὀκτὼ τόποι dicuntur, item ἡ ὀκτάτοπος. δώδεκα τόπους Arabes vocant البروج Turres: quod est frequentissimum apud illos, Manilius etiam CASTRA.

v. 20. *Cardinibus, qui per Mundum sunt quatuor omnem.*] Quatuor κέντρα φύσεως alii cuspides vocant, alii etiam angulos. Quod κέντρον

Græcis est, id Arabibus قرن cornu, cuspis. AbenEzræ יתד paxillus. Sed & omnes domus cuspides vocantur. Sunt autem hæc: ὡροσκόπος, siue ἀνατολή, ὑπόγειον, siue ἀντιμεσουράνημα, δύσις, μεσουράνημα. Interuallum autem, μεσοκέντρειον dicitur, aliis etiam ἡ τετράγωνος. Nam σχῆμα τῆς γνώσεως est τετράγωνον.

v. 21. *mutantque volantia signa.*] τῶν ζωδίων χρῆσις spectatur ἢ κατὰ τὸ οὐσιῶδες, ἢ κατὰ τὸ συμβεβηκός. Ac κατὰ τὸ οὐσιῶδες, quatenus in Zodiaco, & quidem per omnes configurationes, de quibus supra: qui modus semper constans, & stabilis. Nam ea omnia in circulo Zodiaci considerantur. κατὰ συμβεβηκὸς autem inconstans, ambulatorium, μεταβατικὸν, quatenus & secundum motum cæli, & secundum Meridianorum & Finitorum variantias. Ideo dixit: —*mutantque volantia signa.* Hoc enim συμβαματικῶς, non οὐσιωδῶς fit.

v. 22. *Vnus ab exortu.*] ἀνατολὴ, ὡροσκοποῦν ζώδιον.

v. 23. *Qua primum terras æquali limite creuit.*] Longe melius Gemblacensis:

Qui primum terras æquali limite cernit.

Paulus Alexandrinus hinc vocat διμοιρίαν τῆς ἄνω μερίδος.

v. 24. *Alter ab aduersa.*] δύσις, δῦνον ζώδιον.

v. 26. *Tertius excelsi.*] τὸ μεσουράνημα.

v. 27. *Phœbus subsistit habenis.*] scribe — *equis Phœbus subsistit anhelis.*

v. 28. *mediasque examinat vndas.*] *examinat vmbras* olim emendabamus. Confirmatur fide Gemblacensis.

v. 29. *Ima tenet quartus.*] τὸ ὑπόγειον, τὸ ἀντιμεσουράνημα.

Ibid. *fundato nobilis orbe.*] Fortasse melius *fundato immobilis orbe.*

v. 30. *In quo principium est reditus, finisque cadendi.*] In Shæra Mundi:

Qua caderet, subeat cælum.

Pag. 54. v. 3. *nectantque in vincula bina.*] δύο ἡμικύκλια.

v. 8. *Primus erit summi.*] τῷ ὡροσκόπῳ præfert τὸ μεσουράνημα, vt Ptolemæus & alii. Tractat vero significationes quatuor cuspidum.

v. 12. *Et Deus omnis Adferat.*] Ita Gemblacensis, & veteres omnes editiones, præter Lugdunensem, quæ recte habet — *& decus omne Adferat.* — Sed ne sic quidem locus purgatus. Nam *Adserat* longe melius, auctore Gemblacensi.

v. 14. *atque omnis gloria vulgi.*] Præfero lectionem Gemblac. *atque omnis gratia vulgi.* Paulus Alexandrinus: Σημαίνει δὲ τὰ περὶ πράξεως καὶ δόξης, καὶ ἀξιώματος καὶ συστάσεως, καὶ προεδρείας, &c.

v. 15. *Reddere iura foro.*] ἀρχικοὺς καὶ ἐπιδόξους καὶ ἐμπράκτους. Paulus Alexandr. imo δικολόγους, συνηγόρους, νομικούς. quod plane vult Manilius, sed si Mercurius ibi fuerit. Idem Paulus.

v. 18. *Proximus est ima.*] τὸ ὑπόγειον. Lege vero *Proximus ast ima.*

v. 19.

v. 19. *Sustinet alterius.*] Legimus, *alternis.* Confirmatur fide Gemblac. in quo recte alternis, quia subinde cardines mutant. Supra:

Quæ nisi perpetuis alterna sorte volantem
Cursibus excipiant. ——

Ibid. *mixtum radicibus orbem.*] Legendum: *nixum radicib.*

v. 20. *Effectu minor in species.*] *in specie.* quanquam ima statione locatus, atque ideo in specie minor videtur, non tamen propterea minor in effectu. Apponam totum locum, vt legendus:

Proximus ast ima quanquam statione locatus
Sustinet alternis nixum radicibus orbem
Effectu minor in specie, sed maior in vsu,
Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.

Quid clarius hac lectione, imo quid verius?

v. 21. *Fundamenta tenet rerum, censusque gubernat.*] Fundamenta, id est opes, vt Firmicus in testimonio, quod paulo post producetur, *substantiam, fundamenta.* Sic etiam Græci huius artis magistri θεμέλια vocant. De hoc Paulus Alexandr. ἐστι δὲ τόπος περὶ ἐγγαίων καὶ θεμελίων, &c. καὶ ἐνδομενείας πάσης σημαντικός.

v. 22. *Quam rata sint fossis scrutantur.*] *scrutatur.* Firmicus: *Hic locus ostendit nobis parentes, patrimonium, substantiam, fundamenta, mobilia, & quicquid ad latentes vel repositas patrimonii pertinet facultates.* Ergo τὸ, *quam rata vota sint fossis metallis*, est ὅτι δεῖ τῶν ἀποτεθησαυρισμένων ἀσφάλεια. Atque haud scio, an τῆς ἐνδομενείας nomine καὶ τὰ τεθησαυρισμένα comprehendantur. Nam Polybius eo nomine supellectilem tantum designat, & veteres Glossæ. Vides etiam hic Fundamenta eadem notione, qua Manilius, & Paulus Alexandrinus, imo & Ptolemæus θεμέλια capite περὶ τύχης κτητικῆς.

v. 23. *Atque ex occulto quantum contingere possis.*] Quantum possideas in confiscato, vt Suetonius, & Tertullianus quod de pecunia, καὶ περὶ τῆς ἐνδομενείας recte dicitur. Sed annonariæ species, aut vina dicuntur condita, & in conditis ea habere aliquis dicitur. Σορδτικοὺς καὶ κρυπτικοὺς Magistri artis vocant homines, qui studiose in conditis opes confiscatas habent.

v. 24. *Tertius atque illi pollens.*] Feliciter olim emendauimus: *Tertius æque illi pollens.* — De Horoscopo loquitur, quem ἰσοδυναμοῦντα τῷ ὡροσκόπῳ dicit, quod vterque βάσις & Fundamentum dicatur. Nam Fundamentum non semel vocari à Manilio, & in eo mundum fundatum esse, notius est, quam vt repetatur. βάσιν autem καὶ προτοτοσύστασιον τὸν ὡροσκόπον vocat semper Paulus Alexandrinus. Vnde Firmicus: *Ex hoc loco totius genituræ fundamenta noscuntur.* quanquam non recte æquipollens dicitur. Nam potius ἡ δύσις est horoscopo æquipollens. ac propterea ἀντωροσκόπος dicitur Paulo Alexand.

v. 26. *vna dies redit.*] Inepte. Scribendum sane. ———

Vnde dies redit, & tempus describit in horas.

Neque exemplo caret. Ita enim in procemio Sphæræ Mundi:

Qua Mundus redit, & nigras supereuolat vrbes.

v. 28. *Nec capit externum.*] Vsus vicit, vt Græcum nomen retineret. Nam si libuisset Latine vocare, non deerat nomen Græco respondens Horispex. quid ni, vt Cœlispex Apollo Romæ apud Sex. Aurel. Victorem ἱερανοσκόπος. Sic extispex, σπλαγχνοσκόπος?

v. 29. *Hic tenet arbitrium vitæ.*] Propterea οἴαξ dicitur, hoc est gubernaculum. Paul. Alex.

v. 33. *vtrunque admixtis.*] *vtcunque* olim emendabamus. Subscribit Gemblac.

Pag. 55. v. 3. *coniungitque epulas.*] vnde γαμοστόλος Paulo Alexand.

v. 6. *Nec contentus eris.*] Proximum significationibus cardinum, eorum tempora adiicere. Græci κέντρων χρόνους vocant, quum singulis quadrantibus suos ætatis gradus attribuunt. Primus quadrans à medio cælo, ad Horoscopum, dicitur ἀπηλιωτικός. secundus ei oppositus ἀνταπηλιωτικὸς ab imo cœlo, ad occidentem. Tertius λιβυκὸς ab occidente, ad medium cælum. Quartus ἀπηλιωτικὸς ei oppositus, ab Horoscopo, ad imum cælum. Horum igitur arcuum, quæ sunt quædam μεσοκέντρεια, primus, nempe ἀπηλιωτικὸς, primam pueritiam continet, ac proximam ætatem pubertati. λιβυκὸς pubertatem, & iuuentam. ἀνταπηλιωτικὸς senectam, & exitam ætatem. Ita Manilius. At Demophilus Græcus auctor paulo aliter nempe per cuspides ipsas, non per interualla. ὁ μὲν ὡροσκόπος δηλοῖ τὴν πρώτην ἡλικίαν, τὸ μεσουράνημα τὴν μέσην· ἡ δὲ δύσις τὴν τελευταίαν, τὸ δὲ ὑπὸ γῆν κέντρον τὸν θάνατον, καὶ τὰς μετ᾽ αὐτὸν γινομένας εὐδοξίας, καὶ ἀδοξίας.

Ibid. *Nec contentus eris.*] Lemma erat in Gemblacensi: DIVISIO ÆTATIS IN PARTES CÆLI.

v. 7. *Interualla etiam.*] τὰ μεσοκέντρεια, intercepta inter cuspides.

v. 9. *Quicquid ab exortu.*] Arcus ἀπηλιωτικὸς continet prima pueritiæ rudimenta, ac nouellam infantiam.

v. 11. *Quod summo premitur.*] λιβυκὸς primam pubertatem.

v. 14. *Quæ pars occasus.*] ἀνταπηλιωτικὸς statam ætatem.

v. 17. *At quæ perficitur.*] ἀντιλιβυκὸς senectam ætatem. Variat Gemblacensis à vulgata lectione:

At qua perficitur cursus redeunte sub imo.

Quod verum est. Qua redeunte cursus cæli confectus est. Nam in fine eius ortus mundi, id est Horoscopus constitutus.

v. 20. *Labentesque dies vitæ.*] Gemblacensis, *Labentemque diem vitæ.*

v. 21. *omne quidem signum.*] Repetit quæ supra exponebat περὶ τοῦ μεταβατικοῦ

κεντικῶν ζῳδίων. Explicatis igitur quatuor cardinibus, nunc ad interualla, hoc est ad bina signa cardines interiecta, progreditur. Sunt autem ea quidem à parte dextra ἐπαναφοραὶ, à parte sinistra, ἀποκλίματα, quibus binis vtrinque cardo cingitur. Et quia quatuor interualla sunt, ideo octo sunt in summa. Vnde hæc πραγματεία dicitur ὀκτάτοπος.

v. 22. *Partibus inficitur.*] Supra ita loquitur:

Aëraque infectum nostras dimittit in auras.

Firmicus libro VI: *Patrem etiam ipsum diligenter exquire, & vide quis sit patris dominus, & vbi positus. Ipse enim ex sua natura locum inficiet.* Nimirum intelligit τὰ τῶν ζωδιακῶν διαστήματα τοῖς ζωδίοις δυνάμεις ἐμποιοῦσι, vt ait Ptolem. περὶ ὁρίων κατὰ Χαλδαίους.

v. 24. *Et accipiunt vires, cæloque remittunt.*] Supra:

Ipsis dant fines castris, capiuntque vicißim.

v. 28. *pœnamque ferentia sidera sedis.*] Actum erat de hoc loco absque ope Gemblacensis, qui habet *seclis*, nimirum pro *sæclis*. Itaque totus locus ita continuandus:

——— *& prætereuntia cogit*
Esse sui moris vario nunc diues honore,
Nunc sterilis, pœnamque ferentia sidera sæclis.

Et nunc diues vario honore, nunc sterilis cogit sidera esse sui moris & ferentia pœnam sæclis. Nempe diues honore aliter, sterilis pœnam sæclis.

v. 29. *Quæ super exortum est à summo sidere cæli.*] Satis obscure, quanquam intelligimus quid velit. Gemblacensis lucem reddidit.

Quæ super exortum est à summo tertia cælo.

τοῦ ὡροσκοποῦντος ζῳδίου ἀπόκλιμα intelligitur. vocatur κακὸς δαίμων, καὶ ἀναφορὰ Sexto Empirico, προαναφορὰ τοῦ ὡροσκόπου Paulo Alexandrino.

v. 31. *Et vitio.*] Malim *Est vitio.*

v. 32. *Par erit aduerso.*] τοῦ δύνοντος ἀπόκλιμα. Vocatur ἐπικαταφορὰ, ποινὴ, κακὴ τύχη, ᾅδου πύλαι, πόνου πύλη. etiam προδύσις, καὶ ἀπόκλιμα φαῦλον Paulo Alexandrino. perperam, meo iudicio. Nam hoc potius conuenit tertiæ sedi à medio cælo occasum versus, hoc est octauæ domui, non autem sextæ.

v. 33. *neu præstet cardine mundi.*] Cardo Mundi ὡροσκόπος. Ne hanc prærogatiuam habeat ἡ δύσις, quam habet ortiua, cuius ἀπόκλιμα super ortum scandit, quum huius ἀπόκλιμα infra occasum sit. Vnde dicta πόνου πύλη.

Pag. 56. v. 1. *Vtraque præterita.*] Loquitur de sexta domo, quam ait Portam laboris dici, non de vtraque. Omnino legendum *Vt quæ.* vtpote quæ. Et sane non aliter scripsit Manilius. vtpote, inquit, quæ iam lapsa sit. Immergitur enim infra Orizontem præceps.

Ibid. *præterita fertur.*] Gemblac. *Pratenta:* male, si bene iudico. Nam solenter peccat in eiusmodi.

v. 2. *Orta laboris.*] Non magnæ molis erit diuinare *Porta laboris.* Bonincontrius non solum de XII domo intelligit, sed etiam ortam vocari dicit, quia Sol in eam, inquit, ingreditur, quum exit de sub terra. Quis contineat risum hæc legens?

Ibid. *Porta laboris.*] Gemblacen. *Ora laboris.* non male. Sed recta lectio *Porta.* Sic ἐπαναφορὰ τοῦ ὡροσκόπου dicitur *Orci porta.*

v. 3. *Nec melior super occasum.*] τοῦ δύνοντος ἐπικαταφορὰ, ἀργὸν ζῴδιον, ἀρχὴ θανάτου, τυφῶνος οἶκος.

Ibid. *contraque sub ortu.*] τοῦ ὡροσκοποῦντος ἐπαναφορά. Ἀναφορὰ Firmico. βίος, ᾅδου πύλη Paulo Alexandrino.

v. 4. *Illa superna.*] *superne.*

4. 9. *Extiterint.*] *Extiterunt.*

v. 11. *Cessit & in tumulum belli, vitæque Typhoeus.*] Lege Typhoeo, vt Orpheo. Metaplasmus. Nam Typhoei dicendum esset, Τυφωεῖ. vt Virg.

Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo. Orphei, ὀρφεῖ.

Venuste vero dictum: Terra sepeliuit vna & bellum, & Typhoeum.

v. 12. *Ipsa tremit mater flagrantes.*] *Flagrantem,* Typhoea scilicet.

v. 13. *Atque refulgenti.*] Locus vitiosissimus, & qui in nugas præcipitem dedit Bonincontrium. Non multum laborabimus in corrigendo:

At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo
Proxima. ——

Sequitur, ἐπαναφέρεται. Est enim ἐπαναφορὰ τοῦ μεσουρανήματος.

v. 14. *Neve ipsi cedat.*] Sic supra ad eundem sensum loquitur:
—— *neu præstet cardine mundi.* Ne ipsi quidem horoscopo cedit, inquit. Inde dicta ἀγαθὴ τύχη, Manilio Felix: quasi non τύχη, sed εὐτυχὴς dicatur.

v. 15. *Spe melior.*] ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐστὶ σημαντικός. Paulus Alexandrinus.

v. 16. *summæ comes addita fini.*] Nam puncto medii Cæli vicina est: à quo altius fastigium non est.

Ibid. *victrixque priorum.*] Persistit in tralatione. Dixit enim, *Palmamque petens.* Tandem præteribit priores ante se currentes. Apostolus ad verbum tertio ad Philippenses: τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δ' ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος κατὰ σκοπὸν διώκω ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. At Bonincontrius, *victrixque priorum,* id est VIII, XII, VI, & secundæ domus. Nec hac hallucinatione contentus, interpretatur de tertia domo dictum, *Altius insurgens.* Tædet nugarum.

v. 17. *In peiusque manent cursus.*] Quia, inquit Bonincontrius, sunt domus cadentes. Itane? De tertia putat dictum. At vndecima domus non est cadens domus. Quomodo igitur in peius manent cursus, quum sit ἐπαναφορὰ τοῦ μεσουρανήματος, à qua ad μεσουράνημα, ad feliciora cursus est, non ad peiora? Vide quæ superiori capite pronunciat de felicitate, claritate, & eminen-

eminentia medii cæli. Denique medium cælum reliquis omnibus omni caussa præstat. Profecto ab vndecima domo, ad decimam, non in peius, sed in melius processus fit. Ordo autem domuum non secundum consequentiam signorum censetur, provt dicitur prima, secunda: sed ex motu cæli. Horoscopus est prima domus, duodecima domus secunda, vndecima est tertia, medium cælum est quarta. Ita Manilius non semel, non vt vulgus: cuius rei ignoratio imposuit Bonincontrio. Est ne hoc in peius progredi? Quam asinus essem, si hæc vel in somnis cogitassem. Feliciter olim correximus: *Imperiisque manent cursus.* — Ait omnium votorum summam ibi esse. Cursus in eo stadio est ad imperia. Nam persistit in metaphora stadii, de qua iam ex Apostolo retulimus. In eo curritur ad imperia: neque votis vllus locus est, quia consequeris quod habes in votis. Vota locum non habent. Græce, τὸ ἐπιτυχεῖν πάσης εὐχῆς κρεῖττον. Quam inepta & nugatoria sit vulgata lectio, ex elegantia huius aduertere potes.

v. 19. *Atque eadem inferior.*] Melius Gemblacensis *Atque eadem interior.* Nulla enim est, quæ propior medio cælo.

v. 20. *Quoi titulus Felix.*] Atqui ἀγαθὴ τύχη tantum dicitur, quod equidem sciam. Manilius etiam εὐτυχῆ dictam innuit. Pro *Quoi* textus Bonincontrii & Gemblac. habet *Quod.* neque aliter vnquam reperias. Censum nomen virtutis nomine eleganter dictum, vt Iurisconsultus: *hoc iure omnes censemur*, & similia, quæ nec pueri ignorant. Sed lectio variat in Gemblacensi.

—— *censum si proxima Graia*
Nostra subit lingua, virtutique à nomine nomen.

Bonincontrii textus: —— *veterique à nomine nomen.*

Proculdubio ex illis veram lectionem eruemus.

Quoi titulus Felix, si censum proxima Graia
Nostra subit linguæ, vertitque à nomine nomen.

Census linguæ, vis linguæ, ἡ διάλεκτος, Manilianum est, vtpote toties ab eo vsurpatum. siquidem, inquit, nostra lingua potest κατὰ πόδας sequi censum & vim Græcæ, & vertere nomen à nomine. Quibusdam hoc displicebit. Nobis vero doleret aliquid à nobis feliciter excogitatum, quod ipsis placeret.

v. 21. *vertitque a nomine nomen.*] ὀνοματοποιεῖ.

v. 22. *Iupiter hic habitat.*] Nam propterea Sex. Empiricus, & Paulus Alexandrinus ἀγαθὸν δαίμονα dictum putant.

Ibid. *Fortunæ crede regenti.*] Propterea ἀγαθὴ τύχη dicta.

v. 23. *Huic in peruersum.*] Huic διαμετρεῖ ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ ἀντιμεσουρανήματος. ἀγαθὴ τύχη Paulo Alexandrino. quod alibi non reperio.

v. 24. *Imaque submersi contingent fulmina mundi.*] Lege: *contingens.* *Fulmina* τὰ ἐρείσματα: quomodo tam sæpe nomen dixit pro momento, sic fulmen

fulmen pro fulmento. Varro fulmentam dixit genere fœminino in illo prouerbio: *Fulmenta lectum scandit.* Alibi docemus quid sit fulmentum in lecto, nimirum quod ἠλεκτὸν vocabant. Celsus accipit non pro fulcro lecti, sed pro quouis fulcimento, quod pedi lecti, siue clinopodi subiicitur. Verba eius ex 11. libro sunt hæc: *Si nihil horum est, suspendi lectus debet, & moueri. Si ne id quidem est, at certe vni pedi lecti fulmentum subiiciendum est.* Ita veteres Celsi manu scripti Codices, pro quo inepte excusum est *funiculus*.

Ibid. *fulmina mundi.*] Cælum τῷ ἀντιμεσουρανήματι fultum etiam in Sphæra mundi supra dixerat:

Cardine tam simili fultum, quam vertice fingit.

v. 25. *Aduersaque nitet parte.*] Emendauimus olim:

Aduersa qua parte nitet —— Adstipulatur Gemblacensis. Hic per omnia strenue nugatur Bonincontrius.

Ibid. *defessa peracta Militia.*] Ait defunctam militia, ac quasi emeritam: quia est finis quadrantis proprii.

v. 27. *Cardinis & subitura iugum.*] Defuncta enim quadrante ἀνταναλυτικῷ imum cælum videtur scandere. Ab occidente enim, ad imum cælum, & hinc ad Horoscopum, domos numerat Manilius.

v. 28. *Nondum sentit opus Mundi.*] — Nondum ad cardinem imum peruenit, qui sustinet onus Mundi. Hic, vt dixi, recte docet, non ab imo cælo ad occidentis cardinem: sed à quinta domo, ad imum cælum, ab imo cælo, ad Horoscopum progressum fieri secundùm cæli motum. Nam prima, & secunda domus vulgo dicitur secundum consequentiam signorum, non autem secundum motum cœli. Hoc imposuisset peritioribus, ne dicam Bonincont.

v. 29. *Dæmonien.*] Ita hæc distinguenda:

—— iam sperat honorem.
Dæmonien memorant Graii. Romana per ora
Quæritur inuerso titulus. sub corde sagaci
Conde locum. ——

Ibid. *iam sperat honorem.*] Contrarium supra dixit:
—— *nec vota supersunt.* Hic proponit imminentes honores: ibi inuadendos obiicit; nec voto aut spei locum esse.

v. 30. *Quæritur inuerso titulus.*] Inuertendo huic nomini Latine adhuc quæritur vocabulum. quasi dicat, Latine adhuc verti non potest. Et sane nescio, an Latinum sit, quod huic respondeat, nisi forte Genialis. Nam δαίμων est Genius. κακοδαίμων ἄνθρωπος Malugeniatus dicebant veteres Romani, & cuiusdam illorum priscorum cognomen fuit Maluginoso: quod κακότεχνι veteres Glossæ reddunt. Inuersum igitur μισδαιμονίδιον. nisi contrarium malis, ἀνδαιμόνιον. Nam vtri potius assentiar, nescio. Gemblacensis habebat *in versu.*

v. 31.

v. 31. *numenque Dei totumque potentis.*] Manifesto vitiosum. Sed succurrit Gemblacensis: — *numenque Dei nomenque potentis.* Optime.

v. 33. *Hinc momenta manent.*] Lege *Hic.* In quinta domo ponit ægritudines, & salutis discrimina. At recentiores ea omnia sextæ assignant.

Pag. 57. v. 1. *Bellaque morborum tetris.*] Gemblacensis:

Bellaque morborum cæcis pugnantia telis.

v. 2. *Viribus ambiguum geminis.*] Hinc, inquit, surgunt discrimina vitæ nostræ, quod ambigo, an accidat duplicibus viribus & caussa diei pollentis duplici vi in vtranque partem, nempe salutis, & morbi. Allusit ad prouerbium: *Nescis quid vesper serus vehat*, & illud Euripidis in Oedipode.

ἀλλ' ἡμέρα τοι μεταβολὰς πολλὰς ἔχει.

quasi dies nunc aliud mane promittat, nunc diuersum vespere.

v. 4. *Sed medium post astra diem.*] Legendum: *Sed medii post astra die.* Die ἀρχαΐζει, id est, diei.

Libra die somnique pares vbi fecerit horas. Ausonius in Rosis:

Ad primi radios interitura die. Ouid. in Maio:

Ablue præterita perfida verba die. Inepte in editionibus *præterita*, item *fide.*

Ibid. *Post astra.*] Nam vnaquæque domus habet astrum suum, siue ζώδιον. Legebamus olim *post castra die.* quod sane puto verum esse. neque aliter scripserit Manilius. Suspectum tamen est quomodocunque legas. Nam ea quidem domus est vndecima, & ex vulgari serie, sequitur medium Cælum. Sed Manilius, vt diximus, contra signorum consequentiam domos numerat. Supra dixit de IX domo: *At quæ fulgenti sequitur fastigia cælo.* Quomodo igitur tam nona; quam vndecima sequuntur idem medium cælum?

v. 6. *Æthera Phœbus amat.*] Ne hoc quoque sanum est. Suspicabamur olim legendum *Atria Phœbus amat.* Est nona domus, dicata Phœbo, ἀπόκλιμα ἀγαθὸν, περιστερέγνημα Paulo Alexandrino, θεὸς, κάτω μερὶς, μοῖρα, μονομοιρία.

Ibid. *sub quo quoque corpora nostra Decernunt vitia.*] Quid est corpora nostra decernunt vitia? Deinde quod vitium in illo loco, qui Deo dicatus? Locum in medio reliqui. Nam nullam opem adferre possum. Inanes & futiles coniecturas neque eruditi est comminisci, neque prudentis admittere.

v. 8. *Deus ille locus.*] Θεὸς enim dicitur, *Deus* Phœbus, ipsomet Manilio interprete: *Aera Phœbus amat.* — Firmicus de hoc loco: *Est autem diei ac Solis locus.* Legendum: *Est autem Dei Solis locus.*

v. 9. *huic aduersa nitens.*] ἀπόκλιμα τοῦ ὡροσκόπου. Tertia domus. θεὰ, τόπος σελήνης. ἀγαθὸν ἀπόκλιμα Paulo Alexandrino.

 Ibid.

Ibid. *huic aduersa nitens.*] Ita hic locus concipitur in Gemblac.

——huic aduersa nitens, quæ prima resurgit
Sedibus ex imis, iterum reducit Olympum
Pars Mundi——

In quo primam producit in *reducit*, vt solebant veteres illi, vt Lucretius *reducere* dixit prima producta. De hac re vide Porphyrionem in illud Epodi. *Reducet in melius vice.*

v. 10. *Iterum reducit Olympum.*] Post imum cælum enim sequitur.

v. 11 *noctemque gubernat.*] Gemblac.—*mortisque gubernat.* mendose.

v. 12. *Et dominam agnoscit Phœben.*] Iccirco vocatur θεὰ, vt oppositus ei locus Θεός. Sed melius, meo iudicio, secundam domum Dianæ dicassent, quam tertiam, propter diluculum, siue crepusculum matutinum, quod propius est τῇ ἀνατολῇ, siue τῷ ἀφηλιώτῃ. Diana enim φωσφόρος, Latine Lucina, aliter lux dubia vocatur, id est crepusculum. Strabo: ἐντεῦθεν δ᾽ ὁ τοῦ Βαίτιος ἀνάπλους ἐστὶ, καὶ πόλις Ἔβουρα, καὶ τὸ τοῦ Φωσφόρου ἱερὸν, ἣν καλοῦσι ΛΟΤΚΕΜ ΔΟΤΒΙΑΜ.

Ibid. *fraterna videntem regna, per aduersas cæli fulgentia partes.*] Paulus Alexandrinus: ὅτε δὲ καὶ ξενιτείας ποιητικὸς γίνεται, ὅτι διάμετρον τοῦ περὶ Θεὸν ζῳδίου τέτυχε.

v. 14. *imitantem finibus orbis.*] Non deterior est lectio Gemblacensis:

Fataque damnosis imitantem finibus oris.

v. 17. *Arce sed in cæli.*] μεσουράνημα. Medium cælum.

Ibid. *qua summa acclinia.*] Ab horoscopo, ad medium cælum.

v. 18. *qua principium declinia sumunt.*] A medio cælo, ad occasum.

v. 20. *Suspenduntque suo libratum ex ordine.*] δισόχως olim diuinauimus *libratum examine mundum.* Subscribit Gemblacensis. A lance momentanea translatum. In Sphæra mundi —*sextamque examinat horam.* Supra ——*mediasque examinat vmbras.* Sic Arabes verticale punctum Zenith زنة id est, examen vocant. Thema est وزن examinare.

v. 21. *Asserit hanc Cytherea.*] Rursus redit ad quatuor cardines: quos supra considerauit, quatenus sunt cardines, nunc vero quatenus Domicilia καὶ ἐκ τῆς χρηματείας τῆς δωδεκατόπου. Præterea illis attribuit suas tutelas, quod supra non fecerat. Tutela medii cæli Venus, imi cæli Saturnus, Horoscopi Mercurius, occasus Dis pater. Atque vt supra, ita hic incipit à medio cælo propter excellentiam. Locus enim ille aliis propterea præfertur, quia plenissimo lumine supra omnes illustratur.

v. 23. *Per quæ humana.*] Loco desperato opportune succurrit Gemblacensis.

Asserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem,
Et veluti faciem mundi, sua collocat ora.

Per

Per qua humana regit. Propria est hac reddita parti
Vis: & connubia, & thalamos, tadasque gubernat.

v. 24. *Connubia & thalamos.*] Paulus Alexandrinus: γάμων δὲ καὶ τέκνων ἀρρενικῶν θηλυκῶν καθέστηκεν. Suspicor vero Manilium scripsisse.

——*Propria est hac reddita parti*
Vis, vt connubia, & thalamos, tadasque gubernet.

Nihil mutauimus.

v. 26. *quo percipe mentem.*] Scribe: *quod percipe mente.* Hoc solet præcipere Manilius, quoties breuior esse vult. Supra
—*sub corde sagaci conde locum*— Interea, inquit, ἐν συνθωσείας λόγῳ hoc retinebis, ne pluribus te obtundam. Sed & sequentibus confirmatur:

Vt breuia in longo compendia carmine præstem.

v. 27. *compendia carmine præstet.*] Emenda *præstem.* Extant vestigia in Gemblacensi, vbi legitur *præstent.*

v. 28. *Et qua.*] Lege, *At qua.* τὸ ἐπάγειν.

v. 30. *Ac media sub nocte iacet Saturnus.*] Distingue:

Ac media sub nocte iacet. Saturnus in illa Parte, &c.

Ita olim emendauimus. Ita Gemblacensis quoque.

v. 33. *Et pater in proprios.*] Gemblacensis, *in patrios.* Recte. δεῖ γὰρ τὸν περὶ γονέων. Paulus Alexandrinus, & alii omnes. Vestigia huius lectionis extant in textu Divincontrii. Ibi enim legitur *in primos.* Nimirum quia compendiose scriptum erat *prios.* Sic semper in illo textu Bonincontrii *primum, prima, primos* ex compendiosa lectione legitur *prium, pria, prios,* id est *patrium, patria, patrios.* Sic etiam in aliis editionibus, vt in hoc loco ex *prios* factum *proprios.* Hoc moneo, ne iculariter putes scriptum primos casus à Manilio.

Pag. 58. v. 1. *Fortunamque senum.* Σημαίνει τὴν τοῦ γήρως ἡλικίαν, καὶ τελευτήν. Paulus Alexandrinus.

Ibid. *prima est fortuna.*] Gembl. ——*prima est tutela duorum*
Nascentum atque patrum— Prima est, inquit, tutela duorum, Natorum & Patris. Nam & alia est tutela natorum, vt Horoscopus. Infra:

In qua fortunam natorum condidit omnem
Natura, eque illo suspendit vota parentum.

Item quintus locus ex doctrina Ægyptiorum. Græci τὸν πέμπτον τόπον οἱ Αἰγύπτιοι ἀφωρισμένως τοῖς τέκνοις παρέσχον. Quod & vulgus Astrologorum sequitur: qui ibi quoque affectus paternos ponunt. Sane Arabes hanc quartam domum rebus patris præficiunt, hoc est, τοῖς πατρῴοις. Contra Ptolemæus τὰ πατρῷα à positu Solis & Saturni: matris vero à positu Lunæ & Veneris diiudicat. Sed & Græci τὸ μεσουράνημα καὶ τὴν ἐπαναφορὰν αὐτοῦ, & eis oppositas sedes, quartam & quintam filiorum fortunæ attribuerunt. Non ergo caret ratione Maniliana sententia.

v. 2. *quæ tali condita pars est.*] Quis hæc intelligit? Gemblac.
—— *quæ tali condita pars est.* Retinet vestigia prisci codicis, ex quo veternosa omnia illa huius auctoris exemplaria descripta sunt. *quæ tali condita partest.* ex quo *pars est* reformatum. Ergo totus locus ita concipiendus:

—— *prima est tutela duorum,*
Nascentum, atque patrum, quæ tali condita parte est.

Non opus interprete, sed æquo lectore, & minime liuido.

Ibid. *quæ tali condita parte est.*] In sequenti libro — *quæ prima condita parte est.*

v. 3. *Asperum erat tempus.*] Ex vitio vitium propagatum. Primum erat *Asper erat tempus.* Sed quia Solœcum putabant: *Asperum* scipserunt. Ergo minima correctione indiget τὸ *Asper erat tempus.* ἀσοχωτάτως enim olim diuinauimus: *Asper & adtemptus.* Ita scribebant illi imperiti librarii. sic *adtemptare.* semper in veteribus libris exaratum esse, sciunt qui illorum lectione triti sunt, mirantnr qui nunquam viderunt.

v. 4, *signatque suas pro nomine vires.*] Supra — *in titulo signantia caussam.* Si vocatur δαιμόνιον, quas vires pro nomine assignare possit, equidem non video, & serio quærendum censeo.

v. 5. *Nunc age.*] ὀρθοσκόπος.

v. 8. *Nec tua templa.*] *Te tua templa.* —

v. 11. *Auctores tibi dant artes.*] Scribe:

Auctores tibi dant artis, quæ ducit Olympum.

Auctores artis, Astrologi: vt Iurisconsulti auctores iuris.

v. 13. *ex illo suspendit.*] *ex illa.* vel, *eque illa.* Horoscopus partem fortunæ filiorum sibi vindicat, quia auctor vitæ est. Propterea ex eo vota parentum pendere ait.

v. 14. *Vnus in occasu.*] non semel emendari potest iste locus: Apponam totum emendatum:

Vnus in occasu locus est super. ille ruentem
Præcipitat mundum terris, & sidera mersat,
Tergaque prospectat Phœbi, qui viderat ora.

v. 16. *Terraque prospectat Phœbi quæ viderat ora.*] Vitiosissimus locus Auget suspicionem Gemblacensis, in quo est, *qui*, non *quæ.* Nimirum refert ad ipsum locum occasus. Meo periculo lege: *Tergaque prospectat Phœbi, qui viderat ora.* Orizon occiduus, qui Phœbi surgentis ora viderat, eiusdem occidentis terga prospectat. Clara lectio. tanquam dicat orientis Solis ora videri, occidentis terga. in Sphæra Mundi dixerat, *Hinc vbi ab occasu nostros Sol aspicit ortus,* vt occidens aspiciat nostros ortus.

v. 17. *Terrasque per orbem.*] Sequentia postulant *terræque.* Surripit diem per terræ orbem & tumorem.

v. 23.

v. 23. *quæ vocat & condit Phœbum recipitque, refertque.*] Itane Manili, occasus refert Phœbum? quid reliquisti Horoscopo, quem ais, vt verum est, referre Phœbum? Aliud agebat noster, quum hæc caneret. Hæc non probantur nobis.

v. 24. *Tali sub lege notanda Templorum tibi sunt vires.*] Nos quoque τῆς δωδεκατόπου, hoc est, octo toporum cum quatuor cardinibus diagramma in gratiam tironum infra subiecimus, ne non illorum studiis consuluisse videamur.

Ibid. v. 25. — *quas peruolat omnis Astrorum series* —] ἀκυρολογία. Nam ἀπλανῆ μένα non mouentur: ideo nec peruolare possunt. Sed sequitur Aratum — δεδήει.

v. 29. *vtcunque aliena capessunt Regna.*] Stellæ aliena capessunt regna, & subsidunt hospitæ externis castris, quando non sunt in suis οἰκοδεσποτείαις vt quando Mars in alio signo, quam Ariete fuerit. Ita de aliis.

v. 31. *Hæc mihi sub certa.*] Non extant illa: quæ tamen constat edidisse.

v. 32. *Nunc satis est cœli partes titulosque notasse.*] Tituli locorum sunt, decimæ domus τύχη: vndecimæ ἀγαθὸς δαίμων: duodecimæ κακὸς δαίμων. Ita de aliis. Hoc enim vocat titulum: vt quum ait:

Huic parti Dea nomen erit Romana per ora.
Græcia voce sua titulum designat eundem.

ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ
ΑΓΑΘΟΣ ΔΑΙΜΩΝ
ἐπαναφορά.
IIII
X
ΘΕΟΣ
ΚΑΤΩΜΕΡΙΣ
ΜΟΝΟΜΟΙΡΙΑ
ἀπόκλιμα.
TVTELA VENERIS.
μεσουράνημα.
III
IX
V
XI
ΑΝΑΦΟΡΑ
ΚΑΚΟΔΑΙΜΩΝ
ἀπόκλιμα.
II
XII
VIII
VI
ΤΥΦΩΣΕΥΣ
ΑΡΧΗ ΘΑΝΑΤΟΥ
ΑΡΓΟΝ ΖΩΔΙΟΝ
ΕΠΙΚΑΤΑΦΟΡΑ
ἐπικαταφορά.
I
I
ΟΙΑΞ ΒΑΣΙΣ
TVTELA
MERCVRII.
ὡροσκόπος.
Η ΔΩΔΕΚΑΤΟΠΟΣ.
δύσις.
ἈΔΟΥ ΠΥΛΑΙ
TVTELA
VENERIS.
VII
VII
ΤΥΦΩΣΕΥΣ
ΑΔΟΥ ΠΥΛΑΙ
ΑΡΓΟΣ ΤΟΠΟΣ
ἐπαναφορά.
II
XII
VI
VIII
ΠΟΙΝΗ
ΚΑΚΗ ΤΥΧΗ
ἀπόκλιμα.
ὑπόγειον ἀντιμεσουράνημα.
TVTELA DITIS.
III
XI
ΘΕΑ
ἀπόκλιμα.
IV
X
V
IX
ΔΑΙΜΟΝΙΑ
ἐπαναφορά.

v. 33 *Effectusque loci.*] Effectus, vt quum gloriam, & honores in medio cælo ponit: patrimonia & thesauros in imo: mores & institutionem in horoscopo: epulas, conuiuia, otia in occasu. Nam hæc decreta eorum locorum ipsemet in quo *de illis disserit*, effectus vocat: vt quum de imo cælo loquitur:

Effectu minor in specie, sed maior in vsu
Fundamenta tenet rerum, sensusque gubernat. Paulo ante:
Hæc loca præcipuas vires, summosque per artem,
Fatorum effectus referunt. —

Quos

Quos effectus Manilius, vulgus Astrologorum significationes vocat.

Ibid. *Deosque.*] Nam quidam eorum, puta quatuor cardines, sunt tutelæ Deorum, vt Horoscopus Mercurii: medium cælum Veneris: imum Saturni: occasus Ditis. Non enim, quum Saturnus præficitur imo cælo, ita intelligendum, quasi οἰκοδεσπότης sit, quod perperam putauit vir illustris, Phœnix sæculi sui, Picus Mirandula, sed tanquam numen tutelare.

Pag. 59. v. 1. *Qui parti nomen posuit, qui condidit artem.*] Lege:

Quoi parti nomen posuit, qui condidit artem, *Octo topos.* —

vocatur hæc πραγματεία ὀκτάτοπος, vt XII locorum δωδεκάτοπος. Mirum vero ὀκτάτοπον tantum dici, quæ omnino δωδεκάτοπος sit. Nam octatopon plane designat versiculus:

Græcia voce sua titulum designat eundem.

Atqui & cardines quoque ipsos adiunxit. Est ergo δωδεκάτοπος. Sed non caret ratione. Nam cardines per se considerantur, octo topi autem sunt ad quatuor cardines κατά τι. cardinibus enim bini topi attribuuntur, quorum antecedens est ἀπόκλιμα, sequens ἐπαναφορά. Puta, nonus locus est ἀπόκλιμα decimi, vndecimus ἐπαναφορά. Non immerito igitur doctrina quatuor cardinum antecedit doctrinam octo toporum: quod octo topi sint sequela quatuor cardinum, bini nempe singulis attributi.

Ibid. *Quiparti.*] Vetus scriptura decepit semper librarios in hoc auctore *Qui* pro *Quoi*. Creberrimum hoc.

v. 2. *Octo tropos.*] Puer emendauerit *Octo topos*. Nam τόποι sunt, quos tractat. At bonus Bonincontrius agnoscit modos. Quis de fæce horum Genethliacorum, quorum maxima pars omnium bonarum literarum & imperita & hostis est, non rideat, si duodecim domos quis vocaret duodecim modos? Dignus flagro esset, qui ita loqueretur. Sed δωδεκάτροπος etiam pro δωδεκάτοπος imperiti librarii scripserant apud Demophilum, qui tamen tractat δωδεκατόπους. Quantum est imperitorum, & barbarorum, qui docere volunt, quod ipsi non intelligunt? videtur confundi solitum. Tam enim δωδεκάτοπος, quam δωδεκάτροπος dicitur continuo apud Vettium Valentem. Sed error est vulgi.

v. 3. *per quos Stellæ diuersa volantes.*] Scribe *volentes*. Diuersa volare qui Latine scit neque vsurpabit, neque probabit. Contra eleganter dictum stellæ diuersa volentes, & decernentes.

JOSE-

JOSEPHI SCALIGERI IVL. CÆS. F. CASTIGATIONES Et NOTÆ In SECVNDVM ISAGOGICVM M. MANILII.

Ic liber tanquam reliquum de ratiuncula alterum membrum institutionis absoluit. Nam τοῦ δωδεκατόπου reliquias in principio executus est: post quam ὡρογμαντείαν ad ephodum horoscopi inueniendi se confert. Ordo enim postulat vt post rationem τοῦ δωδεκατόπου explicatam, eius inuestigandi modum doceat.

v. 17. *vestros extendere fines.*] Gemblacensis:

——vestros extendere fines
Conor & indignos in carmine ducere cantus.

Bonincontrius:

En conor ad indignos. Sed Gemblacensis retinet vera vestigia elegantis lectionis. Legendum enim proculdubio:

——vestros extendere fines
Conor & inriguos in carmina ducere cantus.

Metaphora à fontibus, & riuis, quos specu & incili per arua deducunt. Inriguos semper illos veteres scripsisse sciunt antiquorum Codicum periti. Inriguos cantus dixit, vt Cor. Seuerus *Carmine inriguo.* Quid verius potest dici? Scribimus hæc doctis & veris Criticis, quos statim veritatis lumen afflabit.

v. 18. *inriguos.*] Ita scribebant, vt sciunt & mediocriter docti. Glossarium: *Endoribuum*, ἔνυδρον, κατάρρυτον. Lege: *Enderiguum* ἐνρεῖθρον, κατάρρειθρον.

v. 20. *Fulminis & flammas partusque.*] *Fulminis flammas partusque.* ἓν διὰ δυοῖν. familiarissimum schema Manilio, hoc est, partus sepultos in matre Semele fulminis flammis: vel gigantes partus Terræ in Terra matre sepultos. Sed melius de Semele intellexero.

v. 21. *Priamumque ferentem.*] Priamum ex Achillis tentorio cadauer Hectoris referentem.

v. 27. *Non annosa canam.*] Post x i x annum belli Messeniaci excisa fuit à Spartanis Messana. Propterea annosum bellum vocat. Tyrtæus:

ἀμφ' αὐτὴν δ' ἐμάχοντ' ἐννεακαίδεκ' ἔτη
νωλεμέως αἰεὶ ταλασίφρονα θυμὸν ἔχοντες
αἰχμηταὶ πατέρων ἡμετέρων πατέρες.
εἰκοστῷ δ' οἱ μὲν κατὰ πίονα ἔργα λιπόντες
φεῦγον Ἰθωμαίων ἐκ μεγάλων ὀρέων.

De Messanensibus Peloponnesi, non Siciliæ loqui, vt putat bonus Bonincontrius, operam lusero, si demonstrare velim, quum de eo nemo dubitet.

v. 28. *ereptaque fulmine flammis Mœnia Thebarum.*] Fulminato Capaneo vindicata est Thebanorum vrbs à flammis, quas ille minabatur Thebis. Inepta est scriptura Gemblacensis, & textus Bonincontrii:

—— *ereptaque flumina flammis.* quæ quidem Bonincontrius interpretatur de Lerna palude ab Hercule flammis exsiccata.

v. 29. *& victam, quæ vicerat, vrbem.*] Καδμεία νίκη. Propertius de eadem re:

—— *& semper prælia clade pari.* Suidas: ὅτι Θηβαῖοι νικήσαντες ὕστερον ὑπὸ τῶν Επιγόνων ἡττήθησαν. Plane idem, quod Manilius. Valde ridiculus est hic Bonincontrius.

Pag. 60. v. 1. *Immissumque fretum terris, iter æquoris vndis.*] τὴν γῆν πλώϊμον, καὶ τὴν θάλασσαν πορεύσιμον. Nam in Atho perforato immisit fretum: fretum autem Hellesponticum ponte iunxit.

v. 3. *Quam si tacta loquar.*] *Tacta* vocat res protritas, historias ab omnibus decantatas, quales iam recensuit. Horatius vocat publicam materiam. Origo, inquit, Romanæ gentis maiore otio, quam res vulgatæ, canenda, à me in aliud tempus differtur.

v. 11. *ignotaque nomina rerum.*] ξενόφωνα multa in hac arte.

v. 14. *quod nosse nimis.*] ex Gemblacensi totus locus ita distinguendus.

—— *quæ nosse nimis. quid? dicere, quantum est?*
Carmine quid proprio? pedibus quid iungere certis?

Multum variant à vulgatis: & quidem longe elegantius.

v. 18. *Troiamque cadentem.*] Gemblac. —— *Troiaque cadentes.*

v. 21. *Et si qua externa.*] Est παραίτησις τῆς τῶν ὀνομάτων ξενοφωνίας. Excusat nouitatem verborum. Sic Lucretius de patrii sermonis egestate conqueritur.

v. 22. *non omnia flecti.*] Non omnia peregrina verba flexum Romani idiomatis admittunt.

v. 25. *monstrata ministret Et det.*] Melius Gemblacensis: *monstrata ministrat Et dat.* ——

Pag. 61. v. 1. *Mutua in alterutrum.*] In alterutrum βαρβαρίζει. Nam de duobus tantum dicitur. At hic de quatuor elementis. Gemblacensis, *in alternum*, id est, ἐναλλὰξ, vt in vanum, μάτην.

Ibid. *Mutua in alternum.*] συζυγίαι τῶν στοιχείων.

v. 7. *Quæ summas operum partes.*] Opera Græci vocant πράξεις. Vnde ζώδια δίπρακτα, μονόπρακτα veteribus Astrologis. Ea Manilius vocat Athla. quod nomen apud alium artis magistrum non inuenies. Nam eius neque Ptolemæus, neque alii, Vettius Valens, Paulus Alexandrinus, Firmicus, Arabes, recentiores meminerunt. Sed ne doctis quidem suboluit de istis Athlis Manilianis. Nam πράξεων Græcis tantum, Latinis recentioribus Magisteriorum nomine nota sunt; quod ab Arabibus acceperunt. Athla Manilius vocat, quæ aliter ἐπιτηδεύματα. Latinis Studia, artes. Vulgo professiones in idiotismo dicimus. Sallustius pluribus circumscripsit: *Quæ homines arant, nauigant, ædificant.* Horum Athlorum peculiare thema editurus est nunc Manilius: cuius Horoscopus est Sors Fortunæ: de quo suo loco.

v. 9. *Quæ quasi per mediam Mundi præcordia partem.*] Præcordia Mundi Zodiacum vocat: vt in Shpæra Mundi: —*impensius ipsa*

Scire iuuat magni penitus præcordia Mundi.

v. 11. *Euincant Stellas.*] Quia nempe eueniat καὶ τοὺς ἀστέρας ὑπὸ τῶν ζωδίων, & vicissim τὰ ζώδια ὑπὸ τῶν ἀστέρων καθυπερτερεῖσθαι.

v. 12. *His regnum natura dedit.*] Gemblacensis, *His regimen.* Ita etiam Bonincontrius.

v. 13. *sanxitque per omnia.*] Ita hæc legenda sunt.

——*sanxitque per omnia, summam*

Vndique vti fati ratio traheretur in vnam.

Nam Gemblacensis etiam habebat *vndique vti fati.* In vnam summam, id est in δωδεκάτοπον τοῦ κλήρου τῆς τύχης. Quod sequentia declarant. omnium ἐπιτηδευμάτων rationem in vnam summam τῆς δωδεκατόπου coniecit.

v. 15. *Nam quodcunque genus rerum.*] Non erat alius interpres quærendus. Ipse his tribus versiculis rem summam complexus est. Docet enim, quid sit ἆθλον: & quid eius appellatione contineatur: vt melius doceri non potuerit.

v. 17. *Humana in vita poterant contingere sortem.*] Gemblacensis *sorte. Humana sorte*, id est humanitus.

v. 18. *Complexa est in tot partes.*] Gemblacensis: *Complexa est tot & in partes, quot est astra vocarant.* Sed legendum:

Complexa

Complexa est: tot & in partes, quod & astra notarat.

Nam vocandi verbum nullum locum hic habere potest.

v. 19. *Res posuit.*] Totus locus contaminatus est. Ita lege:

Nam quodcunque genus rerum, quodcunque laborum,
Quæque opera atque artes, quicunque per omnia casus
Humana in vita poterant contingere sorte,
Complexa est: tot & in partes, quod & astra notarat,
Res posuit, certasque vices.

Ibid. *sua nomina cuique.*] Lege *momina.* quæ in Sphæra mundi vocat pondera. ——*signorum pondera vires.* Nam ridiculum esset nominare ea, quibus iam nomina sunt. Si cui tamen videtur retinendum *nomina*, poterit similitudine loci, qui sequitur. ——*nomenque genusque.* Quanquam alia ratio est.

v. 21. *pars semper vt idem.*] Scribe —— *par semper vt eidem Confinis parti vicinis staret in aruis*, auctore Gemblacensi. Elegans metaphora ab agris vicinalibus. Hic sensus est: vt pars eidem parti confinis hæreret, vt aruus ager confini suo agro vicinus est.

v. 23. *Horum operum partes.*] *Horum operum sortes.* Gemblac.

Ibid. *Horum operum sortes ad singula signa locauit.*] διαίρεσις τῆς ἀθλιαλογικῆς θεωρίας. In hominis genitura duo præcipua considerantur: τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐπίκτητα. Quum dico σωματικὰ, etiam τὰ ψυχικὰ complector. Et, vt melius mentem Manilii aperiam duo themata hominis præcipua instituit: alterum genituræ, alterum actionum. In genitura τὰ σύμφυτα, hoc est, τὰ ψυχικὰ, καὶ τὰ σωματικὰ continentur: in actionibus τὰ ἐπίκτητα. In Genitura primus locus datur Horoscopo: in actionibus Sorti Fortunæ; qui est veluti actionum quidam Horoscopus. Hæc ita clara sunt, vt aliis demonstrationibus munienda non sint: in qua tamen re admodum pueriliter lapsus est Phœnix, delitiæ Musarum, atque alumnus Philosophiæ Picus Mirandula. Is putat ea, quæ Manilius mox expositurus est de themate actionum, ad thema genituræ referenda esse: neque aliud præter thema γενέσεως proponi à Manilio. Atqui longe differunt ista, vt dixi, tam mehercule, quam Horoscopus & Sors Fortunæ. Nam Bonincontrio semper ignoscimus si ei nihil horum suboluerit, quum ante nos nullus Mathematicus, ne gloriosuli quidem inter illos, quid essent Athla, sciuerint. quod dicimus inuiti: non quod tanti res sit: sed propter contemptores bonarum literarum, qui eas Grammaticam vocant.

v. 24. *Non vt in æterna cæli.*] Non semper sors Fortunæ omnium geniturarum eidem parti hæret. Non semper à simili parte deducitur. Quia enim à Sole interdiu, à Luna noctu deducitur: illa autem duo sidera non semper

 in omni

in omni genitura eundem locum obtinent, ita neque Sors Fortunæ in omni genitura eundem locum obtinebit.

v. 28. *Atque aliis alio.*] Atque aliis nascentibus ab alio signo Sors Fortunæ deduceretur, aliis ab alio. Sed Gemblacensis habet *alius*. Puto esse vestigium emendationis nostræ prioris, *alias*.

v. 29. *Vt caperet genitura nouam per sidera formam.*] Formam vocat Horoscopum. Nouam formam, sortem Fortunæ, qui est alter Horoscopus, quem ideo nouum vocat, quia prior est γενέσεως, iste Athlorum. Sic infra: *Has erit exoriens & pars & forma* — id est Horoscopus.

v. 30. *Nec tamen incerto.*]Ita tamen ne confunderet omnia; tum ordinem seruauit, ita tamen ne confusionem admitteret. Quot enim geniturarum Horoscopi, tot Sortes Fortunæ. Noua Sorte Fortunæ & nouæ quoque actiones exoriuntur. Sortem enim Fortunæ tanquam ducem sequuntur. Nam, vti diximus, in genitura τὰ ἐντὸς, in Athlis autem τὰ ἐκτὸς considerantur. Atque horum vtique Horoscopus dominus est, illorum Sors Fortunæ. Aliter Hermes ἐν χαρτῷ. Nam τὰ σωματικὰ τῷ ὡροσκόπῳ, τὰ ἐπικτητικὰ τῷ κλήρῳ τύχης, τὰ ψυχικὰ τῇ σελήνῃ, τὰς πράξεις τῷ μεσουρανήματι subiicit. Vt quum hæc sint quatuor in nascente consideranda, tot etiam noua themata instituenda sint: primum τῶν σωματικῶν, alterum τῶν ἐπικτήτων, tertium, τῶν ψυχικῶν, quartum τῶν πράξεων. Atque vt Horoscopus τῶν σωματικῶν dux est, ita τῶν ἐπικτήτων ὁ κλῆρος τύχης, τῶν ψυχικῶν ἡ σελήνη, τῶν πράξεων τὸ μεσουράνημα.

Pag. 62. v. 3. *In quibus omnis erit natura & condita summa.*] Repone ex Gemblacensi:

In quibus omnis erit Fortunæ condita summa.

v. 4. *Vt quum iam stellæ.*]Locus deploratissimus. Gemblacen. *vt sit quum stellæ.* Præit viam toti loco restituendo, qui pessime acceptus erat:

Has autem facies rerum per signa locatas,
In quibus omnis erit Fortunæ condita summa,
(Vt sit) quum stellæ septem læduntve, iuuantve,
Cardinibusve mouet diuina potentia Mundi:
Sic felix aut triste venit per singula fatum:
Talis & illius sors est speranda negotii.

Quum has facies rerum per signa locatas, id est, τὴν δωδεκάτοπον Sortis Fortunæ septem stellæ, vt fit, lædunt aut iuuant, aut varia potentia cardinum mundi mouet, pro vt, inquam, læduntur aut iuuantur à stellarum suffragiis, aut factionibus, perinde erit felix aut triste fatum: perinde quoque erit aliter atque aliter tale negotium. Obscurissimus erat locus, & quem olim non capiebamus bonorum codicum ope destituti. Bene illi consultum est nunc.

Ibid. *quum stellæ septem læduntve iuuantve.*] Non omnibus obuium, quid

quid velit Manilius. Constituto Themate Sortis Fortunæ, perinde septem stellarum Sortes ducebantur, vt Sors Fortunæ in genitura. Sors Saturni dicebatur *νέμεσις*, Iouis *νίκη*, Martis *τόλμα*, Solis *ἀγαθοδαίμων*, Veneris *ἔρως*, Mercurii *ἀνάγκη*, Lunæ *ἀγαθὴ τύχη*. De quibus omnibus egerat in libro suo illi rei dicato Trismegistus, cui libro nomen fecerat *πανάρετος*. Prout igitur bonum locum maleficæ stellæ sors, aut malum beneuolæ contigerit, ita erit fatum felix, aut triste, ita erit sors illius negotii speranda. Quomodo autem Sortes septem errantium ducendæ sint, docerem nisi superuacuum existimarem.

οἱ ἑπτὰ κλῆροι ἐν τῇ παναρέτῳ Τρισμεγίστ.

♄	*νέμεσις*
♃	*νίκη*
♂	*τόλμα*
☉	*ἀγαθοδαίμων*
♀	*ἔρως*
☿	*ἀνάγκη*
☽	*ἀγαθὴ τύχη.*

v. 5. *diuina potentia Mundi.*] videtur Manilius scripsisse *diuisa potentia.*

v. 6. *Sic felix aut triste.*] vel, *Si felix.* Vtrunque bene. Malim, *Si felix,*

v. 10. *vt pateat positura operum.*] Positura, *θέμα* ad verbum.

v. 11. *Fortuna Sors prima data est.*] In Gemblacensi hic appositus erat in margine titulus: FORTVNÆ LOCVS. Est autem *ὁ κλῆρος τύχης* vicem Horoscopi in positura operum.

v. 13. *Fundamenta domus.*] *τὰ θεμέλια κὴ ἔγγαια*, opes. Ptolem. Paulus Alexand.

Ibid. *domuique hærentia cuncta.*] *ἐνδομένεια.* Paulus Alexandrinus. Male, meo iudicio, codex Gemblacensis:

—— *dominoque hærentia canta*; Monui, quod qui pruritu correctionum tentantur, possent hanc lectionem admittere, & inuita Minerua interpretari.

v. 14. *qui sit consensus in aruis.*] Legebamus olim *contentus*, non male. Bene enim nobis suspectus fuit locus de vitio. Sed melius Gemblacensis: *qui sit concessus.* Eandem lectionem habet alter manuscriptus.

Ibid. *qui sit concessus in aruis.*] Ad verbum *τὰ ἔγγαια.* Paul. Alex.

v. 18. *Quaque peregrinas.*] Gemblacensis: *Quaque peregrinas.* Neutrum bene. optime olim emendauimus:

Quodque peregrinas inter versantibus vrbes
Accidere assueuit. —— Hæc secunda sedes est militiæ, & peregrinationis. Sententia etiam puero perspicua.

v. 19. *titulo comprehenditur vno.*] Duæ res vno titulo, militia, & omnis peregrinatio. Vide quam stolide facerem, si alterum membrum de militia acciperem, quod stulti quidam fecerunt. Quam ineptum genus loquendi, Militia accipere assueuit versantibus inter vrbes. Omnem stultitiam vincere, mi-

ret, militiam versari inter vrbes. Tantum abest, vt potius militiam vrbanam sequenti loco ponat. Vides absurditatem. Quicquid igitur obuenit nobis tam militiæ, quam inter peregrinas vrbes versantibus, hoc omne comprehenditur vno hoc loco: quæ est secunda sedes thematis Sortis Fortunæ.

v. 20. *Tertia ad vrbanos.*] Titulus in Gemblacensi: MILITIA TOGATA.

v. 22. *fideique tenet parentia vincla.*] Fidei vincla. τὰ νόμιμα τῆς προστασίας in legibus Atticis, quæ fidei nomine comprehenduntur. Terentius:

Thais patri se commendauit. in clientelam & fidem
Nobis dedit se. ——— vincla iure Romano dixit, de necessitudine inter clientes & patronos. Posteriores Græci voce Romana hoc ius πατρωνείαν vocant, in quibus Paulus Alexand.

v. 25. *quum mundus consonet.*] Scribe *consonat.* quandocunque fauent astra. familiare Manilio. Infra:

——— *vtcunque regunt dominantia sidera* ———
Item: ——— *mouent vt mundum sidera cunque.*

v. 28. *Rostrisque loquentem Impositum.*] Si mendo locus vacat, *loquentem* noue dixerit, pro oratore, τὸν δημηγόρον. ῥήτωρ ad verbum est Loquens, Locutor. Et in Teutonismo Germanico ita vocatur. Sed videtur exulceratus locus. Gemblacensis suspicionem auget. Ita enim habet:
— *rostroque loquentis Imposita.* Nunquam probaui *loquentem Impositum rostris.* Sed proba est sententia ex vestigiis Gemblacensis:

Pendentemque reum lingua, rostrisque loquentem
In posita, & populo nudantem condita iura.

Patronum orantem, & eius lingua pendentem reum, atque adeo Tribunum plebis aut alium quempiam ὀχλοκόπον è Rostris perorantem in iura posita, & vetus ius ac iam conditum ac receptum populo explicantem, puta Ciceronem agrarias leges propositas antiquantem, & veteres explicantem. Opponit posita iura conditis, id est, promulgatam legem receptæ. In secunda Institutione:

His etiam legum tabulas, & condita iura *Nouerit.* ———

v. 29. *In posita.*] *Posita iura*, leges trinundino promulgatas. Infra plane idem extulit:

Quicquid propositas inter facundia leges *Efficit.* ———

Ibid. *condita iura.*] Leges antiquas. Locus erat intricatissimus.

v. 30. *Atque expensa.*] *Expensa* examinata. Ausonius:

Quas modo solicitis nequeas expendere nugis.

v. 31. *Quum iudex vero.*] Scribe ex Gembl. *Quum iudex veri.* Quum, inquit, iudex veri ad verum tuendum nullum aliud externum auxilium aduocat, præter ipsum verum. Nam veritas ipsa satis est per se ad se ipsam defendendam.

Pag. 63.

Pag. 63. v. 1. *Atque vtcunque gerunt.*] Manifesto legendum,

Atque vtcunque regunt. —

Ibid. *dominantia sidera, manant.*] Gemblacensis optime: *dominantia sidera, parent.* Non opus habet doctore. Ineptissime hæc reformauit Bonincontrius:

Atque vtcunque manent dominantia sidera, ducunt.

v. 3. *Et socios tenet & comites atque hospitium vna.*] Non probo lectionem Gemblacensis: *Et socios tenet & comitantes hospitiis vna.* Vulgatæ accedimus.

v. 5. *In sexta diues.*] Bonincontrius stolide interpolauit, *In sexta seruum.*

v. 13. *nonus locus occupat omnem Fatorum seriem.*] Scribe, *Natorum seriem.* Ait enim eo τὴν παιδοτροφίαν omnem καὶ ἀνατροφὴν contineri.

v. 15. *Omniaque intrantum.*] Qui nascuntur, non intrant, sed prodeunt in lucem. Vnde γένεσις ab Astrologis dicitur ἐκτροπὴ, id est, exitus. vt etiam vertunt Arabes. Ineptum ergo *intrantum*, quod proculdubio falsum. Manilius enim scripsit *Infantum.*

Ibid. *Omniaque infantum mixta nutritia turba.*] Omnia nutritia mixta infantum turba. Continet enim τεκνοτροφίαν, καὶ τὰ θρεπτήρια. Nam τὰ τροφεῖα, ἤτοι θρεπτήρια dicuntur nutritia. Alibi:

Et precium cælo sua per nutritia ferre.

Sed proculdubio hic per nutritia intelligitur ἀνατροφὴ, παιδοτροφία, non τὰ θρεπτήρια. Igitur, inquit, continetur educatio liberorum simul cum infantibus ipsis.

v. 17. *In quo seruorum mores & qualibet omnis.*] Atqui de seruis in officio continendis postea dicit. Bis ergo idem dixisset. Ne igitur ταυτολογεῖν auctorem nostrum putemus, consulamus Gemblacensem. In eo ita scriptum fuit:

In quo sortium rumores æqualibus omnis.

Textus Bonincontrii:

In quo sortitur mores & qualibet omnis.

In vtroque aliter extant vestigia veri. Scripsit Manil.

In quo sortimur mores, & qualibus omnis
Formetur domus exemplis. ———

v. 23. *Nunc oppressa mouent.*] Vitiosam interpunctionem restituo:

Quaque valetudo veniat nunc libera morbis,
Nunc oppressa, mouent vt mundum sidera cunque.

Ibid. *mouent vt mundum sidera cunque.*] Paulo ante:

Sidera vt inclinant vires, & templa gubernant.

Ter aut quater in hoc tractatu habes similem clausulam.

v. 24. *Non alias sedes.*] vestigia priscæ scripturæ,

Non

Non alia est sedes.— vt supra: *qua condita pars est.* Ergo:
Non alia est sedes, tempusve genusve medendi Qua sibi deposcat.

Ibid. *Non alia est sedes.*] ὁ ἐπιλογισμὸς τῶν πρακτέων in ea est. Vulgo Electionem vocant. cuius πραγματείας prope ad insaniam studiosi sunt Arabes.

v. 31. *seu ferat officium.*] vt togati salutatores Martiali.

Ibid. *nutus blanditur in omnes.*] Melius Gemblacensis:
—nutus blanditus in omnes.

Pag. 64. v. 1. *Seu Cererem plenam, vincentemque horrea messem.*] Mendosum tinniunt. Gemblacensis, & alter manuscriptus:
Seu Cererem plena vincentem credita messe. Ita repone.

v. 6. *quum pandere rerum*] *Quum pandere earum*: scilicet Stellarum. Sed vtinam comparerent ea.

v. 7. *Incipiam effectus.*] *Pandere incipiam* ἀρχαΐζει, id est pandam. Catullus:
——quem tu diligere inciperes. id est, diligeres. Infra:
Et ne forte vagus Fortunæ quærere sedem Incipias.—
id est, quæras.

v. 9. *Et quoniam toto digestos.*] Ita interpunges:
Et quoniam toto digestos orbe labores
Nominaque in numerum, viresque exegimus omnes
(Athla vocant Græci) quæ cuncta negotia rerum
In genera & partes bis sex diuisa cohærent:
Nunc quibus ascendant signis quandoque canendum est.

Ibid. *toto digestos orbe.*] *Orbe*, Circulo Zodiaci: cuius diuisione fiunt XII. domicilia. Hactenus ἆθλα τὰ δωδεκατόπα. Primus igitur locus est κλῆρος τύχης, & continet in se κτητικὴν, καὶ γεωργικὴν, καὶ οἰκοδομικήν. Dupliciter ἡ τύχη consideratur. Aut enim circa animum, & vocatur cum adiectione τύχη ἀξιωματικὴ. aut circa corpus, & dicitur κτητικὴ de qua nunc agimus. Nam alteram, hoc est, τὴν ἀξιωματικὴν, ponit octauo loco. Secundus locus τὴν ἀποδημητικὴν, καὶ τὰς στρατείας, καὶ τὰς ξενιτείας. Tertius τὴν πολιτικὴν, καὶ τὰς προστασίας. Quartus τὴν δικανικὴν, καὶ τὴν νομοθετικὴν, καὶ τὴν δημηγορικήν. Quintus, συμβιωτικὴν γαμικὴν, καὶ συμπλοκὰς, καὶ συναρμογὰς φίλας, καὶ τὰς συγγενείας, καὶ τὰς προξενίας. Sextus τὴν πορισικὴν, καὶ τὴν χρηματιστικήν. Septimus τὰ τοῦ βίου ἐπιφορὰν καὶ ἐπικίνδυνα. Octauus, τὴν ἀξιωματικὴν, καὶ τὴν δημηγορίαν. Nonus, τὴν ἀνατροφὴν, καὶ τὴν τεκνοτροφίαν, καὶ τὴν παιδαγωγικήν. Decimus τὴν βιωτικὴν, καὶ τὴν οἰκοδεσποτικήν. Vndecimus τὴν διαιτικὴν, καὶ τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα. Duodecimus τὰς εὐχάς.

v. 10. *Nominaque in numerum.*] Malim *Momina*. Sæpe hæc duo coniungit, momina & vires. Sed quidam dicent excusari posse. Maneat ergo securum in sede sua.

v. 11. *Athla vocant Græi.*] Quot Herculis Athla, tot vitæ humanæ attribuunt.

buunt. Sunt autem omnia, quæcunque homines facere, aut pati possunt. Apud vnicum Manilium rei huius memoria seruata. ne miremur hactenus ignoratam fuisse.

v. 13. *Nunc quibus ascendant signis quandoque tenendum est.*] *Quibus quandoque, Quod quandoque* Manilianum. Infra:

Quod quandoque vadis emissum redditur orbi. De quo genere loquendi supra monuimus. In carmine, quo Deos euocabant Romani, apud Macrobium: *illis legibus, quibus quandoque sunt maxime hostes deuoti.*

v. 14. *Perpetuas neque enim sedes.*] Satis supra idem inculcarat:

Non vt in æterna cæli statione manerent.

v. 15. *sed tempora mutant.*] Scribe, *sed tempore mutant.* Iam dixit in illis:

—*sed tempore sedes Nascentum acciperent varias.*—

v. 17. *Incolumis tamen vt maneat.*] Sufficiebat, quod dixerat supra:

Nec tamen incerto confunderet omnia motu.

Quamuis, inquit, ambulatoria sunt καὶ μεταβατικά, tamen saluo ordine variant. Sequuntur enim ducem κλῆρον τύχης, qui, vt toties diximus, alter Horoscopus est.

v. 18. *ne falsa varia.*] Scribo, *ne falsa variet.*

v. 19. *Si sua quenque voles reuocare ad fata laborem.*] Vt extremo priore libro inuento Horoscopo, τὸ δωδεκάτοπον instituere docuit: sic in hoc, inuento loco Fortunæ, quomodo XII Athla collocanda sint, & quid quæque sedes siue domicilium cuiusque Athli significet, indicabit. Vnde constare potest quam falsi sint duo illustres viri, Picus Mirandula, & Iohannes de Rojas Hispanus, quibus hæc Athla Maniliana nihil aliud esse, videntur, quam Thema genituræ, siue ἡ δωδεκάτοπος τῆς γενέσεως, quæ longe inter se differunt: quum prima sedes τοῦ δωδεκατόπου γενεθλιακῆς sit Horoscopus. prima sedes autem δωδεκατόπου τῶν ἄθλων sit κλῆρος τύχης: qui est alter Horoscopus Athlorum. Quia igitur omnes docti, vt video, ignoratione Athlorum, rei antiquissimæ, hunc locum Manilii non assequuntur, nos quemadmodum primi doctrinam Athlorum ab obliuione vindicauimus, ita eius δωδεκάτοπον infra subiecimus cum Dodecatopo genituræ, vt lectores manifestum vtriusque rei discrimen animaduertere possint. inscitiam Bonincontrii, qui hic putat de themate genituræ agi excusat error illorum duorum summorum virorum, de quibus iam mentio à nobis facta.

v. 21. *Quæ primo pars est numerosis dicta sub Athlis.*] Paruo discrimine legendum:

Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis.

Quæ, inquit, pars ita cognominata, nempe PARS FORTVNÆ, vel quod idem est, SORS FORTVNÆ est primo numero sub Athlorum Dodecatopo.

Ibid. *Quæ primo pars est numero sic dicta sub Athlis.*] Primo igitur inuestigandus κλῆρος τύχης: quo inuento, cætera disponenda, vt in themate genituræ fit. Ex his videmus, tempore Manilii maiorem rationem fuisse τοῦ δωδεκατόπου τῶν ἄθλων, quam τοῦ δωδεκατόπου τῆς γενέσεως: & quidem thema genituræ ad Sortem Fortunæ indagandam, thema autem Sortis Fortunæ ad apotelesmata institui solitum. Quod accurate notandum.

v. 23. *Cætera prædicto.*] Aperte iubet τὴν τῶν ἄθλων δωδεκάτοπον à Sorte Fortunæ numerare, ac nouum Thema instituere. Neque profecto aliter sensit Ptolemæus in istis: τὰ μὲν οὖν τῆς κτήσεως, ὁποῖά τινα ἔσται, ληπτέον ἀπὸ τοῦ καλουμένου κλήρου τύχης. Nam sane prima sedes, quæ est κλῆρος τύχης, apud Manilium continet fundamenta domus, domuique hærentia cuncta. His enim τὰ τῆς κτήσεως, quæ proponit Ptolemæus, intelliguntur. Ideo vocatur σεληνιακὸς ὡροσκόπος Quare sine dubio Ptolemæus κλῆρον τύχης accipit pro horoscopo noui thematis.

Ibid. *Cætera prædicto subeuntibus ordine signis.*] Aperte æqualem modum instituendi thematis intelligit, à simili parte, ad similem. Nam nullum alium nouit Manilius, neque pleraque omnis vetustas.

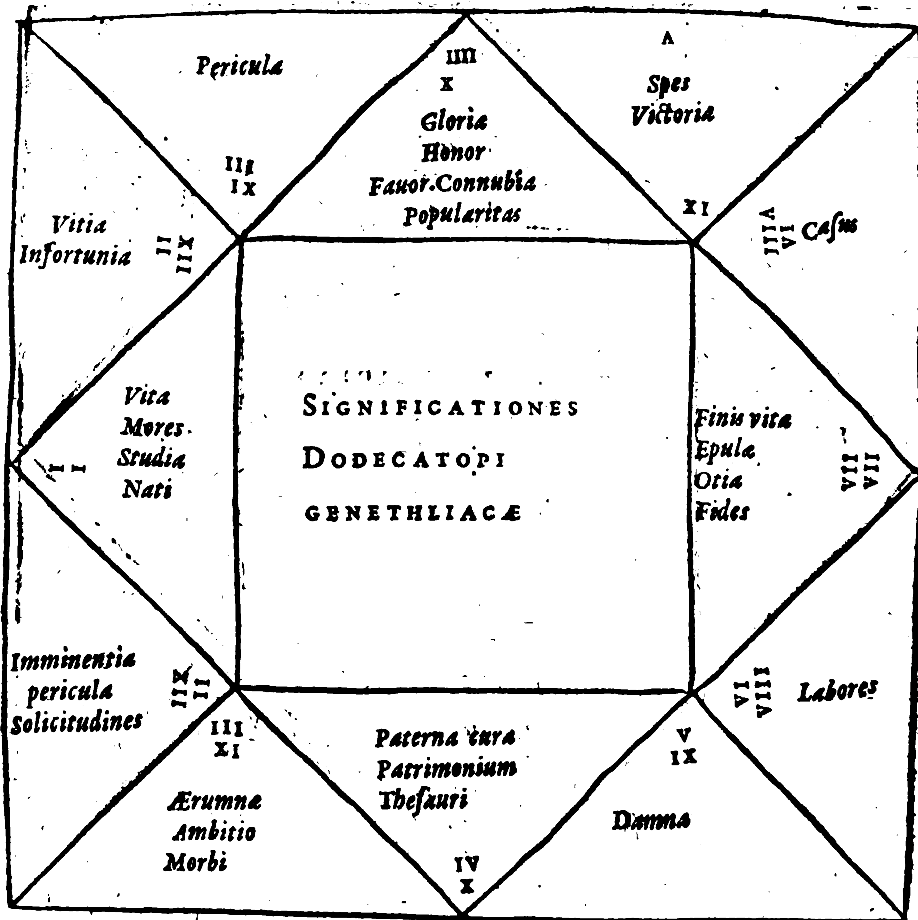
v. 25. *Et ne forte vagus natura.*] Res ipsa cogit legere *Fortunæ quærere sedem.* Sic supra: *In quibus omnis erit Natura condita summa*, perperam legi naturæ pro fortunæ tam ratio, quam vetus codex docet. *Quærere incipias*, ἀρχαϊκῶς, quæras.

v. 26. *duplicem certa ratione capesse.*] Duplex κλῆρος τύχης, ἡμερινὸς καὶ νυκτερινός. quod & ex verbis Petosiridis & Necepso, quæ infra producemus, patebit.

v. 27. *percepto tempore forma Constiterit.*] Nascentis forma, horoscopus.

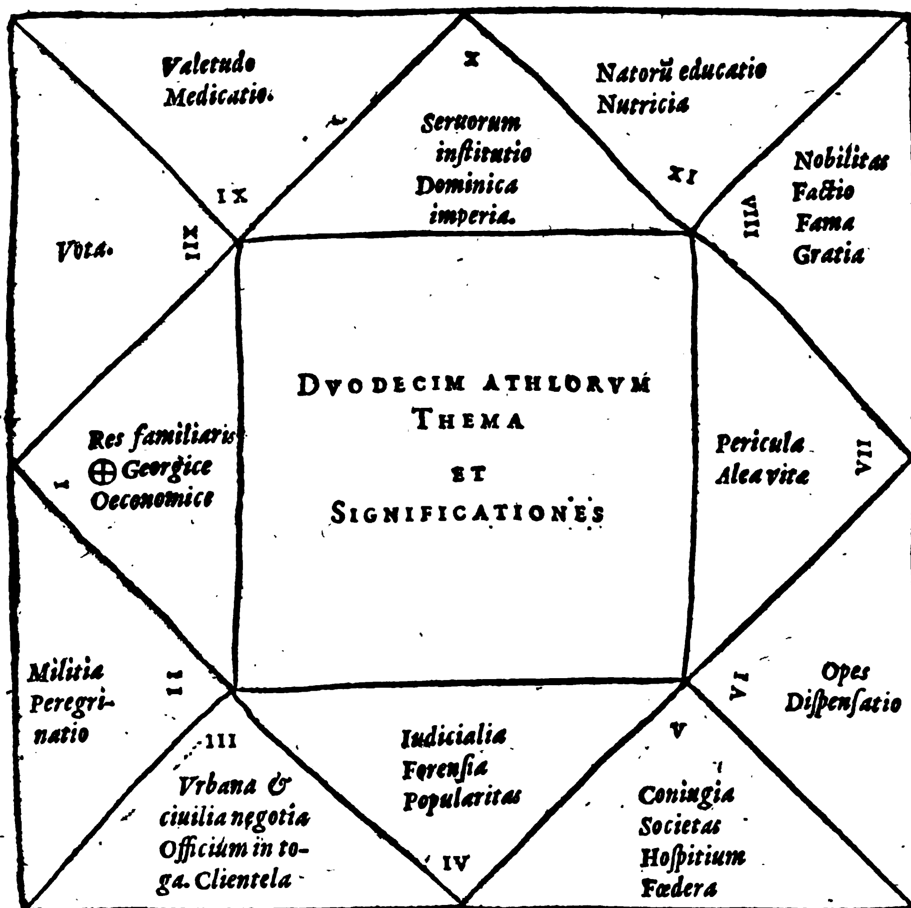
v. 28. *cæli stellis ad signa locatis.*] Instituto themate. Thema est positus

stellarum,

stellarum,& constellatio genituræ. Glossæ, σχῆμα ἀνθρώπου, constellatio. Suetonius. *Tantam mox fiduciam fati habuit, vt thema suum vulgauerit* Inde figura geneseos dicitur etiam Thema.

v. 29. *Transuersa Phœbus.*] Si Sol erit in supremo hemisphærio, ab oriente per meridiem, ad occidentem, erit diurna genitura: sin ab occidente, per imum cælum, ad orientem, erit in infimo hemisphærio, & proinde erit nocturna genitura.

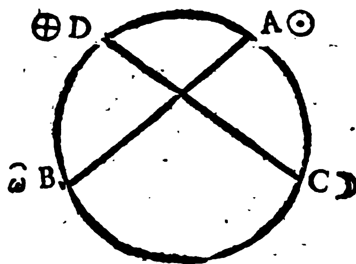

Pag. 65. v. 3. *Tunc si forte dies.*] In diurna genitura hoc modo progredere. A Sole, ad Lunam per signa consequentia numera. Eas partes abiice ab Horoscopo: id est, numera per signa consequentia, initio facto ab Horoscopo. Hoc enim Manilius vocat deducere, & Græci ἐκβάλλειν. In quo te destituet numerus, ibi erit Sors Fortunæ. Ascendat 17. 4′ Tauri. Locus Lunæ sit in 13. 6′ Cancri: Solis in 4. 9′ Capricorni. Distantia Solis à Luna per signa consequentia, grad. 188. 57′. quam si ab

si ab horoscopo numerauero, numerus destituet me in 26. 1′ Scorpii. Itaque grad. 26. 1′, Scorpii est locus Sortis Fortunæ. Hermes in Carpo: ὅτι βουλόμεθα ποιῆσαι τὸ ἀκίνητον τὸν κλῆρον τῆς τύχης ἐν ὅλῳ τῷ ἐνιαυτῷ τῆς ἐνδημαγῆς, λαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἐπὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ ἴσα ἀπὸ τοῦ ὡροσκόπου. Petosiris & Necepso disertius: ὅταν κλῆρον τύχης λαμβάνῃς, ἡμέρας μὲν ἀπὸ ἡλίου ἐπὶ σελήνην ἀρίθμει, καὶ τὰ ἴσα ἀπὸ ὡροσκόπου ἐπὶ τὰ ἑπόμενα τῶν ζῳδίων ἀπόλυε. Recentiores Magistri faciliorem viam insistunt. Locum Solis à Loco Lunæ detrahunt. Reliquum est distantia Solis à Luna: quæ distantia ad Horoscopum adiecta desinit in loco Sortis Fortunæ. In nostro exemplo: Locus Lunæ, grad. 103. 6′. Solis, 274. 9′. Abiicio locum Solis à loco Lunæ, accommodato asse circuli. Relinquuntur grad. 188. 57′, distantia Solis à Luna, vt antea.

v. 4. *à Sole ad Lunam.*] κατὰ τὰ ἑπόμενα scilicet: per consequentiam Signorum. Hoc enim addiderunt Theoremati Petosiris & Necepso.

v. 5. *ortiuo totidem de cardine duces.*] Abiicies ab Horoscopo secundum signa consequentia, infra Orizontem imum cælum versus. In nostro exemplo distantia Solis à Luna gradus 188. 57′. Is arcus ab Horoscopo per signorum consequentiam putatus desinit in gradu 26. 1′ Scorpii. Ibi est Sors Fortunæ. Itaque Sors Fortunæ est veluti Lunaris Horoscopus, vt scribit Ptolemæus. ἵνα ὃν ἔχει λόγον καὶ σχηματισμὸν ὁ ἥλιος πρὸς τὸν ἀνατολικὸν ὁρίζοντα, τοῦτον ἔχῃ καὶ ἡ σελήνη πρὸς τὸν κλῆρον τῆς τύχης, καὶ ᾖ ὥσπερ σεληνιακὸς ὡροσκόπος. Eam configurationem Solis cum Horoscopo pro portione respondentem ei, quam habet Luna cum Sorte Fortunæ exprimet longe melius subiecta figura. Esto circulus, in quo ab A, ad B, item à C, ad D, æquales lineæ ducantur. Quia peripheriæ ADB, DAC æqualibus rectis AB, DC subtensæ

sunt æquales, remoto communi DA, reliquæ DB, AC erunt æquales, & proinde ADBC, BCAD. erunt æquales. Sit ergo C locus Lunæ, A Solis, D Sortis Fortunæ, B Horoscopi. Distantia Solis à Luna, hoc est, peripheria ADBC, numerata à puncto B versus C, desinet in D; & quantum erit interuallum Lunæ à Sole, tantum erit Sortis Fortunæ ab Horoscopo. Hoc est, quantum erit interuallum CA, tantum erit DB. Et propterea qui σχηματισμὸς est τοῦ ἡλίου, hoc est, τοῦ A πρὸς τὸν ἀνατολικὸν ὁρίζοντα, hoc est, πρὸς τὸ B, τοῦτον ἔχει καὶ ἡ σελήνη, hoc est, τὸ C, πρὸς τὸν κλῆρον τῆς τύχης, hoc est, πρὸς τὸ D. Hæc est mens Ptolemæi.

v. 7. *In quodcunque igitur.*] Ptolemæus: ὅπου δ' ἂν ἐκπίπτῃ ὁ ἀριθμὸς, ἐκείνην τὴν μοῖραν τοῦ δωδεκατημορίου καὶ τὸν τόπον φαμὲν ἐπέχειν τὸν κλῆρον τῆς τύχης.

v. 8. *Surgunt tum cetera signis.*] Cetera signa sequenti ordine Sortem Fortunæ, tanquam Horoscopum. Tauro primam sedem obtinente, secundam habebunt Gemini. In exemplo nostro Sors Fortunæ cecidit in 26. 1′ Scorpii. Igitur in positura Athlorum prima domus incipiet à 26. 1 Scorpii, Secunda 26. 1 Sagittarii. Tertia 26. 1 Capricorni. & ita deinceps secundum æqualem distributionem, quam faciebant veteres illi, vt supra copiose demonstrauimus.

v. 10. *At quum obducta nigris.*] Mirum hunc versiculum longe aliter concipi in Textu Bonincontrii:

At quum subiectis orbem nox tinxerit alis.

v. 10. *At quum obducta nigris.*] Aliud exemplum. Duos enim κλήρους τύχης dixit, ἡμερινὸν καὶ νυκτερινόν. Quomodo in diurna genitura consequeris Sortem Fortunæ, docuit. Nunc docet in nocturna genitura quomodo habeas.

v. 11. *qui tum materna excesserit aluo.*] Ἐκτλὼ excessum ab aluo vocant magistri artis.

v. 12. *Verte vias sicut.*] Petosiris & Necepso: ὅταν κλῆρον τύχης λαμβάνῃς, ἡμέρας μὲν ἀπὸ ἡλίου ἐπὶ σελήνην ἀρίθμει, καὶ τὰ ἴσα ἀπὸ ὡροσκόπου ἐπὶ τὰ ἑπόμενα τῶν ζωδίων ἀπόλυε· νυκτὸς δὲ ἀνάπαλιν. Quod igitur illi Ægyptii dicunt ἀνάπαλιν, hoc Manilius dicit *Verte vias*: quod quidem ita Græci Magistri exponunt. τὸ ἀνάπαλιν δὲ τί ἐστιν; ἵνα ἀπὸ σελήνης ἐπὶ ἥλιον ποιήσῃς, καὶ μὴ εἰς τὰ ἑπόμενα, ἀλλὰ εἰς τὰ ἡγούμενα ἀπολύσῃς. Nimirum contrario ordine μεθοδευτέον docet. In diurna genitura sumebatur distantia Solis à Luna, hoc est, peripheria ADBC. In nocturna contra sumitur distantia Lunæ à Sole, nimirum peripheria CA. In diurna genitura reiiciebatur ab Horoscopo in consequentia. Nimirum peripheria ADBC putabatur a B, donec per CA desineret in D. At in nocturna genitura distantia Lunæ CA reiicitur in antecedentia, hoc est, a B, ad D. Recte igitur ἀνάπαλιν, & *Verte vias.* Esto igitur Sol in 21. 49 Leonis. Luna in 26, 31′ Virginis. Horoscopus in 1, 0′ Leonis. Distantia Lunæ à Sole 325, 18. quæ detracta de Horoscopo, hoc est, in antecedentia signorum putata relinquit gradus 155. 42′. hoc est, 5. 42 Virginis. Ex hoc circulo, quem proposuimus, fortasse manauerit character vulgaris Sortis Fortunæ, quem ita designant ⊕, nisi sit Thema ipsum Athlorum in quatuor cardines sectum: vel, quod omnino verum puto, quia sortes omnes ligneæ, vel eburneæ ita scalperentur.

v. 16. *Tot numerare iubet fulgens Horoscopus à se.*] In antecedentia, non in consequentia, à B, ad D. Nam Manilius domus quidem ipsas primam, secundam, tertiam secundum signa consequentia vocat, vt vulgus solet. Sed tamen ordinem domorum eum esse censet, non qui à numero secundum signo-

signorum consequentium, sed qui à motu cæli censetur, secundum antecedentia. quod in significationibus τοῦ δωδεκατόπου genituræ in fine superioris libri, item in Dodecatopo Athlorum, non semel profitetur. In diurna igitur genitura Manilius iubet distantiam Solis à Luna, nempe arcum A D B C, à puncto B putare ad D: In nocturna autem distantiam Lunæ à Sole, arcum C A, à puncto B, ad D, putare. Atqui idem est. Quid enim interest distantiam Solis a Luna per signa consequentia sumptam ab horoscopo in consequentia numerare, aut distantiam Lunæ à Sole per antecedentia, ab horoscopo in antecedentia quoque putare, si eadem res, methodus diuersa? Itaque frustra sunt Petosiris & Necepso, qui rem diuersam putarunt, & Manilium nostrum fugit ratio, qui diuersas Sortes Fortunæ censet, nocturnam & diurnam. Sat enim est tam in nocturna, quam diurna genitura loco Solis detracto à loco Lunæ, reliquum ab horoscopo in consequentia numerare. Itaque optime omnium Ptolemæus: κλῆρον μέν τοι τύχης συνάγομεν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ πάντοτε τῶν μοιρῶν καὶ ἡμέρας καὶ νυκτὸς τοῦ ἀπὸ ἡλίου ἐπὶ σελήνην. καὶ τὰς ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τοῦ ὡροσκόπου ἐπὶ τὰ ἑπόμενα τῶν ζωδίων. Ergo καὶ τὸν ἡμέρας καὶ τὸν νυκτὸς eandem sortem Fortunæ esse dicit, atque vna tantum methodo indagandum. Non enim duo sunt κλῆροι τύχης, vt ridicule vult noster, sed duæ methodi vnius κλήρου τύχης, quæ eodem recidat.

V. 17. *Hunc Fortuna locum teneat.*] *Fortuna* Sors Fortunæ. prima sedes, inquit, detur Sorti Fortunæ. Cæteræ sedes cæteris Athlis secundum ordinem signorum. Vides manifesto æqualem modum intelligi. Idem supra:

Cætera prædicto subeuntibus ordine signis
Coniungens, teneant proprias vt singula sedes.

V. 19. *Forsitan & quaras.*] Neque Athla sine sorte Fortunæ, neque Sors Fortunæ sine Horoscopo indagari potest. Nam Athlorum Sors Fortunæ, & Sortis Fortunæ Horoscopus dux est. Necessario igitur prius Horoscopus habendus, deinde Sors Fortunæ, quæ sine eo frustra indagatur.

V. 20. *Qua ratione queas natalis.*] Ineptissime, vt & cæco paret. Felicissime olim nobis succurrit legere:

Qua ratione queas à tali tempore nati
Exprimere immerso surgentem Horoscopon orbe.

quo nihil verius excogitari potuit. *A tali tempore*, ἀπὸ τοῦ δοθέντος χρόνου. Sic infra ad eundem modum, ad eandem sententiam:

——*variasque referre* *Sub tali regione dies.* — ἐν τῷ δοθέντι κλίματι. Talis ὁ δεῖνα. Ausonius:

Et quicquid vacuum bellua talis habet.

τὸ δεῖνα θηρίον. Et potest quoque legi *à talis.* τοῦ δεῖνα.

Ibid.

Ibid. *Qua ratione quaeas à talis tempore nati.*] Ephodus ad Horoscopum indagandum.

v. 21. *Exprimere immenso.*] Lege *immerso.*

v. 22. *Quod nisi substellis visus ratione tenetur.*] Ita habent manuscripti duo, Gemblacensis, & alter, item textus Bonincontrii. Solennis error veterum librariorum *substelis* pro *subtilis.* Sciunt hoc qui veteres libros triuerunt. Itaque olim non absurde legebamus:

Quod nisi subtilis visus ratione tuetur.

Quod sane reiici non poterat, nisi Gemblacensis partim iuuaret, partim reclamaret. Ibi enim conceptum est:

Quod nisi substellis visum ratione tenetur.

Itaque minimum laborem reliquit ad verum eruendum. Legendum enim:

Quod nisi subtili visum ratione tenetur,
Fundamenta ruunt artis, nec consonat ordo.

Ita vetus coniectura nostra, adiuta ope codicis Gemblacensis veram sententiam huius loci restituit. Quam ineptum sit sub stellis horoscopum indagare, sciunt qui sine risu hæc audire non possent. Quod, inquit, visum & consideratum subtili ratione nisi tenetur, fundamenta ruunt artis.

v. 23. *Fundamenta ruunt artis.*] Quid enim horoscopus aliud, quam fundamentum? Imo, vt diximus, βάσις καὶ πρωτοστάσιον à Paulo Alexandrino vocatur. Corruente igitur artis fundamento artem quoque ipsam corruere necesse. Græci: πρώτη ἀρχὴ πάντων καὶ ῥίζα ὁ ὡροσκόπος παρὰ τοῖς ἀποτελεσματικοῖς ὀνομάζεται. τούτου τοίνυν ἡμαρτημένου, ἀνάγκη πάντα τὰ ἄλλα αὐτῷ συναμαρτάνεσθαι, κατορθουμένου δὲ, συγκατορθοῦσθαι. Quæ quid aliud quam Manilium interpretantur?

v. 24. *Cardinibus quoniam falsis.*] Falsos cardines, hoc est, fallaces vocat, nimirum propter mobilitatem καὶ τὸ μεταβατικόν. Nam τὸ *Falsum* hoc significat apud hunc nostrum, vt:

—*falsi fallacia Mundi*: quemadmodum paulo ante mundum *mentiri faciem* dixit. Neque tantum διὰ τὸ μεταβατικὸν falsos vocat: sed etiam quia fere semper inæquales, vt supra notauimus. Nam circulus magnus per punctum Eclipticæ transiens & Meridianum ad angulos rectos in polo Mundi secans inæquales tetrantes Zodiaci facit nunc maiores xc graduum, nunc minores.

Ibid. *qui cuncta gubernant.*] Inuento Horoscopo tandiu Sphæram solidam voluebant, quoad punctum Eclipticæ datum ortiuo Orizonti admouerent. Vnde fiebat, vt circulus magnus, qui ad polos, Mundi Meridianum ad rectos angulos secat ad contactum ortiui Orizontis tetrantes, vt dixi,

vt dixi, quatuor, faceret cum Meridiano. Illi quadrantes Manilio dicuntur gubernare cuncta, quia ex eorum interuallis ὁ ὀκτάτοπος exornatur.

v. 25. *Mentitur faciem.*] *Mentitur*, variat.

v. 29. *vt totum lustret curuatis arcubus orbem Exprimere.*] Curuatos arcus τὰς ἀψῖδας τῶν ἡμιακῶν κύκλων παραλλήλων intelligit. *Exprimere* etiam in eandem sententiam dixit alibi:

Qua ratione queas à talis tempore nati
Exprimere immerso surgentem Horoscopon orbe.

v. 30. *Exprimere & vultus.*] Textus Bonincontrii: *Exprimet & vultus* — Sunt vestigia priscæ scripturæ in archetypo, ex quo propagata sunt ista, quæ exstant hodie inferioris notæ & mendosissima exemplaria. Nam in archetypo scriptum erat *Exprimeret vultus.* vt supra *partest*, & alibi *Et Capitex vno.*

v. 33. *Auferat occasus.*] *Aut ferat occasus.* —

Pag. 66. v. 1. *Nec me vulgata.*] Circulus ille magnus cum Meridiano Zodiacum in quatuor partes inæquales diuidit, nisi Horoscopus in alterutrum punctum æquinoctiorum aut tropicorum inciderit. Atque adeo inuento Horoscopo non admodum difficile illos tetrantes constituere. Signorum vero anaphorica tempora colligere, hic vero labor est. Non placet, inquit noster, hæc vulgata methodus, quæ binas horas Signis ascendentibus attribuit. Tricenarum, inquiebant, partium est Signum. Quinæ denæ horam constituunt. Ergo vnum signum constans bis quinis denis gradibus binarum horarum est. Hæc illi μοίρας, quæ in Zodiaco accipienda sunt, confundentes cum temporibus Æquinoctialis in CCCLX μοίρας sectus est circulus Zodiacus, in totidem χρόνους Æquinoctialis. illæ sunt mensura ascensionum. Isti mensura horarum. XV enim χρόνοι horam constituunt. Sed horum opinio locum habuerit, siquidem Signorum ascensiones æquales essent. Nunc vero sunt inæquales, aliæ plurium, aliæ pauciorum, quam triginta graduum. In hac Lugdunensi Batauorum inclita vrbe Aries cum Piscibus ascendit graduum 12. 48′. Taurus cum Aquario grad. 16. 54′. Gemini cum Capricorno 26. 29′. Cancer cum Sagittario 37. 8′. Leo cum Scorpione 42. 54′. Virgo cum Libra 43. 0′. Non igitur sunt tricenarum partium: & consequenter neque binarum horarum, atque id quidem quatenus Dodecatemoria considerantur, non quatenus ζώδια κατηστερισμένα. Tunc enim longe magis discrepabunt. Quædam enim κατηστερισμένα minora sunt, quam Dodecatemorion: vt verbi gratia, Cancer ne tertiam quidem partem obtinet Dodecatemorii. Virgo autem vindicat portionem de Leone, & Chelis. Piscium denique australis totus propemodum in Dodecatemorio Aquarii situs est. Scorpio duo Dodecatemoria occupat.

v. 3. *Et paribus spatiis.*] Inæquales sunt eorum ascensiones. Ergo ipsa etiam inæqualia. Quomodo igitur paribus spatiis?

v. 4. *Vt parte ex illa.*] Locus Solis esto 13. 25′ Libræ. Natus est aliquis de die, hora VII absoluta. Horarum numerus III signa cum semisse, hoc est partes CV. Eas ego numero consequenter à 13. 25′ Libræ. Numerus consistit in 28. 25 Capricorni. Ita colligebant illi. Neque alia Æruscatorum illorum Chaldæorum Horoscopi indagandi methodus erat.

Ibid. *Vt parte ex illa.*] A loco Solis detrahebant horarias illas partes, seu tempora. Vbi summa consistebat, ibi Horoscopum sistebant. Hæc quanquam puerilia, tamen non assequitur Bonincontrius, & valde ridiculus est.

v. 5. *summamque accommodet astris.*] Quot signa ab ortu Solis, ad tempus genituræ ascenderint, tot binas horas distribuant. Ista non capit bonus Bonincontrius.

v. 8. *Sed iacet obliquo.*] τὸ *iacet* etiam pertinet ad obliquitatem Zodiaci. Infra:

Quam breuis illa iacet, tam longus circulus hic est:

Item alibi:

Quod quanquam per tres signorum circulus arcus
Obliquus iaceat. ———

Ascensiones rectæ & obliquæ dupliciter intelliguntur: aut κατὰ τὴν ὀρθὴν σφαῖραν, aut κατὰ τὴν ἐγκεκλιμένην. In Sphæra recta ortus omnium Signorum improprie recti dicuntur, quum quatuor tantum in ea oriantur recte, nimirum quæ ambo puncta tropica æqualiter interiacent, Gemini, Cancer, Sagittarius, Capricornus. Reliqua oblique oriuntur. De hoc Spæræ situ non intelligit Manilius. Is enim situs proprius est eorum qui sub æquinoctiali habitant. Superest igitur, vt de inclinata Sphæra intelligatur: in qua sex recte ascendunt, sex oblique. A principio Cancri ad principium Capricorni, recte omnia ascendunt: obliq; autem à principio Capricorni, ad principium Cancri. Hæc satis nota & tironibus ex elementis sphæricis. Quæ oblique ascendunt, minus habent de arcu æquatoris: quæ plus habent de arcu æquatoris, recte oriuntur. Ita alia signa sunt minora binarum horarum æquinoctialium, alia maiora. Falsa igitur ratio, *quæ paribus spatiis æqualia digerit astra.*

v. 11. *Vt propius nobis.*] Prout nobis signa sunt propinquiora, aut remotiora, eo oblique magis, aut recte magis oriri. Cancrum remotiorem, Capricornum terræ propiorem. Ideo tardiores ascensiones à Cancro, ad Capricornum, & contra.

v. 12. *Vix finit luces Cancer*] Adhibendus interpres horum Geminus: ὁ γὰρ ἥλιος περὶ μὲν τοὺς τροπικοὺς κύκλους πολὺν ἐπιμένει χρόνον κατὰ τὴν πάροδον τὴν πρὸς αὐτούς.

αὐτοὺς καὶ τὴν ἀποχώρησιν. ὥστε σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας μ̅ μένειν πρὸς αἴσθησιν ἐπὶ τροπικῶν κύκλων. δι' ἣν αἰτίαν τὰ μεγέθη τῶν ἡμερῶν σχεδὸν ἐφ' ἡμέρας μ̅ τὰ αὐτὰ διαμένει.

v. 13. *Quam breuis illa iacet.*] Et digito ostendit, à Brumæ puncto, ad punctum Solstitii, obliqua computari: à puncto Solstitii, ad Brumam, recta.

Ibid. *tam longus circulus hic est.*] *Circulus*, id est, semicirculus, arcus, vt vulgo loquuntur, est ἡμικύκλιον καταβιβάζον, quod est recte orientium. Ille alter semicirculus est ἡμικύκλιον ἀναβιβάζον oblique orientium.

v. 16. *Nec nocturna minus.*] Nec minores sunt noctium, quam dierum variantiæ, imo æquales, sed in diuersis signis.

v. 17. *Sed tamen aduersis.*] Gembl. *Sed tantum aduersis.* ——— longe melius, & sententiæ Manilii conuenientius. Nam aduersis mensibus, id est, septenis quibusque mensibus tenorem eundem alternæ dierum & noctium diuersitatis constare ait. Cancri dies longissimæ: aduersi vero signi siue Capricorni noctes pari mensura. Iam clara omnia.

v. 20. *pari sub lege manere.*] Manere in auras barbarum est. Opus est enim non quietis, sed motus verbo, vt loquuntur Grammatici. Sed omnino scripsit Manilius: *sub lege meare.* Etiam alibi *manent* pro *meant*: legebatur. Meare in auras, est oriri. Lucanus de signorum ortu:

Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit Rectior. ———

Quis, inquit, possit credere, pares ascensiones esse, quum iam probauerim alia πολυανάφορα, alia ὀλιγανάφορα esse?

v. 21. *Adde quod incerta est.*] Si dies sunt incerti, & diurnæ quoque duodecimæ sunt incertæ. Hora est duodecima diurna. Ergo horæ diurnæ incertæ. De noctibus idem concludas licet. Dierum magnitudo incerta est. Ergo senum signorum ascensionales mensuræ inæquales. Recte. Rursus aliud argumentum. Horarum sunt magnitudines incertæ. Ergo ascensiones non semper binarum horarum esse possunt. Separat hoc argumentum, quod pendet à priore.

v. 24. *Quum tamen in quocunque loco.*] Aratus:

——— πάσῃ δ' ἐπὶ νυκτὶ
ἓξ αἰεὶ δύνουσι δυωδεκάδες κύκλοιο,
τόσσαι δ' ἀντέλλουσι. τόσον δ' ἐπὶ μῆκος ἑκάστη
νὺξ αἰεὶ τετάνυσται, ὅσον τέπερ ἥμισυ κύκλου
ἀρχομένης ἀπὸ νυκτὸς ἀείρεται ὑψόθι γαίης.

v. 27. *Quum spatium non sit tantum.*] Quum omnibus non sit tantum spatium, vt eorum ascensio binas horas compenset. Pugnantes horas etiam infra dixit:

Donec ad ardentis pugnarint sidera Cancri.

Pugnare ἀντὶ τοῦ παραλλάττειν ponit.

v. 28. *Si modo.*] τὸ *modo* abundat, vt τὸ *tamen* apud Horatium:

——— Si tamen

Non inuisa rates transiliunt freta.

v. 29. *Quem numerum debet ratio, sed non capit vsus.*] Si non est mendum in hac lectione, hæc horum verborum mens fuerit: Ratio, inquit, postulabat, vt singula signa essent binarum horarum: sed experientia aliter docet. Ratio colligit, si signum est tricenarum partium, hora quinarum denarum, sequi necessario, vt signum sit binarum horarum. Hæc recte colliguntur. Sed vsus docet, non secundum longitudinem Zodiaci tempora putanda, sed secundum ascensiones signorum.

v. *. *Nec tibi constabunt.*] Hi viginti octo versus pertinent ad partem hinc multis versibus summotam, quæ est de horarum mensura. Itaque illam necessario hæc sequi debebat. Nam post doctrinam horarum horologium instituendum, & quidem vt præcipit, ab æquinoctio. At quid hæc ad argumentum longitudinis temporariæ signorum, & ascensionum ipsorum? Rursus quod sequitur exemplum stadiasmi signorum, quam inepte post sequitur, vt longe multis versibus & paginis antecedat doctrinam stadiasmorum, quam postea docet. Deinde, quod maximum telum est, caput longum, quod post stadiasmorum exemplum sequitur, pertinet ad continuationem nostri argumenti, quo confutatur opinio de binis horis signorum ascensioni attribuendis. Valde huic optimo scriptori nocuit importuna Correctorum ἀπειρία, qui eius libros in capita secuerunt, quum auctor perpetua oratione scripserit, vt Lucretius, & Empedocles. Hinc tam facile fuit membra suo ordine luxari, quam procliue fuit, libros in membra secare. Isti igitur viginti octo versiculi cum toto capite sequenti, qui sunt in summa versus LIV. quo transferendi sint, suo loco docebitur. Itaque mirus est consensus totius contextus ita eo ordine restituto, qui pristino seruato nullus erat. Egregia est huius traiectionis restitutio. neque emendationi huic aduersari possunt, nisi Simioli, & Zelotypi.

v. 30. *Sed neque per terras.*] Duobus argumentis confutat vanitatem opinionis, quæ binas horas ascensionibus Signorum attribuit. Prius est inæquales esse ascensiones in eodem loco. Nam Alexandriæ Aries oritur gradib. 20. 23', Taurus 24. 9'. Ergo non sunt æquales ascensiones. neque igitur binarum horarum. Posterius ascensiones eorundem signorum in hoc loco non esse æquales ascensionibus eorundem in alio. Alexandriæ Aries oritur gradib. 20. 53'. Romæ gradib. 17. 21. Taurus Alexandriæ gradib. 24. 9'. Romæ gradib. 21. 6'. Vnde illa diuersitas? à positu regionum, quod ab æquinoctiali ad polum pergentibus semper obliquæ ascensiones decrescunt, rectæ autem crescunt: dies æstiui maiores sunt, hiberni breuiores. Hæc igitur omnia argumenta ex positu globi terræ instructa sunt ad euer-

euertendam sententiam de binis horis ascensionum. Quam ineptum erat disputationem hanc interrumpi, interiecta materia valde dissimili de horologiis & stadiasmis signorum, tam absurdum post illam materiam iterum ex abrupto disputationem eandem repeti. Mentio horarum fecit, vt huc caput de horologiis coniiceretur, quum, vt diximus, horarum mentio facta sit, quod sit membrum siue sequela prioris argumenti. Nam si dies sunt incerti, & duodenæ quoque partes eorum, id est horæ, sunt incertæ. rectissime. Pergit: sed noli putare signorum ascensiones inter se variare in eodem loco, quod iam diximus, vnde & horæ variant. variant etiam per omnes terras. quæ enim oblique ascendunt, eo magis illa oblique ascendunt, quo magis ad polum pergitur. & contra magis recta, quæ recte ascendunt.

v. 31. *simili nec tempora cursu.*] Gemblacensis:

——simili nec tempora summa.

v. 32. *modus est varius ratione sub vna.*] Distingue:

—— modus est varius. ratione sub vna
Nunquam Phryxei ducuntur vellera signi,
Chelarumque fides, iustaque examina Libræ:
Nec manifesta patet falsi fallacia Mundi,
Nec similis simili toto nox vertitur orbe,
Omnia consurgunt binas si signa per horas.

Si, inquit, omnia signa consurgunt per binas horas, nulla est dierum inæqualitas. Atqui est. Ergo non consurgunt per binas horas. Minorem probat, quia æquinoctia duo sunt in anno. Ergo in toto reliquo anno inæqualitas est dierum & noctis. Non enim æquinoctium dictum esset, nisi essent & dies non æquinoctiales. Nam æquale dictum πρός τι, nempe respectu inæqualis. Æquinoctium igitur dictum contemplatione reliquarum dierum cum noctibus inæqualitatis. Hæc ita clare Manilius, quæ antea ne Oedipus quidem intelligebat.

Ibid. *ratione sub vna Numquam Phryxei.*] Æquinoctiorum vna ratio est semper. Nam vbique terrarum eodem modo & mensura æquinoctia conficiuntur. Si, inquit, signa sunt binarum horarum, ergo nullum æquinoctium conficitur neque vernum neque autumnale: sed semper erit nullo discrimine æquinoctium. Atqui modus est varius. Ergo, &c.

Pag. 67. v. 2. *Omnia consurgunt.*] Ita duo manuscripti, Gemblacensis & alter: item veteres editiones, præter textum Bonincontrii: vbi ineptissime est:

omnia quin surgunt binas sibi signa per horas.

Quod homini tenebras offudit, ne posset ne minimum quidem in sententia horum versuum videre. Legendum vero:

Omnia consurgunt binas si signa per horas.

v. 5. *Quo medius recte.*] Manifesto legendum:

Quos medius recto percingitur ordine Mundus,
Illis perpetua iunguntur pace diebus Obscuræ noctes. ———

Est principium descriptionis climatum ab æquinoctiali, ad polum. Per quos homines transiens mundus percingitur recto ordine. Sed in Gemblacensi legitur *Illi* non *Illis*. Tunc τὸ *illi* esset *illic*. & retinendum esset *Quo*

Quo medius recto præcingitur ordine mundus
Illi perpetua iunguntur pace diebus Obscuræ noctes. —

quod magis placet. *Illi* Cicero dixit non semel pro *illic*, vt alibi notamus. Verissima est ea lectio.

Ibid. *Quo medius recto præcingitur.*] Dies æstimantur à circulis parallelis, quos Sol numero CLXXXII describit, è quibus medius est æquinoctialis. Illi circuli, vbi in arcus æquales diuiduntur, æquales dies faciunt. In sphæra recta orizon æquinoctialem ad angulos rectos, proinde & in arcus æquales diuidit. Ergo æquales dies facit. Sub sphæra igitur recta æquales semper dies sunt, quia per polos mundi transiens Orizon idem semper est:

Ac bene diuiso mundus patet orbe, latetque.

Ibid. *recto percingitur orbe.*] Vnde ὀρθὴ χύσις σφαίρας.

v. 7. *Nec manifesta patet.*] Fallaciam mundi τὴν ἀνωμαλίαν dierum dicit.

v. 8. *Nec similis simili toto nox vertitur orbe.*] Gemblacensis longe melius:

Nec similis simili toto nox redditur æuo.

Similis simili ἰσάζει. ἴσος ἴσῳ. Aristophanes:

οἴμοι κύλικος ἴσης ἴσῳ κεκερασμένης.

Est autem simile τὸ ὅμοιον ἀρχαϊκῶς ἀντὶ τοῦ ἴσου dictum quod in Sphæra Mundi notamus.

Ibid. *Nec similis simili.*] In obliqua sphæra multi dies sunt inter se æquales, & multæ item noctes: quæ nimirum æqualiter à punctis tropicis distant, modo παχέως καὶ ὁλοσχερῶς non ἀκριβῶς accipiantur. Nam alioqui interuallum dierum à solstitio, ad æquinoctium autumni, minus est eo, quod ab æquinoctio veris, ad solstitium. Sed hoc est ἀναίσθητον καὶ λόγῳ tantum θεωρητόν. Itaque non τὴν ἀκρίβειαν, sed mentem Manilii interpretamur: qui dicit habitantibus sub sphæra recta non id contingere, quod nobis. Nos dicimus quintamdecimam diem, puta, ante solstitium esse æqualem quintædecimæ diei post solstitium. At habitantes sub sphæra recta nihil tale dicere possunt, vt pote quibus omnes dies æquales sint. Nobis omnibus annis multi dies multis diebus æquales sunt, & multæ noctes multis noctibus. At illis ne toto quidem æuo, id est ne vnquam quidem hoc accidit: quare?

Vna quod æquali lustratur linea Phœbo. Valde ridiculus est Boninc.

v. 9.

v. 9. *Omnibus autumnus signis, ver omnibus vnum.*] Æquinoctium quidem sempiternum esse sub recta sphæra, verum est. Perpetuum ver, & autumnum ibi florere, falsissimum. Simile argutabatur supra de longissimo die sub Cancro, quum dicit habitantibus sub Tropico vix Solem occidere. Quod & Ausonius somniabat:

Semper vbi æterna vertigine clara nitet Lux.

Quomodo ibi æterna lux, aut longissimæ moræ Solis, vbi dies est tantum horarum 13. 8′?

v. 11. *Nec refert.*] Nihil refert scire, vtrum solstitium sit, an bruma Nam semper æquinoctium est.

v. 13. *Sideribus mediis.*] τοῖς κάντροις.

Ibid. *an quæ sunt quatuor inter.*] τοῖς στερεοῖς καὶ τοῖς δισώμοις.

v. 15. *Obliquos iaceat*] *Obliquus.* Miseret me Bonincontrii, quem vulgata lectio in nugarum casses induit. Quid indignius Mathematico, quam putare circulum Zodiacum iacere per tres circulos obliquos? Itane Tropici & æquinoctialis, vt vno verbo dicam, paralleli circuli, obliqui sunt? τὸ *iaceat* de obliquitate circuli dictum etiam alibi tetigimus:

Sed iacet obliquo signorum circulus orbe.

Sed magis ludibrium debet, quum legit *iaciat* non *iaceat*. Pudet nugarum.

Ibid. *recto tamen ordine Zonæ Consurgunt.*] quantum quidem ad situm pertinet, recto ordine. quantum vero ad signa ipsa inter se, alia recte, alia oblique. Sed Manilius vult omnino omnia signa in sphæra recta recte oriri: quod satis illis testatur:

Et paribus spatiis per singula lustra resurgunt.

Quæ fuit veterum opinio. Nam & ita Lucanus:

Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
Aut Astræa iubet lentos descendere Pisces.
Par Geminis Chiron, & idem quod Karcinus ardens,
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Vrna.

Omnia signa sub Sphæra recta ἰσαναφόρα esse, quod iste canit, tam falsum, quam quod subiicit:

At tibi, quæcunque es Libyco gens igne dirempta,
In Noton vmbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.

Ait sub Cancro positis vmbras semper in Austrum iaci, falso. Hoc enim illis, qui extra Capricornum habitant, accidere necesse est. At illis, qui intra Tropicos habitant, pro diuersitate conuersionum Solis, nunc Austrina, nunc Aquilonia est. Sed de hoc in Prolegomenis.

v. 16. *Supraque caput.*] κατὰ κορυφὴν, verticaliter, vt vulgus loquitur. *Zona* τοῦ ζωδιακοῦ, aut simpliciter τοῦ κύκλου.

v. 17.

v. 17. *per singula lustra resurgunt.*] *Lustra* simpliciter τὰς περιόδους. *lustrum Solis* infra vertens annus.

v. 19. *Et simul ex illa.*] Gemblacensis male: *At simul ex illa.* Et simul ab æquinoctiali recedas, quacunque te tulerit gressus in Septentrionem. Sentit κατὰ τὴν σιγμιαίαν πάροδον κατὰ πλάτος fieri παράλλαξιν.

v. 21. *Per conuexa gradus.*] Puto legendum:

Quicquid ab extremo temet præuerterit axe
Per conuexa gradus gressum vestigia terræ.

Ordo: quicquid gradus præuerterit te gressum per fastigia terræ. ὅση δήποτε ἡ πάροδος γίνεται σοῦ κατὰ πλάτος προελθόντος. Hæc fuerit sententia huius loci, siquidem vitio caret, quod valde dubito. τὸ *quicquid* est quantum, ὅσον. Ita plane Lucanus III.

Quicquid ab occiduis Libyæ patet arida Mauris.

Quicquid patet, quantum patet.

Item libro VIII. —*quicquid descendet ab arbore summa*
Arctophylax, propriorque mari Cynosura feretur
In Syria portus tendit ratis.—

Quod sane eodem modo dictum, vt hic quicquid te præuerterit gradus. Sed & Sidonius eodem modo quo noster:

—*num Pegasus alis*
Adiuuit, quicquid gradior?—

v. 20. *præuerterit axe.*] Axem ascensum, cliuum vocat. Propert.

Scandentisque axis patriæ de vertice muris.

Iuuenalis:

Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes.

Claudianus prologo in consulatum Theodori Manlii:

Parnassus geminos fertur iunxisse volatus,
Contulit alternas Pythius axis aues.

Ergo cliuum vocat summum globi sub æquinoctiali. Nam ab æquinoctiali ad polum pergentibus descenditur. vel simpliciter extremum axem, remotum clima. Lucanus II.

—*calida medius mihi cognitus axis Ægypto.*—

v. 21. *Per conuexa gradus.*] Ita libro primo:

Sed quocunque vaga tulerint vestigia terra
Has modo terrarum nunc has gradientis ad oras.

v. 22. *Quam tereti natura soli decircinat orbe In tumidum*—] Scribe *teretis*, & orbem.

v. 24. *ergo vbi conscendens orbem.*] Gemblacensis *consedes* deprauato ex *consides*.

Ergo vbi consides orbem scandensque rotundum Digrediere.—

Ibid.

Ibid. *stridensque rotundum.*] Nemo dubitauerit vitiosam esse scripturam. Succurrit Gemblacensis: *scandensque.* Quod sine dubio verum est.

Ergo vbi consides, orbem scandensque rotundum Degrediere. ——

Ab æquinoctiali, ad Septentrionem pergentibus polus attollitur. quia ab æquinoctiali Septentrionem versus descenditur, quod ipse vocat desidere, tralatione à ponderosis, quæ pessum eunt. Hoc est enim desidere, tanquam qui ab æquinoctiali ad Septentrionem pergunt, perinde ac qui à summo deorsum deuoluuntur.

v. 25. *Digrediere.*] Gemblacensis. *Degrediere.* ——

Hoc est, descendes. Aliud enim est *Digredi.* Glossæ. *Degreditur* καταβαίνει. Non erat locus emendando huic errori sine codice.

Ibid. *simul fugiet pars altera terræ.*] Orizon quidem orbem in duo hemisphæria æqualia diuidet, quia magnus circulus est, sed non ad rectos angulos: quia per polos eius non transit. Simul igitur facta fuerit poli eleuatio, obliqua intersectio sequetur.

v. 26. *sed quantum inflexerit orbe.*] *Orbem.* Prima fuit hæc differentia ab habitu sphæræ: quod aut obliquus, aut rectus. Altera hæc, quod inter se diuerse obliqui. Atque hæc quidem est, de qua loquitur.

v. 27. *Tantum inclinabit cæli positura.*] Ab hac igitur varia positura & variæ vmbræ, & ab illis horarum varietas colligitur. Quæ enim recte oriebantur, ea hic oblique oriuntur: & quidem obliqua alia aliter: quia positura alia atque alia.

v. 30. *Atque erit obliquus.*] Lege *obliquo.*

v. 31. *Qui transuersus erat.*] Transuersum dicit quod πρὸς ὀρθὰς stat. Obliquum πρὸς ὀξείας.

Ibid. *Qui transuersus erat spatio.*] Scribe:

Atque erit obliquo signorum balteus orbe,
Qui transuersus erat, statio quando illius vna est,
Nostra mutantur sedes. ——

Nostræ sedes mutantur: hoc est, noster Orizon variat, & prout à polis mundi discedit, obliquiores eius intersectiones facit.

v. 32. *ergo ipsa moueri Tempora.*] Argumenti πέρασμα. Horæ habitum Sphæræ sequuntur. Habitus Sphæræ mobilis est. Ergo mobiles horæ, seu tempora.

Pag. 68. v. 2. *cursus obliqua malignos.*] Cursus malignos dicit, vt in Sphæra *inuida lumina.*

Inuidaque obliqua radiorum munera flamma
Dat per iter minimum nobis. ——

Vtrumque enunciatum eadem & tralatione, & notione.

v. 4. *Pro spatio mora longa datur.*] τελεία στιγμὴ post τὸ *datur.* Quo propiora

piora nobis, eo maiores oriendo moras interponunt. Hoc est, quod dicit:

——quæ proxima nobis
Consurgunt, longos cæli visuntur in orbes. Supra:
Atque alia inflexis oriuntur sidera membris:
Ast illis magis est rectus surgentibus ordo,
Vt propius nobis aliquod, vel longius astrum est.

Ita fiet, vt Borealia signa eo magis supra terram extent, quo longior fit πάροδος κατὰ πλάτος: & contra Australia magis deprimantur, quæ ipse vocat vltima. quanquam non omnia signa Borealia recta sunt: vt neque omnia Australia obliqua. quod ipse tamen omnino sentit. Siquidem vult ea, quæ supra terram magis extant, esse recta. Sic fieret, vt arcus ille à principio Arietis, ad finem Virginis totus rectorum signorum esse debuerit. quod falsum. Sed hæc est illorum priscorum astronomia, quam Manilius & Lucanus sequuti sunt.

v. 7. *Et quando ad gelidas.*] *Et quanto.* Etiam Gemblacensis agnoscit.

v. 9. *Vixque ortus occasus erit.*] Aratum de his intellexisse volunt quidam veterum, in quibus Hyginus.

κείνη που κεφαλὴ τῇ νίσσεται, ἧχί περ ἄκραι
μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσι.

Sed Aratus intelligit de contactu Orizontis, & circuli Arctici. Ibi enim μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσι. quod in eo puncto, ἐν στιγμῇ χρόνου καὶ ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, stella oriatur & occidat. Non igitur de illis intelligebat Aratus, de quibus hic Manilius, quum potius de his nostris intelligat. de quibus interpretantur quoque illud Homeri ex x Odysseæ:

ἔνθα κ' ἄυπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθούς,
τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ' ἄργυφα μῆλα νομεύων·
ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

Ibid. *si longius inde Procedat.*] Scribe, *Procedas.* — Si fiat longior τῆς πλάτους πάροδος.

v. 11. *Tricenasque trahens.*] Hoc accidit sub eleuatione poli ad LXVI grad. scrup. xxx. in septentrionalibus partibus Islandiæ, quam primus omnium Pytheas Thulen esse dixit: item in Scrifinia, & Boddia regionibus Suetiæ conterminis, sub polo eclipticæ, quo neoterici magna inscitia Arcticum definiunt. Nam eas regiones habitantibus vertex à polo mundi 23, 30'. gr. distat: polus mundi 66. 30' attollitur. Tropicus illis tangit punctum Orizontis, obtinetque eum locum, quem in Hellesponti tractibus pes prior maioris Vrsæ. Et quia illis polus Zodiaci est pro vertice, necessario eisdem Zodiacus erit pro Orizonte secundum ea, quæ libro primo diximus. Semel vero in die polus Zodiaci eorum Zenith stringit. Sed subito transit Zodiacus, atque eleuatur, & Orizontem ad maiores, quam antea, angulos intersecat.

Vnde

Vnde altera pars supra terram extat, altera tecta subterlatet. Quia autem subita fit conuersio: fit quoque, vt puncto temporis sex signa subito existant, altera vero nascantur tardissime, quantum XXIV. horarum spatium est. Tanta est obliquitas eclipticæ. Contra accidit, quum occidunt. Quum igitur Cancer sit omnium signorum polo vicinissimum, propterea non occidit: sed simulac pulsum Orizontis tetigit, iterum resurgit. Contrarium imaginare in Capricorno. Quare quum Sol in puncto solstitii fuerit, necesse est diem viginti quatuor horarum esse, quia noctis interiectum momentum breuissimum est. De hoc igitur interpretamur illud principis poetarum:

ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.

Ibid. *Tricenasque trahet.*] Quia nimirum minimum noctis momentum interiicitur, adeo vt pene sensum fugiat: propterea ait integrum mensem continuari die vno: vel diem esse vnius mensis. Quod sane quindecim diebus ante, & totidem post confectum solstitii sidus accidere debet. Nam tanta est nox, quantum satis est, temporis primo puncto Cancri, vt orizontem tangat. quod pene ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, vt ita dicam, contingit. Hoc in Islandia, vt supra tetigi, & illi parallelis tractibus accidit.

v. 13. *& attritis consumitur horis.*] Recte. Nam etiam in die, quæ vnius scrupuli fuerit, XII horæ considerantur.

v. 14. *Paulatimque perit spatio.*] Et hic quoque *statio* legendum, vt supra.

v. 15. *Pluraque per partes subrupto.*] *Subrupto.* subrepto ἀρχαϊκῶς. vt infra: *Mensibus erupeis*, hoc est ereptis. Paulus libro primo Sententiarum de extraord. criminib. *fimo corrupto.* id est, correpto: vt Comicus, πολλάς λαβάς. Et Plautus dixit *subruptum* pro *subreptum.* Neque aliter fere scribebant illi. Quod dicit *per partes*, id est κατὰ μέρος, paulatim vt iam dixerat:

Paulatimque perit statio fulgentibus astris.

v. 16. *Tempore querentur.*] Locus vitiosus. τὸ *Tempore* formatum ex eodem in antecedenti verbo. Manilius scripsit *Terra.*

Pluraque per partes surrepto tempore signa
Terra querentur medio celata tumore.

Maior pars astrorum celatur terræ tumore. Ita proculdubio scripsit Manilius.

v. 17. *Adducentque simul Phœbum, tacentque tenebras.*] Plane est, quod ex Poeta adduximus: ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι. Vbi vides ἀγεωγραφησίαν Homeri & Geographiam eorum temporum: quum tractum oræ Campaniæ, ac magnæ Græciæ adeo longe in Septentrionem submouerent, vt, si quidem eam θέσιν sequimur, sub Polo Eclipticæ Læstrygonas, & Lami oppidum ponendum sit. Itaque Strabo, & alii veteres Homeri studiosi multum æstuant in Geographia Homeri explicanda.

v. 18. *Mensibus eruptis donec sit debilis annus.*] *Eruptis* ereptis ἀρχαϊκῶς. Annus sane fit debilis vno mense, vt contra eodem vno mense maior erat solstitiali tempore. Nam ibi vna dies, hic vna nox continua mensem abstulit. Contrariorum eadem ratio. Quod de die dictum, id de nocte quoque intelligendum. Sunt CLXXX paralleli circuli, quos Sol lustrat per annum. Quantum illorum supra Orizontem extat, tantam esse dierum mensuram supra diximus. Quia vero duo vltimi Tropicorum vicem sunt, in hac autem cæli inclinatione ea est Orizontis obliquitas, vt totum Cancri tropicum supra terram relinquat, totum vero Capricorni Tropicum subtus demergat: sane quum Sol erit in omnium signorum sublimissimo Cancro, ad diem conficiendum integra æquinoctialis circuli conuersione opus est, hoc est CCCLX partibus: arcum autem diurnum totidem partium esse necesse est. Contra, quando Sol in omnium signorum humillimo erit, in eo videlicet circulo, qui totus infra terram est: ad noctis curriculum conficiendum tota æquinoctialis conuersione opus est. At in contrariam partem puncto temporis Sol ortus id efficiet, quod erit vicem temporis diurni. sed nullum παραυγασμὸν faciet. Quia παραυγασμὸς nihil aliud, quam τῦ φωτὸς ἀντιπεριστάσεως, quæ nulla esse potest, quum ab Orizonte in tantum circulus ille deprimatur. Nam hic paraugasmos fit tantum sub illis signis, quæ propius punctum solstitiale sunt, Geminis, & Cancro, & quidem in illis tractibus, in quibus nox longiuscula est, quam sub polo Eclipticæ: vt verbi gratia, quibus Tropicus non est pro Arctico, neque tangit punctum Orizontis Aquilonii: illis tantum temporis noctes obscurantur, quantum tropicus ipse abest à pulsu Orizontis septentrionalis: vt scimus accidere in Scotia, in qua nostrates milites noctu in excubiis alea ludentes nullum lumen adhibebant solstitiali sidere confecto. Tropicus autem distat ab Orizonte Edinburgi part. 9.17′ circiter. Tantum igitur mediæ noctis tempore Sol ab illorum orizonte distat in solstitio: vt reliquum noctis παραυγάζεσθαι necesse sit, & ex horis 6.23′, duos tantum trientes horæ minus III scrup. fere noctem obscurari, reliquas autem horas illustrari καὶ παραυγάζεσθαι. Vnde habes rationem lucidarum dierum in illis regionibus, à quarum Orizonte propius abest Tropicus: Quare τὴν τοῦ φωτὸς ἀντιπερίστασιν ignorantes Romani putarunt vix ibi noctem esse. Sed nec caussas omisit diligentissimus scriptor Strabo, his verbis rem quasi digito indicans. ὁ δὲ, inquit, κατὰ τὰς ἄρκτους τόπος τοῦ ὁρίζοντος ἐν ὅλαις σχεδόν τι ταῖς θεριναῖς νυξὶ παραυγάζεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἀπὸ δύσεως ἕως καὶ ἀνατολῆς ἀντιπεριισταμένου τοῦ φωτός. ὁ γὰρ θερινὸς τροπικὸς ἀπέχει ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ἑνὸς ζῳδίου ἥμισυ καὶ δωδέκατον. τοσοῦτον οὖν ὁ ἥλιος ἀφίσταται τοῦ ὁρίζοντος κατὰ τὸ μεσονύκτιον. καὶ παρ' ἡμῖν δὲ τοσοῦτον τοῦ ὁρίζοντος ἀποσχὼν περὶ τοῦ ὄρθρου καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἤδη καταυγάζει τὸν περὶ τὴν ἀνατολὴν ἢ τὴν δύσιν ἀέρα. Hinc consequens est, vt quanto remotior sit Tropicus ab Orizonte, tanto minus noctes illustrentur: & qui proxime Æquinoctialem habitant,

tant, tantum abest, vt illis noctis extrema illustrentur, vt non prius lucescat quam Sol ortus sit: nulla vero aurora fere, aut crepusculum apparet in regionibus, quæ intra decimum gradum ab æquinoctiali sunt. cuius rei nulla caussa alia, quam maxima Tropici à Finitore distantia. Quod si nullus in æstate περιαυγασμὸς fieri potest, tanto minus fiet, quum Sol erit in altero Tropico: ne forte quis credendum putet Ludouico Cadamusto, qui quum hoc scriberet, id fieri dixit ideo, quia ibi nulli montes sint, qui orienti Soli officiant. Ridicula est ratio, neque digna quæ confutetur.

v. 19. *Si vero Natura sinat sub vertice cæli.*] Ne hodie quidem ad ea loca nauigationes penetrarunt. Nuper nostri Hollandi ad LXXXI vsque gradum velificati sunt. Inclementia cæli & mare concretum vltra pergere vetuit. Tamen illi strenui Argonautæ Naturæ & incommodorum omnium victores hanc gloriam reportarunt, vt primi omnium ea loca adiisse ausi sint, nullis fortasse postea eandem gloriam, ne dicam maiorem adepturis.

v. 20. *Quem rigidus fulcit.*] Axis fulcire videtur eos, quia illis stans & rectus est subiectus καὶ πρὸς τὰς ὀρθάς.

v. 21. *Æternus superare.*] Gemblacensis: *super ire.* Vtrunque probum.

v. 22. *Prona Lycaoniæ spectantem membra puellæ.*] Puellæ quidem prius, sed postea τεθηλειωμένης, καὶ εἰς ἄρκτον μεταβληθείσης. *Prona membra*, ad illos respicientia, qui directo sub polo siti sunt. Nam nobis non ita, qui remotiores. Et prona id est in terras respicientia τῷ ζῳδίῳ membra facit contra Theonis sententiam, qui imagines cælestes in cælum, non in terram conuersas esse scribit. Sic idem Theo Cancri pectus & os in cælum, ὄστρακον autem, id est, testam & dorsum in nos conuersa esse.

v. 23. *Stantis erit.*] τὸ κεῖσθαι trifariam κατηγορεῖται: iacere, sedere, stare. Tot habitus sunt Sphæræ. primus iacentis, qui dicitur ὀρθῆς σφαίρας, propter rectos angulos Orizontis cum æquinoctiali. alter sedentis, τῆς ἐγκεκλιμένης. Stantis, τῆς μυλοειδοῦς. Tunc enim Æquinoctialis, qui Orizontis vicem est, ac in ambitum rectum circumuertitur, omnino molæ trusatilis & habitum & conuersionem refert. Minus autem proprie Sphæra recta dicitur propter rectos angulos, quos cum Æquinoctiali facit, quia per eius polos transit, quũ ea appellatio stantis sphæræ magis propria sit, in qua æquinoctialis idem cum Orizonte & circulo arctico. Axis autem stat πρὸς ὀρθάς. ideo mundum fulcire dicitur paulo ante. Is enim rectus situs est, proinde vt hominis rectus situs, quum stat, non quum iacet. Nam homo dicitur stare, sedere, iacere, κατὰ τὸ κεῖσθαι, non κατὰ τὸ ἔχειν. Sic sphæræ situs denominatio παρὰ τὸ κεῖσθαι esse debebat, quæ tamen recta vulgo dicitur non κατὰ τὸ κεῖσθαι, sed κατὰ τὸ ἔχειν. quia scilicet κλίσις eius πρὸς τὸν ὁρίζοντα ὀρθή. Et sane vetus Ptolemæi Scoliastes ὀρθὴν σφαῖραν vocat τὸ ἔξαρμα, ad librum II τετραβίβλου, cap. de Eclipsibus. quod accurate notandum. Porro vtraque Stans, & recta sphæra immutabilis καὶ

 ἀπαράλ-

ἀμφίσκιοι. Quam minimum enim aut ex recta attolletur polus, aut ex stante deprimetur, statim Rectæ & Stantis nomen perit. At contra τῆς ἐγκεκλιμένης diuersitates κὶ ὁρθυμάξων multas esse nemo dubitat. Recta Sphæra vna est: quia vnus Æquinoctialis. Stantis duæ; quia poli duo.

v. 24. *Turbinis in morem.*] Mola superior dicitur meta. Paulus de instructo & instrumento legato l. 18. *Est autem meta inferior pars molæ, catillus superior.* Falsum. Iurisconsultus scripsit: *Est autem meta superior pars molæ, catillus inferior.* Apud veteres enim superior mola κωνοειδὴς fuit: inferior caua instar catini. vnde illi nomen. Meta autem instar turbinis inuersi conueniebat in catillum, vt mas in feminam, quia parte basis est, non qua mucro. Nam mucrone superne pendebat, basis autem in catillo vertebatur. Sunt & hodie eiusmodi molæ trusatiles hordeo, olyræ, sinapi pinsendis. Et quidem Meta Græcis ἀλετών dicitur, Catillus autem ὄνος. Auctor Helladius apud Photium. Septuaginta interpretibus inferior mola μύλος, superior ἐπιμύλιος. vt Hebræis רכב quod inequitationem significat, siue ἐπίβασιν. Meta igitur, Turbo, & Conus ζυνώνυμα: & proinde Turbo est superior mola. Quia igitur in morem metæ molaris sphæra circumuertitur, ab eo dicta σφαῖρα μυλοειδὴς. in Commentariis Græcorum: ὁ πόλος κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ταπεινοτέρων ἐπὶ τὰ ὑψηλότερα ἀρόμενος, μέσος γίνεται, ὡς ἐν τῇ μυλοειδεῖ σφαίρᾳ θέσει. Quibus ad eum modum polus attollitur, illi ἀσκιοι dicuntur: quanuis initium τῶν ἀσκίων incipit ab iis, quibus Arcticus aut idem cum Tropico, aut maior est.

v. 25. *Inde tibi obliqua.*] Habitantibus sub polo vertex est polus ipse. Igitur Æquinoctialis est Orizon. Necesse ergo sex signa septentrionalia semper super terram esse, sex contraria sub terra: item à principio Arietis, ad finem Libræ, quamdiu Sol in illis signis, vnum tantum diem sine vlla interpellatione continuari: contra in signis Australibus vnam tantum noctem perpetuari. Hæc vel indoctus è Sphæra petere potest. Sunt enim, vt Strabo de aliis re loquens dicit, ἐμβριθεστέρα ταῦτα τῆς ἰδιώτῃ καὶ ὁ διδόμενα μαθηματικῶς ζητούμενα.

Ibid. *Sex tantum signa patebunt.*] à principio Arietis scilicet ad principium Libræ. Nam profecto excusari non potest Plinius, qui refragatur, lib. II. cap. XII. *Ibi creduntur esse cardines mundi, extremique siderum ambitus, semestri luce, & vna die Solis auersi: non vt imperiti dixere, ab æquinoctio verno in autumnum. Semel in anno oriuntur iis Soles brumaque, semel occidunt.*

v. 27. *Sol tantum acclini.*] Gemblacensis *acclini.* Male *accliui.* Nam accliuis est, qui collem aut cliuum scandit. Hoc non vult noster. Non enim ibi Sol scandit, vt in nostra inclinatione, ad Cancerum vsque. sed semper incumbit ἀκλινῶς Orizonti fere. Itaque *acclini* optime, id est circuitu incum-

cumbente in Orizontem & ipsum stringente. *Arklini.* ἀπὸ κύκλου, circulum.

v. 32. *recto versatur ab orbe.*] φέρεται μὲν ὀρθῶς, vt iam diximus ἢ καὶ φέρεται ἀνάκλιτος (ὀρθῆς σφαίρας). Sequentes versus, atque adeo tota hæc tractatio supra omnes elegantias est.

Pag. 69. v. 4. *ab omni dimidium & toto.*] ἐκ παντὸς ἡμισυ. *ab omni & toto*, ἀπὸ παντὸς καὶ ὅλου.

v. 5. *orbe rotundo.*] Gemblacensis *rotundi.* vt sit orbis rotunditas, non rotundus orbis.

v. 15. *Et quoniam quanto.*] Hactenus duobus validissimis argumentis opinionem de binis horis ascensionalibus expugnauit, priore à varietate ascensionum in eodem loco: posteriore à varietate ascensionum in omni. Nam secundum aut finitorum varietatem, aut poli exaltationem, crescunt horaria momenta ascensionum, & quidem per ὁμαλὰς αὐξομειώσεις, per æqualia incrementa, & decrementa, quæ fuit priscorum astronomia. Superest nunc docere quomodo fiant illa incrementa: quæ pars obscurissima videtur in hoc auctore, & vero non bene à nobis hactenus, ab aliis ne minimum quidem percepta. Quia demonstrauit non esse binarum horarum ascensiones, superest ostendere, quot, & quando, & quibus in locis, si non vbique, & quorum signorum ascensiones, & quatenus crescant & decrescant. Hoc vetustatis argumentum etsi vitiosum, non tamen ingratum studiosis erit, quorum caussa, non inuidorum, laboramus. In eorum igitur gratiam hæc aperiemus, & rem ab vltima origine reuocabimus. veteres igitur illi Ægyptii non aliter obliquarum & rectarum ascensionum rationem putabant quam per æquales progressus: & quanuis ab Hipparcho & aliis summis artificibus Canones ascensionum obliquarum instituti essent, qui possent frenum huic licentiæ imponere, tamen vulgus astronomorum ab illa scabie adhuc vngues continere non potuit, vt opus fuerit Ptolemæo eorum amentiam castigare, qui eam methodum sequerentur. Nam eius verba in eam rem operæ est audire.

ASCENSIONES SIGNORVM IN ÆGYPTO.

		Ascensiones vetustæ. Grad. I.	Hor. I. II.	Ascensiones castigatæ. Grad. I.	Hor. I. II.
♓	♈	21.40′	1.26′.40″	20.35′	1. 23.32′
♒	♉	25. 0′	1. 40. 0″	24. 9′	1. 36.36′
♑	♊	28.20′	1. 53′.20″	29.49′	1. 59. 16′
♐	♋	31.40′	2. 6′. 40″	34. 35′	2. 18.20′
♏	♌	35. 0′	2. 20′. 6″	35. 39′	2. 22.36′
♎	♍	38.20′	2. 33. 20″	34. 55′	2. 19. 40′

ἡ κατὰ πραγματείαν ἡ περὶ ὁμαλὰς ἐν ταῖς τῶν ἀναφορῶν (συντεταγμένων καθ' ἑκάστην (ἔχει)) τὰς ἀναλήψεις. Non enim tunc solum obtinebat hæc vitiosa methodus, sed etiam temporibus Valentiniani senioris. Tunc enim Paulus Alexandrinus scribebat suam εἰσαγωγὴν ἀποτελεσματικήν. Is refert ascensiones Signorum καθ' ὁμαλὰς αὐξομειώσεις in inclinatione Ægyptiaca. Exem-

Exemplum eius in diagramma coniecimus, quod quidem duplex est. in priore parte sunt ascensiones æquabiles, vt referuntur à Paulo Alexandrino, cui nos horas respondentes adiecimus è regione. In altera parte habes castigatas ascensiones cum horis illarum progressioni congruentibus. Inuenies etiam idem exemplum ὁμαλῶν ἀναφορῶν apud Ptolemæi Scholiasten, quem Paulo Alexandrino vetustiorem iudicamus. In illo igitur exemplo differentia siue excessus inter ascensionem duorum signorum est grad. 3.20′. Excessus ille est nona pars differentiæ duorum semidiurnorum arcuum maximi & minimi: quæ detracta de triente minimi constituit ascensionem Arietis. Rursus in hac ratione ascensio Leonis ad ascensionem Tauri eam semper rationem habet, quam maxima dies ad minimam. In exemplo ascensio Leonis est grad. 35.0′. Ascensio Tauri grad. 25.0′. quæ inter se rationem habent, quam septem ad quinque. Si igitur semicirculus, id est, grad. 180 diuidatur in rationem VII ad V, habebimus pro arcu maximo semidiurno grad. 105, pro minimo 75. Differentiæ vtriusque nona pars grad. 3.20′ detracta de triente minimi arcus, hoc est, de gradib. 25.0′, dat ascensionem Arietis grad. 21.40. Addita dat ascensionem Tauri grad. 25.0′, nimirum ipsum trientem arcus minimi semidiurni. Ita semper progrediendo per æquales adiectiones graduum 3.20′, tandem ascensio Leonis erit triens arcus semidiurni maximi, nempe grad. 35.0′. quemadmodum Taurus erat triens arcus minimi. Denique adiectis iterum grad. 3, 20′, habebimus ascensionem Virginis grad. 38.40′. De horis idem facies. Nam septem sunt maximus arcus semidiurnus, quinque minimus. Nona pars differentiæ vtriusque, nempe hor. 0 13′. 20′. detracta de triente arcus minimi, nempe hora 1.40.0′, dat ascensionem Arietis hor. 1.26.40″. Et sane gradibus 21.40′ totidem momenta horaria respondent. Manilii methodus, quam esse suam gloriatur, non admodum abludit à nostra. Iubet sextam partem arcus maximi diurni poni pro ascensione Leonis, & sic sextam partem arcus minimi diurni pro ascensione Tauri. deinde tertiam partem differentiæ vtriusque assumi pro excessu. Eodem vtraque methodus recidit: neque indiget exemplo. Nam satis prior nostra viam ad hæc muniuit. Præter ignorationem huius pragmatiæ, quam aperte præfert Bonincontrius, etiam ausus est dicere Manilium fuisse mathematicorum principem, qui hæc arcana carmine heroico complexus sit. Sed & neque constat sibi. Nam quum initio huius pragmatiæ Manilium agere dicat, & quidem vere, de temporibus ascensionum horariis, tamen in progressu expositionis suæ, non de ascensionum horariis momentis, sed de longitudinibus dierũ explicat. quæ est summa ἀλογία. Locus hic omnium intricatissimus erat in toto Manilio & propter rem ipsam, & propter menda. Rem ipsam tenemus. propterea minore labore ad senten-

tiam

tiam emendam opus erit. Menda ope Codicis Gemblacensis puto aut omnia ſublata, aut pauca admodum reliqua eſſe.

v. 16. *nunc accipe ſigna Quot ſurgant in quoque loco cedantque per horas.*] Poſtquam ſigna non binarum horarum eſſe conuicit: nunc reliquum eſt, vt quot horis quæque aſcendant, oſtendat. Non enim aliter Horoſcopus haberi poterit. In Gemblacenſi codice appoſitus erat titulus: QVOMODO IN OMNI INCLINATIONE MVNDI OPVS INVENIATVR. vbi OPVS decurtatum eſt ex HOROSCOPVS. Atqui iſtis non tractatur de Horoſcopo inueniendo, ſed de horis & ſtadiaſmis aſcenſionum. Ridiculus titulus. Appoſui tamen, vt omnes videant, non eſſe Manilii has ſectiones & capita. quæ vnica cauſa fuerunt textus perturbandi. Nam duo capita, vt oſtendimus, hanc pragmatian antecedebant, quæ ſequi debent. Qua in re non leuiter Manilii ſtudioſos promereri ſperamus.

v. 19. *Ne falſus dubia ratione Horoſcopus erret.*] Nam totius Horoſcopi adipiſcendi cauſſa hæc πραγματεία inſtituta.

v. 20. *Atque hoc in totum certa ſub lege ſequendum eſt.*] Generatim, inquit, regula huius doctrinæ inſtituenda, quod ſingulorum nulla poteſt eſſe certa propter diuerſitatem inclinationum Mundi. Sed non cohærent ſequentia, idque propter τὸ *eſt* inſultum. Totum locum ita concipies:

Atque hoc in totum certa ſub lege ſequendum,
Singula quod nequeant per tot diſtantia motus
Temporibus numeriſque ſuis exacta referri,
A me ſumat: iter poſitum ſibi quiſque ſequatur,
Perque ſuos tendat greſſus: mihi debeat artem.

Liquida ſententia: Atque aliquis, inquit, à me diſcat hoc in genere quidem ſequendum, quia ſingillatim omnia perſequi non poſſumus.

v. 21. *Singula quod nequeant.*] Singula exempla ſi inſtituenda ſunt, operam luſerim. Non enim poteſt. quia quot ſunt habitationes, tot inſtituenda eſſent exempla. Sed infinitæ ſunt habitationes. Infinita igitur exempla. Præſtat igitur certa ſub lege, hoc eſt generaliter methodum proponere.

v. 23. *iter poſitum ſibi quiſque ſequatur.*] Inſtitutam à nobis methodum ſequatur.

v. 24. *Perque ſuos tendat greſſus.*] Et tendat iter per ſuos greſſus. Eandem viam greſſibus ſuis inſiſtat, quam ego illi indicaui, & me auctorem huius artis, id eſt, methodi agnoſcat.

v. 25. *Quoque modo hoc parat.*] Inepta huius loci ſcriptura valde ſenſum impediebat. Gemblacenſis optime habet.

Quacunque hoc parti terrarum quiſque requiret,
Deducat proprias noctemque diemque per horas.

Parti, Ioui, Sorti, pro parte, Ique, Sorte, familiare Manilio. Ita etiam Plautus. Notat Priscianus.

v. 26. *Deducat proprias noctemque dicmque per horas, Maxima sub Cancro minimis quæ cingitur vmbris.*] Exemplum. Romæ maxima dies horarum XV. minima IX. quæ æqualis est minimæ nocti. Propterea iubet habere maximam diem, & minimam noctem.

HORARIA TEMPORA ASCENSIONVM ROMAE.

Signa ascendēt.		Scrup. Hor.	Stadia
♓	♈	70′	140
♒	♉	90	180
♑	♊	110	220
♐	♋	130	260
♏	♌	150	300
♎	♍	170.	340

v. 28. *Et sextam summa.*] Sexta de quindecim horis, hoc est scrupula 150, tribuantur Leoni, vt habes in hoc diagrammatio. Simili modo Sexta minimæ noctis, nempe nouem horarum, quæ est Scrupulorum 90, excipiatur Tauro.

v. 32. *Vt quantum vna ferat.*] Græcum est, ὅσον ἂν ἕλκοι ἑκτημόριον ἕν. quantum trahit vna sexta minimæ noctis vel minimæ diei. & quidem ea est, vt diximus scrup. 90′. Potest etiam dici, quantum temporis vna sexta fert, tantum temporis tribuatur nascenti Tauro.

v. 33. *Temporis aduerso nascentia sidera Tauro.*] Deprauatissima sunt. Legimus:

Vt quantum vna ferat, tantum tribuatur ad ortus
Temporis aduerso nascentis sidere Tauri.

Quantum vna sexta feret temporis, tantum temporis tribuatur ad ortus Tauri nascentis aduerso sidere.

Pag. 70. v. 1. *Has inter quasque accipiet Nemeaus in horas.*] Inepta sunt hæc. Lege:

Has inter, quasque accipiet Nemeeius, *horas.*

Nemeeius, νεμεήϊος. Ionice pro νεμέειος, vt φοίβειος, φοιβήϊος. *Phœbea lampadis instar.* ibi Phœbeæ est φοιβείης. At — *Phœbëia virgo.* —— *Phœbeius oscen.* Ibi est φοιβήϊος. Hæc omnia perperam per diphthongum etiam à doctis viris scribuntur: Nemeæus, Phœbæus, Dionææ matri, Calliopæa; Philippæum. Nam sunt φοίβειος, νεμέειος, διώνεια, καλλιόπεια, φιλίππειον. Neque ignarus sum tam νεμεαῖον, quam νεμέειον agnosci à Stephano. At tamen νεμεήϊος non potest esse nisi à νεμέειος, non autem à νεμεαῖος, vt τεγεήϊος, melius quam τεγεαῖος. quod tamen Græcum est.

v. 2. *Quod discrimen erit.*] Discrimen inter Leonis & Tauri ascensionem, nempe inter 150, & 90, sunt 60. quorum tertia pars, nempe 20, erit excessus progressionis arithmeticæ in his ratiociniis ascensionum. quod & oculus ipse docet in Diagrammate.

v. 3. *Tertia vt accedat Geminis.*] Nempe vt tertia illa cum ascensione

Tauri

Tauri componat ascensionem Geminorum scrup. 110. In his omnibus τυφλώττει Bonincontrius. Quid mirum? Nam quis antea vel minimum hæc odorabatur?

Ibid. *qua tempora Tauro vinciat.*] tempora, χρόνους ἀναφορικούς. *vinciat* autem, quia in omni progressu arithmetico excessus est vinculum prioris summæ & sequentis.

v. 4. *atque eadem Cancro similisque Leoni.*] Idem excessus compositus cum ascensione Geminorum nempe cum 110′ dabitur Cancro, atque erit scrupulorum 130. Similis quoque detur Leoni. Hoc est, similis compositus cum 130 dabit ascensionem Leonis 150′. Simile noster auctor non semel sumit pro æquali. de quo in Sphæra Mundi, & supra.

v. 5. *Sic erit ad summam ratio deducta priorem.*] Gemblacensis optime *perducta.* quod omnino necessarium erat. Nam excessu ad ascensionem Cancri apposito, conflatur ascensio Leonis 150. quæ, inquit, est prior summa à nobis proposita, nempe sexta pars arcus diurni maximi. Sic est ratio perducta ad priorem summam, hoc est, ad sextantem arcus diurni maximi.

v. 6. *Quomodo diuisis Nemeeus duxerit horis.*] Gemblacensis:

Quomodo diuisis Nemea si duxerit horis.

Si truncum est, pro *sibi* Nemea autem pro Leone & infra dicitur:

Bisque nouem Nemea tribuis bessemque sub illis.

v. 7. *Inde pari Virgo procedat temporis actu.*] Lege *auctu.* pari excessu.

v. 8. *Sed certa sub lege, prioris semper vt astri Incolumem seruet summam.*] Ea lege omnia hæc crescant per adiectionem accessus, vt semper antecedentis signi ascensio incolumis seruetur, & illi adiectus excessus sequentis signi ascensionem componat.

v. 10. *His vsque ad denas horarum partibus auctis.*] Hic & infra Manilius vsurpat augere pro multiplicare. Ad commodiorem computi vsum iubet partes horarias per dena multiplicare: puto, quia 90 cœpit pro quindecim: 54 pro nouem: assem, id est totum tempus 144. Nam hora est duodecim vnciarum, vt habes apud Plinium. Sic duodecim horæ sunt duodecies duodecim vnciarum: quæ in rationem quinque ad tria diuisa dant 90 pro maximo arcu diurno, 54 pro minimo diurno, aut nocturno. Ergo sexta pars maximi arcus 15, minimi 9. Ad commodiorem calculum iubet assumi 1440 pro 144, & quidem 144, pro 288. Nam ἐν νυχθημέρῳ integro sunt 288 vnciæ, non 144. Sed omnia ad compendium & commoditatem computationis. Quod autem de die maxima XV horarum loquatur, non de alia, mox infra ex ratione stadiasmi patebit. quæ omnia ne Sibylla quidem intelligebat, & tamen qui hæc tam facili genere tradita percipient, quiduis molien-

tur, vt persuadeant aliis, se hæc ante nos sciuisse, imo si possint, à se nos didicisse.

v. 11. *Per totidem Libra detrescent sidera partes.*] Quam insigne mendum, quam facile etiam oculatissimis imponere posset? Legendum enim:

His vsque ad denas horarum partibus auctis
Per totidem à Libra decrescent sidere partes.

Sic infra de Libra, & de eadem re:

Ex illa totidem per partes sic breuiantur.

Nam à Libra incipiunt decrescere per totidem partes quot creuerant, vt habes in diagrammate.

v. 12. *Et quantis in vtrumque modis tolluntur ad ortus.*] In vtrunque modum, oblique & recte. Quantis modis, id est mensuris temporum oriuntur oblique, tantis mensuris recte occidunt. Hoc est, quod dicit *diuersam in sortem.* Nam quæ oriuntur recte, occidunt oblique, & contra. A Libræ sidere contrario modo oriuntur & occidunt oppositis suis. Libræ ortus est æqualis occasui oppositi eius, nempe Arietis; occasus Libræ æqualis ortui Arietis. Aries oritur oblique horariis scrupulis 70′, occidit recte scrup. 170. Contra Libra oritur recte scrup. 170. occidit oblique scrup. 70′.

Ibid. *Quantis modis.*] Quot modis. *quanti sumus*, quot sumus Tertullianus dixit.

v. 14. *Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem.*] Dupliciter putabantur modi anaphorici, per horas & per stadia. Horarum ratione absoluta, nunc ad stadiasmum pergit, quæ methodus eadem cum superiori; vt mirer, quid illi fuerit consilii, vt eundem modum nihilo quidem discrepantem à priore iterum retractet. Satis mirari non possum. Poterat dicere: quæ ratio est ascensionum in horis, eadem est in stadiasmis. Itaque experiamur.

v. 15. *Sidera quæ ostendit quæ oriantur quæque cadantque.*] Longe aliam lectionem præfert Gemblacensis:

Illa quod standis oriantur quæque cadantque.

Et procliue quidem est diuinare *quod standis* pro *quot stadiis* perperam exaratum fuisse. τὸ *Illa*, id est, ratione. Bonincontrius innouauit: *Illa quoque in standis.* Iubet eandem rationem conferre ad Zodiacum orbem, quem veteres in stadia diuiserunt, vt ex illa ratione ortus & occasus in stadiasmis expendantur. Hæc ratio, inquit, à nobis excogitata erit referenda ad stadiasmum Zodiaci orbis, vt illa ratione expendatur quot stadiis quæq; oriantur, & cadant. Vetustissimi Ægyptii orbem, quem hic memorat, id est Zodiacum, in stadia 7704000 diuidebant; quæ fiunt miliaria Italica 963000, Germanica 192600. Signum in 642000. gradum in 21400. Vsum horum stadiorum tacet Firmicus, qui contentus fuit hactenus hæc de illis scribere libro

libro VIII: *Pars igitur Signi viginti vnum millia & quadraginta stadia habet.* Sed legendum *quadringenta.* Puto, quia totidem stadiorum ambitum terræ definiebant, in quot stadia cælestia vnum signum oriebatur, in totidem terrestria eius vim extendi. Neque profecto stadiasmum signorum apposuisset Manilius, nisi eius vsum aliquem in hac arte sua esse sibi conscius fuisset. Qui autem assumitur numerus stadiorum in ascensionibus, arbitrarius est, & secundum numerum, qui in rationem maximæ, & minimæ diei secatur, deligitur. Exemplum: Ad methodum diei maximæ & minimæ Ægypti assumitur duodenarius, qui in 7 & 5, quæ ratio est maximæ & minimæ diei, secandus est. Ille igitur duodenarius pro arbitrio in mediocrem summam multiplicatur, puta in 60, vt fiant 720 numeri, aut in 90, vt fiant 1080, ad expeditam scilicet methodum: quia quo breuior summa, eo tractabilior. Hoc facto videbant quam rationem haberent 1080 ad 770400, vt referrentur ad vsus suos. Sic in exemplo stadiasmi, quod post hanc tractationem ponet, summa stadiorum est 720. In hac autem doctrina, quæ nunc est præ manibus, stadia sunt tantum 320, nimirum pro ratione assumpti numeri octonarii. Nam ratio maximæ diei ad minimam Romæ est vt quinque ad tria: & proinde numerus assumendus & secandus in eam rationem est octonarius. Octo igitur in arbitrarium aliquem numerum, puta octoginta, ductus producit 320: & sectus in rationem quinque ad octo dabit 200 maximæ diei arcum, 120 autem minimæ diei. sexta pars maximi arcus stadia 33. 20′. minimi, 20. 0′. Sed commodioris computationis gratia multiplicentur in nouem. Ita 300 erit sexta pars arcus maximi diurni pro ascensione Leonis, 180 sextans minimi arcus pro ascensione Tauri. Differentia 120. Triens 40, qui erit excessus progressionis, vt habes in diagrammate. Ita illi veteres nunquam apponebant horaria ascensionum tempora sine stadiasmis, vt videbimus, alibi in exemplo a Manilio producto.

v. 16. *Quæ quum tercentum numeris vicenaque constent.*] Hoc est 320, non 360, vt putat Bonincontrius, & de gradibus dictum vult, in quos secatur circulus Zodiacus. Repetit enim bis τὸ *ter.* quod neque ratio loquendi, nec mens auctoris patitur. Delirium est.

v. 17. *Detrahitur summæ tota pars.*] Tota priore correpta, τοσαύτη, cui è regione respondet *Quota.* Tertullianus de anima, cap. XXXVII: *vt quota illic dedicata Dei conditio, toto mense interdum producatur Dei imago.* Sed aliter accipit Tertullianus, ac Manilius. Manilio enim *tota* est τοσαύτη, tanta. Tertulliano *totus* est τοιοῦτος. Sed & apud eundem Tertullianum *totus* est τοσοῦτος, in Valentinianos: *Cæterum tota in adytis diuinitas, tot suspiria Epoptarum, totum signaculum linguæ simulacrum membri virilis reuelatur.*

Ibid. *quota demit vtrunque.*] *vtrinque.*

v. 18. *æstiua nomine noctis.*] *nomine noctis.* Totum locum ita concipe:

Detrahitur summa tota pars, quota demit vtrinque
Omnibus ex horis æstiua momine noctis,
Solstitium summo peragit quum Phœbus Olympo.

Hæc non cuiuis sunt obuia. Sed modo patebunt. Ex tota summa, inquit, stadiorum 320 tota pars, id est, ea pars proportionalis demitur, quam demit Sol ex omnibus horis, nempe integri νυχθημέρου, quæ sunt 24, quando conficit Solstitium: & quidem illæ sunt XV horæ Romæ: quæ eam rationem habent ad totam summam 24 horarum, quam 200 ad 320. Ergo 200 erit arcus maximæ diei, & reliquus de summa 320, nempe 120, erit arcus minimus diurnus. Igitur tota pars detrahitur de 320, quotam partem aufert maxima dies ex 24 horis. Ablatis igitur 120 de 320, remanent 200, arcus maximus diurnus.

v. 20. *Quodque bis exuperat demptis.*] Demptis 120 de 320, quod exsuperat, nempe 200.

Ibid. *id ducito in aquas Sex partes.*] Itane ducito? Quid hic multiplicatio? Imo me hercle diuidito. Et profecto Manilius scripsit.

— *id didito in aquas Sex partes.* — Sic antea de eadem re:

Quod discrimen erit, per tris id diuide partes.

v. 21. *Sextamque ardenti trade Leoni.*] Sexta pars τῶν 200, sunt 33.20′. quæ ob commoditatem in nouem ducta fiunt 300, vt habes in diagrammate.

v. 22. *Rursus qui steterit numerus sub nomine noctis.*] *sub momine.*

v. 23. *Eius erit signo Tauri pars illa dicenda.*] *dicanda.* Qui numerus fuerit sub momento minimæ noctis, vel minimæ diei, eius illa pars, id est sexta, erit Tauro dicanda. Numerus stadiorum minimæ noctis 120. Sexta pars 20 in 9 ducta fiunt 180 pro ascensione Tauri.

v. 24. *Quodque hanc exuperat partem.*] Id est discrimen, siue excessus inter 300, & 180, quæ sunt 120.

v. 26. *Tertia pars eius.*] Tertia pars eius discriminis, nempe τῶν 120, hoc est 40, addita numero Tauri, nempe τοῖς 180, dat ascensionem Geminorum 220.

v. 27. *simili tunc cætera lucro.*] Simili excessu τῶν 40. Patet ex ipso diagrammate.

v. 29. *Augebuntque nouem numeratas nomine summas.*] Pessime deformatus locus. Sed codici Gemblacensi gratia habenda, qui sub inuolucris latentem veritatem præfert. Habet enim:

Augebuntque nouem vicinas munera summas.

Sed τὸ *munera* ex alia lectione vitiosa *numeratas* conflatum. omnino legendum:

Auge-

Augebuntque nouem vicinas momina summas.

Nouem momenta, siue numeri augebunt, multiplicabunt viginti ad commoditatem computationis, vt supra in horis fecimus. Nam & hic quoque 20, quæ Tauro debebantur, in IX duximus; ad expeditum calculi vsum.

v. 30. *Donec perueniant ad iusta tempora Libra.*] Gemblacensis: *sidera Libra.*

v. 31. *Ex illa totidem per partes sic breuiantur.*] Idem supra:

Per totidem à Libra decrescunt sidere partes.

v. 32. *conuersaque nomina lege accipiunt.*] Legendum:

—— *conuersaque momina legem Accipiunt.* —— Accipere legem victi à victore solent. Itaque ait, dies, qui vicerant, vicissim à victis vinci, vt fiat καδμεία νίκη.

Pag. 71. v. 1. *Hac via monstrauit.*] Gemblacensis *monstrabit.* & merito. nondum enim produxit exemplum stadiasmorum Cnidi, quod faciet alibi. Atque hactenus methodus ascensionum καθ' ὁμαλὰς αὐξομειώσεις, quam methodum suam esse dicit. Nos aliam paulo ante dedimus. Sed mirum de ascensione Arietis tacuisse in vtraque methodo, horarum, & stadiasmi. Nos ostendimus in nostra methodo, excessum detrahendum esse ex triente arcus semidiurni minimi, eamque fore ascensionem Arietis & Piscium.

v. 2. *& numerare suos ortus per sidera cuncta.*] Numerare ascensiones signatim per stadiasmum.

v. 3. *Quod bene cum propriis*] Quod simul bene acceptaueris cum propriis horis; nunquam te effugiet Horoscopus.

v. 5. *Quum poterunt certis.*] Nunquam te effugiet Horoscopus, quum horas diei auferes ab Horoscopo, non attribuendo signis binas, sed tot, quot debentur eorum ascensionibus ex doctrina tradita. Hæc non intelligit Bonincontrius referens ad modum vulgarem. Longe discedit à mente auctoris. Sed non pauci doctiores illo longe turpius hallucinati essent.

v. 7. *Nunc quibus hiberni.*] Vltimis verbis disputationis dixit iam tuto posse Horoscopum haberi, si ex horis propositis deducamus ascensionum horaria momenta, quemadmodum tradita sunt, initio ducto à loco Solis, & in quo consistit numerus, ibi esse Horoscopum. Sed horæ variant, vt ipse longa hac disputatione nos docuit. Quæ incrementa horarum quibusque accedant ascensionibus, docuit: at quæ incrementa & decrementa horarum ipsarum sint, non docuit. Hoc igitur debet in antecessum dare, ne semper eundem horarum modum vsurpemus. Horæ enim diurnæ

diurnæ solstitiales sunt longiores diurnis brumalibus, & nocturnæ brumales longiores nocturnis solstitialibus. Ne huic parti deesset, pergit ad incrementa horaria, initio facto, vt debet, à bruma. Ab ea enim incipiunt dies crescere.

Ibid. *Nunc quibus hiberni.*] De incrementis horarum dicturus ab eo tempore incipit, vnde & ipsa incrementa dierum, à brumalibus diebus scilicet. quæ decrementa dierum & incrementa Vitruuius breuitates & depalationes vocat.

v. 9. *niuei dum vellera signi Contingunt.*] *Contingant.* ——

v. 13. *noctisque per horam.*] Omnino legendum *per horas.* Mensura enim dierum & noctium per horas colligitur.

v. 14. *Quam summam quoque.*] Quid velit, non est obscurum nobis. Sed quod nobis menda vacare videbatur, id vero mendosissimum prodidit liber Gemblacensis. In eo ita scriptum fuit:

Quam summam quoque ab iusto superauerit vmbra.
Ac trepident. ——

Nulla fere licentia hæc indubitata lectio eruitur:

Principio capienda tibi est mensura diei,
Quam minimam Capricornus agit, noctisque per horas,
Quam summam: quo que ab iusto superauerit vmbra,
Ac trepident luces, eius pars tertia signo
Tradenda est medio semper. ——

Non erat locus in Manilio, cui tam male affecto minus succurri posset sine ope manuscriptorum. Primo, inquit, mensuram capere debes summæ noctis, & minimæ diei, tempore brumali. & illius excessus, quo nox diem superat, tertia pars tradenda est medio signo. Sed hæc paulo fusius explicanda. Nam impendio nugatur Bonincontrius. Sed quod solemus semper dicere, à culpa eum liberant ingenia huius æui, quæ quum se omnibus præstare putant, minus hæc assequerentur, quam Bonincontrius. Ita incrementa horarum capiebant veteres. Discrimen inter maximam & minimam noctem in duodecim vncias diuidebant. vnciam tribuebant Capricorno, sextantem Aquario, quadrantem Piscibus, eundem quadrantem Arieti, sextantem Tauro, vnciam Geminis. Cleomedes: τῷ μὲν πρώτῳ μηνὶ δωδέκατον αὔξεσθαι τῆς ὅλης ὑπεροχῆς, ἣν ὑπερέχει ἡ μεγίστη τῆς ἐλαχίστης ἡμέρας. τῷ δὲ δευτέρῳ ἕκτον. τῷ δὲ τρίτῳ τέταρτον. τῷ δὲ τετάρτῳ ὁμοίως τέταρτον. τῷ δὲ πέμπτῳ ἕκτον. τῷ δ' ἕκτῳ δωδέκατον. Subiicit exemplum diei maximæ xv horarum, & minimæ ix, quæ est

ratio

ratio ſub Romano cælo. eius exempli diagramma appoſuimus per incrementa,& decrementa horaria. Aliter non capies Manilium.

TABVLA INCREmentorum, & decrementorum horarum.

	Scrup. Horaria		
♑	570	30	
♒	630	60	
♓	720	90	ADDE.
♈	810	90	
♉	870	60	
♊	9000	30	
♋	870	30	
♌	810	60	MINVE
♏	720	90	
♎	630	90	
♍	570	60	
♐	540	30	

v. 13. *Quam minimam Capricornus agit.*] Vt dierum incrementa, ita vmbrarum decrementa rite capiuntur à bruma. Plinius libro XXXVI. cap. X. *ſtrato lapide ad obeliſci magnitudinem, cui par fieret vmbra Romæ confecto die ſexta hora.* Mendoſe. Corrige: *ſtrato lapide ad magnitudinem, cui par fieret vmbra brumæ confecto die.* Nam quantam vmbram faciebat obeliſcus die brumæ in meridie, tantum ſtratum lapideum erat, quod pro amuſſio horario aſſumpſit, cuius gnomon erat obeliſcus ipſe. Itaque non ad obeliſci magnitudinem ſtratum erat, ſed ad eam magnitudinem, cui par obeliſci vmbra fieret die brumæ confecto. Quis non ſibi perſuadebat ſe illum locum Plinii intelligere? Nos ex eo duo notabilia menda ſuſtulimus.

v. 14. *Quo que ab iuſto ſuperauerit vmbra, Aut trepident luces.*] Et qua quantitate aut nox ſuperauerit, aut dies defecerit, eius pars tertia danda eſt ſigno medio. Vide totumne diſcrimen maximæ & minimæ diei accipias, an dimidium. Eodem enim res recidit. ſed nomina partium mutantur. Nam totius duodecima eſt ſextans dimidii. totius ſextans, eſt triens dimidii. Vt hic quam nos diximus duodecimam totius, eam is vocat ſextantem dimidii. Differentia maximæ & minimæ diei Romæ, horæ ſex. duodecima ſunt ſcrupula triginta: quæ & ſunt ſextans trium horarum.

v. 15. *Et crepitent.*] Inepte. Nos olim emendauimus *trepident.* Confirmauit Gemblacenſis. Superare & trepidare contraria, ὑπερέχειν καὶ ὑστερεῖν. Nam quod deficit, trepidat à ſumma. Dies igitur dicitur à iuſto trepidare, quidquid deſciſcit à die æquinoctiali, hoc eſt à XII horis.

Ibid. *pars tertia ſigno.*] Pars tertia eius, quo vmbra ſuperat, aut lux trepidat, tradenda eſt Aquario. Nox maxima ſuperat minimam diem Romæ ſex horis, æquinoctialem autem tribus. Hic igitur intelligitur de exceſſu noctis maximæ ſupra noctem æquinoctialem, aut, quod idem eſt, de defectu diei minimæ à die æquinoctiali. Tertia pars trium horarum eſt hora, vel 60 ſcrupula, vt habes in diagrammate.

v. 16. *qua ſorte reuenta Dimidio vincat primum.*] Aquarius acceptis 60 ſcrupulis ea ſumma vincit Capricornum, qua ipſe vincitur à piſcibus. Nam 30, 60, 90 ſunt in progreſſu arithmetico: & vt Aquarius 30 ſcrupulis ſuperat Capricornum, ita ipſe viciſſim vincitur totidem à Piſcibus.

v. 19. *His opibus tria signa etiam.*] Gemblacensis:

His opibus tria signa valent. Sic paulo post:
—— ita summa diebus. Est epilogus.

v. 20. *sed summa prioris Accedit numeri coniuncta sequentibus astris.*] Supra de simili progressu arithmetico idem extulit:

Sed certa sub lege, prioris semper vt astri
Incolumem seruet summam, crescensque nouando.

v. 21. *Cesserit vt ternis.*] Tota perioche ita distinguenda:

—— Sed summa prioris
Accedit numeri coniuncta sequentibus astris,
Cesserit vt: ternis fuerit si longior horis
Brumali nox forte die. ——

Hæc incrementa, inquit, ita intelligenda accedere, vt tamen summa prioris signi maneat. Verbi gratia Capricornus in principio habet 540 scrupula horaria, id est nouem horas absolutas. In fine accedentibus 30 scrupulis fient 570 scrupula, quibus 60 accedant. fient 630 scrupula in fine Aquarii. Ita semper summa prioris seruatur, cui accedente excessu conflatur summa sequentis, vt fit in omni progressu arithmetico. Neque aliter sentiebat in doctrina horariorum progressuum.

Sed certa sub lege, prioris semper vt astri
Incolumem seruet summam. ——

v. 21. *Cesserit vt.*] Prout cesserit discrimen inter maximam & minimam diem. puta, si excessus ille fuerit trium horarum, vt Romæ. Exemplum idem subiicit, quod nos.

v. 22. *Brumali nox forte die.*] τὸ *forte* est exempli gratia: ἐν παραδείγματος λόγῳ.

Ibid. *Capricornus vt hora Dimidia attollat luces.*] Habes in Exemplo. Nam ad 540 scrupula, id est, ad nouem horas, accedentibus 30 scrupulis, fiunt scrupula 570 in finem Capricorni.

v. 24. *Ipse suam proprie dicat.*] Gemblac. *ducat*, vt nos olim.

Ibid. *summaeque prioris Adiungat.*] Summa prior 570. Accedente hora, nimirum 60 scrupulis, fient 630.

Ibid. *summaeque prioris Accedat.*] Legendum profecto
—— summaeque priorum. Nam 90, quæ accedunt Piscibus, æquant 60, & 30 priorum.

v. 29. *Incipit à sexta.*] ἀνακεφαλαίωσις methodi traditæ. Primo signo horam dimidiam dedimus: secundo duplicatam dimidiam: tertio triplicatam, hoc est, sesquihoram

v. 30. *Diuiduum.*] Diuiduum διαιρετόν. Ouidius:

Insula, diuidua quam facit amnis aqua.

Tempus

Tempus diuiduum est: distributio horariorum scrupulorum in signa. Incipit autem à sexta, quia sexta pars trium horarum est hora dimidia.

Ibid. *triplicant vires.*] Falsissimum, legendum:

—— *duplicant vires harentia signa.*

Ibid. *arentia signa.*] Ærere, pro hærere, Vmor pro Humor, & alia in hoc auctore. Legendum igitur. — *harentia signa.*

v. 31.] *Vltimaque acceptas duplicant.*] Alter error hunc peperit. Alter emendatus huic emendando præiudicium fecit. Nam si ibi *triplicant* pro *duplicant*, & hic contra *duplicant* pro *triplicant* positum erat.

v. * *Cedere diuersa.*] Hic versus alio pertinet.

v. 31. *Ita summa diebus.*] Epilogus.

v. 32. *Nanque Aries totidem.*] Nam Aries accipit 90, quot scilicet habebant Pisces. eaque adiungendo diebus totidem de noctibus deducit, vt ratio postulat, vt quod accedat diei, decedat nocti.

v. 33. *Quot prius abstulerant proprio sub nomine.*] Sic in Apotelesmatis:

Diuersasque ferunt proprio sub nomine leges.

Nisi vtrobique legendum *momine.*

Pag. 72. v. 1. *Hora datur Tauro.*] Consule diagramma.

v. 2. *sic vltima primis Redditur.*] Sic dimidia hora, quæ vltima datur Geminis, compensat eam, quæ prima data est Capricorno.

v. 4. *Rursus & incipiunt.*] Subiunge versum supra à nobis exclusum:

Rursus & incipiunt propria de sorte diebus
Cedere diuersa labentia tempora lege.

Vox diebus præcedit hic versum, vt eadem antea præcedebat vbi importune positum erat. Tempora incipiunt cedere de diebus, & de propria sorte eorum. Decedunt enim eis, quæ antea accreuerant. & quia à fœnore translatio erat, in eadem persistit.

v. 6. *Respondent pariterque illis.*] Istos tres versus tam constat nobis alienos esse huius loci, quam incertum est, vnde irrepserint. Loquuntur autem de stellarum situ, & eundem omnino sensum habent, quem illi in Sphæra Mundi:

Ignea designat species atque ignibus ignes
Respondent, media extremis atque vltima summis.

v. 9. *Hac vice discedunt noctes ad sidera brumæ.*] Imo *à sidere brumæ.* Res ipsa locuples testis est.

v. 11. *Solstitium tardi quum fit.*] Lege, *dum fit.* Ita semper loquitur.

v. 13. *similisque redit.*] *similique.* & *actu.* ἀδιαγωγῇ, nisi mauis *auctu.* quod fortasse præferendum. Hactenus doctrina incrementorum & decrementorum horariorum. quæ neque vera est, neque per vnum signum integrum eadem possunt esse incrementa horarum: quod tamen hic decernitur.

Quotidie enim mutantur scrupula horaria. At hic solido signo vnum idemque decrementum aut incrementum attribuitur. Post hunc versum retrahenda sunt illa duo capita, quorum prius de horis, alterum de stadiasmo signorum. Prius incipit: *Nec tibi constabunt.* alterum: *Nunc age quot stadiis.* Nam docuit incrementa horarum ab obseruatione minimæ diei. Sed quomodo obseruanda sit minima dies, non docuit. Hoc igitur ordine sequi debet. At quam ridicule supra connexum erat cum disputatione in illos instituta, qui binas horas signis attribuebant. Propter horarum mentionem subditum erat hoc caput antecedenti disputationi, quæ tam conuenit illi, quam horologium ascensionibus Signorum.

v. 14. *Nec tibi constabunt.*] Primum iubebat:

Principio capienda tibi est mensura diei,

Quam minimam Capricornus agit. ——

Quam viam insistes? Non aliter potes, nisi prius indagaueris diem ipsum æquinoctii. & cur non potius præcipit indagare diem brumæ, à qua incipit & dierum incrementum, & incrementorum diurnorum consideratio? quia obseruationes brumæ aut solstitii non sunt tutæ propter longum Solis transitum, qui per quadraginta ferè dies ἀναισθήτως videtur in punctis tropicis immorari, vt testatur Geminus, quum re vera non moretur, sed ita nobis videatur. Propterea obseruatio alterutrius, vel vtriusque æquinoctii tutior, quam vel solstitii, vel brumæ. Nam obseruato æquinoctio vtroque tunc facile incrementorum excessus colligitur, qui à bruma, ad æquinoctium distribuitur eo, quo supra inceptum est, modo: quanquam falsa sunt illa incrementa. quæ neque veris arcubus diurnis conueniunt, neque iis, quas methodus Maniliana colligit, ascensionibus.

v. 17. *Regulaque exactas.*] Gnomonicis rationibus inuestigationem faciendam præcipit. Regulam vocat, vt Græci Κανόνα ῥιεσάων.

v. 18. *Quæ segnemque diem.*] Gembl. *Quæ signemque diem.* ——

Munit viam ad veram lectionem:

Quæ signetque diem sedes, perpendat & vmbras.

Traiectio: quæ sedes signet diem, & perpendat vmbras. Sic Virgilius:

Sunt alia, quas ipse vias sibi repperit vsus. id est, sunt aliæ viæ, quas repperit vsus.

v. 19. *Hæc erit in Libra.*] ἰσημερινὸν ὡρολόγιον. Vitruuius: *In quibuscunque locis horologia erunt describenda, eo loci sumenda est æquinoctialis vmbra.* ὡρολογίου nomen posterius est. Prius enim πόλος dicebatur, quod postea ὡρολόγιον. Athenæus lib. v. πόλον ἐκ τοῦ κατὰ τὴν Ἀχραδινὴν ἀπομεμιμημένον ἡλιοτρόπιον. Aristophanes Γηρυτάδῃ.

Πόλος τόδ' ἐστιν. Εἶτα πόστην ἥλιος τέτραπται; ——

Herodotus lib. II. πόλον μὲν γὰρ καὶ γνώμονα καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλω-

νίων

νίων ἡμεδων Ἕλλωνες. Erantque prius ὡρολόγια brumalia, vt Romæ. Primus omnium ἡλιοτρόπιον στερεὸν ἐν Πνυκὶ statuit Meton. Erant autem tam nocturna, quam diurna in vsu iam tempore Menandri: cuius lepida verba extant de quodam inuitato ad cænam hora XII, ex fabula, cui titulus ὀργή.

——ὃς κληθείς ποτε
εἰς ἑστίασιν δωδεκάποδος, ὄρθριος
πρὸς τὴν σελήνην ἔτρεχε τὴν σκιὰν ἰδών,
ὡς ὑστερίζων, καὶ παρῆν ἅμ' ἡμέρᾳ.

Nam quum inuitatus esset tunc adesse, quando δωδεκάπους ἡ σκιὰ, ipse experrectus noctu plenilunio, & clarissimo lumine, putauit non solum diem esse, sed duodecimam horam diei confectam, conspecta vmbra in duodecima linea. quod plane plenilunio accidere solet.

v. 22. *medio quum currit Phœbus Olympo.*] Repone ex Gemblac. *quod currit.* Medium Olympum vocat Æquinoctialem in duo æqualia hemisphæria Mundum diuidentem.

v. 23. *summotus in astro.*] Lege —*summotus in Austros.*

v. 25. *vernales vertit in horas.*] *vertit*, vertitur Propert. Sed Gemblacens. habet: *fertur in horas.*

v. 26. *sed nox oblita diei.*] Quatenus nox detrahit diei, videtur ab eo dici obliuisci diei, *oblita diei.* Sed nox oblita diei, ne summa claudicet, compensat quod diei defuerit. Diurno circulo dato, datur & nocturnus. Nam arcu diurno de asse circuli deducto, remanet arcus nocturnus, & contra. In exemplo Manilii proposito, arcu nocturno 9, de solida conuersione horarum 24 detracto, remanet arcus diurnus horarum 15.

v. 28. *Sic in duodenas exit vtrumque.*] Singuli arcus nunquam duodenas horas æquinoctiales restituere possunt, nisi tempore æquinoctii. Alias aut plurium, aut pauciorum horarum sunt. Sed vterque arcus coniunctus est semper bis duodenarum horarum. Hoc est, quod vult. Non leuiter autem mirati sumus in Kalendario rustico Romano, quod est in ædib. Vallensib. per omnes menses noctem cum die compositam efficere τὸ νυχθήμερον horarum XXV, non XXIV. In Ianuario. DIES HOR. VIIII, S. NOX HOR. XVI. S. quæ simul componunt horas XXV. Sic in mense Martio: DIES HOR. XII. S. NOX HOR. XII. S. Ergo τὸ νυχθήμερον est horarum XXV. Sic per omnes menses. Et tamen nullus antiquarius hæc monuit.

v. 31. *Donec ad ardentis pugnarint.*] Gemblac. *pugnarunt.* Pugnare τὸ παραλλάττειν. Iam indicauimus.

v. 32. *Atque vbi.*] *Atque ibi.*

Pag. 73. v. 3. *quarum ratio manifesta per artem Collecta est.*] Quarum diuersitatum ratio collecta est per artem supra à nobis traditam, & exemplo illustratam.

v. 4. *venietque suo per carmina textu.*] Statim subiiciet. Intelligit enim exemplum horarum ascensionalium cum stadiasmis. de quibus mox. Ex illo enim exemplo colligitur horarum & temporum varianda.

v. 5. *Atque hac est illas cali mensura per horas.*] Scribe *per oras.*

v. 6. *Qua rigat astiuus gradibus.*] Profecto legendum:

Quas rigat astiuis grauidus torrentibus amnis Nilus. ———

Nilum grauidum æstiuis torrentibus dicit ex opinione eorum, qui putant incrementa Nili ex torrentibus Æthiopiæ fieri: quod & multi veterum scripserunt, & verum est. Quod hic *gradibus* scriptum fuit, attribuendum vitiosæ consuetudini scribentium *grabibus* pro *grauibus*. Alioqui si voluissem esse stultorum more molestus, somniassem gradus τοῦ νειλοσκοπίου, qui in columna scalpti erant: & futilem coniecturam mihi blanditam pro vera accepissem. Sed quod dicit:

Atque hac est illas cali mensura per oras, Quas rigat, &c.

fugit nostrum ratio. Non enim mensura diei maximæ in Ægypto est horarum æquinoctialium 14. 30', sed ea maxima dies est in regionibus, in quibus polus attollitur ad grad. 36, & vsque ad partes Græciæ. Nam si rationem propius putemus, dies maxima Alexandriæ est hor. 14. 1'. 12". Eius enim arcus maximus diurnus est grad. 210. 18'. At hæc mensura, quam ponit noster, est Cnidi & Rhodi. quod & me tacente loquuntur, Plinius, Ptolemæus, alii. Cnidi maximæ diei arcus est graduum 216. 50'. hoc est, horarum 14. 27'. 20" quod parum differt ab hoc modo horario. Quæ de Sphæra Mundi & horariis rationibus docet Manilius, omnia ex Eudoxo hausit. Omnes enim sphæræ Græcorum ad inclinationem 36 grad. fabricabantur, vt testatur Leontius Mechanicus, nimirum ad circulum Arcticum Cnidi, vbi Eudoxus suum ἔνοπτρον scripsit, quæ & erat eius patria. Neque solum in patria sua Cnido, sed etiam in Cyzicenis & Hellesponti tractibus scripsit. Quum esset in patria sua & ἔνοπτρον scriberet, polum ibi attolli dicebat ad ια partes, qualium xv quadrans circuli esset. Sic quum esset in Hellesponto, aut in Cyzicenis partibus, maximam diem ad minimam eam habere rationem dixit, quam quinque ad tria: quod distinguere nesciuit Aratus, qui Arcticum definit capite Draconis, hoc est 37 grad. à polo: diem autem maximam ad minimam rationem habere dicit, quam quinque ad tria. quæ non possunt conuenire illis tractibus, in quibus polus ad 37, sed in quibus ad 41 grad. attollitur. In Hellesponti partibus diu degisse & summo in honore fuisse scribit & Laertius. Itaque in patria sua ἔνοπτρον scribens ortus & occasus stellarum designat aliter ac in alio opere, quum esset in partibus Cyzici. Diuersi enim Orizontes sunt, discrimine graduum quinque & amplius. Non igitur in eodem tempore oritur Arcturus Cnidi, quo in Hellesponto, & Cyzici partibus. Sed vnde nostro tam insignis hallucinatio, vt attribuat Ægypti partibus quod

quod Cnido, aut Rhodo conuenit? Dicam vere. Eudoxus cum Platone diu inter Ægyptios sacerdotes versatus, penes quos asseruabantur arcana astronomiæ, tandem ea, quæ ab illis didicerat, popularibus suis publicauit, & hanc Ægyptiorum non suam doctrinam esse testatus est. Laertius de scriptis Eudoxi: οἱ δὲ γεγράφθαι μὲν Αἰγυπτίοις τῇ αὐτῶν φωνῇ· τοῦτον δὲ μεθερμηνεύσαντα ἐκδοῦναι τοῖς Ἕλλησι. Quæ igitur ex Eudoxo citabantur, Græci Ægyptiacam, Latini barbaricam rationem vocabant. Quia vero omnia ab Eudoxo scripta Ægyptiacam doctrinam esse putauit Manilius, etiam quæ de patria sua intelligebat Eudoxus, ea is de Ægypto accipienda esse putauit. Hæc erroris ansa Manilio fuit. Nisi dixerimus climata Ægypti & Rhodi confundi solita à veteribus illis. Nam Firmicus eandem mensuram maximæ diei attribuit climati primo, id est, Ægypti, & secundo, id est, Babylonio, & vicinis regionibus. Vise locum libro primo, cap. XIII. *In climate primo, hoc est, Æthiopia.* Repone ex manuscripto, *hoc est, Alexandria*, &c. Hæc ratio melior priore.

v. 7. *imitatur sidera Mundi.*] Septem planetas.

v. 9. *Nunc age quot stadiis.*] Supra in doctrina temporum ascensionalium docuit quot surgant in quoque loco cedantque per horas Signa. hic vero eius doctrinæ vnicum adfert exemplum. Et quemadmodum ibi doctrinæ horarum ascensionalium subiecit doctrinam stadiasmi, quæ eadem est, ita etiam hic vni exemplo horarum Cnidii tractus subiicit exemplum stadiasmi eiusdem tractus. Neutrum enim est Ægyptiaci soli, quod ipse putat, sed Cnidii. Nam hora maxima, quam nunc retulit, ad minimam, eam rationem habet, quam 19 ad 29. ea enim est ratio 14. 30′, ad 9. 30′. Est autem in stadiasmi exemplo ratio maximæ diei ad minimam, quæ trium ad duo. Sic fere est 29 ad 19. Nam sunt pene 30 ad 20. Quare idem est. In exemplo horario dies maxima est horarum 14.30. Hic vero est, 14. 24. Neque tam exacta harum rerum fides ab hoc auctore exigenda est. Sic etiam Firmicus, loco supra à nobis adducto, Ægypti climati, & Babylonio maximam diem ex ratione ascensionum, hor. 14. 24 assignat.

v. 10. *Sidera quoque cadant.*] Scribe *quotque cadant.* quot stadia. Supra:

Quot surgant in quoque loco cedantque per horas.

Ne magna in breuibus.] Tolle τὸ *in*: *Ne magna breuibus.* Positio syllabæ committitur in sequenti. Supra:

Quæque loca triplici signarit linea ductu.

Compendia ne careant breuibus dictis. Hoc est, quod superius dixerat:

Vt breuia in longo compendia carmine præstem.

v. 13. *Dena quater stadia.*] In hac æquabili ratione ascensio Leonis est semper

STADIASMI ANAPHORICI SECVNDVM æqualem modum.

STADIASMI ANAPHORICI SECVNDVM rationalem modum.

ORTVS. OCCASVS

Stadia	Hor. I.	Gra.			Stadia	Hor. I.	Gra.	Grad. I.	Hor. I. II.
40	I. 20	20	♓	♈	80	2. 40	40	19. 24	I. 17. 36
48	I. 36	24	♒	♉	72	2. 24	36	22. 54	I. 31. 36
56	I. 52	28	♑	♊	54	2. 8	32	29. 17	I. 57. 8
64	2. 8	32	♐	♋	56	I. 52	28	35. 7	2. 20. 28
72	2 24	36	♌	♏	48	I. 36	24	36. 54	2. 27. 36
80	2. 40	40	♎	♍	40	I. 20	20	36. 24	2. 25. 36

ſemper ſexta pars arcus diurni maximi, aſcenſio Tauri item ſextans arcus minimi diurni. Ergo inter ſe habent rationem, quam maxima dies ad minimam, per XII quinti Elementi Euclidis. Aſcenſio Leonis 72 ſtadia. Aſcenſio Tauri 48. Quæ habent inter ſe rationem, quam tria ad duo. In hoc igitur tractu, in quo collecti ſunt iſti ſtadiaſmi, maxima dies eſt hor. 14. 24´, minima 9. 36´. Quæ omnia congruunt ſuperiori exemplo, minimo diſcrimine, vtpote 6 ſcrupulorum. Porro dedimus tibi diagramma horum ſtadiaſmorum cum horis, quas aſſignat Manilius. Adiecimus cumulum gradus ipſos, quibus non vtitur Manilius. Ergo inſiſtamus viam, quam ſupra nobis præiuit Manilius. In omni collectione anaphoricorum temporum aut graduum, ſumma omnium ſemper componit ſemicirculum. Vt hic ex gradibus componitur ſemicirculus 180 graduum, ſtadiorum vero 360. Ergo totus circulus eſt ſtadiorum 720. Ratio, vt diximus, maximæ diei ad minimam, vel aſcenſionis Leonis ad Taurum, eſt vt tria ad duo. ſectis 720 in rationem trium ad duo, habemus 432 pro arcu maximæ diei, 288 pro arcu minimæ. ſexta pars vtriuſque, 72 quidem erit Leoni attribuenda, 48 autem Tauro. Differentia vtriuſque 24. triens 8: qui erit exceſſus huius progreſſionis, vt detractus quidem ſemel ex 48 det 40 aſcenſionem Arietis, additus autem ſemper det reliquas. Ita ſecto ſemicirculo horario in horas 12 æquinoctiales, vel 1440 ſcrupula in eandem rationem, habebimus ſcrupula 864 pro arcu maximo, 576 pro minimo. ſexta vtriuſque pars, ſcrupul. 144, ſiue hor. 2. 24 pro Leone, ſcrupula 96, vel hor. 1. 36´. pro Tauro. Differentia 48 ſcrupula. Triens 16. ſcrup. qui eſt exceſſus. Nemo negauerit antea & methodum Manilianam, & ſtadiaſmos ignorata fuiſſe.

Ibid.

Ibid. *Dena quater stadia.*] Hic circulus est stadiorum 720 in eleuatione Cnidi aut Rhodi. Supra erat 320 in eleuatione Romæ. Ergo ratio stadiasmi arbitraria fuit. Quia ratio maximæ diei ad minimam est vt tria ad duo, ergo numerus erit quinque: & proinde quinarius cum 144 multiplicatus est ad commodiorem methodum.

Ibid. *duplicataque ducit Quum cadit.*] Signa oblique orientia recte cadunt & contra. Aries oblique oritur. ergo recte occidit. Signi cuiusuis occasus est æqualis ortui signi oppositi, & contra. In Cnidio tractu Aries oritur grad. 19. 24′. Libra grad. 36, 34′. Ergo Libræ ortus est æqualis occasui Arietis. In hoc stadiasmo Aries oritur stadiis 40. Libra 80. Ergo 80 stadiis occidit Aries.

v. 15. *quum cætera signa Octonis crescunt stadiis.*] Alii dicerent *quum crescant.* Sed probum est *quum crescunt.* Ennius:

——*quom volito viuo' per ora virom.*

v. 17. *Et totidem amittunt.*] Ascensionibus accedunt octona stadia. occasibus decedunt. Patet ex diagrammate.

Ibid. *gelidasque rigentia.*] Legendum haud dubie *vergentia in vmbras.* Gelidum solet vocare, quod Solis aut stellarum lumine priuatum est. In Sphæra:

Et gelidum extremo lumen sentimus ab igne:

hoc est languens à luce. Sic frigidum est ἀναρὸν.

Frigida cæruleo contorquet lumina vultu.

v. 19. *Tertiaque in quarta parte si ducitur eius.*] In Gemblacensi nihilo sanior est locus. ——*in quarta parte sic ducitur eius.*

Sed non magnæ molis est veram lectionem ex illis vestigiis odorari.

Tertiaque in quartas partes inducitur eius.

Quadrans horæ, inquit, accedit reliquis quinque ascensionibus, & præter quadrantem illum, tertia pars eius quadrantis inducitur in quartas, id est, in quadrantes ipsos. Nam quadrans horæ sunt xv scrupula: tertia pars quadrantis quinque scrupula: quæ in singulas quartas in sequentibus erogantur. Ergo quum scrupula singula accedant singulis quartis, siue quadrantibus, iam non quadrans erit, id est, xv scrupula, sed xvi, excessus accrescens singulis horariis temporibus ascensionum. Obscurus locus antea, nunc, ni fallor, illustratus est. Sed Bonincontrio & hic quoque ignoscimus. Hanc veniam illi impetrarunt ii, qui hæc ignorant, & tamen omnia videri volunt scire.

v. 22. *Quum subeant orbem.*] Hic τὸ *subire* est occidere. Alioqui in Sphæra Mundi subire est ascendere, quod Hispanicum idioma retinuit:

Qua caderet, subeat cælum, rursumque resurgat.

Plinius libro II. *Decidunt imbres, nebulæ subeunt.* Inde *Subiices nubes*, quia subeunt

subeunt sublimia, vt exprimant Græcum *μετιωρα*. Difficile est constituere vtram significationem vindicet in illo versu:

Distat enim surgantne eadem, subeantve cadantve.

Nam vtrunque & quidem contrarium designare potest. Est enim medium constitutum inter surgere, & cadere: vt alterutrius extremi esse possit. Non est nouum in Latinitate eiuscemodi compositorum duas contrarias notiones esse, vt immixtum ἀμιγὲς καὶ μικτόν. Et alia, quæ studiosi adolescentes melius meminerint, quam ego.

Ibid. *rursusque ad sidera Libra.*] Scribe: *rursusque à sidere Libra.* eundem errorem supra in doctrina horarum castigauimus.

v. 26. *Occiduusque Aries spatium tempusque oriendi.*] Quomodo conuenire possunt hæc duo, *occiduus* & *oriendi*? Contraria enim sunt, tanquam occidere, & oriri. Sed Manilius scripsit:

—— *tempusque ruendi Quod dabat.* Ruere diem aut noctem Oceano, solennis poetarum locutio. —— *ruit Oceano nox.*

v. 27. *in tantum Chela cum surgere perstat.*] Emendauimus olim.

—— *in tantum Chelæ consurgere perstant.* Assentitur Gemblacensis. Signa κατ' ἀντιζυγίαν, hoc est, æqualiter à punctis æquinoctialibus distantia, sunt ἰσοανάφορα. hoc est, æquales ortus & obitus habent; quibus scilicet contingit recte oriri, & oblique occidere, aut contra. Virgo & Chelæ, siue Libra æqualiter à punctis æquinoctialibus absunt. Ergo ἰσοανάφορα, &c.

v. 30. *Iam facile est si quod quandoque*] *Quod quandoque, quæ quandoque,* Maniliana sunt, redundante τὸ *quandoque.*

v. 31. *surgentia signis.*] Repone *signa.*

v. 32. *propriasque ascribere in horas.*] Lege,

propriisque ascribere in horas Partibus. Idem alibi plane eademque sententia:

In nulla fallet regione Horoscopus vnquam,
Quum poterunt certis numerari singula signa
Temporibus parte ex illa, quam Phœbus habebit.

Pag. 74. v. 1. *In qua Phœbus erit.*] Archaismus, *in qua erit.* Vlpianus: *in pubertatem decesserit.* Cicero: *in Senatum dixi.* Sed Gemblacensis habet: *In quos.* Manifesto legendum: *In quis.*

Ibid. *quorum mihi reddita summa est.*] Quorum signorum anaphorica summa & Epilogismus redditus est. Gemblacensis *quarum*: id est horarum. vtrum melius, delibero. Ex longissima disputatione tandem peruenimus ad methodum Horoscopi, quo nomine instituta fuit disputatio. Esto igitur aliquis natus in Rhodo insula, Sole initium Geminorũ obtinente, hora nona æquinoctiali absoluta. Consule Diagramma ascensionum. Ab ini-

Ab initio Geminorum ad finem Virginis colliguntur horæ 9.4'. Aio Horoscopum esse in fine Virginis. Hoc est igitur, quod dicit:

—— *quam liceat certis surgentia signa* *Ducere temporibus.* ——

Ortus enim Geminorum, Cancri, Leonis, & Virginis suis temporibus horariis collegimus, & propriis ascripsimus in horas partibus, & rationem, siue ψηφοφορίαν deduximus ex illo signo, in quo Phœbus est, nempe ex Geminis. Quantum igitur hallucinetur Bonincontrius, qui vsitato modo Horoscopum apud Manilium venatur, hinc æstimare licet. sed ne alius quidem hactenus hæc odoratus erat. Nos vero omnia infra plene exequemur, si prius doctrinam totam Manilii præmiserimus.

Pag. 74. v. 2. *Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum.*] Cæcum esse oportet, qui non videat hæc nunc recte cohærere, quæ tam longo spatio dissita erant: vt in multis locis videres humano capiti ceruicem equinam. Non leuiter de Manilio & eius studiosis meriti sumus, qui textum ex tam fœda luxatione in suos artus restituimus. Non deerunt & improbi & inuenusti, qui aliter censebunt, aliter deblaterabunt. Duas igitur methodos horoscopi inuestigandi proposuit: illam, quam modo periclitati sumus, & hanc, quæ omnibus illius æui & retro mathematicis vel potius planis in vsu fuit, estque ea, quam supra vulgarem vocauit:

Nec me vulgatæ rationis præterit ordo,
Quæ binas tribuit signis surgentibus horas.

Horas in gradus redactas à loco Solis computabant. Vbi desinebat numerus, ibi erat Horoscopus. Hæc erat illorum ærusc atorum methodus.

Ibid. *nascens via ducere ad astrum.*] Ita olim emendauimus. Ita etiam habet Gemblacensis. At corrupta vulgatæ editionis lectio, quæ habet *austrum*, decepit bonum Bonincontrium, adeo vt meridionales & australes horas somniarit: quod monstri quid sit, nescio. Nascens astrum esse Horoscopum & pueri dixerint.

v. 4. *Nam quota sit lucis, si luce requiritur, hora, Aspicies.*] Aut enim genitura est diurna, aut nocturna. Prius de diurna.

v. 6. *Multiplicans deciesque.*] Corrupta hæc ita restituere iubet sententia: —— *atque hunc numerum reuocabis in ipsum*
Multiplicans decies, adiectis insuper eidem
Quinque tamen summis. ——

Ipsum numerum horarum multiplicabis decies & quinquies. Esto aliquis natus Sole initium Geminorum obtinente, hora inæquali nona absoluta. Multiplicatis horis IX inæqualibus in XV, fiunt gradus 135. quæ sunt signa quatuor, gradus XV. & putata ab initio Geminorum, desinunt in 15 ♎. Ita Horoscopus erit in 15 ♎ secundum hanc ridiculam methodum, quæ erat propria illorum Agyrtarum. Sed & Demophilus vetus scriptor, quum de

 metho-

methodo τοῦ σπορίμου ζῳδίου ageret, qui est alter horoscopus conceptionis, vt ille alter nascentiæ, ita scribebat: ἔτι τὸν ὡροσκόπον τῆς σπορᾶς καὶ οὕτω τινὲς λαμβάνουσι. θέασαι πόσην μοῖραν ἐπιτινόσδήποτε ζῳδίου τὴν ἀποκύησιν ὡροσκόπησε. καὶ τὰς ἀνηγμένας πολλαπλασίασον ἐπὶ τὸ τῶν ὡρῶν πλῆθος. καὶ συγκεφαλαιώσας ἀπόλυε ἀνὰ τριάκοντα ἀπὸ τοῦ ὡροσκοποῦντος ζῳδίου τὴν ἀποκύησιν. καὶ ὅπου δ' ἂν ἐκπέσῃ ὁ ἀριθμὸς, ἐκεῖνο ὡροσκόπησε κατὰ τὴν τοῦ σπέρματος καταβολήν. Quanquam ab horoscopo, non à Sole numerari iubet, item non in xv, sed in quasuis partes Signi horas multiplicari, tamen vtraque methodus multum habet inter se affinitatis, & vetustatem præfert.

v. 7. *quia qualicunque sub hora Ter quinas mundi sex tollunt.*] Lege *se tollunt.* Iubet ergo binas horas signis attribui. Atqui hanc opinionem furcillis supra exagitauerat. Quæ hæc est leuitas? Bonincontrius agnoscit τὸ *sex.* hoc est solens traducit sese. Et sane rarum est, quum illi homini aliquid boni excidit. *Se tollunt* ἀναφέρονται. Hic plane Bonincontrius est cæcior Tiresia.

v. 8. *Ter quinas Mundi se tollunt sidera partes.*] At vbi sunt illæ superiores censoriæ notæ in eos, qui binas horas signis orientibus tribuunt? vt taceam horas ciuiles veterum inæquales fuisse: At xv gradus Æquinoctialis horam æqualem constituunt.

v. 9. *coniungis & illas.*] —— *coniungere & illas,*

Quæ superent Phœbo partes per signa, memento.

Esto homo natus, Sole xvi Tauri obtinente, hora viii inæquali. Horis 8 in 15 ductis fiunt signa quatuor. Addo partes xv absolutas, quas perfecit Sol in Tauro, vt præcipit Manilius. Numero igitur à principio Tauri. Numerus desinit in xv Virginis, qui erit locus Horoscopi.

v. 11. *Ex hac tricenas summas.*] Scribe *summa.* Ex hac summa.

v. 14. *Cum quo consistet numerus.*] Gemblacensis:

Tum quo subsistet numerus consumptus in astro. Recte.

Sic supra: *Atque vbi substiterit, signum dicatur oriri.*

v. 15. *Quave in parte suam summam numerive reliquit.*] Qua in parte numerus relinquet suam numerive partem. Elegantia profecto digna Bonincontrii auditoribus, quibus persuadebat hæc Latina esse. quid Latina? Satis erat, si aliquo sensu essent. Nobis olim feliciter succurrit legendum *momenve relinquit.* Scriptum fuerat vitiose *mumenve.* Sic alibi,

—— *qui munera summis Imposuit* —— perperam pro *mumina,* hoc est momina. Quod Momen apud hunc auctorem creberrime positum sit pro summa & numero, sat suis locis patuit.

v. 16. *Hæc erit exoriens & pars & forma per ignes.*] Distingue.

Hæc erit exoriens & pars, & forma. Per ignes

Continuæ partes. ——

Exoriens

Exoriens pars & forma est τὸ ὡροσκοποῦν ζώδιον, ἡ ὡροσκοποῦσα μοῖρα. Alibi:

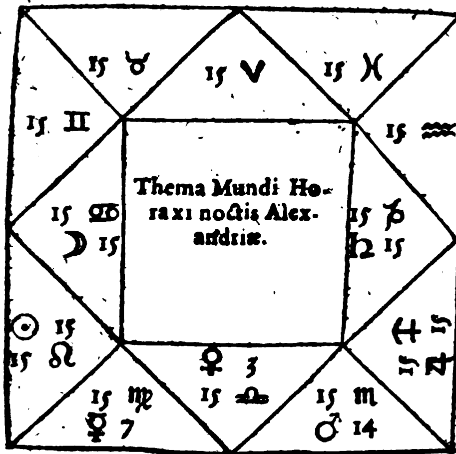
Quum tibi nascentis percepto tempore forma

Constiterit. —— Sic dixit signa formantia ortus, id est, ὡροσκοποῦντα.

Ibid. *per ignes Contineat partes.*] Scribe: —— *per ignes Continua partes.* — *Per ignes*, per stellas. Infra: —*pariterque orbem vidisse per ignes.* In Sphæra: —— *quibus ille superuenit ignis*, id est, Stella.

Ibid. *per ignes.*] Noctu. Nocturnam genituram μεθοδεύειν docet. Hæc omnia quis antea intelligebat? Nam Bonincontrio ne minima quidem huius loci suspicio mentem perstrinxit. Non magis Latine sciens eius expositionem in hunc locum intellexerit, quam ille locum istum. Nos quid esset *per ignes* ostendimus.

v. 17. *Continua partes.*] Nihil noui dicit. Hodie astronomi putant omnia sua ratiocinia à meridie: veteres Chaldæi, siue Genethliaci ab ortu Solis. vtroque modo ratiocinia sunt 24 horar. Si igitur genitura inciderit per ignes, id est noctu, non à nocte nouum ratiocinium instituere iubet, sed horas diurnas, id est duodecim horas ab ortu Solis cum horis nocturnis connectere. Esto aliquis natus hora septima noctis. Illa hora erit decimanona ab ortu Solis. Hoc est, quod vult. Huius autem rei dabimus illustre exemplum in Themate Mundi, quanquam nugatorio ab illis priscis Ægyptiæ Matheseos antecessoribus prodito. Ponunt Mundum conditum Sole in quinta decima Leonis posito, hora XI noctis ineunte. Ab ortu Solis, ad horam XI ineuntem noctis, putantur horæ absolutæ XXII quæ in gradus

xv multiplicatæ ex hac methodo fiunt gradus 330. quibus adiice à principio Arietis, ad partem 14 Leonis absolutam, gradus 134. Fient omnes gradus 464. Detracto asse circuli, remanent gradus 104: qui ab initio Arietis putati desinunt in gradum absolutum 14 Cancri. Ergo Horoscopus est in gradu xv ineunte Cancri, vt erat propositum. Itaque non ab ineunte nocte putanda sunt ratiocinia genituræ nocturnæ, sed continuanda cum tempore diurno, vt præcipit Manilius. Nam bene hoc monuit, quanquam, vt diximus, nihil noui edicit. Hoc enim facit, quia ineunte nocte putatur hora prima, non tertiadecima. In hoc Themate recte est apud Firmicum Sol in xv Leonis, non in ιθ, vt apud Paulum Alexandrinum. vbi legendum ιε, errore satis procliui.

v. 33. *Natalis mundi.*] ὡροσκόπος. infra cæli nascentis hora dicitur. Et risum & stomachum hic moueret illis Bonincontrius, qui nescirent hominem insanire solennia.

v. 26. *Non feret oblitus.*] Nusquam felicius coniectura nobis cessit olim, quam in hoc inquinatissimo loco. Manilius enim scripserat;

Fallere non possit summi fastigia cæli
Signifer obliquus: stent fundamenta sub imo:
Stent veri stellarum ortus, verique sub ortus.

Scriptum fuerat *oblicus*. vnde *oblitus* scripsit Librarius. Non, inquit, imponet nobis Signifer propter obliquitatem suam.

v. 27. *verique sub ortus*] coniunctim legendum:
—*verique subortus.* Suboriri τὸ δύνειν dicit.

Ibid. *stent fundamenta sub imo.*] ἀπὸ κοινοῦ τὸ VT. Vt, inquit, neque Signifer obliquitate sua veram regionem τοῦ μεσουρανήματος auferat: & vt τὸ ἀντιμεσουράνημα sibi constet, constet etiam τὸ δῦνον. Itaque vero Horoscopo deprehenso, reliqui tres cardines constabunt.

v. 28. *Dena quod in proprias.*] Perspicue legendum *Denique vt in proprias.* Hæc etiam lectio imposuit Bonincontrio, vt de denis Signis nugaretur. Caueant studiosi ab illius interpretis inscitia: quam non exprobro homini, sed illam metuo parum cautis adolescentibus. Et præterea sæculum suum, & multa alia tam eum ab insectatione tutum præstant, quam inscitiæ conuincerent, qui tali interpreti assensionem adhiberent.

Hactenus Manilius magnis molitionibus horoscopi sui methodum eruit: cuius nos exemplum quoque dabimus, si quidem prius, quod antea nos polliceri meminimus, præcepta doctrinæ Manilianæ, & quidem eo fere ordine, quo ipse docuit, collegerimus.

PRÆ-

PRÆCEPTA DOCTRINÆ MANILIANÆ.

I. DODECATEMORION SIGNI AVT PLANETÆ INVENIRE.

Partem datam Signi, in quo Planeta fuerit, duc duodecies. Tricenas distribue in omnia signa, initio ducto ab eo, in quo Sol fuerit. In quo Signo desinet numerus, ibi est Dodecatemorion Signi aut Planetæ: per illud:

Quacunque in parti nascentum tempore Luna
Constiterit. ——— 51. 23.

ALITER. Partem datam Signi per $2\frac{1}{2}$ diuide. Numeros in Signa distribue, initio, vt antea, facto ab eo Signo, in quo Sol fuerit: per illud:

Nam quum tricenas per partes sidera constent,
Rursus bissenis numerus diducitur omnis. 50. 26.

II. DODECATEMORION LVNÆ PER POSTERIOREM MODVM INDAGARE.

Vide quot tricenarios Luna distet à Sole. Omnibus tricenariis deductis, reliquos numeros per $2\frac{1}{2}$ diuisos distribue in Signa, initio facto ab eo Signo, in quo Luna fuerit. Vbi consistet numerus, ibi est Dodecatemorion Lunæ: per illud:

Proxima tricenas partes sententia ducit. 51. 28.

III. DODECATEMORION DODECATEMORII INVENIRE.

A parte Signi data numera deinceps gradus semisses quinque. Primum dimidium gradum da ei Planetæ, in cuius terminum inciderit pars Signi proposita: secundum dimidium gradum sequenti Planetæ: & ita deinceps. In quo Planeta quintus dimidius gradus consistet, in eius finibus est Dodecatemorion Dodecatemorii.

IV. SORTEM FORTVNÆ IN DIVRNA GENITVRA INDAGARE.

Distantiam Solis à Luna numera incipiens ab Horoscopo per consequentiam Signorum. Vbi consistet numerus, ibi est Sors Fortunæ in genitura diurna: per illud:

Tunc si forte dies nascentem exceperit alma. 65. 3.

V. SORTEM FORTVNÆ IN NOCTVRNA GENITVRA INVENIRE.

Distantiam Lunæ ad Solem numera incipiens ab Horoscopo per antecedentia. Reliqua vt supra: per illud:

At quum obducta nigris nox orbem texerit alis. 65. 10.

VI. HO-

VI. HORARIORVM TEMPORVM ASCENSIONALIVM EXCESSVM INVENIRE.

Accipe trientem sextæ partis differentiæ maximi & minimi arcus diurni horarii: per illud:

Quod discrimen erit, per tris id diuide partis. 70. 2.

VII. ASCENSIONVM SIGNORVM HORARIA TEMPORA COLLIGERE.

Habeas excessum per antecedens. Abiice à sextante minimi arcus diurni. Ipsa est ascensio Arietis. Deinde per adiectionem excessus, habebis ascensiones horarias reliquorum quinque ad initium Libræ: per illud:

Tertia vt accedat Geminis, quæ tempora Tauro Vinciat. — 70. 3.

VIII. EXCESSVM STADIASMI ANAPHORICI INVENIRE.

Numerum stadiasmi seca in rationem maximæ & minimæ diei. Triens sextæ partis differentiæ vtriusque rationis est excessus stadiasmi anaphorici: per illud:

Quodque hanc exuperat partem, superatur ab illa. 70. 24.

IX. STADIASMVM ASCENSIONVM COLLIGERE.

Excessum per antecedens repertum abiice à sexta parte numeri minimæ diei respondentis. Is erit stadiasmus Arietis. In reliquis perge per adiectionem excessus, vt in horariis temporibus ascensionum: per illud:

Hæc erit horarum ratio ducenda per orbem. 70. 14.

X. INCREMENTVM DIERVM COLLIGERE IN QVADRANTE HIBERNO.

Sextam partem differentiæ minimæ & æquinoctialis diei adiice diei minimæ. Aggregatum est tempus horarium finis Capricorni. Tempori Capricorni adiice tertiam partem eiusdem differentiæ. Aggregatur tempus horarium finis Aquarii. Cui rursus adiiciatur dimidium differentiæ. Aggregabitur finis Piscium: per illud:

Principio capienda tibi est mensura diei. 71. 12.

XI. INCREMENTA DIERVM COLLIGERE IN QVADRANTE VERNO.

Aggregato finis Piscium adde rursus dimidium differentiæ pro tempore horario finis Arietis. Tempori horario Arietis adde trientem differentiæ pro fine Tauri. Denique aggregato Tauri adiice sextantem differentiæ. Colligitur tempus horarium finis Geminorum: per illud:

Namque Aries totidem deducit noctibus horas. 71. 32.

XII. DE-

XII. DECREMENTA DIERVM COLLIGERE IN QVADRANTE ÆSTIVO.

De tempore horario finis Geminorum detrahe sextantem differentiæ pro tempore horario finis Cancri. De tempore horario Cancri detrahe trientem differentiæ pro tempore finis Leonis. Denique de tempore horario finis Leonis detrahe dimidium differentiæ pro tempore horario finis Virginis: per illud:

Rursus & incipiunt propria de sorte diebus Cedere. 72. 4.

XIII. DECREMENTA DIERVM COLLIGERE IN QVADRANTE AVTVMNALI.

Tempori horario finis Virginis detrahe dimidium differentiæ pro tempore horario finis Libræ. Tempori horario Libræ detrahe trientem differentiæ pro tempore finis Scorpii. Tempori Scorpii detrahe sextantem differentiæ pro tempore horario finis Sagittarii: per idem.

XIV. DATA HORA GENITVRÆ HOROSCOPVM INDAGARE.

Ab horis absolutis abiice ascensiones signorum per VII Præceptum collectas, quantum opus erit, initio à loco Solis facto. Vbi numerus consistet, ibi est Horoscopus: per illud:

——quum liceat certis surgentia signa
Ducere temporibus. —— 73. 31.

XV. HOROSCOPVM PER MODVM AGYRTARVM GENETHLIACORVM INVENIRE.

Horis datis in XV ductis adiice gradus, quos Sol peregit in Signo, siquidem in principio Signi non fuerit. Summam graduum aggregatam computa à principio Signi. Vbi consistet numerus, ibi est Horoscopus Genethliacorum Æruscatorum: per illud:

Illa etiam poterit nascens via ducere ad astrum. 74. 2.

CANON ASCENSIONALIS AD ELEVATIONEM GRADVVM QVADRAGINTA QVATVOR.

	♓		♈	♒		♉	♑		♊	♐		♋	♏		♌	♍		♎
	Hor.	I	II	Hor.	I	II	Hor.	I	II	Hor.	I	II	Hor.	I	II	Hor.	I	II
1	0	2	10	0	2	10	0	3	38	0	4	22	0	5	6	0	5	50
2	0	4	20	0	5	48	0	7	16	0	8	44	0	10	12	0	1	40
3	0	6	30	0	8	42	0	10	54	0	13	16	0	15	18	0	17	30
4	0	8	40	0	11	36	0	14	32	0	17	28	0	20	24	0	23	20
5	0	10	50	0	14	30	0	18	10	0	21	50	0	25	30	0	29	10
6	0	13	0	0	17	24	0	21	48	0	26	12	0	30	36	0	35	0
7	0	15	10	0	20	18	0	25	26	0	30	34	0	35	42	0	40	50
8	0	17	20	0	23	12	0	29	4	0	34	56	0	40	48	0	46	40
9	0	19	30	0	26	6	0	32	42	0	39	18	0	45	54	0	53	30
10	0	21	40	0	29	0	0	36	20	0	43	40	0	51	0	0	58	20
11	0	23	50	0	31	54	0	39	58	0	48	2	5	56	6	1	4	10
12	0	26	0	0	34	48	0	43	36	0	52	24	1	1	12	1	10	0
13	0	28	10	0	37	42	0	47	14	0	56	46	1	6	18	1	15	50
14	0	30	20	0	40	36	0	50	52	1	1	8	1	11	24	1	21	40
15	0	32	30	0	43	30	0	54	30	1	5	30	1	16	30	1	27	30
16	0	34	40	0	46	24	0	58	8	1	9	52	1	21	36	1	33	20
17	0	36	50	0	49	18	1	1	46	1	14	14	1	26	42	1	39	10
18	0	39	0	0	52	12	1	5	24	1	18	36	1	31	48	1	45	0
19	0	41	10	0	57	6	1	9	2	1	22	58	1	36	54	1	50	50
20	1	43	20	1	0	0	1	12	40	1	27	20	1	42	0	1	56	40
21	0	45	30	1	2	54	1	16	18	1	31	42	1	47	6	2	2	30
22	0	47	40	1	7	48	1	19	56	1	36	4	1	52	12	2	8	20
23	0	49	50	1	8	42	1	23	34	1	40	26	1	57	18	2	14	10
24	0	52	0	1	11	36	1	27	12	1	44	48	2	2	24	2	20	0
25	0	54	10	1	14	30	1	30	50	1	49	10	2	7	30	2	25	50
26	0	56	20	1	17	24	1	24	28	1	53	32	2	12	36	2	31	40
27	0	58	30	1	20	18	1	38	6	1	57	54	2	17	42	2	37	30
28	1	0	40	1	23	12	1	41	44	2	2	16	2	22	48	2	43	20
29	1	2	50	1	26	6	1	45	22	4	6	38	2	27	54	2	49	10
30	1	5	0	1	27	0	1	49	0	2	11	0	2	33	0	2	55	0

CANON HORARIVS
AD ELEVATIONEM GRADVVM XLIV.

	Arcus diurnus Manilianus.		Hora inæqualis siue ciuilis.			Arcus diurnus castigatus.	
	Horæ æquin.	I	Horæ æquin.	I	II	Horæ æquin.	I
♑	9	15	0	46	15	9	14
♒	10	21	0	51	45	10	30
♓	12	0	1	0	0	12	0
♈	13	39	1	8	15	13	30
♉	14	45	1	13	45	14	46
♊	15	18	1	16	30	15	18
♋	14	45	1	13	45	14	46
♌	13	39	1	8	15	13	30
♍	12	0	1	0	0	12	0
♎	10	21	0	51	45	10	30
♏	9	15	0	46	15	9	14
♐	8	42	0	43	30	8	42

TABELLA ANAPHORICORVM TEMPORVM
AD ELEVATIONEM GRADVVM XLIV.

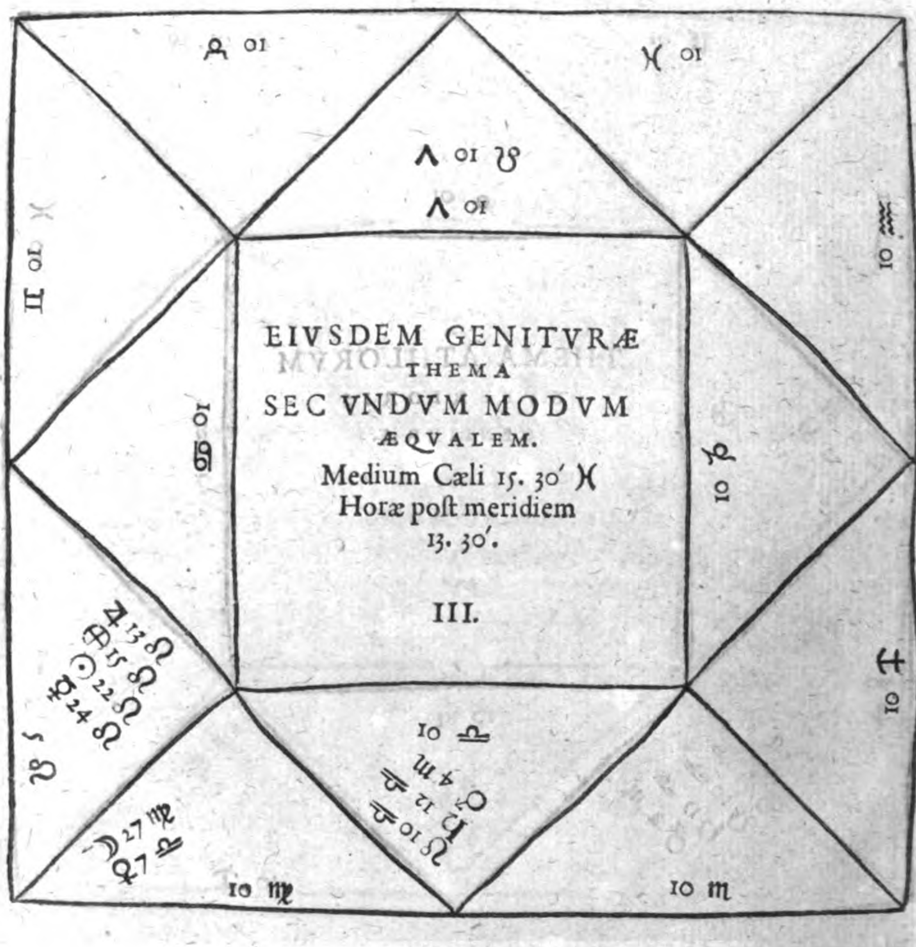
		ASCENSIONES MANILIANÆ						ASCENSIONES CASTIGATÆ.							
						Tricesima							Tricesima		
		Grad.	I	Hor.	I	I	II	Grad.	I	Hor.	I	II	I	II	III
♓	♈	16	15	1	5	2	10	16	34	1	6	16	2	12	32
♒	♉	21	45	1	27	2	54	20	22	1	21	28	2	42	56
♑	♊	27	15	1	49	3	38	28	14	2	52	56	3	45	52
♐	♋	32	45	2	11	4	22	36	13	2	24	52	4	49	44
♏	♌	38	14	2	33	5	6	39	23	2	37	32	5	15	4
♎	♍	43	45	2	55	5	50	39	14	2	36	56	5	13	52

THEMA GENITVRÆ
SECVNDVM
M. MANILIVM
ET
VETERES
I.

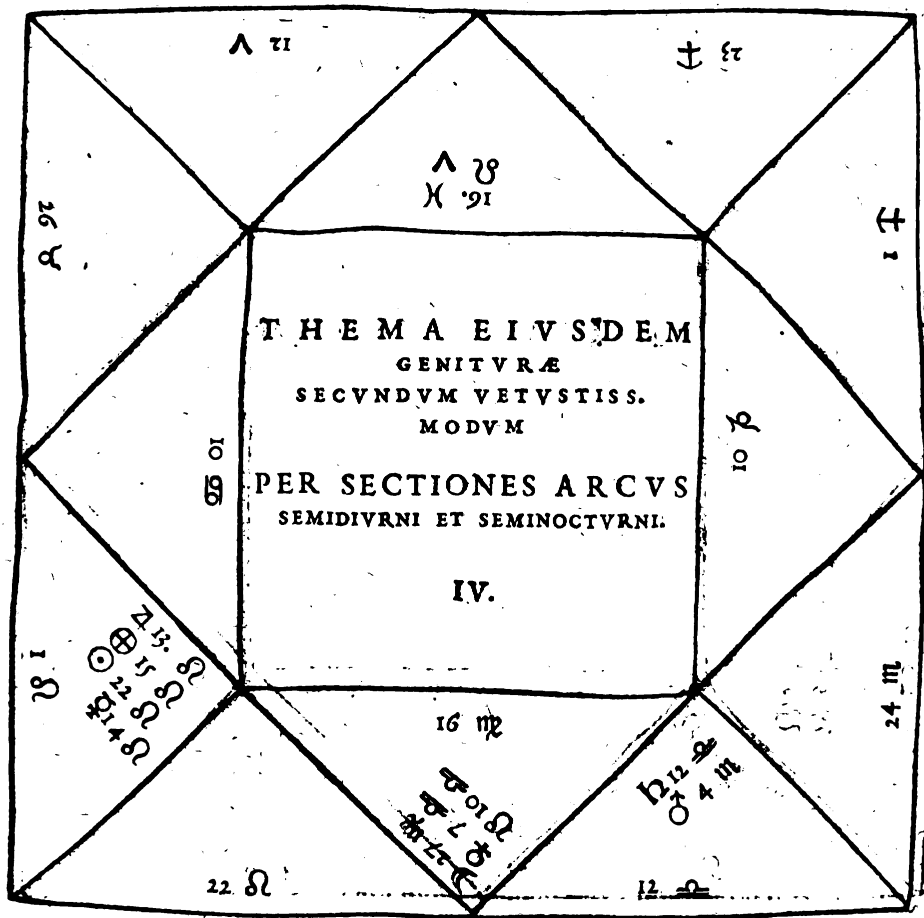
THEMA

THEMA ATHLORVM
SVPERIORIS
GENITVRÆ.

II.

EIVSDEM GENITVRÆ
THEMA
SEC VNDVM MODVM
ÆQVALEM.
Medium Cæli 15. 30′ ♓
Horæ post meridiem
13. 30′.
III.

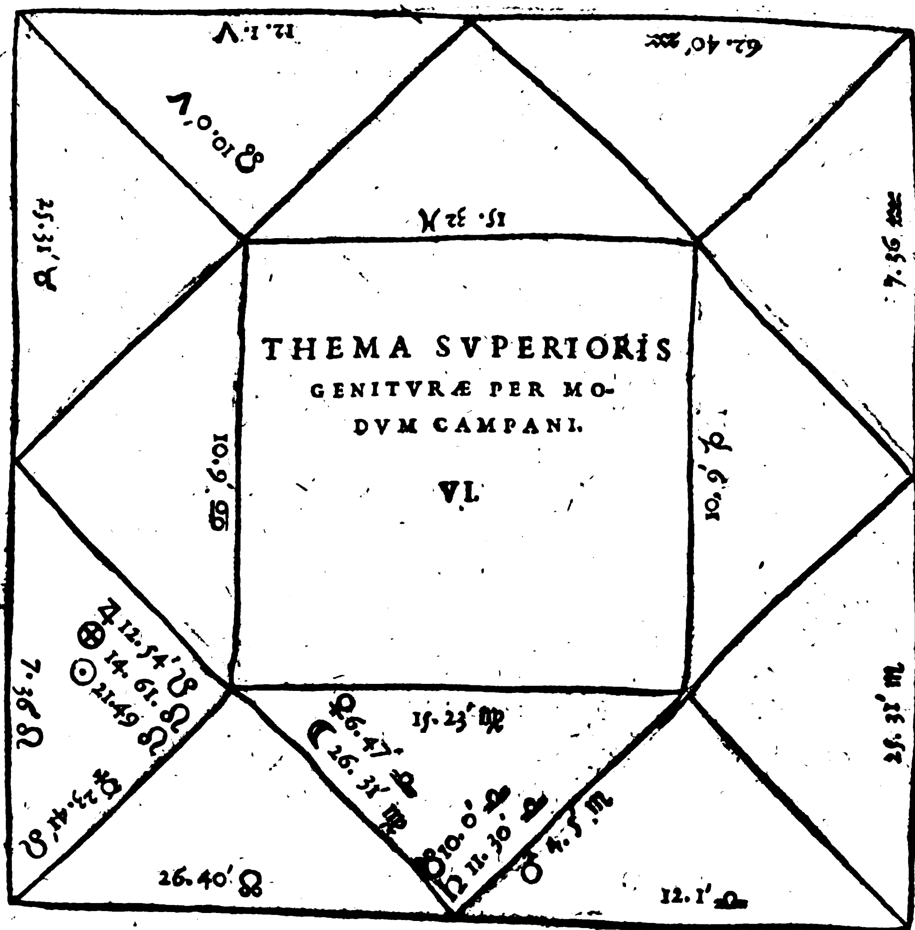
THEMA

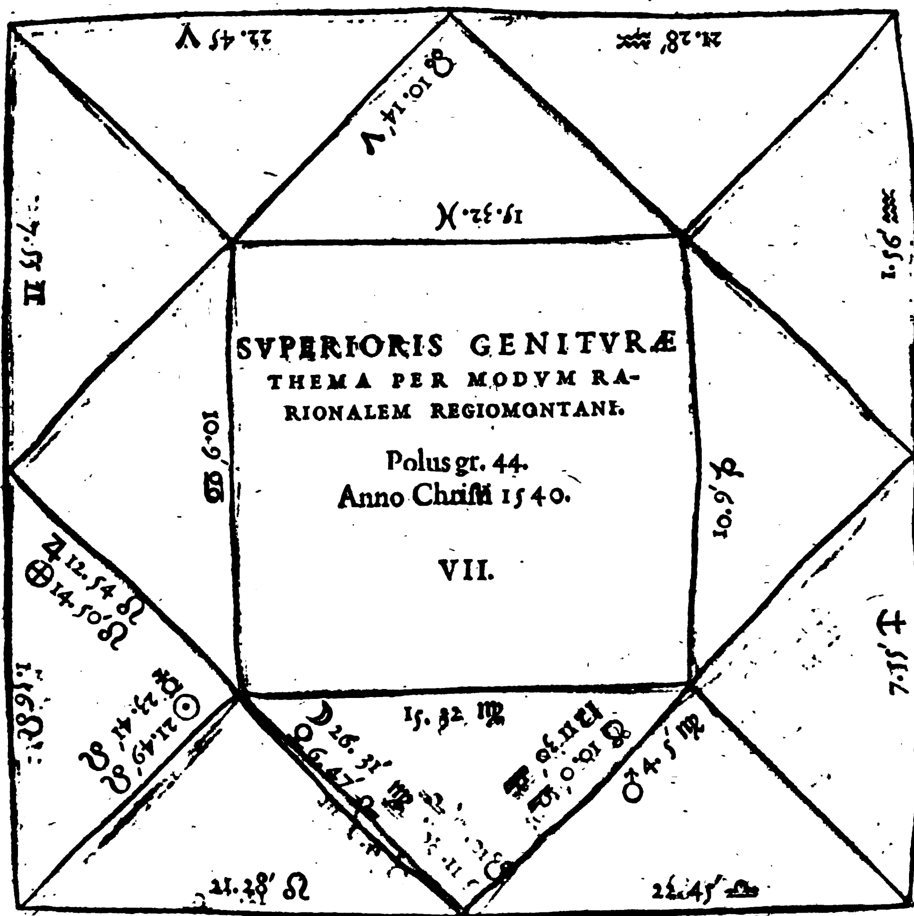

THEMA EIVSDEM
GENITVRÆ
SECVNDVM VETVSTISS.
MODVM
PER SECTIONES ARCVS
SEMIDIVRNI ET SEMINOCTVRNI.
IV.

THEMA EIVSDEM GENITVRÆ PER MODVM INDORVM.

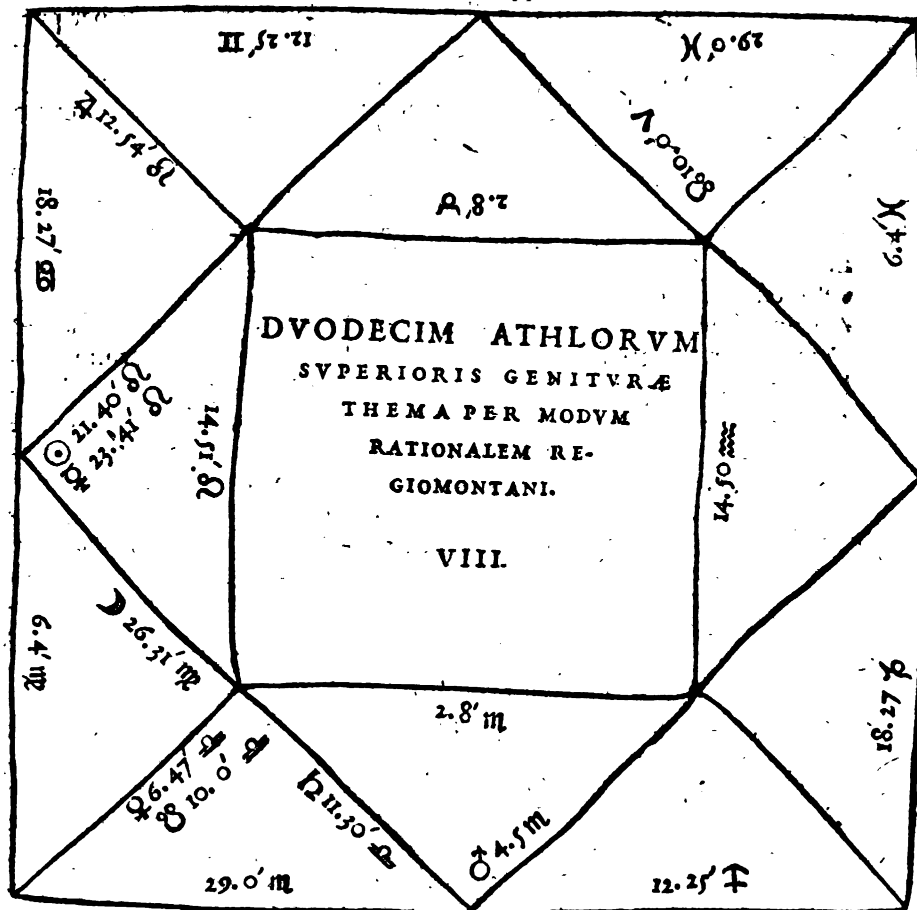
V.

THEMA

THEMA SVPERIORIS
GENITVRÆ PER MO-
DVM CAMPANI.
VI.

SVPERIORIS GENITVRÆ THEMA PER MODVM RATIONALEM REGIOMONTANI.
Polus gr. 44.
Anno Christi 1540.
VII.
22. 45 ♈
21. 28 ♒
19. 32. ♓
♉ 10. 14 ♈
7. 55 ♊
♋ 10. 9
10. 9 ♑
1. 56 ♒
♃ 12. 54
⊕ 14. 50 ♌
☉ 21. 49 ♌
☿ 27. 41 ♌
☽ 26. 31 ♍
15. 32 ♍
♂ 4. 5 ♍
7. 55 ♐
21. 28 ♌
22. 45 ♎

DVODE-

Vt igitur ad Methodum Horoſcopi veniamus, aſſumatur eleuatio poli graduum 44, locus Solis 22 gr. ♌. In data eleuatione, maxima dies eſt hor. 15. 18'. Igitur per præceptum VII, conſtruatur Tabella anaphoricorum temporum: Duplex fiat. In priore parte aſcenſiones Manilianæ methodi, in altera caſtigatæ ponantur. Vtraque pagina trinis verſibus conſtet. In primo gradus, in ſecundo horaria aſcenſionum tempora, in tertio triceſima temporis anaphorici collocentur, vt ex ea Canon aſcenſionalis conſtruatur, vt patet ex ipſo Canone aſcenſionali. De gradibus aſcenſionum nulla facta à Ma-

nilio mentio. Sed nos ideo apposuimus, vt & suis horariis temporibus responderent, & cum castigatis gradibus comparari possent. Rursus per præcepta x, xi, xii, xiii, Canon horarius fiat triplici versu. in primo esto arcus diurnus methodi Manilianæ. In secundo duodecima arcus, siue hora temporaria, vel ciuilis. In tertio arcus diurnus castigatus respondens principio Signi, cui è regione oppositus est. Arcum vero horarium nocturnum si quis volet, accipiat Signi oppositi arcum diurnum, vt & mediocriter docti sciunt. Exemplum: Arcus diurnus Leonis est 13, 39′. oppositi signi arcus diurnus, nempe Aquarii, est 10. 21′, qui erit arcus nocturnus Leonis. Et vicissim arcus diurnus Leonis est arcus nocturnus Aquarii. vel aliter: arcus diurnus Leonis 13. 39 de 24 deductus relinquit arcum nocturnum Leonis 10. 21 æqualem arcui diurno Aquarii Signi Leoni oppositi. Quod autem integro Dodecatemorio vnum tantum arcum horarium attribuerimus, quum per singulos tamen dies varient horaria momenta, id fecimus ex ipsius Manilii præscripto, qui illos veteres sequutus horas per Dodecatemoria, non per singulos dies variare credebant. Ideo in Kalendariis notabant, illo mense vmbra est tot pedum, mensis tot horarum. vt habes in Kalendariis rusticis Romanis, & apud Palladium. Sic etiam, vt alibi tetigimus, solstitium per totum Cancrum, Brumam per totum Capricornum committi putabant. Et quia inuidiæ propter illam animaduersionem olim vapulauimus, ne iterum nobis idem contingat, de horario arcu idem monere visum est, si modo istis mathematicis hoc satisfacere potest. Denique construatur Canon ex tricesima temporum ascensionalium, sextuplici versu, vt Canon indicat, cum linea graduum triginta: quos reticuit Manilius, quia vulgo notum erat gradus singulos respondere tricesimæ vnicuique, cui appositi erant. His ita constitutis, esto quidam natus in dato climate 44 graduum, hora nocturna temporaria 7 $\frac{4}{5}$ fere, Sole in 22 ♌ posito. In Canone horario arcus diurnus Leonis est hor. 13. 39. Nocturnus igitur, per ea, quæ demonstrata, erit 10. 21′. Hora καιρικὴ respondet hor. æquinoctialibus, 0. 51. 45′. Igitur horæ καιρικαὶ 7 $\frac{4}{5}$ respondebunt horis æquinoctialibus 6. 43′. 39′. cum quibus si componatur arcus diurnus 13. 39′, fient horæ 20, 22′. 39″: quibus denique adiice ex Canone ascensionali tricesimas collectas respondentes gradui 21, ♌, quem iam Sol peregit. nempe hor. 1. 47. 6. Fiet omne tempus ab ortu Solis, ad tempus genituræ propositæ, horarum æquinoctialium 22. 9′. 45″. id est 22. 10′ fere. Iam ab initio Leonis, in quo Sol est, numera omnia tempora horaria ascensionum, donec aut numerum propositum consummaueris, aut proxime minorem adeptus fueris. Ab ascensione igitur Leonis hor. 2. 33′. 0″, ad initium Cancri, conflantur horæ 21. 49. quæ deductæ de hor. 22. 10′, relinquunt hor. 0. 20′, post ascensionem Geminorum.

rum. Ergo pertinent ad Cancrum. Ideo quæro 0. 20, aut proxime maiorem numerum in area Canonis, sub nota Cancri. Et occurrunt 0. 21′. 50″ è regione gradus v. Aio igitur horoscopum esse in quinto gradu Cancri, per XIIII Præceptum. Itaque à simili parte reliquorum Signorum sequentes πάντα Thematis instituentur. Nam modum inæqualem adhuc non norant: quum ipse Manilius Thema Sortis Fortunæ per similes Signorum partes construi præcipiat. Instituto Themate, reliqua præcepta μεθοδεύειν licet. Luna est in 27 ♍. Ergo Dodecatemorion Lunæ est in 24 ♒ per I Præceptum. Ita de reliquorum Planetarum Dodecatemoriis. Rursus Dodecatemorion Lunæ, per posteriorem modum, est in 18 ♎, per II Præceptum. Horoscopus est in termino, siue finibus Martis, vtpote in quinto gradu Cancri. Ergo eius Dodecatemorion Dodecatemorii cadet in fines Lunæ in dimidia parte gradus XII Cancri: hoc est in 11. 30′. ♋, per III Præceptum. Denique per V Præceptum, Sors Fortunæ deprehenditur in 9. 42′. siue in 10 ♌. Itaque eodem modo aliud Thema instituetur, quod Athlorum vocatur, cuius Horoscopus est Sors Fortunæ. Ex quo poteris sententiam eorum refellere, qui vbi Manilius περὶ τοῦ δωδεκατόπου τῶν ἄθλων agit, ipsi putarunt de themate genituræ intelligendum. Atqui tantum discrepat thema Athlorum à themate natalitio, quantum Horologium ab Analemmate. Nam Thema genituræ instituebatur quidem ad apotelesmata & κλέου hominis nati, sed præcipue ad Sortem Fortunæ indagandam. At ex Themate Athlorum omnis doctrina apotelesmatum pendebat. Hæc est methodus Horoscopi illorum Veterum, quæ castigabat imperitiam Æruscatorum Genethliacorum, qui eodem quidem modo Horoscopum eruebant, sed binas horas singulis signis attribuebant. Vt illam delirationem confutauit hic modus, quo vtitur Manilius, ita ipse castigatione indigebat. Vt enim alia taceam, in dato tempore & hora genituræ Cancer Signum horoscopans est τῶν προσγειούντων. Nam τὰ προσγειούντα dicuntur, vt alibi monemus, & satis vulgatum est, Signa sex à principio Arietis, ad principium Libræ. Reliqua vocantur ἀνακιόντα. Quum igitur Signum horoscopans fuerit τῶν προσγειούντων, quadrans ἀπηλιωτικὸς, hoc est interuallum à medio cælo, ad Horoscopum, est maior nonaginta gradibus. hoc est, signum horoscopans est quintum à signo culminante. Contra minor est nonaginta gradibus, si fuerit τῶν ἀνακιόντων. hoc est, signum horoscopans tertium est à culminante. Ergo, quum Horoscopus huius genituræ in signum, quod est τῶν προσγειούντων, inciderit, τὸ τεταρτημόριον ἀπηλιωτικὸν est maius 90 gradibus. quod verum est. Culminabit enim x gradus Piscium in data eleuatione, oriente quinta Cancri. Ergo Tetrans ἀπηλιωτικὸς erit graduum 115, hoc est horarum 7. 40′. Atqui si ex Canone ascensionali putare velimus totidem horas, & scrupula à decima Piscium, numerus desinet in 5 ♌. Ergo Horoscopus esset in signo sexto à

 medio

medio cælo, quum tamen quintum signum tantummodo à culminante possit esse. quod est ridiculum. Quum enim decima pars Piscium culminet, numeros nonæ parti exactæ Piscium respondentes, hoc est 16.30′, abiice à tota ascensione Piscium 1.5′. & reliquum coniunge cum ascensionibus Arietis, Tauri, Geminorum, Cancri: compones horas 7.17′.30″. quæ deductæ de horis 7.40′, relinquunt horas 0.22′.30′. E regione v grad. Leonis habes proxime maiorem 0.25.30′. Ergo, vt diximus, horoscopus erit in v Leonis, non Cancri. Multa eiusmodi absurda istius methodi notare possim. Hoc vnum exemplum suffecerit, vt ostendamus non sine caussa à priscis damnatam: qui prius ascensionem rectam medii cæli collegerunt, & nonaginta gradibus ad ascensionem rectam adiectis, aggregatum ad Canonem climatis contulerunt, & ei gradum Eclipticæ respondentem pro parte ascendente assumpserunt. reliquas domos simili gradu Signorum terminarunt, qui est omnium vetustissimus modus, quo & Arabes hactenus vtuntur, diciturque à nostris modus æqualis: cuius exemplum habes in tertia figura. Eo modo vtuntur Firmicus, & Paulus Alexandrinus, & secundum aliquos, quibus nos quoque assentimur, Ptolemæus: quod colligitur ex iis, quæ de Apheticis locis dixit: τόπους μὲν τοίνυν ἀφετικοὺς εἶναι νομιστέον, τό τε περὶ τὸ ὡροσκόπον δωδεκατημόριον ἀπὸ πέντε μοιρῶν τῶν προαναφερομένων αὐτοῦ τοῦ ὁρίζοντος, μέχρι καὶ τῶν λοιπῶν μοιρῶν πέντε καὶ εἴκοσι ἐπαναφερομένων. Hoc certe non fieret, nisi omnes domus essent tricenum graduum. & quicquid ad hoc conuellendum adferunt docti, non dicam falsum, sed ineptum est. Etiam interpres ipsius Ptolemæi ea adfert, quæ ne ipse quidem intelligebat. Quid mirum Ptolemæum hoc modo vsum, qui sit omnium post illum Manilianum vetustissimus? Successit illi & ipse quoque vetustissimus, qui fit per trientes arcus semidiurni, & seminocturni, qui est primus modus inæqualitatis. Hoc etiam quidam Arabum vtuntur, qui maximam partem harum nugarum non à suis, sed à Græcis habent. Etiam Sapiens Aben Ezra Iudæus ait Ptolemæum hoc vsum: quod omnino necessarium, siquidem non vsus est modo æquali. Nullus enim modus inæqualitatis antiquior isto. cuius exemplum habes in quarta figura. Ab eo modo minuunt Indi octo gradus tam in domuum initiis, quam in locis Planetarum, vt habes in quinta figura. Quemadmodum enim illi veteres prius Thema genituræ construebant, deinde Thema Athlorum: ita etiam Indi prius Thema genituræ per illum modum disponunt; deinde aliud thema adiiciunt, deminutis, vt diximus, octonis gradibus ex singulis domibus, & locis Planetarum. Hunc modum confutauit primus Campanus, alio instituto, cuius exemplum damus in sexta figura. Eum Regiomontanus profligauit, nouo excogitato, quem rationalem vocauit, eoque, si Diis placet, vult Ptolemæum vsum fuisse. Tres isti modi in cardinibus consentiunt, in domorum metatione valde discrepant. Campanus

nus circulos positionis per æquales sectiones maximi circuli verticalis, Regiomontanus per sectiones Æquinoctialis traiicit. Habes quoque exemplum modi Rationalis in septima figura, cum themate Athlorum in octaua, per eundem modum. Hactenus candide Lector, quæ Manilius de Horoscopo sensit: cuius rei vestigia nulla olim extabant in eius carmine, hodieq; adeo obscura sunt, vt nisi à nobis indicata essent, gloriosis, qui dicunt nos Manilium tractare non debuisse, desperandum fuerit ea inuenire posse. In prima figura adsumpsimus tempus genituræ horam inæqualem 1 $\frac{4}{5}$ post mediam noctem, hoc est hor. æquinoct. 1.31.48. Idque fecimus commoditatis caussa, quum verum tempus fuerit hor. 1. 30', quod sequimur in reliquis exemplis. Nisi hoc monuissemus, fortasse hoc futurum erat argumentum alicuius monstri in nos edendi.

v. 29. *Nunc sua reddentur.*] Hic prænotabatur lemma in Gemblacensi: CVIVS SIGNI QVISQVE ANNVS AVT MENSIS AVT DIES AVT HORÆ SINT. Quod non male conceptum est. Agit enim Manilius hic de duodecim annis Dodecaeteridos Chaldaicæ, id est Genethliacæ, cuius quanquam mentio extat apud Censorinum, tamen hactenus omnibus ignoratam nos primi omnium patefecimus ex Arabum scriptis, in libro secundo de Emendatione temporum. Chaldæi habent generalem & omnium communem, qualem in illo libro produximus. Sed & aliam habent priuatarum geniturarum peculiarem, cuius primus annus init ab eo Signo, in quo Sol est tempore genituræ: quanquam alii non ab eo Signo, in quo Sol fuerit, eam instituebant, sed ab eo, in quod Horoscopus inciderit. vtriusque sectæ meminit noster: & prius illius, quæ incipit ab eo signo, in quo Sol fuit tempore genituræ. Itaque si Sol, verbi gratia, fuerit in Leone, primus annus erit Leonis, secundus Virginis, tertius Libræ: & ita deinceps.

v. 30. *Quæ diuisa etiam.*] Diuiduntur in proprios annos singula, vt primus annus sit Arietis, secundus Tauri: & sic consequenter.

v. 33. *Primus erit signi.*] Primus annus Dodecaeteridos Genethliacæ erit cognominis eius signi, in quo Sol fulserit. Aliquis natus est Sole in Leone posito. eius Dodecaeteridos genethliacæ annus primus erit Leonis, secundus Virginis, tertius Libræ: & sic deinceps.

Pag 75. v. 1. *Annum quod lustrans.*] Sol est χρονοκράτωρ annuus, Luna menstruus, Horoscopus diurnus, Planeta horarius. Anni igitur ducatus ad Solem pertinet, vt mensis ad Lunam, diei ad Horoscopum, Planetæ ad horam.

v. 2. *Proximus atque illi.*] Lege:

Proximus, atque alii subeuntia signa sequuntur.

Proximus annus, id est secundus sequitur secundum signum, alii deinceps

subs

DODECAETERIS GENETHLIACA.

MENSES DODECAETERIDOS.

ANNI DODECAETERIDOS

♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓
♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈
♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉
♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊
♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋
♍	♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌
♎	♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍
♏	♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎
♐	♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏
♑	♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐
♒	♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑
♓	♈	♉	♊	♋	♌	♍	♎	♏	♐	♑	♒

ſubeuntia ſigna ordine. Quanta caligine hæc antea obducta erant: Quotuſquiſque horum, qui nobis interdicebant Manilio, vel minimum quidque horum odorabatur? Ergo continuantur ita duodecim anni, donec ad primum ſignum peruentum fuerit, vnde prius cæperat Dodecaeteris. Primo enim anno primum ſignum eſt ♈, duodecimum ♓. duodecimo anno, primum ♓, duodecimum ♒. Quia igitur primum ſignum anni duodecimi eſt vltimum Signiferi, neceſſe vt ſequentis anni *primum ſignum*, ſit etiam primum Signiferi, & ideo ad caput nonæ Dodecaeteridos reuerſio fiat. infra etiam meminit:

—— & exactis bis ſex iam Solibus annus.

Orpheus ſcripſerat etiam poema ἀποτελεσματικὸν, cui titulus Δωδεκαετηρίδες. Ex illis hoc apoteleſma citant Grammatici:

ἔσται δ' αὖθις ἀνὴρ ἢ κοίρανος, ἠὲ τύραννος,
ἢ βασιλεὺς, ὃς τῆμος ἐς οὐρανὸν ἵξεται ἀϋτάν.

Pronunciat enim tanquam Aſtronomus de quodam, qui illo anno Dodecaeteridos, in illo Signo, & illa conſtellatione naſceretur, fore regem, principem, aut ſummum virum. Recte autem Manilius de temporum nati ratione ſubiicit poſt Horoſcopi doctrinam. Nam Horoſcopi methodum & ordine & potentia ſequitur temporum locus, ὁ περὶ χρόνων τόπος. Ptolemæus: τῶν γὰρ κατὰ τὴν γένεσιν συμπτωμάτων ἡγεῖται ὁ περὶ χρόνων ζωῆς. Sunt autem duo, ὁ περὶ χρόνων ζωῆς, καὶ ὁ περὶ ἀφετῶν. In priore quæritur quot annos victurus ſit natus: in al-

in altero quot annos, quot menses, dies, horas. Nam χρόνου nomine intelligitur ἡλιακὴ περίοδος, hoc est annus, &, vt Manilius loquitur, Solis lustrum. Ptolemæus: χρόνος γὰρ ἰδίως ὁ τοιοῦτος ἐνιαυτὸς καταλαμβάνεται, δυνάμει δὲ καὶ ὁ ἐλάττων τούτου μηνός τε, καὶ ἡμέρας, καὶ ὥρας. Ita anni, mensis, diei horæ ratio venit in horoscopum. Atque hic quidem recte à Manilio seruatur. Omnis tamen χρόνων πραγματεία sine locis apheticis inutilis ac manca est. Sed hoc reseruauit illi libro, quem de Stellis errantibus scripserat.

v. 3. *peragunt quod menstrua.*] *peragat.* Sed Gemblac. *peragit.*

v. 5. *tradique sequentibus astris*] *traditque.* Etiam Gemblac.

v. 6. *mensisque tuos natura.*] *mensesque suos.* Et Gemblac. quoque.

v. 7. *Atque ipsas voluit numerari Signa per horas.*] Puta in quo signo Horoscopus deprehensus fuerit, id signum denominabitur ab ea hora, vel Planeta, cuius hora erat. Nascatur aliquis ascendente Leone, hora Mercurii. Leo princeps Dodecaeteridis illius nati denominabitur à Mercurio; Virgo à Luna, Libra à Saturno, Scorpius à Ioue: & sic deinceps.

v. 9. *Per qua alterna.*] *Perque alterna.* Et Gemblac.

v. 17. *seque ipse dies aliumque relinquit.*] Melius Gemblacen. *aliumque requirit.* Se requirit, & alium. Neque ipse sibi similis videtur, neque alium sibi ipsi similem experitur. Et superiore versu idem liber habet

—— *non menses mensibus vsquam.*

v. 18. *Tempora consistunt propriisque carentia signis.*] Recte olim suspicabamur de vitio huius loci. Sed non opis humanæ erat sine ope codicum scriptorum vitium tollere. Præsto fuit Gemblacensis: in quo scriptum erat:

Tempora quod sistant propriis parentia signis.

Sistere absolute. vt in Apotelesmatis:

Iudex extrema sistet vitaque necisque. id est, τυγχάνει, ὑπάρχει, stare.

Propertius: *Nec mora sit, plano sistit vterque gradu.*

Est verbum substantiuum, nisi quis censeat legendum.

Tempora quod sic stant propriis parentia signis.

Sed nihil mutandum.

v. 21. *caussasque minantur.*] Repone ex Gemblacensi, *casusque minantur.* Et ita quoque editio Lugdunensis.

v. 22. *dum vertimur, astra.*] *conuertimur, astra.* vulgatam lectionem non potest tueri, nisi qui nugari præoptauerit.

v. 23. *Sunt quibus vt cæli.*] In Gemblacensi iterum superior titulus repetitur, & oræ marginis apponitur: CVIVS SIGNI QVISQVE ANNVS SIT. & recte. Nam de eadem re continuatur sermo, sed diuersa sententia. Superior enim sententia incipiebat Dodecaeterida à signo, in quo Sol erat tempore natalitio: hæc vero à signo horoscopante. Tenebræ erant in toto

hoc capite, neque quis quo hæc omnia pertinebant magis ſciebat antea quam quid ipſa verba deſignarent; adeo omnia mendis obſita ſunt: præſertim hæc tota perioche, quæ, ſiquæ alia in Manilio, veterum codicum opem implorabat. Nam humani ingenii vis hic nihil poterat. Apponam totum locum, vt lectorem iamdiu expectabundum abſoluam.

Sunt quibus & pateat, cæli naſcentis ab hora
Sidere, quem memorant Horoſcopon, in venturis
Parte quod ex illa deſcribitur hora diebus,
Omne genus rationis agi per tempora & aſtra,
Et capite ex vno menſes, annoſque dieſque
Incipere atque horas, tradique ſequentibus aſtris.

Gratia Codici Gemblacenſi: cui hanc reſtitutionem debemus. Minimam licentiam vnius literulæ nobis ſumpſimus. Nam *& pateat* pro *vt pateat* legimus. Sunt alii, inquit, quibus conſtet & exploratum ſit, omne ratiocinium anni, menſis, & diei deducendum eſſe à ſidere horæ cæli naſcentis, quem vocant horoſcopum, & ex eodem capite omne tempus inſtituendum, propterea quod ab horoſcopo hora ſequentibus diebus deſcribitur. Vides ſummo fulgore tenebras diſcuſſas.

Ibid. *Sunt quibus vt cæli pateant naſcentibus.*] Non erat opis noſtræ hæc emendare ſine veteri codice. Gemblacenſis itaque habebat:

Sunt quibus vt cæli pateat naſcentis ab hora
Sidere, quem memorant horoſcopos, ——

Sed mendum eſt in *vt* pro *&*. quod totam ſententiam perturbabat, item in *horoſcopos*, quum etiam vulgatæ editiones, & Bonincontrii textus *horoſcopon* habeant, & Latinitas ita poſtulet.

Ibid. *Sunt quibus & pateat.*] Ita reſtituimus, pro *vt pateat*: in quo totius ſententiæ cardo verſatur. Cætera enim omnia hinc pendent. Sunt, inquit, quibus pateat, & exploratum ſit ab horoſcopo omne ratiocinium deducendum eſſe. Ita nos receptam lectionem excuſamus. præſertim cum Cicero ita loquatur prima Tuſculana: *Quum pateat igitur æternum id eſſe, quod ſe ipſum moueat.* Lambinus negat Latinum eſſe: & pro eo PAREAT legendum eſſe. Quid faciet illo Ouidiano ex Eleg. in quarto Triſtium:

Fac modo te pateat pœnituiſſe tui.

Sed ille ponit Ouidium inter auctores malos Latinitatis. quod eſt portentum inuſitatum, & ſimile illi, quod excidit viro magni nominis, qui Ouidium vt vita, ita carmine improbum vocauit. portenta ſunt, inquam, hæc, portenta. Sed non dubitamus Manilium ſcripſiſſe, *Sunt quibus & placeat.* Neque vero dubitandum eam fuiſſe auctoris ſcripturam. Reliqui tamen vulgatam, quia & ipſa conſtat ſibi, & Latina eſt.

Ibid.

Ibid. *cæli nascentis ab horæ Sidere, quod memorant.*] Gemblacen. *quem memorant*; ὁ ὡροσκόπος enim, non τὸ ὡροσκόπον dicitur: quem Manilius definit horam cæli nascentis. τὸ ζῴδιον autem ὡροσκοποῦν definit sidus horæ cæli nascentis.

v. 24. *horoscopon inuenturis.*] Ridicula erant hæc omnia. Distinguendum enim — *horoscopon, in venturis.* Quæ quis non intelligit nunc? Et quis antea intelligebat? *in diebus venturis*, ταῖς ἐπιούσαις ἡμέραις.

Ibid. *Horoscopon*] Cicero vocat natalitium sidus. *Chaldai notant natalitia sidera.* τοὺς ὡροσκόπους. item natalitia prædicta. *Quò hac Chaldaorum natalitia pradicta defendunt.* id est, τῶν χαλδαίων γενεθλιακὰ ἀποτελέσματα.

v. 25. *Parte quoque ex illa*] Gemblacensis, *Parte quod ex illa.* vna vocula sustulit omne dubium. Hoc enim plane vult: quod horæ sequentis temporis describuntur ab horoscopo, (vnde vocatur Horoscopus) hora autem est principium omnis temporis: omne igitur tempus ab horoscopo esse putandum. Itaque hæc sic connectenda docet —— *in venturis*

Parte quod ex illa describitur hora diebus.

Quod omnis hora describitur in omni sequenti tempore à parte illa, scilicet horoscopo. vnde & prima Institutione:

vnde dies redit, & tempus describit in horas:
Hinc inter Graias Horoscopos editur vrbes.

quæ his facem allucent.

v. 26. *Omne genus rationis agit.*] *omne genus rationis agi.* Omne ratiocinium temporis.

v. 27. *Et capit ex vno.*] Vestigia prisci Archetypi, vnde hi inferioris notæ descripti. In eo enim scriptum fuit, *Et capitex vno*, vt *parteSt*, &c.

Ibid. *Et capite ex vno.*] Ex horoscopo.

v. 28, *Incipit atque horas.*] Gemblac. recte *Incipere.* Ita etiam textus Bonincontrii.

Ibid. *traditque sequentibus astris.*] *tradique.* Ergo vt primus annus Leonis, in quo Horoscopus, secundus Virginis, tertius Libræ fuerit; sic etiam primus mensis Leonis horoscopantis, secundus Virginis, tertius Libræ. Nec minus primus dies Leonis, secundus Virginis, & hora quoque similiter, non autem secundum priorem sententiam, quæ annum incipiebat à Signo, in quo Sol erat tempore nascentis, menses autem à signo in quo Luna: diem & horam ab Horoscopo & Planeta, in quo Horoscopus.

in quo conuenit cum altera ſententia. Hæc doctrina Dodecaeteridon nihil aliud eſt, quam profectio Significatoris, vt vocatur à vulgo Genethliacorum. Duplex igitur Dodecaeteris Chaldæorum, Generalis, & particularis. Generalis, incipit ab Ariete, eiuſque hic annus agitur vndecimus, qui erat Chriſti Dionyſianus 1598, cuius anni vndecimi Zodion eſt Canis: vt habes in Diagrammate. Anno autem Chriſti 1600 inibit Dodecaeteris, cuius Zodion Mus. Vide quæ nos libro ſecundo de Emendatione temporum primi de hac re vetuſtiſſima prodidimus. Ea eſt, de qua Cenſorinus meminit. Particularis vero Dodecaeteris eſt cuiuſque γενέσεως. Quot enim nati, tot ſunt Dodecaeterides iſtius generis. Sed quia duæ factiones ſunt initium eius inſtituentium, duplex quoque ipſa facta eſt. Nam aut à Signo, in quo Sol eſt, incipit, aut ab horoſcopante.

DODECAETERIS GENERALIS INCIPIENS A TVERE.

♈	Mus	1588	ANNI CHRISTI
♉	Taurus	1589	
♊	Pardus	1590	
♋	Lepus	1591	
♌	Draco	1592	
♍	Serpens	1593	
♎	Equus	1594	
♏	Ouis	1595	
♐	Simia	1596	
♑	Gallina	1597	
♒	Canis	1598	
♓	Porcus	1599	

Poſteriorem igitur nunc tractat Manilius, poſtquam de priore egiſſet. Sed & Pauli Alexandrini de hac poſteriore non omittenda erant verba. Ea ſunt hæc: ὅσα δ' αὖ ἡ γένεσις ἔτη κατάγοι, ἀπὸ τοῦ ὡροσκοποῦντος ζῳδίου ἐκβαίνοντος. (ἐκβάλλοντος) τὸ πρῶτον ἔτος διδόντες τοῦ γενητικοῦ χρόνου τῷ ὡροσκόπῳ, καὶ τὸ δεύτερον τῇ τοῦ ὡροσκόπου ἐπαναφορᾷ, ἔπειτα τὸ ἑξῆς τῷ τρίτῳ ζῳδίῳ ἀπὸ τοῦ ὡροσκόπου, καὶ ὡς ἔχει τὰ λοιπὰ ἐν τοῖς ἑπομένοις ζῳδίοις, ἕως αὖ τὸν δώδεκα ἀριθμὸν ἀπαρτίσῃς. καὶ πάλιν τὸ τρισκαιδέκατον ἔτος δώσομεν τῷ ὡροσκοποῦντι ζῳδίῳ, &c. Lege cætera. Vt ipſe Manilium, ita Manilius ipſum interpretatur.

v. 29. *Et quanquam ſocia naſcuntur origine cuncta.*] Quanquam annus, menſis, dies, & hora incipiunt à tempore naſcentis, tamen diuerſæ ſunt vices & ἀποκαταστάσεις eorum: quatenus annus tardior menſe, menſis die, dies hora.

v. 31. *venit omnis ad aſtrum.*] Ita concipito:

—— venit omnis ad aſtrum
Hora die bis, menſe dies ſemel, vnus in anno
Menſis, & exactis bis ſex iam Solibus annus:

Sane hora ter redit ἐν νυχθημέρῳ vt minimum, ſiquidem eam à planeta dominante accipias. Nam quatenus dicitur prima, ſecunda, tunc verum fuerit illam redire bis tantum: quatenus vero horæ ſunt cognomines Planetarum, tunc in ſingulis νυχθημέροις horæ planetariæ, quæ inciderunt in primam, ſecundam, & tertiam diei, incident quarta vice in 22, 23, & 24 horam τοῦ νυχθημέρου, id eſt horas, 10, 11, 12 noctis. Itaque falſum fuerit horas ἐν νυχθημέρῳ bis tantum

tantum redire, quum possint quater reuerti. Quod si diem tantum artificialem accipimus, ne tunc quidem semper eadem hora bis redire potest in die. Nam sexta & septima Planetaria semel tantum contingent. Si nolumus auctorem nostrum ἀλογισεῖν, adiuuandus erit interpretatione, & dicendum hoc vt plurimum euenire, vt hora planetaria bis in die, & toties in nocte contingat, rarius autem semel. quod sane verum est. Sed quur hæc diuerticula quærimus? Non enim intelligit de hora Planetaria, sed de hora τῆ ἀποκαταστατικῆς. Vt enim primus annus, mensis & dies, signo horoscopanti attribuitur, ita etiam hora. Itaque aliquis natus esto hora nona diei κυριακῆς, ascendente Leone, die Mercurii. Hora pertinet ad Lunam. Sic Lunæ hora intra viginti quatuor horas bis redibit ad Leonem. Nam nascente homine hora Lunæ attribuebatur Leoni, hora Saturni Virgini, hora Iouis Libræ, & sic deinceps. ergo tertiadecima hora à nato homine, redit Lunæ hora in Leonem. quod est falsum. Leo quidem redit, non Luna. Quare excusari non potest hic. Duorum autem Planetarum in tutela est omnis Genesis: vt in exemplo nostro de die Mercurii & hora Lunæ. Tunc dicitur hominem natum πολεύοντος ἑρμῦ, σελήνης ἢ διέποντος. Omnis enim dies, id est feria septimanæ, cognominis est vni Planetæ. Planeta igitur, cuius dies est cognominis, dicitur πολεύειν toto illo νυχθημέρῳ: cæteri Planetæ dicuntur διέπειν. Vt in exemplo à nobis adducto, Feria quarta est Mercurii, hora, in qua natus homo, σελήνης. Ergo natus est ἑρμῦ πολεύοντος, σελήνης διέποντος. Quam autem vocamus Septimanam Christiani, ipsi Gentiles vocabant τὸν ἑπτάζωνον. Septizonium, præsertim Ægyptii; item θεοὺς ipsas ἡμέρας. & πόση τῶν θεῶν dicebant, id est quota feria. Illud autem τοῦ μὲ πολεύοντος, τοῦ ἢ διέποντος, simile est illi in inscriptione veteri: κρατοῦντος Αὐρηλίου Πρωτίωνος, καὶ ἐπιμελουμένου Αὐρηλίου Τορκουάτου.

Ibid. *venit omnis ad astrum Hora die bis.*] *ad astrum*, εἰς τὸ ὡροσκοποῦν ζῴδιον. In vigintiquatuor horis bis redibit ad horoscopum ἡ πολεύουσα ὥρα.

v. 32. *Mense dies semel.*] Intellige vt horam, ita etiam ἡμέραν πολεύουσαν. ὥρα vel ἡμέρα πολεύουσα est cognominis illi Planetæ, cuius hora fuerit nascente homine. In nostro exemplo Luna est πολεύουσα. quia nascente homine, feria quarta, id est die Mercurii, hora nona erat hora Lunæ. ideo Luna erit πολεύουσα illius diei, quæ incipit ab hora nona. Nam toto vitæ tempore illi homini dies incipiet à nona hora. & primus Planeta illius erit Luna, primum Signum Leo. Vt autem ἡ πολεύουσα ἡμέρα in orbem redeat, hoc est, vt ad signum horoscopi καὶ τὴν πολεύουσαν ἡμέραν reuertatur, hoc non potest fieri, nisi post duodecim hebdomadas. qui sunt plus quam menses duo. Nam octagesimo quinto die ἡ πολεύουσα ἡμέρας hora ad idem signum reuertitur. Itaque parum cauisse videtur Manilius. Quum dico redire ad idem signum, non intelligo ad locum Zodiaci, sed feriæ. Siue dies τῆ ἑπταζώνε

distribuuntur ſignis in conſequentia, initio ab horoſcopo ſigno facto, nunquam feria attribuetur illi ſigno, niſi poſt duodecies ſeptem dies. Non ſolum experientia, ſed & ratio ita exigit.

v. 33. *& exactis bis ſex iam Solibus annus.*] ἡ δωδεκαετηρὶς à duodecim annorum conuerſione dicta eſt, quod vnuſquiſque annus à conſequentia ſignorum denominatur: primus à ſigno horoſcopi, ſecundus ab epanaphora horoſcopi, tertius ab apoclimate imi cæli. & ſic deinceps.

Pag. 76. v. 2. *Vnius & ſigni.*] Ego hæc ita diſtinguo.

Difficile eſt in idem tempus concurrere cuncta,
Vnius & pariter ſigni ſi menſis, & annus
* *Aſperiorem vt agat menſem: ſi menſis in aſtrum*
Lætius inciderit, ſignum ſit triſte diei:
Si fortuna diem foueat, ſit durior hora.

Difficile eſt, inquit, vt in idem tempus concurrant omnia, vt quum vnius ſigni fuerint annus & menſis, tamen annus aſperiorem agat menſem: item vt menſis aſtrum ſit latius, aſtrum diei triſtius: item vt fortuna diei ſit felix, ſignum horæ durius.

v. 3. *Aſperiorem agat menſem.*] Legimus *Aſperiorem vt agat menſem.* Sed ſuſpectum locum facit Gemblacenſis, *Aſperioris agam menſem.* Profecto locus non eſt ſanus.

v. 7. *Non annos ſignum.*] Gemblac. *ſignis,* & nos ita olim.

v. 10. *Et modo deeſt alius.*] *alíis.*

v. 12. *Interpellatum.*] Gemblac. *variata.*

v. 13. *Et quoniam duci.*] *Duxi.* Hic lemma appoſitum erat in vetere Gemblacenſi: QVOT ANNOS VNVMQVODQVE SIGNVM TRIBVIT. quæ eſt pars doctrinæ τοῦ περὶ χρόνων τόπου. eaque, vt diximus, hæret methodo Horoſcopi. Nam nato homine, quis vitæ progreſſus, & quatenus, inueſtigatur. Progreſſus vitæ in Dodecaeteride conſideratur, finis vitæ in anaphoricis temporibus, quibus τὰ ἔτη βιώσιμα inueſtigabant. Nam quot gradus aſcendit ſignum, tot annos vitæ dare hariolantur. Paulus Alexandrinus: ἐπειδὴ ὁ ἥλιος ἐπὶ Σκορπίου μοίρᾳ ιϛ, ἀνατέλλει ζῴδιον κατ' Αἰγυπτίους ἐν τῷ δι' Ἀλεξανδρείας κλίματι ἐτῶν λϛ. Aliter & quidem male meo iudicio, Firmicus, qui non tot annos illud ſignum oriri dicit, puta viginti, ſed viceſimo anno. Ita enim libro primo: *debemus oſtendere, quoto anno vnum quodque ſignum in genituris oriatur.* Deinde ſubiicit: *In climate primo, hoc eſt Alexandriæ, Aries oritur anno viceſimo: Taurus viceſimo quarto: Gemini viceſimo octauo: Cancer triceſimo ſecundo: Leo triceſimo ſexto: Virgo quadrageſimo.* Quod eſt plane exemplum ſtadiaſmi Cnidi à Manilio propoſiti: ſi modo gradus geminaueris. Sed imperite τὸ λέων ἀνατέλλει λϛ ἔτη vertit, *Leo oritur triceſimo ſexto anno.* imo triginta ſex annis, vt ſupra ex Paulo Alexandrino oſtendimus. Sed clarius hanc ματαιοτεχνίαν

μοιροτεχνίαν veteres Ægyptii exposuerunt. Nam Thema constituebant omnium regionum. Horoscopus erat signum, cui regio subdita est. Quot graduum est quadrans ortiuus, id est ab Horoscopo, ad medium cælum, in tot annorum spatium vitam illius gentis extendi posse putabant. Hanc doctrinam τριζωδίαν vocabant, item Tetartemorion, nempe à quadrante Circuli. Plinius libro septimo, cap. XLIX: *Poscere videtur locus ipse sideralis scientiæ sententiam. Epigenes* CXXII (CXII Censorino) *annos impleri negauit posse: Berosus non excedi* CXVII. *Durat & ea ratio, quam Petosiris, ac Necepsos tradiderunt, & Tetartemorion appellant, à trium signorum portione, qua posse in Italia tractu* CXXVI *annos vitæ contingere apparet. Negauere illi quenquam* XC *partium exortiuam mensuram (quod anaphoras vocant) transgredi, & has ipsas incidi occursu maleficorum siderum, aut etiam radiis eorum, Solisque.* Quod dicunt de Italia, non parum discedit ab eorum ratiociniis. Signum, cui subiectum Italia, est Libra, auctoribus illis veteribus, & Manilio. Horoscopante igitur prima parte Libræ, prima Cancri culminat, vt ipsorum ratio postulabat, qui omnia ad methodum Horoscopi sui, & præterea ad æqualem modum dirigebant. Secundum illorum anaphoricas αὐξομειώσεις Cancer oritur grad. 32. 30′. Leo gr. 37. 30′. Virgo 42. 30′. Summa gradus 112 30′. Tot annorum vita contingere posset in Italia, non autem 126. hoc enim potius in Germaniæ tractibus contigerit. Sed hæc sunt futilissima. Manilius vero aliam insistit viam, & quidem caussam φυσικώτερον repetit. Nam vita à Sole & Luna. & contra mors ex eorum cum maleficis stellis occursu. συμβαίνει δὲ, inquiunt Græci, τοὺς θανατηφόρους ἢ καὶ ὀλιγοχρονίους κλιμακτῆρας γίνεσθαι ὅταν ὁ κατὰ ἀφέτην συσχηματίσωσι ἡλίου καὶ σελήνης, ὅτε ἢ καὶ ἀφορισάτε πρὸς τὰς τῶν κακοποιῶν ἀκτῖνας, &c. Quia igitur auctores vitæ sunt ambo Sol & Luna, eorum periodos considerarunt, Solis quidem viginti octo annorum, quam etiam Persæ vocant Salchodai, Lunæ autẽ decem & nouem, quam iidem Persæ vocant Salmahi. Et quidem vt Solis quatuor periodos longissimam vitam præstare aiunt, ita etiam totidem Lunæ periodos mediocrem. Ergo Solis sæculum longissimum CXII annorum, vt vult Epigenes, Lunæ LXXVI. Et profecto Latini vnam periodum Solis vocant aream vitæ. Martialis celebrans natalem suum quinquagesimum septimum:

Quinquagesima liba septimamque
Hanc vestris fero nunc rogis acerram.
Annos addite ter precor nouenos:
Vt nondum nimia piger senecta,
Sed vitæ tribus areis peractis,
Lucos Elysiæ petam puella.

Postulat ad quinquagesimum septimum annum ineuntem addi annos XXVII. Nimirum octagesimo quarto decedere cupit. Hoc tempus vocat

tres

tres areas vitæ. Apparet, quantum coniectura assequi licet, vnum missum, qui erat septem cursuum in Circo, vocatum fuisse Aream. Nam Area sumitur pro ipso Circi spatio. Claudianus VI. Consul. Honori.

Nec solis hic cursus equis: mansueta quadrigas
Cingit rava Tigris, subitaque aspectus arena
Diffundit Libycos aliena valle cruores.
Hic & belligeros exercuit area lusus.

Ergo vna area viginti octo anni, quatuor areæ, longissimus terminus anni CXII, etiam secundum Epigenem. Mediocris terminus quatuor cycli Lunares, anni LXXVI. Peragere vnam aream vitæ dixerit Martialis, vt Epicrates Comicus de Laide:

ἐπεὶ δὲ δόλιχον τοῖς ἔτεσιν ἤδη τρέχει,
τὰς ἁρμονίας τε διαχαλᾷ τοῦ σώματος.

Nam metaphora est à stadio, vt illa Martialis à Circo. Sed clarius Alexis:

——— τὸν γὰρ ὕστατον
τρέχων δίαυλον τοῦ βίου, ζῆν βούλομαι.

Nam δίαυλος est versura stadii. quod melius confirmatur lectione quorundam librorum etiam scriptorum Martialis, vbi legitur:

Annos addite bis, precor, nouenos.

Ita LXXV annos optat viuere: & proinde area erunt XXV anni non XXVIII: vt allusio fiat ad viginti quinque missus Circensium. Seruius ad illud, Centum quadriiugos: *vnius diei exhibendo Circenses ludos, vt Varro dicit in libris de rebus pop. Rom. olim vigintiquinque missus exhibebantur*, &c. Ergo area XXV anni. & omnino curriculum vitæ aream vocat idem Martialis.

Per varias artes, omnis quibus area seruit,
Ludere quum liceat, currere pigritia est.

Quia igitur vitæ modus ex anaphoricis temporibus signorum æstimatur, neque gradus anaphoricos probat Manilius, alias ascensiones signis attribuit, nempe ἀναφορικοὺς χρόνους τοῦ τῆς ζωῆς μεγέθους. Ergo methodo eadem vtendum, qua supra Manilius colligebat horaria ascensionum tempora. Da igitur sextam partem annorum 112 id est annos 18, menses 8, ascensioni Leonis, per præceptum VII, & IX: itidem sextam partem annorum 76, hoc est annos 12, menses 8, Tauro, per eadem. Differentiæ vtriusque triens sunt anni duo, excessus nempe progressionis, per præcepta VI, VIII. qui abiectus ex ascensione Tauri, dabit ascensionem Arietis Annos 10, menses 8, per præcepta VII, IX. Habemus igitur & χρόνους βιωσίμους Manilii, & causas eorum. Ita studiosi addiscant verum quærere per verum, non per falsum. Numquam enim inuenient. multis imponit δοκησισοφία καὶ τῦφος. Nimio plures sunt, quam vellem. Hæc omnia tenebricosa erant.

		Anni	Menses
♓	♈	10.	8
♒	♉	12.	8
♑	♊	14.	8
♐	♋	16.	8
♏	♌	18.	8
♎	♍	20.	8

v. 13. *Quod quandoque genus.*] Sæpe hoc Manilianum genus loquendi annotauimus. *quod quandoque genus*, quod genus. Nescio an τὸ *venit* sanum sit.

v. 16. *quæ summam continet æui.*] Ergo & prior pars pertinebat ad summam æui, & recte hæc illam sequitur.

v. 20. *vnumque trientem Fraudatum.*] Lege *triente.* Annus vno triente fraudatus sunt octo menses, vt scis, & patet ex diagrammate.

v. 21. *appositis tu, Taure, duobus Vincis.*] Nimirum excessus est biennium, vt iam vidimus: cuius adiectione progreditur numerus.

v. 24. *Bisque nouem Nemeæ dabis.*] Recte, si non interpolatum esset. Gemblacensis detegit mangonium:

Bisque nouem Nemea tribuis ——

Nimirum *Nemea* legendum. Sic supra Nemea est Nemeeus Leo:

Quomodo diuisis Nemea sibi duxerit horis.

Ibid. *bis sexque sub illis.*] Emendauimus iamdudum *bissemque sub illis*: Ita scribebant pro *bessem.* Sic apud Persium *trissis agaso* in veteribus libris, apud Varronem *vicissis, ducissis.* Frequentia hæc in veteribus libris.

v. 32. *Piscibus ac Aries.*] Lege *ast Aries.* Supersunt vestigia in Gemblac.

Piscibus est Aries: ——

Pag. 77. v. 1.] *Nec satis est annos.*] Lemma est in Gemblacensi: QVOT ANNOS QVÆQVE LOCA TRIBVANT.

Ibid. *Nec satis est annos.*] Duo membra περὶ βιωσίμων χρόνων assumpsit Manilius, quanuis plura sunt alia. Nam χρονοκρατορίαι præcipue considerantur aut κατὰ τόπους, aut κατὰ κέντρων ἀστέρων. Et quidem partem τῆς κέντρων ἀστέρων supra & alibi promisit. Nunc eam, quæ κατὰ τόπους, exponit.

v. 3. *Templa quoque & partes cæli.*] ἡ δωδεκάτροπος.

v. 5. *Quum bene constiterit stellarum.*] Iubet primum disponere planetarum locos. & tamen nihildum de illis scripserat. Sed promittit.

v. 7. *Mox veniet mixtura suis.*] Apotelesmata, quæ docet Manilius, sunt ἀμιγῆ, non συγκεραστικά. Nam hic nulla κρᾶσις aut μίξις ἀστέρων, sed duntaxat οἱ τῆς δωδεκατρόπου κατὰ τὸ ἀμιγὲς βιώσιμοι χρόνοι.

v. 8. *percognita rerum.*] Malim *præcognita.* προεπιδιεγνωσμένα. Ita profecto scripsit Manilius.

v. 10. *Si bene constiterit.*] Quum χρονοκρατορίας disponerent, & de vitæ longitudine quærerent, locum in quo erant luminaria, obseruabant, quem vocabant φωσφοροῦντα τόπον, item φωσφορίαν. Ptolemæus certe commendat, & vocat τόπον ἀφετικώτατον. Porro φωσφορίαν Lunæ præferebant. Nam signum, in quo illa esset, horoscopare dicebant. Et quum Tropica signa non solum vniuersaliter, sed & pro ipsa genitura obseruarent: id signum, in quo Luna esset, horoscopum vitæ dicebant, & ab eo Tropica signa numerabant. Habes

bes igitur rationem, quare præcipue φωσφορίας Lunæ in hoc negotio requirit. Ponit vero χρόνους βιωσίμους, qui vnicuique domicilio competunt, Luna in aliquo eorum posita, vt sint quasi quædam Ferdaria Lunæ. Ἀνατολὴ dat LXXVIII: μεσουράνημα LXXV: δύσις LXXVI: ὑπόγειον LXI: ἀπόκλιμα μεσουρανήματος LXVIII: ἐπαναφορὰ ὑπογείου LXIII: ἐπαναφορὰ μεσουρανήματος LVII: ἀπόκλιμα ὑπογείου L: ἐπαναφορὰ ἀνατολῆς XLII; ἀπόκλιμα ἀνατολῆς XXIII: ἐπαναφορὰ δύσεως XIII: ἀπόκλιμα δύσεως XII. Sed non certioribus rationibus hæc nituntur, quam Ferdariæ Planetarum, de quibus fatetur Sapiens Aben Ezra se nihil scire.

Domus XII	Anni
1	78
7	76
10	75
9	68
5	63
4	61
11	57
3	50
2	42
12	23
8	23
6	12

v. 11. *Quod redit.*] Lege: *Quo redit.* Præfert Horoscopum, at Ptolemæus τὸ μεσουράνημα. Verba eius: δοκιμάζει γὰρ τὸ μεσουράνημα ἀναλογεῖν τῇ κεφαλῇ. ἀρχὴ γὰρ πάντων τῶν ἐν ἡμῖν μορίων ἡ κεφαλή. Subtiliora, quam veriora: & profecto omnia, cuicuimodi sunt, ματαιότεχνα.

Ibid. *nascensque tenebat.*] *tenebit.*

v. 13. *at quum sub culmine summo.*] τῷ μεσουρανήματι.

v. 14. *tribus hic numerus.*] Erunt LXXV.

v. 15. *Bis quadragenis.*] Lege:

Bis quadragenis occasus diues in actu
Solis erat, numero nisi deesset Olympias vna.

in actu Solis, ἐν τῇ περιόδῳ ἡλιακῇ. Actus περιπολή. Sic infra:

Dena quater reuocat vertentis tempora Solis.

Ita etiam supra dixit. Bis quadragenis, ἀπὸ κοινοῦ annis.

v. 15. *Bis quadragenis.*] ἡ δύσις LXXVI.

v. 17. *Primaque tricenos.*] Lege: *Imaque tricenos* — τὸ ὑπόγειον annos LXI.

v. 19. *Quodque prius natum.*] ἀπόκλιμα μεσουρανήματος. nona domus annos LXVIII.

v. 21. *Quod fuerit læuum.*] Læuum trigoni ἐπαναφορὰ ὑπογείου quintus locus annos LXIII, qui est annus climactericus. Firmicus libro IV. *Inter cæteros præterea diametros hoc maxime obseruandum est, quod septeni anni, ac noueni per omne vitæ tempus multiplicata ratione currentes naturali quadam & latenti ratione variis hominem periculorum discriminibus semper afficiunt. Vnde & sexagesimus tertius annus, quia vtriusque numeri summam pariter excipit, androdas appellatus est.* Locus iste Firmici insignis est, & tamen ita deprauatus, vt vix dignoscatur, quid velit. Ego primum lego: *Inter cætera primum climacteras maxime obseruandum est.* item: *androclas appellatus est.* Nam ἀνδροκλᾶς dictus, quasi Virifragus. quod disertim à Firmico quasi digito indicatur infra: *Hac igitur ex causa androclas ab Ægyptiis dictus est, quod omnem vitæ substantiam* (ὑπόστασιν. Vettius Valens) *frangat, atque debilitet.* His duabus nostris emendationibus postea suffragari vidimus codicem scriptum

Iac.

Iac. Cuiacii Iurisconsultorum principis. Apud Vettium Valentem lib. v. capite de Climacteribus ex Critodemo vetustissimo astrologo : ἑξηκοστὸς τέταρτος, ♄ Κᾱ, ♃ Ζ̄ ♂ .... ἀνδροκλάσης, χαλεπὸς καὶ θανατηφόρος. Ex quibus omnibus paret, non omnem climactericon, sed solum LXIII annum ἀνδροκλάστην vocari.

Ibid. *Quod fuerit læuum.*] Ἐπαναφορὰ ὑπογείου annos LXIII.

Ibid. *prælataque signa.*] τὰ προηγούμενα.

v. 23. *Quaque super signum nascens hoc ordine primum.*] Gemblacensis longe melius. cui subscribit textus Bonincontrii :

Quaque super signum nascens à cardine primum
Tertia forma est, & summo iam proxima cælo.

Est ἐπαναφορὰ μεσουρανήματος, ann. LVII.

v. 26. *Quaque infra veniens.*] malim *veniet.* ἀπόκλιμα μεσουρανήματος.

v. 27. *Ter quinquagenas.*] Falsum. Emenda :

Per quinquagenas complet sua munera brumas. ann. L.

v. 28. *Quique locum superat.*] Emendabamus olim :

Quemque locum superat nascens Horoscopus. ——

Subscribit Gemblacensis. ἐπαναφορὰ ἀνατολῆς annos XLII.

v. 31. *At qui præcedit.*] ἀπόκλιμα ἀνατολῆς annos XXIII.

Pag. 78. v. 1. *Quod super occasus tentatum est.*] ἐπαναφορὰ δυτική annos XIII. Quid autem reponam pro vitioso *tentatum*, equidem comminisci non potui.

v. 3. *Inferius perimet.*] Gemblacen. *interius.* ἀπόκλιμα δυτικόν. annos XII.

Ibid. *bis sexque peractis Immatura trahet natalis.*] τὸ *natalis* prisce pro *natales.* Ergo *peracti* legendum & *trahent.*

—— *bis sexque peracti*
Immatura trahent natales corpora morti.

trahent morti, ad mortem. vt : —— *viamque affectat Olympo.* ad Olympum. Gemblacensis habet *corpora morbus.* Totius capitis huius summam in schema coniecimus, cuius Exemplum infra posuimus.

v. 5. *Sed tamen in primis.*] Præibat Lemma in Gemblacensi QVÆ SINT TRIPLICATA SIGNA ET QVAS VIRES HABEANT. Sed corruptum est TRIPLICATA pro TROPICA. Tropicorum nomine quatuor κέντρα mundi intelliguntur: quorum duo proprio nomine τροπικὰ, Cancer, Capricornus: duo autem ἰσημερινὰ, Aries, Libra. Tropica, quia in contrarium statum mutant tempora. Contrarii status sunt æstas, & hiems, vt calor & frigus. Sed & Manilius ipse infra τὰ τροπικὰ ἐτυμολογεῖ,

Quatuor hæc & in arte valent, & tempora mutant. Lucanus:

——varii mutator circulus anni.

quanuis

quamuis Cicero melius à conuersione, quam ad nos facit Sol. Obseruabant autem veteres Tropica in genituris. quæ si non in genitura essent; hoc est, si cardines genituræ non incidebant in Tropica signa, locum Lunæ obseruabant, quem φωσφοροῦντα vocabant, & ab eo Tropica numerabant. Cicero II. de Diuinatione, de Chaldæis: *Etenim quum, vt ipsi dicunt, ortus nascentium Luna moderetur, eaque animaduertant, ac notent sidera natalitia Chaldæi, quæcunque Lunæ iuncta videantur: oculorum fallacissimo sensu iudicant ea, quæ ratione atque animo videre debebant.* Ita alia erunt Tropica φύσει, alia θέσει. Hinc colligitur, quare Manilius Tropica signa post domiciliorum χρόνους protinus subiecit. Faciunt enim & illa ad vitæ tempora, quum eorum ratio in genituris habeatur.

v. 7. *Partibus aduersis.*] Opposita enim sunt Cancer Capricorno, Libra Arieti.

v. 9. *nodosque resoluunt.*] τὰ κέντρα. Mundi nodos vocat.

v. 10. *Totumque emittunt.*] tanquam ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας.

v. 13. *paruoq; recessu Destruit.*] Vix enim videtur recedere à puncto solstitiali, adeo vt per quadraginta dies ἡ παράλλαξις nulla fere percipiatur. Geminus.

v. 14. *& quanto fraudauit tempore noctes, In tantum luces.*] Gemb. contra — *& quanto fraudauit tempore luces In tantum luces auget.* & quidem optime. Nam in Cancro incipiunt luces decrescere. Sed & textus Bonincontrii eandem lectionem retinet.

v. 15. *stat summa.*] Pessime acceptus locus. Hoc & cæco patet legendum: —— *vt quanto fraudauit tempore luces,*

In tantum noctes augescat summa per omnes.

Quis poterit hæc damnare, nisi qui Latine nescierit?

v. 16. *Cum Cererem fragili.*] Melius Gemblac. *Tum Cererem.* Bonincontrii textus *Tunc.*

Ibid. *distringere culmo.*] Irrepsit ex sequente versu. Legendum vero *distinguere.* quod ab Arato mutuatur ita canente de Sirio:

ῥεῖα γὰρ εὖ ἔκρινε διὰ στίχας ὀξὺ ἀΐξας.

Exoriensque suo distinguit sidere culmos. Ammonius in quinque voces: οἷον εἴ τις φαίη τὸ ἄστρον ποιὸν δὲ ἰδίως κατὰ βουλόμενος εἰπεῖν, ὁ Κύων καύματα ποιεῖ, ἢ διακρίνει τοὺς καρπούς. ita Maniliane. Potes aliter:

Atque suo vehemens segetes discriminat ortu.

Recte Germanicus: —— *accenditur æstas,*

Distinguitque ortu. Distinguuntur segetes, quum interflauescunt ad maturitatem properantes. Nam aliter interpretari est meræ inscitiæ. & ita Ammonius supra, διακρίνει τοὺς καρπούς.

v. 17. *& in varias distringunt.*] Gemblac. *destringunt.* sic etiam olim legebamus Martial. —— *curuo destringere ferro.*

v. 18. *Et tepidum pelagus iactatis languet in vndis.*] Nolim mutari, quamquam Gemblacensis habet:

Et trepidum Pelagus iactatum languet in vndas.

v. 20. *Iam tellure fugit.* —] Vagatur exsiccato solo: quod hieme ea loca aquis operiantur.

v. 21. *Nilusque tumescit in auras.*] Lege *in arua.* Diuersus error supra. —— *musamque inducit in arua.* Vbi legebatur *in auras.*

v. 22. *Hic iterum situs est.*] Lege *Hic rerum situs est. Cancri quum sidere,* &c. Manifesta lectio, nisi quis forte ad eius lucem caliget, vt noctuini oculi.

v. 25. *Per minimas cogit noctes.*] Imo contrarium:

Per minimas cogit luces & maxima noctis Tempora ——

Ita olim emendauimus. Ita etiam Gemblacensis.

v. 27. *Inque vicem nunc damna facit.*] Gemblac. *damna legit.* Haud scio an bene.

v. 28. *Tunc riget omnis ager.*] Gemblac. *Tunc fugit.*

Ibid. *clausum mare.*] Et supra:

Tum subeunt Hædi claudentes sidere pontum.

Vide Vegetium.

Ibid. *condita castra.*] Hiberna militum.

v. 29. *horrentia saxa.*] Melius Gemblac. — *sudantia saxa.*

v. 30. *Statque vno Natura loco.*] Et hic quoque ἐπιμονὴν τοῦ ἡλίου in Capricorni partibus intelligendum Geminus testatur. non quod reuera sit, sed quod videatur vix per quadraginta dies nox decrescere. Veteres illi serio credebant. Sane sensus ipse non aliter iudicat, sed ratio non patitur. Ex hac theoria pendet ratio Antisciorum Manilii, vt suo loco demonstratum est.

v. 31. *Proxima in effectu simili.*] *similes.* Etiam adtestatur Gemblacensis, in quo scriptum.

Proxima in effectum & similes referentia motus.

v. 32. *Esse ferunt luces.*] Hic error, qui supra, *luces* pro *noctes.*

Pag. 79. v. 1. *Inter principium reditus finemque coercet.*] Propterea Cicero in Arateis nodum mundi vocat: quia scilicet apud Aratum δεσμὸν ἰσε-ρῖνον legerat, non, vt hodie editur, ἰσημερινόν. Sequitur vero:

Tempora diuiso iungens concordia mundo.

Nam ea diuisio mundi dicitur nodus cælestis. Aliter locum hunc capere non potes.

v. 6. *Tunc primum muta pelagus.*] Magis placet lectio Gemblac.

Tum primum miti pelagus consternitur vnda.

v. 11. *Viribus in tantum signis.*] *segnis,* vt olim emendabamus. Approbat Gemblac. est ὑποσιώπημα. Segnem naturam sub bruma quare dixerit, patet ex illo:

Statque

Statque vno Natura loco, paulumque quiescit.

v. 13. *pari cum fœdere ducit.*] Gemblac. *ducens* recte. Ita ergo continua:

Huic ex aduerso simili cum sorte refulget
Libra diem noctemque pari sub fœdere ducens Tantum quo, &c.

v. 14. *Tantum quod victas.*] Lege —— *pari cum fœdere ducens*
Tantum quo victas vsque ad se vincere noctes
Ex ipsa iubet. ——

v. 15. *Ex ipsa iubet ac bruma*] *Ex ipsa iubet ad Brumam.* Etiam Gemblacensis habet *ad*, non *ac*.

Ex ipsa iubet ad brumam, quum tempora vincunt.

quousque, inquit, Libra noctes victas vsque ad se, (ad initium scilicet Libræ) vice versa iubet vincere vsque ad initium Capricorni, vbi brumæ sidus conficitur.

Ibid. *ac bruma cum tempora vincunt.*] Gemblacensis:
ad bruma tum tempora vincit. Male, meo iudicio.

v. 23. *Sed non per totas.*] Præibat Lemma in Gemblacensi: QVÆ PARTES IN QVATVOR SIGNIS TROPICÆ SINT. vere quidem, sed importune. non enim hic vlla sectio capitis esse debet. Alioquin infinitæ sectiones esse debebant.

Ibid. *Sed non per totas æqua est mensura figuras.*] Gemblacen. rectissime *versura* non *mensura*. Nam versura est τροπή. vnde τροπικὰ dicta. καμπτῆρες in metis Circensibus & τροπαὶ idem. Versuram in porticibus dixit Vitruuius, quam vorsoriam Plautus. Quando ad nos à Capricorni principio redit Sol, tunc ad nos dicitur capere vorsoriam aut versuram. Ait igitur ne ipsorum quidem Tropicorum inter se similitudinem esse. Nam Tropicorum signorum quatuor duo tantum sunt vere Tropica, reliqua duo ἰσημερινά. Simile, inquit, aut commune inter se habent, quod vertant tempora: dissimile, quod diuersa tempora faciant ἰσημερινὰ à Tropicis. Communis, inquam, ipsa versura, siue τροπή: sed ipsæ versuræ dissimiles inter se.

v. 24. *Omnia nec plenis flectuntur sidera signis.*] Et hic quoque Gemblacensis iure merito habet, *vertuntur sidera.* Dixit enim *versura.*

v. 27. *Vna dies toto Cancri longissima signo.*] Geminus hanc quidem opinionem priscorum fuisse monet, vt in toto signo Capricorni brumam, in toto Cancri solstitium confieri putarent. Nos ex illa opinione Antiscia veterum manasse, & Lucanum eos secutum fuisse indicauimus. Hoc inquam, persuasum fuit priscis illis. Sed hoc non vult Manilius. De vna tantum die longissima in toto Cancri sidere loquitur, non de omnibus illius sideris diebus. De prima tantum die Cancri, vel, vt alii, de octaua: quandoquidem nonnulli solstitium in octaua parte Cancri fieri putabant. Propterea infra concludit:

Vna

Vna ergo in Tropicis pars est cernenda figuris,
Quæ moueat mundum, quæ rerum tempora mutet.

Vna dies brumæ, vna solstitii, non tota sidera: vna vtriusque Æquinoctii, non totum sidus Arietis, aut Libræ. Sed & illi veteres non quando Sol Arietem ingreditur, tunc ver confici credebant: neque Solstitium, quando primam partem Cancri iniret. Apud Columellam enim, Ouidium & auctorem parapegmatis à Leonico conuersi, Ver multis diebus ante ingressum Solis in Arietem notatum est, & Solstitium longe antequam Sol primam partem Cancri tangat. Cui consentaneum, quod ea tempora in octauis Signorum confieri putarent.

v. 28. *Fata mouent.*] Gemblacensis *Facta mouens consulta.* Non sequimur. Non possumus mutare sententiam in iis, quæ olim legebamus ita:

Quæ moueat mundum, quæ rerum tempora mutet,
Fata nouet, consulta alios declinet in vsus,
Momina in aduersum flectat, rursusque reuoluat.

Sane hæc & Maniliana sunt, & elegantissima. Ineptos & barbaros codices nihil moramur.

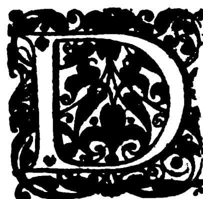
v. 32. *Consulta alios.*] Consulta, quæ decreta vocat Firmicus: τὰ ἀποτελέσματα.

v. 33. *Omnia in aduersum.*] Reposuimus *Momina.* quod nomen plurifariam in hoc scriptore depravatum fuit.

Pag. 80. v. 3. *Qui prima momenta darent.*] Non defuit, qui æquinoctia & Solstitia in partibus Signorum, alius, qui in octauis, alius in decimis confieri putarent. Et sane primum Sosigenes putauit solstitia confici in octauis partibus, idpue patet ex Iuliani anni dispositione, quæ ab ipso facta est, quum octauas partes in Kalendis mensium poneret, Arietis quidem in Kalendis Aprilis, Cancri Kalendis Quintilibus, Libræ Kalendis Octobribus, Capricorni Kalendis Ianuarii. Sed post cædem Cæsaris ter mutauit sententiam trinis commentationibus dubitationem potius suam, quam rei scientiam professus. Non dubium est, quin corrigens sese illa tempora non in octavis, vt antea, sed in primis partibus confici existimârit. Nam vetustissima est ἐποχὴ æquinoctiorum & solstitiorum in octauis partibus signorum, ducentis annis vt minimum ante primam Olympiadem, si rem propius putemus. Sed de his in libris de Emendatione temporum.

Ibid. *frenosque dierum.*] quibus tanquam habenis Sol nunc relaxat, nunc in gyrum diem cogit, relaxat in Solstitio, cogit in bruma. Propterea Cardines nodos vocauit supra.

JOSEPHI SCALIGERI JVL. CÆS. F. CASTIGATIONES Et NOTÆ In APOTELESMATICVM M. MANILII.

DVo superiores libri sunt συστατικοὶ καὶ στοιχειωτικοί. Hi posteriores sunt ἀποτελεσματικοί. Nam hæc scientia aut informat, aut decernit. Et decreta ipsa vocantur ἀποτελέσματα, hoc est responsa. ἀποτελεῖν enim dicitur Astrologus, quando respondet: qua in significatione vsurpatur à Ptolemæo, item ab eius interprete in librum secundum, ὁ γὰρ ἀποτελῶν, ἢ καθ' ὅλα ἔθνη καὶ πόλεις ἀποτελεῖ, ἢ κατά τινα τῶν ἀνθρώπων. Prædictionis, quæ per Astronomiam fit, duæ partes sunt: altera circa astrorum motum, altera circa effectum astrorum. Vnde Græci eam partem vocant τὸ ποιητικόν. Priorem partem tractauit primo libro. Alteram quatuor sequentibus: quæ & ipsa in duas partes discedit: εἰς τὸ συστατικόν, καὶ τὸ ἀποτελεσματικόν. & quidem τὸ συστατικὸν tractat τὰς τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ζωδίων καὶ καθ' αὑτὰς καὶ πρὸς ἄλληλα σχέσεις. Ea omnia, vt diximus, iam prioribus libris absoluit. τὸ ἀποτελεσματικὸν in hoc & sequenti. Orditur vero non dicam luculento, sed diuino procemio.

v. 22. *Nec quod habet, numerat.*] *Tam deest auaro quod habet, quam quod non habet.* Mallem vero:

Pauperiorque bonis quisque est quo plura requirit.

v. 26. *Et summum census precium est effundere censum.*] Ouid.

Quærere vt absumant, absumpta requirere certant:
Atque ipsa vitiis sunt alimenta vices.

v. 28. *Torque supernacuis vitam deflete querelis.*] Lege *deplete querelis*,

 hoc

hoc est, *exhaurite. Pierios latices digno depleximus haustu.* Papinius. Tralatitie à vasis: & τὸ *superuacuis* quum dicit, in eadem tralatione persistit. Nam vasa superuacua sunt, quæ Græci ἀπεχλῆ.

v. 30. *Longaque per certos signantur tempora cursus.*] Repone *casus* ex Gemblac. Sic in Sphæra mundi:

Singula nam proprio signarunt tempora casu.

Pag. 81. v. 1. *damna & compendia vitæ.*] verum est, quod concipit Gemblacensis: —— *damna & compendia rerum.*

v. 2. *Nemo caret damno.*] Inepte Bonincontrius:

Nemo caret dando. stolide interpolatum. sequentia satis aperiunt.

v. 3. *inuitam pendere votis.*] *prendere.* Hanc pristinam emendationem nostram confirmat Gembl.

v. 4. *sors est sua culpa ferenda.*] Et cæco patet legendum:

—— *sors est sua cuique ferenda.* Approbatur à Gemblac.

v. 6. *Fugissent ignes Ænean.*] Non probo lectionem Gembl.

Fulsissent ignes. Hic ignes de Palladio, quod ferebat Æneas, intelligendum.

v. 9. *Romaque sic enata foret.*] Interpolatitium. Gemblac. & alter manuscriptus: *Roma casis & nata foret.* optime. Sed alter habebat *casis enata.*

v. 10. *In Capitolinos auxissent fulmina montes.*] Legendum: *culmina montes.* construxissent aream Capitolinam in Tarpeio monte. Hoc enim auget montem. Ineptum est in Gembl. *flumina.* Sequentia probant: *Includiue sua potuisset Iupiter arce.* Nam de fulmine Iouis, quod somniat Bonincontrius, non persuadebit nisi similibus sui. Est autem enallage, *auxissent culmina in Capitolinos montes*, pro, *auxissent Capitolinos montes in culmina*, hoc est arcem, & ædem Iouis Capitolini. Nisi forte quis putarit legendum: *In Capitolino sanxissent culmina monte.*

v. 12. *Captus, vel caput his orbis foret.*] Semper suspectus mihi fuit locus hic. Gemblacensis: *Captus & captis orbis foret.* Deest literula:

Captus & à captis orbis foret. — Egregia sententia. orbis victores Romani prius victi sunt à Græcis. Sunt enim à Troianis oriundi, qui à Græcis olim capti, ipsi rursus & Græcos, & orbem ipsum ceperunt. Virgilius. *Num capti potuere capi?*

v. 14. *Solus & appositis.*] *oppositis* scribendum. Obiecto vmbone.

v. 15. *rupisset fœdera virgo.*] Cloelia.

v. 17. *Nulla acies tunc euicit.*] Multum discrepat à vero. Gemblacensis optime: *Nulla acies tantum vicit.* Nulla acies tantum vicit, quantum tres illi fratres, imo quantum tertius duobus superstes. Sequentia confirmant.

v. 20. *Varronemque pigrum magnum quod viuere posset.*] Pigrumne, qui celeri-

celeritate fugæ se cladi Cannensi eripuit? Deformatissimus est hic versiculus. neque vero integrior in Gemblacensi:

Varronemque pugum magnum quam viuere posset. Proculdubio *pugum* ex *p fugum* conflatum, id est *profugum*. Itaque lego:

Varronem profugum, magnum quam viuere posse,
Postque tuos Thrasymene lacus. ———

Varronem fuga vitæ consulentem, quem mirum post tantam cladem viuere potuisse, idque post cladem ad Thrasymenum. *Magnum quam*: alii dicerent *magnum quantum*. vtrunque dicitur magnum quam, magnum quantum: immane quam, immane quantum. Græcum θαυμαστὸν ὅσον.

v. 23. *Spectatum Hannibalem.*] Melius Gemblacens. & textus Bonincontrii:

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis.

Frustra enim legatione Romana à rege Prusia petitus catenas veneno hausto præuenit. Bonincontrii textus habet *Speratum*, quum tamen interea ipse *Spectatum* legat. Haud dubie interpolatio est ab illo: *cecidisse catenis*, cecidisse in catenas, vt supra trahere morti, trahere in mortem.

Immatura trahent natales corpora morti

v. 24. *Exiliumque rogi.*] Quid est *exilium rogi*? Quam inepte hoc conceptum est. Legebamus olim:

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exilium Regi furtiua morte luisse.

nisi quod nunc legimus *Speratum*. Hannibal quem Romani sperabant casurum in catenas suas hausto veneno ignominiam anteuertit. Gemblacensis habet:

Speratum Hannibalem nostris cecidisse catenis
Exiliumque rei furtiua morte luisse.

poterat tolerari. Nam tanquam exul reus, non profugus latuit apud Prusiam. quia à Romanis petebatur. Itaque luit exilium rei furtiua morte: tanquam reus exilio damnatus obiit. Sed hoc sententiæ tenor non patitur, quia priorem versum disiungit à posteriore, quum prior per se constare non possit.

v. 25. *Adde etiam Italicas vires.*] *Adde etiam vires Italas* Gemblacensis concinnius.

v. 29. *Et iacuit Libycis compar.*] ἀγγέλλει, ὅτι Γάϊον Μάριον ἐν τοῖς Καρχηδονίων ἐρειπίοις φυγάδα καθεζόμενον εἶδεν. Plutarch.

v. 30. *Atque crepidinibus.*] *Eque crepidinibus.*

Ibid. *capit Carthaginis orbem.*] Recte olim coniiciebamus τὸ *orbem* νοθεύειν. Gemblacensis veram lectionem aperuit: — *Carthaginis arces.* lege ergo:

Eque crepidinibus cepit Carthaginis arces.

Crepidinem vocat ruinas, καὶ τὰ ἐρείπια Carthaginis. Non male etiam legebamus *Carthaginis vrbem.*

v. 31. *Hoc nisi fata daret.*] Fato Stoicorum omnia addicit: Fortunæ Epicuri omnia abiudicat.

v. 33. —*pelagusque receptum Et tres.*] Aulus Postumius Albinus rerum Romanarum lib. primo:

Ille cui ternis Capitolia celsa triumphis
Sponte Deum pacuere, cui freta nulla repostos
Abscondere sinus, non tuta mœnibus vrbes.

Hoc volebat dicere: Ille Pompeius ter triumphator, victor maris, Piratarum scopulus, vt inquit Petronius, vilissimo capiti supplicium dedit. quod hic exequitur Manilius.

Pag. 82. v. 2. *Cumque etiam posses.*] Gemblac. *Cum iam et iam. iam & iam* dictum vt magis magisque.

v. 4. *Et collecta rogum*] Gemblac. *Eiectaque rogum.* Vnius literulæ mutatione legimus:

Eiectaque rogum facerent fragmenta carina.

Eiectam carinam dixit, quæ ex naufragio in litus à mari eiecta fuerat ex qua rogus constructus, quemadmodum rogum ipsum vocat naufragum ignem. Sed vulgaris lectio videtur interpolata ex Lucano.

——*summas dimouit arenas,*
Et collecta procul lacera fragmenta carina
Exigua trepidus posuit scrobe——

v. 10. *Indicium dextra retinens.*] Suetonius sinistra: *Libellum insidiarum indicem ab obuio quodam porrectum libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit.*

Ibid. *nomenque cruore Deleuit*] Fortasse: — *omenque cruore.* Legendum *monimen.* idem est cum indicio. Deleuit cruore indicium & monimen, quod dextra retinebat.

v. 14. *quid Xerxem maius?*] Profecto Manilius scripsit:

——*quid Xerxæ maius & ipso Naufragium pelago?* Nam dixit, *regumque ruinas.* ergo & Xerxæ ruinam & naufragium dicit. Tantum naufragium, vt ne ipso quidem pelago capi posset.

v. 15. *quid captos agmine Reges Romanis positos.*] Hæc monstra non possunt confici sine Hercule, hoc est Gembl. libro. Is habet:

——*quid capto sanguine Regem Romanis positum?*——

pro *quid* tantum *quod* scriptum erat. Seruium Tullium natum capto sanguine, nimirum captiua Ocrisia Ocriculana (aliis Corniculana) Romanis Regem impositum fuisse nemo nescit. Captum sanguinem pro captiuo eo modo

modo dixit, quo Catullus & Horatius maritam pro maritali. De vulgata lectione, & Bonincontrii interpretatione dicerem, si horas perdere vellem.

v. 16. *raptosque ex ignibus ignes.*] Raptos ex ignibus ignes dupliciter accipi potest: aut Palladium ereptum ab Ænea ex ignibus, vt ignis Vestalis intelligatur. aut, quod magis credo ipsos ignes Palladios siue Vestales raptos ex incendio à Metello.

v. 17. *Cedentemque viro flammam.*] vel Metello, vt diximus. Iuuenalis:

Seruauit trepidam flagranti ex arce Mineruam. vel Æneæ. Sed de Metello accipi præstat.

Ibid. *qui templa ferebat.*] ἑλληνικῶς. Nam τὰ ἱερὰ tam res sacræ, vt Palladium, quam templa dicuntur.

v. 18. *Quod subita veniunt.*] Habes apud Valer. Max. lib. IX cap. XII. Plin. lib. VII. cap. LIII.

v. 20. *Ex ipsis quidam elati.*] Plin. lib. VII. cap. LII. Adde his, si libet, ex 10. πολιτ. Platonis περὶ Ἠρὸς τοῦ Ἀρμενίου τὸ γένος Παμφύλου. de quo etiam Val. Max. lib. I. Macrob. in Somn. Scip. Vide Iustin. Martyr 19. 50. Orig. in Celsum 74.

v. 21. *Atque hic vita duplex.*] Celsus: *Si certa futuræ mortis indicia sunt, quomodo interdum deserti à medicis conualescunt, quosdamque fama prodiderit in ipsis funeribus reuixisse? Quin etiam vir iure magni nominis Democritus ne finitæ quidem vitæ satis certas notas esse proposuit, quibus medici credidissent. adeo illud non reliquit, vt certa aliqua signa futuræ mortis essent.* Intelligit autem Celsus de volumine, quod Democritus περὶ ἄπνου scripserat, hoc est, de exanimi muliere, quæ post septem dies reuixit. Plinius attribuit Heraclidæ, non Democrito. *Huc*, inquit, *pertinet illud apud Græcos nobile volumen Heraclidis, septem diebus femina exanimis ad vitam reuocata.* Meminit eius voluminis alicubi Diogenes Laertius, in Empedocle. & librum illum Heraclito attribuit. Quare etiam Heraclidis esse dicitur in codicib. Plinii. Laërtius: τὴν γοῦν ἄπνουν ὁ Ἡράκλειτος φησὶ τοιοῦτόν τι εἶναι, ὡς τριάκοντα ἡμέρας συντηρεῖν ἄπνουν καὶ ἄσφυκτον τὸ σῶμα. Superius: Ἡρακλείδης δὲ ἐν τῷ περὶ νόσων φησὶ καὶ Πανσανίᾳ ὑφηγήσασθαι αὐτὸν τὰ περὶ τὴν ἄπνουν. Et alibi: Ἡρακλείδης μὲν γὰρ τὰ περὶ τῆς ἄπνου, διηγούμενος, ὡς ἐδοξάσθη Ἐμπεδοκλῆς ἀποστείλας τὴν νεκρὰν ἄνθρωπον, κτλ.

v. 22. *Ecce leuis perimit.*] Lucillius:

At cui? quem febris vna atque vna apepsia,
Vini, inquam, hiatus potuit vnus tollere.

v. 23. *Rationis vincitur vsus.*] *Mussabat tacito medicina dolore.*

v. 25. *parcuntque venena.*] Ausonius:

Et quum fata volunt bina venena iuuant.

v. 27. *Ingeniumque suum retinent.*] Pone τελείαν στιγμήν. Postea:

—— transitque per illum,
Ex illo fortuna venit. furit alter amore.

v. 29. *& vertere Troiam.*] Vertere Troiam, vt vertere solum. Abydenus adolescens vertebat solum suum, hoc est Troada, in qua posita Abydus, & transfretabat in Europam. Mens Manilii: Duo germani fratres dissimillimi: alter adeo amore insanus, vt ipsum Abydenum vincat: alter autem Iurisconsultus. Hinc Persius:

—— geminos, Horoscope, varo
Producis genio. —— Horatius:
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & vngi
Præferat Herodis palmetis pinguibus: alter
Diues, & importunus ad vmbram lucis, ab ortu
Siluestrem flammis & ferro mitiget agrum,
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum
Natura Deus humanæ, mortalis in vnum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus & ater.

v. 33. *Non nostrum hoc bellum est.*] Non sponte nostra ad hoc ducimur. Sed nimirum est aliquid, quod nos cogat. Nullum est in hoc τὸ ἐφ' ἡμῖν. Ergo est aliquid supra nos, atque adeo præter τὸ αὐτόματον.

Ibid. *Coguntur tanta mouere.*] In Gemblac. est Hellenismus:
——, coguntur tanta moueri. Neque dubium est scripturam veram esse. Sic Lucanus:

Iupiter est, quodcunque vides, quodcunque moueris.

vt habent bonæ notæ codices.

Pag. 83. v. 2. *Et Decios non omne tulit.*] Totam hanc periochen longe melius concipit Gemblacensis:

Quod Decios non omne tulit, non omne Camillos
Tempus, & inuictum deuicta morte Catonem,
Materies in rem superat, sed lege repugnat.

Non deerat quidem materia nascendis Catonum similibus, sed lex fati repugnat.

v. 3. *Et inuictum deuicta.*] Male Gemblacensis:

—— & inuicta deuictum morte Catonem.

v. 7. *Sed rapit exceptos funus fortuna superbos.*] Interpretetur Oedipus. Neque distinctio, quam olim apposueramus, hilum iuuat. vera lectio:

Sed rapit ex sceptro funus Fortuna superbo.

Opes & regna, inquit, non redimunt fata regum. Sed è medio sceptro & regno Fortuna rapit funus. Vt paupertas non accelerat mortem, ita nec opes vitam

vitam prorogant. *Funus*, cadauer, quod ſepulcro infertur, dici & pueri ſciunt. Sequentia ſuffragantur. Statius IIII. Thebaidos.

Æoliden humero iactantem funus onusto:

id eſt, Learchum à ſe interfectum. Itaque *funus* vocat, quod Ouidius *corpus inane*.

v. 8. *Indicitque rogum ſummis.*] κυριολογία. Nam eſt funus aliquod indictiuum.

v. 10. *Quin etiam infelix virtus.*] Firmicus plura in eandem ſententiam ſtudioſe collegit: *Fortis ab ignauo ſuperatur: bonum proſtrauit inferior: iuſto iuſtitia non profuit: caſtos prouidentia ſæpe decepit: pudicis ac ſobriis impudicus; ac diſſolutus in honoris petitione prælatus eſt. iacent ſtrenui, laudantur improbi: & quicquid huic profuit, illum incauta imitatione decepit. Hæc nobis omnia ſtellarum curſibus conferuntur: his nos Fortuna varietatibus conficit.* Quæ Firmicum à Græcis accepiſſe minime dubium eſt. In eandem ſententiam quoque Meſſaallah Arabs: *Quia videmus alios prudentes exui bonis, alios ſtultis bene eſſe, nunc quid hoc ab aliqua cauſſa eſt? Quod igitur bene, aut male ſuccedat hominibus præter eorum voluntatem, nimirum id Dei nutu, & Planetarum decretis accidere, quemadmodum & omnes bonos ſucceſſus atque incommoda, fatendum eſt.*

Ibid. *Quin etiam infelix virtus.*]

ὦ τλῆμον ἀρετὰ, λόγος ἄρ᾽ ἦσθ᾽ ἐγὼ δέ σε
ὡς ἔργον ἤσκουν, σὺ δ᾽ ἄρ᾽ ἐδούλευες τύχῃ.

v. 21. *cælumque interſerit ora.*] vt in Centauro homo interſeritur equo.

v. 22. *Denique ſi non eſt.*] Potentiſſimum hoc argumentum: Si non eſſet fatum, nulla eſſent apoteleſmata. Atqui ſunt. Quod autem ſint, poſtea probat. Quum enim τὰ ἀποτελέσματα aut κατὰ τὸ ἀμιγὲς τῶν ζωδίων, aut κατὰ τὴν κρᾶσιν τῶν ἀστέρων conſiderentur, ea nunc præſenti libro duntaxat expoſiturus eſt, quæ κατὰ τὸ ἀμιγὲς τῶν ζωδίων ſpectantur. Cuius pragmatiæ quum multæ partes ſint, illa præcipua cenſetur, quæ τῶν ἰδιοτροπιῶν eſt. ἰδιοτροπίαι Signorum aut circa vniuerſalia ſunt, aut circa particularia. Ac de vniuerſalibus vltimo loco. De particularibus nunc aget, quæ dicuntur εἰδικαὶ ἰδιοτροπίαι, quia circa indiuidua verſantur. Ea conſiderantur aut καθ᾽ ὁλότητας τῶν ζωδίων, aut κατὰ μονομοιρείας, aut κατ᾽ ἀνατολικὰς σχέσεις. Quæ tria ſingillatim ſuo ordine tractantur.

v. 30. *tanto ſit gloria maior.*] *tanto fit.* Et Gemblac.

v. 31. *Quod cælo gaudente venit.*] *Quo cælo.* Gemblacen. Manilianum Quo pro Quo magis. Sed nihil muto. τὸ *gaudente* eſt ſuſpectum.

Pag. 84. v. 5. *Nunc tibi ſignorum mores.*] *Mores*, ἰδιοτροπίας.

Ibid. *ſummumque colorem.*] *Summum colorem* vocat πλατυκὴν πραγματείαν κατὰ τὸ ἀμιγὲς τῶν ἀστέρων. Nullæ enim hic τῶν πλανωμένων ἐπιμαρτυρίαι, nulla erran-

la errantium suffragia. Summum colorem vt Græci ἐν χρῷ. Ausonius, *in summa cute.* Nam & χρὼς cutis apud Græcos. Prouerbiale est. Idem quod alibi:

——sed summa est rerum referenda figura.

v. 6. *Et studii varias artes.*] Nam & ἰδιοτροπίας nomine etiam τὰ ἐπιτηδεύματα veniunt, quæ ipse ATHLA vocat. In his igitur Signorum Apotelesmatis τὰ σωματικὰ καὶ τὰ ἐπίκτητα tractantur. Σωματικῶν quidem sunt αἱ ἰδιοτροπίαι. sed ἐπικτήτων τὰ ἐπιτηδεύματα siue athla.

v. 7. *Diues fecundis.*] Aries dabit mercatores, qui variis casibus rem frangent, ac iterum stabilient. Dat & lanifices & vestiariam facientes. Hæc sunt athla siue ἐπιτηδεύματα. Facit & solicitos & inconstantes.

v. 8. *Exutusque nouis.*] Vt & pecus ipsa, quæ quotannis lanitium exuit, ac iterum producit. Quare qui sub hoc signo nascuntur, vt momento rem facient, sic & momento facultatibus labentur. Mercatores enim, inquit Sophocles apud Stobæum:

λεπταῖς ἐπὶ ῥοπαῖσιν ἐμπολὰς μακρὰς
ἀεὶ περιρρίπτοντες οἱ πολύφθοροι
ἴσως ἂν ἢ 'κέρδαναν, ἢ διώλεσε.

Ibid. *Exutusque nouis.*] Procopius Gazensis in Pentateuchon, loquens de eo qui natus sit sub ariete: ἐστὶ ἀγχιμεριστικὸς, καὶ ποικιλικός. τοιοῦτος γὰρ, φασὶν, ὁ κριός. ἀποτιθέμενος γὰρ ῥᾳδίως τὸ ἔριον ἐκ τῆς φύσεως πάλιν ἐπαμφιέννυται. Idem dicit quod Manilius.

v. 9. *Naufragiumque inter.*] ἔκπλωσιν βίου ἀπόκτησιν βίου καὶ χρημάτων ἀποβολάς. Paulus Alexandrinus τῶν ἀγωνισθέντων μισθωτάς. Idem.

v. 10. *& notis in damna feretur.*] Quemadmodum antea dixit:

——spem semper habebit.

Sed reclamat Gemblacensis: *——& natis in damna feretur.*

Quid est crescendo cadet? hoc est, natis opibus in damna feretur. Sic apud Catullum *Natum æs.* τὸ γινόμενον.

Ibid. *natis in damna feretur.*] συμφεριστικοὺς vocant Græci artis magistri, quos nunc lucrum, nunc damnum sequitur. Sic Paulus Alexandrinus.

v. 11. *In vulgumque dabit fructus.*] Ineptum. Gemblacensis, *In iugulumque dabit fructus.* Fructus gregis sunt agni & lana. Quoties id dicunt Iurisconsulti! Agni ad iugulationem & macello dantur, lanæ lanificio. Itaque vno versu vtrunque comprehendit, quod nomine fructus venit, agnos & lanam.

v. 14. *Nunc tenuare leui filo.*] Facit κλώστας.

Ibid. *nunc ducere telas.*] Facit ὑφαντὰς καὶ γερδίους.

v. 15. *Nunc gemere.*] Vna litera minus scripsit Manilius: *Nunc emere.*

Inter-

Interpolatores vestimentorum faciet: qui emunt vetera vestimenta & interpolata pro nouis vendunt. Græci vocant ἀνηγραφεῖν.

v. 16. *Quis sine non poterant vlla subsistere gentes Vel sine luxuria*] Quibus vestibus, etiamsi non abuteremur ad luxum, tamen, amoto omni luxu, sine ipsis degere non possemus: nisi nudi vellemus prodire. Tantum est opus illud, ac tam necessarium.

v. 19. *Seque in Arachnea magnum putat esse triumphum.*] Pallas dicitur triumphus, hoc est triumphatrix, quomodo pastor certamen, hoc est certator apud Maronem:

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.

Ouid. VI Fastorum:

Publica, respondit, cura est pro mœnibus istis
Iuppiter. — id est curator.

v. 21. *Et dubia in trepido.*] Dele *in*:

Et dubia trepido præcordia pectore finget. ——

Positio fit in sequenti syllaba. vt supra:

Ne magna breuibus careant compendia dictis.

Ibid. *Et dubia trepido.*] ψοφοδεεῖς, ἀμαθεῖς, δειλοὺς, ἀμφιβόλους, δειλοψύχους vocat Ptolemæus.

Ibid. *præcordia pectore finget.*] Gemblac. fortasse non male.

——*præcordia pectore signum*; ἀπὸ κοινοῦ *dicet.*

v. 22. *Seque sua semper.*] φιλοχρηματίας Ptolem. Sed totum locum ita concipit Gemblacensis:

Hæc studia, & similes ducet nascentibus artes,
Et dubia trepido præcordia pectore signum,
Seque sua semper cupientia vendere laude.

Nihil mutauimus.

v. 23. *Taurus simplicibus donauit.*] *donabit.* Extant vestigia in Gemblac. *dotabit.* Taurus agricolas dabit, laboriosos, laudis cupidos, taciturnos, tarda ingenia, & amoribus dedita.

v. 24. *Pacatisque labor veniet, patientia laudis.*] Vitiosissime, vt paret. Gemblacensis recte:

Pacatique labor veniet, nec præmia laudis
Sed terræ tribuet partus. Si retines *Pacati*, erit pacati soli. Vtroque recidit sententia. Natis sub Tauro continget labor quidem, sed in pacato, & fructus, non gloria.

v. 26. *iugumque suis poscit ceruicibus ipse.*] Alludit ad χαλυχαρίαι ἀστερισμοῦ. Taurus pingitur ὀκλαδίζων, & quasi iugum poscens.

v. 27. *Ille suis Phœbi portat.*] & Virgilius pene iisdem verbis in eandem sententiam:

 Candidus

Candidus auratis aperit quum cornibus annum Taurus. —

v. 28. *Militiam indicit terris.*] Habes ibidem apud Virgil. & Hesiodum. vetus Sphæra:

> καὶ μὴν δ' ἑξείης Ταῦρος, ὡς γαμψόροις
> τύποις ἐοικὼς κεῖται. ὃς κατ' αὐχένα
> στερρῷ τένοντι τοῖον ἁρμόζει ζυγὸν,
> γαμψοῖς ἀρότροις αὔλακος σχίζων γύας.

Sunt vicem interpretis Manilio.

v. 31. *facilesque per arua.*] Vere bubulcorum fuerit non videre legendum *fasces*, vt olim correximus, & Gemblacensis retinet. & sequentia probant.

v. 32. *aque suo venit.*] *eque suo.* Gemblac.

v. 33. *tacita mentes & corpora tarda Mole valent.*] ἐνδομύχους, ἀμβλείας, δυσκινήτους ψυχάς. Ptolemæus.

Pag. 85. v. 2. *Mollius è Geminis.*] Gemini Calliopicos seu cantores, & musicos dant, voluptarios, astronomos, arithmeticos, Geometras.

v. 3. *Per varios cantus.*] Eiusmodi Calliopicos vocat Firmicus, ᾠδικοὺς, Ptolemæus, φιλομούσους: fortasse etiam Musicarios suspiceris in vetere inscriptione Romana:

CALOCASIO
VERNÆ DVLCISS.
ET MVSICARIO
INGENIOSISSIMO:

nisi intellexeris Musicorum instrumentorum artifices. quod fortasse verius.

v. 5. *Ingentemque sonum.*] Absurde. Recte Gemblacensis: *Ingenitumque sonum*: neruis verba insita, & neruis ingenitum sonum. Nugandum absque ope codicis fuisset.

Ibid. *labor est etiam ipsa voluptas.*] ἀφρέντονσι. Ptolemæus. Adeo laborem grauantur, inquit, vt etiam ipsa voluptas illis oneri sit. ὑπερβολικῶς dictum.

v. 8. *Inueniunt & in astra vias.*] Astronomi sunt.

Ibid. *numerisque modisque.*] A numeris Arithmeticos, à modis Geometras censet.

v. 9. *Consummant orbem.*] Græce: ἀποτελοῦσι τὸν κύκλον μαθημάτων. κυκλολογία. orbis enim disciplinarum dicitur, vt Græce ἐν κύκλῳ παιδεία. Mathematices orbem complebunt. Musici, Astronomi, Geometræ, Arithmetici erunt. Tot enim partes Mathematices κύκλον μαθημάτων consummant. Quod igitur dixit *Consummant orbem*, hoc Ptolemæo est ἀποτελεστικοὶ τῶν καλουμένων μαθημάτων.

Ibid.

Ibid. *consummant orbem.*] Orbis disciplinarum, vt Græce κύκλος. Inde ἐγκύκλια μαθήματα.

Ibid. *postquam ipsos sidera linquunt.*] A siderum studio, ad Geometriam, & Arithmeticen se conferent.

v. 10. *perque omnia seruit.*] εὐμεταστρόφους, ἐντρεχεῖς, πολυτρόπους. Ptolemæus.

v. 12. *Cancer & ardenti.*] vitium latere in hac lectione putauimus olim non iniuria. Sed Gemblacensis mendosiorem prodit, quam suspicati sumus:

Cancer ad ardentem fulgens in cardine vitam,
Quam Phœbus summis reuocatus curribus ambit,
Articulum mundi retinet. —— *vitam* antiquitus pro *vittam* scriptum accipimus: id est ζώνην. Ita vocat, vt Lucanus loquitur, circulum alti solstitii.

v. 13. *Quem Phœbus.*] *Quam* Gemblac. vittam scilicet.

v. 14. *Articulum mundi.*] Quia longius Sol non excurrit in Borealia.

v. 15. *Ille tenax.*] Sub Cancro auari, mercatores, fœneratores, Dardanarii, negotiatores, nascuntur.

Ibid. *nullosque infusus.*] Lege, vt olim, effusus. Confirmat Gemblacensis.

v. 18. *Et grauida annosa speculantem incendia mentis.*] Ægrorum somnia sunt hæc. Turnebus, & nos olim, antequam Aduersaria Turnebi ederentur, valde adolescentes legebamus:

Et grauia annona speculantem incendia, ventis
Credere opes. —— Ita habet Gemblac. ne vna quidem litera minus. Furor est aduersus hæc pertendere.

Ibid. *Et grauia annona speculantem incendia.*] Dardanarium.

v. 23. *Nauigat & steriles optando sortibus annos.*] Quid? optat steriles annos sortibus? O illepidum caput, cuius hæc interpolatio fuit. Gemblacensis:

Nauigat, & celeres optando sortibus annos.

Profecto fœneratores nihil prius in votis habent, quam vt quam primum sors æquetur fœnori. Hoc est, quod dicit, optare celeres annos sortibus. Inde Ausonius velocem vsuram vocat:

—— *& velox inopes vsura trucidat.*

De nautico fœnore & traiectitia pecunia intelligi clarum est. ἐγγείους τόκους vocat Nouella 106. Lego ἐγγύους. Apud Pollucem lib. III, ἔγγυα, δανείσματα ναυτικά: cum ναυτικὸν καὶ ἔγγειον soleant opponi. Demosthenes ἔτε ναυτικὸν ἔτε ἔγγειον συμβόλαιον. Diphilus ναῦλα fœnus nauticum vocauit:

εἰς δέκ' ἐπὶ τῇ μνᾷ γεγονέναι καὶ δώδεκα
λαβὼν τὰ ναῦλα καὶ δάνει' ἐγγυγάνων. Alioqui quis nescit quid sit

ναῦλον? vide legem Rhodiam: vbi καὶ τῶν ἐγγύων mentio in eadem significatione. Demostheni ἔκδοσις est ναυτικὸν δάνεισμα. Maximus Tyrius orat. 11. τῶν δὲ ἐν χρηματισμῷ ἐν τῇ θαλάττῃ παραβαλλομένων οἱ τόκοι μεγάλοι τῶν δανεισμάτων.

v. 24. *Dulcibus vsuris aequo quoque tempora vendit.*] Si non nauigat, vt negotietur in sua sibi pecunia: at saltem aliis trans mare fœnerat. Non solum, inquit, vendit tempora sorti, quum exigit vsuras sortis, sed etiam æquo, id est pro rata exigit vsuras vsurarum. Hoc enim est vendere tempora vsuris æquo: quia & sortibus quoque annos vendit, quos optat celeres fluere, vt sortem quam primum æquent vsuræ, & vsura fiat altera sors. Vetus Comicus. ἀνὴρ δανειστὴς τῶν χρόνων γλύφων τόκους. Vera & indubitata huius loci expositio. De traiectitia enim pecunia sermo est, quæ grauiores, longe, quam mediterranea, vsuras exigit, quod traiectitia periculo creditoris sit. Ita igitur intelligendus locus: Aut nauigat, aut nauigantibus mutuat. Nam quum ipse nauigat, tunc periculo suo, & suis nummis nauigat. Aliter. Nauigat. id est, in naui ipsa pecuniam occupat fœnore, quum tamen ipse non sit neque exercitor, neque institor, sed vnus ex iis, qui dicuntur ξεῖνοι. Nam ξεῖνος est ἐπιβάτης, qui naulum dedit. Huiuscemodi ξεῖνοι multi immani fœnore pecuniam suam ponebant: quod indicat vetus prouerbium non bene à docto Collectore animaduersum. Θᾶττον, ἢ ὁ τόκος Ἡρακλείτῳ ξείνῳ τρέχει. *Celerius quam vsura currit Heraclito vectori fœneratori.* Nam apud Erasmum τὸ ἢ desideratur. qui doctus vir ne minimum quidem mentem prouerbii odoratus est. Vides prouerbium Græcum idem velle quod Manilium. Et verum esse, *Celeres* non steriles legendum esse.

Ibid. *Dulcibus vsuris aequo quoque tempore vendit.*] ἀνατοκισμός. τὸ *aequo*, vt diximus, mere Græcum est, ἐξ ἴσης. pro portione. Nam sane ἀνατοκισμὸς non fit nisi pro portione sortis, quando iam vsura sors facta. In hoc casu τὸ δάνεισμα ναυτικὸν, vel sors ipsa vocatur semper ἔγγυον vel τὰ ἔγγυα in lege Rhodia, vt iam monuimus. Hic igitur intelligit τοῖς ἐγγύοις τοὺς τόκους ναυτικοὺς æquari. Quare vsuris æquo tempora vendit, id est, τῷ δανείῳ ἤτοι τοῖς ἐγγύοις ἐξ ἴσης τὸν χρόνον ἀντιλλογεῖ. ἐξ ἴσης τῷ κεφαλαίῳ scilicet. Sic in veteri inscriptione mentio fit anatocismi binæ centesimæ vsuræ. Hæc bina centesima hac nota scribebatur ɔɔ. Anatocismon Plutarchus eleganter παρῳδιάζει. Βεῖ τόκος περὶ τόκοιο, τόκος γε μὲν ἐστι καὶ ἄλλος.

Ibid. *Dulcibus vsuris.*] Vlpianus *dulcitudine vsurarum dixit* l. x. Quæ in fraud. cred. Quod autem hic dicitur, ex aliquot casibus accidere potest, non semel. Habes exemplum lege Rhodia § xviii οἱ δὲ ναυτικοὶ τόκοι παντὸς τοῦ χρόνου, ὅσον ἀποδημήσει, καταβαλλόντων), nimirum temporis vsuræ quoque exiguntur.

v. 25. *Ingenium solers.*] ἀγχίνους homines.

Ibid. *suaque in compendia pugnax.*] κερδαλέους, φιλοκτήμονας. Paulus Alexandrinus.

v. 26. *Quis dubitet vasti.*] Leo dat venatores, vestigatores, bestiarios, confectores ferarum. Facit & simplices, ac minime dolosos.

v. 30. *Postis ornare superbos.*] Melius Gemblac. *superbis.* Postes illi veteres ornabant spoliis ferarum, item armis.

——postibus arma refigo. Val. Flaccus III.

Et nunc ille iubas, captiuaque postibus ora
Imposuit spolium infelix diuaque pudenda.

Quare recte olim supplebamus apud Ennium:

Desine, Roma, tuos postes ornare trophæis,

ab eadem mente. Sic apud Græcos τὰ προπύλαια onerantur σκύλοις. Quare qui reprehendunt coniecturam nostram de versu Enniano, imperitiam suam produnt. Hieronymus quoque Columna in ea re ludibrium debet: qui nunquam fere nos nominat, nisi vbi locus est, vt putat, reprehensioni, & tamen maior pars eius commentariorum ex nostris centonibus consuta est. Sic est ingenium hominum. Quid? adeo res noua illis visa postes templorum spoliis ornari Romæ? Audiant Silium libro primo. de Romanis loquitur:

In foribus sacris, primoque in limine templi
Captiui currus, belli decus, armaque rapta
Pugnantum Ducibus, sæuæque in Marte secures,
Perfossi clypei, & seruantia tela cruorem,
Claustraque portarum pendent. —— Eant, & melioribus obtrectent. Sed clarius libro VI etiam de postibus priuatis:

Vnde ire in Martem, quo capta referre solebas,
Et victor mecum suspendere postibus arma.

v. 31. *domibus configere prædas.*] Melius Gemblacensis *præfigere prædas.*

v. 32. *Et parare metu siluas.*] Recte Gembl. *Et pacare metu siluas.* Stat. IV Thebaid.

—— tum saltus forte remotos
Pacabat cornu, gelidique auersa Lycei.

Ibid. *Et viuere rapto.*] Gemblacensis *& viuere victor.* Non sequimur. Nisi sit *viuere victo.* hoc est, feris domitis.

Pag. 86. v. 1. *Sed pecorum membris.*] Intelligit bestiarios, non vtique qui ad bestias damnati erant, quos ἐπιθανατίους vocat Apostolus 1 ad Cor. IV: sed eos, qui auctorati hoc faciebant, ac spectaculo meridiano operam locabant, vel vt Maniliane loquar, qui luxuriæ cædem parabant: de quibus diserte scribit Theodoricus Rex apud Cassiodorum in epistola antepenultima libri V, & Callistratus l. III. §. lege. De testib. Ii propter desperatam audaciam dicebantur παραβόλοι. Socrates in historia ecclesiastica: *κυνηγίαν θηρίων ἐν τῷ*

θεάτρῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ ὁ δῆμος κατεβόα, δεινῷ θηρίῳ ἵνα τῶν εὐφυῶν παραβόλων μάχηται. Claudianus:

Audaces legat ipsa viros, qui colla ferarum
Arte ligent, certoque premant venabula nisu.

Vides Claudianum τοὺς παραβόλους audaces vertere. Inde verbum elegans Apostolo παραβολεύσας; quod alii in παραβουλεύσας mutant, (vt Hesych. quod exponit εἰς θάνατον ἑαυτὸν ἐκδοῦναι) Philipp. II. Dicuntur & οἱ παράβολοι Confectores Suetonio. Glossæ, Confector, ἐπισφάκτης. Eusebius de Polycarpo Martyre. πέρας γοῦν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενον τὸ σῶμα ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανηθῆναι ἐκέλευσαν προσελθόντα αὐτῷ κονφέκτορα παραβῦσαι τὸ ξίφος. In veteri inscriptione legitur: CONFECTVARIORVM. ET. SVARIORVM. CORPVS. Et Glossæ adstipulantur: Confectorium, χοιροσφαγεῖον. Item: Confectores, καταβόλια. Malim καταβόλοι. ita dicti, quod hasta feras collocabant in ludo meridiano. Et videndum, an locus, quem ζωγρὸν & ζωγρεῖον vocant Græci, quo bestiæ includebantur, hinc dictus sit. Vocabatur enim Catabolum: de quo in Martyrologiis, & alibi.

v. 4. *Ingenium ad subitas iras facilesque recessus.*] Horat.

Irasci facilis, tamen vt placabilis essem.

v. 5. *Æquale & puero.*] Malim: *Et quale est puero.* Et ita scriptum reliquit Manilius.

v. 6. *At quibus Erigone.*] Virgo dociles, studiosos, eruditos, facundos, acutos dabit. Nascuntur etiam Notarii, singularii scriptores, item pudentes & compositis moribus.

v. 7. *Ore magisterio.*] Gemblacensis: *Ora magisterio.* Virgo coercita καὶ σώφρων ducit magisterio in studium ora & mores nudos. *Ducere in studium,* informare. *ora,* quia docet eloquentiam. *nudos mores,* puerorum primam ætatem imbuit τῇ ἠθικῇ. Prætulerim tamen aliam lectionem, *ora magisterio, nodoque coërcita Virgo.* id est composita ad modestiam. Nam nodus hic significauerit coërcitionem, vt in Panegyrico ad Pisonem.

Seu iuuat astrictas in nodum cogere voces. Hæc sine dubio est vera lectio. Altera, quamuis in Cod. Gemblacensi legitur, tamen inconcinna est, vt puero apparet. *Magisterio nodoque.* ἓν διὰ δυοῖν, magisterii nodo. Sic libro sequenti; — *concha valloque latentes:* vallo conchæ. Claudian.

Hic habitat nullo constricta licentia nodo.

v. 7. *Ora magisterio.*] Virgo dicitur magistra infra:

Nec Leo venator veniet, nec Virgo magistra.

v. 8. *& pectora doctis*] φιλολόγους, φιλογραμμάτους efficit Ptolemæus.

v. 11. *Ille decus linguæ faciet.*] Sane qui consequitur eloquentiam à Virgine, non ille eam fecit, sed Virgo, quæ illi dedit. Lege ergo *Illa decus.* Et ita Firmi-

Firmicus: *Horoscopus in Virgine, & in eodem Mercurius, & Venus & Mars partiliter collocati eloquentißimos facit. Talis Hermodori & Demosthenis fuisse genitura proditur à veteribus.* intelligit ergo Manilius genituram Demosthenis.

Ibid. *Illa decus linguæ faciet.*] φιλολόγους, φιλογραμμάτους efficiet: ἰσχύοντας εὐχαρίτους τῷ λόγῳ. Ptolem.

v. 12. *Atque oculos mentis.*] ἐπιβλεπτικούς. Ptolem.

v. 14. *Hic & scriptor erit felix.*] *scriptor erit velox.* Gemblac. Inde ταχυγράφοι dicuntur, qui & notarii.

Ibid. *Cui litera verbum est.*] Singularum scriptor. Imperator Iustinianus.

v. 15. *Quique notis linguam.*] Vnde Notarii, & ταχυγράφοι. In Ausonio & Martiale talem olim ostendimus. notas etiam vocat Cicero in Epistolis. Reliquis epistolis tantum faciam, vt notam apponam eam, quæ mihi tecum conuenit. Græci σημεῖον. Dio: πρῶτος ὁ μαικήνας σημεῖά τινα γραμμάτων εἰς τάχος ἐξεῦρε. Isidorus habet, Aquila Mæcenatis libertus, non autem Mæcenas. Epiphanius, ἐν συντόμῳ λόγῳ. διὰ σημείων καὶ χαλδαείων γράψας. Item τὸ μεταγραφὴν ἀπὸ τῶν χαλδαείων ἐν τετράσι ποιήσασθαι. Cicero ad Atticum: parum intellexit, credo, quia διὰ σημείων scripseram.

v. 15. *cursumque loquentis.*] Hanc periochen totam ita lege ex Gemblacensi:

Hic & scriptor erit velox, cui litera verbum est,
Quique notis linguam superet, cursimque loquentis
Excipiat longas noua per compendia voces.

Antea omnia erant perturbatissima.

v. 15. *cursumque loquentis excipiet.*] ostendimus ex Gemblac.
— *cursimque loquentis. Excipiat,* &c. In quibus tota sententia versabatur.

v. 17. *In vitio bonus.*] ὀξύμωρον. dictum, vt — *solaque libidine fortis.* Vitium enim est, quod magna naturæ cohibendo munera frenat. Vitium, inquam, subrusticus ille pudor: absque quo foret, magnas naturæ dotes in lucem promeret. Græcis μικροψυχία. cuiusmodi etiam, qui homines verentur conuenire, vt ille Nouius Martialis vicinus. In veteribus codicibus, quos vidimus, constanter est scriptum: *In Nouium Microspicum*, vitiose pro Micropsychum: quæ erat eorum temporum consuetudo scribendi. Sic in Saxo Romano CLAVDIA SPYCHARIO. Rectum enim erat CLAVDIA PSYCHARION.

v. 18. *Hinc fecundus erit.*] Fecundi etiam sub Virgine nascuntur. quod mirum: quum Virginis illi effectus esse non debeant. Nam, vt ipsa non parit, ita neque eam γονιμώδης, neque πολυγόνους efficere consequens erat. Et quidem Virgo est de signis sterilibus.

v.20. *Librantes noctem.*] Sub Libra nati mensores, ponderatores, calculones, iurisperiti erunt, & qui de Iure respondebunt. *Palamedis genitura.*

v.21. *Per noua maturi post addunt.*] Inepte. Gembl. & textus Bonincontrii *post annum.* Chelæ librantes noctem cum luce per noua munera maturi Bacchi: hoc est vindemiali tempore. *post annum.* ἑκατομοίρης ἐνιαυτοῦ.

v.22. *Mensura & tribuent vsu.*] Mensorum crebra mentio in iure, & in veteteribus Saxis. MENSOR. AGRARIVS. MACHINARIVS. FRVMENTI. NVMER. ÆDIFICIOR.

Ibid. *& pondera rerum.*] Ponderatores erunt. Glossa: Ponderator, σταθμιστὴς καὶ ζυγοστάτης. In veteri inscriptione vocantur Ponderarii. PP. PONDERARIVM. præfectus ponderarium. item Ponderates. In inscript. Lugdunensi PATRONO PONDERATIVM.

Ibid. *Et Palamedeis.*] Palamedes στάθμην ἀριθμῶν, id est calculatoriam inuenit. ideo calculones hinc nascentur. Veronæ nostræ: P. CAECILIVS EMPIRODIVS. VI VIR. AVG. CALCVLATOR. Modestinus l. XXV D. de excusat. μηδὲ λιβελλαρίους, μηδὲ καλκουλάτωρας, οὓς διαψηφιστὰς λέγομεν, ἔχειν ἀλειτουργησίαν. Glossæ: ψηφιστὴς *calculator.* ψηφιστὴς ὁ ἀριθμῶν, *Computator, nummarius, Ratiocinator.* Fortasse pro nummario melius legeretur *Numerarius.* Vt alibi: ἀριθμητὴς *numerarius.* Γραμματιστὴς etiam dicitur, vt apud Chrysostomum & Suidam in Κοππατίας.

v.24. *Qui primus numeros.*] Palamedes ipsemet apud Euripidem in Palamede:

τὰ τῆς γε λήθης φάρμακ' ὀρθώσας μόνος,
ἄφωνα καὶ φωνοῦντα συλλαβὰς τιθεὶς,
ἐξηῦρον ἀνθρώποισι γράμματ' εἰδέναι.
ὥστ' οὐ παρόντα ποντίας ὑπὲρ πλακὸς
τἀκεῖ κατ' οἴκους πάντ' ἐπίστασθαι καλῶς.
παισίν τ' ἀποθνήσκοντα γραμμάτων μέτρον
γράψαντας εἰπεῖν, τὸν λαβόντα δ' εἰδέναι.
ἃ δ' εἰς ἔριν πίπτουσιν ἀνθρώποις κακὰ,
δέλτος διαιρεῖ, κοὐκ ἐᾷ ψευδῆ λέγειν.

In Tragœdia autem Sophoclis Nauplio ita quidam de Palamede narrat:

οὗτος δ' ἐφηῦρε τεῖχος Ἀργείων στρατῷ,
σταθμόν τ' ἀριθμόν, καὶ μέτρων εὑρήματα,
κἀκεῖν' ἔταξε. πρῶτος ἐξ ἑνὸς δέκα,
κἀκ τῶν δέκ' αὖθις ηὗρε πεντηκοντάδας,
καὶ χίλι' αὖθις. ὃς στρατῷ φρυκτωρίαν,
ὕπνου φυλάξεις, τὰ θοὰ σημαντήρια
ἔδειξε, κἀνέφηνεν οὐ δεδειγμένα.

ἐφηῦρε

ἐφεῦρε δ' ἄστρων μέτρα, καὶ περιστροφὰς,
τάξεις τε ταύτας, οὐράνιά τε σήματα.
ναῶν τε σημαντῆρσιν ἐνθαλασσίοις
ἄρκτου στροφάς τε, καὶ κυνὸς ψυχρὰν δύσιν.
λιμὸν οὗτος τόνδ' ἔπαυσε, σὺν θεῷ
εἰπεῖν, χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας
ἐφεῦρε, φλοῖσβον μετὰ κόπον καθημένοις
πεσσοὺς, κύβους τε τερπνὸν ἀργίας ἄκος;

Eos versus ita restituimus, qui apud Achillem Statium præpostere & mendosissime leguntur. Quatuor vltimi citantur ab Eustathio. Si Æschylo credas, etiam Palamedes primus acies ordinauerit, duces, centuriones instituerit. Ita enim in Tragœdia Æschyli gloriatur:

καὶ ταξιάρχας, καὶ στρατάρχας, καὶ τοὺς
ἔταξα. σῖτον δ' εἰδέναι διώρισα,
ἄριστα, δόρπα, δεῖπνά θ' αἱρεῖσθαι τρία.

Ter cibum in die sumendi auctorem se gloriatur.

Ibid. *Qui primus numeros rebus.*] σταθμῶν ἀριθμῶν Sophocl. Sed apud Æschylum Prometheus hoc sibi vindicat:

καὶ μὴν ἀριθμὸν ἔξοχον σοφισμάτων
ἐξηῦρον αὐτοῖς, γαμμάτων τε συνθέσεις,
μνήμην ἁπάντων μουσομήτορ' ἐργάνην.

Ibid. *qui munera summis Imposuit.*] Non solum locum vitiosum olim indicauimus, sed etiam *nomina* pro *munera* legendum esse monuimus. Coniecturæ nostræ fauet Gemblacensis Codex, qui habet *nomina*. Recte etiam indicauimus *numina* scriptum fuisse, vnde factum *munera*.

Ibid. *qui nomina summis Imposuit.*] καὶ μέτρων εὑρήματα. Sophoc. Summas numeros vocat, mensuras, ne fortasse aliud somnies, & risum lectoribus tollas. Infra: *Designat summas*.

v. 26. *Hinc etiam.*] Lege *Hic*. Ita olim nos. Ita etiam Gemblac.

v. 27. *atque notis leuibus pendentia verba.*] Iustinianus vetat leges singulis aut notis scribi. Marcus Diaconus Gazensis: *Frater Cornelius sciens notis scribere, quibus vtuntur in iure*. Sed illas notas vt è libris iuris Latinis Iustinianus; ita è Græcis quoque Basilius Imperator sustulit. vide Cedrenum 467. Firmicus libro III: *Facit etiam aut Calculi, aut musica, aut notarum, aut difficilium literarum inuentores. redditque quoque socio in hoc loco Mercurio psephopæctas sæpe*. Ita emendauimus ex veteri libro. Sed sine dubio, quam vbique profitetur, hic quidem inscitiam suam dissimulare potuit Firmicus. Nam ψηφοπαῖκται sunt præstigiatores, qui profecto non nasci debent sub eodem signo, quo calculatores, musici & singularum literarum scriptores. Sed ψηφισταὶ non ψηφοπαῖκται sub eodem signo, quo ceteri nascentur, vt ex hoc loco

Manilii colligitur. Stobæus ſermone LXXX: Ἀρκεσίλαος ἔφη τοὺς διαλεκτικοὺς ἐοικέναι τοῖς ψηφοπαίκταις, οἵτινες χαριέντως παραλογίζονται. *Arceſilaus philoſophus dicebat, Dialecticos eſſe ſimiles præſtigiatoribus, qui cum oblectatione imponunt.* Non aſſequitur doctiſſimus interpres.

v. 30. *Non alio potius genitus ſit Seruius aſtro.*] Seruium Sulpitium iuris antiſtitem, familiarem Ciceronis, non regem Tullium intelligi, vt putat Bonincontrius. operam perdam ſi pluribus probem.

v. 33. *Et rectoris egens.*] id eſt directoris, ἰθυντοῦ. Gloſſæ. Rector ἰθυντής. Interpretem iuris intelligit.

Pag. 87. v. 1. *Scorpius armata.*] Scorpius dat alacres, bellicoſos, martiales, crudeles, venatores, gladiatores, arenarios, campidoctores.

v. 2. *Qua ſua.*] Inepte. Lege *Qui ſua.*

v. 3. *& ſulcis ſemina miſcet.*] Adhibebo idoneum interpretem horum auctorem veteris Sphæræ:

ὑστέρῳ ἤδη σκορπίος τότ' οἴχεται.
Σκορπίζεται γὰρ αὐτὸς εἰς δέμας χθονὸς,
ὅπως τέλειος καρπὸς αὐξηθῇ βροτοῖς.

v. 6. *quumque ipſa ſub armis Pax agitur.*] Gemblac. *quin ipſa ſub armis P. a.*

v. 8. *Nunc hominum nunc bella gerunt.*] In arena gladiatores cum aliis depugnant, & beſtias quoque munere meridiano venantur in ſpectaculo.

v. 9. *Nunc caput in mortem vendunt.*] Auctorati enim, non autem ad ferrum damnati hoc faciunt. Propertius:

Qui dabit immunda venalia fata ſagina,
Vincet vbi eraſas barba pudenda genas.

Et ſupra de Beſtiariis: —— *morteſque lucrentur.*
Firmicus: *qui ſe ob aliena gratia voluntatem, nundinati ſanguinis iactura, ad mortis ſpectaculum vendant.*

v. 10. *quum bella quieſcunt.*] Iam dixit:
—— *quumque ipſa ſub armis Pax agitur.* ——

v. 11. *Sunt quibus & ſimulacra.*] Campidoctores ſunt: aut ſub Campidoctore ſimulacra pugnæ proludunt, & ad palaria batuunt, & virgis deludunt. Gloſſæ: *Campidoctor*, ὁπλοδιδακτής, *Armidoctor*, ὁπλοδιδάσκαλος. In paſſione Thebeorum militum: *Cum Exuperio, vt exercitus appellant, campidoctore, & Candido Senatore militum.* Vide Vegetium.

v. 14. *At quibus in bifero.*] Sagittarius redarios, equarios, domitatores, manſuetarios, robuſtos, acutos, agiles, vegetos facit.

v. 15. *libet coniungere currus.*] Lege, vt vetus Gemblacenſis:
—— *ſubiungere currus.*

Coniun-

Coniunguntur duo currus. subiungitur equis currus. Longe differunt.

v. 16. *Ardentes & equos ad mollia ducere iussa.*] Subiunget curribus equos : aliquando etiam interiunctos domitabit. Interiuncti enim sunt ἄζυγες, iugo exempti. Statius VI. Theb.

—— Libycumque natantibus ire Interiunctus equis. ——

Martial. *& hora Interiungit equos meridiana.*

v. 18. *Quadrupedum omne genus.*] Videndum an scripserit :

Quadrupedum genus impositis domitare magistris.

Nam impositus pro equo vehens dicitur. Virgilius :

Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere Impositi dorso. ——

Et Manilius ipse *—— imposito pareret tota magistro.* Non aliter scripsit noster : quanquam receptæ lectioni fauere videtur illud

—— quid capto sanguine Regem Romanis positum —— hoc est, impositum.

v. 19. *Exorare tigres.*] Elegantissime dictum de mansuetariis. Sed diuersam & miram scripturam præfert Gemblac. *Exunglare tigres.* Hoc est exarmare. In vitis imperatorum, exarmati Leones, quibus dentes, & vngues vulsi, ne noceant. Sed propterea nihil velim mutari. Nam recte coniunguntur exorare & rabiem auferre. Martial.

Nunc sua Cæsareos exorat præda Leones.

Qui enim exarmat Leonem, non propterea rabiem Leoni, sed rabiei Leonis facultatem nocendi aufert. Fortasse translatitie dixit exungulare, pro cicurare, & feritatem exuere. Contra Statius VI Thebaidos :

—— & extremos auro mansueuerat vngues. Vbi Statius mansuescere transitiue posuit, vt Varro rerum rusticarum lib. II. *qua possent siluestria deprehenderent ac concluderent & mansuescerent.* id est, mansuefacerent. Exarmare vero dictum, eo quod vngues in Leonibus dicuntur arma, vt dentes in apris. Statius IX lib.

Armaque curua Suum, & vacuorum terga Leonum.

Vnde eleganter nostrates venatores dentes aprinos defensacula vocant. Idem lib. XI exarmatum senio leonem dicit : qui per senium nocere non potest. Sic Valer. Flaccus VII.

—— alium (taurum) *dehinc turbida Colchis*
Exarmat, lentumque offert timideque minantem.

id est, cicurat. Glossæ : Exarmo, ἡμερόω.

Ibid. *Exorare tigres.*] Mansuetarios efficiet. Ita vocat Firmicus. Glossæ: *Mansuetarius*, ἡμεροποιός. In Apotelesmatis Sphæræ barbaricæ elegantissime Mansuetarius describitur :

Non inimica feræ tali sub tempore natus
Ora feret. placidas reget in commercia gentes.

Ille manu vastos poterit frenare leones,
Et palpare lupos, pantheris ludere captis.
Nec fugiet validas cognati sideris vrsas:
Inque artes hominum peruersaque munera ducet.
Ille elephanta premet dorso, stimulisque mouebit
Turpiter in tanto cedentem pondere cunctis.
Ille tigrim rabie soluet, pacique domabit.
Quaeque alia infestant siluis animalia terras,
Iunget amicitia secum, catulosque sagaces.

Ibid. *rabiemque auferre leoni.*] Silius lib. I.

Marcalo non pauidus foetas mulcere leaenas.

v. 23. *Impositumque manet: quocirca regnat in illas.*] Ita habet Gemblacensis, qui magna me haesitatione liberauit. Nam male vulgatae editiones *in illos.* Quare qui nati sub Centauro imperant feris? quia Centauri corpus mixtum est ferae corpori, atque adeo impositum est ferae ipsi. Nam pars anterior & erectior hominis est. Itaque imposita est parti ferinae, vt domitor equo. Quocirca, inquit, regnat in illas, scilicet feras.

Ibid. *Impositumque manet.*] Nam & domitores equis impositi eos moderantur. Et supra recte legimus:

Quadrupedum genus impositis domitare magistris.

v. 27. *Festinos Capricorne.*] Gemblacensis & alter codex:

Vesta tuos Capricorne. Totus igitur ita legendus erit:

Vesta tuos, Capricorne, fouet penetralibus ignes.

Capricorni sidus dicatum Vestae. Supra in tutelis Deorum.

Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta.

Ignis, qui dicatus est Vestae, & ad Capricornum quoque pertinet, & omne opus ex igne.

v. 28. *Hinc artes studiumque.*] Capricornus dat fusores, conflatores, siue flaturarios, metallarios, aurifices, fabros ferrarios, pistores, furnarios. Dabit & salaces, & inconstantes: quae quidem pertinent ad ψυχικὴν ποιότητα, vt illa priora ad athla. Hoc quidem semper in his apotelesmaticis facit, vt prius τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰς πράξεις, deinde τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ποιότητας ponat. Tantum monuisse suffecerit.

v. 29. *poscitque nouas ad munera flammas.*] Ita Gemblacensis, & editio Lugdun. item Bonincontrii, non autem *sidera*, vt aliae editiones.

v. 30. *scrutari caeca metalla.*] Metallarii hinc nascentur. In vetusto Martyrologio, IV. Kal. Septemb. *Herodes metallarius.* τὰς μεταλλείας Romani fatentur se à Bessis didicisse. auctor Cassiodorus. Claudianus:

Possessi quicquid fluuiis euoluitur auri.
Quicquid luce procul venas rimata sequaces

Abdita

Abdita pallentis fodit solertia Bessi.

v. 31. *Terraque exurere venas.*] Gemblacensis:

——*terramque exurere venis.*

v. 32. *Materiamque manu.*] Versus ab homine Alchymista infarctus. Saltem debebat loqui Latine non alchymistice, si nobis persuadere volebat hanc foeturam esse Manilii. Nam profecto nunquam exurere & duplicari actiuum & passiuum simul coniunxisset, nulla alia distinctione facta: & præterea, quod caput est, nunquam duplicarier pro duplicari dixisset. Deinde abrupta est sententia. Postremo est ἀναχρονία καὶ ἀναχρονισμός. Illis enim temporibus Alchymiæ neque nomen neque res nota, ne audita quidem Romanis auribus. Non habemus antiquiorem Firmico, qui eius mentionem fecerit. Nam lib. III, in decretis Lunæ in nona domo: *Si*, inquit, *Saturni hac domus fuerit, scientiam Alchymiæ* (dabit) *si Solis, prouidentiam in quadrupedibus.* Suidas de vellere aureo Colchorum: τοῦτο δὲ οὐχ ὡς ποιητικῶς φέρεται. ἀλλὰ βιβλίον ἦν ἐν δέρμασι γεγραμμένον, περιέχον ὅπως δεῖ γίνεσθαι διὰ χημείας χρυσόν. εἰκότως οὖν οἱ τότε χρυσοῦν ὠνόμαζον αὐτὸ δέρας διὰ τὴν ἐνέργειαν τὴν ἐξ αὐτοῦ. Alibi: χημεία ἡ τοῦ ἀργύρου καὶ χρυσοῦ κατασκευή, ἧς τὰ βιβλία διερευνησάμενος ὁ Διοκλητιανὸς ἔκαυσε διὰ τὰ νεωτερισθέντα Αἰγυπτίοις Διοκλητιανῷ. τούτοις ἀνημέρως καὶ φονικῶς ἐχρήσατο. ὅτε δὴ καὶ τὰ περὶ χημείας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῖς παλαιοῖς γεγραμμένα βιβλία διερευνησάμενος ἔκαυσε πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον Αἰγυπτίοις ἐκ τῆς τοιαύτης προσγίνεσθαι τέχνης, μηδὲ χρημάτων αὐτοὺς θαρροῦντας περιουσίᾳ τοῦ λοιποῦ Ῥωμαίοις ἀνταίρειν. Ex istis potes colligere, quamuis inuentum vetustissimum est, tamen sero ad Romanos peruenisse. Nam à quibus temporibus Arabes eam popularibus suis vulgarunt, ex eo sero tandem barbare & insolenter exposita ad nos traducta est. Dolebat nimirum homini Alchymistæ, qui sciebat populares artis suæ sub hoc signo nasci, id negligenter à Manilio præteritum esse. Sed nulla fornax cinissonum ita recoquere hunc versum poterit, vt purum putum Manilianum efficere possit. Quid verbis opus est? Versus est alchymista dignus.

v. 33. *Quicquid & argento fabricatur.*] Flaturarios auri & argenti efficiet. In veteri inscriptione Romæ: FLATVRARIVS. AVRI. ET. ARGENTI. MONETAR. Item in alia: C. SETLIVS. ONESIMVS. FLATVRAR. DE. VIA. SAC. Flatularii non flaturarii editum est l. 6. de falsa mon. in Codice Theodosii.

Pag. 88. v. 2. *Consumantque foci Cererem.*] Consumuntque. Quia ferri fusio, item panificium non sine igne fit: propterea & fusores, & furnarios dabit. Denique omnes οἱ διὰ πυρὸς ἐργαζόμενοι sub eo nascuntur, etiam Alchymistæ, & cinistones. Ergo

Quod ferrum calidi soluant atque æra camini,

flaturarii, χωνευταί, χαλκεῖς, χαλκεῦσι Ptolemæo, dicuntur.

Ibid. *Consumantque foci Cererem.*] Consumuntque. intelligit μαγείρους.

Huc

Huc etiam veniunt δεχῶ, hoc est οἱ ὕδατι καὶ πυρὶ λελόυντες Ptolemæo: hoc est Mediastini balneariorum. Glossæ, *Mediastinus, Præfisor*: ὑδροχύτης, δεχύτης. item ministri furnariorum his accensentur, καὶ ἰπνοκαυστῶν ὑπουργοί. Glossæ, *Furnarius*, ἰπνοκαύτης, χαμινοκαύστης. Suetonius Vitellio: *Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia.* Meminit & Vlpian. l. xxiv. De dam. infe.

v. 3. *Addis & in vestes.*] Noli putare dictum vestiarios, aut sagarios sub eo sidere nasci, sed potius vestis precium accendi Sole in Capricorno posito: quæ quidem recta est interpretatio: cui fauent sequentia:

Frigore brumalem seruans per sidera sortem.

Sic etiam Plinius Vergiliarum sidus ait esse institorem vestium, quia mense Nouembri matutina parum cautos iam frigora mordent. Verba eius sunt ex libro XVIII. cap. XXV. *Hoc ipso Vergiliarum occasu fieri putant. Aliqui a. d. III Idus Nouemb. vt diximus, seruant: quoniam id sidus etiam vestis institor est & est in cælo notatu facillimum. Ergo ex occasu eius de hieme augurantur, quibus est cura insidiandi negotiatoris auaritiæ.* Post: *Nubilo occasu pluuiosam hiemem denunciat, statimque augent lacernarum precia: sereno asperam, & reliquarum vestium accendunt.* Non poterat melior interpres Manilio dari.

Ibid. *mercemque fugacem.*] Quia dixit Capricornum expergefacere institores vestium, & augere precium lacernarum, sequitur, vt eam mercem fugacem vocet, quæ cito extruditur, neque in institorio manet. Tunc enim propter anni tempus, Sole Capricornum ingrediente, magna sunt vestiariæ mercis incendia.

v. 4. *seruans per sidera sortem.*] Gembl. —*per sæcula sortem.*

v. 7. *Hic & mobilitas.*] Scribo, *Hinc & mobilitas.* nisi quis malit: *Hinc est mobilitas.* Capricornus est sidus διμορφον καὶ διφυές. Nam pars caper est, pars piscis. Vnde Paulus Silentiarius αἶγα ἰχθυόεντα dixit. Αἰγὸς ἐς ἰχθυόεντος ἀθηγίας ἤλασε μοίρας. in Panegyrico Basilicæ S. Sophiæ. Prior pars caprinos mores efficit, hoc est inconstantes, καὶ ἀλλοπροσάλλους. caprarum enim est nusquam consistere: quo nomine Homero dicuntur αἰπόλια πλατέα. Rursus Capricornus ex eadem pecudis natura producit salaces, λάγνους, καὶ καταφερεῖς. At melior pars vltima, id est, ἡ ἔκφυσις τοῦ ἰχθύος. Nam effœta vitiis senecta vel inuita tandem σωφρονίζει.

v. 8. *Mens natat.*] Horatius:

——pars multa natat modo recta capessens,

Interdum vitiis obnoxia.— Inde ἐπιπολαίους φρένας dicunt etiam Græci. In veteribus Glossis: *Titubo, nato, vacillo.*

v. 9. *Pars prior & Veneri.*] *Pars prior at veneri.* Non solum λάγνοι καὶ καταφερεῖς, sed etiam τὰ ὑπήνια καὶ χείλη ἀποτεθηλυμμένοι.

v. 10. *Ille quoque inflexa.*] Qui sub Aquario nascuntur, studium habebunt

bunt circa aquæductus, expressiones aquarum, elices, naumachias, euripos, sphæram mundi. Dociles & mites erunt: liberales ac effusi.

v. 12. *undas inducere terris.*] In versu bis posuit *terris*, si hanc vulgatam lectionem sequimur. Non dubium est posterius corruptum esse. Qui dubitat, aut contradicit, imperite facit, neque audiendus est. Quid substituam nescio, nisi, quod verum puto, *tectis* pro *terris* legamus. Significat expressiones aquarum, quæ epitoniis versis, salientibus suis excussæ sursum emicant.

Ibid. *Litoribusque novis.*] Per hæc, & quæ sequuntur, euripos, & nova fluminum emissaria in Circo intelligit, quæ vocat ficta flumina. Virgilius:

Centum quadriiugos agitabo ad flumina currus.

Flumina, hoc est Euripum Circensem. Cassiodorus: *Circenses, quasi Circuenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses, & flumina locis virentibus agerentur.* Fluminibus ergo successit Euripus: qui, vt ait idem Cassiodorus, maris vitrei reddebat imaginem. vnde illuc delphini æquorei aquas interfluebant. Seruius ad eum locum Poetæ idem quod Cassiodorus: *Olim in litore fluminis Circenses agitabantur in altero latere positis gladiis, vt ab vtraque parte esset ignominiæ præsens periculum.*

v. 17. *Mille sub hoc habitant artes, quas temperat vnda.*] De Metone Atheniensi aquilice & astrologo hæc dicta esse olim in secundo operis de Emendatione temporum docuimus. Meton enim non solum astrologiæ studiis, sed etiam aquiliciis & aquarum librationibus nobilis fuit. Nam quos fontes hic Manilius memorat, eos ipse induxit Athenas, auctore Phrynicho Comico in [illegible]

[illegible] τίς δ' ὁ μετὰ ταῦτα [illegible];

Μέτων ὁ Λευκονοεὺς ἐκεῖ ὁ τὰς κρήνας ἄγων.

Aquilices siue Aquileges Græci ὑδρολόγους vocant; Latini Libratores: rem ipsam ὑδραγωγίαν, [illegible] in Geoponicis ex Democrito, item ὑδροσκοπικήν.

Ibid. *Mille sub hoc habitant.*] Post hunc versum transponendus huc is, qui quartus ab hoc est: *Quæ per aquam &c.*

v. 18. *Quæ per aquam veniunt operum pontisque sequuntur.*] Prædata sunt hæc. Recte Gemblacensis liber manuscriptus: *pontisque sequuntur*) id est arcus operum; aquæductus arcubus pontium impositos.

v. 19. *Quippe etiam mundi faciem.*] [illegible] ortum & occasum siderum edet. Ex illo parapegmate Metonis Plinius & Columella non raro ortus & occasus stellarum petunt. Vide IV. lib. de Emend. temp.

v. 20. *Sedesque mouebit Sidereas.*] Instituet conuersionem cæli, quam dicet fieri

cat signi decem & nouem annis, vt non ante perfecta [illegible] τὸ σχῆμα καὶ τῶν συνόδων καὶ τῶν ἀνατολῶν καὶ δύσεων fiat.

Ibid. *celumque nouum versabit in orbem.*] *orbem* τὴν ἐννεακαιδεκαετηρίδα, cuius auctor Meton. *nouum*, nouam periodum, quæ veterem periodum, Harpali octaetericam sustulit, vt Harpalea Cleostrateam. Aratus:

γνώσεαι τάδε καὶ σύ. τὰ γὰρ (συναείδει) αἰεὶ
ἐννεακαιδεκάδεσσι κύκλα φαεινοῦ ἠελίοιο.

v. 21. *dulcesque fluunt ad sidera partus.*] Scribe *ab sidere*. Non semel in hoc Poeta *ad sidera* pro *ab sidere* scriptum fuit.

v. 22. *Pectora nec sordent.*] Liberales sunt. Interdum prodigi.

Ibid. *faciles in damna feruntur.*] φιλοδάπανοι sunt. Ptolomæus δαπάνους vocat.

v. 23. *sic profluit vrna.*] Expletur, & impletur.

v. 24. *Vltima quos gemini.*] Piscibus geniti maritimis studiis implicabuntur: naues & armamenta naualia parabunt: naucleri erunt: [illegible] καὶ φιλόπλοες. peritissimi rei naualis: piscatores, naumachi, fecundi, voluptarii, inconstantes, ac nullibi stabile stabulum habentes.

v. 29. *tot sunt parua quoque.*] Lege:

tot sunt, parua quot membra carinæ.

v. 30. *Peruenit in astra.*] Argo enim κατηστερίσθη.

v. 33. *Lamque huc atque illuc caligine vertere clauum.*] Quis hæc probauerit? Gemblacensis — *aliquem conuertere*. Susius recte *agilem conuertere*. Susii manibus igitur huius emendationis habenda gratia.

Pag. 89. v. 1. *fluctusque effindere rector.*] Aio veram lectionem esse, *fluctusque effindere rector*. τὸ *frenare ratem* id ostendit: item sequentia. Nam dicit aut rector stabit ad clauum, aut remex remo aget nauem. Vera est ea lectio.

v. 1. *Aut tectis aget.*] Scribo hæc omnia ex fide Gemblac.

Lamque huc atque illuc agilem conuertere clauum,
Aut remos agitare, & lentas flectere tonsas.

v. 3. *Et placidum ductis.*] Scribe *inductis euerrere*. Idem infra dixit *inductis retibus* — *Euerrere*, [illegible]. Nam inde Euerriculum.

v. 8. *Fecundum genus est nauis.*] Ridicule. Scribe. *Fecundum genus est natis*. Qui hinc nascuntur, fecundi sunt, καὶ γονιμώδεις. Sunt etiam voluptarii.

Ibid. *Fecundum genus est natis.*] γονιμώδεις, πολύσπερμοι, πολύτεκνοι.

Ibid. *& amica voluptas.*] [illegible]. Ptolemæus.

v. 11. *Bis sex materia propria pollentia signa.*] Pollentia propria materia, quatenus ἰδιότροποι considerantur, καὶ κατὰ τὸ [illegible].

v. 12. *Sed nihil in semet.*] Absoluta prima parte ἰδιοτρόπων περὶ ἑκάστου

ζωδίου

ζωδίων, nunc ad secundam se confert, quæ est μονομοιρίας. Porro & μονομοιρίαι ipsæ aut κατ' ἀλλήλας suspectantur, aut καθ' αὑτάς. Quæ κατ' ἀλλήλας, ex tantum vno modo considerantur, qui per denarium fit: vt per eos denarios numeros signorum commercia sint. Quum autem tricenarium partium signum sit, vnum quodque decurias ternas habet. Singulis decuriis singuli Decani Præsident. primæ parti Arietis præsidet Aries ipse, & reliquis nouem. Vndecimæ, ac reliquis nouem Taurus. Vicesimæ primæ, ac reliquis nouem Gemini. Idem ordo in cæteris Signis constat, vt habes in Tabula. Signa, quæ se ex trigono aspiciunt, eosdem Decanos habent. Nam Aries, Leo, Sagittarius, quæ trigona sunt, eosdem Decanos habent, Arietem, Taurum, Geminos. Eadem ratio in reliquis: vt nimirum in vno signo terni decani sint: quia tribus contuberniis, seu decuriis distincta sunt. Res admodum prisca est. Nam & vetustissimus scriptor Teucer Babylonius decurias istas tractauit. Abrogata vero à Ptolemæo, & ab Arabibus relata, qui has partes vocant *Wageah*. Ac quamuis prisca res est, appellatio tamen non vetusta. Nam sumpta est à militia Romana, vt pleraque alia in hac matæotechnia. Qui enim Græce & Latine sciunt, nunquam concedent δεκανὸν Græca analogia inflexum esse. Nam si verum erat, etiam Græca analogia πεντανὸν, ἑξανὸν, & similia formaret. Contra militiæ Romanæ sunt Decanus, Primanus, Quintanus. Decanus in Castris est caput contubernii habens nouem sub se: ipse decimus eis præerat: à quo nomen illi. Idem dicebatur caput scholæ. hodieque in collegiis ecclesiasticis qui decimus est, ac princeps collegii, alibi Decanus, alibi Caput scholæ vocatur, vt in Volcis Tectosagibus; & Arecomicis, & reliqua prouincia Narbonensi. Nimirum quia schola & contubernium idem. Francogalli mire detorserunt: vocant *chefeschel*. aut *chefeschet*. vt Gibet pro Gibel. Gabalum. Turcæ etiam omnem decanum vocant cameræ præfectum. hoc enim apud eos sonat *Odabassi*. Nam *oda* est camera, siue contubernium. Vbi enim magnus numerus est, distribuunt in decurias, quas, vt diximus, *Odas*, id est contubernia vocant. Magis ostendunt morem Romanum, qui suis Decanis singulos munifices attribuerunt, quos Græci artis magistri ζωβγὸς vocant: quod & ipsum Romanæ militiæ verbum esse non dubitat, nisi qui Latine nescit. Quare & nomen quoque illis à militia Romana. Arabes, vt dixi, vocant Wageah [illegible] id est πρόσωπα. Ita ipsi hominem vocant aliquo honore præditum, aut aliquo in gradu constitutum, vt est Decanus in decuria sua & contubernio. quia Græci vetu-

TRIGONA			DECANI		
♈	♌	♐	♈	♉	♊
♉	♍	♑	♋	♌	♍
♊	♎	♒	♎	♏	♐
♋	♏	♓	♑	♒	♓

stissimi non δεκανὸς (hoc enim à Romanis deductum) sed πρόσωπα vocarunt, id est ἀξιώματα. Iudæi, vt Aben Ezra, & alii, vocant פנים id est, πρόσωπα. Esto Sol in x parte Arietis. Quia οἰκοδεσποτεία Martis est Aries, dicemus Solem esse in decano primo Arietis, προσώπῳ ἄρεως. Rursus esto Sol in xx Arietis. Dicemus Solem esse in secundo Decano Arietis, προσώπῳ ἡλίου. Denique Sol sit in xxx Arietis. Dicetur Sol esse in tertio Decano Arietis, προσώπῳ Ἀφροδίτης. Demophilus. Non igitur οἱ δεκανοὶ dicuntur πρόσωπα, sed οἱ προσαγατέλλοντες αὐτοῖς ἀστέρες πλανώμενοι. Itaque primum πρόσωπον est is planeta, cuius signum est: secundum πρόσωπον Planeta sequens. Et sic deinceps. Aries est Martis primum πρόσωπον, secundum Solis, tertium Veneris iuxta seriem errantium.

v. 16. *Quam partem decimæ dixere Decania gentes.*] τὸ decimæ deprauatum. Non possum opem adferre. Tolerabiliter legeris *decimam*.

v. 18. *propria sub sorte feruntur.*] Melius Gemblacensis: *triplici sub sorte.*

v. 22. *Et verum in cælo est.*] Correximus olim *in cæco est*. Neque debet nos sententiæ pœnitere. Gemblacensis habebat *in ceno est*. id est *in cœno*. in voragine. non male. Sed Manilius scripsit *in cæco*.

v. 25. *nomina celat.*] *momina celat*. Semper coniungit hæc duo vires & momina.

v. 30. *Astrorum princeps.*] Repone quem habet Gemblacensis & quædam editiones:

Nanque Aries primam partem sibi vindicat ipsi.

v. 32. *Sic inter densas.*] *Sic in ter denas.* Et *dicitur* habet Gemblacensis pro *ducitur*.

v. 33. *Tot ducit vires.*] Repone ex Gemblacensi:

Totque dabit vires, dominos quotcunque recepit:

Pag. 90. v. 6. *Scorpius adiuncta.*] Lege:

Libra decem partes Geminorum prima capessit:

Scorpius adiunctam. Centauri tertia pars est.

Ibid. *Centauri tertia parte.*] Gemblacensis *partes*. Omnino legendum *pars est*.

v. 7. *Nec quisquam numero discernitur: ordine cedit.*] Quia dixerat in Tauro diuersam esse rationem ac in Ariete, quia Aries primam suam sibi decuriam in signo suo vindicat, nec ideo tamen primus est Decanus signi sui Taurus: propterea, inquam, addit, hic non numeri, sed ordinis rationem haberi. Neque enim quia primus est Taurus post Arietem, propterea primam in suo signo decuriam obtinebit: sed cedit ordini. Cancer enim ordine venit.

v. 8. *Cancer in aduersum Capricorni dirigit astrum.*] *Dirigit*, tendit, absolute, vt non semel apud Tertullianum. Homero τιτύσκεσθαι.

v. 9. Bis

v. 9. *Bis quinas partes primum dignatur.*] *dignatus* Gemblacensis, & nos olim.

v. 18. *Hos quoque coniungit.*] Ita melius puto, quam quod extat in Gemblac. *His quoque contingit.* Vt Leo Tauro quadratus est, ita Geminis sextilis. Hoc vult. Bonincontrius enim ὀνειροπολεῖ.

v. 20. *Quam tribuit.*] *Quoi tribuit.* Sed totum locum ita concipe.

Quoi tribuit primam partem. vicina relicta est
Vicino, Nemeee, tibi. pars ipsius ima est.

v. 22. *Quæ fastidito concessa est.*] Græcissat, *concessa est iure potiri.* ζυγχωρηθῆν νέμεσθαι. Paulus l. vltima, De aleatoribus: *Quod in conuiuio vescendi caussa ponitur, in eam rem familia ludere permittitur.* οἱ οἰκιακοὶ παίζειν συγχωροῦνται.

v. 25. *veris iuga temperat illa.*] Imo, *ille*: contra in sequenti *hæc*, non *hic*: & *lucibus*, non *lucidus*.

——— *veris iuga temperat ille:*
Hæc autumnales componit lucibus horas.

τὸ *lucidus* imposuit Bonincontrio. Itaque satis stolide *lucidus* in *lancibus* innouauit.

Pag. 91. v. 5. *Regna ferunt summas partes.*] Interpungenda:

——— *recipitque receptus,*
Principiumque sui donat. coniuncta Leonis
Regna ferunt, summas partes at Virginis esse.

v. 8. *Hærentisque decem partis nota.*] Scribe indubitato.

Hærentesque decem partes Nepa vindicat ipsi.

ipsi, sibi ipsi, Manilianum. Nepam pro Scorpione vsurpat etiam Cicero vterque Marcus, & Quintus, Glossæ. Nepa, σκορπίος. Alii veterum pro Cancro, vt Plautus. vide Varronem.

v. 11. *Lanigero primos tradunt.*] Piscium primam decuriam obtinet Capricornus, secundam Aquarius, tertiam Pisces ipsi. Atque ita rem habere, nisi prorsus insanimus, vel vnum Diagramma nostrum conuicerit. Ratio trigoni aliter non patitur. Et quemadmodum primum signum Aries primam decuriam in suo sibi signo obtinet, ita Pisces vltimam in suo. At Manilius primæ Piscium decuriæ Arietem decanum facit, secundæ Taurum, tertiæ ipsos. Magna est inscitia, an alogistia.

v. 17. *& melius sociat quoque sæpius orbem.*] De vitio satis constat. De remedio consulendus Gemblacensis:

& melius sociat, quo sæpius, orbem.

idem est, quod paulo ante, dixit, *repetitaque nomina*, vel *momina.* Vtrunque enim admitti potest.

v. 18. *Ne tua sub titulis.*] Signum natura in terna signa alia diuisit, ne forte sub noto titulo fallaris, & hæreas illis tantum, quæ supra in apote-

lesmatis signorum integrorum posuimus. Nam si duo sub eodem signo nati sunt, alter puta in sexta parte Arietis, alter in decima sexta, ne ideo putes similium morum fore. Fallet enim te titulus Arietis. Nam quamuis in eodem signo, tamen priores ἰδιοσυγκρασίας Arietis sortietur, quas supra in Ariete enarrauimus; quia Aries suæ primæ decuriæ Decanus est. Alter vero, qui natus est sub decuria Tauri, habebit mixta apotelesmata Arietis & Tauri.

v. 19. *Dissimulant non ostendunt.*] Tituli scilicet non ostendunt qualia sunt ipsa astra, sed dissimulant. Hic corruptus est Gemb. Habet enim *ostentur.* An dicendum Manilium scripsisse:

Dissimulant non ostentum mortalibus astra.

Astra dissimulant non ostentum. quod nolunt ostendere. Sed cur vulgatam lectionem reiiciamus?

v. 20. *Inque alio quærenda manet.*] Lego: *Inque alto quærenda manent.* Astra scilicet. *Alto*, obstruso, recondito. vt supra: *in cæco.*

v. 21. *Testis erit varius.*] Pone Solem esse in VI parte Arietis, primo decano Arietis. Quia Sol τῶν ψυχικῶν προέστηκεν, erit is animus perplexus, dubius, venditator, vanus. Rursus statue Solem in XVI parte Arietis, secundo decano Tauri. Dicemus eum animum laudis cupidum, taciturnum, amoribus, ac delitiis deditum. Denique pone in XXVI Arietis, Decano Geminorum tertio. Dicemus solertem, vigilacem, lucri cupidum. Nam hæc omnia singulis signis suis exposita supra sunt. Vide quot diuersitates morum in vno signo pro ratione Decanorum.

v. 32. *Nec tantum lanas Aries.*] Quia Luna τῶν περὶ τὸ σῶμα καὶ τῶν πράξεων κυρία, pone Lunam similiter esse in primo decano Arietis. Nascetur mercator. In secundo constituta aratorem faciet, in tertio Musicum. Vides manifesta discrimina. Sed hæc pari leuitate perierunt, atque inuenta fuerunt. In solis enim Arabibus, tanquam in fundo, hæc fæx resedit. Ptolemæus enim καὶ πάντες οἱ πτολεμαΐζοντες reiiciunt.

Pag. 92. v. 6. *Multum, inquis.*] ἀπάντησις. dictum μιμητικῶς. Tenuem ἀκριβῆ, περίεργον. Græci λεπτὸν, λεπτομερές.

v. 7. *Cernere quum facili lucem ratione viderer.*] *viderer*, putarem. *Audire vocem visa sum modo militis.* ἔδοξα ἀκούειν.

v. 8. *Quod quæris, Deus est.*] Verba Manilii ad obiectionem. ὑπόκρισις πρὸς ἀπάντησιν.

v. 10. *Et transire tuum pectus.*] Et exire extra te.

v. 11. *Pro precio labor est.*] Ad eandem sententiam auctor Ætnæ:

——*immensus labor est, sed fertilis idem:*
Digna laboratis respondent præmia curis.

v. 12. *Nec mirere.*] Ne primo aditu deterrearis. satis est potuisse intrare. Cætera in tua potestate.

v. 14. *At nisi perfossu.*] Piget te modici laboris in diuinæ rei inuestigatione, at non immodicæ fatigationis, in auro eruendo. Persequitur hoc argumentum auctor Ætnæ.

Scrutamur terras, euertimus omne profundum.

v. 19. *Annua sollicici consummant vota coloni.*] Tibullus:

Hoc natale sacrum multos consummet in annos.

Sed Gemblac. habet *consumunt.* & multum alternant apud illum & excusos *consummare* & *consumere.*

v. 21. *mortemque sequemur In prædas.*] Gemblacens. rectissime

—— *Martemque sequemur In prædas.*

v. 23. *Luxuria quoque militia est vigil.*] Non solum militia est in castris, qua Martem sequentes in prædas ruimus: sed & solicitudo circa gulam & ventrem est altera militia.

Ibid. *atque ruinis.*] ἀσωτίᾳ & nepotatu, quo bona prodigimus.

v. 25. *quantum est; quod veneat omne*] *quantum est, quo veneat omne?* aurum scilicet.

v. 26. *Impendendus homo est.*] Si aurum impendis, nihil magnum impendis. Impendenda maior res, homo ipse, vt adipiscaris Deum.

v. 30. *Sed proprias partes.*] Non solum τὰς μονομοιρίας κατ' ἀλλήλας spectare sat est, sed & καθ' αὑτάς. Est altera pars monomœriarum. Veteres Ægyptii Signa in portiones & momenta diuidebant: easque particulas etiam signa vocabant, vt quædam quasi signa in signis essent. Neque vero æqualiter ea diuiserunt, vt in decanis fecerant: sed alias atque alias diuersimodis portiones fecerunt, propter diuersas rationes, quas absolutis stellarum circuitionibus attribuebant. Portiones igitur eæ in signis aliæ Saturni inueniuntur, aliæ Iouis, aliæ Veneris, ac deinceps reliquorum Planetarum. Quorum igitur stella quædam inuenitur in domo beneuolæ, ac terminis maleuolæ, ea vitiat atque obscurat fortunam. Ita terminorum effectus alterat stellarum apotelesmata. Sunt autem earum partium aliæ λαμπραὶ, aliæ σκιεραὶ, καὶ ἀμυδραί: aliæ steriles, aliæ vstæ: aliæ rigentes, seu algidæ. Puteales etiam addiderunt siue à se, siue à priscis Græcis Arabes maleferiati, ridicula ac ioculari impudentia. Denique noxias aut vtiles partes constituebant, prout Decanorum potestates erant. Idem iudicandum de partibus plenis, ac vacuis apud Firmicum libro IV. Quæ omnia veterum Ægyptiorum otiosæ σχολῆς ἐπιτηδεύματα sunt ex illorum monomœriis, & Æsculapii Myriogenesi excussa.

v. 33. *Quæque minor.*] *Quasque minor.*

Pag. 93. v. 10. *Aut faciens iter aut quærens.*] Suspectus versus. Gemblacensis habet *vritve reditve.* Sed profecto est ποιητοῦ κορυφαῖον.

v. 13. *Momentoque negat vires vtroque salubres.*] Præferimus lectionem

nem Gemblacensis —— *victumque salubrem.* Sequentia adtestantur.

v. 19. *Per varias causas.*] Melius Gemblac. *Per partis caussas.* Vnde ridicule, vt solet, Bonincontrius nouauit, *Per paruas pausas. Per partis caussas*, per singularum partium caussas.

v. 20. *Incidimus si verba piget.*] Locus pessime acceptus. Opem ferre non possum. Nescio, an legendum *Incidi.* Hoc est, si piget nos verborum inflexionis in hac ξενοφωνία & egestate sermonis Latini. Nam noue impersonale cum verbo non transitiuo posuit. Sic in Sphæra barbarica:

Ardentem medios animum libet ire per ignes.

Eodem modo dictum fuerit hic, *incidi verba piget*, vt illic *animum ire libet. Incidi verba*, vt dolari. Aliud est verba cædere apud Terentium, pro verba facere, quod Attici dicebant λογοκοπεῖν. vnde ῥήτορες λογοκόποι, & κόπις orator. Nam apud Priscianum legitur λόγους κόπτειν. Quamobrem incidere verba fuerit noua incude recudere. quod faciendum necessario in paupertate eloquii Romani. Si ponamus ita legendum: ergo totus locus ita concipiendus:

Sed quis tot numeros toties sub lege referre,
Tot partes iterare queat? tot dicere summas?
Per partis caussas faciem mutare loquendi,
Incidi si verba piget?

Quomodo, inquit, ξενοφωνίαν expressero, nisi verba ipsa quomodocumque inflectam? nisi noua incude verba procudam?

Ibid. *Sed gratia deerit.*] ἀπάντησις. Aliquis dixerit: Hoc non probabitur. Nam quid in poesi acceptum esse potest, nisi delectet? Frustra probatur quod aurium iudicio improbatur

v. 22. *Sed mihi per carmen.*] ὑποκειμένοις πρὸς ἀπάντησιν. Atqui mihi non fingenda arbitrio meo materia datur, vt Poetis, sed monstranda. Non cuiuis hæc erant obuia.

v. 24. *Nec fingenda datur.*] Non placet lectio Gemblac. *Nec signanda. dedit ipse sibimet.*] Gemblac. *dabit ipse.*

v. 28. *Oris si tamen hac.*] τὸ *tamen* abundat, vt Horatio — *si tamen*
Non inuisa rates transiliunt freta.

Sed Gemblacensis habebat ——*si tantum poterit.*

v. 29. *Accipe damnanda.*] Noxias duntaxat μονομοιρίας expositurus est.

v. 30. *Lanigeri.*] In Ariete hæ partes noxiæ sunt auctore Manilio: IV. VI. XII. XIV. XVII. XVIII. XXI. XXIV. XXV. XXVII.

v. 33. *vnaque viginti numeris pars addita laudet.*] Lego, *pars addita lædit.* Gemblac. *gaudet.* Vera lectio, quam restituimus. Sic infra

—— *vicesima & altera lædit.*

Pag. 94. v. I. *Et quintam.*] Melius *quinta* Gemblac.

Ibid.

Ibid. *consummat septima.*] *consummans.*

v. 2. *Tauri nona mala est.*] Tauri partes noxiæ IX. XIII. XVII. XXI. XXIV. XXVI. XXVIII. XXX.

v. 5. *fraudata duobus Triginta numeris.*] Constanter legimus; vt olim:

Quæque decem tresque ingeminat, fraudatque duobus
Triginta numeros: & tu tricesima summa.

v. 6. *Triginta numeris & tu.*] Gemblac. *Triginta numero sextum.* Quæ profecto sunt vestigia nostræ emendationis. Nota autem, candide Lector, fecunditatem ingenii poetæ in istis morosis numeris concipiendis. Nescio, an Ouidio melius cessisset.

v. 7. *Pestifera in Geminis.*] Geminorum partes noxiæ, I. III. VII. XV. XIX. XXI. XXV. XXVII. XXIX.

v. 8. *ter quinta & noxia per se.*] Deprauatissima sunt. Gembl.
——— *ter quina & noxia pars est.* Noli dubitare, quin vera sit lectio:
——— *ter quina noxia par est.* Sic infra: *& similis noxa veniet.* ———

v. 12. *Nec Cancri.*] Cancri partes noxiæ I. III. VI. VIII. XI. XV. XVII. XX. XXV. XXVII. XXIX.

v. 13. *decumaque peracta.*] Scribo *peracta.*

v. 14. *nec ter quinta.*] Scribe, *ter quina.* Ita etiam Gemblacensis. Sic supra:

——— *ter quina noxia par est.*

v. 17. *Tu quoque contactu.*] ἐπαφῇ τοῦ ὁρίζοντος, quando extare incipit supra Orizontem. Leonis partes noxiæ, I. IV. X. XV. XXII. XXV. XXVIII. XXX.

v. 18. *Et prima sub parte.*] *Et quarta sub parte.* ——— Gemblac.

v. 18. *& quinta salubris.*] Gemblac. *bis quinta salubris.* Atqui non loquimur de salubribus partibus, sed contrariis. Lege ergo

——— *bis quinta salubri*
Terque caret cælo. vicesima & altera lædit.

Desperatus erat locus. bis quinta & ter quinta (hoc enim latinius) sunt insalubres.

v. 19. *Terque caret cælo.*] Iam dictum est. Bonincontrius: *Imo non caret: quia Leo est magnum signum, sed caret lumine, quia est nebulosa in iuba Leonis* quasi de stellis loquamur. Non deerunt tamen, qui tam asininæ interpretationi accedent. Sed multis eiusmodi emblematis vermiculatum est eius commentarium.

Ibid. *salubri Terque caret cælo.*] Sic infra:

——— *bis sexque peractis*
Octo bis aut denis metuendus dicitur aër. Ibi *aër*, vt hic *cælum.*

Ibid. *vicesima & altera.*] vicesima secunda. *Alter ab vndecimo.* est tertiusdecimus.

v. 20.

v. 20. *Et tribus appositis iunctum est.*] Lego:

Et tribus appositis iunctim, totidemque sequutis.

v. 22. *Erigones.*] Virginis partes noxiæ, I. IV. VI. VIII. XI. XXI. XXIV. XXX.

v. 26. *Et quinta in Chelis.*] In Libra partes noxiæ, V. VII. XIII. XVIII. XXIV. XXVII. XXIX. XXX.

v. 27. *Septima & vndecima est.*] Scribe:

Septima & vndecimæ, decimæque & tertia iuncta.

Etiam fere ita Gemblac.

v. 29. *nec non tricesima.*] Gemblac. *nona & tricesima.* — *& amba.*

Quæ numerum claudunt, nona & tricesima, partes.

v. 30. *Scorpios.*] Scorpii partes noxiæ, I. III. VI. XV. XXII. XXV. XXVIII. XXIX.

Ibid. *Scorpius in prima reus est.*] τὸ *Reus*, vt in ἰδιωτισμῷ Italico, est malus. Infra: *Ille patri natisque reus.*

Ibid. *cui tertia pars est.*] Lege —— *cui tertia par est.* item —— *& quæ ter quoque quina notatur.*

v. 33. *votumque capescit.*] *nonumque capiscit.* Gemblacensis, vt nos olim.

Pag. 95. v. 1. *Si te fata tenent.*] Sagittarii partes noxiæ, IV. VIII. XII. XVI. XX. XXIV. XXVI. XXVIII. XXX.

v. 6. *Nec pars optanda est.*] Capricorni partes noxiæ, VII. IX. XIII. XVII. XIX. XXV. XXVII. Legendum vero:

Nec pars optanda est Capricorni septima. nona Consentit —

v. 9. *Quane auget quinto numero vel septima fertur.*] Gemblac.

Quave auget quinta, numero vel sexta feretur.

v. 11. *Damnanda est.*] Deest versus nomen Aquarii notans. Aquarii partes. XI. XIII. XV. XIX. XXI. XXV. XXIX.

v. 12. *Tertiaque & quinta est.*] Scribe:

Tertiaque, & quinta, & numero quæ condita nono est.

Ibid. *Condita non est.*] vestigia scripturæ veteris Archetypi, *nonest*; vt *partest*, *capitex*, *aliast*.

v. 14. *Cumque illa quartam accumulat.*] *accumulans.* Gemblac. *accumulant.* est vestigium veræ lectionis.

v. 15. *Tertia per Geminos.*] Piscium partes noxiæ, III. V. VII. XI. XVII. XXV. XXVII.

v. 20. *Aera vel siccum.*] Gemblacensis recte *vel sicco.* id est siccitate. sterilem siccitate vel humore.

v. 21. *Si rapidus Mauors.*] Mirum πλανητῶν ἐπιμαρτυρίαν hic apponi, eamque duobus versiculis adstringi, quum antea non fecerit.

v. 22. *Sa-*

v. 22. *Saturnus sumet glaciem.*] τὸ *sumet* suspectum. Quin & illi duo de Planetis versiculi, vt ingenue loquar, non sunt Manilii.

v. 23. *Nec te perceptis.*] Tertia & vltima hæc pars τῶν εἰδικῶν ἰδιοτροπιῶν, quæ κατὰ τὴν σχέσιν ἀνατολικὴν consideratur in Gemblacensi. Lemma præibat. ORIENTIA SIGNA QVID EFFICIANT. & vere. Nam orientium tantum habetur ratio: quia, vt inquit Poeta, orientia has vires habent, vltra ortum remittunt.

v. 25. *vltroque remittunt.*] Gemblacens. & textus Bonincontrii recte, *vltraque.*

v. 26. *Namque vbi se.*] Aries oriens dabit inexhaustas & inexplebiles cupiditates, impudentia & audacia ingenia, inconstantia, otiosa, peregrinandi auida.

v. 27. *Ex ceruice prior flexis quoque.*] Interpolata sunt. Legendum ex Gemblacensi:

Et ceruice prior flexa, quam cornibus ibit.

Arietis χειδιογραφία sua terga respicientis. Alibi:

Et sua respiciens aurato vellere terga.

Ergo flexa ceruix prior oritur, quam cornua.

v. 30. *Tantum audire iuuat.*] Gemblac. *Tanta.* Legendum vero *audere.* est ὁμοφώνημα. Bonincontrii textus *Tantum haurire.* Quod ipse innouauit.

v. 31. *Et ruit & mutat.*] Gemblacensis habet, *Vt ruat, & vincat. Et ruit, & mutat.* ἀλλοπρόσαλλος.

v. 32. *Mollia per placidas delectant.*] Magis placet lectio Gemblac. *deludunt otia.* vera illa est lectio. Deludere est ἀφομιλῆσαι Græcorum, & ἀθεμιάζειν Poetarum.

v. 33. *Sed iuuat ignotum.*] Et hic quoque præfero Gemblacensem scripturam.

Sed iuuat ignotas semper transire per vrbes.

v. 34. *Quum vitreum findens aurato.*] Gemblacensis vitiose *aurauit.* Tanquam luce aurei velleris etiam ipsum mare afficeret. Sed vulgata lectio vt melior, ita longe elegantior.

Pag. 96. v. 5. *& Colchida regna reuexit.*] Innouatum ex alia vitiosa scriptura: *& Colchida terga reuexit.* Facili errore: Nam scripsit Poeta: *tergore vexit.* Semper hic poeta dicit tergus pro tergo. quod tamen negarent Grammatici, qui tergum νῶτον, tergus τὸ νώτειον δέρμα interpretantur. Sane verum est Tergus & Terginum pro corio vsurpari, vt Lucilio:

——— *dum saluo tergo & tergino licet.*

Sed & tergus pro tergo vetus Sotadeus versiculus dixit:

Galli timidi semineces tergora vertunt.

v. 6. *At quos prima creant.*] Tauro oriente cinædi, agricolæ formantur.

v. 9. *Auersus venit in cælum.*] Taurum auersum oriri, & posteriora eius prius ascendere, supra tetigimus. Propterea qui eo oriente nascuntur, eos ait τὰ ὀπίσθια καταπεθηλῦσθαι.

Ibid. *Diuesque puellis.*] Abundat puellis Taurus. Nam ἐν τῷ βουκεράνῳ τὰς ὑάδας, καὶ τὰς πλειάδας habet, quas alii veteres ἐν τῇ ἀποτομῇ collocabant. Itaque à Pleiadibus oriri incipit. *Diues puellis*, vt infra:

——— *iugis Bithynia diues.*

v. 10. *Pleiadum paruo referens.*] *referens* ἀναφέρων. vnde ἀναφέρεσθαι dicuntur sidera, quum oriuntur. Sidus Vergilianum *paruo glomerabile* dixit, quia sunt in se conglobatæ, ac confertæ, ita vt minimum spatium occupent. Nihil enim aliud sunt, quam ἀστέρων συστροφὴ, quod oculi & experientia docent. à qua mente Val. Flaccus lib. v dixit: *Pleiadumque globos.* — Theo. ὅτι τὰς πλειάδας λέγομεν βότρυος δίκην περισυνακεκλιμένας. Aratus quoque confertas describit & in se collectas, quum de Perseo loquitur:

ἄγχι δέ οἱ σκαιῆς ἐπιγουνίδος ἤλιθα πᾶσαι
πληϊάδες φορέονται. ὁ δ' οὐ μάλα πολλὸς ἁπάσας
χῶρος ἔχει. καὶ δ' αὗται ἐπισκέψασθαι ἀφαυραί.

Ouidius in Phænomenis suis ita hæc vertebat ex Arato. (vertit enim Aratea.)

Pleiades ante genu septem radiare feruntur,
Sed tantum apparet sub opaca septima nube.

Nam sequentia vertebat:

ἑπτάποροι δὴ ταί γε μετ' ἀνθρώποις ὑδέονται
ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσι.

Quia vero paruum spatium obtinent, propterea Nicander ὀλιζώνας vocat.

v. 11. *Accedent quoque rursus opus.*] Lege:

Accedent quoque ruris opes ——— Sed Gembl. legit *Accedent &c.*

v. 13. *Sed Geminos aqua profert cum vincula cogit Parte.*] Quam multa delirare cogimur, vbi sine ope manu scriptorum profligatos locos, cuiusmodi iste est, emaculare volumus. Gemblacensis diuersam lectionem ostendit ab ea, quam olim proferebamus. Habet enim:

——— *quum vincla tegitque Parte* — quæ proxime absunt à vero. Lege ergo:

Sed Geminos aqua quum profert vnda tegitque Parte. —

In hoc scriptore, vt & in aliis codicibus, non raro literæ *cl* coaluerunt, & contra litera *d* diuulsa. quare *vnda*, *vincla* inuicem commutantur apud hunc, & item *sedis*, *seclis*. Hoc in omnibus manu scriptis accidere sciunt, qui in illorum lectione accurate versantur. Sidera quum oriuntur, proferri ab vnda Oceani, pluries dicit in Sphæra barbarica, vt Aratus ab Oceano: & res exemplis non indiget. Quum vnda profert, & tegit: id est, quum prima pars Geminorum oritur ab Oceano, & reliquum adhuc tegitur: æqua parte, hoc est, æqualiter ambo incipiunt oriri. Amborum enim capita prima oriuntur.

Ibid.

Ibid. *At Geminos aqua quum profert vnda tegitque Parte.*—] Geminorum ortus producit literatos, ſtudioſos, hilares, facetos, cantores, fidicines, acres & acutos.

v. 16. *Corda creat & voce bonos citharaque ſonanti.*] Interpolatitia ſunt. Gemblacenſis optime:

Corda creat, vociſque bonis citharaque ſonantis Inſtruit.—

v. 17. *& dotes alto cum pectore iungit.*] Non eſt ſanus locus. Gemblacenſis lectio etiam exulcerata eſt.— *& dotes ſaltus.* Fortaſſe:

—— *& dotes ſalium cum pectore iungit.* Vrbanos, & ſalibus abundantes. vt ſupra: —*tincta lepore corda.*— In vulgari fortaſſe latet veritas:

—— *& voces læto cum pectore iungit*; quod putamus verum eſſe.

v. 18. *At niger obſcura.*] Cancer oriens cæcos creat. Genitura Oedipodis.

v. 19. *Quæ velut extinctis.*] Qui hæc ſine codice emaculare voluerit, cæcior erit, quam ii, quos hæc nubes producere dicitur. Gemblacenſis:

Quæ velut exutus Phœbeis ignibus ignis.

Ignis exutus Phœbeis ignibus eſt Luna deficiens priuata Solis lumine, quo illuſtratur. Idem ad verbum de eadem re Aratus:

οἳ δ' ἀμαλδαίνονται, ὅτε σκιάησι κατ' ἰθὺ
ἰσχομένη γαίης τε καὶ ἠελίοιο σελήνη;

quæ haud dubium in animo habebat Manilius.

v. 20. *Deficit.*] Recte, non *defuit*, vt in Gemblacenſ. quæ nubes, inquit, deficit, velut deficere ſolet ignis exutus ignibus ſolis, Luna priuata fraterno lumine.

v. 20. *& multa fuſcat caligine ſidus.*] Intelligit τὴν νεφελοειδῆ συστροφὴν quæ eſt circa Cancrum. Eam dicit ἀλαμπῆ perinde vt Lunam, quum deficit. Alii φάτνην vocant. Aratus:

Σκέπτεο καὶ φάτνην, ἡ μέν τ' ὀλίγη εἰκυῖα
ἀχλύϊ, βορραίῃ ὑπὸ καρκίνῳ ἡγηλάζει.

Sed quum hic agatur de prima parte ſignorum oriente, tam fruſtra eſt, quod Cancrum incipere oriri putat à præſepi, quam quod Scorpium ab acumine caudæ.

v. 21. *Lumina deficient artus.*] Lego *ortus*, hoc eſt, partus; *vel ortos*, quod melius. In Cancri nebula orti cæci erunt. Veteres etiam Aſtrologi in genitura Oedipodis prodiderunt, eo naſcente horoſcopum & Lunam in Cancri νεφέλιον incidiſſe. Nam τὰ νεφελοειδῆ in Signis ſunt ὑπαίτια, hoc eſt αἰτιώδη, καὶ τοῦ σώματος πηρωτικά. Græci: τοῖς νεφελοειδέσι συνάπτουσα σελήνη ὀφθαλμῶν πηροῖ.

v. 22. *ſed quiſque vt viuit.*] Lege —*ſe quiſque vt viuit, & effert.* Cæcus & viuit, & effert ſe funus quotidie. Mortuus enim viuens eſt. Propterea ait cæcis genitis geminam mortem dari. Nam & vita, quam viuunt, mors

 eſt, quia

est, quia sine luce: & mors altera omnibus communis nihilominus eos manet.

v. 23. *Si quis per summas.*] Lego *Si quoi.* Gemblac. *Si qui.* quæ sunt vestigia veri. *Summas vndas* Oceanum, vt iam diximus in Geminis, hoc est, Orizontem, more veterum, qui τὰ δείζοντα, ὠκεανὸν vocant. Sic Aratus sidera, quæ in Orizonte sunt, νήχεσθαι dicit. κείνη τοι κεφαλὴ τῇ νήχεται. — Leo igitur oriens prodigos, ac lurcones dabit. Genitura Erisichthonis.

v. 25. *Ille patri; natisque reus, quas.*] τὸ *reus* in eam significationem accipit, quam idiotismus Italicus. quod alibi non legi, nisi apud hunc. Nam & ita supra: *Scorpius in prima reus est.*

v. 26. *censuque immergit in ipso.*] Lege *censumque immerget in ipso*, vt etiam habet Gemblac. *In ipso*, in se ipso. Manilianum.

v. 27. *Tanta fames animumque sibi.*] Lege *animumque cibi.*

v. 28. *vt capiat semet neque compleat vnquam.*] Ouidius:

—— cibus omnis in illo

Caussa cibi est, semperque locus fit inanis edendo. vt supra genituram Oedipodis, sic Manilius hic genituram Erysichthonis tangit.

v. 29. *Inque epulas funus.*] Etiam impensam funeris & culturam sepulchri absumet. Tanta gula erit, vt ne ad iusta quidem mortuo facienda, aut ad annuam culturam sepulcri, & eius tutelam quicquam reliquum factura sit.

v. 30. *Erigone surgens.*] virgo summos honores ei defert, qui ea oriente nascitur. Ciuilis & Pontificii iuris consultum, item æditiuum templorum efficit.

Pag. 97. v. 1. *Sancta pudicitia.*] νεωκόρους, ἱεροπαρθενόλους. Ptolem. Ad verbum Iamblicus Pagina 59. καὶ μόνοις διὰ τέλους ἁγνεύουσιν ἐξείας ὑπαρχούσης ἐν τοῖς ἱεροῖς διατρίβειν.

v. 2. *Sed quum autumnales.*] Sub ortu Libræ nati erunt iudices, legislatores, summa rerum potientur. Genitura Augusti.

v. 4. *Iudex extrema sistet.*] *Sistet*, erit. Supra.

Tempora quod sistunt propriis parentia caussis.

Est verbum substantiuum, vt Grammatici loquuntur: qualia τυγχάνειν, πέλειν, πεφυκέναι. Absolute etiam apud Plautum Curculione:

—— quin capite sistat in via de semita.

In Captiuis: *Nam qui obstiterit, ore sistet.*

v. 5. *Imponetque iugum terris.*] Omnia adulatoria. Nam propter Augustum dicit, cuius natalis in anno Iuliano colebatur initio Libræ IX Kal. Octobris, vel, vt Suetonius, & fragmentum Kalendarii, VIII. Kalen. At supra sub Capricorno natum dixit. Non potest leuitas excusari.

Ibid.

Ibid. *legesque rogabit.*] Leges Iulias Augusti intelligit. In Sphæra mundi.

Qui regis Augustus parentem legibus orbem. Ouidius:
Pace data terris, animum ad ciuilia vertet
Iura suum, legesque feret iustissimus auctor.

v. 7. *& cæli post terras iura manebunt.*] ἀποθέωσις futura Augusti, quæ contigit anno circiter quarto post scriptionem hanc in Sphæra:

Cæsar nunc terris, post cælo maximus auctor.

v. 8. *Scorpios extrema.*] Scorpios obtinet partes Zodiaci LX fere. Duo igitur dodecatemoria occupat. Prius dodecatemorion Chelæ complent. Eæ libræ dantur. Nam & Chelæ sæpe pro Libra ponuntur. Arabes vocant

زبان العقراب: Zuben elakrabi χηλαὶ τοῦ σκορπίου, ad differentiam

زبان السرطان Zuben essartani χηλῶν τοῦ καρκίνου Alterum dodecatemorion est corpus ipsum Scorpii, cuius extremum cauda, quæ lucidissimis stellis constat, quarum in ortu Scorpii potior habetur ratio. Ea igitur cauda oriente qui nascentur, vrbium conditores erunt & vastatores. hoc est πολισταί, καὶ πολιορκηταί.

v. 11. *Mœnia succinctus.*] cinctu Gabino.

v. 12. *& in domibus maturas reddet aristas.*] Horatius:

——*imprimeretque muris*
Hostile aratrum exercitus insolens.

Aratur enim solum vrbis dirutæ.

v. 15. *Nec non Arcitenens.*] Sagittario oriente nascentur bellatores, triumphatores, vrbium conditores, ac dirutores. Infelicem exitum sortientur. Genitura Scipionis Æmiliani.

Ibid. *prima quum veste resurgit.*] Vestem Sagittarii vocat, quam Asterismi ἐφαπτίδα χλαμύδα, hoc est, Chlamydem. In Scholiis in Ptolemæum: ὁ Τοξότης κατασκευάζεται ἔχων τὸ δέρμα ἐπὶ τῶν ὤμων ἱπτάμενον, καὶ ἀναλογεῖ πτεροῖς. Quia vero illa chlamys vtrinque alarum pensilium appendices imitatur, eam, quæ Aquilonem spectat, Græci βορείαν ἐφαπτίδα, alteram νοτίαν ἐφαπτίδα vocant: quod non intellexit Georgius Trapezuntius magni operis Ptolemæi interpres. Omisit enim, quia non intelligebat. ἐφαπτὶς igitur illa à partibus Aquilonis prima oritur. Eadem figura Sagittarius dicitur hic oriri veste, qua supra Cancer dicebatur oriri nube.

v. 17. *Conspicuum patrias.*] Triumphi Cæsaris.

v. 18. *nunc condita mœnia vertet.*] Gemblacensis:

——*nunc idem mœnia vertet.*

v. 19. *Sed minimum indulgens.*] Cædes Cæsaris.

v. 22. *Ante fugam talis pensabat in agmine.*] Ineptissimam hanc lectionem eludit fides Gemblacensis codicis:

Ante fugam tali pensabat imagine victor.

Et olim ita edidimus. Tali exitu, inquit, compensauit clades Cannensem & Trebianam Annibal antequam fugeret à patria. Horrenda nimirum erat species, & imago fortunæ eius, quæ tantum ab illa veteri mutauerat.

v. 23. *Vltimus in cauda.*] Caudæ Capricorni vltimum fastigium in Astetismis dicitur πάρεργον. Hoc oriente natus militabit in classibus, & castris naualibus.

v. 24. *Militiam in ponto dictat.*] Totum hunc locum ita legit Gemblacens:

Militiam ponto dictat, puppisque colenda
Dira ministeria. ——Quæ sequimur.

v. 26. *Quod si quem sanctum.*] Ortu Aquarii probi, & sancti creantur.

v. 27. —*quum primus Aquarius exit.*] Primus Aquarius, prima pars Aquarii, vt mox, Primos Pisces, primam partem Piscium, vt primus Annalis Ennii, primus liber Annalium. &c. Virgilius:

Vidimus obscuris primam sub vallibus vrbem. Terentius Adelphis: *in prima fabula.* Hæc Charisius.

v. 28. *Neve sit vt primos.*] Lege, *in primos.* Piscibus orientibus creantur garruli, maledici, susurrones, infidi, libidinosi. Item gemelli nascuntur.

v. 29. *mussantis semper.*] Male Gemblacensis *mutantis.*

v. 31. *Crimina per populum populi.*] Non est Manilii. Est ineptissimus.

Pag. 98. v. 1. *Scilicet in Piscem.*] τὸ ὕψωμα Veneris est in Piscibus, quia signum Piscium accedit ad naturam Veneris: hoc est humificum est. Inde fabula Venerem in Piscem mutatam, Chaldæorum vtique & Syrorum μυθολόγημα, apud quos Venus Piscis figura colebatur, nomine Dagon, & Derceto. ταπείνωμα vero Veneris est in Virgine, signo opposito, quod est signum sterile. Quod autem propter hanc fabulam Piscibus abstinerent Syri, pleni sunt veterum libri. Ouidius:

Inde nefas ducunt genus hoc imponere mensis,
Ne violent timidi piscibus ora Syri.

Inde apud Timoclem Comicum iocus de quodam piscium auido, qui excalfaciebat forum piscatorium, vt loquitur Augustus. Fore enim, si ipse, vt solet, omnes pisces douoret, vt & Lari ipsi, quis pisces esca sunt, euadant Syri, id est non amplius pisces vorent:

τὺς ἰχθυοπώλας οὗτος ἡμῶν πλουτιεῖ
ὀψοφάγος, ὥστε τὺς Λάρυς εἶναι Σύρυς.

Quod autem Ouidius dixit timidos Syros, non frustra dixit, quanquam vulgo parum

go parum intelligitur. Timebant enim, si piscibus vescerentur, ne illis venter, aut aliud membrum intumesceret. Nam id plane persuasum habebant. Menander:

——— παράδειγμα τοὺς Σύρους λαβέ.
ὅταν φάγωσιν ἰχθὺν ἐκεῖνοι, διά τινα,
αὑτῶν ἀκρασίαν τοὺς πόδας καὶ γαστέρα
οἰδοῦσιν. ἔλαβον σακκίον, εἶτ' εἰς τὴν ὁδὸν
ἐκάθισ' αὐτοὶ ἐπὶ κόπρου, τὴν θεὸν
ἐξιλάσαντο, τῷ ταπεινῶσαι σφόδρα.

τὴν θεὸν, hoc est Venerem in piscem mutatam, quam ipsi, vt diximus, Derketo & Dagon vocabant. Itaque placabant eam more patrio in sterquilinio sedentes sacco operti, quod crebrum in sacris Bibliis. Quare placabant? vt quemadmodum ipsa tumorem membrorum immiserat, ita auferret ipsum. quod hic est ταπεινῶσαι. Hinc etiam Martialis loco male à Grammatis concepto lux affulget:

Iuro per Syrios tibi tumores
Iuro per Berecynthios furores.

Nihil enim aliud sunt Syrii tumores, quam quos describit Menander. Itaque eo quoque alludit Satyra:

Incussere Deos inflantes corpora. ———

Συρίαν θεὸν esse Venerem, quæ in Piscem mutata fuerit, docet Lucianus proprio ei rei dicato libro.

v. 3. *Anguipedem alatos vngues.*] Falsum alatos vngues habuisse: imo iocularε. Gemblacensis legit *alatis humeris.* Legimus igitur:

Anguipedem alatis humeris Typhona furentem.

Titanes, Gigantes, & Saturnus alatis humeris pingebantur: quod nemo nescit.

v. 5. *Nec solus fuerit.*] Lege: *Nec solus fuerit*, vt nos olim, & Gembl. Totum locum ita concipe:

Nec solus fuerit geminis sub Piscibus ortus.
Frater erit, dulcisve soror, materve duorum.

Nec, inquit, solus nascetur, qui Piscibus orientibus matris aluo educitur. Sed aut gemelli erunt, aut gemellipara. Id est: aut qui nascuntur, erunt gemelli, aut quæ nascetur gemellos pariet. Vide Ptolemæum libro III, capite περὶ διδυμογόνων. Gemellos autem, aut gemelliparas creant Signa δίσωμα.

v. 7. *Nunc age diuersis.*] ἰδιοτροπίαι, quæ κατὰ τὸ ἀμιγὲς τῶν ζῳδίων spectantur, aut particulares sunt, vt diximus, aut vniuersales. Nunc de vniuersalibus: præpostero sane ordine. Non enim ab vniuersalibus, ad particularia, quod Ptolemæus fecit, sed contra, à particularibus, ad vniuersalia progressus est. Porro huius studii alteram partem ἀστρονομικὴν vocati diximus: alteram ποιητικήν. Rursus huius

sus huius προρρητικῆς duo membra fecimus. τὸ πινακικὸν, καὶ τὸ ἀποτελεσματικόν. Et vero τὸ πινακικὸν disputat, quomodo signa se habent aut per se, aut inter se. Per se, vt quæ sunt masculà, quæ feminea: quæ gemina, quæ duplicia: quæ stantia, quæ iacentia. Inter se, aut ex configuratione, vt quæ ex trigono, tetragono, hexagono, diametro sibi respondent: aut ex similitudine quadam: vt respicientia, audientia: amantia, inimica. Ἀποτελεσματικὴ versatur circa vniuersalia, & particularia. Aut enim effectus astrorum secundum gentes & vrbes sunt, aut secundum hunc, & illum hominem. Sed particularia sunt ἄτμητα. Vniuersalia vero in particulares caussas secantur: puta, quod signum huic, aut illi regioni præsidet: quo temperamento sunt gentes, quibus moribus, & similia. Ac sane illa prius tractari debebunt, quam τὰ εἰδικά. Nam vniuersalia ἀποτελέσματα validiora, quam particularia. Natura quidem propiora sunt τὰ καθ' ὅλου. Nobis vero ea propiora videntur, quæ magis μερικά. De qua re vide amplius Ptolemæum libro IV, περὶ χρόνων διαιρέσεως. Secutus est igitur sensus suos Manilius, quum particularia anteposuit, non ipsam naturam. Itaque ad generales ἰδιοτροπίας nationum καὶ μορφώσεις ea præmittit, sine quibus illæ explicari non poterunt. Sunt autem ea, quæ ad totius orbis terrarum descriptionem pertinent: πλατικῶς tamen, καὶ παχυμερῶς, vt res ipsa docet.

Ibid. *Nunc age.*] Titulus huic capiti in Gemblacensi, DE PARTIBVS TERRÆ DISTRIBVTIS AD SIGNA. ET DE VNIVERSA TERRA ET MARI.

v. 8. *sed summa est rerum referenda figura.*] Summa figura rerum, vt summa cutis. Sed Gemblacensis:

—*sed summa est rerum referenda figuris.*

Nihil mutandum. Sic in secunda Institutione dixit:

—*summumque colorem,* in eundem sensum.

v. 10. *Nascentemque ipsumque diem.*] Andreas Meluinus Scotus eximie doctus ante viginti sex annos ita legebat:

Nascentem lapsumque diem. Quod laudamus & sequimur.

v. 13. *Asper ab axe ruit Boreas.*] Falsum. Nam is oppositus Austro non est Βορέας aut Aquilo, sed ἀπαρκτίας, siue Septentrio. Non tamen est error Manilii. sed est ἰδιωτισμός. Sic opponuntur τὰ βόρεια τοῖς νοτίοις καταχρηστικῶς.

v. 14. *Zephyrusque profundum.*] Profundum Solem pro occasu dici semper miratus sum. Gemblacensis satisfecit. Is habet: *Zephyrusque profectum.* Arabes etiam dicunt Solem profectum pro occaso. غايب & Græci ἀπερχόμενον ἥλιον ἀπὸ τοῦ δύνοντος. vnde Crates ita legebat apud Homerum:

οἱ μὲν ἀπερχομένου Ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος.

v. 17. *Ipsa notat Tellus.*] Legebamus olim *natat,* haud absurda sententia. Terram

Terram enim in medio Oceani magni nauigii instar vectari & agitari veterum quosdam scripsisse & memineram, & alibi annotaueram. Sed alio vocat nos Gemblacensis, qui habet: *Ipsa vacat Tellus*: longe melius. Ipsa tellus nuda est & extans in medio Oceani.

v. 18. *Cingentis medium.*] Neoptolemus Parianus ἐν τριχθονίᾳ.

ὠκεανὸς, τῷ πᾶσα περίῤῥυτος ἐνδέδεται χθών.
οὐ γάρ μιν δεσμὸς περιβάλλεται ἠπείροιο,
ἀλλ᾽ ἐς ἀπειρέσιον κέχυται, τό μιν ἔτι μιαίνει.

v. 26. *Italiaque vrbes dextram sinuantis in vndam.*] Sinuare non legitur absolute. Sed Manilius scripsit *insinuantis*. Nam insinuat in dextram vndam, id est partes Africæ, qua Calabria excurrit in pelagus. *dextram vndam*, pelagus Africum: Supra:

——*qui vespere ab atro* *Admissus dextra.*——

v. 29. *Et natat Ionio.*] Gemblacensis: *Enatat*, vt etiam nos olim:

Ac vbi se primum porta mare fudit ab illa,
Enatat Ionio, laxasque vagatur in vndas.

Enatat, exspatiatur libere, quum tamen re vera Pontus non natet, sed in eo natetur. Sic Tertullianus, *ignis coquitur*. Claudian.

——*largos hac nectaris imbres* *Irrigat*—imbres non irrigantur sed irrigant.

v. 30. *Et prius in læuas effundens.*] *Et prius in læua se fundens.* Ita etiam Gemblac.

v. 32. *secat æquore velum.*] Lege: —*secat æquore læuum Illyrium.* Similem mendam olim in Tibullo sustulimus:

——*Permisit leuum ministro.* Nos: *permisit vela ministro.* Gemblacensis habet: ——*secat æquore bellum.* Nihil aliud est quam *bellum* pro *lebum*, & *lebum* pro *leuum*, id est *læuum*.

v. 33. *claramque Corinthon.*] Non ad Corinthum, quæ ab vtraque Isthmi ora sexagenis distat stadiis, sed ad Lechæum, qui est portus Corinthi occidentalibus negotiationibus, vt Cenchreæ est altera parte orientalibus. Lechæum etiam celebre ludis trietericis, quæ Isthmia dicta. In VII libro Thebaidos Lycæo perperam editum, pro Lechæo:

Nec sua pinifero magis adnatet vmbra Lycæo.

De Palæmonis manibus & eius trieteride sermo est. Et quidem vetustissima menda est, quum agnoscatur à Scholiaste.

Pag. 99. v. 1. *patulas circumuolat oras.*] Sane nullus poeta dixit mare circumuolare terram, sed circumluere. Malim igitur *circumluit*. Sed nihil mutandum. Sic enim Priscianus Dionysii interpres.

Finibus à Siculis Cretæum praeuolat æquor.

v. 5. *Traditur inuisum.*] Lego: *mersaque puella Truditur inuitum.* — Sed

& Gemblacensis habet diserte *Truditur*. Neque multum laborandum fuit ad hæc diuinanda. Sed & textus Bonincontrii habet *inuitum*, vt nos olim emendauimus.

v. 6. *Euxino iungi.*] *iungit.*

v. 8. *Inde vbi in angustas iterum se nauita partes.*] *nauita fauces.* Gemblacensis.

v. 12. *arcumque minantem.*] Duos arcus faciunt οἱ περιηγηταί: alterum in ora Paphlagoniæ ad Colchida: alterum, de quo hic sermo ad sinum Issicum.

v. 14. *Ingentique sinu fulgentes æquore.*] Nos olim:

Ingentique sinu fugientes æquora terras. Ita etiam Gembl.

v. 16. *Niliacis verum.*] Lege: *iterum morientia.* Et ita Gembl.

v. 17. *Hæc medium.*] hoc est mediterraneum. Omnino hæc diuisio est ab Eratosthene, ducta linea à freto Gaditano, ad sinum Issicum, quam lineam continuat cum monte Tauro. Quare quicquid citra Taurum, & lineam Boream versus, μέρος βόρειον, quod vltra in austrum, μέρος νότιον vocauit.

v. 18. *constringit harenis.*] Lege *habenis.* Sæpe apud auctores hæc mutantur *harenis, habenis.* Vera lectio hæc.

v. 20. *Sardiniam in Libyco signant vestigia plantæ.*] Inde ἰχνοῦσα dicta, & σανδαλιῶτις. Sallustius historia secunda: *Sardinia in Africo mari facie vestigij humani in occidentem, quam in orientem latior.* Silius XII:

Insula fluctisono circumuallata profundo
Castigatur aquis, compressaque gurgite terras
Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis.

In vulgatis editionibus male: *sub margine plantæ.*

v. 24. *Pulsatur Cypros Ægyptia.*] Non frustra de vitio suspectus nobis olim locus iste. Gemb. *Ægyptia Cypros pulsatur.* Lege:

Ægypti Cypros pulsatur fluctibus omnis.

v. 26. *Totque minora solo.*] Deesse versum ante hunc & pueri fatebuntur, nedum doctiores, qui in hanc sententiam concipiendus videtur: Quid loquar tot vrbes? Qui hoc negarit, ineptissime negarit.

v. 29. *primaque intrantis in orbem.*] Lege: — *primamque intrantis.*

v. 30. *& Balearica regna.*] Gembl. *Balearica rura.*

v. 32. *sibi parte reclusus Faucibus abruptis orbem.*] Lege:

Nec tantum ex vna Pontus sibi parte reclusis
Faucibus abrupit orbem. ——

Pag. 100. v. 1. *Impulit Oceano potius.*] Sane legendum:

Impulit Oceano Pontus. — Est elegans repetitio τοῦ *Pontus.*

v. 3. Nan-

v.3. *Namque inter Boream pontumque æstate nitentem.*] Merito hanc lectionem olim improbauimus. Gemblacensis recte:

Namque inter Borean ortumque æstate nitentem,
In longum angusto penetrabilis æquore fluctus Peruenit. —

Ortum æstate nitentem: Ortum æstiuum. Sane Caspium est inter Borean & ortum æstiuum.

v.4. *Penetrabilis æquore fluctus.*] Sequitur Clitarchum auctorem, qui ex Scythico mari Caspium erumpere ait, vt Persicum & Arabicum ex Oceano australi. Idem sentit Strabo lib. 11. Item Dionysius,

δεύτερος αὖτ' ὀλίγος μὲν, ἀτὰρ περιφερέστατος ἄλλων,
ὅστ' ἀπομυδνάμενος κρονίης ἁλὸς ἐκ βορέαο
Κασπίην ἀπὸ ῥέεθρον ἀθηήτοισι θαλάσσῃ,
ἣν καὶ Ὑρκανίην ἕτεροι διεφημίζαντο.

At vetustissimus scriptor Herodotus & sciuit, & testatus est esse instar lacus, neque aliunde fluere, sed suis litoribus circumscriptum esse.

v.6. *Caspiaque exigui.*] Recte. Nam comparatione mediterranei est exiguum. Sed Gemblacensis lectio anteferenda *Euxini.* Instar Euxini esse ait. Imo Clitarchus dixit esse non minus Euxino mari, & fauces efficere instar Cimmerii Bosphori, & dilatari, instar Mæotidos paludis. Quare merito Manilius dixit esse instar Euxini ponti.

v.9. *Arua tenent.*] *tenet.*

v.10. *Quæ regit ipse.*] *Quæ rigat.* Sed & Gemblacensis habet *regat*, vestigium veri.

v.13. *Leniter adfundit geminantia.*] *gemmantia* Gemblacensis, vt nos olim.

v.14. *Et terra mare nomen habet.*] Distingue:

Et terra mare nomen habet. media illa duobus.

Illa, hoc est, Arabia media est duobus sinubus, Persico & Arabico, de quibus iam loquebatur. Ergo *illa*, hoc est terra ferens delitias, & nouos odores variæ radicis.

v.15. *Quondam Carthago.*] Deest versus ante hunc, qui continebat nomen Libyæ. Manifesta est lacuna. Bonincontrius dicit Carthaginem esse mediam inter mare mediterraneum, & Indicum. Propinqua sane loca, quæ vna Carthagine disiungantur. Tam vicina esse putauit Indum mare, & Mediterraneum. Acute. Non carebit tamen sectatoribus, neque admiratoribus.

v.18. *Fecit & æternis.*] Lege ex auctoritate Gemblacensis:

Fecit & æternam Trebiam, Cannasque sepulcris
Obruit, & Libyan Italas infudit in vrbes.

Æternauit Trebiam clade.

v.20. *Hic varias.*] *Huic varias.*

v. 25. *parit horrida bella.*] Legendum vel: —— *horrida tellus*: vel *belle*. Quis non videt vitiosam esse lectionem vulgatam? Apollonius lib. IIII dixit λιβύη θηροτρόφος. Quod Varro Atacinus vertit: *Fœta feris Libye*.

v. 26. *Et portentosos Cyclopum ludit in ortus.*] Itane Africa mater Cyclopum, quæ homines vescos, & exuctos producit, quæ, vt ipse Manilius dicit, suo puluere exiccat populos? Sane neque Cyclopas & immania corpora parere, est ludere. (Hoc enim maius est, quam ludere.) neque Africa vllos vnquam Cyclopas tulit, sed angues, scorpiones, & feras, de quibus omnibus iam dixit. Gembl. non *Cyclopum*, sed *Cecropum* habet, pro *Cercopum*:

Et portentosos Cercopum ludit in ortus.

Cercopes sunt simiarum genus omnium turpissimarum. Cercopas homines fraudulentos in Simias conuersos Pithecusis insulæ nomen dedisse habes apud Ouidium, item Eustathium ὀδυσ. τ. Non solum, inquit, sæuit Libya gignendo feras noxias & serpentes, sed etiam ludit producendo ridicula animalium portenta Simias, & Cercopas. Apud Festum quoque potest legi: *Cercops, genus simiarum.* & verum est, vt & vera lectio Maniliana, quam reposuimus. In Glossis legitur nomen mihi ignarum κέρκωψ. ζῶον, *Hasder*. Nam constat esse ζῶον, & quidem Simiam. Inde Cercopes homunciones turpes, quales vt plurimum Libyes. Marcellin. lib. XXII. de Imp. Iuliano. *Ridebatur enim, vt Cercops, homo breuis &c.* Sane Cyclops verus erat, qui illum egregium locum contaminauerat. Quod si poetæ finxissent etiam in Lybia Cyclopas nasci: tamen non de fabulis, sed de natura hic sermo est.

v. 27. *Ac sterilis peior siccas infestat harenas.*] Habitatur quidem, sed inæqualiter propter illas harenas, & Syrtes, quibus habitationes Africæ tanquam insulæ mari, cinguntur. Ideo Africam ἐοικυῖαν παρδάλει scribit Strabo. κατάστικτος γάρ ἐστι τῶν οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ· καλοῦσι δὲ τὰς τοιαύτας οἰκήσεις ΑΥΑΣΕΙΣ οἱ Αἰγύπτιοι. Αὐάσεις autem &, quod idem est, ὀάσεις Ægyptii vocabant loca habitabilia desertis vndique obsessa. Cicero eiuscemodi habitationes maculas vocat, lib. VI de Republ. quomodo Africa πάρδαλις dicitur, quia illis habitationibus distincta, tanquam id animal maculis suis genuinis. Inde & Dionysius dixit, loquens de Libya: παρδαλέῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείουσιν ὁμοίην. Eustathius non ad Lybiam, sed γῆν ἐρημαίαν, de qua proprie sermo est, imprudentissime refert: cuius etiam culpæ affinis Priscianus. Auienus omisit.

Pag. 101. v. 2. *Ac tantum Scythicas dirimentes.*] Non potest esse locus mendosior. Lege:

Torque illum circa diuisæ nomine gentes

At Tanaim Scythicas dirimentem fluctibus vrbes.

Etiam Gemblacensis habet *dirimentem*.

v. 4. *Æquora & extremum.*] Non est Manilii, sed alicuius eorum Cercopum, de

pum, de quibus paulo ante egit. Putabat ille auctor illius versiculi imperfectam esse orationem, quia dictum *aspera Ponti*.

v. 4. *Hic Asia metam.*] Gemblac. *Hanc Asia.*

v. *. *Pondere passa suo.*] Et hic quoque versus non est, nisi Cercopis alicuius, & cuius nisi eiusdem, qui superiorem infarserat? Nam & hic quoque putauit imperfectam esse orationem. Putauit, inquam, τὸ *resoluit* suspensum esse, nisi adderetur nomen in sexto casu. At resoluere pondere quis vnquam Latine sciens dixerit? Quid denique volunt illa σολοικίζοντα, *signi onerisque iuuauit?* Editio Lugdunensis agnoscit Barbarismum quidem: sed pro eo supposuit *iuuamen* non meliori sententia, neque emendatiore locutione. At bene Manilio dictum, *resoluit taurum*, hoc est, Iouem exuit taurina forma: quemadmodum in prima Institutione Taurus indutus Iouem dicebatur. Non est cuiusuis notas versibus spuriis apponere: non cuiusuis agnoscere.

v. 8. *Et monumenta sub hoc.*] Longe melius Gemblacensis:

Et monumenta sui titulo sacrauit amoris.

Post hunc versum retrahe illum:

Princeps illa domus Troiani maxima belli.

Quæ est egregia restitutio. Europæ, inquit, princeps ac primaria Græcia.

v. 9. *Princeps illa domus.*] Regionum Europæ princeps Græcia. Dextra Europæ Græcia, sinistra Thracia, cui succedit Germania, hoc est, ea vastissima regio, quam Κελτῶν nomine comprehendebant Græci. Deinde Gallia, tum Hispania, postremo Italia. Hunc ordinem sequitur noster.

v. 11. *Vrbibus in regnum.*] Locus hic insigniter perturbatus est, quem vt melius concipias, ordine totum ponam:

Princeps illa domus Troiani Græcia belli.
Maxima terra viris, & fœcundissima doctis
Vrbibus. in regnum florentes oris Athenæ:
Sparta manu, Thebæ diuis, & rege vel vno
Thessalia, Epirusque potens, vicinaque ripis
Illyris, & Threce Martem sortita colonum,
Et stupefacta suos inter Germania partus:
Gallia per census, Hispania maxima belli,
Italia in summa: quam rerum maxima Roma
Imposuit terris, cæloque adiungitur ipsa.

Florida oratio, & de qua sententiam ferre, non est plebei ingenii.

Ibid. *in regnum florentes oris.*] Regnum oris, & linguæ pro eodem vsurpat. Supra:

Illa decus linguæ faciet regnumque loquendi.

Tragicus dixit λόγος τύραννος. Pacuuius vertit: *Regina omnium rerum oratio.*

v. 12. *Thebas diuisit rege vel vno*] Successit bene correctio, nisi fallor:
—Theba diuis, & rege vel vno Thessalia Epirusque potens.—Thebarum vrbs Deorum nutricula Bacchi, & Melicertæ, & Herculis: Thessalia magnorum Regum, Achillis, & regum Macedoniæ. Quorum vel vnus satis erat illustrandæ Thessaliæ Achilles, Macedoniæ Alexander magnus. Epirus Pyrrhum Alexandrum cognomine Epiroten, & alios tulit. Hæc autem & sequentia M. Seneca verbatim extulit Suasoria 1.1: *Athenæ eloquentia inclita sunt, Theba sacris, Sparta armis.* Quæ sunt ipsa verba Manilii.

Ibid. *Theba diuis & rege vel vno.*] Sophocles apud Dicæarchum ἐν ἑλλάδος ἀναγραφῇ.

Θήβας λέγεις μοὶ τὰς πύλας δ' ἑπταστόμους,
οὗ δὴ μόνας τίκτουσιν αἱ θνηταὶ θεούς.

Quæ plane Manilium interpretantur, vt & illud Senecæ in Hercule furente:

——quis satis Thebas fleat?
Ferax Deorum terra quem dominum tremit?

v. 14. *vicinaque ripis Illyris.*] Aliquis poeta Tragicus dixisset:

——Ἰλλυρὶς παράκτια.

v. 15. *Est stupefacta.*] *Et stupefacta.* Sed si ingentia Germanorum corpora, quomodo stupet ea videns Germania? Stupemus enim ad insolita.

v. 16. *Gallia pretensis Italia maxima bellis.*] Plane integer est apud Gembl.

Gallia per census, Hispania maxima belli.

Ibid. *Gallia per census.*] Gallia diues, vt Hispania bellicosa. Gallia per census nobilis, Hispania belli laude. Infra:

——*& quod fert Gallia diues.* Poetæ ὀλβιόδωτος.

Ibid. *Hispania maxima belli.*] Sic Gemblacensis. Etiam nos olim pro *Italia*, diuinauimus legendum Hispania. *Maxima belli*, πολεμικωτάτη.

v. 17. *Ita in summam.*] *In summa.*

Ibid. —*cœloque adiungitur ipsa*] *Ipsa*, Roma. DEA ROMA. & SACERDOS DEAE ROMAE. in veteribus inscriptionibus.

v. 19. *Hic erit in fines.*] *Hoc* legebat Gemblacensis. Sed alia manu erasum, & *Hos* super scriptum, vt & nos olim emendabamus.

v. 23. *In quibus efferrent præstantes.*] Gemblac. *assererent.* Sed puto Manilium scripsisse *exsererent.*

v. 24. *Ac velut humana est.*] Longum hyperbaton ad illud:

Sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.

v. 25. *Et quanquam.*] Lege: *Vt tanquam.* Platice enim omnia signa in totum corpus humanum exercent imperium, & partiliter aliud alii membro. Supra in prima Institutione περὶ μελοθεσιῶν satis dixit: quæ tamen hic necessario repetuntur: quia vt corporis humani, sic orbis terrarum quædam quasi μελοθεσία est, & signorum tutelæ. Sed si ἀναλογίαν seruare volebat, oporte-

oportebat prius orbem terrarum in membra tanquam humana tribuere, vt eius esset μελοθεσία quædam: & secundum illam τὰ ζώδια suis membris redderentur. Puta si India, verbi gratia, esset caput orbis, ei attribueretur Aries: Si Arabia, aut quæcunque alia regio essent brachia, Geminis subiicerentur. Eodem modo Minerua Indiæ, Apollo Arabiæ esset tutela. Ita enim esset quædam ratio. Nam τὰ δώδεκα ζώδια Ægyptii & Chaldæi θεοὺς βουληφόρους vocarunt, qui simpliciter dicuntur Græcis δώδεκα θεοί, suntque ii, quos disticho comprehendit Ennius, vt habes in iis, quæ in librum secundum notauimus. Atque vt duodecim Zodia θεοὺς βουληφόρους, ita & Planetas ῥαβδοφόρους, quasi apparitores magistratuum duodecim appellabant. Sed à Manilio nulla hic Analogia, nulla Mundi μελοθεσία obseruata, vt infra dicetur.

v. 31. *Et femur Arcitenens.*] *Et femina.* Gemblacensis. & ita semper, vbi *femora* in editionibus.

Pag. 102. v. 1. *Iccirco in varias.*] Transitus ad ἰδιοτροπίας τῶν ἐθνῶν luculente, vt solet.

v. 6. *Gallia vicino nimis est.*] Gemblacensis, *minus est.*

Gallia vicino minus est infecta rubore:

Minus torrida est Solis rubore vicino, id est, quia vicinus minus est Sol Galliæ, quam Hispaniæ, propterea Gallis Hispani sicciores, atq; ideo asperiores. Contra οἱ Κελτοὶ ὑγρότεροι.

v. 8. *Martia Romanis orbis.*] Nihil muto. Indicabo lectionem scriptam in Gemblacensi: *Martia Romanas vrbes pater induit ora*, eodem sensu. Nam Romanæ vrbes Italia. Sic supra Italiæ vrbes dixit, & Scythicas vrbes, pro Italia, & Scythia. & in Sphæra mundi nigras vrbes. id est Æthiopas. Græcorum poetarum est ἄστεα κελτῶν, id est, κελτοί. item δῆμος, ἀντὶ πόλεως.

v. 9. *Gradiuumque suum.*] recte. Sed Gemblacensis:

Gradiuumque genus. male.

v. 10. *Gymnasium præfert.*] Coloratos innuit, propter cutem asso Sole, & gymnastico ceromate coctam. Propterea Chromatarios, siue colorarios palæstritas vocat Iuuenalis vetus Scholiastes. Quin Græci hunc colorem affectabant per ipsos Chromatarios. Et Lacedæmonum lex fuit μηδένα Λακεδαιμονίων ἀνανδρότερον ὁρᾶσθαι τὴν χρόαν. Ælian. Ποικίλ. ιδ´. ζ. Alioquin & Græci sunt subfusci. Is color Ptolemæo & Theocrito dicitur μελίχρους. in Palæstritis est ἐρύθημα. Laert. in Casaub. 384.

v. 13. *Æthiopes maculant orbem.*] Emendabo ex Gemblacensi:

Æthiopes maculant orbem, tenebrisque figurant
Perfusas hominum gentes. minus india tostis Progenerat —

Ita Gembl. ita ratio postulat. ea est elegantia.

Ibid. *Æthiopes maculant orbem.*] Maculare etiam vulgo in Gallia dicimus *bigarrer*, vt Ibridas dicimus esse maculatos, id est ex differentibus parentibus natos. Lucanus libro VII. *Hanni-*

Hannibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
Et Numidas contingit auos. ——

quasi discolor esset genus Hannibalis. Eo modo igitur hic Æthiopes dicuntur discolorem orbem terrarum facere. Et poeta Tragicus Æthiopiam vocat μελάμβροτον. Et in Sphæra mundi in eum sensum dixit: *nigras supereuolat vrbes.* Et Zona, sub qua habitant. Zonæ in figuris terræ, fuscæ, aut rutilæ pingebantur, vt ex Leontio didicimus. Eratosthenes ἐν τῷ Ἑρμῇ:

πέντε δ' οἱ ζῶναι περιειλάδες ἐσπείρηντο,
αἱ δύο μὲν γλαυκοῖο κελαινότεραι κυάνοιο,
ἡ δὲ μία ψαφαρή τε, καὶ ἐκ πυρὸς οἷον ἐρυθρή.
ἡ μὲν ἔην μεσάτη. ἐκέκαυτο δὲ πᾶσα περὶ πρὸ
τυπτομένη φλογμοῖσιν. ἐπεί ῥά ἑ μοῖραν ὑπ' αὐτὴν
κεκλιμέναι ἀκτῖνες ἀειθερέες πυρόωσιν.
αἱ δὲ δύο ἑκάτερθε πόλοις περιπεπηγυῖαι
αἰεὶ φρικαλέαι, αἰέθ' ὕδατι νοσέουσι.
οὐ μὲν ὕδωρ, ἀλλ' αὐτὸς ἀπ' οὐρανόθεν κρύσταλλος
κεῖ γαῖαν ἀμπέχει. περίψυκτος δὲ τέτυκτο.
ἀλλὰ τὰ μὲν χερσαῖα, καὶ ἄμβατα ἀνθρώποισι.
δοιαὶ δ' ἄλλαι ἔασιν ἐναντίαι ἀλλήλῃσι
μεσσηγὺς θέρεός τε, καὶ ὑετίου κρυστάλλου,
ἄμφω εὔκρητοί τε καὶ ὄμπνιον ἀλδήσκουσαι
καρπὸν Ἐλευσίνης Δημήτερος. ἐν δέ μιν ἄνδρες
ἀντίποδες ναίουσι ——

Atque hæc quidem Eratosthenes de Zonarum coloribus: quarum Zonarum auctorem esse Parmeniden scripsit Posidonius.

v. 13. — *tenebrisque figurant Perfusas hominum gentes.* —] Sic infra:

Perfunduntque suo subiectas æquore gentes.

v. 15. *Perfusas tenebris gentes.*] Nam inde dicuntur αἴθιοπες.

Ibid. *minus India tostas.*] Gemblacensis elegantissime:

—— *minus India tostis Progenerat.* — India progenerat homines non tostos, vt Æthiopas, sed minus tostis. Hunc colorem Galli & Itali Oliuastrum vocant, medium quidem inter fuscum, qualis est Hispanorum & Afrorum, & tostum, qualis Æthiopum. ideo subiicit:

—— *mediumque facit moderata tenorem.*

v. 18. *Pœnus.*] Pœnus συνεκδοχικῶς pro Pœnorum regione, hoc est, Africa. Ouidius:

Cretes nutrito terra superba Ioue. id est Creta.

Ibid. *Pœnus arenosis Afrorum puluere terris.*] Eodem modo loquitur Val. Flaccus:

—— *Solymo nigrantem puluere fratrem.*

Non

Non puluis tamen regionis, ſed afflatus Solis inficit corpora. Eſt autem metaphora à puluere palæſtrico.

v. 19. *& Mauritania nomen.*]Nam μαυρὺς Græci ab eo dixerunt. Etiam hodie μαυρὸ pro nigro dicunt. Itaque μαυρίτης, Maurita Græca inflexione, Latina Mauritanus. Mauricatim extulit Laberius: μαυριςί. Sed potius μαυρύσιοι dicuntur, vt ἀμαθύσιοι, ῥαμνύσιοι. Videtur igitur nomen loci μαυρόεις ſeu μαυρῦς, vt ἀμαθόεις, ἀμαθῦς: ῥαμνόεις, ῥαμνῦς: ὀπόεις, ὀπῦς: μαλόεις, μαλῦς.

v. 22. *Et mores pro ſorte pares.*] τὰ ἔθη καὶ τὰ νόμιμα φυσικά. Ptolemæus ſuper eadem re. Dicitur & ἰδιοτροπία. Demophilus: ἡ σωματικὴ ἰδιοτροπία ἡ καθ' ὅλα τὰ ἔθνη, ἔστιν ἰδέα τις ἡ ἐν ἑκάστῳ ὑπάρχουσα, καθ' ἣν τῶν μὲν ζωδίων τὰ μὲν χρώματα, τὰ δὲ ἄνυδρα, &c.

v. 30. *Et duplici clauſos elephantas carcere terra.*] In Aſia ſcilicet & Africa: nam in Europa nulli.

v. 32. *Et certis deſcripta nitent rationibus aſtra.*]Scribe *regionibus*. Error à veteri Scriptura *recionibus*. Nam τὴν χωρογραφικὴν hic innui fidem fecerit τὸ καθόλου τῆς κοσμογραφικῆς, quod præmiſit: cuius pars χωρογραφία.

v. 33. *Perfunduntque ſuo ſubiectas æquore gentes.*] Sic ſupra dixit: *tenebris perfuſas gentes.*

Pag. 103. v. 1. *Laniger in medio.*] Conſtat ſignis alias tutelas regionum à Manilio, alias à Ptolemæo, alias ab Hipparcho aſſignari. Arieti Ægyptii Babyloniam, Arabiam Ægypto conterminam: Ptolemæus Britanniam, Galliam, Germaniam, Baſterniam, Palæſtinam ſubiicit. Hipparchus τῷ κειτῷ δεξιῷ ὤμῳ Thraciam, τῷ εὐωνύμῳ Babyloniam, τῷ στήθει Armeniam, τῷ σκέλει Arabiam Ægypto confinem, τῇ ῥάχει καὶ τῷ νώτῳ Perſida, Cappadociam, Meſopotamiam, Syriam, rubrum mare, &c. Manilii abſurda & ſuperſtitioſa plane αἰτιολογία. Arietem Propontidi & Helleſponto præficit; quia à Poetis Helleſpontum tranaſſe fingitur: Phrygiæ Leonem, propter magnam matrem Deum, cui ſacer ſit, Babyloniæ Piſces, propter Typhonem & Venerem. Nam illius fabulæ ſcena in ea regione ponitur. Item alia propter alias cauſſas, quæ quanuis omnino fabuloſæ non ſunt, tamen rationes, quæ poſſunt aſſignari, plus quam fabuloſæ: quales illæ, Arietem rurſus Perſidi præeſſe, quia ea gens lanitii, & veſtificii ſtudioſa: Libram Italiæ, quia Romani vnicuique genti æquum tribuunt: item Scorpion Libyæ, propter animalia venenata, quorum Africa feraciſſima: Sagittarium Cretæ, quia Cretes periti iaculatores: Capricornum toti Occidenti, & Oceano, quia oræ Oceani occidui nunc accedente æſtu cooperiuntur, nunc recedente denudantur. Ita eas regiones ambiguas inter mare, & terram eſſe, quemadmodum Capricornus ſignum eſt ambiguum maris & terræ. Par ſuperſtitio, quum Aquarium oris maritimis præficit, propter aquã, quam ex vrna dicitur proiicere. Quę omnia manifeſto magnum otium illis ad nugandum ſuperfuiſſe teſtantur. Ita Manilius.

lius. Ptolemæi ingeniosius commentum & tamen commentum, nihil aliud, vt alia omnia huius ματαιοτεχνίας. Sed quemadmodum Ptolemæus τὴν οἰκουμένην diuidit in quatuor tetrantes, ita etiam Manilius, sed diuerso instituto. Ptolemæus per trigona signa distribuit regiones: Manilius per consequentiam Signorum. Primus igitur tetrans Manilio comprehendit Hellespontum, Propontida, Euxinum, Scythiam, Asiam, Persida, Arabiam, Ægyptum: quarum Arieti attribuitur Hellespontus, Propontis, Syria, Persis, Ægyptus: Tauro Scythia, Asia, Arabia: Geminis, Euxinus Pontus. Secundus tetrans continet Macedoniam, Bithyniam, Phrygiam, Cappadociam, Armeniam, Rhodon, Ioniam, Dorida, Cariam, Indiam, Æthiopiam: Cancro dantur India, Æthiopia: Leoni Phrygia, Cappadocia, Armenia, Bithynia, Macedonia: Virgini Rhodos, Ionia, Doris, Caria. Tertius tetrans continet Italiam, Sardiniam, magnam Græciam, Insulas, Cretam, Siciliam, Africam prouinciam, vbi Carthago, Libyam, Cyrenaicam: Libræ Italia attribuitur: Scorpio Africa prouincia, Libya, Cyrenaica, Sardinia, Insulæ, magna Græcia: Sagittario Creta, Sicilia, atque iterum Italia inepte. Quartus & vltimus tetrans complectitur totum occidentem, Germaniam, Galliam, Hispaniam, Leptitanam, Africam prouinciam, iterum inepte, Ciliciam, Babyloniam, Bactrianam, Persicum sinum. Quæ sunt Scopæ dissolutæ. Seruat tamen ordinem quendam horum tetrantum, siue Tetartemoriorum. Melius fecisset, si μελοθεσίαν Mundi prius constituisset, & singulis membris singula Zodia & tutelas Deorum assignasset, vt supra notauimus.

v. 2. *Cancrum inter.*] Non leue mendum, neque cuiuis manifestum, nedum emendandum. Vera lectio:

Laniger in medio sortitus sidera mundo
Caurum inter gelidum. — Hic non excusamus audaciam Bonincontrii, qui textum hunc ita deprauauit

Cancrum inter gelidum per tempora vertitur axis.

Adserit in vires pontum.] intellige Hellespontum, quem βόσπορον vocat Æschylus ἱκέτισι.

v. 10. *Taurus habet Scythicos.*] Vides hunc conflatum ex sequentibus. Gemblacensis hunc retinet, sequentem non habet, præpostere.

v. 12. *Euxinus Scythicos.*] Strabo de duobus promontoriis Euxini maris: εἰκάζουσι δέ τινες τὸ σχῆμα τὸ ἐκτεθὲν ἐντεταμένῳ Σκυθικῷ τόξῳ, τὴν μὲν νευρὰν ἐξομοιοῦντες τοῖς δεξιοῖς καλουμένοις μέρεσι τοῦ Πόντου. Dionysius:

ἐκ τοῦ δ' αὖ καὶ πόντον ἴδοις διθάλασσον ἐόντα.
τόξῳ ἐειδόμενον σκολιῆς ἅμματι τόξου.

Val. Flaccus IV.

Atque hac Europam curuis anfractibus vrget,
Hac Asiam, Scythicum specie sinuatus in arcum.

Phœbum

Phœbum autem facit vnum ex Geminis, vt & Varro in libris rerum rusticarum, & Ptolemæus.

v. 13. *post brachia fratris Vltimus.*] Alter ex Geminis est Hercules. Mythologi & Varro. Brachia dixit ob χειδοχαφίαν, quod connexis brachiolis pingerentur. Manilius:

His coniuncta manent alterno brachia nexu.

Euxinus igitur subiicitur alteri Geminorum Apollini, ἑκατηβόλῳ καὶ τοξότῃ, quia scilicet ora Euxini maris in arcum Scythico similem curuatur, auctore, quem modo produximus, Strabone. Et hæc quidem αἰτιολογία σοφὸς. Similiter Persidem Arieti vindicat, ob lanificium, quia illi genti longæ vestes. Et reliquæ nugæ, quarum piget.

v. 14. *Vltimus & solitus Ganges. colit India Cancrum.*] Vbi est Ganges, ibi proculdubio & India. Quomodo igitur Ganges & India diuersis signis attribuuntur? Sane τὸ Ganges est infarctum, & in Gemblacensi versus est ὑπέρμετρος vno pede integro:

Vltimus & solidos Ganges & transcolit India Cancer.

Tolle *Ganges*, importune huc infultum. In reliquis videbis veram lectionem minima immutatione:

Vltimus ex solido tetrans. Colit India Cancrum.

Euxinus igitur alteri Geminorum: vltima pars reliqui tetrantis ex solido datur alteri. Vltimum tetrantem dixit, quomodo primus Aquarius, primi Gemini, hoc est prima pars Aquarii, Geminorum. Sic Iurisconsultus primum, secundum Edictum, hoc est primam, secundam partem edicti. Quod igitur in subsiciuis illius quadrantis est nulli alii signo vindicatum, id totum assignatur alteri Geminorum. Omnino prima pars τοῦ τεταρτημορίου Arieti, secunda Tauro, tertia Geminis, cuius pars alteri Geminorum, pars reliqua ex solido alteri datur. Et sane Euxinus & Clima sextum Geminis subiicit Firmicus libro primo.

Ibid. *vltimus ex solido tetrans.*] τὸ λοιπὸν τοῦ τεταρτημορίου ὁλόκληρον. Nam Tetrans τεταρτημόριον. Vitruuio vox Sicula, vt in libello de re nummaria ostendimus. In hac felici restitutione Gemblacensis fuit θεὸς ἀπὸ μηχανῆς. Ab Hipparcho autem, vt puto, habet illos tetrantes, in quos cælum, & terram diuisit, vt ostenderet cui tetranti terræ quis cæli tetrans imperaret. Strabo de Hipparcho: ἀνέγραψε γὰρ, ὡς αὐτός φησι, τὰς γινομένας ἐν τοῖς οὐρανίοις διαφορὰς καθ' ἕκαστον τῆς γῆς τόπον τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τεταρτημορίῳ τεταγμένων.

v. 18. *Cappadocum Armeniaque.*] Interpunge. —*regnique ferocis.*

Cappadocum, Armeniaque. Iugis Bithynia diues
Te colit.——

v. 19. *& Macedum tellus.*] Placet lectio textus Bonincontrii *Macetum.* Non enim est commentum Bonincontrii. Vide Lectiones Ausonianas.

Certe quotiescunque in poetis legitur *Macedum*, ego non dubitem *Macetum* reponere. Nam veteres libri habent Macetum.

v. 21. *Et Rhodos.*] Scribe: *Es Rhodos.*

Ibid. *hospitium recturi principis orbem.*] Tiberii. Adulatorium. Iam enim constabat successurum Augusto. Nam quarto anno ante decessum Augusti hæc scribebat noster. Notus vero Tiberii secessus vel potius voluntarium exilium Rhodi:

Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum.
Omnia si quæras, & Rhodos exilium est.

Apollonidæ Poetæ:

ὁ πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
ὁ πρὶν Κεκροπίδαις αἰετὸς ἱστορίῃ,
ὑψιπετῆ τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἠέρ' ἀρθεὶς
ἤλυθον, ἠελίου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέρων.
κείνου δ' αὐλίσθην ἐνὶ δώμασι χειρὶ συνήθης
κράντορος, οὐ φεύγων Ζῆνα τὸν ἐσσόμενον.

De Aquila, cuius hoc luculentum & acutissimum poematium meminit, habes apud Suetonium.

Ibid. *recturi principis.*] Ζῆνα τὸν ἐσσόμενον modo dicebat Apollonides Poeta. Ouidius de Augusto.

——*prolem sanctam de coniuge natam:*
Ferre simul nomenque suum curasque iubebit.

v. 26. *Quod potius regat Italiam.*] Gemblacensis habebat *colat Italiam.* & ita videtur. Nam τὸ *regit* est in sequenti versiculo. Nihil tamen muto. Nam eleganter dictum, Quod astrum reget Italiam, nisi id quod regit omnia.

v. 28. *Designat summas.*] Sic supra:

——*& nomina summis Imposuit.*

v. 29. *cedunt quo noxque diesque.*] Optime Gemblacensis:
coeunt quo noxque diesque. id est, quo fit æquinoctium.

Pag. 104. v. 1. *Qua genitus cum fratre.*] L. Tarrutius Firmanus Mathematicus consultus à Varrone, conceptum pronunciauit anno primo Olympiadis secundæ, hora tertia, XXIII die mensis Choiac, id est XIX Decembris. Intellige Choiac Actiacum, siquidem fingas semper Thoth fixum fuisse in XXIX Augusti. Præterea idem L. Tarrutius dixit fuisse ἡλίου παντελῆ ἔκλειψιν, quod tam falsum, quam verum est fuisse proxime coniunctionem luminarium. Denique τὴν ἐμφανῆ γένεσιν, quam Ptolemæus vocat πρόοδον, καὶ ἐκτροπὴν, XXI die Toth, Sole oriente siue XVIII Septembris. Conceptus igitur anno mundi 3179. Cuius Zygonos character I. 21. 49, Kal. Octobris, cyclo Solis 22. Lunæ 9, anno periodi Iulianæ 3942. Proinde Toxonis neomenia

menia fuit feria quinta, Nouembris tricesima. Ergo Romulus cum fratre conceptus Toxonos vicesima, penultima Casleu anni Iudaici 2990, quum sequentis Tebeth neomenia, cuius character 3. 8. 240, inciderit in noctem quæ sequuta est XX Decembris. Rursus neomenia Parthenonos eiusdem anni fuit feria sexta, Augusti vltima. Ergo editus in lucem XXI Parthenonos. In Virgine igitur, non Libra in lucem editi Remus & Romulus. Recte vero distantia seruata est τῆς σπορᾶς καὶ τῆς ἐκτροπῆς, dies 273. Tot enim sunt, à XXIII Choiac, ad XXI. Thoth.

Ibid. *Qua genitus cum fratre Remus hanc condidit Vrbem*] δεικτικῶς dictum. Scribebat enim hæc Romæ. Romam vero ante Romulum conditam volunt multi. Vide Solinum. item Seruium in illud ex VII. *Nec Prænestinæ fundator defuit arcis.* Iunius Philargyrus: *Roma & ante Romulum fuit, & ab ea sibi Romulum nomen adquisiuisse Marianus Lupercaliorum poeta sic ostendit:*

Sed de Flauo & Cano * *ita:*
Roma Æsculapi filia;
Nouum nomen Latio facit:
Quod conditricis nomine. Ab ipso omnes Romam vocant.

v. * *Et propriis frenat.*] Iste versiculus debet subiici ei, qui supra illum quartus est: ——*qua condita Roma:*

Et propriis frenat pendentem nutibus orbem,
Orbis & imperium retinet:——

v. 2. *Inferius victa.*] Scorpios.

v. 3. *Ægyptique latus.*] Cyrenaicam, & Catabathmon.

v. 3. *donataque regna.*] Gemb. *donataque rura.* Sequemur vulgarem lectionem. Ipsammet Ægyptum, agros donatos vocat eruditissime, memor nimirum Herodoti, qui Ægyptum vocauit δῶρον ποταμοῦ, donum fluminis Nili. In quam sententiam Lucanus de Pado exundante.

Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado——

Nam quod Bonincontrius de Numidia Masinissæ à Romanis donata dicit, quam multis castigandum est? quasi propinqua sint Numidia & Ægyptus. Solennes eius sunt nugæ. Huius quoque aliam rationem adferre possumus. Nam Lucanus Ægyptum vocat regnum donatum, quod Ptolemæus Auletes penultimus Ptolemæorum à Senatu, Pompeio auctore restitutus sit in regnum, tanquam non regno restitutus esset sed regnum illi à Senatu donatum videretur.

Rege sub impuro Nilotica rura tenente,
Hospitii fretus superis, & munere tanto
In proauos, cecidit donati victima regni.

Hæc interpretatio melior altera. Intelligit Cyrenaicam prouinciam donatam P. Ro. ab Apione Ptolemæo.

v. 4. *Tyrrhenas lacrimis radiatus Scorpius arces.*] Preciosum hoc emblema huc insertum ab illepido homine, qui putauit deesse nomen Scorpii. atqui apposuit, quum dixit: *Inferius victa sidus,* &c; Scorpius scilicet, qui est Libra inferior. Deinde quod hoc monstrum loquutionis, *radiis lacrimatus?* Denique quam bene cohærent antecedentia cum consequentibus, si hunc spurium versum admittamus. Postremo quid hoc est? eligit Tyrrhenas arces, & tamen spectat ad vndas Italiæ? Perinde ac si dicas: Eligit Libyam, & tamen spectat ad Africam. Et erunt, qui eiusmodi quisquilias legant? ὄναιδο τῆ κειλικῆς.

v. 8. *& ingenuum Minois.*] Desperandus locus erat sine ope codicis. Gemblacensis recte:

Cnoßia Centauro tellus circundata ponto
Paret, & in geminum Minois filius astrum
Ipse venit geminus. ——

Centaurus est geminus διφυής, qui & Minotaurus.

Ibid. —— *& in geminum Minois filius astrum.*] Venire in geminum astrum dicitur, quia occupat fere duo signa. Nam femina eius pertinent ad Capricornum. Vitruuius lib. IX cap. V: à feminibus Sagittarii, quæ pars est attributa Capricorno &c. Ipse ergo est Geminus, quia διφυὴς, & venit in geminum astrum, quia duo fere signa occupat.

v. 11. *fluitantem adiuta sororem.*] *fluitantem ad iura sororem.* Gemblacensis, & nos olim:

Insula Trinacriæ fluitantem ad iura sororem
Subsequitur Creten. ——

v. 14. *Ora patris sequitur.*] Contaminatissima sunt. Lege:

—— *sub eodem condita signo*
Ora pares sequitur leges, nec sidere ruptas.

v. 14. *Subsequitur Creten.*] In Gemblac. *Subsequitur Cremen.* Cretem eidem Signo nempe Sagittario subiicit, cui & Siciliam. Nam Sagittarius est Minotaurus, vt habes apud Hyginum, & Minos tam Cretæ, quam Siciliæ imperauit. Nota Dædali in Siciliam fuga, & Minois in eam Dædalum persequentis aduentus. Quin & numismata oræ Tarentinæ & Siculæ hodieque inueniuntur Minotauri imagine signata.

v. 15. *Tu Capricorne, regis.*] Capricornus occasum regit. ab eo Propertius.

Lotus & Hesperia quid Capricornus aqua.

Seruius in illud: *Frigida Saturni quo sese stella receptet*: *Hic autem,* inquit, *in Capricorno facit grauißimas pluuias & præcipue in Italia. vnde & Horatius ait*:
—— *& tyrannus Hesperiæ Capricornus oræ.* Sed Manilius Italiam attribuit Sagittario, Galliam, Germaniam, Hispaniam & denique omnem occidentis tractum,

tractum, quem Horatius vocat Hesperiam, Capricorno. ni forte putes soli Italiæ Capricornum præesse, tanquam sola Italia dicatur Hesperia. Nam delirat Becceselenus, qui ad Augusti natalem refert, & de commento serio triumphat. An Capricornus apud illum Teutonice aut Brabantice loquatur, equidem nescio. hoc vnum scio in Persica lingua *muder, brader, tochther, band, fader, as*, esse quod Brabanti matrē, fratrē, filiā, vinculū, patrē, escam dicunt, & multa alia, quæ nos in lingua Persica passim notauimus. Quod si ille sciisset, dubito, an Cimbros à Persis, an Persas ab illis deducturus fuisset. band etiam est Arabicum.

v. 17. *seu quod fert Gallia diues.*] Gemblac. *& quod fert.* melius.

v. 20. *Æstibus assiduis terram pontumque tenentem.*] Intelligit τὴν γερμανίας παρωκεανῖτιν, quæ tunc tantum nota erat auspiciis Drusi, & in qua Quintilius Varus cum Legionibus cæsus. Animose enim dixit *feris dignam*, propter recentem cladis memoriam. quod autem dixit æstibus assiduis ambiguam esse terræ marisque, idem & voluit Lucanus ad verbum:

Quaque iacet litus dubium, quod terra fretumque
Vindicat, alternis vicibus quum funditur ingens
Oceanus, vel quum refugis se fluctibus aufert.

v. 21. *Sed iuuenis nudo formatus mollior arcu.*] Lege:

Sed iuuenis nudos formatus mollior artus. At Gembl.
Sed iuuenis nudo formatus mollior actu.

Nescio an actum vocet filum corporis, vt Lucillius & Arnobius loquuntur.

v. 22. *Ægypto ad Leptimque.*] *Ægyptum ad* Gemblacensis, & nos olim.

v. 24. *vbi Piscis amator.*] Interpolatum est, vt & in textu Bonincontrii *arator*. Gemblacensis habet *vruptor*. Quærant studiosi. Fortasse, *piscis, vt vltor.* Vbi piscis, tanquam vltor & vindex aduersus Typhoea, subsedit in vndis, vt Veneri opitularetur. Ouidius in Februario:

——*succurrite Nymphæ,*
Et diis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora prosiluit. Pisces subiere gemelli.

Nam quod Ouidius dixit pisces subiere. hic noster, piscis subsedit.

v. 27. *Parthi sed Parthis.*] Lege:

Parthus, & à Parthis domita per sæcula gentes.

ἡ Πάρθος καὶ τὰ τοῖς Πάρθοις ὑπήκοα ἔθνη.

v. 28. *Bactraque.*] Nescio, an scribendum:

Bactraque & Arii Babylon & Susa Hypanisque.

Sed suspecta omnia. Gemblacensis magis turbat:

Bactraque atherios Babylonem & Sisspiniosque.

Versus est spurius, ni fallor.

v. 31. *Sic diuisa manet Tellus per sæcula cuncta.*] Melius Gembl.

——*per sidera cuncta.*

Pag.

Pag. 105. v. 2. *Nunc aduersa polo.*] Sic infra:

Bina per aduersum cælum fulgentia signa. id est, διαμετροῦντα.

v. 4. *Sic terra terris.*] Et de his omnibus, hoc est τῶν ἀεὶ καθ' ὅλα ἔθνη ἰδιωμάτων, habes apud principem artis in primo apotelesmatico, qui est secundus τοῦ τετραβίβλου.

v. 5. *Littora littoribus.*] A Virgilio:

Litora litoribus contraria, fluctibus vndas Imprecor. —

v. 9. *Percipe nunc etiam.*] Pendent hæc à superioribus. Nam quum ex generalibus constitutionibus fata dignoscantur: nunc hic nos docet, in quibus vniuersalia particularibus nocere possunt. quod accidit, quando in genituris præcipua loca, nempe luminarium, aut cardinum, quos φωσφοροῦντας τόπους vocat Ptolemæus, eadem fuerint cum illis, à quibus vniuersalium casuum caussæ veniunt, id est Eclipticis ipsis, aut oppositis. Ptolemæus: ὡς ἐπίπαν μέντοι συμπίπτουσι τοῖς καθολικοῖς πάθεσιν ἐκεῖνοι τῶν ἀνθρώπων, ὅσοι κατὰ τὰς ἰδίας γενέσεις τοὺς ἀναγκαιοτάτους, λέγω δὴ τοὺς φωσφοροῦντας, ἢ τοὺς τῶν κέντρων, αὐτοὺς τυγχάνουσιν ἔχοντες τοῖς τὸ αἴτιον ἐμποιήσασι τῶν καθολικῶν συμπτωμάτων, τουτέστι τοῖς ἐκλειπτικοῖς, ἢ καὶ τοῖς τούτων διαμέτροις. Duo igitur cauenda: prius, locus, in quo eclipsis contigit: alterum, signum oppositum, vt aperte clamat Ptolemæus. Quare φωσφορίαν Lunæ quærat Manilius, supra in annis signorum diximus: nimirum quia κυρίαν τῆς ζωῆς illi attribuit. Ergo si affecta fuerit ἡ φωσφορία, quæ κυρίαν τῆς ζωῆς habet, hoc est locus Lunæ, genituram, quæ sub illa contigerit, τῷ καθολικῷ πάθει συμπίπτειν necesse. Itidem ab opposito signo periculum denunciat Ptolemæus. Quare hæc duo signa, in quo scilicet eclipsis contigit, item ei oppositum, Ecliptica vocat Manilius. Nam semper, vt ait ille, subbina laborant. Itaque quanquam nomen binorum signorum eclipticorum non extat apud Ptolemæum, res tamen ipsa conceptis verbis expressa est in illo testimonio, quod iam produximus.

Ibid. *quæ sint Ecliptica Graio.*] Manilius Ecliptica signa vocat bina illa, quorum in altero deliquium contigerit, alterum autem ei oppositum.

v. 10. *Nomine, qua certos.*] Gemblacens. *quod certos.* nimirum quare Ecliptica dicta.

v. 14. *Mutantur.*] Melius Gemblacensis:

Mutantur sed cuncta diu variantque per annos.

v. 19. *Concutitur tellus variis.*] Melius Gemblacensis:

Concutitur Tellus validis. ——

v. 20. — *natat orbis in ipso.*] Natat σαλεύει. vt supra pag. 88, 8. *Mens natat.* — *In ipso* Maniliane, in seipso. Intelligit terræ motus, vt paulo ante dixerat, *Concutitur tellus.*

v. 21. *Et venit Oceanus Pontum, sitiensque resoluit.* Turpiter hæc fœdata sunt. Legendum:

Et vomit

Et vomit Oceanus pontum, sitiensque resorbet.

Asinum esse oportet, qui contradixerit. Intelligit labes, quas aut subitis inundationibus, aut recessibus Oceanus facit.

v. 22. *sic quondam merserat vrbes.*] *merserat orbem* Gemblacens. & propius historiæ poeticæ de diluuio. Nos nihil mutamus. Per hæc & sequentia satis fidem facit, se credere τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ὅλων δι' ἐκπυρώσεως καὶ κατακλυσμοῦ accidere. vide omnino Senecam consolatorio ad Marciam, cap. XXVI, ex persona A. Cremutii. omnia illa interpretantur hæc Maniliana, vt vicem commentarii esse possint.

v. 32. *Caussa patet, quod Luna suis.*] *quod Luna quibus*, sententia postulante, & Gemblacensi approbante.

v. 33. *Orba sui fratris.*] ἀρχαϊσμός. Orba suo fratre.

Pag. 106. v. 4. *Incuruata simul.*] Eadem tralatione, qua dixit lugere. Nam atratorum, & lugentium est ἐγκεκυφέναι.

v. 6. *Ipsa docet titulus.*] Legendum:

Ipsa, docet titulus caussa, quæ Ecliptica signa
Dixere antiqui. —— Et ita etiam Gemblac.

Ibid. *docet titulus caussæ.*] Sic alibi: — *in titulo signantia caussas.*

v. 7. *Pariter subbina laborant.*] Subbina mihi eleganter dictum videtur, quod bina alternis laborent. Sed Gemblac. legit *sed bina*. Sunt autem bina signa Ecliptica: nempe ἡ φωσφορεία, in qua contigit deliquium, & ei oppositum partiliter Dodecatemorion. Igitur subbina vocat, vt diximus, id est alterna bina. Nam exacto tempore laborant, & languent etiam ipsa, quæ Eclipticis proxima sunt. Deliquium contigit in Ariete. Oppositum, hoc est Libra, & Aries sunt Ecliptica signa. quæ quum luctus sui spatium exegerint, aut, vt Iurisconsultus loquitur, postquam eluxerint, proxima Ecliptica erunt eorum ἀποκλίματα Pisces & Scorpius. Hoc est, quod dicit:

Atque vbi perfectum est spatium, quod cuique dicatur,
Impleruntque suos certa statione labores
Bina per aduersum cælum fulgentia signa:
Tum vicina labant ipsis hærentia signis,
Quæ prius in terras veniunt, terrasque relinquunt.

v. 12. *Nanque modo infectus.*] Sic alibi dixerat:

Aeraque inficiunt. —— Gemblacensis tamen variat:
Sed modo in affectus totus producitur annus.

Ego vulgatam lectionem præfero.

v. 13. *nec longius astra.*] —— *nunc longius astra.* Et ita quoque Gemblacensis.

v. 15. *Atque vbi perfectum est spatium.*] Alia dicit intra, alia vltra annum lugere. Sed quænam tandem illa sint, non designat.

Ibid. *Quæ prius in terras veniunt, terrasque relinquunt.*] Hoc est, ἀποκλίματα, non autem ἐπαναφοραί. Esto defectio solis in Ariete. Aries, & ei opposita Libra, sunt bina signa ecliptica, vt iam dictum est. Postquam eluxerint, hoc est luctum suum implerint, tum ἀποκλίματα eorum Pisces & Virgo erunt subbina ecliptica, quorum Pisces prius in terras venerunt, quam Aries, Virgo autem prius occidit, quam Libra. Ἀποκλίματα enim antecedunt suos cardines tam orientia, quam occidentia.

v. 20. *Contrarius orbi.*] *Orbis.* Non quidem vt terra aduersetur cælo. Nam cælo nihil contrarium.

v. 21. *Sed quia mundus agit.*] *Sed qua mundus agit.* —— *ipse*, Orbis terrarum.

v. 24. *Sed quid tam tenui.*] Epilogus, vbi multa luculenta ac diuinitus dicta. Prænotatum erat lemma in Gemblac. FATORVM RATIONEM PERSPICI POSSE.

v. 28. *Mortalesque hebetat visus.*] Gemblacensis:

Mortalesque fugit visus & pectora nostra.

Quicquid natura abdidit, id fugit & visus nostros & pectora nostra. Verissima lectio. Nam τὸ *hebetat* repositum ex Virgilio: & quidem nihil ad rem.

Ibid. v. 33. *Quosque dedit natura, oculos deponere mentis.*] Orpheus:

τῷ λαμπρῷ βλέπομεν, τοῖς δ᾽ ὄμμασιν οὐδὲν ὁρῶμεν.

Pag. 107. v. 1. *Perspicimus cælum.*] Post hunc versum repone illum:

Quanta at pars superest rationem discere noctis?

v. 2. *Quanta &c.*] Lege: *Quanta at.* At quid difficultatis superest ad discendum caussas latentes? quasi dicat, nihil. Sic Lucanus, vt Suetonius scripsit in eius vita, dicebat: *Et quantum mihi superest ad Maronis culicem?*

v. 4. *Seminibusque suis.*] Mallem *segminibus.*

v. 5. *Et precium cæli.*] Legendum: *cælo.* καὶ ἀντιπελαργεῖν τῷ οὐρανῷ. Cognoscere cælum hoc vocat θρεπτήρια τῷ οὐρανῷ ἀποτῖσαι. Nutritia, τροφεῖα. Gemblacensis *Et partem cæli.* male.

v. 10. *Pars sua conspicimus.*] Gemblacensis: *perspicimus.*

v. 14. *Ætheris atque ignis.*] Æther & ignis idem. Legendum Aeris. nisi dicamus Æthera quoque pro aere vsurpatum, quod nescio, an concedere debeam.

v. 15. *Spiritum & in toto.*] Gemblacensis:

Spiritum & toto rapido quæ iussa gubernant.

Manu ducit ad veram lectionem:

Spiritus & toto rapido quæ iussa gubernans.

Verissime. Spiritus est gubernans, quæ iussa sunt in toto hoc rapido, in tota hac mole rapida. Statius vi Thebaidos.

—— *quis fulmen agat, quis sidera ducat Spiritus.* ——

Codici

Codici restitutionem hanc accepto referimus. *gubernant, mouent* pro *gubernans, mouens* sæpissime in Gemblacensi annotauimus.

v. 17. *Sanguineasque animas.*] Gemblacensis:

Sanguineasque animas animo, qui cuncta gubernat.

Haud dubie τὸ *animas* conformatum ex sequenti. Sed quid reponendum sit, lubricum est statuere. Nam multa possumus comminisci. Vult enim dicere, vt sit Spiritus quidam in tota hac rapida mole, qui iussa gubernet, sic esse Sanguineam vim animo nostro, qui cuncta gubernet. Scio *minas* esse, quas poetæ dicunt ὁμοκλάς, quibus instigantur bestiæ ad incessum tardiores, quod valde conueniret huic loco, vbi iussa facienda præscribuntur. Sed non ita temerarii sumus: vt sine codicis auctoritate admittamus. Valde tamen arridet coniectura. Festus Auienus:

— *instanti similis similisque minanti.* Ex illo Arati ἐλάοντι ἐοικώς.

Sed de hoc alibi diximus. Porro hoc argumentum tractat Firmicus libro VIII.

v. 22. *proiecta iacent animalia cuncta.*] Manifesto expressit illa Orphei.

θῆρές τ' οἰωνοί τε βροτῶν τ' ἀλιτώσια φῦλα

ἄχθεα γῆς, εἴδωλα τετυγμένα * *

εἰδότες, οὔτε κακοῖο προσερχομένοιο νοῆσαι

φράδμονες, οὔτε τι πολὺ μάλ' ἀποστρέψαι κακότητος,

οὔτ' ἀγαθοῦ παρεόντος ἐπιστρέψαι τε καὶ ἔρξαι,

ἀλλὰ μάτην οὕτως ἀδαήμονες ——

In secundo versu tale quid deest.

ἄχθεα γῆς, εἴδωλα τετυγμένα, θῆρες ἄναυδοι.

Ibid. *Proiecta iacent.*] ἄχθεα γῆς. — *vel mersa vadis, vel in aere pendent.* θῆρές τ' οἰωνοί τε. *Omnibus vna quies venter.* quod proiecta, & quod ἄχθεα γῆς. *& quia consilium non est.* Plane illud: εἰδότες οὔτε κακοῖο, &c. item, οὔτ' ἀγαθοῦ παρεόντος, &c.

v. 25. *Et quia consilium non est.*] Aristoteli in Nichomacheis λογισμὸς dicitur, quod hic *consilium.* Eo dicit carere bruta, quia neque προαίρεσιν habent.

v. 26. *Vnus & inspectus rerum.*] ἀπὸ κοινοῦ, *non est.* quia, inquit, carent inspectu rerum, & viribus loquendi & ingenio, quod educit in varias artes. quæ omnia data sunt homini, non τοῖς ἀλόγοις.

Ibid. — *varias educit in artes.*] Intelligendum QVOD. ἔλλειψις familiaris Manilio, de qua non semel monuimus.

v. 28. *Hic partus, qui cuncta regit.*] *Hic partus,* homo scilicet. Ita intelligerunt, si hanc lectionem retinemus. Sed reclamat Gemblacensis.

Hic partus quicunque regit.

Nos non dubitamus Manilium scripsisse:

Hic artus quicunque regit, secessit in orbem.

Spiritus scilicet, de quo est sermo, quo homo præditus, bestiæ autem, vt inquit, carent. Neque dubitandum. Virgilius:

——dum spiritibus hos reget artus. Infra:
Sic animi sedes tenui sub corde locata
Per totum angusto regnat de limite corpus.

Eandem rem mutatis verbis dixit. Sequentia magis probant. Nam dicit eum esse erectum in arce capitis. Deinde quam leue esset partum accipere pro homine?

Pag. 108. v. 1. *cælum scrutatur in aluo.*] Malim *in alto.* Nam dicit:
——ad sidera mittit Sidereos oculos. quod vetus poeta dixit:
αὐγάζω πρὸς ὄλυμπον ἀταρβήτοισι προσώποις.

v. 2. *Cognatumque sequens corpus sic quærit in astris.*] *se quærit in astris.*

v. 5. *An minus est.*] An difficile est huic arti credere: aruspicinæ autem & Etruscæ disciplinæ credetur?

v. 7. *Atque adeo.*] *Atqui adeo.*

v. 16. *Quod valet, immensum est.*] *Quo valet.* Sic Plinius: *valet aureo nummo.*

v. 20. *Quodque vident oculi.*] *Quoque vident.* ——

v. 26. *Iam facit ipse Deos.*] ἀποθέωσις Caii Cæsaris. Aug. Cæsar: *Iis ipsis ludorum meorum diebus sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub Septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa vndecimam horam diei, clarumque & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari volgus credidit Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam. quo nomine id insigne capiti simulacri eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est.*

Ibid. *mittitque ad sidera numen.*] Statius: — *& sidera dones.*

v. 27. *Maius & Augusto crescit.*] In Gemblacensi, *crescet.* Ita intelligendum fuerit de futura apotheosi Augusti. Sed nihil mutandum.

JOSEPHI SCALIGERI IVL. CÆS. F.

In APOTELESMATA Sphæræ Barbaricæ M. MANILII. CASTIGATIONES Et NOTÆ

HIc liber continet alteram partem Apotelesmatum, quæ à stellis claris cum aliquo Zodiaci signo surgentibus ducuntur: & vocantur prima apotelesmata Sphæræ barbaricæ. Nam duæ sunt partes Sphæræ barbaricæ. Prior hæc ipsa, quæ versatur circa clara sidera, quæ cum aliquo signo aut oriuntur aut occidunt. Ea est, quam nunc tractat noster. Græcis dicitur ἀστέρων συνάνθεσις ἐκ τῆς συναναπολῆς καὶ τῆς συγκαταδύσεως. quanquam hic nulla ratio συνανθέσεως, hoc est σχηματισμῶν, sed potius συναναπολῆς. Alterius partis rursus duæ partes sunt: quarum altera singulas Signorum partes, quas μονομοιρίας vocabant; & minutias partium scrutatur, quam curiositatem Ægyptii eorum deliriorum magistri Myriogenesin nominarunt, quanquam si Græce loqui volebant, non μυριογένεσιν, sed μυριογενεσίαν dicendum erat: altera tractat eas stellas, quæ claræ sunt in corporibus eorum signorum. Inuentores harum subtilium atque argutarum nugarum Petosiris ac Necepso, item Æsculapius ille priscus Ægyptius. Sphæra Barbarica vocatur, hoc est Ægyptiaca. Nam apud Firmicum barbarica ratio est Ægyptiaca ratio. Rursus apud eundem Firmicum barbarica ratio dicitur, quæ alibi vocatur Myriogenesis Æsculapii. Dicta vero Barbarica Sphæra ad distinctionem Græcanicæ. P. Nigidius φαινόμενα ad inclinationem vtriusque cæli Ægyptiaci, & Græcanici scripsit. Alterum librum vocauit Sphæram barbaricam,

ricam, alterum Sphæram Græcanicam. Apud vetustissimum Virgilianum interpretem Danielis nostri ita memini legere: Nigidius Sphæræ Barbaricæ: *Sub Virginis signo Arator, quem Oron Ægyptii vocant: quod Oron Osiridis filium ab hoc educatum dicunt.* Vides Nigidium in Sphæra barbarica tractasse, quæ ad φαινόμενα Ægyptii pertinent. Probus in primum Georgicon ait, ambas Vrsas, Elicen & Cynosuram in Sphæra Barbarica plaustrum vocari. Idem Virgilianus interpres P. Danielis: *Nigidius in Sphæra Græcanica nouum annum æquinoctium vernale memorat.* Item alibi: *Nigidius Sphæra Græcanicæ: Oritur enim Canicula cum Cancro: in columen venit cum Geminis: occidit cum Tauro.* Igitur barbarica, id est, Ægyptiaca ad differentiam Græcanici climatis. Firmicus, quum hæc apotelesmata scriberet, imo ex Manilio ad verbum describeret, ait cognitionem Sphæræ barbaricæ Græcis multis, & omnibus ferme Romanis incognitam, & ab Ægyptiis solis obseruatam. Et sane ortus & obitus quarundam stellarum fixarum, qui in illis apotelesmatis à Firmico tractantur, cælo Ægyptio tantum conueniunt. Nam Cepheus in Græcia & Hellesponto capite tantum occidit, vt auctor etiam est Hipparchus. Radit enim, &, vt Aratus ait, ἐπιξύει punctum Finitoris Græcanici. At in Sphæra barbarica ex eius ortu & occasu apotelesmata pronunciantur. Idem dicas de Cassiepea & aliis, quæ intra circulum ἀειφανερὸν Græciæ continentur. Illa enim oriuntur & occidunt ἐν τῇ κάτω χώρᾳ, & in partibus Memphidis, & supra: propterea quod ad austrum pergentibus polus deprimitur. Nam omnia signa, quæ sunt intra XXXVII gradum à polo, ea in Græcia nunquam occidunt. Ipsis contra. Hoc est, quod Lucanus declamauit:

Te, segnis Cynosura subit. tu sicca profundo
Mergi plaustra putas: nullumque in vertice summo
Sidus habes immune maris. procul axis vterque est:
Et fuga signorum medio rapit omnia cælo.

Loquitur de Ioue Ammone, qui propemodum est sub eadem inclinatione, qua media Ægyptus. Sed de errore Lucani alibi. Quare non est audiendus delitiæ humani generis Picus Mirandula, qui τὰ φαινόμενα putat simpliciter dici Sphæram barbaricam. Eius hæc verba sunt ex VIII in Astrologos: *Si sphæram Arati cum barbarica sphæra contuleris, dissentire plerunque, & dissonare eas videbis.* Atqui Sphæra barbarica est quidem stellarum fixarum theoria, sed non omnis climatis, quum sit Ægyptiaci tantum: neque adeo simplex θεωρία, sed tantum τῶν συγκαταδύσεων καὶ συνανατολῶν. Itaque sphæra barbarica non magis potest conuenire Arateis Phænomenis, quam inclinatio cæli Ægyptiaci inclinationi Græcanici. Minus vero prudenter Manilius & Firmicus eam nobis proponunt, quæ citra cælum Ægyptiacū variat. Nam Manilius Romæ, ille in Calabria, aut Sicilia scribens quo ore iubent obseruare Cepheum alter orientem alio tempore in Ægypto ac in Italia, alter occidentem

dentem nunquam in Italia? Nam quæ nobis oriuntur & occidunt, illa tamen diuerſo tempore illis, ac nobis occidunt. Ægyptiis igitur tantum ea obſeruatio competit. Denique falſa tempora ortuum nobis tradunt, vt non pueriliter ſed ſtolide errauerint. Statim in principio Manilius ait Nauem oriri in quarta parte Arietis. Nam ſtella clara, quæ in clauo eſt, quam Canopum appellant, & prima eſt totius nauis, quam πτολεμαῖον vocat etiam Germanici interpres, temporibus Metonis, hoc eſt ante bis mille & triginta annos oriebatur in finitore barbarico cum XXIII Cancri. Nos locis ſuis craſſos illos errores caſtigabimus. Fuit Manilius imperitiſſimus earum rerum, quas tractabat, & quæ ab aliis ſcripta legit, ea ſatis habuit ſine delectu verſibus concipere. Nam de Firmico tam nobis conſtat omnis matheſeos imperitum fuiſſe, quam ipſemet omnibus locis ſe talem prodit. Quia vero nos primi quid eſſet ſphæra barbarica indicauimus, primi etiam hunc quintum librum Manilii ſphæræ barbaricæ apoteleſmata eſſe aperuimus: ſi apud ingenuos animos id alicuius gratiæ eſt, cumulabimus illud duarum ſphærarum acceſſione, Perſicæ & Indicæ. quibus etiam adiiciemus barbaricam ex Ptolemæo, auctore doctiſſimo Aben-Ezra, ex quo & reliquas duas hauſimus, vt in eius luculentiſſimo libro extant, cui ipſe titulum fecit *Initium Sapientiæ*, quem manu ſcriptum penes nos habemus cum aliis operibus eiuſdem Magiſtri. Ex eo igitur eximio libro ortus ſphæræ Perſicæ primo apponemus, ſecundo ſphæræ Indicæ, tertio ſphæræ barbaricæ Ptolemaicæ, vt extat apud illum Magiſtrum Iudæum hominem ſupra captum Iudæorum. Diuidit autem ſingula ſigna in ternos Decanos, quos ipſe vocat פנים, vt ſupra in Apoteleſmatis tetigimus. Quæ oriantur in quoque Decano ſecundum clima ſuum, apponit, vt habes in exemplo. Egregia eſt cognitio tantæ diuerſitatis μορφώσεων, vt ſi Taurus natos ſub ſe agricolas facit apud Græcos & Ægyptios, apud Perſas eodem tempore alia μόρφωσις reges faciet, apud Indos alia alios. Futilia commenta τῆς ματαιοτεχνίας nihil magis confutat, quam τῆς ματαιοτεχνίας perfecta cognitio. Notandum vero nos, ex Nigidio, Manilio & Ptolemæo Sphæram barbaricam vocare eam, qua Alexandrini vſi ſunt, qui erant Macedones. At Ægyptiorum tam diuerſa à Græca, & Indica, quam Perſica fuit, de qua diuerſitate luculentus locus eſt Achillis Statii. ἐν διαφόροις ἔθνεσι διάφορα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἀστρῶν ἔστιν εὑρεῖν. Ἐν γοῦν τῇ τῶν Αἰγυπτίων σφαίρᾳ οὔτε ὁ Δράκων ἐστὶ καλούμενος, ἢ ὀνομαζόμενος, οὔτε Ἄρκτοι, οὔτε Κηφεύς, ἀλλ' ἕτερα σχήματα εἰδώλων, καὶ ὀνόματα τεθειμένα. οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ τῶν Χαλδαίων. omnino nullam earum μορφώσεων extare ait in Ægyptiaca Sphæra, quæ extant in barbarica. Ergo barbarica alia ab Ægyptiaca.

SPHÆRA

SPHÆRARVM PERSICÆ INDICAE ET BARBARICAE ortus ex libro Aben Ezræ Iudæorum doctissimi.

ARIES.

DECANVS PRIMVS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA.

Ascendit Figura mulieris. Ipsa est מאירדי. Cauda Piscis ex mari instar viperæ in felle. Trigonum. Figura Tauri.

SPHÆRA INDICA

Figura Canis, in cuius sinistro pede anteriore lucerna, dextro clauis. CANDE Philosophus Indorum dicit ascendere Æthiopem oculis nigris, superciliis extensis. Est autem de Gigantibus, iactabundus, obuolutus pallio albo magno, fune præcincto, iracundus, stans in pedes suos.

SPHÆRA BARBARICA.

Cassiepea, genus eius; manus sinistra, & dimidiatum tergum Andromedæ, vna cum pudendis eius, & fimbriis, & pisce posteriore, & particula fili linei.

DECANVS SECVNDVS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA.

Ambo Pisces. Medietas trigoni. Dimidium bestiæ Mulier, in cuius capite est pecten. Lorica ænea. Caput Dæmonis.

SPHÆRA INDICA.

Figura muleris vestimentis obuolutæ & pallio, vnipede figura equina.

SPÆRA BARBARICA.

Cassiepea, caput Persei cum vola manus dextræ eius. Fimbriæ Andromedæ, & pedes eius. Triangulum. Caput Arietis, cornua eius. Reliquum de filo lineo.

DECANVS TERTIVS ARIETIS.

SPHÆRA PERSICA

Iuuenis in solio sedens cooperto, in cuius manu sunt תרפים Idola.

Homo

Homo demisso deorsum capite, vociferans ad Deum. Pectus Piscis cum capite eius. Residuum Trigoni. Alterum dimidium Hydræ.

SPHÆRA INDICA.

Homo flauus, capillitio ruso, iracundus, componens sese ad statum pugnæ: in cuius manibus sunt inaures ligneæ, & virga: vestes vero eius sunt rubræ. Est autem ipse faber ferrarius, qui quum paratus sit bene facere non possit tamen.

SPHÆRA BARBARICA.

Perseus. Corpus Arietis.

TAVRVS.

DECANVS PRIMVS TAVRI.

SPHÆRA PERSICA.

Strenuus manu sinistra ensem gestans, manu dextra virgam. Super eius humeris sunt duæ lucernæ. Nauis magna. Supra eam Leo, cui insidet homo nudus. Subter naui dimidium cadaueris mulieris mortuæ. Figura hominis.

SPHÆRA INDICA.

Mulier capillata, quæ filium habet, induta vestimentis seminstulatis.

SPHÆRA BARBARICA.

Dimidium Persei cum cauda Arietis. Fusio aquæ, quæ est in extremitate Fluuii.

DECANVS SECVNDVS TAVRI.

SPHÆRA PERSICA.

Nauis, in qua est homo iniiciens manum in clauem. Dimidium cadaueris mulieris mortuæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo vultu & corpore similis arieti, digitis instar vngularum caprinarum, cuius vxor similis Tauro, calidus, vehemens nunquam sibi requiem dans, cultor aruorum, educens boues ad arandum & serendum. Item alia figura speciosa, in cuius manu dextra virga, eleuans manum sinistram.

SPHÆRA BARBARICA.

Genua Persei, crura, pedes. Taurus, cornua eius, pedes anteriores, venter, pes dexter. Caput fluminis, & medietas eius.

DECANVS TERTIVS TAVRI.

SPHÆRA PERSICA.

Finis corporis eius, cui caput simile canino. Homo stans in manu te-

nens bestiam, habens duo plaustra, quibus (singulis) insidet iuuenis agnum tenens, binis equis plaustra trahentibus.

SPHÆRA INDICA.

Homo albis pedibus & dentibus, adeoque longis, vt extent extra labra, colore oculorum & capillorum rubro, corpore elephanti simili, & Leonis, impos mentis, animo ad malefaciendum destinato, sedens in accubitali. Equus, currus, canis, vitulus paruus.

SPÆRA BARBARICA.

Pes Persei dexter. Humerus Heniochi, caput eius, genua, manus sinistra. Cornu & finis Tauri. Initium fluminis.

GEMINI.

DECANVS PRIMVS GEMINORVM.

SPHÆRA PERSICA.

Cauda figuræ, cuius caput simile canino. Homo manu tenens virgam. A partibus Austrinis duo plaustra, binis equis trahentibus. Singuli homines plaustrorum rectores. Caput bestiæ cornutæ.

SPHÆRA INDICA.

Mulier famosa in aere stans, perita suendi (Sarcinatrix.)

SPHÆRA BARBARICA.

Caput Heniochi, pes eius dexter. Cornu Tauri, humerus canis, pes eius sinister. Caput leporis, pedes eius anteriores.

DECANVS SECVNDVS GEMINORVM.

SPHÆRA PERSICA.

Homo tenens instrumentum musicum aureum, quo canit. Bestia arbori insistens. Lupus, in cuius anteriore pede est signum.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops vinctus caput plumbo, manu scutum tenens, in capite galeam ferream gestãs, super qua est corona serica, in manu habens arcum & sagittas, amans risum & ioca, deambulans in horto floribus & arboribus consito, tenens pondera stateræ, quæ manibus inter se percutit, inter modulandum flores horti carpens.

SPHÆRA BARBARICA.

Vola pedis Heniochi dextera. Alter pes Tauri posterior. Manus Orionis, humerus eius, caput, pectus, cingulum, pes. Pectus Leporis, & cauda eius.

DECANVS TERTIVS GEMINORVM.

SPHÆRA PERSICA.

Figura hominis trepidabundi, capite tiaram, manu instrumentum musicum gestantis cum neruis aureis. Canis latrans. Delfinus. Instar Simiæ. Subula sarcinatoria. Dimidium prius Vrsæ minoris. Cauda bestiæ cornutæ inuolutæ ad radicem Virginis.

SPHÆRA INDICA.

Homo quærens scutum, & tamen habens scutum & Pharetram, manu gestans sagittam, & vestes & monile gemmeum: cui cordi est modulari, ridere, iocari omni genere iocorum.

SPHÆRA BARBARICA.

Posterior Geminorum, manus eius, cauda, pes dexter, pudenda. Cauda Leporis. Os canis, pes anterior & posterior dextri. Clauus nauis anterior. Dimidium claui posterioris.

CANCER.

DECANVS PRIMVS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA.

Vrsa maior posterior. Tota figura inuoluta vestibus innixa figuræ psallenti. Porcus ferreus, capite æneo. Puella quædam virgo.

SPHÆRA INDICA.

Iuuenis pulchra specie indutus vestibus, cum monili, in cuius vultu & digitis est quædam distortio, corpore simili equino & elephantino, pedibus albis, delicatis fructibus è corpore eius pendentibus, instar arborum, habitans in viridario casiam aromaticam producente.

SPHÆRA BARBARICA.

Facies vrsæ maioris. Caput Geminorum prioris & posterioris, manus eius. Canis minusculus. Residuum de cane maiusculo. Venter nauis.

DECANVS SECVNDVS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA.

Adolescentula virgo similis nubi. Dimidium canis. Dimidium auricularum asini Septentrionalis.

SPHÆRA INDICA.

Puella pulchro eloquio, in capite habens coronam murteam, in manu virgam ligneam, libenter affectans vinum & musicam.

SPHÆRA BARBARICA.

Caput Vrsæ maioris. Chela Cancri posterior. Venter nauis.

DECANVS TERTIVS CANCRI.

SPHÆRA PERSICA

Adolescentula virgo incedens nunc orientem nunc occidentem versus. Canis posterior. Alterum dimidium auricularum Asini Septemtrionalis. Alter Asinus austrinus.

SPHÆRA INDICA.

Homo pede simili pedi bestiæ in corpore habens bestiam, cogitans nauem inscendere nauigandi caussa, ad importandum aurum, & argentum, anulis vxorum eius fabricandis.

SPHÆRA BARBARICA.

Ceruix Vrsæ maioris, pes anterior dexter eius. Cornua Cancri. Caput Orionis. Finis nauiculæ.

LEO.

DECANVS PRIMVS LEONIS.

SPHÆRA PERSICA.

Vrsus. Canis, in cuius dorso arcus. Dimidium nauiculæ, in qua sunt eius nautæ. Caput bestiæ nigræ. Caput Equi. Caput Asini.

SPHÆRA INDICA.

Arbor magna, in cuius ramis est canis, & auis Ciconia (חרטומת) Homo indutus vestimentis delicatis, inquinatis tamen, habens in animo patrem suum verberare. Eques respiciens ad partes Septentrionis.

SPHÆRA BARBARICA.

Forma Vrsæ maioris, anterior pes eius sinister. Vertex Leonis. Ceruix Orionis. Dimidium nauis.

DECANVS SECVNDVS LEONIS.

SPHÆRA PERSICA.

Idolum manus sursum eleuans, magna voce vociferans, modulabundus saltans. Par telorum. Calix vitreus. Instrumentum musicum ex cornibus capreolorum. Alterum dimidium nauis. Oculus bestiæ. Medietas Equi. Medietas Asini.

SPHÆRA INDICA.

Homo naribus tenuissimis, in capite instar coronæ habens de myrto alba, in manu autem arcus, iracundus, furore Leonino, opertus pallio coloris Leonini.

SPHÆRA BARBARICA.

Labrum Vrsæ maioris, pes eius dexter. Ceruix Leonis. Medietas Orionis. Prora nauis.

DECANVS

DECANVS TERTIVS LEONIS.

SPHÆRA PERSICA.

Figura iuuenis, cuius magisterium est bestias ducere, gestantis manu flagrum, plaustrum trahentis, in cuius medio sedet homo, & puer paruus vna cum eo, manu sinistra vestem tenentis. Coruus. Medietas bestiæ nigræ. Finis Equi. Finis Asini.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops inquinatus, fatigatus, qui tamen ipse est commodus, & delitiæ in ore eius & caro in manu eius.

SPHÆRA BARBARICA.

Figura Vrsæ maioris, medietas eius. Pars Orionis.

VIRGO.

DECANVS PRIMVS VIRGINIS.

SPHÆRA PERSICA.

Virgo pulchra, capillitio prolixo, duas spicas manu gestans, sedens in siliquastro, educans puerulum, lactans, & cibans eum. Homo in eodem siliquastro sedens. Stella nomine SPICA posterior, quam bestia. Caput corui. Caput bestiæ.

SPHÆRA INDICA.

Virgo inuoluta pallio, vestimentis obsoletis induta, manu vectem ([illegible]) tenens, stans in medio sanguinis, habens in animo ire domum patris.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars caudæ Draconis. Posteriora Vrsæ, cauda eius. Crater, qui est super capite Orionis. Pars de corpore Orionis.

DECANVS SECVNDVS VIRGINIS.

SPHÆRA PERSICA.

Figura complodens manus suas, plagata ([illegible]) Homo dimidiatæ figuræ capite instar Taurini, in manu sua habens dimidium viri nudi. Dimidium trabis, in cuius extremo vomer terram proscindens. Cauda bestiæ nigræ cum dimidio Leonis.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops totus pilis obsitus, cui tres vestes superiectæ sunt, prima scortea, secunda serica, tertia est pallium rubrum, in manu tenens atramentarium ad rationem putandam.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars caudæ Draconis. Cauda Vrsæ maioris. Capus Virginis, humerus eius. Caput corui, alæ & os eius.

DECANVS TERTIVS VIRGINIS.

SPHÆRA PERSICA.

Residuum de dimidio figuræ. Alterum dimidium hominis nudi. Alterum dimidium caudæ Leonis. Perdix. Duæ spicæ. Dimidium hominis pastoris.

SPHÆRA INDICA.

Mulier candida iactabunda, induta palla tincta, manibus leprosis, Deum implorans supplex.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars caudæ Draconis. Finis caudæ Draconis. Vrsæ maioris. Humerus Simiæ australis, pars pectoris eius. Coruus. Pes bestiæ.

LIBRA.

DECANVS PRIMVS LIBRAE.

SPHÆRA PERSICA.

Figura hominis iracundi manu sinistra libram tenentis, dextra libros scriptos. Pone eum sequitur homo equo vehens, & psallens. Caput Draconis. Principium fluuii aurei. Philosophi Persarum vocant eum Vrsam maiorem. Pars nauiculæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo in taberna institoria in foro manu tenens stateram ad emendum & vendendum.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas caudæ Vrsæ maioris. Medietas corporis Virginis, vola eius sinistra, in qua Spica. Cauda corui. Pars de cauda Orionis. Pars caudæ Equi, & tergi eius.

DECANVS SECVNDVS LIBRAE.

SPHÆRA PERSICA.

Homo ducens plaustrum, in cuius medio homo gestans manu flagrum, & cum eo homo indutus vestimentis sericis; ipse vero sedet super lecto. Iuuenis paruus. Medietas nauis. Medietas Draconis. Medietas Vrsæ maioris. Fons aquæ.

SPHÆRA INDICA.

Homo figura Aquilæ, nudus, sitibundus, cogitans in aërem auolare.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Draconis. Pars caudæ Vrsæ maioris. Pars fimbriarum Virginis.

DECANVS TERTIVS LIBRAE.

SPHÆRA PERSICA.

Finis nauis ad finem maris aurei. Vertex hominis nudi, manum suam capiti

capiti imponentis. Corona super capitibus duorum virorum binis cornibus præditorum.

SPHÆRA INDICA.

Homo vultu instar equini, manu tenens arcum & sagittas.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars caudæ Draconis, pedes anteriores eius, brachia, genua dextra. Pars fimbriarum Virginis; pedes eius.

SCORPIVS.

DECANVS PRIMVS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Posteriora equi. Posteriora Tauri. Niger manu tenens virgam.

SPHÆRA INDICA.

Figura mulieris speciosæ, corpore rufo, comedens.

SPHÆRA BARBARICA.

Pes anterior Vrsæ minoris. Caput canis, brachium eius dextrum. Medietas Libræ.

DECANVS SECVNDVS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Homo nudus. Dimidium Equi. Dimidium Tauri.

SPHÆRA INDICA.

Mulier egressa ex ædibus suis, nuda, nihil prorsus habens, recipiens se in mare.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis pedis anterioris Vrsæ minoris. Pars caudæ Draconis. Corona Septentrionis. Pudenda (Signi) Libræ, pedes eius. Corona Scorpii.

DECANVS TERTIVS SCORPII.

SPHÆRA PERSICA.

Initium Equi. Caput eius, qui fert Leporem. Initium Tauri.

SPHÆRA INDICA.

Canis Duo porci. Pardus magnus pilo albo. Quædam species venationis.

SPHÆRA BARBARICA.

Figura Vrsæ minoris. Pes τοῦ ἐν γόνασιν, humerus eius, brachium dextrum. Venter Scorpii. Caput Thuribuli.

SAGITTARIVS.

DECANVS PRIMVS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura

Figura hominis nudi. Est autem inuersus,& super capite eius coruus. Corpus canis feminæ. Caput capræ.

SPHÆRA INDICA

Nudus à capite,ad vmbilicum instar hominis: ab vmbilico deorsum instar equi,in manu gestans arcum & sagittas, & vociferans.

SPHÆRA BARBARICA.

Ceruix Vrsæ minoris. Pars caudæ Draconis. Cauda Ingeniculi: vertebræ colli, & caput eius. Finis Scorpii, spondili, qui sunt in cauda eius. Dorsum Thuribuli.

DECANVS SECVNDVS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura tenens dextra sua cornua capri. Caput feræ. Dimidium Leporis. Dimidium nauis. Prius dimidium Delphini. Prius dimidium חמורת.

SPHÆRA INDICA.

Figura mulieris formosæ,capillatæ,indutæ vestibus, & funiculis, cum circulis in articulis eius. Coram ea est arcula aperta,in qua est monile gemmeum.

SPÆRA BARBARICA.

Pectus Vrsæ minoris. Dimidium dorsi Draconis, pars de capite eius. Genua Ingeniculati, brachium eius sinistrum. Pars corporis Hydræ. Sagitta & Pharetra eius. Pars Coronæ australis.

DECANVS TERTIVS SAGITTARII.

SPHÆRA PERSICA.

Figura Canis & Equi. Dorsum feræ. Dorsum Leporis. Residuum corporis Leonis. Dimidium alterum nauis. Residuum Delphini. Cauda Stellionis (סממית) Dimidium Vrsæ maioris.

SPHÆRA INDICA.

Homo splendore vultus instar auri,in manu habens instar circuli lignei,tectus ostio fabricato de cortice lignorum.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas corporis Vrsæ minoris. Medietas corporis Draconis, vertex eius. Pars corporis Aquilæ cadentis. Caput Sagittarii, humerus, pes eius. Corona australis.

CAPRICORNVS.

DECANVS PRIMVS CAPRICORNI.

SPHÆRA PERSICA.

Dimidium alterum Vrsæ maioris. Figura mulieris modulantis.

Caput

Caput Piscis magni. Finis aquæ malæ. Corpus Simiæ, caput eius. Caput Canis.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops iracundus corpore instar corporis porci obesi, hirsutus multo pilo, dentibus acutis & longis longitudine trabali, habens stimulum boum. Piscabundus pisces.

SPHÆRA BARBARICA.

Medietas corporis Vrsæ minoris, ceruix eius. Finis Aquilæ cadentis.

DECANVS SECVNDVS CAPRICORNI

SPHÆRA PERSICA.

Mulier super lecto sedens, cum qua est vitis. Piscis magnus. Dimidium plaustri.

SPHÆRA INDICA.

Mulier nigra cooperta pallio, equitans.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis Vrsæ minoris. Pars Draconis. Ala Gallinæ dextera, ceruix & caput eius. Corpus Aquilæ volantis. Media Capri. Vertex eius.

DECANVS TERTIVS CAPRICORNI

SPHÆRA PERSICA.

Cauda Piscis. Finis oculi malefici. Finis Simiæ. Alterum dimidium plaustri. Dimidium figuræ sine capite, quia caput eius est in manu eius.

SPHÆRA INDICA.

Mulier nigra, cuius manus idoneæ ad omne opus faciendum, & opificium sericum.

SPHÆRA BARBARICA.

Pars Draconis. Finis corporis Gallinæ, pes eius dexter, & ala eius sinistra. Delphinus. Medietas corporis capri. Cauda Piscis.

AQVARIVS.

DECANVS PRIMVS AQVARII

SPHÆRA PERSICA.

Caput ensem manu gestantis (τοῦ ξιφήρους.) Caput eius, qui est capite nigro (τοῦ μελαγκορύφου) & piscatur pisces.

SPHÆRA INDICA.

Æthiops faber ærarius.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis caudæ Vrsæ minoris. Pes Gallinæ. Caput Equi prioris. Tergus & cauda Capricorni.

DECANVS SECVNDVS AQVARII.

SPHÆRA PERSICA.

Corpus Equi. Ala Auis, quæ piſcatur piſces.

SPHÆRA INDICA.

Homo Æthiops niger, longa barba, manu arcum geſtans, & ſagittas, & facculos, in quibus ſunt lapides precioſi, aut aurum.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Vrſæ minoris. Corpus Equi poſterioris, caput eius. Initium Aquarii. Medietas ventris piſcis auſtralis.

DECANVS TERTIVS AQVARII.

SPHÆRA PERSICA.

Gallina. Poſteriora eius, qui in manu habet Equum. Finis auis, quæ piſcatur piſces.

SPHÆRA INDICA.

Homo iracundus, fraudulentus (רמאי) piloſis auribus, cui impoſita eſt corona de circulis ligneis. In Hebraiſmo eſt מעלים של עץ de foliis arboris.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Vrſæ minoris. Corpus Equi. Finis Aquarii. Caput piſcis auſtrini.

PISCES.

DECANVS PRIMVS PISCIVM.

SPHÆRA PERSICA.

Caput dimidiati equi habentis alas duas, Initium fluminis. Cauda Piſcis, qui vocatur Crocodilus (תמסח)

SPHÆRA INDICA.

Homo indutus veſtibus precioſis in manu habens vas ferreum, pergens domum ſuam.

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Vrſæ prioris. Manus Caſſiepeæ. Venter equi alterius. Initium piſcis prioris.

DECANVS SECVNDVS PISCIVM.

SPHÆRA PERSICA.

Dimidium fluminis. Alterum dimidium Ingeniculi.

SPHÆRA INDICA.

Mulier formoſa alba ſedens in naui in mari, & cupiens exire in ſiccum.

SPHÆ-

SPHÆRA BARBARICA.

Cauda Vrsæ minoris. Manus Cassiepeæ. Humerus Andromedæ. Caput mulieris sociatæ cum equo. Posteriora Piscis prioris.

DECANVS TERTIVS PISCIVM.

SPHÆRA PERSICA.

Finis fluminis. Finis piscis, qui vocatur Crocodilus. Residuum Ingeniculi.

SPHÆRA INDICA.

Homo nudus, cuius pes est in ventre eius, in manu habens lanceam, vociferans & terrens latrones, vel à timore latronum.

SPHÆRA BARBARICA.

Finis caudæ Vrsæ minoris. Medietas Cassiepeæ. Pectus Andromedæ. Pars vinculi linei. Posteriora viperæ.

Atque hæc Aben-Ezra ex priscorum Arabum monumentis, qui illa ex Indorum & Persarum parapegmatis in sua transtulerunt. Sphæra Barbarica hic satis ad veram rationem & finitorem Ægypti relata est, præter quam in Aphete. Nam in tribus decanis mala fide redditum est de Andromeda & Cassiepea. Hebræi ex Arabibus μορφώσεις in suam linguam vertentes Perseum, exemplo Arabum, hominem portantem caput diaboli, Cassiepeam, mulierem sedentem in solio, Andromedam, mulierem quæ non habet virum, Orionem gigantem belligerantem vertunt, & alia, quæ nos nominibus Græcis reddimus, nē κακόζηλοι essemus. quod tamen quidam semidocti ambitiosi tantum abest, vt deuitassent, vt parati sint nobis vitio vertere, quod non omnia ad verbum reddidimus, si quando ille liber nunquam hactenus Hebraice editus in eorum manus incidat. Vides quantum apotelesmata Persica ab Indicis, & vtraque à Barbaricis, & Græcis discrepare necesse sit, si tales homines euadunt, qualia sunt τὰ ζώδια, sub quibus nascuntur. Non ingrata hæc fore speramus non solum Manilii sed antiquitatis & humaniorum literarum studiosis.

Pag. 109. v. 10. *Sic alius.*] Gemblacen. *Hic alius*, vt etiam nos olim. Multi, inquit, contenti illis, quæ exposuimus, Zodiaci sola apotelesmata sufficere dixissent, non admixtis inerrantium auxiliis. Nam Zodiaco tenus Agyrtæ Astrologi apotelesmata promittebant. Propertius:

Aspicienda via est cæli, versusque per astra
Limes, & à stellis quinque petenda fides.

Ibid. *Sic alius finisset opus, signisque relatis.*] Gemblac. melius:

Hic alius finisset iter, signisque relictis, &c. Nam *iter* melius hic conuenire, sequentia probant. *Signis relictis*, desistens in ipsis signis.

v. 11. *stellarum numina quinque.*] *lumina.*

 v. 19. *Me*

v. 19. *Me properare viam Mundus iubet.*] Gemblacensis lectio multum discrepat, & quidem non deterior vulgari:

Me properare viam Mundi lubet. ——

Ibid. *Me properare viam.*] Differentia Matheseos vulgaris & Sphæræ barbaricæ.

29. *Cui vota soluit Olympus.*] *votum* Gemblac. & nos olim.

Pag. 110. v. 1. *Andromedamque necans genitor.*] Optime Gemblacens. *Andromedamque negans genitor. negans* abdicans eam, vtpote quam Ceto tanquam alienam exposuerit. Hinc Cicero in Arateis:

Andromeda aufugiens aspectum mæsta parentis.

v. 6. *Quid valeant ortu, quid quum merguntur in vndas.*] Duos libros Sphæræ barbaricæ scripsit: in priore, qui est hic, quem nunc in manibus habemus, quintus scilicet operis Maniliani, tractat, *quid valeant ortu*: in posteriore tractabat, quid valeant, *quum merguntur in vndas.* Tempore Firmici vterque liber extabat: & ex vtroque apotelesmata Sphæræ barbaricæ desumpsit, ita κατ' πόδα in omnibus sequens Manilium, vt commentarii vicem esse possit. Sed hominem ingratum piguit profiteri per quem profecisset, vt ne nomen quidem eius memorauerit. Vbi errauit Manilius, & ipse quoque cum duce suo errauit. Vbi partem signi non apposuit, ne ipse quoque. Aliquando etiam perperam auctorem suum interpretatur, vt suo loco videbitur. Quare iste liber quintus operis Maniliani agens de ortibus est primus apotelesmaticus Sphæræ barbaricæ: alter, qui periit, erat secundus apotelesmaticus Sphæræ barbaricæ. Sequebantur suffragia Planetarum, cuius libri non semel meminit. Ex duobus igitur istis libris Manilii, qui perierunt, sua apotelesmata Sphæræ barbaricæ concinnauit Firmicus, in quibus & occasus & decreta planetarum simul coniecta sunt. Neque alia decreta planetarum scripsisse Manilium credimus.

v. 7. *Et quod de bis sex astris par quodque reducat.*] Contaminatissima. Gembl. habet: *par quemque reducat.* Lego:

Et quo de bis sex astris pars quemque reducat.

Pars de bis sex astris: ἐτυμολογεῖ τὴν μονομοιρίαν. *Quo reducant quemque.* qualem quemque efficiant αἱ μονομοιρίαι. Nam hæc tractatio nihil aliud quam Monomœriæ sphæræ barbaricæ.

v. 8. *Ac stellis proprias.*] Lego, *has stellis.* Gemblacensis vitiose: *Abstellis.*

v. 12. *Colchidis & magicas artes.*] Mendosa sunt. Legimus:

Colchidis & magicas artes qui vertere Iolcho
Medeam iussit. —— Medea mutauit Colchon Iolcho.

Vtraque vrbs clara veneficiis. Sic dicitur vertere solum, vt supra:

—— *& vertere Troiam.* & mutare terram terra. Infra:

Mutabit pelago terras. — qui iussit Medeam magicas artes Colchidos vertere magis artibus Iolchi. Vera est lectio, quam edidimus.

v. 14. *Nunc quoque vicinam puppim.*] vicinam Argo Arieti dicens ostendit se τῆς ἀστροθεσίας imperitum esse. Similes hallucinationes reperias apud Vitruuium.

Ibid. *Colchidis & magicas.*] Huc faciunt illa ex VI. Lucani:

——— & terris hospita Colchis
Legit in Æmoniis, quas non aduexerat, herbas.

v. 15. *Ac dextri lateris.* Lege:

Nunc quoque vicinam puppim, seu nauiget, Argo
A dextri lateris ducit regione per astra.

Coniungenda vero sunt illa:

——— nec pelle immunis ab ipsa
Nunc quoque vicinam puppim, &c.

Vult enim adhuc cum ipsa pelle aurata in cælo Arietem collocatum esse. Supra:

Et sua respiciens aurato vellere terga. Versus ille,
Colchidis & magicas, cum sequente, vt ingenue dicam quod sentio, suspecti sunt ὑποβολιμαῖοι.

v. 16. *Sed quum prima suos puppis consurgit in vndis.*] repone ex Gemblacensi: ——— *consurgit in ignes.* Primos ignes puppis vocat, non Canopum, quæ stringit orizontem Rhodi, sed emergit supra orizontem Ægyptiacum, & est in gubernaculo australi: sed capiendum de stellis, quæ sunt in gubernaculo aquilonari. Duo enim gubernacula habet Argo, vt & omnis nauis antiquitus. Ælianus lib. IX cap. XL, & nummi veteres. Textus Bonincontrii agnoscit *ignes.* Quod autem Argo à puppi oritur, & prora eius latet, sciunt & mediocriter docti: quod Græcis est πρύμναν κρούειν, Latinis vero remos inhibere: quod fit, quando Nautæ mutato situ in puppim nauim auersam impellunt, non, vt antea, in proram. Ideo auersa Argo in cælo fingitur sita. Aratus:

ἡ δὲ κυνὸς μεγάλοιο κατ' οὐρὴν ἕλκεται Ἀργὼ
Πρυμνόθεν. οὐ γὰρ τῇγε κατὰ χρέος εἰσὶ κέλευθοι,
Ἀλλ' ὄπιθεν φέρεται τετραμμένη, οἷα καὶ αὐταὶ
Νῆες. ———

Vide reliqua: quæ quidem non satis concepisse videtur Auienus. Melius Cicero & Germanicus. Silius libro II.

Conuerso Tyrios petierunt remige patres.

Id est πρύμναν κρουσάμενοι. Lucanus III.

Vt primum rostris crepuerunt obuia rostra,
In puppim rediere rates. ——— Item:
——— Ast alia mutato remige puppes
Victores vexere suos.

Oritur igitur Argo à puppi, atque adeo Aplustri ipso, cuius summitas χηνίσκος dicta à rostro anseris, vt etiam visitur in numismatis Romæ. Aratus vocat πρύμνης ἀφλαστόν. Germanicus in ἀνεκδότοις:

—— Argoæque ratis quo flexile signum
In puppim formatur. —— vt Aratus:
—— πρύμνης δ' ὅσον ἐς ἀφλαστόν. Festus: ἀφλαστῶν.
Argo quod curui puppim super attrahit oris
Tingitur, & duro tingit vada cærula rostro.

Curuum os τὸν χηνίσκον vocat, quod postea rostrum: ne intelligas τὸ ἔμβολον τῆς πρώρας. Hæc deprauata in vulgaribus exemplaribus.

v. 17. *Quatuor in partes quum corniger extulit horas.*] Lege *extulit ora* ex Gemblacensi. & nos ita olim. Virgilius:

Extulit os sacrum cælo. ——

Ibid. *Quatuor in partes,*] Mendum ergo est in Firmico: *In Arietis parte decima oritur nauis.* Nam quum Maniliū verbatim sequatur, videtur legendum *quarta*, non *decima*. Sed quæ hæc sphæra barbarica, nauem oriri in Ægypto in quarta parte Arietis? Monstrum Astrologiæ. Tempore Manilii in finitore barbarico oriebatur ab XI Cancri, ad XXII Virginis, hor. 4.50". Vides absurditatem. Manilius nesciebat quid scribebat.

v. 18. *Illo quisquis erit.*] Qui nascentur, naucleri erunt, nauicularii, rectores puppis, siue gubernatores.

v. 23. *Tiphyn superare trementem.*] Gemblacensis:

—— superare triremem.

Latet aliquod mendum. Latinum esset superare nauem pro adigere, non dubitarem legere:

—— & in cautes Tiphys superare triremem.

tamquam Tiphys alter adigere nauem, per medias cautes Symplegadas. Sane Ennius *superare* vsurpauit in ea notione. *In altisono cæli clipeo temo superat stellas.* Id est: Vrsa adigit stellas suas in meridianum. Sed hæc incerta, at vulgata lectio proba. Nam tremens in cautes bono gubernatori accommodum.

v. 24. *Tolle istos partus.*] Gemblacensis: *Tolle istos ortus.*

v. 25. *Classemq; solutam Sanguine & appulsam terris.*] Nam vt soluta est sanguine Iphigeniæ, ita appulsa Protesilai cæde. Ausonius:

Protesilae, tibi nomen sic fata dederunt,
Victima quod Troia prima futurus eras.

v. 26. *non inuehet vndis Sidera.*] Quid est inuehere vndis Sidera? Bonincontrius: *Non quærent nautæ in mari Helicen aut Cynosuram.* Acute. Inuehere sidera est quærere sidera? Et tamen ea interpretatio potest similibus Bonincontrii placere. Sed omissis nugis lege:

—— non

——— *non inuehet vndis*

Sipara, nec pelagus Xerxes facietque tegetque.

Sustuleris istos partus: sustuleris omnem nauigationem: neque Xerxes vela inuehet vndis, neque faciet pelagus, neque teget. Quis tam imperitus, vt tam felicem emendationem improbare audeat?

v. 27. *Sipara.*] Rectissima lectio. Lucanus:

——— *Imaque pandens*

Sipara velorum, perituras accipit auras.

Festus Auienus:

——— *volitantia raptim*

Sipara conuertunt. ———

Epictetus: Βυθιζομένου δὲ τοῦ πλοίου σύ μοι παρελθὼν ἐπαίρεις τοὺς σιφάρους.

Ibidem: *nec pelagus Xerxes facietque tegetque.*] Fecit pelagus in Atho. Catullus: *Quum Medi irrupere nouum mare.* ——— *Teget*, classibus scilicet. Tamen valde placet, quod docti viri emendarunt, *ferietque tegetque*. μαστίξει. Vide Herodotum. Hic Gemblacensis male, meo iudicio, *Xerxen facietque tegetque.*

v. 28. *Roma Syracusas.*] Interpolatum. Gemblacensis:

Vera Syracosis Salamis non merget Athenas.

Quæ mihi sunt tenebræ Cimmeriæ. Tantum abest, vt Salamis merserit Athenas, vt contra Athenienses Salamina vastarint. Sed male apud Syracusas rem gessisse Athenienses ducibus Nicia & Demosthene scimus, item Athenienses ἐν Σικελίᾳ νῆας τεσσαράκοντα καὶ διακοσίας ἀπολέσαι, testis Ælianus ποικίλ. ι. ι. An huc referenda, quæ Silius libro XIV, canit, nescio, vbi de Syracusis agit.

Et Salaminiacis quantam Eoisque tropheis
Ingenio portus vrbs inuia fecerit vmbram.
Spectatum proauis ter centum ante ora triremes
Vnum naufragium, mersasque impune profundo
Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.

Sane mirum, ni eadem sit historia. Et de hac clade Atheniensium rursus infra repetit.

Armaque fixa Deis, aut quæ Marathonius hostis
Perdidit. ——— Quæ est historia, quam tangit Ælianus loco supra à nobis producto. Quicquid latet sub inuolucro huius versus, ad illud allu-serit Lucanus libro tertio:

Tresque petunt veram credi Salamina carina.

Nam tam hic, quam apud Lucanum, Salamis dicitur vera. & apud Senec. Troadib. *Nunquid Aiacis Salamina veram.*

Vbi hodie legitur *veri*. Nam profecto hanc nostram historiam tangit.

v. 30.

v. 30. *suspensus vterque Orbis.*] oriens, & occidens: vel potius Terra, & cælum. quod magis placet. Sequitur enim:
——— *& in ponto cæli fortuna natabit.* Sed Gemblacen. *vtrunque.* Lege *vtrinque.* Manifesta sententia.

v. 31. *& in ponto cæli fortuna natabit.*] Adulatorium: vt in Sphæra mundi: ——— *& in ponto quæsitus rector Olympi.*

v. 33. *Et coit ipsa sibi tellus.*] Supra:

Fecit & ignotis iter commercia terris.

v. 34. *Sed summa lateris.*] Non apposuit τὴν μονομοιρίαν, quia è regione nauis vult oriri Orionem, illam quidem à dextra, hunc sinistra in eadem μονομοιρίᾳ, hoc est, quarta parte. Firmicus designauit: *In Arietis sinistro latere, in parte scilicet decima oritur Orion.* Ex quibus apparet eum sensisse nauim non in quarta parte oriri, sed in decima. Repetit enim, ne possimus erratum putare.

Ibid. *Sed summa lateris.*] A sinistra parte Arietis in quarto gradu oriente Orione, nascentur homines solertes, ἱκανάστροφοι, ταχυκίνητοι, soliciti, vrbanis togæ officiis & salutationibus matutinis occupati.

v. 35. *de parte sinistri.*] quarta scilicet parte Arietis, sed à læua, vt in eadem quarta nauis, sed à dexrra. En iterum astrologiam Manilianam. Sæculo Manilii in finitore barbarico oriebatur à XXIII Tauri, ad XIX Cancri, horis duabus. Prima oriebatur, quæ occidentalissima ἐν τῇ δορᾷ, quam sinistra gestat: vltima, quæ in coxendice.

Pag. III. v. 3. *magnum complexus Olympum.*] Gemblacensis:

——— *magnumque amplexus.*

v. 4. *cælumque trahente.*] Hoc dicit propter magnum cæli spatium, quod obtinet. de quo in sphæra satis.

v. 5. *Et mentita.*] Gemblacensis: *Ementita*, vt nos in priore editione. De insigni Orionis claritate, quam hic tangit Manilius, ita canit Aratus:

——— μὴ κεῖνον ὅτις καθαρῇ ἐνὶ νυκτὶ
ὑψοῦ πεπτηῶτα παρέρχεται, ἀλλὰ πεποίθοι
οὐρανὸν εἰσανιδὼν προφερέστερα θηήσασθαι.

v. 8. *Inde relaxato properantia corde videre.*] Scribendum, vt olim edidimus:

Indelassato properantia corda vigore.

Etiam Gemblac. & textus Bonincontrii habet *Indelassato.*

v. 9. *totoque habitabit in orbe*] Profecto sequentia legendum præcipiunt: ——— *totaque habitabit in vrbe.* Simile de mercatore proximo libro:
——— *totius & esse Orbis in hospitio.* ———

v. 10. *vnumque per omnia verbum.*] Hoc est, HAVE.

v. 12. *Sed quum se terris Aries ter quinque peractis.*] Ait in XV gradu Arietis

Arietis Aurigam supra finitorem barbaricum tolli. Sæculo Manilij oriebatur à prima Arietis, ad xx Tauri, hor. 2. 45. Prima stella, borealissima in capite: vltima, quæ in dextro pede.

Ibid. *Sed quum se terris.*] Auriga oriente, aurigæ nascuntur, equorum domitores, curulium Circensium agitatores, desultores, armaturis militaribus sese exercentes, cursores. Bellerophontis genitura. Salmonei genitura.

v. 14. *cliuoque rotas conuellit ab imo.*] Quia oriens ascendit, non solum dixit eum ascendere, sed, quia auriga, conuellere rotas ex cliuo. Nam aurigæ plostra aut carros per cliuum inigentes solent posteriores rotas nixu adiuuare. Quod Manilius dixit ab imo cliuo rotas vellere, tanquam hæreant rotæ, ni adiutentur. Alfenus Iurisconsultus dixit subleuare plostrum in cliuo Capitolino, ad legem Aquiliam. l. 52 §. In cliuo.

v. 15. *Qua gelidus Boreas Aquilonibus instat acutis.*] Firmicus *Aquilonem versus.* Sed quid est Borean instare Aquilonibus? Idem profecto, quod Istrum instare Danubio, Eridanum Pado. Nam βορέας est Aquilo. Effundebat versus hic noster, neque ad incudem reuocabat. Excusari non potest, vt illud apud Lucretium: *Matuta Auroram portat.* Nam est, vt illud,

leni fluit amne Garumna.

v. 16. *Cæloque retentans.*] *retentat.*

v. 20. *ac torto stringere gyro.*] Gemblac. *toto stringere.*

v. 21. *At quum laxato fugerunt cardine claustra.*] Laxatis carceribus. Melius, *Aut quum.*

v. 24. *Vincentem pedibus ventos.*] Quis vsus pedum stanti in curru? Vincit sane ventos pedibus equorum, non suis. At Latinitas postulat intelligi de ipsius aurigæ pedibus. Suspecta lectio. Fortasse: *Vincentem penitus ventos.*

v. 26. *totum præcludere Circum.*] Gemblacensis: *percludere.* Lego *perludere.* ludere per totum Circum.

v. 28. *nunc dextros ire per orbes.*] Dextratio in Circensibus curriculis, nimirum exterior flexus.

v. 28. *nunc meta currere acuta.*] Sinistratio, interior flexus. ἐν νύσσῃ δέ τοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω.

v. 30. *Nec non alterno desultor.*] Desultor à veteri magistro redditur ζεύξιππος, μεταβάτης, hoc est Combinator. Desultores in Circo præmittebantur missuum nunciandorum. Cassiodorus: *Equi desultatorii, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros, Luciferi præcursorias velocitates imitantur.* Hygenus in Mythologico: *vnde etiam Romani sumunt institutum, quum desultorem mittunt. Vnus duos equos habet, pileum in capite: equo in equum transilit.* Recte ergo Combinatores sunt desultores. Glossæ: *Combinare:* ζευγνύειν.

ζευγνύειν. Iuncti enim erant equi: ab equorum alterutro in alterum corpus transmittebant. Præmissio illa Combinatorum, siue Desultorum dicebatur παρίππια τῶν ζευξίππων vel τὰ παριππικά. Sed an ἄμιπποι iunctis equis vterentur, dubito. Ælianus quidem scribit τοὺς περὶ Ἴστρον βαρβάρους μεταβαίνειν ἀπὸ ἵππων εἰς ἄλλους ἵππους. Sed illi equi possunt etiam non esse iuncti. Firmicus hunc locum transferens in suum librum, vt solet, *quadrupedum* interpretatur quadrigarum. *Aut*, inquit, *qui saltu quadrigas transeat*. Quod si verum erat, accipiendum fuerit de genere aurigarum, qui dicebantur Vertumni. Propertius:

Est etiam aurigæ species vertumnus, & eius,
Traiicit alterno qui leue pondus equo.

Atqui Vertumnum non intelligit Manilius, sed potius simplicem desultorem equorum, cui opponit equitem Singulatorem, quum ait:

Aut solo vectatus equo. —— cuiusmodi equitum meminit Isidorus lib. XVIII, cap. XXXV. Sed Iulius Firmicus, qui totam suam sphæram barbaricam sine vlla immutatione à Manilio mutuatur, in Manilii mente reddenda non semel lapsus est.

v. 31. — *& stabiles poterit defigere plantas Per quos vadit equos.* —] Talem describit Cloelium Silius lib. X.

Milite non illo quisquam felicius acri
Insultarat equo, vel si resupina citato
Proiectus dorso ferret quum membra, vel idem
Si nudo staret tergo, quum rapta volucris
Transigeret cursu sonipes certamina campi.

Stantes in equo in cursum effusis habenis admisso & nos vidimus aliquando. Sed & Silius singulari equo modo insidentem, modo per eius terga incedentem inducit. At noster Manilius per equos combinatos, Homerus quoque per conquaternatos desultasse veteres canit ἰλιαδ. ο.

ὡς δ' ὅτ' ἀνὴρ ἵπποισι κελητίζειν εὖ εἰδὼς,
ὅς τ' ἐπεὶ ἐκ πολέων πίσυρας συναείρεται ἵππους,
σεύας ἐκ πεδίοιο μέγα προτὶ ἄστυ δίηται,
λαοφόρον καθ' ὁδὸν, πολέες τέ ἑ θηήσαντο
ἀνέρες, ἠδὲ γυναῖκες ὁ δ' ἔμπεδον ἀσφαλὲς αἰεὶ
θρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται· οἱ δὲ πέτονται.

In quibus vides expressam Manilianorum versuum mentem. Vetus Scholiastes ita habebat: Δημήτριος φησὶ τὸ τεθεωρηκέναι τινα μεταβαίνοντα, ὡς ὁ Ποιητὴς λέγει, κατέχοντα τοὺς χαλινοὺς, καὶ ἀνεμποδίστως τηροῦντα τὸν δρόμον τῶν ἵππων, καὶ ὅτι νῦν ἐν Ῥώμῃ τοῦτο γίνεται. desultorem intelligit Val. Flaccus VI.

—— *comitumque celer mutator equorum*
Mœsus, & ingentis frenator Sarmata conti.

Comites equos vocat iunctos. ἀμίππους quidam desultores interpretantur. Nos

Nos rem similem, non eandem scimus fuisse: similem quidem, quatenus ἄμιπποι erant equi iuncti: dissimilem, quod in altero auriga insidebat, ex altero autem miles armatus pugnabat. Sed & ἄμιππον in aliam mentem à veteribus vsurpatum meminimus, quod quidem ad institutum hoc nihil facit.

v. 33. *nunc arma mouebit.*] Firmicus: *Atque apprime vectus equo militares armaturas exerceat.* Et male mentem Manilii assecutus est, qui nihil tale sentit, & armatura quid esset, ignorauit, quum ait ex equo armaturas militares exerceri. Decepit hominem vitiosa interpunctio, quam etiam vulgatæ editiones retinuerunt:

Aut solo vectatus equo nunc arma mouebit. Atqui Manilius scripserat: ——*ludet per terga volantum, Aut solo vectatus equo.*—— Aut, inquit, desultor erit, aut singulator: hoc est, sidet alternis dorsis duorum equorum admissorum: & ludet aut duorum, aut vnius dorso. Est autem ludicrum illud, quo se exercet nobilitas hodierna, cuius tirocinia, & rudimenta prius periclitatur in equuleo ligneo. Armatura est ὁπλοδιδαξία, & à campidoctore in castris docebatur diebus festis. Vegetius libro primo, cap. XIII. Eius numeros omnes & gestus studiose ediscebant milites, siquando vacabat illis à muneribus castrensibus. Suetonius Augusto: *Exercitationes campestres equorum & armorum statim post bella ciuilia omisit.* Vides distingui armaturas ab equestribus exercitationibus contra Firmici sententiam. Armaturæ etiam dicebantur, quum armati currebant. Græci ἐνόρχησας, ὡς χαλκοῖσιν ἁρματίεσσι, οἷοί περ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι. Est πυρρίχης εἶδος. Artemidorus libro primo: τὸ λεγόμενον ὅπλον τελευταῖον τῶν ἀγωνισμάτων. Videtur non dissimile armaturæ militari.

v. 39. *& stabiles poterit defigere plantas.*] vidimus Turcas, qui non solum equitantes subito surgentes equo plantis insisterent, sed etiam ita stantes iacularentur. Vide itinerarium Martini nobilis à Baumgarten, lib. primo, cap. XX.

Pag. 112. v. 1. *Nunc licet in longo percussus.*] Puerilis error veterum *percussus*, pro *per cursus*. Ita olim emendauimus. Ita etiam Gemblac. Sic apud Petronium: —*quatere ad excussum iubas*, pro, *ad excursum*. Adeo vetus est hæc scripturæ indoles, vt Græculos inepte pronuntiare adegerit, κῶσος, ἱππόδρομος. Scribendum erat, κῦρσος. Sed ea erat illorum sæculorum scriptura.

v. 3. *Hinc mihi Salmoneus.*] Contaminatissimum locum hunc egregie restituit Gemblacensis:

Hinc mihi Salmoneus, qui cælum imitatur in orbe
Pontibus impositis, missisque per æra quadrigis
Expressisse sonum Mundi sibi visus, & ipsum

Admonuisse Iouem terris de fulmine fingit,
Sensit & immensos ignes, super ipse secutus
Morte Iouem didicit, generatus possit haberi.

Hyperbaton, sententia tamen aperta. Hinc Salmoneus possit videri generatus, qui cælum in terra imitatur, & missis curribus per pontes æneos putabat se admouisse Iouem fulminantem terris, sed malo suo, quippe veros ignes Iouis sensit, & sequutus ipsum verum fulmen didicit & expertus est Iouem.

v. 4. *Motibus impositus.*] Gemblacensis. *Pontibus impositis.* impositis & missis quadrigis per pontes & æra. ἐν διὰ δυοῖν pontes æneos.

v. 5. *Amouisse Iouem.*] *Admonuisse* Gembl. vt nos olim.

v. 6. *non vlla tulit vestigia campus.*] Gemblacensis:

—— *non vlla tulit vestigia cursu.*

v. 13. *Hic erit.*] *Hæc erit.* Sed Gemblac. habet *His erit*, Fortasse bene. τὸ *canere* hic est ex iure.

v. 14. *Quumque decem partes.*] In Arietis parte vicesima oriuntur Hœdi. Oriuntur cum Capra, & humero Aurigæ. Vide supra. Lasciuos creabunt, petulcos, illecebrosos, amoribus, ac luxui deditos, sola libidine fortes. Caprarios etiam efficient, ac fistulatores.

v. 17. *Qua dexter Boreas spirat.*] Firmicus: *Aquilonem versus oritur Hœdus.* Ita ad verbum Manilium suum interpretatur.

v. 17. *nec crede seuera Frontis opus.*] Locus fœdissime interpolatus. Lege:

—— *nec crede seuera*
Frontis opus signo. strictos nec crede Catones.

Hoc est: neque adeo putes seueros ac graues mores sub hoc sidere promitti. Hoc Hœdorum petulantiæ non conuenit. Maior & grauior res est, quam vt ei signo attribuatur. Itaque quod dicit:

—— *nec crede seuera Frontis opus signo* — est, ne attribue, neue assigna seueritatem illi sideri. Sic in fine Apotelesmatum:

Ne dubites homini diuinos credere visus:

hoc est attribuere. Infra in apotelesmatis Libræ:

Teue Philocteta, cui malim credere parti?

Ibi quoque est attribuere. At Firmicus vulgarem huius verbi notionem sequutus ioculari errore egregiam sententiam deprauauit. Scribit enim: *Hoc sidere quicunque nati fuerint, aliud ex fronte pollicentur, aliud latenter in moribus celant. Sunt enim austera facie, prolixa barba, obstinata fronte, ita vt Catonis prorsus institutum imitari videantur. sed totum hoc fucato mentiuntur affectu.* In quibus paraphrastæ Maniliani verbis vides τὸ *credere* vulgari notione acceptum. Imperite τὸ *nec crede seuera Frontis opus signo* putauit idem esse, ac si dixisset: noli credere seueræ fronti: vel: *Fronti nulla fides.* ——

v. 18.

v. 18. *ſtructos nec crede Catones.*] Inepte. Lege:

——*ſtrictos nec crede Catones.* Alibi: *& ſtrictas pondere mentes.* Firmicus lib. v. cap. 11. *facit ſtrictos, auaros, ſordidos.* Sane ſtrictos intelligit στεγανούς.

v. 19. *Atque parem Tarquinium.*] Manifeſto legendum *Torquatum*, vt etiam Gemblac. & nos in priore editione. Nota ſunt Manliana imperia.

v. 20. *Maius onus ſigni eſt.*] Gemblac. *ſigno.* Ita etiam nos olim. Illud onus, inquit, eſt impar molli & laſciuo ſigno.

v. 22. *& in luxus agiles.*] Magis probo Gemblac. lectionem, *& in luſus.*

v. 24. *In vulnus nunquam virtus.*] Plane eſt, quod ille ait:

——*ſolaque libidine fortis.* Quo acroteleutio hæc & ſequentia explicantur. Nam ne hæc quidem aſſequitur Firmicus, quum ita interpretatur: *qui omne pugnarum periculum perhorreſcant.* Atqui Manilius vult contra eos δειλοψύχους non vtique vlla virtutis προαιρέσει, ſed libidinis impetu. Quos virtus non poteſt, eos fortes fecerit libido.

v. 28. *Paſtoremque ſuum generant.*] Hœdi non poſſunt dicere paſtorem ſuum, niſi Caprarium. Inepte igitur Firmicus ouium paſtores intellexit. Neque enim magis paſtorem hic pro opilione potes accipere, quam hœdos pro ouibus.

v. 30. *Sed quum bis denas.*] In viceſima ſeptima parte Arietis oriuntur Suculæ: quod eſt falſum. Tempore Manilii oriebantur ſupra finitorem barbaricum cum XVII Tauri. Ergo orientes Suculæ inquietos, impigros, populariter ſeditioſos, turbulentos, pacis, ac quietis inimicos efficient. Naſcuntur etiam ſubulci. Eumæi Vlyſſis ſubulci genitura. ὑάδας παρὰ τὸ ὕειν putant dictas Græci: quo alluſit ſatis obſcure Val. Flac. v. *Pliades, & madidis rorantes crinibus ignes.* Latini Suculas non à ſucco, vt inepte Nigidius. ſed tanquam ὑάδες ſint [illegible].

Pag. 113. v. 1. *Seditio clamorque iuuat.*] Erunt ὀχλοκόποι, φιλοθόρυβοι, κινηταί. Ptolemæus.

v. 2. *Roſtra volunt monteſque Sacros.*] Gembl. *montemque ſacrum.* Prius magis poeticum. hoc magis ad hiſtoriam. Vnus enim eſt mons Sacer.

v. 3. *Pacis bella probant.*] Male diſtinguitur vulgo. Ita interpunge:

——*raroſque Quirites Pacis. bella probant.* — Quirites raros pacis vocat ſeditioſos, vt quum in montem Sacrum ſeceſſerunt.

v. 4. *Immundoſque greges agitant.*] Immundos greges ſuum. Nam quia ὑάδες dicuntur, hinc Suculæ etiam Latinis ab eadem origine. Vnde vanitatis damnes metaphraſten Firmicum, qui ſcribit: *Facit enim hoc ſidus bubulcos, opiliones, armentarios, ouiumque paſtores.* Sub vno nomine immundorum gregum hæc omnia pecudum genera comprehendit. mendoſe.

v. 5. *Et ſidi interdum non alium genuere Bootem.*] Bootem ſub hoc ſigno natum innui olim putabamus non futili argumento, quod Hyades ſint in

Tauro. Sed & hoc modo sub Pliadibus nati fuerint etiam bubulci. Monstrum lectionis præfert Gemblacensis: *Et fidunt nerciadu genuere syboeten.* non magni molimin is est veram lectionem eruere:

Et fidum Laertiadæ genuere syboten.

Hinc, inquit, subulcus, qui Græce συβώτης, Eumæus natus est Vlyssi. Dubitas esse veram lectionem? Dubitabunt sane quidam, quibus omnes nostræ felices coniecturæ sunt ἀλγηδόνες ὀφθαλμῶν, neque eos dormire sinunt, non magis quam illum Miltiadis trophæa. Nouimus aliquot horum & ridemus, quos Miltiadis trophæa excitent, quos prius oportebat esse Themistocles.

Ibid. *Et fidum Laertiadæ genuere syboten.*] Εὔμαιον συβώτα quoties legitur in Odyssea? Vise locos. Suculæ igitur, quas Græci ὑάδας vocant, subulcos faciunt ortu suo, qui nascuntur. Immerito Ciceronis libertus Tiro Latinos veteres reprehendit, qui ὑάδας Suculas verterunt.

v. 6. *Hos generant Hyades.*] Interpunge:

Hos generant Hyades mores. Surgentibus astris.

v. 7. *Vltima Lanigeri quum pars excluditur orbi.*] Fortasse *orti*, non *orbi*. Vtrunque probum.

v. 8. *Quæ totum ostendit terris atque eruit vndis.*] Firmicus: *In Arietis parte tricesima, quæ pars totum signum supra terram semper ostendit.* Plane fucum Manilii se prodit, quem ne semel nominare pensum habuerit. Capram ait cum XXX parte Arietis emergere. Sed eo sæculo potius cum XXIII Arietis supra finitorem barbaricum existebat.

v. 10. *Et gelido stellata.*] Scribo: *E gelido*, aut, *Ex gelido*.

v. 12. *Fundamenta dedit.*] Nihil muto. Videndum tamen, an in archetypo fuerit, *Fidalimenta*. vnde *Fundamenta* factum. Hæc dubitatio ratione non caret. imo vera est. Nam ita legit Firmicus: *Exoritur Capra, quam fabulosi Poetæ alimenta volunt Ioui infantulo præbuisse.* Hæc subscribunt suspicioni nostræ.

v. 14. *Hinc timidæ mentes.*] Gemblacen. *Hinc fidæ mentes.* Non probo.

Ibid. *Hinc timidæ mentes.*] ψοφοδεεῖς.

v. 15. *Suspensa in trepidis.*] Dele τὸ *in*. In tricesima igitur parte Arietis oriente Capella, timidi, suspensi, trepidi, soliciti, nouarum rerum cupidi nascuntur.

v. 16. *His etiam ingenium visendi ignota cupido.*] Ingenium cupido est his visendi ignota. An qui sciunt Latine hoc probabunt? Recte olim emendauimus:

His etiam ingenitur visendi ignota cupido.

Nascentibus ingenitur quoque cupido ignota visendi.

v. 17. *Vt noua per montesque.*] Gembl. & textus Bonincontrii.

Vt noua per nostisque ruunt arbusta capellæ. Malim,

Vt noua

Vt nostra per montes quærunt arbusta capellæ.

Sed nihil mutandum. His significat, eos, qui sub Capra nascentur, fore eiuscemodi, vt quos ὑμβεις Græci vocant.

v. 19. *Taurus in aduersos præceps attollitur ortus.*] Legimus.

Taurus in auersos præceps vt tollitur ortus.

Taurus oritur posteriore sui parte, hoc est τῇ ἀποτομῇ. Ita Pleiades oriebantur tunc. Nam Virgiliarum sidus constituit ἀποτομὴν ταύρου, secundum veteres, quamuis posteriores hoc correxerint. Propterea dicitur auersus oriri, quod non πρόβολον, sed posteriore parte oriatur. Deinde præceps oritur, vt dicitur hic: quia nimirum πεμπτικὸς situs est in Zodiaco. quo nomine ἀντιπαῖτα dicit Aratus, vt & alibi monemus. Minus prudenter Vitruuius caudam illi attribuit. Vnde enim cauda interciso? Sed habet auctores suos. Nam Calippus καὶ Ζυγῶν scribit, τῆς ταύρου κέρκος δύνει. Item: ὁ Ταῦρος: τῆς ταύρου ἡ κέρκος ἐπιτέλλει. & Nicander in cauda Tauri Pleiadas collocat.

——— αἱ δ' ἀπὸ ταύρου ὁλκαίην φαίνονται.———

v. 20. *Sexta parte sui certantes lucis ad oras Pleiades ducit.* —] *certantes*, lumine scilicet. In Sphæra:

Septem illam stellæ certantes lumine signant. Gemblacensis habebat *lucis odores*. male. Firmicus: *In Tauri sexta parte oriuntur Pleiades.* Aliud est, Taurus ducit Pleiades sexta parte sui, aliud Pleiades oriuntur sexta parte vel gradu Tauri. Nam sexta parte sui, intelligit sextam partem signi, hoc est quinque partes de triginta. Sexta parte Tauri, hoc est sextum gradum. De Pleiadibus superiori libro adduximus versus ex Phænomenis Ouidii, qui melius mentem Arati assequutus est, quam Germanicus. Nam ζώνην ἐπιγουνίδα intelligendam τῆς Περσέως non τῆς ταύρου. Germanicus sub genu Tauri collocat:

Poplite sub læuo Tauri, certissima signa
Pleiades subeunt. breuis & locus occupat omnes
Nec faciles cerni, nisi quod coeuntia plura
Sidera communem ostendunt ex omnibus ignem.

Manifestus est error.

v. 22. *In lucem educunt.*] Lego: *In lucem eduntur.* — Tauro sexta parte sui oriente existunt & Vergiliæ. Sed temporibus Manilianis oriebantur supra finitorem barbaricum cum XXI I. I parte Arietis. Earum ortu generantur vinosi, mulierosi, petulantes, mendaces, expoliti, effeminati, pumicati, cirrati, cinædi.

v. 23. *Perque dapes, mensasque super.*] Malo, *mensaque super.*

v. 24. *Et sale mordaci.*] Sunt apinarij, quos *Plaisantins* vocant Galli mei. Volcatius in Vero scurras mimarios vocat, qui dicteria funditabant, qualia scurræ,

ſcurræ, hoc eſt actores, & Vrbicarij in mimis. Proprie Dicterium verbum ſcenicum, vt alibi oſtendimus ex Varrone:

Quibus ſonant in Græcia dicteria,
Qui fabularum collocant exordia.

εἰσόδια in fabulis eum locum obtinebant, quem in arte fidicina προκιθαρίσματα. Aliter dicuntur ἀναβολαὶ, καὶ ἐνδόσιμα, καὶ πρόχορδα ἄσματα. Experimenti enim gratia tantum fiebant. Propterea δεικτήρια dicebantur, tanquam δείγματα quædam. quod eſſent ſpecimen futuri cantus, aut modorum fidicinorum. Nam experimentum in anteceſſum dabant mimarii ſcurræ, & pantomimi, & citharistæ. Quum autem ſcurra vrbicarius prodiret in ſcenam, is citharam, aut pſalterium adferebat, aliquid proludij loco præcenturus ad colligendum ſtudia & fauorem ſpectatorum. Varro ex illis, quæ iam citauimus:

Et orthophallica attulit pſalteria,
Quibus ſonant in Græcia dicteria,
Qui fabularum collocant exordia.

Multa autem ridicularia in eo ſpecimine funditabant, adeo vt dicteria in maledicæ procacitatis infamiam abierint. Quin & pſalterii, de quo iam diximus, nomine probra intelligebantur. Paulus Sententiarum libro V. De iniuriis: *Pſalterium, quod vulgo dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum, & publice cantatum.* Canticum, dicterium, pſalterium, tria hæc idem ſignificant, & ab eadem hiſtoria prodierunt. Nam ſæpe ab auctoribus cantica mimorum citantur: qua ratione & mimus quoque ipſe Cantor dicebatur. Horatius:

——*donec Cantor, Vos plaudite, dicat.* Quod Turnebus primus indicauit. Cantator etiam. Gloſſæ: *Cantatores* τραγῳδισταί. Illa dicteria ſi ante fabulam erant, dicebantur εἰσόδια, ſi in media fabula interponerentur, ἔμβολα. Vnde mulier embolaria Plinio, ἡ θυμελική. Si in fine fabulæ, ἐξόδια. Vnde apud auctores paſſim mentio Atellanorum exodiorum. Iuuenalis:

Vrbicus exodio riſum mouet Atellanæ.

Firmicus libro VI, exitus fabularum vocat: *Cum effeminati corporis mollitie cinædos efficient, & qui veterum fabularum exitus in ſcenis ſæpe ſaltantes imitentur.* In Græco, vnde accepit, ſine dubio ſcriptum fuerat, τοὺς τὰ μύθων ἐξόδια [illegible] ἀπεργάζονται. Porro dicterium perperam à dicendo Varro. Nam ne Latinum crederet, potuit eum monere character, & flexus, item natio, vnde, etiam teſte ipſo, in Latium venit. Nam ipſemet in Græcia hoc fieri dicit. quod quidem verum eſt. Primus enim Auguſtus Pantomimos è Græcia in ſcenam Romanam euocauit. At dicteria ex eadem Græcia petita iamdudum in ea ſcena produci ſolebant. Claudianus ſcurram mimarium,

rium, siue actorem vrbicum, item & pantomimum pulchre hisce versibus designauit:

Nec molles egeant nostra dulcedine ludi,
Qui lætis risum salibus mouisse facetus,
Qui nutu, manibusque loquax. ——

Nam prior est scutra mimarius: alter pantomimus. Hic vero Manilius non quidem mimarios intelligit, sed vrbanos tantum, quos Scurras vocant, vt ait Plautus.

Ibid. *Et sale mordaci.*] φιλόμωμοι, καὶ διασύρται. Ptolem.

v. 25. *illis cura sui vultus.*] Magis placet lectio Gemblac. *sui cultus.* nimirum φιλοκάλους, καὶ κομμωτὰς intelligit, tam illa, quam hac lectione.

v. 26. *tortosque in flexum ponere crines.*] Rectissime Gemblac. —— *tortos in fluctum ponere crines.* Vndantes crines calamistratos intelligit. recte, inquam. *In fluctum.* κυριολογία. vocabatur enim κατάχυμα. Canones nomine Clementis: οὐκ ἔξεστί σοι τρέφειν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, καὶ ποιεῖν εἰς ἓν, ὃ ἐστι ανατύλιον, καὶ κατάχυμα, ἢ μεμερισμένην τριχῶν.

Ibid. *inflexum ponere crines.*] Hanc lectionem videtur agnoscere Firmicus: *quorum inflexi crines torqueantur.* Nobis magis placuit Gemblacensis lectio.

v. 27. *Aut vndis reuocare.*] Ineptissime. Demissi crines sunt vndantes, & in fluctum positi. quomodo contrario modo, hoc est reuocati, possunt esse vndantes? Non satis absurditas manifesta? Non solum in hoc auctore, sed in omnibus manuscriptis non raro hæc commutant, & alternant *vincla, vnda.* vt iam vidimus supra. Sic infra *Sanguineis vinclis* pro *vndis* editum fuerat. Profecto & hic quoque legendum *vinclis.* Tæniis aut vittis crines reuocare tam effeminatorum, quam in fluctum ponere. Vtrunque enim feminæ faciunt. Totus vero locus reliquus ex Gemblacensi ita concipiendus: —— *tortos in fluctum ponere crines,*
Aut vinclis reuocare comas, & vertice denso Fingere.

Firmicus: *quorum inflexi crines torqueantur semper in ostro.* id est purpureis vinclis, aut vittis. Nam & διαδήματα vincla vocauit Seneca Thyeste:
Imposita capiti vincla venerando geri. quæ valde fauent emendationi nostræ.

Ibid. *Aut vndis reuocare.*] Quispiam etiam suspicari posset legendum *Aut vinnis reuocare.* Nam *vinnus* Cincinnus dicebatur auctore Isidoro. Prior tamen lectio vera est.

v. 27. *& vertice denso Fingere.*] κρωβύλον & κόρυμβον paruo discrimine inter se discrepantes eiusmodi crinium suggestus vocabant Attici, quod Canones nomine Clementis vocant ποιεῖν εἰς ἕν. Seruius in illud,
—— *crines vinclumque innexuit aurum*: *velut verticulum, quod colligit comas,* κρωβύλον.

v. 28. *& appositis caput.*] Appositi capilli, ἢ πρόσθετος, ἢ φενάκη. Varie autem hoc genus homines à Ptolomæo vocantur: φιλοκάθαροι, φιλόκοσμοι, κομμωτισταὶ, κομμωταὶ, φιλόκαλοι. Firmicus: *nec non appositis alienis crinibus fictam & compositam pulchritudinem mentiantur.*

v. 30. *sterilesque optare lacertos.*] Volsos intelligit, καὶ δρωπακιστὰς, vel potius δεδρωπακισμένους, καὶ πεπιττωμένους, resinatos. Martialis:

Nullusque viuat in tuo pilus crure.

Intelligit ergo læuigatos, pice ac psilothro curatos. Capitolinus in Pertinace: *Vasa Samia calfactandæ resinæ, ac pici, diuellendis hominibus, ac leuigandis.* δρωπακιστὰς Glabratores & Glabrarios vocabant, qui etiam, si Diis placet, in officio domus Augustæ. Vetus inscriptio: DIOPHANTVS. TI. CAESARIS. ORNATOR. GLABR. id est ornator glabrarius. Adde ex Glossis, σμήκτης, *Pumicator.* Miratus sum apud Martialem non solum corpus πιττοῦσθαι, sed etiam caput ipsum, libro III. *Psilothro faciem lauas & dropace caluum.*

Nunquid tonsorem, Gargiliane, times?

Atqui decaluari in probris erat. Sequitur: *Quid faciem tingis?* — Ridicule. veteres libri: *Quid facient vngues?* Nam sequitur.

——*nam certe non potes illos* *Resina, Veneto nec resecare luto.*

Si, inquit, tonsorem metuis, vt capiti tondendo operam ei dare nolis: saltem vngues dabis resecandos, quos non potes vllo dropace aut καταπιττώσει tollere, vt pilos.

v. 31. *Feminea vestes nec insunt tegmina plantis.*] Locus deprauatus. vide, an legendum præstet:

Feminea vestes nec non sunt tegmina plantis: ἀπὸ κοινοῦ, *feminea.* Constat hanc poetæ mentem fuisse, & ita Statius VII Theb. *Brachiaque in manicis & pictæ vincula plantæ.* Totum hunc locum adumbrant ea Senecæ lib. VII Quæst. Nat. *Quicquid est boni moris, extinguimus leuitate, & politura corporum. Muliebres munditias antecessimus, colores meretricios matronis quidem non induendos viri sumimus. Tenero & molli ingressu suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus.* Diceres à nostro mutuatum. Sed & Petronius idem:

Scorta placent, fractique enerui corpore gressus,
Et laxi crines, & tot noua nomina vestis.

v. 33. *Naturæ pudet.*] Recte. Firmicus: *Eos pœnitebit, quod viri nati sunt.* M. Seneca proœmio controuers. *Emolliti eneruesque, quod nati sunt, inuiti manent.*

Pag. 114. v. 1. *& morbum virtutis nomine vitant.*] Imo contrarium. Gemblacensis prodidit vitium:

——*Et morbum virtutis nomine iactant.*

Accedit metaphrastes Firmicus: *Has tamen sic ambitiosa felicitas: quem morbum sic appetunt, vt bina putent virtutem sibi, & maximum gaudium felicitatis acce-*

accedere. Satis castigatur vitium vulgatæ lectionis. Quod morbus in malam partem accipiatur, nemo nescit. Claudianus:

Quod turpem pateris iam cano podice morbum.

Firmicus refert ad ambitionem: neque illud male.

v. 2. *Semper amare parum est, cupient & amare videri.*] Non solum amatores erunt, sed & tales credi volent. Nam Firmicus male: *Hi præterea semper amabunt, aut se amare simulabunt.* Non enim ad sensum Manilij.

v. 3. *Iam vero Geminis.*] A 14 ♊, ad 27 ♋, in finitore barbarico oriebatur Lepus temporibus Manilianis, quem tamen ipse Manilius ait oriri cum septima parte Geminorum. Oriente Lepore nascuntur velocissimæ pernicitatis homines, stadiodromi, pyctomachi, pililudii, & quibus pedes vicem manuum sint. Efficiet & vigilaces, ac diligentes, otio deditos, voluptarios.

v. 5. *Septima pars Leporemque tulit.*] Emenda ex Gemblacensi:

Septima pars Leporem tollit. — Ita etiam nostra editio prior.

v. 9. *Ille cito monitus.*] Scribe *monitu*, id est animaduersione: quod cito animaduertit imminentes ictus cestuum & declinat. Sed valde placebat prior coniectura *cito motu*, vt agilitas designetur.

Ibid. *eludere cestus.*] Non sine cruore cestibus dimicabatur. Qui incruento pugilatu magis delectabantur, sacculis tomento farctis manus muniebant, cestuum vicem. In vita Imp. Galieni: *saculis non veritate pugilantes.*

v. 10. *Nunc exire leuis missos nunc mittere palmis.*] Recte Gemblacensis:

Nunc exire leuis missas, nunc mittere, palmas.

Leuis exire, leuis mittere, vt *indocilis pauperiem pati.* Exire palmas aduersarij dicitur, qui declinatione corporis euitat. Contra mittere palmas, infligere palmas in pugilatu. Exire ictum Latinum est. Exire sanguinem dixit Lucretius. Exire hominem Solinus. Statius IIII Thebaid. — *existis casus.* Scholion vetus, EXISTIS CASVS, *euasistis, vt furentum ducum placaret miserias. Euasisse enim dicit casus, & fortunæ ludibria. Nam Virgilius* EXISSE *pro euasisse posuit.* — *atque oculis vigilantibus exit.* Locus Virgilii est V Æneid. vbi Seruius: EXIT, *vitat, declinat,* vnde de Tarchonte

—— *& vim viribus exit.*

Ibid. *Nunc exire leuis.*] Pyctomachos creat. Firmicus vocat pyctomacharios. Pyctale certamen ἀντὶ τῆς πυκτομαχίας bis dixit Seruius enarrator Virgilij.

v. 11. *Ille pilam celeri fugientem reddere planta.*] Habes apud Homerum pila ludentes saltare, & pedibus pilam reddere: quod hic dicitur ludere saltu. Nam inepte in textu Bonincontrij legitur, *ludere fulcro.* quod ipse commentus est.

v. 14. *Ille potens turbam, perfundere certa pilarum.*] Repone ex Gemblac. *membra pilarum.* Ille potens fundere per membra turbam pilarum. Cor-

receptas vtraque manu pilas, quot poterat, à tergo altera manu capiebat, quas ab ante altera proiecerat: contra ab ante capiebat, quas à tergo proiecerat. & ita per totum corpus pilis ludebat, tanquam duo essent, qui datatim pila luderent. Hoc est, quod dicit, per membra fundere turbam pilarum: & quia per totum corpus ludebat, propterea dicit:

Per totumque vagas corpus disponere palmas.

& se sibi ludere, & sibi reludere. Hoc audio hodie Turcarum pililudios dexteritate mira facere, quod hic innuit Manilius. Hi sunt, quos vocabant pililudios. Non enim intelligit sphæristas.

v. 15. *Per totumque vagas corpus disponere plantas.*] Gemblacensis *palmas*, non *plantas*, & recte. Valde differunt qui pila ludunt & qui pililudij Firmico dicuntur. Pililudios iam descripsit. Pila ludentes, sunt σφαιρισταὶ, qui pila datatim ludunt, quos pilicrepos vocat L. Seneca.

v. 16. *Vt teneat tantos orbes.*] *tantos orbes*, tot orbes, tot pilas. Tertullian. Apologet. *& sunt tanti, quanti denotamur.* id est, tot, quot denotamur. Terentianus:

Maurus item quantos potui cognoscere Graios? id est, quot Graios.

Ibid. *sibique ipse recludat.*] Repone *reludat*, ex Gembl. Nam pilas per totum corpus iacit & recipit, tanquam sibi ludat datatim, & reludat. Ego antea hunc locum non capiebam. Non erat spes intelligendi sine ope codicis. Nunc luce clarior.

v. 20. *Nunc Cancro vicina canam.*] Asellis orientibus nati venatui dediti erunt, retibus feras capient, aut foueis decipient, aut ferro sectabuntur. Alatores, pressores, vestigatores erunt. Genituræ Meleagri, & Atalantæ. Piscationibus etiam καὶ θυννοσκοπίαις operam dabunt.

v. 21. *Consurgunt Iugula.*]Iugulas vocat, quos alij ὄνυς, asellos in μορφώσει Cancri. Nam ita etiam Firmicus paraphrastes interpretatur. Nusquam memini me legere Iugulas pro Asellis Cancri. Sed Orion vocatur Iugula auctore Varrone, Glossario, & Scholiaste Germanici, apud quem male *Incola* pro Iugola. Itaque Bonincontrium decepit Papias suus, vel potius ipsemet seipsum, qui apud Papiam Orionem iugulam vocatum putat esse sidus, de quo hic agitur. Asellos ait oriri in prima parte Cancri in finitore barbarico. Verius dixisset in XIII. Cancri.

v. 25. *Cuius & ante necem paulatim vita sepulta est.*] Phrynichus Pleurone de Meleagro:

Ες κρυερὸν δ' ὐκ ἤλυθε μόρον·
Ὠκεῖα δέ νιν φλὸξ κατεδαίσατο,
Δαλοῦ περθομένου;
Ματρὸς ὑπ' Αλθαίας κακομηχάνου.

Si non piget verba hæc rimari, omnia in Manilio inuenies.

v. 26. *Et Calydoniaca.*] Gemblacensis. *Et Calydonea* recte. Repete τὰ *κοινῶς canunt*. Nam Atalantam hoc sidere natam vult Firmicus: *sed & femina, si sic nata fuerit, viraginis animo hæc eadem similibus rationibus persequetur.*

v. 27. *Virgine maius erat.*] Quam videri sternentem viros erat maius virgine. Mirum genus loquendi. Cuius species vincentis viros erat supra sexum muliebrem, etiam supra Actæonem ipsum vel tunc, quum siluis formidandus erat antequam à canibus deuoraretur. Gemblacensis vitiose habet: *Virgine natus erat.*

v. 28. *Sternentem vulnere primo.*] Malim *primos*. Neque verisimile est aliter scripsisse Manilium.

v. 29. *Quamque erat Actæon siluis imitandus.*] τὸ *imitandus* est nulli rei. Scribo *mirandus*. id est tunc quum formidolosus esset siluis. nisi forte quis malit *metuendus*. quod fortasse melius.

Pag. 115. v. 15. *Horrendumque fretis in bella lacessere pontum.*] Intelligit, qui cete & thunnos tridentibus conficiunt.

Ibid. *Et celare vagos.*] Eleganter Gemblacensis: *Et colare vagos*: Etiam cola Ausonio inter supellectilem piscatoriam:

Colaque & insutos terrenis vermibus hamos.

11

v. 10. *quum iam vicesima Cancro est.*] Scribe.

—— *quum iam vicesima Cancri Septimaque ex vndis.* ——

Castiganda etiam paraphrasis Firmici: *In Cancri parte vicesima oritur Argion.* Lege: *In Cancri parte vicesima septima oritur Procyon.* Dictus autem Procyon, quod ante Canem maiorem oriatur, constitutus iuxta lacteum circulum. vnde Plinio Antecanis dicitur. Ciceroni Antecanes ἀρχαϊκῶς.

Antecanes, Graio Procyon qui nomine fertur.

Oriebatur in sphæra barbarica sæculo Manilij à xxx parte Geminorum, ad quintam Cancri. Quare errat Manilius. Nam id potius sæculo nostro conuenerit, quam illi prisco. Oriente Antecane qui nascentur, erunt non quidem venatores, sed arma venatoribus parabunt, catulos nutrient, prolem & genus canum peritissime referent: cuiusmodi fuisse dicitur P. Virgilius Maro.

v. 12. *Venatus non ille quidem.*] Firmicus ne vno quidem verbo plus aut minus: *Erunt quidem ab omni studio separati: verum arma venatoribus aut facient aut parabunt, vt retia, venabula.*

v. 16. *Lentaque connexis formant.*] Conncinnius Gemblacensis: *formare.*

v. 19. *Quum vero in vastos surgit Nemeeus hiatus.*] Primam partem Leonis intelligit. Nam τὸ χάσμα in eius asterismo prima pars eius est. Firmicus quoque in paraphrasi horum primam partem Leonis interpretatur. Melius dixisset Canem principio Cancri oriri in finitore barbarico. Seculo Manilij oriebatur in v I I Cancri. Intelligo autem cum Firmico stellam σείριον nomine

mine in maxilla Canis, quæ est, quam proprie Caniculam Romani vocabant. Plinius dubitat, an ea, quæ Procyon dicitur, Canicula sit. Sed alia est. Et Columella distinguit recte τὸν προκύνα à Canicula. Nam Procyon est, quem Vitruuius minusculum canem vocat. Quis ignorat quantum intersit inter Caniculam & Antecanem? tota μόρφωσις dicitur Canis: σείριος autem in maxilla, aut ore Canis, dicitur Canicula. Itaque non immerito dubitat Plinius, an Antecanem vocare debeat Caniculam, cum constaret Canem alium esse ab Antecane.

v. 20. *Latratque Canicula, flammas Et rapit igne suo.*] Interpolata sunt hæc vel à Bonincontrio, vel à similibus homuncionibus. Legendum.

—— latratque Canicula flammans,
Et rabit igne suo, geminatque incendia Solis.

Et Latinitatis & poetices imperitum esse oportet, qui ita legendum esse non videat, malignum, qui neget. Qui igitur oriente Canicula nascuntur, erunt furiosi, violenti, iracundi, omniumque in odio & metu erunt: præfestinato loquentes, faciles moueri, rabidi, temulenti. Feris subsistent, & eas venabulo collocabunt.

v. 21. *Et rapit igne suo.*] *Et rabit*, vt iam monuimus. Idem error infra: *Lingua rapit*: pro, *Lingua rabit*. —— Canicula rabit, vt *insana Canicula* Satirico.

v. 23. *—fatumque supremum Sortitur.*—] Nam ardores Caniculares iram Deorum, siue θεομηνίαν, quasi quandam vim maiorem vocat Valerius Flaccus: eoque nomine ait illud astrum à Calabris propitiari. Ita enim libro primo:

—— sic quum stabulis & meßibus ingens
Ira Deum, & Calabri populator Sirius arui
Incubuit, coit agrestum manus inscia priscum
In nemus, & miseris dictat pia vota Sacerdos.

Sed & Aristæus Apollinis & Cyrenes filius aram ἰκμαίου Διὸς in insula Ceo statuit, & ipsi quoque Sirio astro, vt Apollonius ait libro II, hostias immolauit. Vnde factum, vt in Ceo insula per XL dies, quot scilicet astri illius incendia vigent, Etesiæ flare soleant. Sed Sirium à Ceis obseruari solitum ex Ciceronis primo de diuinatione alibi notamus. quæ est lex Aristæi. idem Apollonius:

—— Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς.

Scholiastes: ἐνομοθέτησε γὰρ (Aristæus) τοῖς Κείοις καθ' ἐνιαυτὸν μεθ' ὅπλων ἐπιτηρεῖν τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Κυνὸς, καὶ θύειν αὐτῷ. Nonnus Dionys. v.

ἀλλὰ διιπετέων ἀνέμων ζωαρκέσιν αὔραις
κοίμησεν ἰωήσαντι παρώπιδος ἀστέρα μαίρης.

Supple Aristæo. Nonnus paulo post:

καὶ πυρὶ συρίζοντα κατεύνασεν ἀστέρα μαίρης
καὶ Διὸς ἰκμαίοιο θυώδεα βωμὸν ἀνάψας
αἵματι ταυρείῳ γλυκερὴν ἐπεχεύατο λοιβὴν,
ποικίλα φορταλέης ἐπιδήμια δῶρα μελίσσης,
πλήσας ἁβρὰ κύπελλα μελικρήτῳ κυκεῶνι·
ζεὺς δὲ πατὴρ ἤκουσε, καὶ υἱέος εἵνεκα γεραίρων
πέμψεν ἀλεξικάκων ἀνέμων αὐτόπνοον αὔρην·
Σείριον αἰθαλόεντος ἀναστέλλων πυρετοῖο
εἰσέτι νῦν κήρυκες Ἀρισταίοιο θυηλῆς
γαῖαν ἀναψύχουσιν ἐτήσιαι ἐκ Διὸς αὖραι
ὁππότε ποικιλόβοτρυς ἀέξεται οἰνάδας ὀπώρη. Sed melius pag. 239.

Quæ plane interpretantur locum Ciceronis. Idem igitur apud Calabros fiebat, quod in Ceo insula.

v. 25. *Et viridis memori sanguis decedit.*] *Sanguis* succus. Proprie, quod Græcis poetis εἶαρ. Nicander in Theriacis:

——— ἢ ὀρχάδος εἶαρ ἐλαίης.

Scholion. εἶαρ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ αἷμα, τὸ λίπος. καὶ Καλλίμαχος ἐλαίας τὸ αἷμα τὸ ἔλαιον εἶπε:

Πολλάκι δ' ἐκ λύχνου πῖον ἔλειξεν ἔαρ.

Fere idem Callimachus, quod noster. Arborum succus ille vulgo dicitur sapa, & sane ita vocatur à Palladio. De intensionibus æstuum in diebus, qui dicuntur Caniculares, vide Gemini eruditissimam disputationem, qui æstuum illorum caussam non Caniculæ tribuit, sed aliis rationibus nititur.

v. 30. *ceu sint in flumine cuncta.*] *in lumine.*

v. 32. *Nascentem siquem pelagi constrinxerit.*] Gemblacensis *restrinxerit.* Est vestigium veræ lectionis *perstrinxerit.* *Pelagi vnda* orizon. *Perstrinxerit* Arateum verbum, ἐπιξύνειν τὸν ὁρίζοντα, de Cepheo:

——— ὁ μὲν ζώνῃ ποτὶ Κηφεὺς
γαῖαν ἐπιξύνει, τὰ μὲν ἐν κεφαλῇ μάλα πάντα
βάπτων ὠκεανοῖο, τὰ δ' οὐ θέμις.

Pag. 116. v. 1. *odiumque metumque.*] Notum: *oderint dum metuant.* Paraphrasis Firmici: *Furiosi, iracundi, terribiles, minaces, & quos omnes homines & oderint pariter & metuant.*

v. 3. *Ante os est animus.*] Legimus apud veterem poetam nescio quem: ——— ἡ μὲν γλῶσσα τοῦ νοῦ προτρέχει. quod est plane horum omnium interpretamentum. An dixit ante os esse animum, hoc est, ex garrulitate eius aperiri, qualis eius sit animus?

Ibid. *nec magnis condita caussis.*] *concita.* Caue capias condita pro latentibus, non magis quam micare pro splendere. Hoc enim est nescire Latine.

tine. Pueri ſciunt, quid ſit *corde micante* toties apud Poetas. Sed audi paraphraſten Firmicum nobiſcum facientem: *Hi etiam noua cauſſarum iurgia concitantes cor habent crebris agitationibus palpitans.* Sane nemo ſanus dixerit *cor micare* eſſe cor lucere, ſed quod Firmicus dixit *palpitare*.

v. 4. *& lingua rapit.*] Et hic quoque inepte pro *rabit*.

v. 5. *Morſibus in crebris.*] Non male olim legebamus: *Morſibus increpitis.* Nam non ſolum ita Poetæ loquuntur, quum dicunt *ῥαθαγεῖν τοῖς ὀδοῦσι*, ſed etiam omnino ita legit Firmicus paraphraſtes: *ita ſæpius impetu & furore commoti, aut dentes quatiant, aut attritos ſemper exacuant.* Sed poteſt ferri lectio Gemblacenſis: *Morſibus & crebris.*

v. 6. *Ardeſcit vitio vitium vireſque miniſtrat Bacchus.*] Firmici paraphraſis: *Sed ſi hunc locum Mars viderit, fortius hæc, quæ diximus, conualeſcunt.* Vt ponamus verum dicere, non tamen mentem auctoris ſui aſſequitur. Nam recte quidem vitium vitio ardeſcere interpretatur fortius vitium conualeſcere: ſed non aduertit naturam iracundam, ſi accedat temulentia, perinde eſſe, ac ſi oleum camino addatur: & ita accipiendum apud Manilium.

v. 9. *atque arma ferarum.*] κυριολογία. *Arma ferarum* dentes & vngues. vnde Exarmare leones.

v. 10. *Effunditque ſuas concesso in robore flammas.*] Effundit furores ſuos in quouis obuio hoſte: componit ſe parem cum quauis fera in ſiluis, quamcunque illi fors concesserit. Paraphraſis Firmici: *ita vt frequenter illis pericula & à feris & ab incendiis inferantur.* Et *flammas* pro incendio accipit non pro furore, & ab illis ei exitium imminere ſomniat contra mentem auctoris ſui, quem non aſſequitur. Nam Manilius ἀλληγορικῶς, paraphraſtes vero κατὰ τὸ σημαινόμενον, dignus caſtigatione.

v. 12. *Cernis vt ipſum etiam.*] Ab Arato:

ποσσὶ δ' Ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
ἐμμενὲς ἤματα πάντα διώκεται· αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς.
καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει.

Ibid. *ſurgit ſtellatus ab aſtris.*] Gemblac. *cælatus*. Cælatum dicit, quod toties Aratus βεβλημένον, & βεβολημένον. βέβληται. Quæ omnia cælandi notione accipienda contra Grammaticos. In Leonis parte triceſima oritur Crater. Hoc ſidere oriente qui naſcetur, irriguos campos, fluuios, & lacus amabit: vlmos vitibus adſitis maritabit: vites iugamentis, palis, ridicis eriget, aut arbuſtis diſponet. Vino etiam liberalius ſeſe inuitabit. annonæ vectigalia redimet. merces humidas tractabit. Crater ſæculo Manilij oriebatur hor. 0. 40', à XXIX Leonis, ad IX Virginis. Quare hic Manilio conſtat ratio.

v. 14. *quum tollitur ore Leonis.*] Lege *orbe*. Supra:

Vltima Lanigeri quum pars excluditur orbe.

v. 15. Cra-

v. 15. *Crater & auratis.*] τὸ & abundat.

v. 16. *Inde trahit quicunque genus.*] Totum locum ita comprehende:

Inde trahit quicunque genus moresque, sequetur
Irriguos ruris campos, amnesque lacusque,
Et te, Bacche, tuas nubentem iunget ad vlmos.

Ibid. *sequetur Irriguos ruris campos.*] Paraphrasis Firmici: *Irriguos amabit campos & fontes aut riuos seu fluuios ab alueo suo ad alia loca deducet.* Male concipit τὸ *sequetur.* Ipse putat dictum in deducendis riuis eum sequuturum quos ducet riuos. At nulla apud Manilium riuorum deductio.

v. 19. *Disponetque iugis imitatus.*] Lege *imitatas.* Dispositos vitium versus choreas vocat. Firmici Paraphrasis: *vel qui buxeas arbores tondens in belluas fingat.* Falso. Nam quid Crater ad buxeta, & opera ex buxo topiaria? Sed corrigit se mox: *Aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat.* Intelligit haud dubie vites compluuiatas: in quo mentem quidem Manilij non adipiscitur, sed tamen propius ab ea abest. Nam choreas Manilius dixit τὰς στίχας ἀμπέλων instar eorum, qui manibus consertis choreas ducunt, &, vt Terentius loquitur, restem ducunt.

v. 20. *Robore vel proprio fundentem in brachia ducit.*] Inepte. Gemblacensis: *findentem.* ne id quoque bene. sed tamen propius veritati. quin etiam vetustissima est menda. Agnoscitur enim à Firmico: cuius paraphrasis hæc: *& qui in fecundis arboribus fecundos inserat surculos.* Nam *infindere* est inserere apud Ciceronem in Bruto. Vide notas nostras in Computum Iudaicum libro VII de Emend. temp. Sed hæc nugatoria sunt. Notum enim, vetustiores libros habere *findere*, *relinquisti*, *instinguo*, pro *fidere*, *reliquisti*, *instigo.* Et hic quoque haud dubie *fidentem* scripsit Manilius, librarius *findentem*, non quidem habens in animo sententiam mutare, sed vtens vitio sæculi ita scribentis. Vites aut iunguntur, aut solutæ in suo sibi stipite singulari relinquuntur. Iunguntur multifariam: nam aut maritantur, aut iugantur, aut impluuiatæ flectuntur. Singulari stipite relinquuntur aut adminiculatæ, aut solitariæ. & quidem solitariæ, hoc est sine ridicis minus quidem vini, sed præstantius edunt, vt in multis locis Galliæ nostræ. Eæ igitur, quæ in singulari stipite sine adminiculo nituntur, manifesto fidunt robore suo, vtpote quibus ridicis opus non sit, neque adminiculis. Vel igitur, inquit, vites iugat, vel fidentes suo stipite in brachia ducit. Ista brachia habent nomina sua apud auctores rei rusticæ, & in Gallia nostra, aliis nominibus in Tectosagibus, & Aquitania, aliis in Celtis, aliis in Belgio. Vides quam vetustæ sint librorum mendæ, quæ etiam à veteribus auctoribus agnoscantur. Itaque qui dicunt non temere recedendum à veteribus codicibus, opponi illis potest, ne temere quoque illis fidendum. Habes hic exemplum illustre.

Ibid. *in brachia ducit.*] Brachia vitis scilicet. Cicero:

Quos tenet Ægao defixa in gurgite Chios,
Brachia cui viridi conuestit tegmine vitis.

id est, cui insulæ frondescit vitis in sua brachia. Nam in Chio tunc erat Orion. Deprauatissimus est locus ille in Ciceronis vulgatis, vt & in Arateis, quæ huc pertinent.

——— κείνῳ χάριν Οἰνοπίωνι.

Legendum enim:

Θήρης ἀρνύμενος Χείῳ χάριν Οἰνοπίωνι.

Sed Cicero legit θοίνης non θήρης:

Oenopionis auens epulas cœnare nitentes. Sed errat.

v. 21. *Teque sibi credit.*] Scribe audacter *Teque tibi credit.* Elegantissime: Nam fidentem proprio robore dixit eadem mente, qua nunc dicit ipsum sibi ipsi credi. Te tibi credit, non ridicis, aut palis, aut vlmis.

Ibid. *qui matre refectus.*] Bonincontrius interpolauit *qui matre relictum.* Gemblacensis, *resectum.* Plana sententia. Sarmentum è matrice resectum pangit in segete. quod in multis locis Campaniæ in Italia, & in agro opimo ad Tarnim Aquitaniæ meæ. Lege igitur.

——*quin matre resectum Adiungit calamis.*

Recentes enim surculi pacti adiunguntur calamis in nouelletis.

v. 24. *Pra regione colet.*] In agro Neapolitano in Italia, Bigerritano in Nouempopulania, maritabit arbores: in agro Vicentino & Vibiscorum iugabit. in Nitiobrigibus singulari stipite & fidentem suo robore educet.

Ibid. *Hauriet è miseris.*] Vbi *miscere* scriptum erat, Gemblacensis habet *miserere.* quod mendum in aliis quoque manuscriptis non raro occurrit. ita hic sine vllo dubio *emiscens* legendum pro *è miseris.* Emiscere ex cratere haurire. Miscere Falernum Martiali, haurire. Homerus κεράσσαι. ζωρότερον δὲ κέραιρε. & κέρασμα vinum. in idiotismo Græco κερσί. Scio principem & ornamentum harum literarum Adrianum Turnebum *mystris* legere. Sed cur Latini voce peregrina vtantur, relicta propria cochlear, siue ligula? Sane illud ioculare, ligulis aut cochlearibus in conuiuiis vinum haurire. Crater erat ingens vas vinarium, quod in media mensa supra machinulam incitegam destituebatur. Ex eo cyathis vinum emiscebant, id est hauriebant.

Ibid. *Hauriet emiscens.*] Vera coniectura. Firmicus agnoscit, Sed *emiscere* paulo sequius, quamquam non male, interpretatur: *quod hic vinum sine aquæ admixtione libenter bibet.* *Emiscere*, interpretatur contrarium τῷ *miscere.* At non est. Est enim è cratere in scyphum miscere. Miscere vinum, vt diximus, est haurire, in pocula defundere. Constat à Paraphraste Firmico correctionem nostram agnosci. Quod autem dicit,

——*nec parce vina recepta Hauriet emiscens.*

procul-

proculdubio est, quod Græci dicunt ζωρότερον κεράσαι. ex Homerico ζωρότερον δὲ κέραιε. Quod Martialis vertit *viuidius*, lib. VII.

Hic scyphus est, in quo misceri iussit amicis
Largius Æacides viuidiusque merum.

Vulgata lectio valde discrepat. Nos ex scriptis ita legimus, vbi exaratum est corrupte *inuidiusque*.

Ibid. *& frugibus ipse fouetur.*] Gemblacensis *fructibus*. Optime. Nam cui bono hie fruges? Lego igitur — *& fructibus ipse fruetur*. Ipse, inquit, ipsos fructus absumet, neque ex illis negotiabitur, aut compendium faciet. ebibet enim omnes.

v. 26. *Spem credit inania vota.*] Nihil potuit ineptius concipi. Gemblacensis perspicue: —— *in annua vota*, vt etiam nos olim. Supra:

Annua solliciti consumunt vota coloni.

v. 27. *Annonæ quoque vectigal.*] Annonæ quoque publicum redimet. Firmicus libro tertio: *Exactorem retiarum annonarum, vel fiscalium pecuniarum*. Ita reponimus ex veteri codice. Retiæ seu reticæ annonæ meminit Augustinus de Ciuitate libro XVIII cap. XVIII.

v. 28. *Præcipue quas humor alit.*] Hoc est, τὰ ἐξ ὕδατος ἐμπορεύσιμα. Firmicus alicubi aquaticas negotiationes, item aquarum opera vocat. Quia vero Crater non solum vini, sed & omnium liquorum capax est, ideo & aquam quoque capit. nisi ideo dixerit, quia quidam veterum non Craterem, sed vrnam, hoc est κάλπην vocarunt, vt Scholiastes Germanici. Cicero feminino genere Crateram. κάλπην etiam Fontem vocabant veteres, Plautus, & Varro. Cicero quoque κάλπην Aquarii ab eadem mente vocat Fontem. —— *gelido delapsum lumine Fontis*. id est τῆς κάλπης.

Ibid. *nec deserit vndam.*] *vnda*.

v. 29. *Tales craterum mores effinget amator.*] Gemblacensis:

Tales effinget craterum mortis amator.

Minima mutatione lego:

Tales effinget Crater vmoris amator.

vmoris pro *humoris* etiam libro secundo positum erat.

v. 30. *Iam subit Erigone.*] In decima quinta parte Virginis oritur Corona. Sub hac natus ἀβροδίαιτος erit, ac mollibus studiis deditus. hortos colet: corollas plectet. Seplasiarius, pigmentarius, turarius erit.

Ibid. *ter quinque feretur Partibus.*] In XV. parte Virginis ait oriri Coronam. At Firmicus quinta parte. Et sane corruptus est locus. Nam infra Spica oritur decima parte. Non ergo scripsit Manilius *quæ quum ter quinque*: sed *quæ quando quinque*, aut simile quid. Sed nugatur. Nam illius sæculo Corona oriebatur supra finitorem barbaricum à XXX Virginis, ad IX Libræ hora VIII fere. Sed mirum Coronæ austrinæ nullam fieri mentionem ab

Arato in Phænomenis, neque à Manilio libro primo. *κηρυκεῖον* Hipparchus, alii *οὐρανίσκον* vocant. An dicemus ante Hipparchum in asterismos non relatam? Non ita videtur. Hyginus enim, qui ex Eratosthene, & antiquioribus Astronomicon suum concinnauit, vocat eam Sagittarij Coronam, quam vt ludentis ab eo abiectam dicit: id est *ὡσεὶ κωμάζοντος*. Ego vero aio & Arato cognitam fuisse, quamuis eam in Phænomenis non retulerit. Nam vbi *περὶ συνανατελλόντων καὶ συγκαταδυνόντων* scribit, & ad Centaurum peruenit, ita subiicit:

> —— *τὰ δὲ νειόθι μᾶλλον*
> *οὐρανὸς ἀντιφέρει, στεφάνοιό τε δεύτερα κύκλα,*
> *ὕδρης τ' ἐσχατιὴν, φορέει δ' ἐπὶ κενταύροιο*
> *σώματά τε καὶ κεφαλὴν καὶ θηρίον, ὅ ῥά τ' ἐνὶ χειρὶ*
> *δεξιτερῇ κένταυρος ἔχει* ——

Manifesto ait *δεύτερα κύκλα στεφάνου* oriri cum extremitate Hydræ, & Centauro. Quis sanus hæc de Corona boreali intelligat, quæ illis orientibus tunc *μεσουρανεῖ*? Atqui & Theo & Festus Auienus ita sentiunt. quo quid est absurdius? Contra quid est verius, quam cum Hydræ extremitate, capite Centauri, & fera Centauri Coronam austrinam oriri sub Sagittario, qui cum capite Centauri simul oritur in illo climate? Ergo sine dubio *στεφάνου δεύτερα κύκλα* est *δεύτερος στέφανος*, vt ille alter Ariadnæ *πρῶτος στέφανος*. Itaque non mirum si Theon in illum locum nugatur. Atqui eius indicio nouimus Arato non ignotum fuisse illum asterismum. Versus sunt Arati:

> *Νειόθι τοξευτῆρος ὑπὸ προτέροισι πόδεσσι*
> *Δινωτοὶ κύκλῳ περιηγέες εἱλίσσονται.*

Vbi male *κύκλοι* vulgo editur. In illos versus ita scribit Theo: *εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ὁμοίως ἀφανέστεροι ἐν κύκλῳ περιγεγραμμένοι, οὓς τῶν νεωτέρων τινὲς οὐρανίσκον καλοῦσιν, οἱ δὲ νότιον στέφανον. ὑπὸ δὲ αὐτοὺς οἱ μετὰ Προμηθέα, οἱ δὲ Ἰξίονος τροχόν.* Appellationem *στεφάνου νοτίου* recentiorem ait. Nos contra videmus hic *δεύτερον στέφανον* ab Arato vocari. Ita cum delectu veteres interpretes legendi, neque semper illis assensio accommodanda. Nam perspicue Aratus *νότιον στέφανον, δεύτερον στέφανον* vocat, qui cum Sagittario & humeris Centauri oritur, Corona Ariadnes meridianum iam excedente. Quod si cum Theone & Festo Auieno de Corona Ariadnes interpretemur, ergo vna opera *τὸ μεσουρανεῖν* erit *ἀνατέλλειν*. Et dubitabimus? Certe postea Hyginum nobiscum facere animaduertimus. Is de ortu Scorpionis loquens ita scribit: *Exoritur autem corona, quæ ante centauri pedes iacere existimatur, & Hydra reliquum, quod caudam esse supra diximus.* Annon verbatim Aratum interpretatur? Lege reliqua. Prima stella, in media lucet quæ fulgida fronte, vt inquit Manilius, in Sphæra, oritur hodie cum XXVII parte Libræ.

v. 31. *Cara Ariadnea.*] Lege *Clara.* item: —— *hinc dona puellæ Nanque nitent.* —— v. 32.

v. 32. *illinc oriens est ipsa puella.*] Sequitur eos, qui dicunt non solum τὸ σέφανον, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἀριάδνην αὐτὴν κατηστερίσθαι. Propertius:

Te quoque enim non esse rudem testatur in astris
Lyncibus in cælum vecta Ariadna tuis.

Catullus ex Callimacho:

Aut Ariadneis aurea temporibus Fixa corona foret.

& ipse Manilius Coronam in cælo capiti Ariadnæ impositam canit in Sphæra. Iustinus Martyr in Apologetico. τί γὰρ λέγομεν τὴν Ἀριάδνην καὶ τοὺς ὁμοίως αὐτῇ λεγομένους κατηστερίσθαι; At contra Aratus ait Coronam in cælo positam à Baccho μνῆμα ἀποιχομένης Ἀριάδνης. item Seneca Hippolyto; Phædra ita Ariadnam absentem inuocat:

Te te, soror, quacunque siderei poli
In parte fulges, inuoco ad casum parem. Quid si non de Ariadna, sed de ipsa Erigone intelligas? Vtrum mauis, per me tibi licet.

Pag. 117. v. 3. *Ille colet.*] τὰ κηπουρικὰ ἐπιτηδεύσει. Ptolem.

v. 7. *Caruleum foliis.*] Lege:

Caruleum foliis viridi quin gramine collem Conseret. ——

Viridem & cæruleum confundunt Poetæ. Nam & Ouidius aerem viridem dixit pro cæruleo, & aquas virides pro eodem.

v. 8. *Conserit & veris.*] Potes & legere *vernis.*

v. 9. *Aut varios nectet flores.*] στεφανοπλόκος erit.

v. 10. *Effingetque sinu, similesque.*] Quid est *effingere sinu flores?* quid similes excoquere? Nugas egerit tam qui interpretationem exiget, quam qui dabit. Gemblacensis: *Effingetque suum similes.* Quod est verissimum. Effinget suum similes, suorum similes flores. suorum florum coronæ est idiotismus Manilianus: *ab ipso, ad ipsum.* hoc est à seipso, ad se ipsum. Sic hic suorum florum, ipsius coronæ florum. Effinget flores sertis, cuiusmodi flores habet Corona ipsa Ariadnæ. omnino effinget similes suorum coronæ florum, vt Maniliane loquar. Virgilius:

Nanque suam antiqua patria cinis ater habebat:

suam Didonis nutricem dixit, vt noster suorum coronæ florum. Sic Ouidius lib. xv: *Tu facies natusque suus.* ——

v. 11. *in mutua pressos Incoquet.* —] Simul omnium succos expressos excoquet. καὶ ἅπαντα ἅμα χυλίζοντα ἑψήσει; ad opus seplasiarium scilicet. Hæc clausula manifesto à superioribus tam sensu, quam argumento separata est. Seplasiarios intelligit. Ptolemæus vocat τοὺς περὶ ὀσμὰς καὶ μυρεψούς. Pigmentarios quoque intellige, hoc est μυροπώλας, φαρμακοπώλας, μυρεψὸς Glossæ. quanquam iisdem Glossis Pigmentarius quoque est χρωματοποιός. Aliter Odorarii dicuntur. Alias Glossæ: Odorarius, ἀρωματοπώλης.

v. 14. *Munditiæ cultusque.*] φιλοκαλίας, φιλόκοσμοι erunt Ptolem.

v. 15. *Et lenocinium vitæ.*] Paraphrasis Firmici: *corpusque suum lenocinio plchritudinis excolens.* Non prorsus hoc voluit, sed plus. Nam lenocinium vitæ plus est, quam lenocinium corporis. Intelliguntur enim ἀβροδίαιτοι, ἡδυπαθεῖς, quos non semper sequitur esse mœchos, aut adulteros.

Ibid. *præsensque voluptas. Virginis hoc anni poscunt.*] Paraphrastes: *& qui stupra & adulteria latenter exerceat, ad virginum pulchrarum, puerorumque concubitus prona libidinis animositate festinans, & currens.* Stupor hominis Nam τὸ *Virginis hoc anni* est epilogus, vt & cæco apparet. Itaque plane hic delirauit. Neque tam futilia confutabo.

v. 16. *Floresque corona.*] Potuit etiam ad mythologiam alludi. Nam Timachides poeta scripsit coronam Ariadnæ ex quodam flore plexam fuisse, qui dicebatur ἄνθος θήσειον.

> θήσειον δ' ἁπαλὸν μήλῳ ἐναλίγκιον ἄνθος
> ἀλλοφόνης ἱερὸν Θησεὺς, ὃ ῥα μάλιστα
> φίλατο. ———— ἀπὸ τούτου, inquit Athenæus, ἄνθος φησὶ καὶ τὸν τῆς

Ἀριάδνης καλούμενον στέφανον πεπλέχθαι. Sed & in Ariadnæ στεφάνῳ esse herbam nomine φαλάγγιον Crinagoras poeta dixit in epigrammate apud Ptolemæum τοῦ Ἡφαιστίωνος, vt ex Photii Bibliotheca constat.

v. 17. *At quum per decimam.*] oriebatur Spica cum XXVI parte Virginis, quam cum decima parte Virginis oriri vult in finitore barbarico. Spica igitur oriente qui nascentur, erunt attentiores ad agricolationem, & ad condita frugum. Pistrinorum mancupes erunt, pistores dulciarij. Erunt etiam publicorum horreorum curatores.

v. 18. *Spica feret præ se.*] Locus contaminatissimus. Gembl.

> *Spica, feret præsens valentis corpus aristas.*

Lege confidenter:

> *At quum per decimam consurgens horrida partem*
> *Spica, feret præ se squalentis corpus aristas.*

Corpus, appositiue *squallentis* siue *squallentes* aristas. Rectissima lectio. Magis placeret *squallentis corpus aristæ.* Quare aristæ dicantur squallidæ, non magis ratio exigi debet, quam quare dicantur horridæ. Nonnus Διονυσιακῶν ΙΑ.

> καὶ στάχυων ἀκροκόμοισι σπινθήεντα κορύμβοις.

Alioqui squallere est contaminari, & squallor contaminatio. Firmicus in partium Scorpii Myriogenesi: *turpes faciet homines, meretricio squallore sæpe pollutos.* Tertullianus Exhortatione ad castitatem cap. x: *ingredi in disciplina Domini non secundum carnis esquallentia concupiscentiam.* Nulla fere mutatione legendum, *& squallentia concupiscentiam.* Vertit enim ad verbum, vt alias solet, locum ex secundo capite posterioris Epistolæ Petri, ἐν ἐπιθυμίᾳ μιασμοῦ πορευομένους. Squallentia igitur Tertulliano, & Squallor Firmico est μιασμός. Locus ille ex epistola Petri nondum notatus est in locis scripturæ à Tertulliano citatis.

Ibid.

Ibid. *Spica.*] Arabibus dicitur العزل Elgazil, hoc est ἀτρακτυλὶς, fusus, ἤλεον.

v. 20. *Seminaque in fœnus sulcatis reddere terris.*] Melius Gemblacensis: *sulcatis credere terris.* Supra:

Tum Cererem plena reddentem credita messe.

v. 21. *Vsuramque sequi maiori sorte.*] Melius Gemblacensis: *maiorem sorte.* Et nos quoque ita olim edidimus. Imperite, vt alias, lectionem innouauit Bonincontrius: *Versuramque sequi* ——— Nam quæ versura hic intelligenda est, quum loquatur de terræ fide, quæ maiore fœnore fruges reddit? Est enim metaphora. Neque Danistæ hic magis locum habent, quam agricolatio in foro Romano. Sine metaphora aut allegoria extulit paraphrastes Firmicus: *qui nouis seminibus per annos singulos nouitatem etiam frugibus pariat.*

v. 23. *Quod solum docuit.*] *decuit.*

Ibid. *nosse metallum.*] ἐλλειπισμὸς, metallum pro conditis. Tertulliano de carne Christi, cap. IX: *& ipsos medullarum in abdito thesauros, vt metalla carnis.* Condita sunt ἀποτεθησαυρισμένα, ἀποτεταμιευμένα. In Hadriani vita: *Laborabat præterea, vt condita militaria inspiceret*: id est annonam militarem in horreis. Sed de Conditis mentio est etiam in Cod. Theodos.

v. 25. *Diues erat.*] ἦν ἄν. Conditionale enim est.

v. 26. *tardauerat artes.*] Sententia postulat *tardauerit.* Ita etiam Gemblacensis.

v. 28. *Subdere facturos sulcis.*] Lege:

Subdere fracturis sulcis frumenta. ——— Calpurnius:

Vilia quum subigit manualibus ordea sulcis.

sulcos pro molis nusquam alibi legi. vnde ἔργον μυλήφατον Apollonio, & aliis poetis.

v. 31. *in multas variasque figuras.*] Lege: — *variare figuras.* Intelligit pistorium, aut dulciarium opus. Martialis interpretis vicem esto:

Mille tibi dulces operum manus ista figuras
Exstruit. ———

v. 33. *instructus similis.*] Lege:

Et quia dispositis aptatur spica per artem
Frugibus, instructu simili componitur ordo.

Cicero in Catone:

Fundit frugem spici ordine structam.

Quemadmodum in spica grana suis cellis & folliculis inclusa ac disposita sunt, ita etiam qui sub hoc sidere nascuntur, disponent fruges per horrea & cellas. Intelligit vero publica horrea, cuiusmodi horrea Sulpitia, & quæ

præterea

præterea in singulis regionibus Vrbis ponit Sex. Aur. Victor: quibus etiam curatores præficiebantur, quorum crebra mentio in veteribus monimentis. Fruges vero accipit pro grano ipso frumenti. Vnde prouerbiale dictum, Frugem non faciet. Nam proprie dicitur de culmo, qui granum non cæpit suo tempore. In Gemblacensi erat: *exstructos similis componitur ordo.* forcasse *extructis* legendum. Nihil interest ad sententiam. Firmicus recte concepit hæc: *qui ad vitæ subsidium multas fruges in horreis condat.*

v. 4. *Sculpentem faciet.*] Quid bractearij & pictores ad horrea & fruges? Quo pertineant, infra dicetur. Nam, vt toties dixi, à Bonincontrio Criticen non exigimus, cui nihil horum mendorum oboluit. Quot sunt hodie, qui harum literarum famelici sint, & tamen in illis nihil vident?

Pag. 118. v. 2. *Sed parte octaua.*] Parte octaua Libræ ait Sagittam oriri. Quod falsum est. Sæculo Manilij Sagitta oriebatur à III Sagittarii, ad VII eiusdem, hor. 0.15′, in finitore barbarico. Non igitur oritur in octaua Libræ, neque in vltima facie Capricorni, quod nugatur Bonincontrius, rem mihi plane nouam, & obscuram, & quam puderet astronomum etiam cogitasse. Igitur oriente Sagitta nati erunt iaculatores periti, & sagittarii. thunnos etiam, & alios maiores pisces fuscina traiicient. Philoctetæ & Teucri genitura.

v. 4. *glebas & mittere virgis.*] *Virgis*, sagittis, quibus glebas plumbeas mittebant, quæ iactæ in aere ignem concipiebant, vt præter poetas, meminit etiam Aristoteles in libris de cælo. μολυβδίδες Græcis dicuntur. Statius x:

——*Et arsuras cœli per inania glandes.* Ergo virgas vocat, quæ Aristoteli dicuntur βέλη, quibus annexæ μολυβδίδες iactu per aerem liquefiebant. οἷον καὶ ἐπὶ τῶν φερομένων βελῶν. ταῦτα γὰρ αὐτὰ ἐκπυροῦται οὕτως, ὥστε τήκεσθαι τὰς μολυβδίδας.

v. 5. *Pendentemque suo.*] Silius lib. II.

Ille vagam cælo demisit sæpe columbam.

Ibid. *deprendere nube.*] Silius XVI.

——*volucresque vagas deprendere nube Assuetus iaculis.*

v. 7. *Quod totum dederim.*] Non dubium legendum:
Quod potius dederim. Extant vestigia in Gemblacensi: *quod totius dederim.*

v. 9. *arcus & tela fugauit.*] Repone ex Gemblac. *arcu teloque fugauit.* Non multum aberamus olim à lectione. nam à sententia non absfuimus.

—— *arcu telisque fugauit.*

v. 10. *mittebatque suos ignes.*] Ita intelligeretur de Philoctete, quod est Hectoris. Sane vetus poeta dixisset: *Mittebat qui suos ignes*, vt Ennius & Lucretius.

Lucretius. Sed Manilius nunquam hoc dixerit. Minimum receditur à lectione, si ita legeris: *Mittebat qui vos, ignes, in mille carinas.* quod valde placet.

v. 11. *Hic autem pharetram.*] Gemblac. *Hic ortam pharetram.* Legendum proculdubio: *Hinc ortam pharetram, Troia bellumque gerebat. Hinc*, ex hoc sidere, quod genus loquendi in his Apotelesmatis frequentissimum. Infra:

Hinc venient vocis dotes. ——

v. 12. *Maior & armatis hostis subsederat.*] Eleganter traduxit à gladiatoribus, aut à bestiariis, qui victis sufficiebantur. Græci hos ἐφέδρους, Latini subdititios vocant, Martialis etiam supposititios. Vnde verbum ἐφεδρεύειν, quod hic est subsidere. Proprie autem ἐφέδρους Latini in ludo gladiatorio secutores vocant. Nam, nisi fallor, non bene exponunt Grammatici. Admodum venuste transtulit Apuleius Milesia quarta: *Non diu cruciatus vitam euasit, quem, prioris exemplo, sepulturæ traditum bonum secutorem Lamacho dedimus.* Secutorem dicit τὸν ἔφεδρον. Veteres Glossæ τὸν ἔφεδρον etiam tertiarium vertunt: quod nimirum altero interfecto tertius sufficeretur. Secutor igitur, supposititius, idem. Apostolus priore ad Corinthios, cap. IIII: δοκῶ γὰρ, ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀνθρώποις. Non dicit τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους. neque enim linguæ Græcæ Canon id patitur: sed ἀπέδειξεν ἐσχάτους ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους. nos, qui apostoli sumus, tanquam supposititios quosdam bestiarios posuit. ἔσχατος enim hic ἔφεδρος. & locus est elegans. Et profecto Arabs paraphrastes melius mentem Apostoli assecutus est, quam Syrus. Nam non aliter Arabs ille interpretatur, quam nos. Tertullianus cum ἐπιθανατίους interpretatur bestiarios, eo ostendit se mentem Apostoli assecutum esse. *Et, puto, nos Deus apostolos nouißimos elegit, velut bestiarios, quoniam spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis, & hominibus.* Lib. de Pudicitia, cap. XIIII.

v. 13. *Quin etiam ille pater.*] Intelligitur Alcon Phaleri vnius ex Argonautis pater. Val. Flacc. lib. I.

Insequeris, casusque tuos expressa, Phalere,
Arma geris. vacua nam lapsus ab arbore paruum
Te quater ardenti tergo circumuenit anguis.
Stat procul intendens dubium pater anxius arcum.

Sed & Sidonius Apollinaris eandem historiam his versibus descripsit, qui cum Manilianis certant.

—— *non sic librauit in hostem*
Spicula, qui nato serpentis corpore cincto
Plus timuit, dum succurrit: dum iactibus iisdem
Interitum vitamque dares, stabilemque teneret
Corde tremente manum, totamque exiret in artem

Spe propiore metus, dans inter membra duorum
Vnius mortem. —— Luculenti versus. Et in eodem Panegyrico —— *Alconem spicula nosse.* De hoc Alcone vide Seruium Ecloga v. Antholog. vi. τὰ *Infelix* legendum διὰ μέσου καὶ σχετλιαστικῶς: vt apud Petronium:

Infelix, modo crinibus nitebas.

v. 19. *Tunc iterum natum.*] Nam verbo παλιγγενεσίας ad eam rem vtebantur veteres.

v. 20. *At quum secretis improuidus.*] Ait Hœdum oriri, & non ponit in quota parte Libræ. Firmicus ponit in xv. Mirum quod scribit Bonincontrius de Manilio loquens: *quum hunc dicat oriri in* xv *parte Libræ.* Vbi hoc dicit Manilius Bonincontri? Tam verum hoc, quam quod scribis de hoc Hœdo. Nam quis est iste Hœdus? vbi eius grex, cuius meminit Manilius? Hœdos tantum & Capram nouimus, illos in sinistra, hanc in humero sinistro Heniochi. Quæ autem Capra hunc nobis pepererit, non magis scimus, quam quis sit hœdus iste. Igitur isto Hœdo, in quacunque cæli parte balantem audiuit Manilius, oriente, solertes nascuntur atque indefatigatæ diligentiæ. magistratibus apparebunt. sectores, cognitores erunt. lasciuos etiam, ac temulentos producet. Pantomimi quoque nascentur.

v. 21. *fratrum vestigia quærit.*] Nulli alij sunt, nisi qui ab Heniocho sustinentur. Tam procul ergo iste erro ab illis deuius pascitur, quod Græci vocant ἀτιμαγελεῖν. Non satis possum mirari quid Manilium de hoc hœdo adegerit pronunciare, qui non est in rerum natura.

v. 23. *agitataque pectora fundit Et fingit.*] Hæc deprauata egregie restituit Gemblacensis:

—— *agitataque pectora in vsus*
Effingit variis nec deficientia curis,
Nec contenta domo. ——

v. 25. *Nec tentata domo.*] *Nec contenta domo.* — Gemblacen.

v. 27. *Non vllos curant digitos.*] Egregius antiquitatis locus fœdis maculis scripturæ obsoleuit. Scripsit Manilius:

Non vllo careat digito, quaque iuerit hasta,
Defuerit ve bonis sector. ——

Sectores aut mancupes manu sublata significabant se auctores emptionis esse, vt ait Festus. Inde in Verrinis digitum tollere in auctionibus: item apud Martialem:

Nam mea iam digitum sustulit hospitibus.

Hoc est, Mea suppellex in auctione mancupes inuenit, vt amplius hospitibus seruire non possit. Quandiu, inquit, qui sub hoc signo nascetur, viuet, nunquam deerit, qui in sectionibus tollat digitum. Hastam autem in auctionibus poni solitam, puta quum bona damnati venderentur, vulgo palam est. Qua-

est. Quaque pro quacunque, & quandoque pro quandocunque veteribus dictum notant & docti ætatis nostræ viri.

v. 28. *Defueritve bonis sector.*] Nunquam illo viuente deerit sector bonis damnatorum. *Sector*, βιώνης. ὁ ἀπόδαμος, ὁ ἀγοράζων ὠνίαν. Glossæ.

Ibid. *pœnamque lucretur.*] Nunquam peculatum quisquam impune fecerit, aut repetendarum reus pœnam euaserit. Talis ac tantus quadruplator ei nascetur sub hoc sidere.

v. 30. *Cognitor est verbis.*] Lege: *Cognitor est vrbis.* Cognitor & sector pene idem. Est autem is, qui sectionibus præest, cuius munus cognitura dicitur. Suetonius in Vitellio: *Filius sectionibus & cognituris vberius compendium nactus.* Ouidius:

Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ,
Quas aliquis duro cognitor ore legat.

Glossæ: *Cognitor*, ἔκδικος. Est ergo proprie, qui compendij sui caussa nullum non manubiarum genus experitur. Apud Asconium cognitor est, qui præsentis caussam defendit: apud Prudentium judex quæstionis, in Romano: — *hic tum cognitor pronunciat, Claudatur infans carcere.* — Minus hæc intelligit paraphrastes Firmicus, qui publicorum officia vectigalium tractaturos scribit.

v. 31. *ponetque forum.*] *ponitque forum.* Gemblac. Quadruplaturis, cognituris, sectionibus voluptates etiam interiiciet: neque semper publicis illis muneribus distringetur. Nam fori appellatione quadruplaturam, secturam, & cognituram intelligit. Itaque τὸ *ponitque forum*, est abiicit curam fori, cognituræ, sectionis, quadruplaturæ, &c. Hinc colligitur recte à nobis correctum, *cognitor est vrbis.* Est enim publica persona. ideo in foro venali, & hasta eius cura.

Ibid. *madetque Lyæo.*] Interpolatum, vt & illud apud Bonincontrium.

Ibid. *manderque Lyæo.*] Gemblacensis:

——*suadetque Lyæo.* Profecto Manilius scripsit:

———*se datque Lyæo.* Adstipulatur paraphrastes Firmicus: *vinoque & epulis deditus.*

v. 32. *Mobilis in saltus.*] Pantomimus.

v. 33. — *testudinis enatat vndis.*] Testudinem eandem cum Lyra facit. Sed Poetæ Lyram & Citharam non raro confundunt: vt Statius primo Achilleidos. item libro x Thebaidos citharam, lyram, testudinem pro eodem organo vsurpauit. Apollonius libro primo κίθαριν & φόρμιγγα; & libro secundo λύρην Orpheo attribuit. Diuersas tamen esse lyram & citharam argumento fuerit, quod Pausanias, & alij Græci Mercurium lyræ, Apollinem citharæ inuentorem faciunt. Vtrunque esse cognatum instrumentum, patet ex illo abusu & confusione. Sunt enim ambo ἐγχορδα, χειροτεχνητά, καὶ ἐντατὰ ὄργανα.

ὄργανα. hoc est, intenduntur neruiis, siue fidibus. Sed paucis nota sunt vtriusque discrimina: quin ne de lyra quidem hac, qua de agimus nunc, satis constat vulgo. Multum enim differt ab ea, quæ Arioni, & Herculi μουσαγέτῃ in marmoribus & gemmis, & numismatis attribuitur. Hæc enim, quæ relata est in asterismos, immane quantum ab illa Arionis discrepat: quæ quum sit Mercurij inuentum, cuiusmodi fuerit, videamus. Vnde autem melius hauriri possit, quam ex ipso hymno in Mercurium?

πῆξεν δ' ἐν μέτροισι ταμὼν δόνακας καλάμοιο
πειρήνας δὴ νῶτα διὰ ῥινοῖο χελώνης.
ἀμφὶ δὲ δέρμα τάνυσσε βοὸς πραπίδεσσιν ἑῇσι,
καὶ πήχεις ἐνέθηκ' ἐπὶ δὲ ζυγὸν ἄραρεν ἀμφοῖν,
ἑπτὰ δὲ συμφώνους οἴων ἐτανύσατο χορδάς.

Hæc ita interpretatur Lucianus: χελώνην πού νεκρὰν εὑρὼν, ὄργανον ἀπ' αὐτῆς συνεπήξατο. πήχεις γὰρ ἐναρμόσας καὶ ζυγώσας, ἔπειτα καλάμους ἐμπήξας, καὶ μαγάδιον ὑποθεὶς, καὶ ἐντεινάμενος ἑπτὰ χορδὰς, μελῳδεῖ πάνυ γλαφυρόν. omisit τὸ χαριέστατον. Dicendum enim erat, ἔπειτα καλάμους ἐμπήξας, καὶ ἔτι δέρμα βόειον προσαρμόσας καὶ μαγάδιον ὑποθείς. Nam testudinis munimentum, quod Græcis ὄστρακον, & in hymno νῶτον dicitur, carne egesta, remansit cauum instar clipei. Mercurius igitur sectos calamos per oras testæ supinæ traiecit, quibus terginum bubulum tanquam operculum adglutinauit, ita vt calami ipsi fulcrorum καὶ ὀχήματος vicem essent corio. Deinde brachiola duo in summo testæ panxit ea parte, vbi erant anteriores pedes bestiæ: quæ quidem brachia siue manubria transtillo transuerso cacuminibus coniunxit. Manubria πήχεις vocat Homerus, vt vidimus, Ptolemæus κέρατα, quod essent vara, aut camura instar cornuum. Transtillum autem transuersum Latine iugum dicitur, Græce ζύγωμα, vt Ptolemæo, ζυγὸς Homero, in versibus, quos adduximus. Paulo supra fundum testæ à parte prona, clauum, aut epitonium instar vmbilici panxit, è quo omnes chordæ vinciebantur. quod epitonium χορδότονον Polluci & Iamblico dicitur; fundus vero, siue ima pars testæ, βατήρ. Igitur chordæ omnes in vno vmbilico reuinctæ per βατῆρα in partem supinam traductæ in ipso iugo desinebant, in quo suis summitatibus intensæ erant. Subiectum præterea est illi supra βατῆρα in imo partis supinæ lignum, aut calamus, quo Chordæ veherentur. Alioqui Chordæ sonum nullum ederent. μαγάδιον vocat Lucianus, nostri fidicines *Cheualet*, id est equuleum, quod eo chordæ vectentur. Corneum erat, cum primum fuisset ex arundine, hoc est semitubulo arundinis. Vnde Aristophanes vocauit δόνακα ὑπολύριον, ὡς πάλαι ἀντὶ κέρατος ὑποτιθέμενον τῆς λύρας. Ita legendum in Polluce, non autem κεράτων, vt vulgo excuditur absurdissime: quum κέρατα sint οἱ πήχεις, & manubria, siue brachia Lyræ. Eustathius etiam id manifesto confirmat. Αἴλιος, inquit, Διονύσιος εἰπὼν, ὡς δόναξ καὶ τὸ λύριον, ἐπάγει. τὸ γὰρ παλαιὸν ἀντὶ τοῦ κέρατος

ἐστὶν ὑποτίθεντο κάλαμον. Idem apud Etymologicum, modo pro θύραις legas λύραις in voce Δόναξ. quæ menda virum probissimum & doctissimum aliud agentem in errorem perpulit. E calamo igitur primum τὸ μαγάδιον siue (vt Ælius) τὸ λύριον fiebat, deinde ex cornu factum. Ligneum asserculum quadratum vocat Hesychius. μαγὰς, σανὶς τετράγωνος, ὑπόκυφος δεχομένη τῆς κιθάρας τὰς νευράς. Absque illo magadio manifesto muta erat Lyra. Vnde Sophocles in illum, qui statim obmutuerat: ὑφῃρέθη, inquit, σοῦ κάλαμος, ὥσπερεὶ λύρας. Apparet enim, non, vt nunc, parti supinæ agglutinatum fuisse, sed ipsis fidibus pro tempore & vsu subiici, & propterea non raro excidere solitum; ideo quod, non glutine, sed in tensione ipsa fidium retineretur. Hæc est forma veteris Lyræ, quam poetæ à Mercurio inuentam produnt: quæ plane illud scarabæorum genus referebat, quos Galli Ceruos volantes dicunt, Nigidius Lucanos vocabat, si quidem cornuum cacumina fingamus iugo coniuncta esse. Nam corpus ipsius insecti referet ὄστρακον, vel testudinem, cornua ipsos πήχεις, quæ & κέρατα quoque Ptolemæo dicuntur. Eodem modo referet caput bubulum, si frontem pro supina parte testudinis imagineris, nares pro fundo. Sed audiamus Hyginum: *Habet autem* (Lyra) *in ipsis testudinis lateribus singulas stellas: in summis cacuminibus eorum, quæ in testudine vt brachia sunt collocata, singulas: in mediis iisdem, quos humeros Eratosthenes fingit, singulas: in scapulis ipsius testudinis vnam: in ima lyra, quæ vt basis totius videtur, vnam.* Non obscure brachia vocat, quos Homerus πήχεις. Humeros autem inepte vertit ex Eratosthene. Nam omnes Græci vocant ἀγκῶνας, non ὤμους. Sunt enim flexuræ ipsorum κεράτων, aut πήχεων. Polluci inter μέρη τῶν ὀργάνων ponuntur, πήχεις, ἀγκῶνες, κέρατα. Sed πήχεις, & κέρατα sunt idem. ἀγκῶνες pars. Scapulas vocat Hyginus, vbi impacta sunt brachia, siue πήχεις. Ptolemæo ἔκφυσις κεράτων. Nam viuente bestia quasi ὦμοι ipsius erant, nimirum in anterioribus bestiæ pedibus, quos ea de re agens Nicander in Alexipharmacis πέζας vocat, id est pedes.

ἄλλοτε δ' ὀρείης κυτισηνόμου, ἥν τ' ἀχάρητα
αὐδήεσσαν ἔθηκεν, ἀναύδητόν περ ἐοῦσαν
Ἑρμείης. σαρκὸς γὰρ ἀπουνόσφισσε χέλειον
αἰόλον. ἀγκῶνας δὲ δύω παρετείνατο πέζαις.

Scholion: πέζαις, τοῖς ὤμοις, φησὶ, τῆς ὀρείης αὐτῆς δύο παρέθηκε πήχυματα ἃ φησιν ἀγκῶνας. Sane πέζαι sunt pedes anteriores. Ideoque in omnibus quadrupedibus ὦμοι. Imam lyram recte basim interpretatur. Nam τὸν βατῆρα intelligit. Scholiastes Germanici: *Habet autem stellas in vtriusque pectinibus singulas: in cacumine chordarum singulas: in vtriusque humeris singulas: in fundo vnam: in modulo* (*modiolo*) *vnam: in tympano claram, atque candidam vnam. Sunt omnes nouem.* Quamuis per omnia non illi conuenit cum asterismis, tamen propius abest à vero. Pectines vocat, quæ Hyginus brachia, Homerus

πήχεις, Ptolemæus κέρατα: quanquam alioquin Pecten est Plectrum. Cacumen chordarum intelligit τὸ ζύγωμα, vnde scilicet chordæ suis cacuminibus tenduntur. Humeri sunt, quæ scapulæ Hygino, πίζαι Nicandro, ὦμοι Scholiastæ ipsius. Fundus βατὴρ, vel, vt Hyginus, βάσις. Modiolum pro modulo legimus. est χορδότονον in parte prona instar vmbilici, aut claui capitati. Hoc enim Græcis est χοινικὶς, id est modiolus. Tympanum est plane ὄστρακον ipsum, siue testudo. Nam omne cauum ab vna parte, ab altera rotundum, tympanum dicitur. Itaque margarita ad illud instar vocantur tympana, teste Plinio, & post illum, Isidoro. Sed Hyginus plane ipsam bestiam cum rostro & pedibus describere videtur, non autem exenteratam, qualem canit Homerus. Et sane è veteribus etiam Græcis bestiam integram in globis pingi solitam testis appellatio Arabica Vultur cadens. Testudo enim marina, quæ Aristoteli ἐμὺς dicitur, adeo capite vulturis rostrum, pedibus autem alas pansas refert, vt eo nomine ab Hollandis *Zeearent* vocitetur, id est Aquila marina. Quisquis eam vidit, ignoscet Arabibus ita vocitantibus. Quin etiam Nicander marinam testudinem alis non pedibus mare percurrere ait in Alexipharmacis.

ἀμμίγδην ἁλίοιο καθεψηθέντα χελώνης
γυίοις, ἢ ταχινοῖσι διαπλώει πτερύγεσσι.

Sed nostri Mechanici sphærarum solidarum artifices adeo inscitia vetustatis labuntur, vt pro vulture cadente non testudinem, sed portentum ex capite vulturino & alio compositum, quod ne ipsi quidem quid sit dixerint, proscribant. At quanti refert veterem figuram lyræ apponere? Quomodo enim κέρατα, ὄστρακον, ἔκφυσιν κεράτων, ex Ptolemæo expriment? Dicant mihi, vbi in Almagesto Latino inuenient alas vulturis, aut rostrum, aut id genus deliramenta? Ibi tantum legent pro ostraco pupillam. Nimirum ὄστρακον Arabice est صلف sed, nisi fallor, interpres legit حلق pupillam. quod in charactere Africano obscura sit distinctio illarum duarum literarũ. Præterea inueniet lancem libræ, quod Græce ζύγωμα, quũ ζύγωμα non sit lanx libræ, sed librile, vt apud Festum. Apage igitur vultures cadentes, & ad verã lyram Mercurij asterismus recudatur: cuius duorũ extremorum in longum alterum est τὸ ζύγωμα, vbi fuit caput bestiæ, alterum ὁ βατήρ, vbi antea cauda. & quidem τὸ ζύγωμα debet spectare eclipticam, βατὴρ autem polum, vt sit instar cadentis: & propterea rectissime vocarint Arabes vulturem cadentem. τὸ ζύγωμα enim minorem habet latitudinem, quam reliquum testudinis. Est igitur propius Eclipticam. Omnia hæc tam veterem figuram restituunt, quam recentiorum commentum de figura semiuulturis confutant. Sed nescio an cacoethes à mechanicis extorsero: quum illi vsu potius, quam ratione agi soleant. Nostrum sane erat tam ineptam consuetudinem castigare.

castigare. Porro πρανὲς siue pronum vocamus eam partem, qua tergum est, vt contra τὸ ὕπτιον supinam partem, qua pectus, vt Aristoteles in libris de historia animalium. Lyra igitur pingenda in sphæra solida prona parte in nos conuersa, quemadmodum reliquas omnes μορφώσεις tergis in nos conuersis pingi debere Theo docuit: quanquam Hipparchus negat, nisi, inquit, si quid fuerit κατάγραφον. hoc est, si quid in prona parte pingendum sit: quemadmodum omnes stellæ in Lyra sunt in prona parte. Hæc Lyra asterismorum longe diuersa est ab ea, quæ in veteribus monimentis sculpta visitur, quam vocabimus Lyram posteriorem. Lyram vero asterismorum siue cælestem vocemus Lyram Mercurij. A Lyra igitur Mercurij profecta est chelys, siue cithara, quam etiam φόρμιγγα vocant: quæ nihil aliud est, quam Lyra Mercurij reformata. Nam testudinem quidem habet, vt illa Mercurij, sed pro cornibus singulare manubrium erectum: in cuius cacumine paxilli traiecti sunt, ad fides tendendas, vel remittendas. Aristophanes Σφηξὶ κόλλοπας vocat, item Homerus ὀδύας. φ. Doctiores Critici πασσαλίσκους interpretantur, imperitiores δέρματα. Sed viderint quomodo coriis neruiæ intendi possint. Hispani à Mauris hoc instrumentum vocant *Laud*. Hoc enim est العود cum puncto Wazli, quo Eliph in articulo non pronũtiatur. Itali *Lieuto*. Vnde Alciatus putauit quasi ἀλιάδιον dictũ, quod scapham piscatoriam ipsi referre visum sit. Multis modis doctissimi viri sententia non confutari tantum, sed explodi posset, si tanti esset nugari. Chelyn igitur, siue citharam habes in Xenodochio Lateranensi Romæ, vbi lectus discubitorius visitur, mensa apposita cum ministerio, & mulier sinistra manubrium citharæ tenens, dextra fila temperans: quod est plane *Laut* vel cithara nostra, adeo res vetusta, vt Homerus eius meminerit. Quemadmodum vero ex integra Mercurij Lyra nata est chelys, ita ex parte eius prodiit Lyra posterior, cum quali Arion, Apollo, & Hercules visuntur hodie in veteribus monimentis. Ea enim Lyra nihil aliud est, quam Lyra Mercurij dempta testudine: & præterea pro modiolo, in quo omnes erant reuinctæ chordæ, in lyra posteriori eæ singulæ suis cacuminibus seorsim hærent in fundo. Ea non πήχεις proprie, sed κέρατα καὶ ἀγκωνίσκους vicem manubriorum habent. ἀγκῶνες sunt forma literæ, S, vt habes apud Vitruuium lib. IV, cap. VI: ne forte pro normali angulo accipias, vt alibi non semel apud eundem. Constat enim Lyra posterior ex duobus anconibus velut duabus Ꙅ S obuersis: vt possis vere dicere tres literas Lyram posteriorem constituisse, duplicem nempe S opposito situ, & vnam I præterea transuersam, quæ iugum facit. Porro Lyram aliquando plectro pulsabant, aliquando digitis tantum fila temperabant. Vtrunque habes in vno versiculo apud Lucanum in Panegyrico ad Pisonem:

Siue

Siue chelin digitis, & eburno pectine pulsas.

Nam & Romæ Hercules marmoreus est dextra plectrum, sinistra Lyram terens. Arionem etiam vidimus in quibusdam gemmis incisum plectro Lyram pulsantem, in aliis vtraque manu chordas percurrentem, quod in Harpa nostra fieri solet. Lyram tamen ab Harpa distinguit Venantius Fortunatus. *Romanusque Lyra plaudat tibi, Barbarus harpa.* Primus omnium Epigonus posito plectro digitis modulatus est, quod vocatur ἐπικρέκειν. Pollux ἐπικρούειν dixit. Ἐπίγονος, inquit, ἦν φύσει μὲν Ἀμβρακιώτης, τιμῇ δὲ Σικυώνιος, πρῶτος ἐπικρούσας ἄνευ πλήκτρου. ποιητικῶς igitur Statius libro VI:

——*citharaque manus insertus Apollo.* nempe inserit summitates digitorum fidibus, sine vsu plectri. In X:

——*& digitos inter sua fila trementes.* primo Achilleidos:

——*ducitque manum, digitosque sonanti Infringit citharæ.*

In his omnibus est sola ἐπίκρουσις sine plectro. Nostri fidicines sinistra manu phthongos in manubrio distinguunt, dextra chordas carpentes. Sed & quidam sola sinistra in manubrio modulantur. Id veteres dicebant intus canere: quod faciebat Aspendius ille tibicen notus prouerbio. Asconius in Verrina Ciceronis non videtur assecutus quid esset intus canere. Quamuis autem Lyram ab Harpa distinguimus, Harpam tamen ab illa natam scimus. Idem enim vsus, forma aliquantum immutata. Nam de numero chordarum res vetustissima est. Sane ab initio fuisse ἑπτάχορδον & mediocriter periti sciunt. Tandem eo progressa licentia, vt ὀκτωκαιδεκάχορδος fieret. Eius nouationis pœnas dedit Lacedæmone Timotheus fidicen domo Milesius, quod quatuor ad septem illas priscas adiecisset, vel, vt alij volunt, ab aliis adiectas Spartam intulisset, & hoc nouo commento iuuenum animos effeminare videretur. Ob eam rem placuisse, vt productus in Comitium, qui locus Σκιὰς vocabatur, manibus propriis quatuor superfluas chordas amputaret, & cum flagitio ex vrbe pelleretur. Extat ψήφισμα Ephororum de ea re apud Boetium primo de Musica; sed eiusmodi, vt quiduis potius, quam Græca oratio videatur. neque in manuscriptis clementius tractatum est à librariis. Ex illis tamen obsoletis vestigiis priscam illi formam restituimus. Non pigebit subiicere in gratiam studiosorum adolescentum.

ΠΡΟ-

ΠΡΟΒΟΥΛΕΥΜΑ ΕΦΟΡΩΝ.

Επειδὴ Τιμόθεορ ὁ Μιλήσιορ παργινόμενορ εἰς τὰν πόλιν ἁμετέραν, τὰν παλαιὰν μῶαν ἀτιμάσας καὶ τὰν διὰ τᾶν ἑπτὰ χορδᾶν κιθάρισιν ἀποστρεφόμενορ, πολυφωνίαν εἰσάγων λυμαίνεται τὰρ ἀκοὰρ τῶν νέων, διά τε τᾶρ πολυχορδίαρ καὶ τᾶρ καινότατορ τῶ μέλεορ, ἀγεννῆ καὶ ποικίλαν ἀντὶ καθαρᾶρ καὶ τεταγμένᾱρ ἀμφιέννυται τὰν μῶαν, ἐπὶ χρώματορ συνιστάμενορ τὰν τῶ μέλεορ δύσκλειαν, ἀντὶ τᾶρ ἐναρμονίω ποιῶν ἀντίστροφον ἀμοιβαίαν, παρακληθεὶς δὲ καὶ ἐν τὸν ἀγῶνα τᾶρ Ελευσινίαρ Δάματρορ ἀπρεπέαι ἐσκεδάσατο τὰν τῶ μύθω δύσκλειαν τᾶν τᾶρ Σεμέλαρ ὠδῖναρ, ἃν ἕνεκα τὼρ νέωρ διδάκκει.

Δεδόχθαι, φᾶν περὶ τούτων τὼρ βασιλέαρ, καὶ τὼρ ῥήτοραρ μέμψασθαι Τιμόθεον. ἔτι δὲ ἀναγκάσαι δὴ καὶ τᾶν ἕνδεκα χορδᾶν ἐκταμεῖν τὰρ περιττὰρ ἀπολιπόμενον τὼρ ἑπτὰ τόνωρ. ἑκαστάτω τε ἄραι πόλιορ βάρορ, ὅπως εὐλαβῆται ὢ τὰν Σπάρταν ἐπιφέρειν τι τῶν μὴ καλῶν ἐθῶν, μήποτε ταράττηται κλέορ ἀγώνων.

Hoc λακωνίζον Senatuſconſultum, quod multa cognitu digna contineat, multifariam diſcutiendum erat, ſi tempus & locus paterentur. nam aliena ſunt à præſenti inſtituto hoc eſt à Lyræ vetuſtæ doctrina. Itaque ea prudentes omittimus. Obiter tantum in eo notent candidi adoleſcentes, Lacedæmone in omnibus Patres auctores fieri, Reges ad populum refere, populum ſciſcere: vt Romæ quoque fiebat. τοῦ γὰρ πλήθους ἀθροισθέντος εἰπεῖν μὲν οὐδενὶ γνώμην τῶν ἄλλων ἐφεῖτο, τὴν δ᾽ ὑπὸ τῶν γερόντων καὶ τῶν βασιλέων προτεθεῖσαν ἐπικρῖναι κύριος ἦν ὁ δᾶμος, ait Plutarchus. Notent præterea, quum ſatis firma cauſſa non videretur Timothei eiiciendi, ſi tantum illi obiiceretur quod quatuor chordas Lyræ adiecisſet, & veterem harmoniam innouaſſet, inuidia inſuper Eleuſinii ſacri diuulgati eum onerarunt. denique vt maiore cum infamia vim iudicii experiretur, ſuis ſibi manibus ſuperfluas chordas palam in Comitio, relictis ſeptem priſcis, amputare coactus eſt. Lyra autem eius è loco Comitii, ſiue Σκιάδος, ſuſpenſa eſt, vnde procul conſpici poſſet, cum elogio, ὅτι καινότατα πολυφωνίας εἰσάγει. Quod autem σῖγμα finale in ῥῶ mutarent Lacedæmonii, monuit & Boetius, quum hoc Decretum produceret, & conſtat ex quibuſdam vocibus illius idiomatis, vt ἀκκόρ, id eſt ἀσκός, in qua voce duplex Laconiſmus, nempe τοῦ σῖγμα ante κάππα mutatio in κάππα, vt eſt διδάκκει in ipſo Decreto: & præterea ῥῶ finale pro σῖγμα. Sic σίλανορ pro σίλανος dicebant, auctore Heſychio. Sic πόρ, πός apud eundem, & alia innumera. Sed non poſſumus non mirari quomodo vetuſtiſſimi duo ſcriptores, Thucydides, & Ariſtophanes, quum Lacedæmonum verba & longas orationes addu-

 cant,

cant, nihil tale protulerunt. Nam in Thucydidis quinto neque Συμβατήριος λόγος τῶν Λακεδαιμονίων πρὸς Ἀργείους, neque eorundem Συμμαχία cum iisdem vllum eiusmodi verbum in ρω̃ terminat: neque Aristophanes, qui totus est in exprimendo idiotismo Laconum in Comœdia Lysistrata, vel minimam quidem eius rei suspicionem nobis reliquit, cuius tamen intererat ea non omisisse.

Pag. 119. v. 1. *Forma per heredem.*] Post hunc versum interiice:

Chelarum surget quum pars vicesima sexta.

Nam deest locus siue pars signi, in qua oritur Lyra. At iste versus eo loco, vbi vulgo legitur, inepte positus est. quia si eum ibi esse sinamus, maxima absurditas consequetur, vt Ara sit in vicesima sexta parte Libræ simul & octaua Scorpii. Quid potuit absurdius excogitari? In vulgatis exemplaribus Firmici omissus est hic locus totus de Lyræ tam ortu quam occasu. At Bonincontrius videtur vsus codice Firmici, in quo Lyra dicatur oriri x parte Libræ. Sed neutrum verum est. Nam hodie tota Lyra extat supra finitorem barbaricum in octaua Sagittarii, non in quinta parte Capricorni, vt nugatur Bonincontrius. Tempore vero Manilii Lyra oriebatur à IV Scorpii, ad XV. eiusdem, hor. o. 45', in finitore barbarico. Igitur Lyra oriente, fidicines, flatores tibiarum, hydraulæ, organarii, cantores nascentur.

Ibid. *per heredem tantum prolata Tonantis.*] Quis est iste heres Tonantis, qui Lyram protulit? Dicunt à Mercurio prolatam. Sed vbi sunt tabulæ testamenti, quibus Iupiter instituit heredem suum Mercurium, quum morietur ipse? Commentitia est lectio. Gemblacensis:

———*per heredem tantum præfata sonantis.*

Optime. Heres Lyræ est Orpheus: nam à Mercurio facta Orpheo tradita est, auctore Hygino & Nicomacho Geraseno lib. II. Musices. Ea igitur Lyra per solum Orpheum duntaxat sonabat præfata, id est τὰ προοίμια, προενδόσιματα, ἐνδόσιμα. alio enim tangente non sonabat. quasi nulli citharœdo pareret præterquam Orpheo heredi ipsius Lyræ.

v. 3. *Qua quondam sonitumque ferens.*] Mallem *serens.*

v. 6. *Hinc venient voces docta belleque sonantes.*] Plane ἰδιωτισμὸν redolent. Gemblacensis longissime ab hac vulgata lectione discedit.

Hinc venient vocis dotes, Boreæque sonantis. Vocis dotes, acroamata, & cantores. *Boreæque sonantis*: ἐμπνευστὰ ὄργανα Athenæo, aliis πνευστά, quæ vento animantur, siue tibiæ sint, siue hydraulica. Artificiose enim expressit triplicem soni naturam, ἁρμονικὴν, ὀργανικὴν, ῥυθμικήν. *vocis dotes* ἁρμονική. *Garrula, quæ modulis.* ὀργανικὴ: ex flatu enim consistit. *Et quodcunque manu loquitur.* ῥυθμική. quæ impulsu digitorum numeros recipit.

Ibid. *Boreæque sonantis.*] Sic Nonnus Dionysiacon primo loquens de

eadem

eadem re, boream agitari ait à fistulatoris flatu. verba apponam emendatissima, quæ portentose vitiosa edita sunt.

——— ἐγὼ βροντᾶιον ἀέρα στο
πνεῦμα. σὺ μὲν σφενδόνωσαν ἔχων περίβλητα παρειὰν
φυσᾷς σοῖς σομάτεσσι, κυδαιομένοιο βορῆος
ἄσθματι φυσητῆρος. ἐμοὶ βρομέουσι κεραυνοί.

Nam κυδαιομένοιο βορῆος, agitante se borea, eodem modo de eadem re, vt hic ——— *boreaque sonantis*

v. 7. *Garrula qua modulo diuersa tibia forma.*] Manifesto legendum.
Garrula qua modulis diuerse tibia format.

v. 8. *Et quodcunque manu loquitur, flatuque mouetur.*] ὑδραυλικὰ καὶ πνευστικὰ ἤτοι πνευματικά. Nam & flatu, & manu mouentur. Iulianus ὁ παραβάτης.

καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
ἵσταθ' ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν.

Vide quæ studiose olim in hanc rem collegimus Commentariolo in Ætnam.

Ibid. *flatuque mouetur.*] Tibicines & fistulatores quoque cum his comprehenduntur & symphoniaci. De Tibiis vide Solinum, qui in illis miluinas numerat: quod miluiorum clangorem imitentur. clangor autem miluorum dicitur *iugitus*: & verbum ipsum *iugere*. Vide quæ nos in Festum, & Varronem, qui primi locum Varronis apud Nonium correximus, vbi *vigere* pro iugere legebatur voce TEGILLVM. Apuleius Milesia quinta: *Iubet citharam loqui: psallitur. tibias agere: sonatur. choros canere: cantatur.* Nõ dubitare, quin legendum sit, *tibias iugere.* quod Græcis proprie est γιγγραίνειν, καὶ γιγγρίζειν.

v. 10. *Mulcebitque sono Bacchum noctesque tenebit.*] τὸ *noctesque tenebit* non est nauci. In Gemblacensi & in textu Bonincontrii sequitur versus mala fide ab aliis editionibus omissus,

Quin etiam curas inter secreta mouebit.

Dabimus integrum locum; & præstabimus:

Mulcebitque sono Bacchum; noctisque tenebris.
Quin etiam curas inter secreta mouebit
Carmina, furtiuo modulatus murmure vocem.

Manifesta sententia neque indigens interpretis. figura Maniliana ἓν διὰ δυοῖν. sono noctisque tenebris: sono nocturno. Vera est lectio.

v. 14. *Hinc distante Lyra.*] Quis hæc intelligit? Hinc distante Lyra in XXVI parte Libræ, Sed è regione Scorpij *Ara surgit.* Sunt oracula ægrotantium. Ara igitur surget eodem tempore in XXVI Libræ cum Lyra, & è regione eius in octaua parte Scorpij? Sane digna quæ asini interpretentur,

non homines. Acroſtichides & acroteleutia huius diſtichi inter ſe commutarunt. quæ ita reſtituuntur:

Chelarum ſurget quum pars viceſima ſexta:
Hinc diſtante Lyra, quæ cornua ducit in aſtra.

Sed prior verſus ſuo ordini redditus ſupra. Deinde quam inepta erat traiectio, *Chelarum ſurget, quæ cornua ducit in aſtra*: Ita reſtitutio primum verſuum inter ſe implicatorum, deinde loco ſuo luxatorum, poſtremo mendi, quod eſt in ſequenti verſu, eſt omnium emendationum maxime notanda, quæ in hoc poeta præſtitæ ſunt.

Ibid. *quæ cornua ducit in aſtra.*] Vt in Sphæra:

Et Lyra diductis in cælum cornibus.

v. 15. *Sed regione pari vix partes octo trahentes.*] Si vltimam ſyllabam in voce *regione* repetiueris, veram lectionem pene adeptus fueris. Adiuua igitur, & lege:

Sed regione Nepæ vix partes octo trahentis.

Veriſſima emendatio. Scriptum fuerat *nepai*, vt infra *carai* pro *caræ*. Sic Aimilius, Æmilius. Igitur in octaua parte Scorpii Ara oritur, vel, vt Manilius loquitur, Ara oritur è regione nepæ vix dum trahentis octo partes. Sæculo Manilij Ara oriebatur ſupra finitorem barbaricum à XV Capricorni hor. I. 15′. Longe igitur abeſt à vero hic noſter, quæcunque fuerint illa Parapegmata barbarica aut vera, quæ non intellexit, aut falſa, quæ illi impoſuerunt. Firmicus oſcitanter legit auctorem ſuum, qui dicat Aram oriri cum prima Scorpij: qui tamen recte confirmat emendationem hanc illuſtrem *E regione nepai*. Bonincontrium autem decepit ridicula traiectio verſuum de XXVI parte Chelarum. neque contentus eo, non XXVI legit, ſed XXVIII, quia nimirum octo partium mentionem fieri in ſequenti verſu viderat. Itaque τὸ viceſima ex vno verſu, τὸ *octo* ex altero mutuatus monſtrum bicorpor conformauit *viceſima octo*, digna tali interprete ſententia. Ara igitur oriente nati erunt neocori, ſacerdotes, prophetæ, ſanctiſſimique antiſtites, φοιβαστικοὶ, θρησκευταὶ, μυστηριακοὶ, ἱερῶν καὶ τελεστῶν ἐγκάτοχοι, ἱεροποιοὶ, ἐνθουσιαστικοὶ, ἱεροπρεπόπολοι. Ptolem.

Ibid. *vix partes octo trahentis.*] In Firmico: *In prima Scorpii parte oritur Ara.* Mendoſe.

v. 16. *Ara ferens ignem.*] Ignem thuris vocat τὸ θυμίαμα cum quo pingitur ἐν τῇ χειδιογραφίαις. τὸ *ferens* eſt abſolute dictum ἀναφερόμενος, vt infra: *In cælumque ferens* —— Sic Egnatius de rerum natura libro primo:

Denique Mulciber ipſe ferens altiſſima cæli
Contingit ——

Significat ignis regionem in ſupremo loco eſſe. Aram Græci aſteriſmi vocant

cant θυτήριον, Latini Turibulum, Arabes مجمر siue مجمرة
Iudæi astrologi מחתה Mythologici Pharũ.
Etiam Phari sunt lucernæ magnæ Damaso
de donariis Constantini & Bedæ, qui scribit pharos altissimarum lucernarum accendi solitas in Martyriis & Basilicis. Ara constituta est in intersectione australi Meridiani & Orizontis, quum medium cursum tenet, quod καταχρηστικῶς dicitur. vix enim gradibus decem attollitur supra finitorem barbaricum. Sed Cicero medium cælum etiam tenere posse putauit in illis Arateis iuuenilibus:

Nam quum fulgentem cernes sine nubibus astris
Aram sub media cæli regione locatam.

Certe ne minimum quidem mentem Græci poetæ odoratus est.

τῷ μή μοι πελάγει νεφέων εἰλυμένος ἄλλως
εὔχεο μεσσόθι κεῖνο φανήμεναι οὐρανῷ ἄστρον.
αὐτὸ μὲν ἀνέφελόν τε καὶ ἀγλαόν. ——

Nam τὸ μεσσόθι non est ἐν τῷ μεσουρανήματι. Quis enim Hellenismus iste esset? sed εἰλυμένος μεσσόθι νεφέων. Tu obsessus alioquin à nubibus noli optare tibi Aram oriri puram à nebulis ab aduersa parte. Interpres alioqui optimus Arati hic cæcutit εἰλυμένος ἄλλως, non εἰλυμένος ἄλλων legens. Dicit enim poeta: ne cælo in partibus borealibus nebuloso opta surgere sudam Aram in orizonte austrino. Itaque quantum à mente Arati Cicero abest, hinc colligere licet.

v. 20. *Quod potius fingent ortus.*] Scribe *finget*. Refertur enim ad Aram, & est Hyperbaton.

Ibid. *quam templa colentes.*] ἱεροπροπόλους proprie vocat Ptolemæus.

v. 21. *Atque auctoratos in tertia iura ministros.*] τοὺς νεωκόρους, qui sunt tertii in ordine ἱερατικῷ. Sunt enim ἱεροφάνται, ἱερεῖς, νεωκόροι.

v. 22. *Diuorumque sacras.*] *sacra* Gembl. & nos olim. Intelligit ὑμνολόγους: quorum etiam mentio in veteribus inscriptionibus Romæ.

v. 23. *Pene Deos.*] Græcissat, ἀντιθέους. ἰσοθέους *Pene-deos*. item *voce*, non *votes*, ὑμνῳδοὶ, ὑμνολόγοι.

v. 24. *Quatuor appositis.*] XII parte Scorpij, inquit, oritur Centaurus. Sæculo Manilii oriebatur à XXIX Libræ ad XXVII Sagittarij, horas VI fere, in finitore barbarico.

Ibid. *partibus offert Sidera.*] *effert* Gemblacensis & nos olim. *Ex ipso*. id est ex seipso. Manilianum.

v. 26. *Aut stimulos aget aut omnes.*] Lege bona fide:

Aut mulos aget, aut mannos, mixtosque iugabit
Sanguine quadrupedes. ——

Id est erit mulio. Nam qui mannos ducit, etiam dicitur mulio. Martialis:

 Nusquam

Nusquam est mulio? mannuli tacebunt.

Mannos enim maior pars scriptorum minutos mulos, & burricos interpretatur. Glossarium: *Mannis*, βυῤῥίχοις. Interpretatur locum Horatii: *Aut Appiam mannis terit.* Nam burrichos Acro exponit eodem loco: quos Martialis paullos mulos vocat in lemmate distichi illius:

His tibi de mulis non est metuenda ruina.
Altius in terris pene sedere soles.

Quippe in veteribus codicibus lemma conceptum extat: *paulla mulla*, aut *paulli muli.* Sequor tamen eos, qui pumilos equos exponunt, quos etiam Hinnos vocabant, Græci γίννους. Aristoteles VI. ἱστορ. ζώων. de Mulis. καὶ τότε γίνεται γίννος. Strabo de Genua, & partibus Liguriæ: ἐντεῦθεν δ' εἰσὶν οἱ γενόμενοι λεγόμενοι ἵπποι τε καὶ ἡμίονοι. Lege οἱ γίννοι.

v. 27. *Aut mulos aget.*] Glossæ ἡμιονέμπορος, *Mulicurius.* Hæc nostra emendatio non potest displicere nisi mulionibus, aut mulis ipsis.

Ibid. *mixtosque iugabit Sanguine quadrupedes.*] Mulocisiarius, seu carrucarius erit. Quadrupedes mixti semine sunt muli, aut musimones. Hic quoque insigniter errauit vetus paraphrastes, qui equitiarios interpretatur. Equitiarios vero intelligit (quod verum est) prurigas, qui equabus mares admittunt. Vnde liquido apparet, τὸ iugare quadrupedes ipsum accepisse pro eo, quod est admissuras facere. Frustra.

v. 28. *Aut onerabit equos armis.*] Equistrator erit, aut ἀναβολεὺς, qui herum armatum in equum imponit. Neq; hæc intellexit Firmicus paraphrastes, qui inter equites militantem exponit. Et quum in omnibus hisce Sphæræ barbaricæ apotelesmatis Manilium κατὰ πόδα sequatur, raro tamē eum assequitur.

Ibid. *aut ducet in arma.*] Stratoris est & herum in equum imponere, & ad bellum proficiscentem comitari. Eius munus est Stratura. Glossarium: *Ab, A Stratura*, ἀπὸ τῆς ἀναβολικῆς.

v. 29. *Ille tenet medicas artes.*] ἱππίατρος erit. Ἱππιατρείαν mulomedicinam, & veterinariam vertunt veteres.

v. 30. *Et non auditos mutarunt tollere motus.*] Gemblacensis: *tollere morbos.* quod rectum est. Sed legendum *mutarum.*

v. 31. *non expectare gementes.*] Hoc est, morbum præuertere. Tangit partem medicinæ τὴν προφυλακτικήν. Ausonius:

Et medicina triplex, seruare, cauere, mederi.

v. 32. *Et sibi non ægrum.*] Et sibi ipsi credere ægrum corpus. Gemblacensis non deterius: *Et sibi non ægros.* Hoc, inquit, est opus vt ipse præueniat morbos, vt & nondum ægroti credant illi corpus suum. τὸ *sibi* refertur ad ipsum veterinarium, siue mulomedicum, non ad ægros. προπιστευτικώς autem ait equos ipsi tradere corpus suum, quum vult intelligi equorum nondum affectorum morbo illis curam tradi, vt ipsis in posterum caueatur

ueatur de ſalute, & ſanitate. Denique mulomedicina promittit ſanitatem omnium quadrupedum, quæ veterinorum nomine veniunt. Nam & boum & camelorum, & cæterorum. Mutas vero minus proprie dixit, quum vocentur ſemiuocales, vt Columellæ. ſed idiotiſmum ſequitur. Nam & canis eodem modo dicebatur mutus cuſtos, quum ſit animal vocale. Huic opponitur Poetarum αὐδήεις. θεὰ αὐδήεσσα.

v. 33. *Nunc ſubit Arcitenens.*] In quinta parte Sagittarij ait oriri Arcturum, mendoſiſſime. Temporibus Manilij in XXI Virginis extabat ſupra finitorem barbaricum. Magnæ ſunt hæ hallucinationes vel Manilij, vel à quo Manilius hæc accepit. Sane Hipparchus ait in Græcia ſuis temporibus τὸν ἀρκτοῦρον τῇ παρθένῳ ſυνανατέλλειν, ſυγκαταδύειν, quo tempore noctes dicuntur αἱ νύκτες ἐπ' ἀρκτούρῳ, teſte eodem Hipparcho, & Arato:

κεῖναί τοι καὶ νύκτες ἐπ' ὀψὲ δύοντι λέγονται.

Nam Arcturus dicitur ὀψὲ δύων etiam Homero. Hunc verſum Arati neque Ciceronem, neque Auienum, neque Germanicum intellexiſſe fidem fecerit eorum ſilentium. nullus enim eorum eum attigit, perinde ac ſi ſuppoſititius eſſet, aut omnino abeſſet. νύκτες igitur ἐπ' ἀρκτούρῳ dicuntur, quod poſt arcturum, id eſt poſt eius occaſum ſequuntur, quando Arcturus totum diem ſupra Orizontem exiſtit vna cum Virgine, & vna cum ea occidit. In orizonte Græcanico in parapegmate Calippi ad Eid. Septembris, Παρθένου ιζ notatum: ἀρκτοῦρος ἐπιτέλλων φανερός. Idem intelligit Plinius lib. II cap. XLVII, quum ait Arcturum exoriri mane vndecim diebus ante æquinoctium autumni. Sane ſi XI dies ad XIII Septembris addideris, nimirum æquinoctium Soſigenis, quod habebat in animo Plinius. Aliter. Soſigenes putauit initium Libræ conuenire vigeſimæ quartæ Septembris. Ergo initium Virginis in XXV Auguſti. Et proinde XIII Septembris erit XXI gradus ♍. Porro ſi etymon ſpectes, ἀρκτοῦρος idem fuerit quod ἀρκτοφύλαξ, ſiquidem οὖρος & φύλαξ idem. Quare hoc, puto, ſequutus Auienus Arcturum pro Arctophylace poſuit:

Labitur Arcturus. manus olli quippe ſiniſtra
Iuge manet. ——

Totum enim Booten intelligit, non illam lucidam, quæ intra genua Bootæ. Dixit enim Aratus: δύεται Ἀρκτοφύλαξ. —— Suidas. Ἀρκτοῦρος ὃς λέγεται καὶ αὐτὸς ἄλλος ὁ Βοώτης ἰδίως ἐστὶ καὶ ὑπὸ τὴν ζώνην αὐτοῦ ἀστὴρ λέγεται καὶ Ἀρκτοφύλαξ καὶ Ἀρκτοῦρος. Heſychius. οἱ δὲ τὰ ἀστέρας ὁμοῦ καλεῖται Ἀρκτοῦρος. Igitur oriente Arcturo qui naſcentur, erunt fiſci & ærarij præfecti. Palatio etiam præficientur: ſyndici, ecdici vrbium erunt, œconomique priuatarum domorum.

Pag. 120. 2. I. *Fortuna ipſa ſuos.*] Firmicus ineptiſſime τὸ ἀφελές: *Hoc oriente ſigno qui natus fuerit, erit talis, qui amicorum ſecreta fideli taciturnitate cuſtodiat.* Extra controuerſiam eſt ipſum legiſſe *ſenſus*, non *cenſus*.

v. 3. &

v.3. *& sacra araria.*] Gemblacensis *sancta*.

v.4. *Regnantes sub rege manent.*] Gemblacensis concinnius: *Regnantes sub rege suo.* ——Continuat enim superiorem versum cum hoc, post quem duo, qui infra duodecimo loco positi sunt, huc interiiciendi. Ergo ita totum locum lege:

Regales vt opes & sacra araria seruent
Regnantes sub rege suo, rerumque ministri.
Tutelamque gerent populi, domibusve gerendis
Præpositi curas alieno limine claudent.

Quod enim recte hi versus coniuncti sint, præter cognationem materiæ, quæ eos huc vindicauit, & absurditatem sententiæ, quæ ex alteris sedibus solicitauit, argumento erit paraphrasis Firmici. Nam fortasse sciolis quibusdam mirum videri posset.

v.5. *Tutelamque gerent populi.*] Firmicus: *cura illis populi credetur.* Hoc est, vel ἔκδικοι τῶν πόλεων, vel patroni municipiorum. In veteribus inscript. PATRONO MVNICIPI.

v.7. *Arcitenens quum se.*] Ait in tricesima parte Sagittarij Cycnum oriri. In finitore barbarico temporibus Manilianis oriebatur à XXII Libræ, ad XXVII Sagittarij. Non errauit ergo. Viderit astrologia Bonincontrij, quæ oriri facit in grad. 28. 36 Aquarij. Quod hoc monstrum astrologiæ?

v.8. *Ter decima sub parte.*] Paraphrastes Firmicus oscitanter legens, scribit: *In Sagittarij parte decima oritur cycnus.*

v. 9. *Plumeus in cælum.*] Cycnum asterismorum Arabes vocant الدجاجة hoc est Gallinam. Eius ortu nascuntur aucupes, aut qui aues humanam loquelam doceant, aut varium auitium nutriant, & ex eo compendia nanciscantur.

v.11. *cæloque dicatum.*] Recte. Sed vide num legi possit: ——*cælique ducatum.* Sic Virgil. *coruorum exercitus.* στίχες οἰωνῶν poetis. Ducatum reperies apud Suetonium. *Ducatus latronum*, ἀρχὴ λῃστῶν. *Ducatus*, ἡγεμονία. Glossæ. Nihil tamen mutamus.

v.12. *Alituumque genus.*] Nondum in vsum venerat aucupium accipitrinum, quo hodie nobilitas nostra vtitur, quæ huic rei suos ὀρνιθοκόμους dicatos habet. Græci recentiores vocarunt ἱερακοσόφιον, vt canum institutionem κυνοσόφιον. vtrique rei libri dicati extant in quibusdam Bibliothecis. De eius rei vetustate quædam notauimus in Appendicem Virgilianam. Firmici quoque temporibus tale quid in vsu erat. Vide lib. v. cap. VIII. Quidam tamen scribunt Rainaldum Estensem circiter annum Christi MCLXXVII Italis primum omnium accipitrariam protulisse. Nos concedimus illum Principem eius rei studiosissimum fuisse, non tamen vt primus Italos id docuerit.

v.13. *aut*

v. 13. *aut bellum indicere Mundo.*] Innumeris locis Mundum accipit pro cælo, item pro Deo ipso, atque adeo αὐτὴ ἡ πρόνοια. Contra Aristoteli τὸ περὶ οὐρανοῦ est περὶ κόσμου. Diodorus: κόσμος ἐστὶ σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τῶν μεταξὺ φύσεων. πάλιν, κόσμος ἐστὶν οἰκητήριον θεῶν. νῦν οὖν τὸ πλήρωμα λέγεται ἐκτὸς τῶν ἐν αὐτῷ. τρίτον, ὁ κόσμος ἐστὶ σύστημα ἐκ θεῶν καὶ ἀνθρώπων. τοῦτο μόνον τοῦ βίου, ὥς τις λέγοι, πόλις ἐστὶν ἐξ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων. τέταρτον, κόσμος ἐστὶν αἰθήρ. οὗτος γὰρ περὶ εἰλικρινὴς ὢν καλλίτερός ἐστι τοῦ φυσικοῦ κόσμου. πέμπτον, κόσμος ἐστὶν ἡ τῶν ἀπλανῶν σφαῖρα. τούτου καὶ Πλάτων ἐν Τιμαίῳ μέμνηται. ἕκτον, κόσμος ἐστὶν ὁ διακοσμήσας τὰ πάντα. ἔοικε δὲ νῦν πρόνοια λέγεσθαι. Sexfariam igitur κόσμος dicitur Græcis, ac totfariam accipi à Manilio non oscitans lector aduertet. Photius 714. ὅτι πρῶτος Πυθαγόρας τὸν οὐρανὸν κόσμον προσηγόρευσε διὰ τὸ τέλειον εἶναι, καὶ πᾶσι κεκοσμῆσθαι τοῖς τε ζώοις καὶ τοῖς καλοῖς. Primam autem notionem apud Diodorum ita verbatim vertit Vitruuius lib. IX cap. IIII: *Mundus autem est omnium natura rerum conceptio summa, cælumque sideribus conformatum.*

v 14. *Et medios inter volucrem pensare.*] *prensare* Gemblac. & nos antea. tale est illud ὑπέροχον aucupium apud Maronem:

Iam vacuo lætam cælo speculatus & alis
Plaudentem nigra figit sub nube columbam.

v. 15. *Aut nitidos clamare suis ratione sedentem.*] Felicissime succurrebat nobis in priore editione:

Aut nidis damnare suis, ramove sedentem
Pascentemve super surgentia ducere lina.

Adstipulatur Gemblacensis, ne vna quidem literula minus.

Ibid. *Aut nidis damnare.*] Damnare suis nidis, hoc est exuere, spoliare: antique dictum. Lucilius:

Cassius Caius hic operarius, quem Cephalonem
Dicimus sectorem, furemque, hunc Tullius quidam
Iudex heredem facit. at damnati alii omnes.

hoc est, exuti, exheredati. Nonius. Solinus XIIII. *In regione Magnesia Methone oppidum est, quod quum obsideret Philippus Alexandri Macedonis Magni Pater, damnatus est oculo, ictu Sagittæ &c.*

Ibid. *Aut nidis damnare suis.*] Oppianus:

τοὺς μὲν γὰρ κνώσσοντας ἐληίσσαντο καλιῆς
κρύβδην, τοὺς δὲ δόναξιν ἀπέκτανον ἰξοφόροισιν.

Sunt ipsissima verba Manilij.

v. 16. *Pascentemve super surgentia ducere lina.*] *Ducere*, παράγειν. verbum aucupiale.

v. 17. *Atque hac in luxum iam ventri longius ibit.*] Gembl. *longius itur.*

v. 18. *Quomodo militia.*] Gemblacensis. *Quam modo* Totum locum constanter legimus, qui est elegantissimus:

At quæ hæc? in luxum iam ventri longius itur,

Quam modo militiæ. Numidarum pascimur oris, &c.

At quæ hæc, si luxum spectes, in quem hodie delabimur omnes? Ecce ventri implendo longius itur, quam vix modo militandi caussa profecti sumus. Nam ab vltimis Numidis Numidicas gallinas, à Cholchis Phasianas petimus. Lectioni Gemb. hæc omnia accepta referimus. At quæ, inquit, hæc, præ luxuria hodierna?

v. 17. *iam ventri longius itur.*] *Ventri itur*, in ventris gratiam. Sic —*tibi luditur*. Eodem modo *militiæ itur* dixit. id est bello gerendo. Sic etiam conuiuiis militare dixit Drepanius Pacatus Nitiobrix in suo diuino Panegyrico: *infami delectu scriptos in prouinciis aucupes, ductasque sub signis venatorum cohortes militasse conuiuiis.* ire ventri, & militare conuiuiis eadem figura, & quidem de eadem re dictum, vt possit videri interpres Manilio fuisse.

v. 18. *Quam modo militiæ.*] τὸ *modo* tangit nuperam Romanorum in Phasidos partes irruptionem, aut in alias terras longinquiores. Plane est, quod dixit Seneca consolatione ad matrem: *Dij Deæque istos perdant, quorum luxuria tam inuidiosi imperij fines transcendit. Vltra Phasin capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat: nec piget à Parthis, à quibus pœnas nondum repetiimus, aues petere.* omnino Manilium ad verbum explicant.

v. 19. *Phasidos & dantis.*] Emendauimus olim *Phasidos & damnis.* Quid enim propius ad corruptam lectionem vulgatam accedit? Sed Gembl. aliquid monstri alit. legitur enim ibi, *Phasidos aut dulcis.* Lego *Phasidos aut lucis.* Nam Phasiani in siluis. Sed priorem emendatioem retinemus. Potest etiam legi: *Phasidos & pullis.* Nam non multum receditur à vestigiis lectionis scriptæ.

v. 22. *noua qui commercia ducet.*] *nouaque in commercia.* Et ita Gemblacensis. Aues docentur habere commercia cum hominibus, quando loquelam humanam edocentur. Sequentia interpretantur, & præcedentia non minus. Nam fungus ille paraphrastes mercatorem auium interpretatur. Fortasse posset inuenire stipites assensores stultitiæ suæ.

Ibid. *Quin linguas hominum.*] Martialis:

Psittacus à vobis aliorum nomina discam.

Idem lib. III.

Nunquam dicis aue, sed reddis Nauole semper

Quod prior & Curius reddere sæpe solet.

Vetus lectio scripta: *Quod prior & curuus.* Lege: *Quod prior & coruus.*

v. 24. *Ipse Deum Cycnusque colit.*] Opus esset Oedipo. Gemblacensis Sphingem conficit.

Ipse

Ipse Deum cygnus condit, vocemque sub illo
Non totus volucer. ——

Quam hæc diuersa à vulgatis? Vt Taurus Europæ non totus taurus, sed aliquid adhuc repræsentans de Ioue in eo latente, ita & Cycnus non totus volucer pingebatur, vt cognosceretur Iupiter in eo conditus. Cycnum enim κατηστερισμένον esse illum, in quem Iupiter conuersus cum Leda concubuerit, satis sciunt, qui Hyginum, Germanici Scholiastem, & Theonem Arati interpretem legerunt. Nemesim non Ledam alij vocant. Noster Manilius ob Ledæ concubitum cælo receptum dicit in Sphæra mundi.

Ibid. *Ipse Deum condit.*] Supra in proœmio:
—— *& Iupiter alite tectus.*

v. 25. *Non totus volucer*] Nondum enim ita totus cycnus, vt non conditus in eo Iupiter appareat. Sic Statius lib. IV Thebaidos Cadmum & Harmoniam non ita totos homines inducit, vt non serpentes etiam ostendat:

Primus sanguineo submittit inertia Cadmus
Ora lacu: iuxtaque virum Cythereïa proles.
Effluit amborum geminus de vertice serpens.

Sic Nonno Actæon dicitur ἡμιφανὴς, quum adhuc non ita totus in ceruum mutatus esset, vt non reliquiæ humani vultus in eo extarent. Neque legendum ἡμιθανὴς, vt doctissimus vir Falkenburgius putabat.

v. 26. *Nec te prætereant.*] *Prætercam.* Et, *Pascere aues gaudes.* —— Sed vulgata lectio potest admitti. Quare nihil mutamus.

v. 27. *& reddere cæcas.*] Palumbes & turtures altiles cæci fiunt opima fartura: ac tunc coquo destinantur, & ex auiario in culinam descendunt. Ita intelligerentur Altiliarii. Glossæ: *Altiliarius*, ὀρνιθοβοσκός. Sed hic non hoc intelligitur. Excæcari enim dicit ad illicium, vt ex illis fiant illices aues, quas Græci παλεύτριας vocant.

v. 29. *Qui gestant caueis volucres ad iussa paratas.*] Quales multæ hodie in oriente instituuntur columbæ ad iussa paratæ, præsertim ad literas in longinqua terrarum deferendas: res nobis Europæis vltra captum credulitatis nostræ, sed tamen verissima, & veteribus Romanis vsitata: cuius exemplum habes apud Plinium in columba Decimi Bruti, obsidione Mutinensi. In veteri iure Iudaico, inter eos, qui testes esse non possunt, ponuntur etiam aleatores, & ij, qui columbas volare faciunt, מפריחי יונין Hoc ita fiebat, fitque hodie: Quidam instituit columbam emissam ad se redire: ei rostrum moscho linunt. eam multæ aliæ columbæ sequuntur. Est enim ea auis moschi appetentissima. Estque ars inter illas inter se blandiri & corrumpere alias, furtoque comitatiores reuerti, ait Plinius. Qui igitur hoc artificio alienas columbas furantur, merito à dicendo testimonio repelluntur. Sed

præter exemplum Plinianum addam aliud nobilius. Quod enim columbæ eiusmodi cicuratæ & ad iussa institutæ non solum moscho delibutæ alias columbas illicerent, sed etiam vnguentis perfunderentur delitiarum caussa, testis est Anacreon:

Ερασμίη πέλεια
πόθεν πόθεν πέτασαι;
πόθεν μύρων τοσούτων
ἐπ' ἠέρος θέουσα
πνέεις τε καὶ ψεκάζεις;

Quod autem eadem columba ad iussa & epistolas perferendas parata esset, aliquot interiectis subiicit:

ἐγὼ δ' Ανακρέοντι
διακονῶ τοσαῦτα,
καὶ νῦν, ὁρᾷς, ἐκείνου
ἐπιστολὰς κομίζω.

Eiusmodi erat & Mahummedis impuri Pseudoprophetæ columba. Samaritani in suo Chronico Iosuæ duci columbam administram adtribuunt, sed diuinitus, vt ipsi aiunt, non autem humanis magisteriis edoctam. Hic vero non de columbis intelligitur, sed passeribus: cuiusmodi nos vidimus obsequentiores & paratiores ad iussa herilia, quam vllus canis venaticus institui possit.

v. 30. *Quorum omnis paruo consistit pascere.*] *passere.* Sic etiam Gemblacensis. Theocritus de alia re:

οὗτος τοῖς ἀλιεῦσιν ὁ πᾶς πόνος, οὗτος ὁ πλοῦτος.

v. 31. *Hæserit & similis.*] *Has erit & similes.*

v. 32. *Arcitenens.*] Ridiculum. Lege *Anguitenens.* Ait oriri in primis partibus Capricorni Ophiuchum, qui tamen supra finitorem barbaricum sæculo Manilij oriebatur ab VIII Scorpij, ad VIII Sagittarij, hor. 2.15. Vide quam sibi similis est in hallucinatione. Qui Ophiucho oriente nascentur, Marsi erunt, hoc est serpentum incantatores. Græci ἀσπιδοθήρας καὶ ὀφιοδιώκτας vocant. veneficos vocat vetustissimum Martyrologium in passione S. Victoris militaris Emeritensis, IX Kal. Aug. *Serpentes à venefico immissi.* Ab eo ψυλλεῖαι videntur dictæ Ptolemæo condimenta, aut pharmaca, quæ Agyrtæ vendebant, qualia sunt illa, quæ viperarij Itali, quos *Ciarlatanos* vocant, circumferunt. Cinna: *Somniculosum vt Pœnus aspidem Psyllus.* Locus Ptolemæi est libro IV, περὶ ποιότητος πράξεων. quem neque Arabs neque Latinus interpres, ambo Græce doctissimi assecuti sunt.

Ibid. *Anguitenens.*] Ita emendauimus. Primus antea Cicero vsurparat:

Atque humeros vsque à genubus Cancrumque recondit
Anguitenens —— Aratus:

τὸν δὲ καὶ εἰς ὤμους κατάγει μεγαρὸν ὀφιοῦχον
κηρύκιος ὃν γονάτων. ——— Nimirum legebat Cicero:
τὸν δὲ καὶ εἰς ὤμους κατάγει μεγαρὸς ὀφιοῦχος
Καρκίνον ——— quasi *κηρύκιος ὤμους καὶ γόνατα* habeat. Non excusabo hallucinationem, nisi ætatis rationem habeamus, in qua hæc vertebat.

v. 33. *Quum venit in regione tua.*] *ἀρχαΐζει.* Cicero, *veni in Senatu.*

Pag. 121. v. 1. *Non inimica feret.*] Ita ille in primo Silij Italici:

Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr, tactuque graues sopire chelydros,
Ac dubiam admoto sobolem explorare ceraste.

Hoc autem genus hominum vel ita natum erat, quales Psylli in Aphrica, Marsi in Italia, Ophiogenes in Asia; vel ita edocti, vt qui incantationibus hoc præstabant, quales intelligit Manilius, cuiusmodi etiam viperarij sunt in vrbe Pictauiensi in Aquitania. His adde, qui anulos, quos *φυσικοὺς καὶ φαρμακίτας δακτυλίους* Græci vocabant, aduersus serpentes gerebant. Aristophanes:

οὐδὲν προτιμῶ σου. φορῶ γὰρ πριάμενος
Τὸν δακτύλιον τονδὶ παρ' Εὐδάμου δραχμῆς.

Scholiastes: *φιλόσοφος δ' ἦν οὗτος ὁ Εὔδαμος φυσικοὺς δακτυλίους ποιῶν πρὸς δαιμόνια, καὶ ὄφεις, καὶ τὰ τοιαῦτα. διεσῴζοντο γὰρ τοὺς ὀφιοδήκτους μᾶλλον δὲ τὴν ἀρχὴν οὐκ εἶναι ὑπὸ ὄφεων δάκνεσθαι.* Sed hos *δακτυλίους ἀλεξιτηρίους* non solum aduersus morsus serpentum, sed & ad omnes dolores *κεφαλαλγίαν,* & tormina adhibebant. Antiphanes *ὀμφάλῃ.*

——— *ἐν χύτρᾳ δέ μοι*
ὅπως ὕδωρ ἕψοντα μηδὲν ὄψομαι.
οὐ γὰρ κακὸν ἔχω, μηδ' ἔχοιμ' ἐὰν δ' ἄρα
στρέφῃ με περὶ τὴν γαστέρ' ἢ τὸν ὀμφαλὸν,
παρὰ Φερτάτου δακτύλιος ἔστι μοι δραχμῆς.

Hic Phertatus drachma vendebat illos anulos, vt Eudamus apud Aristophanem. Samothracij anuli aurei capite ferreo nihil aliud erant, quam *οἱ ἀλεξιτήριοι.* Vide Plinium, & Isidorum. *ὁλοσιδήρους* videtur facere Lucretius:

Exultare etiam Samothracia ferrea vidi.

Omnino Samothracii sunt *ὁλοσίδηροι,* cuiusmodi & ex clauis cruciariorum solebant fieri. Lucianus *ψευδομένῳ: ἐξ οὗ τὸν δακτύλιον ὁ Ἀραψ ἔδωκε σιδήρου τοῦ ἐκ τῶν σταυρῶν πεποιημένον.*

v. 1. *At quum se patrio producit ab æquore Piscis.*] Non designat qua parte Capricorni oritur Piscis austrinus, qui Græce dicitur *ἰχθὺς νότιος.* Sub hoc nascuntur piscatores, vrinatores, & margaritariarum piscatores concharum. Male hunc piscem Delphinum vocat vetus paraphrastes Firmicus, immemor de Delphino alibi à Manilio referri. Iste Piscis, qui dicitur maior

piscis, itemque νότιος, & aquam ab vrna Aquarij defluentem deglutit, incipit emergere hodie supra finitorem barbaricum cum VI parte Piscium, temporibus Manilij, cum XIII Aquarii. Totus extat supra finitorem hodie cum XXX Piscium, sæculo Manilij cum VII Piscium. Quomodo absoluemus hunc nostrum τῆς ἀλογισίας, qui cum Capricorno oriri facit?

v. 5. *In calumque ferens.*] Si mendum non est, videtur τὸ *ferens* esse ἀναφερόμενος, vt supra:

Ara ferens thuris stellis imitantibus ignes.

v. 9. *Cumque suis domibus conchas.*] Hæc, quæ nemo bene intelligit, ita castiga ex fide codicis Gemblacensis:

Cumque suis domibus concha valloque latentes
Protrahit immersus. — *latentes*, pisces intelligendum. *suis domibus* appositiue *concha valloque* ἓν διὰ δυοῖν Maniliane, concharum vallo. Sic lib. II. — *concharum carcere clausa.* Poterat dicere *conchaque & carcere clausa.* *immersus*, vrinando. Infra:

— *corpusque profundo*
Immissum pariter, qua præda exquiritur ipsa.

Ibid. *Cumque suis domibus.*] Intelligit concharum margaritariarum piscatores, qui vrinando se in profundum mittunt: vt hodie fit in mari Persico, præsertim ad insulam Baharem nauigationibus Lusitanorum nobilem. Athenæus; Ἰσίδωρος ὁ Χαρακηνὸς ἐν τῷ τῆς Παρθίας περιηγητικῷ κατὰ τὸ Περσικὸν πέλαγος νῆσόν φησιν εἶναί τινα, ἔνθα πλεῖστον μαργαρίτην εὑρίσκεσθαι. Androsthenes scribebat ἐν τῷ τῆς Ἰνδικῆς παράπλῳ ab orientalibus populis concham margaritariam βέρβερι vocari. quam vocem puram putam Æthiopicam esse certo scimus. Interea satis mirari non possum, quare Garcias ab Horto medicus Proregis Indiæ, qui Arabicam linguam scire profitetur, scribit Lusitanam vocem esse *Aljofar*, quod ita Lusitani margaritam vocent, quum pura vox sit Arabica in Hispanicum idiotismum, vt solet deflexa. Arabes enim vocant الجوهر Aljohar. Hispani vero more suo aspirationem in digamma Æolicum mutarunt, vt Alforjas الخرج Alchorju. Alfilel الجلال Alchilel.

v. 10. *Protrahit immensas.*] Mendose. *immersus.* Gemblacens.

v. 11. *Corpusque profundo Immissum.*] Potest accipi, corpus immersum tam exquiritur, quam præda ipsa. Sed sunt mancipia, aut vilissima capita, quibus ad eam piscationem vtuntur, dixerit aliquis. Verum est. sed tamen precio humanæ vitæ ipsa præda exquiritur. Nam, inquit, merces laboris tanti parua est. Hoc est, nulla mercede tantus labor exquirendi margaritas pensabi-

pensabilis est. vel potius: tanti sunt vrinatores ipsi, quam præda ipsa. quod rari sint, qui periculo vitæ suæ profundo velint immergi. Ideo care homines conduci, qui in fundum maris penetrent. Vilissima, vt dixi, capita margaritas ab ipso profundo euellere cogit adhibitis flagris auaritia Lusitanica. Manilius autem, qui tanto periculo extrahi clamat, respexit ad fabulam vulgi peregrina & longinqua semper in maius augentis. Isidorus Characenus: κινδυνεύουσι δ' οἱ θηρῶντες μαργαρίτας, ὅταν εἰς κεχηνότα κόγχον κατ' εὐθὺ ἐκτείνωσι τὴν χεῖρα. μύει γὰρ τότε, καὶ πολλάκις οἱ δάκτυλοι αὐτῶν ἀποπρίονται. ἔνιοι δὲ καὶ παραχρῆμα ἀποθνήσκουσι. Quod periculosum sit digitum in hiantem concham immittere, & non leuis dolor inde consequatur, scimus ex nauigationibus Orientalibus hodiernis, sed mortis necessitas est à teratologia Græculorum. Plura, non tantum eadem, inuenies apud Plinium. Omnes vrinatores piscandi caussa, aut ex profundo extrahendi Ælianus vocat τοὺς ἐν ταῖς ὑδροθηρείαις ἀποδυομένους. lib. II. XLIV ζώων. Margaritariorum negotiatorum mentio est in tribus inscriptionib. veterib.

v. 14. *rapidumque notari.*] Locus deprauatissimus. Non intelligo. Itaque asterisci notam apposui. Gemblacensis legit:

—— rapidumque notari
Vix vnquam est locuples. oneratur terra profundo.

Fortasse hoc vult: vix vnquam sat est diuitem raptorem notari, & prædatorem, nisi terram ipsam, quam aliis abstulimus, oneremus præda maris. Sed adhuc delibero.

v. 19. *Quumque Fidis magno.*] Mirum est, Manilium aliam à Lyra Fidem facere, quod perinde est, ac si olorem alium à Cycno fecerit. Et profecto tam ille, quam eius paraphrastes Firmicus vbique produnt inscitiam matheseos, vt & Bonincontrius, qui & ipse non aduertit Fidem, aut Fidiculam eandem esse cum Lyra, quod alterum Græco, alterum Latino nomine dictum sit. Plinius nunquam Lyram, semper Fidiculam vocat. At bis ponit apotelesmata Lyræ Manilius. In Libra oriri fecit sub nomine Lyræ, hic in Capricorno sub nomine Fidiculæ. Igitur, ait Paraphrastes, Lyra oritur in decima parte Capricorni. Iudices capitalium rerum nascentur: quæstiones capitales exercebunt. Nascentur etiam tortores, & carnifices, scelerum vindices, rigidi æquitatis amatores. In quibus vanitatem & futilitatem artis vides. Nam & quia Fidicula βάσανον significat, ab eo βασανιστὰς & cruciatores nasci ait. Fidiculis distendere quid sit, notum ex Suetonio. nerui enim erant instar neruiarum Lyræ. At aliud est Fidicula in Martyrologiis. Est enim, qualiter *vngula ferrea* vocabatur, qua latera Martyrum sulcabantur. Glossæ: ὄνυχες οἱ εἰς τὰ βασανιστήρια, *Fidicula.* Isidorus: *Vngula dicta, quod effodiant. Hæ & Fidicula. quia iis rei in eculeo torquentur, vt fides inueniatur.* In Martyrologiis

giis Arabum vocantur. اشقلر quod sæpissime legimus. Hebr. [illegible]. Sunt qui *Catomium* in Martyrologiis Latinis fidiculas, aut simile tormenti genus interpretentur: vt in passione S. Afræ: *Catomiis nudam te cædi iubebo.* Sed falluntur. Catomium, vel pluraliter Catomia etymon Græcum quid sit, aperit. Est enim commissura ceruicium cum humeris. In vetustissimo Glossario Latinoarabico: *Catomum* قفا رقبة id est σφόνδυλος τραχήλου. Significat igitur nudatã in ceruice plumbatis cædi. Prudentius:

> *Tundatur, inquit, terga crebris ictibus*
> *Plumboque ceruix verberata extuberet.*

Tertullianus Apologetico, XII: *Ceruices ponimus ante plumbum. glutinum & gomphosis capiti sunt Diis vestris.* Quasi diceret: Catomia & ceruices nostras plumbatis vestris opponimus. Plumbatis vos cæditis nos in Catomiis vel ceruicibus. Atqui plumbum est glutinum & γόμφωσις capitibus Deorum vestrorum. Plumbo enim capita statuarum ferruminari nemo dubitat. In Tertulliano hodie non est locus infelicius acceptus vulgo, quum ita concipiatur: *Ceruices ponimus ante plumbum & glutinum, & gomphos sine capite sunt Dii vestri.* Imo profecto sine capite est Tertullianus, si ita scriptum reliquit. Confer cum antecedentibus & sequentibus. Male conceptum vulgo, recte restitutum dices. Sic capite XXIX manus plumbatas Deorum dixit. Alium sensum habet in vetustissimo Martyrologio, XIV. Kalend. Decemb. *Catomo eum suspendi ac verberari.* Nam ibi catomo suspendi est capite deorsum, siue ceruice deorsum suspendi. quod idem Martyrologium dixit *Capiteiorsum suspendi.* prid. Eid. Mai. Aristophanes & Græcorum Martyrologia dicunt κατωκάρα κρίμασθαι. Et certe Laberius dixit tollere in catomium, quod Plautus capite sistere:

> ——*bona fide Tollet vos Orcus nudas in catomium.* γυμνὰς κατωκάρα ὑμᾶς στήσει.

Quo quid fœdius mulieri? Inde catomiare est κατωκάρα κρεμάσαι. Acceptum à Græcis qui τραχηλίζειν dicunt, ita percellere aliquem, vt κύμβαχος εἰς κεφαλήν τε καὶ ὤμους cadat, quomodo loquitur Homerus. Nam & equus τραχηλιστὴς dicitur, qui aliter κατωμιστὴς, qui sessorem in ceruicem euertit. quia κατώμιον καὶ τράχηλος idem. τραχηλίζειν quoque apud Græcos est pugilaticum verbum cædere ceruicem, quod in passione S. Afræ nos interpretamur catomo cædere. Apud Victorem Vticensem: *venerabilem senem in publica facie catomo ceciderunt.* Dupliciter potest accipi, quod publice & in propatulo eum, vel in ceruice plumbatis ceciderunt, vel suspensum κατωκάρα verberarunt. Nam *in facie publica* ille auctor vsurpat pro eo quod est palam, vt in Evangelio ἐν παῤῥησίᾳ. Sic libro III: *Mulieres & præcipue nobiles*

biles contra iura naturæ nudas omnino in facie publica cruciabant. Thalmudistæ ad verbum [illegible]כבלים Sed ad rem. Si igitur Fidicula est *βάσανος* Latinis, at Græcis *λύρα* vel *χέλυς* non est: ergo Romæ ortu Fidiculæ tortores nascentur, non in Græcia. Nugæ, nugæ, inquam, vt reliqua illius *περιεργίας* omnia.

v. 21. *Qui commissa suis rimabitur argumentis.*] *χυεωλογία.* In peruetusto martyrologio in Euphemiæ passione, XVI Kal. Octob. *Post verbera & argumenta rotarum.*

v. 22. *tacitaque silentia fraude.*] Manifesto vitiosum. Gemblac.

—— *tacita latentia fraude.* Haud dubie scribendum: *latitantia.*

v. 26. *Cæruleus ponto*] Anteponit hæc paraphrastes Firmicus, & ait Delphinum octaua parte Capricorni oriri. Sæculo Manilij oriebatur à XVII parte Sagittarii, ad II Capricorni hor. 0.12′ supra finitorem barbaricum. Bonincontrius dicit in quinta parte Aquarij oriri. Sed & alibi imperitiam suam satis profitetur. Oriente Delphino nascuntur natatores, petauristæ, cursores velocissimi.

v. 27. *Erigit.*] Attollit se supra finitorem. nisi *exigit* legendum sit, quod valde placet.

Ibid. —— *Et squamam stellis imitantibus exit.*] Quid? squamæ Delphino? An *λεπιδωτὰ* sunt *τὰ ζωοτόκα*? Non possum excusare, nisi dicam fortasse aliquando squamatum Delphinum ab imperitis vulgo pingi. Sed quur excusem qui imperitos sequatur? Neque æquior Ouidio esse possum III Metamorph. de Delphinis loquenti:

—— *& lati rictus, & panda loquenti*
Naris erat, squamamque cutis durata trahebat.

Quatuor tantum stellarum, quæ rhombum constituunt, meminit Aratus, cætera dicit esse *ἠερόεντα*, vt & Cicero in iuuenili paraphrasi:

Cætera pars late tenui cum lumine serpit.
Illa, quæ fulgent luces ex ore corusco,
Sunt inter partes gelidas Aquilone locatæ,
Atque inter spatium & læti vestigia Solis.
At pars inferior Delphini fusca videtur
Inter Solis iter, simul inter flamina venti,
Viribus erumpit qua summi spiritus Austri.

Comparentur cum Arateis, quæ M. Tullius adolescens interpretabatur:

Δελφὶς δ' οὐ μάλα πολλὸς ἐπιτρέχει Αἰγοκερῆι
μεσσόθεν ἠερόεις. τὰ δέ οἱ περὶ τέσσαρα κεῖται
γλήνεα παρβολάδην δύο πὰρ δύο πεπτηῶτα.
καὶ τὰ μὲν οὖν βορέω καὶ ἀλήσιος ἠελίοιο
μεσσηγὺς κέχυται. τὰ δὲ νειόθι τέλλεται ἄλλα
πολλὰ μεταξὺ νότοιο καὶ ἠελίοιο κελεύθου.

Quæ de Delphino Aratus proponit, tribus primoribus versiculis comprehendit. Reliqua sunt epilogus stellarum Borealium: à quibus dicit se pergere ad australes. At Cicero non solum stellas ori Delphini attribuit, quas nullas habet (neque enim eius σῶμα ἠέρεισται) sed etiam eas dicit ad partes aquilonares spectare, tanquam hoc velint illa καὶ τὰ μὲν ἂν βορέω, &c. Reliquam autem partem corporis delphini dicit vergere in austrum, tanquam illa hoc velint —— τὸ δ' νειόθι πέλεται ἄλλα. quæ fuit mira hallucinatio. Sed à nobis accipiantur tanquam ab adolescente effutita, non à sene castigata.

v. 28. *Ambiguus terræ.*] Sane post hunc versum reuocandi sunt duo, qui infra obtorto collo in locum alienum intrusi erant.

Ambiguus terræ partus pelagoque creatur.
Par ex diuerso studet & sociatur vtrumque
In genus, atque vno digestum semine surgit.

Quis tam auersus à literis, qui non videat horum versuum has esse proprias sedes, vt alienas, vbi erant antea? Par quiddam, inquit, ex diuerso studet & sociatur in vnum genus. *Studet* φρονεῖ. Nam ambiguum vitæ est, terrenæ, & maritimæ. Et qui in aqua sunt κολυμβηταὶ, ij in terra sunt κυβιστηταὶ adeo vt τὸ κυβιστᾶν Homerus Piscibus ipsis attribuerit. In Baal Aruch legitur קיביסטוס pro κυβιστής. & recte ille doctus Iudæus monet esse vocem Græcam: quanquam præstigiatorem interpretatur. Sed & Delphini dicuntur κυβιστητῆρες Nonno III Dionysiacon.

σιγαλέης δελφῖνα κυβιστητῆρα γαλήνης.

Hæc est egregia restitutio. quod dico, si qui forte extabunt, quos æmulatio & inscitia aliter pronunciare adigat.

v. 29. *Par ex diuerso.*] Tantum ex *pars* fecimus *par*. quod infinitis locis in hoc auctore commutatum est. Poterant & concinnius hi tres versus ita concipi.

Ambiguus terræ partus pelagoque creatus
Par ex diuerso studio sociatur vtrumque
In genus, atque vno digestus semine surgit.

Sed quia commodam sententiam concipit vulgata lectio, securam relinquimus.

v. 33. *Et senibus.*] *Et sinubus.*

Pag. 122. v. 4. *Deducet palmas furtiuo remus in ipso.*] Quid est homo remus deducet palmas in ipso furtiuo? Ego scio & ineptum & suppositium versum esse, & Manilium scripsisse elegantissime:

——*nunc æquora mersus*
Nunc in aquas rectus veniet.——

Quo quid clarius dici potest? quid stolidius altero? *nunc æquore mersus* est

κολυμβη-

κολυμβητής. *nunc in aquas rectus*, quasi vestigiis ac plantis aquæ insistens, & maris superficiem perambulans. quod ex illis apparet:

Aut vada mentitus reddet super æquora campum.

Quid magis falsi conuicerit suppositium illum partum, quam hæc tam concinna sententia?

v. 7. *Aut immota ferens in tergum*] Gemblac. *in tergus*. quod est familiarius Manilio, quam *tergum*, vt passim patet.

v. 9. *Pendebitque super totum sine remige Pontum.*] Gemblacen.

Pendebitque super tutum sine remige.

Haud dubie scripsit Manilius:

Pendebitque super tutus sine remige.

v. 10. *Illis in Ponto iucundum est quærere pontum.*] Quid est quærere pontum in ponto? Longe aliter Gemblac. & quidem optime:

——*Votum est*

Illis in ponto, iucundum est quærere pontum.

Tota hæc perioche igitur ita concipienda:

Pendebitque super tutus sine remige. Votum est
Illis in ponto: iucundum est quærere pontum,
Corpora qui mergunt vndis.——

Iam vera est huius loci correctio, quem nemo antea capiebat. Repetendum vero ἀπὸ κοινοῦ τὸ *Ex illo*. Ex illo sidere illi sunt, qui corpora immergunt: & quibus votum est in ponto: qua ἐλλείψει non raro vtitur.

v. 11. *Corpora qui immergunt.*] Hos vrinatores Firmicus in paraphrasi Sphæræ barbaricæ videtur orciscopalarios vocare. Sed leuiter immutatum puto & orciscopularios legendum. Orci scopuli ἄδου scopuli, cæci & latentes, καὶ ὕφαλοι, vt orci galea latens, aut quæ latere facit. Sunt igitur orciscopularij, qui maris latentes scopulos explorant. Horcistipolis legebatur in præclaro Notarum libro, in quo prius nota, deinde interpretatio notæ posita erat. Antecedebat nota, quæ significabat Hypocaustum. Sed quid hoc ad vrinationes? Is egregius liber cum aliis quibusdam vetustis Cuiacio à nobis commodatus statim post eius mortem furto sublatus est à felibus librariis, qui negant se mihi restituturos. Porro vrinatorum mentio extat in duabus inscriptionibus.

v. 13. *Exportantque maris prædas.*] Tales describit Nasamones Silius lib. III:

Hinc coit æquoreus Nasamon, inuadere fluctu
Audax naufragia, & prædas auellere ponto.

v. 15. *Ad numeros etiam illa licet.*] Scribe, *Ad numeros etiam ille ciet.*

v. 17. *delatus & ille.*] Scribe, *elatus & ille*. Rota in Sublimi posita à duobus versabatur. alter superne, alter inferne nitebatur. Ita fiebat, vt alternis

 deiecti

deiecti nunc penderent, nunc erecti sederent. Per eandem rotam etiam corpora contento saltu subiecta traiiciebant. Martialis:

Quam rota tramisso toties impacta petauro. vel *intacta.*

quod melius. Similis huic erat lusus, qui dicebatur Σχαπέρδα. Nam in fune per arrectarium tignum traiecto idem fiebat, quod hic in rota. Vide Pollucem.

v. 20. *Tollitur & liquidis.*] Actum erat de salute huius infelicissimi versiculi absque codice Gemblacensi. Nam quid est *tollitur & ponuntur?* Sed restitutus ex fide Gemblacensis omnem litem transiget:

Membraque per flammas orbesque emissa flagrantes
Molliter vt liquidis per humum ponuntur in vndis.

quanquam clarior esset lectio:

Molliter vt per humum, liquidis ponuntur in vndis.

Ponuntur membra per flammas & vndas tam molliter, ac si ponerentur in humo. Nam si intelligis de petauro, prorsus stolidus es & stipes. Flammarum enim istarum mox meminit. Audi quæ sequuntur.

v. 19. *Membraque per flammas.*] Flammæ vero istæ erant in pegmate, quod in Circo inducebatur. Claudianus:

Mobile ponderibus descendat pegma reductis:
Inque chori speciem spargentes ardua flammas
Scena rotet. varios effingat Mulciber orbes
Per nebulas impune vagus, pictaque citato
Ludant igne trabes, & non permissa morari
Fida per innocuas errent incendia turres.

Descendere pegma ponderibus reductis dixit Claudianus, quia solubile esset, quod nihil aliud erat, quam contabulatio, quæ sponte sensim surgebat, & dissoluebatur: quo alludit Phædrus Augusti libertus:

Dum pegma rapitur, concidit casu graui.

Inde Suetonius hæc duo coniungit Pegma, & automaton. Pegmatis impositi gladiatores depugnabant: qui eius contabulationis scansione statim erecti in conspectum veniebant: quo nomine pegmares gladiatores Suetonio dicti. Sed quos non solum ad ferrum damnabant, sed & perire volebant, ij pegmati impositi, machinamento sponte soluto, in caueam ferarum præcipites dabantur. Strabo de Seleuro latrone Siculo: τοῦτον δ' ἐν τῇ ἀγορᾷ μονομάχων ἀγῶνος συνεστῶτος εἴδομεν διασπασθέντα ὑπὸ θηρίων. ἐπὶ πήγματος γάρ τινος ὑψηλοῦ τεθεὶς ὡς ἂν ἐπὶ τῆς Αἴτνης, διαλυθέντος αἰφνιδίως καὶ συμπεσόντος, κατηνέχθη καὶ αὐτὸς εἰς γαλεάγρας θηρίων εὐδιαλύτους ἐπίτηδες παρεσκευασμένας ὑπὸ τῷ πήγματι. Vnde intelligitur quid velit Martialis:

Et surgunt media pegmata celsa via.

Sursum enim αὐτομάτως paulatim crescebant, & statim soluta concidebant.

Seneca

Seneca Epistola LXXXIX. *His annumeres licet machinatores, qui pegmata per se surgentia excogitant, & tabulata tacite in sublime crescentia, & alias ex inopinato voluptates, aut dehiscentibus, quæ cohærebant, aut his, quæ distabant, sua sponte coeuntibus, aut his, quæ eminebant, paulatim in se residentibus.* In his igitur pegmatis ignes accendebantur, per quos Petauristæ membra strenue transmittebant, vt ex Claudiano aperuimus, & his nostris patet:

Membraque per flammas, orbesque emissa flagrantes.

pegmares flammas intelligit. Vopiscus in Carino: *Pegma, cuius flammis scena conflagrauit.* Hoc autem omne genus hominum παράβολοι καὶ παρακινδυνευόμενοι dicebantur. de quibus supra libro IV. Adverbum Firmicus periculosos lib. IV. cap. XV. *Faciet auctores audaces periculosos.* Græcus scriptor, vnde hausit, procul dubio habebat, ποιήσει αὐθέντας, παραβόλους, παρακινδυνευομένους. Sed stulte αὐθέντας auctores vertit. Non enim semper auctorem designat vt Glossis, *Auctoritas αὐθεντία.* item, *αὐθέντης auctor.* sed est ὁ φονεὺς, ὁ αὐτοχειρίᾳ φονεὺς, id est homicida. Sed Firmicus non solum hic, sed etiam alibi tam Hellenismi, quam astrologiæ se imperitum prodit. Nam quos Græcos auctores artis vertebat, eorum neque verba neque artem assecutus est. Porro simile mendum inuenies lib. III, cap. V. *Faciet enim laboriosos, homicidas, sceleratos, reos facinorum, inuentorum auctores, vel tortores, vbi aut carnifices.* Legendum, *reos facinorum, auctores, vel tortores.* Hic quoque αὐθέντας pari errore auctores vertit.

v. 21. *Delphinumque suos per inane natantia motus.*] Emendauimus:

Delphinumque suo per inane imitantia motu
Et viduata volant pennis, & in aere ludunt.

volant per inane sine pennis & in aere ludunt imitantia delphinum suo motu. An non ita scripsit Manilius? Si negas, aut κακοήθης, aut imperitus es.

Ibid. *Delphinumque suo.*] Hos Firmicus vocat ephalmatores, quod saltu corpra iacularentur: ἔφαλμα, saltus in sublime.

v. 22. *Et viduata volant pennis.*] Claudianus:

Vel qui more auium sese eiaculantur in auras,
Corporaque ædificant celeri crescentia nexu,
Quorum compositam puer augmentatus in arcem
Emicet, & vinctus planta, vel cruribus hærens
Pendula librato figat, vestigia saltu.

Planum est, quod dicit Claudianus: alium alius humeris rectum insistere, donec ex multis hominibus quasi arx exædificetur. tunc puer contento saltu super vltimum sese subiiciebat, quod non semel à thymelicis fieri vidimus. Firmicus petaminarios videtur vocare, verbo Latine detorto ex Græco πετάμινος, volans. Dixit enim Claudianus:

Vel qui more auium sese eiaculantur in auras: & noster: *Et viduata volant pennis*. Petaminariorum mentionem habes apud Christianissimum scriptorem Saluianum episcopum Massiliensem libro VI de vero iudicio, & prouidentia Dei: *Et quidem quia longum est nunc dicere de omnibus amphitheatris scilicet, odeis, lusoriis, pompis, athletis; petaminariis, pantomimis, cæterisque portentis, quæ piget dicere, quia piget vel malum tale noscere: de solis Circorum ac theatrorum impunitatibus dico.*

v. 26. *Sed regione means.*] Firmicus ait Cepheum oriri in sphæra barbarica cum XV Capricorni. Sed caput eius tantum oriri & occidere in finitore Græco testatur Hipparchus. Aitque oriri à XXVII Scorpij, ad VI Sagittari. Sed sæculo Manilij oriebatur XX Scorpij supra finitorem barbaricum iuxta intersectionem meridiani, & orizontis. Multum igitur tam Manilium, quam Firmicum falli necesse, qui cum Aquario orientem faciunt. Quid de Bonincontrio dicam, qui hariolatur oriri cum extrema parte Piscium? Quot sunt hodie, qui non præferant commentarium Bonincontrij his nostris castigationibus? imo si possint, potius eum eruditissimum Manilij interpretem esse iurabunt, quam vt aliquid vnquam boni nobis excidisse concedant. Quibus Bonincontrius in Manilium potest satisfacere, illis ego nunquam mirabor nostra displicere: quia ab illis neque confessionem ab ingenuitate, neque sensum literarum à genio eorum exigimus.

Ibid. *Sed regione means*] Qui oriente Cepheo nascuntur, erunt seueri, superciliosi: etiam pædagogi, Tragœdi, Comœdi, histriones, pantomimi.

v. 27. *facit ora manere.*] Συνεστηκὸς πρόσωπον. Sed interpolatum est. Gemblacensis:

——facit ora seuera:
Frontes ac vultus componit pondere mentis. Recte.

v. 20. *Pascentur curis.*] ἐμφιλόσοφοι, ἐπιλογιστικοὶ erunt. Ptolem.

v. 30. *— & antiqui laudabunt verba Catonis.*] Ad verbum Firmicus: *qui etiam Stoicam sectam vero sequantur affectu. Tales enim apud veteres fuerunt Catones.*

v. 33. *Et dominum dominus prætexta lege sequatur.*] Gemblac. *prætexta*. dictum, vt prætextæ Comœdiæ, id est prætextatæ Horatio. Sed *prætexta* retineo. Seruus pædagogus ratione disciplinæ est dominus domini sui. Docet enim herilem filium dominum suum. Itaque *prætexta lege*, est iure ætatis. Est enim adhuc puer, donec togam puram sumpserit. Dominum tamen pædagogi puerum vocat, quia herilis filius. Itaque in Digestis De Legatis lib. XXXII. l. 41 § 4. *Publio Mæuio dominulo meo.* Dominulus est alumnus herilis filius, cui ille libertus dum adhuc seruus esset, pædagogus datus erat. Iuuenalis: *Discipuli custos præmordet Acœnonetus.*

Scholion

Scholion vetus: Eunuchus pædagogus, proprium Pappatis. Nam etiam Pædagogus dicebatur Pappas. Alibi Iuuenal.

—— *timidus prægustet pocula Pappus.*

x. *. *Quodque aget, id credat.*] Quæ sit mens huius versiculi dicerem, si huc pertineret. Nam profecto hic locum non habet. Recoque, versa in incude tenaci forcipe. nunquam sensum huic loco accommodum ex eo erues. Infra reddetur illi locus suus.

Pag. 123. v. 4. *atri luctum memorare sepulcri.*] Antigonæ. Vise Tragœdiam apud Sophoclem.

v. 8. *Quærere Medeæ natos.*] τὸ *Quærere* ex persona Iasonis interfectos à Medea natos quærentis & desiderantis. Nam qui non sunt amplius, dicuntur quæri. quod frequens in Hebraismo. Martial. x, 71.

Hos tamen vt primis raptos sibi quærit in annis.

v. 10. *vectosque ex ignibus annos.*] Anni Æsonis ex ignibus vecti sunt iuueniles, qui seniles in ignem immissi erant. Obscure dictum.

v. 12. *gestus referetur in actis.*] *in actus.* hoc est τὰς ὑποκρίσεις. Agere fabulam, ὑποκρίνεσθαι. Erit non solum poeta Tragœdiarum, sed etiam ὑποκριτής.

v. 18. *Doctior orbe suo.*] Βαρβαρίζει. Repone ex Gemblacensi: *Doctor in vrbe sua.* Idem clamat epitaphion eius epigramma Romæ, quod ad Mausoleum Augusti visitur:

φαιδρὸν ἑταῖρον ἔρωτος ὁρᾷς, Σειρῆνα θεάτρων
τόνδε Μένανδρον ἀεὶ κρᾶτα συναζόμενον.
οὕνεχ' ἄρ ἀνθρώπους ἱλαρὸν βίον ἐξεδίδαξεν,
ἥδυνας σκηνὴν δόγμασι πᾶσι γάμων.

Inde Aristophanes Grammaticus, dubitat vtrum Menander vitæ magister, an vita Menandri magistra fuerit.

—— ὦ Μένανδρε καὶ βίε,
πότερος ἄρ' ὑμῶν πότερον ἀπεμιμήσατο;

v. 19. *qui vita ostendit vitam.*] Scribe, *Qui vita ostendit vitam.* Amare solum viuere esse dicit. Mimnermus, & alij. Pleni sunt libri. Verba Aristophanis Grammatici paullo ante producta explicant, quid per vitam vitæ intelligendum sit.

Ibid. *cursusque sacrauit.*] Et hoc quoque ab interpolatoribus. Gemblacensis: *carusque sacrauit.* Nempe male assecutus est scripturam archetypi *cartisque sacrauit.* id est *chartisque.*

v. 22. *referetque affatibus ora.*] Imo melius Gemblacensis:

—— *referetque affectibus ora.*

v. 24. *& turbam reddet in imam.*] Inepte. Feliciter olim edidimus, *in vno.* Gemblacensis approbat. Lucianus aptissime interpretatur: τὸ γοῦν πολυδοξότατον

δοξότατον τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἄρτι μὲν Ἀθάμας μεμηνώς, ἄρτι δὲ Ἰνὼ φοβουμένη δείκνυται, καὶ ἄλλοτε Ἀτρεὺς ὁ αὐτός, καὶ μετὰ μικρὸν Θυέστης, εἶτα Αἴγισθος καὶ Ἀερόπη, καὶ πάντα ταῦτα εἷς ἄνθρωπός ἐστι. Si Manilium interpretandum suscepisset, non poterat opportunius hunc locum exponere.

v. 26. *Omnes fortunæ vultus.*] Longe melius Gemblacensis:

Omnis fortunæ vultum per membra reducet.

Ibid. *per membra reducet.*] Per gestus & ὑποκρίσεων: vt supra dixit *saturo gestu.* Nam per saturum gestum παντόμιμον ὑπόκρισιν intelligit. Saturum est verbum scenicum, quod ad diuersimodum actum, & gestum pertinet. Sic Satura omnigeni argumenti poesis. & *Satura* νόμος πολλὰ περιέχων Glossis. Caue legeris *Satyro gestu*; vt Satyras Lucilii, & Horatij per y psilon scribendas putes. neque in hoc doctissimis tam veterum, quam recentiorum credideris, qui Σατύρους καὶ Σατυρειάσεις Græcorum somniant. Nam Satura, seu Satira, vt maxumus, maximus, aliud est. Quid sit Pantomimus, designat Cassiodorus libro primo Variarum, ad Albinum & Albienum: *Hanc partem musicæ disciplinæ mutam nominauere maiores: scilicet quæ ore clauso manibus loquitur, & quibusdam gesticulationibus facit intelligi: quod vix narrante lingua, aut scripturæ textu poßit agnosci.* Claudianus: *Qui gestu manibusque loquax.* Primus omnium in scenam Romanam prodiit Pantomimus Pylades ab Augusto ex Asia euocatus. Quod præter alios, duo hostes nominis Christiani testantur, Lucianus, & Zosimus.

v. 28. *Præsentem Troiam.*] Post hunc versus immittendus ille, quem supra expunximus:

Quodque agit, id credes stupefactus imagine veri.

Gemblacensis habet *agit*, quod melius, quam *aget*: quanquam parui refert, *credes* pro *credet*, *veri* pro *iuris* legimus. Non interpretamur. Sententia & puero plana. Si quis negat iure huc translatum hunc versum: & nos negamus iure eum queri, & prius debere æquum animum ad hæc afferre, quam temere de istis iudicare, quæ non intelligit, & quibus studio æmulationis infensus est. Non curamus hos malos Genios.

v. 30. *Nunc Aquila sidus.*] Aquila, inquit, Firmicus, duodecima parte Aquarij oritur. Sæculo Manilij oriebatur à XXVII Scorpij, ad XV Sagittarij, hor. 0.45′, supra finitorem barbaricum. Inter veram & Manilianam epochen longa procul longis via diuidit inuia terris. Aquila oriente nati, cæde humana, spoliis, rapinis viuent. Feras etiam conficient. Contumaces, fortissimi, strenui, armigeri, satellites erunt.

Ibid. *Fertur.*] Id est ad verbum ἄηται Arato de eadem Aquila loquenti, vt nos correximus, quum inepte in omnibus libris editum sit ἄητος. quod alibi monuimus. Cicero eleganter *se portat.* *At propter se Aquila ardenti cum corpore portat.* id est ἄηται, mouetur. De motu agili & expedito proprie dicitur, qua-

tur, qualis in in bene valentibus, vt in Satira de eo, cui constabat valetudo. —— *Et pedibus me Porto meis* —— hoc est, bene valeo. Quis negat hodie in Gallia nos ita loqui? Nam quod est apud Comicum: *Valuistin vsque? Sustentatum sedulo.* ibi sustentare se est portare se & bene valere, καὶ ἐρρῶσθαι. Teutonismus quoque Belgicus proxime ita loquitur. Nam de valetudine sciscitantes dicunt, quomodo vectaris? Ne hoc quidem genus loquendi deest in Latinitate. Nam & in ea quoque vectare se, vt sustentare se est ἐρρῶσθαι. Tertullianus de Pudicitia XII, vertens Epistolium synodicum Apostolorum: *A quibus obseruando recte agetis. Vectate vos. Spiritui sancto sufficit & hic seruatum, &c.* In Græco: ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε. Ἔρρωσθε. Ergo *vectate vos*, est ἔρρωσθε. Vulgata lectio quam inepte concepta? *A quibus obseruando recte agitis, vectante vos spiritu sancto.* Atqui *Spiritui sancto* legendum & cum cæteris coniungendum. Nam repetit quod supra initio præmissum: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Perpendant nunc eruditi, & qui aliquem sensum bonarum literarum habent. Non aliter iudicabunt. *Vectare se, portare se,* de optima corporis constitutione dictum. Sane in veteri ante annos septingentos scripto Glossario Latino-arabico diserte exaratum est: *Vigore, vectione.* Vectio igitur & vectatio idem, & vtrumque vigor est, auctore illo Glossario, in quo multa præclara extant tam ad Arabismum, quam ad Latinitatem pertinentia.

v. 31. *Rorantis iuuenis.*] Gemblacensis *Portantis iuuenis.* Aquarius sculptus est in Kalendario rustico Romano humeris vrnam baiulans. non tamen puto veram lectionem *Portantis.*

v. 32. *& extentis prædam circumuolat alis.*] Satis longo interuallo dissident à se Aquila, & Aquarius. Nam quæ non multum distaret à circulo Æquinoctiali, & nostro tangeret veterem colurum tropicorum, non potuisse vicinam esse Aquario, satis patet.

Pag. 124. v. 3. *Ad spolia & partas vel.*] Non satis apte cohærent *& vel.*

v. 4. *Cuique hominum dederint strages.*] *Quumque hominum dederit.*

v. 6. *Ipse sibi lex est.*] αὐθέκαστος, αὐτοκρατής, ἰσχυρογνώμων, μονότονος, μονογνώμων, μονότροπος. Ptolem. Gembl. legit *Ipse sibi*, non *ille.*

Ibid. *& fert quocunque voluntas.*] Gemblacen. *Ipse sibi lex est, & qua fert cunque voluntas.* Alioquin ambiguum esse potest τὸ *Ipse sibi lex est.* Nam οἱ μηδένα ἀδικοῦντες. ipsi sibi sunt lex. Menander δίκαιος ἐὰν ᾖς, τῷ τρόπῳ χρήσῃ νόμῳ. Ouid.

—— *qua vindice nullo*
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.

Apostolus II ad Romanos facunde hæc exequitur. Tales sunt οἱ Ἄβιοι ἔθνος νομαδικὸν apud Homerum Ἰλιάδ. ν. —— Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων, *quorum plaustra vagas rite trahunt domos*, ait Horatius. Tertullianus cap. XLII de

præscript. Hæreticorum: *Plerique nec Ecclesias habent. Sine matre, sine sede, orba fide, extorres, quasi Abj late vagantur.* Abj ἄβιοι. quos omnes veteres Grammatici interpretantur ἔθνος νομαδικόν. Itaque omnes μετανάστας & late vagantes ἀβίους vocabant, siue δίκαιοι, siue ἄοικοι essent illi. Locus ille Tertulliani vulgo indignissime acceptus est. Nam legitur *quasi sibi late vagantes.* Hæreticos vero illos late vagantes, sine matre, sine sede dicit, quemadmodum contra ὀρθόδοξοι vocantur in Patrum scriptis, οἱ κοινωνικοὶ τῆς ἐκκλησίας, οἱ κοινωνικοὶ τῆς οἰκουμένης: quia scilicet cum systaticis & formatis venientes commercia ecclesiarum habebant, cui contrarium est illud Tertulliani, *orba fide*: hoc est sine vlla contesseratione hospitalitatis, vt ipse Tertullianus alibi loquitur.

v. 7. *Præcipitat vires.*] ῥιψοκίνδυνος, παράβολος. Ptolemæus. Huiusmodi homines non solum ἰδιογνώμονας, sed etiam ἰδιάζοντας vocant Græci. Ita intelligendus locus ille in II Hieroglyphic. Hori, cap. 46. βασιλέα ἰδιάζοντα id est, αὐθέκαστον. quod ἰδιόρρυθμον exponit Thomas Magister.

Ibid. *laus est concedere cuncta.*] quid, aut cui concedere? Gembl.

——*laus est contendere cuncta.* Scripsit Manilius:

—*laus est contendere contra.* Vere est, quod diximus, αὐθέκαστος, μονογνώμων qui semper vero se opponit. Nullum aliud genus hominum hodie videas. rari, qui cedant vero, multi qui contendant contra. Qui voluerit retinere *cuncta*, poterit sine vlla absurditate. sed altera lectio est, quam reliquit Manilius.

v. 15. *At quum Cassiope.*] Cassiopen cum vicesima parte Aquarij oriri ait supra finitorem barbaricum. Sæculo illo oriebatur à I X Sagittarij, ad XVII Capricorni, hor. 2. 15′. Plusquam XXVII gradibus à vero discedunt hi ortus. Cassiope oriente nati erunt aurifices, bracteatores, inauratores, vt ait Firmicus, cælatores, aurileguli, & qui vasa aurea argenteis, argentea aureis permutent.

v. 18. *carnique acquirere dotem.*] Bonincontrius *carni* interpretatur corpori. neque potuit melius, siquidem putauit lectionem mendo carere. Nos dicimus *carai* scriptum fuisse, pro *cara*, vt supra *nepai* pro *nepa*. Sunt vestigia illius prisci Archetypi.

v. 19. *Materie lapidum viuos miscere colores.*] Ab hoc lege quinque illos versus, quos supra intercepimus, & ab alio loco diuulsimus. Nam quid sculptores, & plasticarij ad Spicam, qui huc referendi sunt etiam teste Firmico paraphraste?

Ibid. *lapidum viuos miscere colores.*] Tessellator & musiuarius erit.

v. 20. *Sculpentem faciet.*] Inaurabit laquearia & tholos templorum. Nam inauratores nasci sub hoc sidere notat & paraphrastes. vel potius, vt Firmicus loquitur, plasticator templorum erit. hoc est plasticis [illegible] templum ornabit. Huc pertinet ex Glossis: *Colorator*, [illegible].

v. 21.

v. 21. *Condentemque nouum cælum.*] Musiuario opere scilicet. Firmicus coniungit hæc duo, inauratores, & musiuarios, lib. III: *Faciet eos, qui sic habent Iouem, quodam subtili artificio sæpe pollentes, aut aurifices, aut ex auro vestes pingentes aut inauratores, aut musiuarios, aut ex argento quædam facientes opera.* Male in vulgatis Firmici codicibus, *aut in vsu varios.* Rursus apud Firmicum lib. IV. cap. XV. bractearios, musicos, organarios, pictores. Noli dubitare, quin Firmicus scripserit bractearios, musiuarios pictores. Pauimenta sectilibus scutulis, aut tessellis structa, & ad regulam exacte perfricata, vocantur musiua. Spartianus in Pescennio. Græci ψηφοθετητὰ vocant & ψηφοβολίαν. ψηφοθέτης, *tessellarius* exponitur, & *tessellator.* ψηφολογία *tessellatus, pauimentum.* ψηφολογῶ, *tessello.* Lucilius:

Quam lepidæ lexes compostæ, vt tesserulæ, omnes
Arte pauimenti, atque emblemate vermiculatæ.

Ita legendum, vt habent scripti codices. Ars pauimenti, quám vocat Lucilius, est tessellatio, artifices, tessellatores, ψηφοθέται, ψηφοβόλοι, vt diximus, qui & Musiuarij Firmico, & Impp. Cod. Theod. l. 3. de excus. artif. Vt ἀχαιὸς Achiuus, sic μουσαῖος, musiuus, à concinnitate. Nam μῦσαι, & ἔμμυσον & μουσικὸν & μεμουσωμένος in eam partem accipiunt Græci. Et vt ἀχαϊκὸς ab Achæo: sic μουσαϊκὸς παρὰ τὸ μουσαῖον. Vnde hodieque opus musaicum dicitur recte, non deprauate, vt putant docti: &, si bene memini, videor legisse Musaicum in Augustino. Rursus artem pauimenti asaroticos lapillos vocat Sidonius in Narbone. Emblema quomodo diceretur ne Tiberij quidem temporibus constabat, vt ex Suetonio cognoscimus. Tamen plusquam sexaginta annis antea τὸ ἔμβλημα Publius Syrus *Insertam* verterat.

Frugalitas inserta est rumoris boni.

hoc est ἔμβλημα, ad verbum. Inepte hodie *miseria.* Sed manuscripta lectio Gellianorum excerptorum clare habebat *inserta.* Tertullianus quoque libro de Idololatria literas profanas vocat *insertas idolorum prædicationis*, & in eodem libro, *insignia dignitatum insertas dixit.* Species musiuarij operis aut vermiculationis sunt illæ duæ, quarum meminit Plinius libro XXXV. cap. I. *nunc vero in totum marmoribus pulsa, iam quidem & auro, nec tantum vt parietes toti operiantur, verum & interraso marmore vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci nec spatia montis in cubiculo delitentia: cepimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum: Neronis vero maculas, quæ non essent, in crustis inserendo vnitatem variare, vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Synnadicus, qualiter illos nasci optarent deliciæ.* Ecce aliam ψηφοβολίαν & vermiculationem: alteram, quæ crustis marmorum diuersicolorum vermiculatas animalium effigies referret: alteram, quæ marmoris maculas alieno marmori insereret, & orbes ac ouatas ἐλλείψεις vt Mathematici vocant, marmori includeret. Seneca epistola LXXXVII,

Pauper sibi videtur ac sordidus, nisi parietes magnis preciosis orbibus refulserint: nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint. Quas ouatas figuras vocat Plinius, eas Seneca orbes. Iuuenalis quoque:

Qui Lacedæmonium pitysmate lubricat orbem.

hoc est pauimentum stibadij, aut triclinii marmoreum, orbibus huiusmodi insitum. Nam triclinia marmorata. Intelligit plane diuitem. Inuitans enim amicum, non, inquit, tibi dabo delitias, quas soli diuites inter cœnam adhibent. Hoc non conuenit paupertinis fortunis nostris, sed illius tantum, qui pitysmate lubricat Lacedæmonium orbem, id est, cuius triclinij pauimentum preciosis Tænarij marmoris orbibus refulget, aut ouatis maculis. Nostrum pauimentum plebeium est. Itaque nos pauimentum plebeium pitysmate lubricamus, non autem pauimentum Lacedæmonium. Pitysmata sunt, quæ ex poculis in pauimentum alliduntur, vt resonaret. κοτταβισμὸν Græci vocant. Cicero in Tusculanis de Critia Socratis inimico ex Xenophonte. Horatius: —— *& mero*

Tinget pauimentum superbo.

Iam illis pitysmatis lubricatur pauimentum, vt etiam excogitata sint pauimenta, ne ex humore illo maderent. Vitruuius libro VI de pauimentis: *Ita conuiuiis eorum, & quod poculis & pitysmatis effunditur, simul atque cadit, siccescit.* Quam hallucinati sunt omnes Critici in illo versu Iuuenalis à Politiano vsque, qui primus illum locum vexauit, ad illum, qui in suis variis *petteumate* legebat, tam ridiculo sensu, quam verbo! Nullum est Iuuenalis paulo melioris notæ exemplar, quod non habeat *pitysmate*: etiam vetus Scholiastes id agnoscit. Pityssare est rorantibus, vt Cicero loquitur, & minutis poculis pergræcari. Alexis: καὶ τὸν μὲν ὀξὺν οἶνον ἐκπιτύζομεν. Omnes illi Critici putarunt Iuuenalem de ludo quodam agere. Atqui nihil tale. Ne expectes, inquit, à paupere Gaditanas puellas & crusmata. Hoc competit illi, qui pitysmata effundit in pauimentum preciosum crustis marmoreis vermiculatum, non nobis, qui pitysmate tingimus pauimentum αὐτοσχέδιον & plebeium. Lege Iuuenalem. ne tibi quidem ignosces, qui in re tam clara cæcutiueris. & plane est omnium doctorum ibi iocularis hallucinatio. De vino quod allidebant humi, quod διαπιτύζειν καὶ ἀποκοτταβίζειν dicebant, accipe notabiles versus Archedici Comici Θησαυρῷ, qui erunt loci Iuuenalis interpretes:

ἅμα δ' ἔτι χρυσὸν ἀγοράσαιμ' (ἀπολλύμην.)
Κατέδοντ' ἐκεῖνοι. τοῦτο (πρὸς ἐμαυτὸν λέγω)
Διαπιτυῖσ'. β. οἶνον ἢ τοιοῦτον χαμαί;
Οἴ μοι. — vides διαπιτύζειν οἶνον χαμαὶ, quo modo Iuuenalis lubricare pauimenta pitysmate, & Horatius tingere vino pauimentum. Inde Terentianum: *vini quid pityssauis mihi?* Omnes lubricant pauimentum pitysmate, sed Lacedæmonium pauimentum soli diuites. V. 21.

v. 21. *per templa Tonantis.*] Quasi ædes Iouis Tonantis ab Augusto dicata eo opere exculta esset. Nam profecto ad illam ædem allusit: neque probamus scripturam Gemblacensem, *templa tenacis.*

v. 22. *Nunc iam luxuriæ pars &c.*] Lege:

Nunc iam luxuriæ pars est. Triclinia templis Concertant ——

v. 24. *Tectique auro iam vescimur aurum.*] Ædes Deorum duntaxat olim bracteatæ & deauratæ erant: nunc vero & triclinia nostra. Hoc est, quod conqueritur vetustissimus Orator Fauorinus apud Gellium libro decimo quinto, capite octauo: *Si pro portione pergit luxuria crescere, quid relinquitur, nisi vt delibari sibi cœnas iubeant, quando stratus auro, argento, purpura amplior aliqua hominibus, quam Diis immortalibus, adornatur.* Si, inquit, Fauorinus, triclinia certant templis Deorum immortalium: quid relinquitur, quam vt sibi è patella libari dapes iubeant, vt Diis immortalibus, & Laribus Penatibus solet? Hic insignis locus deprauatissimus extat apud Gellium. Porro Gemblacensis habet:

——*tectique auro iam vescimur auro.*

Recte. tecti aureis lacunaribus vescimur auro cauo. vasa enim, è quibus cibum sumimus, aurea.

v. 25. *Hinc Augusta nitent.*] Persequitur tessellata opera templorum. Nam non solum lapidum segmentis pauimenta pingi solita innuit, sed ex margaritis quoque tessellationem quandam & picturam concinnari, vt & hodie fit; cuiusmodi in ædibus sacris, quas Augustus dedicauit, fuisse, cognoscimus ex Suetonio: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit, easque & cæteras opulentissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI millia pondo auri, gemmasque & margaritas quingenties HS vna donatione contulerit.* Nam ad tessellandum gemmis lacunar, siue tholum ædis Tonantis has gemmas contulisse non dubium est. Arnobius de ædibus sacris: *Sint ergo hæc licet aut ex molibus marmoreis structa, laquearibus aut renideant aureis: splendeant hic gemmæ, & sidereos euomant variata intersitione fulgores: terra sunt hæc omnia, & ex fæce vilioris materia concreta.* Quid aliud intelligit per intersitionem gemmarum, quam ψηφοβολίαν, καὶ ἐμβλήματα? Picturatio igitur ἐμβληματικὴ multiplex, tessellatio, gemmarum intersitio, orbium in marmora insitio, marmoraria incrustatio, quam Mamertus in eruditissimo Panegyrico suo picturatas marmorum crustas vocat. Sed gemmarum picturatio est instar Phrygionarij operis, cuiusmodi quædam elegantissima non semel neque vno in loco vidimus. Istam ex gemmis tessellationem λιθοκόλλητον ἔργον Græci vocant: quæ non de phrygionario opere intelligenda, sed qua argentum cauum exornabatur, aut pocula alius cuiusuis materiæ.

v. 2. *Gemmarumque Iuli.*] Quid vicem τῶ Iuli substituam, nescio, nisi

fortasse placeat *Gemmarumque illi καὶ ἰξοχὴν.* quod non contemnendum. Fuit quum legerem *hyali.* vt —— *hyali saturata colore.* Sed nihil mutandum. Intelligit gemmas quas Iulius Cæsar dedicauit in templo Veneris Genitricis. primas duas corripuit, vt ex iisdem correptis vnam longam composuit Horatius. *Iule ceratis ope Dædalea Nititur pennis* —— Et hic dicit Iulios ignes, siue Iulias gemmas, vt paullo ante Augusta munera.

v. 24. *Hinc Pompeia manent.*] Ex Actis Triumphorum Pompei Magni. *Tertio triumpho, quem de Piratis, Asia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, Insula, Creta, Basternis, & super hæc de Regibus Mithridate, atq; Tigrane, M. Pisone, M. Messalla* C O S S. *prid. Kal. Octob. die natalis sui egit, transtulit alueū cum tesseris lusorium è gemmis duabus, latum* P. III, *longum* P. IIII: *Lunam auream pondo* XXX: *lectos tricliniares* III. *vasa ex auro, & gemmis, abacorum,* IIX: *Signa aurea* III *Mineruæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis* XXXIII: *montem aureum quadratum cum ceruis, & leonibus, & pomis omnis generis, circundata vite aurea: museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat.*

v. 26. *Et Mithridateos.*] Plinius: *Gemmas plures, quod peregrino nomine vocant Dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Sullæ Scaurus: diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam, quæ Mithridatis Regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro aliique eiusdem ætatis auctores confirmant, multum prælatam Scauri.* Idem Plinius: *Victoria tamen illa Pompei primum ad margaritas gemmasque mores inclinauit.*

v. 30. *Et quod erat regnum pelagus fuit.*] Adhuc quæro interpretem his duobus versibus. Malo fateri ignorare, quam ludibrium debere. Nam profecto emendandi prius sunt, quam exponendi. Monstrosi sunt plane.

Pag. 125. v. 1. *per colla manusque.*] Plinius de margaritis: *Hos digitis suspendere, feminarum gloria est.*

v. 2. *Et pedibus niueis.*] Auro vniones inclusos in obstrigillis crepidularum intelligit. Plinius: *Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstrigillis, sed totis socculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per vniones ambulent, satis est.* Ælianus ποικίλης ι. ιᾳ interpretatur Plinium: χρυσαῖς τε ἀνασπάσεσιν ἐπέσφιγγε τὰς ἀναγωγέας τῶν βλαυτῶν. Nam οἱ ἀναγωγεῖς τῶν βλαυτῶν sunt quæ Plinio obstrigilla crepidarum. ἐγκλωστὰ ὑποδήματα, hoc est ansulata, apud Dicæarchum in Ἑλλάδος ἀναγραφῇ non aliter interpretamur, quam obstrigillata calceamenta: apud Pollucem lib. VII cap. XX. Γλῶτται, καττύματα, ἴχνη. An ἴχνοι, vel ἴσαλοι legendum sit, nescio. item ἀγκύλην τῶν Σικυωνίων obstrigillum Sicyoniorum calceamentorum intelligimus apud Machonem Comicum:

—— κατὰ τῶν σικυωνίων
τὴν ἀγκύλην διαβᾶσα συντεῖσθαι τύχῃ. Ansas & ansulas vocat Sidonius.

v. 3. *Quid*

v. 3. *Quid potius matrona velit.*] Neque minus portentose hi duo versus deformati sunt. Non videntur esse Manilij. Nemo sanus ex istis bonam sententiam eruerit.

v. 7. *Naturam eruere.*] Deest *omnem*: *Naturam eruere omnem.*

Ibid. *orbemque inuertere præda.*] Sic supra loquutus est:

——*ventri longius itur.* nisi quis malit intelligere χάεος, vt Sallustio *belli gerendi.*

v. 19. *perducere cælo.*] *producere.* Ita etiam Gemblacensis.

v. 10. *Ille etiam fuluas.*] Aurilegulus erit. χρυσολόγον καὶ χρυσεκλέκτην Glossæ vocant. Sed & χρυσορύκτην eædem Glossæ Aurilegulum vertunt, quum tamen Aurileguli & Aurifossores valde differant. Firmicus hæc omisit, puto quia non intelligebat.

v. 12. *paruaque fragmentis.*] Gemblacensis:

Paruaque ramentis faciet momenta minutis

Protulit vt legeret census spumantis in aurum.

Sed quis hæc exponet? Scimus quidem micas illas auri καὶ τὸ ψῆγμα esse, quæ hic vocantur momenta ramentis minutis. Cætera neque ego, neque qui meliore sunt ingenio, interpretabuntur, nisi prius caliginem abstulerint illis, quæ mortales hebetat visus, nostros quidem, quorum imbecillitatis nobis conscii sumus.

v. 14. *Et perlucentes cuperet prensare lapillos.*] Scribe *pensare.* *Perlucentes lapillos*, Margaritas. Catullus:

Et pelluciduli delitiis lapidis. cuperet sedulitate sua æquare ipsorum margaritarum precium. In Æthiopia huiusmodi aurum plurimum est, neque aliud fere habent: non tamen ψῆγμα est, sed modica frustula, quæ Arabes vocant [illegible] *Tibar*, Talmud [illegible] etiam Hispani & Lusitani dicunt *oro de tibar.*

v. 15. *Verticibus mediis oculos emittet auaros.*] Legendum *immittet.* Seneca Medea: *Summota Lynceus lumine immisso videt.*

Etiam in ipsas vndas immittet oculos auaros, vt scrutetur aurum; non contentus stellantia littora ruspari. Hoc scimus nos illos facere. Quidam in Nitiobrigibus nostris aurum non in ripis Garumnæ, sed in medio flumine quærebat, ex arena scilicet è fundo amnis petita. Rem fecit, & filium satis diuitem reliquit, quem puto adhuc viuere, quum hæc scriberem.

v. 17. *Et scilicem riuo.*] τὸ χρυσοβώλιον, Balucam. Hic significat aurum quoque è venis & metallis terræ inuestigaturum, ne tantum aurilegulum putet. Nam propterea subiicit:

v. 18. *Et facti mercator erit per vtrumque metalli.*] Per vtrunque id est, aurum & argentum, de quibus agitur. Metallum factum per aurum & argentum, est Electrum, de quo mentio in Pandectis, & institutionibus, de rerum di-

rum diuis. & Plinio, qui ἤλεκτρον apud Homerum μίγμα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου intelligit, vt etiam Eustathius. Sophocles:

> *κερδαίνετ᾽ ἐμπολᾶτε τὸ πρὸς Σάρδεων*
> *Ἤλεκτρον.* ——— Silius lib. I. ——— *hic omne metallum*
> *Electri & gemino pallent de semine vena.*

& lib. XIV.

> *Iam simul argenti fulgentia pocula, mistu*
> *Quis gemino quaesitus honor.*

deprauatus est ille locus in vulgatis. Nam *mista*, item *gemina* legitur. Pausan. Ἠλιακ. α. τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο, οὗ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηνται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τοῦ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα. τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον, ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. Vide Syroarab. Lexicon.

v. 19. *Alter & alterius.*] *Alterum & alterius.* χρυσεκλέκτης καὶ χρυσορύκτης.

v. 20. *Talia Cassiope.*] Cassiope & Cassiepea, non Cassiopea dicitur. quod mirum, quum Calliope & Calliopea, non Calliepea dicatur. Sic Pasiphae. Pasiphaea. In XV Metamorphoseon.

——— *me quondam Pasiphaea Tentatum f. p. t. c.* correctores deprauauerant: *me Pasiphaia quondam.* Euripides dixit Ἰφιγόνη pro Ἰφιγένεια, vt Κασσιόπη Κασσιέπεια.

v. 21. *Andromeda sidus.*] Andromeda, inquit, oritur cum XII Piscium. Hactenus semper in istis ortibus delirauit. nunc desinit nugari. Andromeda saeculo Metonis oriebatur à VI Capricorni, ad XXIX Aquarij, hor. 2.50'. Quod Bonincontrius dicat oriri in principio Tauri, ne in finitore quidem Romano locum habet. Sed non nunc primum incipit somniare. Oriente Andromeda nascuntur poenarum publicarum ministri, mancipes carceris, seu commentarienses, carnifices, vinclorum custodes. Est autem parecbasis pulcherrima in genere ἐπιδεικτικῷ. Ad ostentationem enim ingenij instituta: ideo Scholastico characteri magis apposita: qua in re nimius est Lucanus, vt semper lectorem obtundat odio suo, praesertim quia nescit desinere. In tota hac parecbasi multa mihi suspecta, non pauca perspicue deprauata.

v. 24. *infestus totis quum viribus.*] Interpolatum. Gemblacensis:

> ——— *Infestus totis quum finibus omnis*
> *Incubuit pontus.* Quum pontus incubuit toti viciniae.

v. 25. *timuit naufragia tellus.*] Scribimus:

> ——— *timuit quum naufraga tellus.*

v. 29. *Pro natis lacrimans.*] Si non est mendum, victima pro natis dicta fuerit, piaculum succidaneum stultitiae matris, propter quam necesse fuerit dare natam Ceto. Germanicus de Andromeda:

> ——— *merita non iusta piacula matris.*

v. 30.

v. 30. *Induiturque sinus non hac in vota paratos.*] Gemblacen. *hac ad vota.* Simile:

——ensemque recludit

Dardaniam non hos quæsitum munus in vsus.

Pag. 126. v. 4. *Supplicia ipsa docent.*] *decent.*

Ibid. *niuea ceruice recliuis.*] *reclinis* Gemblac. & nos olim.

v. 7. *& effusis scapulis.*] Bene. Melius tamen scopulis.

v. 8. *Ter circum Alcyones pennis plausere volantes.*] Manilius scripsit:

Te circum Alcyones pennis planxere volantes,

Fleueruntque tuos miserando carmine casus.

v. 11. *Ad tua continuit.*] Melius Gemblac. *sustinuit.*

v. 15. *Ipsa leui flatu reuomens.*] *refouens* Gemblac. & nos olim. Alludit ad Tragœdiam Euripidis, in qua Echo inducitur Andromedam consolans. Vide Aristophanem Θεσμοφοριαζούσαις.

v. 20. *Diriguit facie—*] Ouidius: *—trahit inscius ignes Et stupet.—*

v. 21. *Vixque manu spolium tenuit.*] Ouidius.

Pene suas quatere est oblitus in aere pennas.

v. 22. *——in cautibus inuidet ipsis.*

Felicesque vocat, teneant quæ membra, catenas.] Ouidius:

Vt stetit, o, dixit, non istis digna catenis,

Sed quibus inter se cupidi iunguntur amantes.

v. 25. *vadere ponti.*] Suspicor ita Manilium scripsisse:

Destinat in thalamos per bellum vadere, Ponto

Altera si Gorgo veniat, non territus ire.

v. 28. *pactusque Hymenæum*] *pactusque maritum* Gemblacens. quod est figuratius. nam maritum pro coniugio dixit, vt in Sphæra *viresque Tonantis* pro tonandi facultate. Sic Germanicus in ἀινδ'ὅτοις dixit nouercam pro nouercalitate.

——Saturnia Iuno

Nunquam oblita sui, nunquam secura nouerca.

id est nouercalitatis. Eadem figura Statius lib. x:

Expers connubii & timide positura sororem:

vt quidem omnes scripti codices habent.

v. 29. *grauidus iam surgere Pontus.*] Gemblacens. *nam surgere.* Ouid.

——& nondum memoratis omnibus, vnda Insonuit.——

Pag. 127. v. 1. *Hinc vasti turgent.*] Gemblac. *Hinc vastis vrgent.* Scribendum ergo:

Hinc vastis vrgent immensi torquibus orbes.

quod sane longe melius.

v. 5. *vt fugit in auras Spiritus.*] Catullus:

Vt tibi tunc toto pectore sollicita
Sensibus ereptis mens excidit. ——

v. 15. *semper iaculata profundo.*] Iaculari absolutum verbum, vt paulo ante: *& cælo pendens iaculatur in hostem.* Sic alibi *Dirigere* absolute vsurpat. item *Destinare* in Panegyrico ad Pisonem:

——*nec semper Gnosius arcu Destinat.*

v. 16. *latumque per æthera ludit.*] Melius Gemblacensis: *laxumque per æthera.*

v. 19. *Et iam crepitant sine vulnere dentes.*] Sidonius:

——*iamiamque tener spe frangitur agnus,*
Atque absens auido crepitat iam præda palato.

Apollonius secundo: ἄκρῃς ἐν γενύεσσι μάτην ἀράβησεν ὀδόντας. Virgil.

——*similisque tenenti*
Increpuit malis, morsuque elusus inani est.

v. 26. *summas iterumque renauit ad vndas.*] Gemblacensis:

——*summasque iterum renauit ad vndas.*

Potuit Manilius primam in *renauit* producere, vt supra ostendimus, exemplo Lucretij & aliorum veterum. Sed nihil mutandum.

v. 33. *stellasque sacrauit.*] Melius ——*stellisque sacrauit.*

Pag. 128. v. 1. *Mercedem tanti belli, quod condidit ipse.*] Gemblacens. *condidit ipsa.* optime. scribe:

Mercedem tanti belli, quo condidit ipsa
Gorgone non leuius monstrum. ——

Condere bellum, condere lustrum, condere diem, est finire.

v. 9. *mortem ducentis imago.*] Argute, & melius, meo iudicio, quam Gemblacensis: *mortem vincentis imago.* Seneca:

Et morte tristi tristior mortis locus.

Ibid. *vinctorum dominus sociusque in parte catenæ.*] Eadem enim catena & custodia & miles vincti ibant. neque aliter intelligendum de Paulo Apostolo & milite dato illi: & vt plurimum in carcere castrorum vrbanorum vincti illi asseruabantur. Iuuenal. *longo castrorum in carcere mansit.* Inscriptio: M. AVRELIVS OPTIO. CARC. CHOR. XII. VRB. GORDIANÆ. vt fortasse de optionibus *carceris castrorum* in Manilio intelligendum sit.

v. 10. *Accensisque rogis.*] Patibulati, vt Plautus loquitur, hoc est brachiis districtis ad furcam, per vrbem circumlati ita tandem in rogum coniiciebantur, aut retortis in terga brachiis furca collo inserta. Prudentius:

Et iam retortis brachiis furca eminus
Romanus actus ingerebatur rogo.

v. 13. *Vinctorum dominus.*] Optio carceris erit. Francogallæ nostri *Iauliarios* vocant à *Iaula* id est cauea, quo nomine carcerem nos Galli vocamus.

mus. Ex cauea enim fecimus nos Aquitani Gabiam, Franci Gabiolam, Iaulam: quod nouum non est. Glossæ: χαλκάγχα, *Gabia.* Huiusmodi optiones carceris, & si quid huic generi hominum accenseri potest, intelligit alicubi Firmicus his verbis: *Erunt homicidiis publicis præpositi, & exceptores earum sententiarum, quæ de hominum capitibus proferuntur: aut cornicularii, aut commentarienses, quibus damnatorum cura committatur: seu clauicularii, vel carcerum custodes, & quibus publicarum catenarum cura credatur, aut præpositi carnificum, vt ipsi carnifices, & qui damnatos homines flagellis lacerare consueuerint.*

v. 14. *Interdum pœnis innoxia corpora seruat.*] Quocunque sensu intelligit, sane in Christianos recte conuenit, qui innoxij tradebantur huiusmodi custodibus in pœnam seruati. Si post tempora Tiberiana scripsisset Manilius non potuit aptius Christi martyrum conditio designari.

v. 15. *Piscibus exortis.*] Supra orizontem barbaricum cum XXI Piscium Equum oriri ait, quum sæculo Manilij à XXIX Sagittarij, ad XXIII. Aquarij oriretur, hor. 2. 50'. Et hic quoque nugatur solens. Equo oriente nascentur veloces, equorum domitores, cursores, veterinarij medici. Apud Firmicum vitiose excusum est *Heniochus* pro *Equus.* Præter eos, quos nasci sub hoc sidere vult Manilius, curiosos quoque addit Firmicus: hoc est publici cursus præfectos. Vulgo in Gallia Contrarotulatores equorum dispositorum vocamus: de quibus extat Rubrica in Codice Iustiniani. In vita Chrysostomi, ἑλκόμενος ὑπὸ τοῦ κουριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει. Firmicus libro III: *Erunt enim aut publicani aut vectigaliarii, vel curiosi.* Sed & Curiosos intelligit Manilius, aut similes. nam nondum Curiosi nomen in vsu erat in ea notione. Scribit igitur:

Quamuis extremo citius reuolauerit orbe
Nuncius, extremum vel bis penetrauerit orbem.

v. 16. *Signatum terræ lumen.*] Quid est *signatum terræ lumen?* Gemblacensis, *Signato.* Scribo confidenter, *Signator:*

Piscibus exortis quum pars vicesima prima,
Signator terræ lumen fulgebit, & orbi
Aerius nascetur Equus. ———

pars vicesima prima, appositiue.

v. 16. *Signator terra lumen.*] δείξον τὴν γῆν. Nam τὸ *Signator* in omni genere vsurpant. Tertullianus de Orat. *Euangelium expunctor vetustatis.* Nicander: κνισῆρι χαράκτερ. Cornelius Seuerus;

Ignea nam cælo ducebat lumina Phœbe
Fraternis successor equis.

Sic Plinio Vergiliarum sidus institor vestium dicitur. In Epistola Paridis: *Sponsor coniugii stat Dea picta sui.* Singulariter *Signator lumen*, Pluraliter

signatricia lumina. Insolentius Claudianus victrix solum: Portentosius Silius. ——*Phœnissa metuntur Agmina.* lib. XVII. Eiusmodi sunt Euripidea, σκύφος ὀλιγὰς, in Cyclope: μαινάδι λυσσήματι, in Oreste: δρομάδι κώλῳ, in Helena. Minus mirum apud eundem τὰς φονῶντας, apud Æschylum τύχη σωτήρ, apud Apollonium μοῦσαι ὑποφήτορες.

Ibid. *& orbi Aereus nascetur equus.*] τὸ *&*, est vt τὸ *Atque* in illo:

Atque illum in praceps prono trahit alueus amni.

vt vicesima prima pars Piscium signat finitorem, & statim Equus oritur.

v. 19. *Omne per officium.*] Gemblacen. *Come per officium.* Sedulos & officiosos. Phœdrus idem lib. II, fabula XXXVI, sed nescio quare priorem corripiens — *iactans officium come.* Martialis libro primo XC.

Omne sed officium circa te semper obibat
Turba tui sexus.——

Lego, *come sed officium*: Neque enim Latinum est omne officium obibat. saltem non est elegantiæ illius sæculi.

v. 22. *Nunc studio fraudare fidem.*] Emenda:

Nunc stadio fraudare fidem, poteritque videri
Mentiri passus.——

v. 23. *Mentiri passus & campo tollere cursum.*] Gemblacensis:

Mentitus passus & campum tollere cursu.

v. 24. *in membra ferarum.*] Firmicus interpretatur pecorum. Melius *ferorum*, id est equorum. Virgilius:

——*inque feri curuam compagibus aluum*
Contorsit.—— Supra:
Excogitare feros, pronumque anteire volantes.

Item idem error supra:

Ille tenet medicas artes ad membra ferarum.

Vbi melius legeretur *ferorum.* Nam τὰ κτήνη non dicuntur feræ.

v. 25. *Engonasi ingenicla viuens sub origine constat.*] Vt de duabus primis vocibus constat, ita in cæteris nihil iuuat nos codex Gemblacensis. In eo scriptum, *vides sub origine constat.* Fortasse: *cui pes suffragine constat.* Cui pes constat suffragine ingenicula. Id est, qui vno pede ingeniculato nititur. Nam *suffrago* est ἡ ἀγκύλη, ἡ ἰγνύη.

Engonasi, ingenicla cui pes suffragine constat.

Sed hoc est diuinare. Inanes & friuolæ coniecturæ, & ægrorum somnia facessant. Nihil hic videt acies ingenioli nostri. Ait Engonasin, siue Nisum, vt vocat Cicero, vel Ingeniculum, oriri in extremis partibus Piscium. Exclamare libet: Hercules tuam fidem. Nam sæculo Manilij oriebatur à XXI Libræ, ad VI Scorpii in finitore barbarico, hor. 3. 45′.

v. 31. *Dextra per extremos attollit lumina Pisces.*] Ingeniculo oriente

nati

nati erunt fugaces. dolosi, insidiatores, insessores viarum, ac grassatores, desperatæ audaciæ, schœnobatæ, aerobatæ, oribatæ.

Pag. 129. v. 2. *vinceroque periclo Ingenium.*] παράβολος καὶ παρακεκινδυνευμένος erit.

v. 5. *Et cæli meditatus iter.*] Ipse aerobata, de quo hic mentio, non magis est παράβολος καὶ παρακεκινδυνευμένος, quam sunt hi duo versus. Monstra sunt in Gemblacensi:

Et cæli meditatus iter vestigia perdet
Et peneua & pendens porulum suspendit ab ipso.

Ibid. *Et cæli meditatus iter.*] ἀεροβάτης, σχοινοβάτης. Firmicus. Prudentius Hamartigenia:

Inde per aerium pendens audacia funem
Ardua securis scandit proscenia plantis

Ibid. *vestigia perdet.*] Recta lectio. Nam illi paraboli per funem incedentes deinde tanquam casabundi fingunt se excidere, & pendent vnico pede. Turcæ habent desperatæ audaciæ & miros huiusmodi schœnobatas.

v. 6. *Apennina petens.*] Si non esset vitium in lectione, esset, ὀρειβάτης Firmici. vt apud Statium II Achilleidos.

Nunc caput aerii scandentem prendere montis
Quo fugitur per plana gradu. ———

Sed tam hic, quam apud Firmicum, vitium est. Nam *Apennina* conformatum vel interpolatum à Bonincontrio ex illo non meliore, *Et peneua.* profecto legendum:

Et pene vt pendens populum suspendet ab ipso:

Optime. Apud Firmicum vero non Oribata, sed *aerobata* legendum. In eodem etiam legitur *neurobata*, vt apud Vopiscum in Catino: *Nam & neurobaten, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit.* Vtrobique puto legendum *anemobata.*

Ibid. *& pendens populum suspendit ab ipso:*] Si vera est hæc lectio, nihil elegantius potuit dici, quam illos pendulos populum spectantem suspendere ex se ipsis. Qui enim sursum admirabundi spectant, quasi pendent ex eo, quod tam auide spectant. Idem schema in Sphæra de Galaxia:

——— *& resupina facit mortalibus ora.*

Est autem emendatum à doctis viris, idque recte proculdubio. Habemus exemplum in prologo Hecyræ de populo propter funambulum à fabulæ spectaculo auerso. Nam vere populus suspendebatur à funambulo. Græcis est κεχηνέναι πρὸς τὸν σχοινοβάτην. Iustinus Martyr epistola ad Zenam & Serenum: πᾶς γὰρ ὁ μὴ τοιοῦτος καὶ ἐπὶ τῆς σχοινίων ὥσπερ βαδίζων, ὅσον οὐδέπω καταπεσεῖται, κἂν θαυμαστὸς πάνυ εἶναι δόξῃ τοῖς διὰ τὴν ἰδίαν ἀπραξίαν κεχηνόσι πρὸς τὴν ἑτέρου μεγαλαυχίαν.

Idem rursus gestus exprimitur à Paulino his versibus:

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas, pauloque supina fatiges
Colla, reclinato dum perlegis omnia vultu.

Nam supina colla dixit, vt hic noster resupina ora ab eadem mente. Funambulos Turcæ lingua sua *Giampaz* vocant, qui incredibilia auditu, & similia his Manilianis faciunt. Hoc verbum Aquitani nostri, sed ἰδιωτικῶς *Iampelar* enunciant.

v. 7. *Laua sub extremis.*] In vltima Piscium parte vult Cetum oriri. Sed super finitorem barbaricum oriebatur sæculo Manilij à XIII piscium, ad XXIX Tauri, hor. 3.30'. Qui hoc oriente nascentur, erunt piscatores magnorum piscium, ac cetaceorum; cetarii, bolonæ, salsamentarii, liquaminarii, salinarii.

v. 7. *sidera Ceti.*] Aliter Pistricem vocant Cicero & alij. Pistrix enim pro Pristis vt diceretur vsus obtinuit, item Pristis pro Pristes. Vera enim scriptura est πρίστις. In eodem asterismo Festus Auienus Pistrim & Pistricem dixit.

—summa qua lux Pistrice coruscat. item: *Et Pistrim vndicolam.*—

Etiam ὄφιον vocari scribit Firmicus. Sed valde differunt ὄφις & κῆτος magnitudine, & figura.

v. 9. *Hoc trahit in pelagi cædes.*] Interpunge:

Hoc trahit in pelagi cædes, & vulnera natos
Squamigeri gregis. extentis laqueare profundum
Retibus.———

v. 11. *& pontum vinclis armare sequentem.*] Armare pontum sequentem vinclis quid sit nescio, & turbat Gemblacensis, qui hic habet *armare furentem.* An legendum? *Pontum vinclis artare sequentes.* Nam retibus, quæ *vincla* vocat, paulatim procedendo, quod hic dicitur *sequi*, in arctum coguntur pisces, & quia non sentiunt se clausos, perinde sunt, atq; in laxo æquore.

v. 13. *Carceribus claudunt.*] Gemblacensis: *claudent, nectent, trahent.*

v. 14. *macularum vimine.*] Vimen pro textura, vt vimen arundinum dici, alibi nos monuisse meminimus. Virgil. XI:

Arbuteis texunt virgis, & vimine querno.

id est, textu virgarum quernarum. Nam Gemblac. inepte habet *numine*: ineptius Bonincontrius *munere*.

v. 19. *Altera fit cædi cædes.*] *Cadis* Gemlac. Intelligit τὰ τεμάχη. Sequentia explicant.

v. 24. *Illa putris turba est.*] Gemblacens. *turbat.* Vestigium archetypi, *turbast.* Sed *Illa putris turba est*, Salsa muriatica. *sanies preciosa*, liquamen, garum. Glossæ: γαροπώλης: *liquaminarius.*

v. 26. *Communemque cibis.*] Nam & garum & muria cibis condiendis.

v. 28.

v. 28. *terraque immobilis hæret.*] *turbaque* Gembl. Hic multa sunt inexplicabilia.

v. 31. *Humerisque volet.*] *Humoresque vomet.* Gemblacens. *Vt morisque.* Prisca archetypi scriptura *Vmorisque*, vt alibi.

v. 33. *Quin etiam magnas.*] Erunt etiam ἁλοπηγοὶ, vt loquitur Nicander Alexipharmacis.

Ibid. *Salinas.*] ἁλοπήγια. οἱ δὲ ἐκ τῶν πλησίον ἁλοπηγίων ἅλας λαβόντες. Etymologicon voce Δαπίς. Strabo VII: Συνέχετο δὲ τοῦδε μέρος χρείας τῶν ἁλοπηγίων. Et libro VIII: κοινὸς δὲ καὶ τὸ ἁλιεῖον πεδίον οὐ μέγα ἐν τοῖς τοῦ Λέκτου, καὶ τὸ Τραγασαῖον ἁλοπήγιον αὐτόματον τοῖς ἐτησίαις πηγνύμενον.

Pag. 130. v. 1. *& ponti secernere vires.*] *virus.* Ita vocat salem.

v. 3. *Ad bellumque.*] *Adpelluntque.*

v. 4. *Claudendoque negant.*] τὸ negare eandem notionem habet, quam apud Martialem:

Et Pompeiana vela negata Noto. Item:
Nam populo ventus vela negare solet. Lucanus:
——— *frustraque rudentibus ausis. Vela negare Noto.*

v. 7. *Canities & nota maris.*] *Canities emota maris.*

v. 11. *At reuoluta polo.*] Septentrione oriente inter initium & finem Mundi, hoc est inter Pisces & Arietem, vt interpretatur Firmicus, mansuetarii nascuntur.

Ibid. *At reuoluta polo quum primis vultibus Arctos.*] Quia Arctos siue Helice nunquam occidit, difficile erat assequi, quando eius ortum notandum esse velit. Adiicit igitur *primis vultibus* eam oriri: quia in σημείῳ ἀρκτικωτάτῳ, in intersectione communi orizontis. Itaque veteres illi vultum eius notabant in contactu orizontis, quod vocabant principium Vrsæ, vnde primos vultus vocauit: deinde transcensum circuli meridiani, quod vocabant conuersionem. Ouidius:

Iamque moræ spatium nox præcipitata negabat:
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.

nempe conuersam à puncto culminante, quod axem vocat, ad Orizontem Occidentalem. Nam axem pro supremo loco sumi, libro tertio, & in Propertium notauimus. Sic Anacreon στροφὴν ἄρκτου conuersionem à meridiano intelligit:

μεσονυκτίοις ἐν ὥραις,
στρέφεται ὅτ' ἄρκτος ἤδη,
κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτεω.

Nam significat manum sinistram Bootæ culminare, cui quum sit proxima vltima caudæ Vrsæ, quam *Benenasch* Arabes vocant, proculdubio iam tota Vrsa deprehendebatur inter meridianum, & Orizontem occiduum.

v. 14.

v. 14. *Ac Cynosura minor.*] Hi tres versus, nimirum hic cum duobus sequentibus, huc irrepserunt ex Phænomenis quibusdam. quos huc pertinere non dicent, nisi qui rerum cælestium imperiti sunt. Nam Cynosura ne in Barbarico quidem finitore occidit. Deinde hic sermo est Leonis & Scorpij orientium matutino. Quid hoc πρὸς τὰς συνανατολὰς τῶν ἀπλανῶν? Denique nemo est, qui plane hos versus interpretari possit. Quod autem ex quibusdam Phænomenis hæc sint, imo ex Arateis, argumento sit quod Scorpius oritur ante Solem, quum Sol ingreditur Sagittarium. Aratus vero id dicit:

Σῆμα δέ τοι κείνης ὥρης καὶ μηνὸς ἐκείνου
Σκορπίος ἀντέλλων εἴη πυμάτης ἐπὶ νυκτός. id est:
Illius mensis tibi signum Scorpios esto
Nocte sub extrema permittens iura diei.

Sed quid dubitamus? Eos versus habebat in animo Phænomenon scriptor. Sequitur enim:

Τῆμος καὶ κεφαλὴ Κυνοσουρίδος ἀκρόθι νυκτὸς
ὑψι μάλα τροχάει. Certe rem acu tetigimus. Nam ea ipsissima verba sunt.

v. 17. *Non inimica fere.*] Lege:

Non inimica feræ tali sub tempore natus
Ora feret. placidas reget in commercia gentes.

v. 18. *placidas reget in commercia gentes.*] Sic alibi loquitur:

——— *nouaque in commercia ducet.*

Totum vero locum ita concipit Gemblacensis:

Non inimica fere tali sub tempore natis
Ora ferent. placidasque gerent commercia gentis.

Sed vitiosa sunt. significat Mansuetarium fore. Glossæ: ἡμεροτροφὸς, *Mansuetarius.*

v. 22. *Peruersaque munera.*] quod hominum potius ea, quam bestiarum propria.

v. 27. *Iunget amicitias.*] *amicitia.* Gemblac. & nos olim.

v. 32. *Tertia Pleiades.*] Desunt ortus Anguis, qui medias Arctos interpositus est, item Cynosuræ. *Sub Angue nati*, inquit Firmicus, *Marsi erunt, vel qui venenis ex herbarum pigmentis confectis salutaria soleant hominibus remedia comparare.* Tres in asterismis Angues nosti, Anguem Vrsarum hunc, de quo nunc, Hydram, & anguem Ophiuchi. Sed Statius pueriliter Anguem vrsarum cum Hydra confundit, v Thebaid.

Quantus ab Arctois discriminat æthera plaustris
Anguis, & vsque notos alienumque exit in orbem.

Nam anguis vrsarum non exit in notum, neque in alienum orbem, id est notium,

tium, quem Manilius vocat peregrinum orbem. Ita Statium culpa non liberabimus. *Sub Cynosura oriente nati metallorum inuentores erunt, qui latentes auri & argenti venas, ac cæterarum specierum solertibus inquisitionibus persequantur. Ili quoque monetarij efficientur.* Firmicus, apud quem male legitur Cycnus. Præterea addebat Manilius, si nascente homine tonaret, fore, vt toto vitæ tempore tremulus esset, & cætera quæ à Firmico petas, qui pene ad verbum omnia decreta Sphæræ barbaricæ ex Manilio desumpsit, & tamen magno ingrati crimine nomen eius nunquam memorauit. Postremo Manilius tractabat Myriogenesin Sphæræ barbaricæ, saltem eam, quæ ad tertia apotelesmata pertinet. Docet enim ea pars, quæ sint lucidæ stellæ in XII signis. Ex ea igitur Manilius docebat quænam signa stellas claras, aut obscuras, aut tristes habeant. Nam veteres illi stellarum clarissimas primæ magnitudinis, secundæ, & tertiæ, vsque ad sextam magnitudinem definiuerunt. Primæ magnitudinis determinarunt, quarum diametros apparens est VIII scrupulorum: secundæ, VI: tertiæ, IIII: quartæ III: quintæ, II: sextæ I. Hac methodo & numerum earum assecuti sunt: primæ magnitudinis XV: secundæ XLV: tertiæ CCVIII: quartæ CCCCLXXIIII: quintæ CCXVII: sextæ LIII. Summa M.XXII. atque earum vsum esse in apotelesmatis sciuerunt, quatenus eas cum erronum septem temperamento communicare compererunt: ac alias quidem in Zodiaco, alias in Septentrionis, alias in Austri partibus sitas. Quum igitur aut in horoscopo, aut in medio cælo inuentæ fuerint partiliter, aut cum Luna, aut cum aliqua quinque stellarum aliquem χηματισμὸν facere, alterant geniturام secundum innatum sibi & ingenitum temperamentum. puta, si beneuolæ temperaturæ, meliora erunt, quæ ad animum pertinent: si maleuolæ, peiora. Quæ omnes vires considerantur aut magnitudine, aut loco. magnitudine, vt si primæ, si secundæ. loco, si propiores eclipticæ, aut remotiores, idque per VIII gradus circiter. Tanta enim est maxima Veneris πλάνησις. Quæ Eclipticæ contiguæ, eæ vires à Sole sumunt. quæ intra III gradus sunt, omni planetæ iungi possunt, præterquam Soli. Is enim nunquam deflectit ab ecliptica. A tertio gradu, vsque ad quintum, à Marte & Luna vires capiunt. A V, ad VIII, debilissimæ sunt. Manilius igitur tertia Apotelesmata, seu Myriogenesin expositurus præmittebat ἐν προθεωρίας λόγῳ, quænam primæ magnitudinis sint, quæ secundæ. Quod superest nunc fragmentum, incipit à tertia, vt vides. Nam dicit:

Tertia Pleiades dotabit forma sorores.

Ibid. *Tertia Pleiades.*] Hinc incipit fragmentum. Tertiæ magnitudinis stellæ, Vergiliæ, Vrsa minor, Delphinus, Deltoton, Aquila, Serpens. Quam hic hallucinatus sit Bonincontrius, potes ex eius Commentario scire, si tempus perdere non piget.

Ibid. *Tertia Pleiades.*] Quod dicat totas Vergilias sex aut septem esse tertiæ magnitudinis, frustra est. nulla enim earum est tertiæ magnitudinis.

Pag. 131. v. 1. *Inuenitque parem sub te Cynosura colorem.*] Ex hoc quoque falsum. Cynosura vnam tantum habet tertiæ magnitudinis.

Ibid. *Inuenitque parem sub te Cynosura colorem.*] Sic Aratus colorem stellarum dixit: Μετρέατε καὶ χροιῇ.

v. 2. *Et quos Delphinus iaculatur quatuor ignes.*] Aratus:

—— τὰ δ' οἱ παρὰ τέσσαρα κεῖται Γλήνεα. ——

v. 3. *Deltotonque tribus facibus.*] Sane verum hic dicit. Nam tres trianguli sunt tertiæ magnitudinis: vna quartæ.

Ibid. *similique nitentem Luce Aquilam.*] Aquila quatuor habet tertiæ magnitudinis.

v. 4. *& flexos artus per lubrica terga.*] Id est Serpens, meo iudicio. Tamen Gemblacensis?

—— *& lubrica flexos in terga Leones.*

Fortasse legendum, *& flexus in lubrica terga Leonis.* Septem sunt stellæ ἀμόρφωτοι ad tergum Leonis, quas Hyginus πλόκαμον Βερενίκης dicit esse, aliter dicitur συστροφὴ πλοκάμων: vt eo nomine flexum vocarit Manilius. nisi quis malit legere *plexus*, ad verbum πλοκάμους. Theon dicit ἠλακάτην hoc sidus vocari, de quo putat innuisse Aratum:

—— ἀλλ' ἄρα πάντες

ἄλλοι ἄλλοθεν ἄλλος ἀνωνυμίῃ φορέονται.

Sed nulla stella ex illis septem est tertiæ magnitudinis, vt vult Manilius. An legendum: *& colubri flexus in terga Leonis.* Nam fortasse ille πλόκαμος, vocatus fuit coluber.

v. 7. *Maxima per minimos.*] Scribe ex Gemblacensi:

Maxima per minimos censu concluditur imo.

Ita fere olim diuinabamus. Sextam magnitudinem vocat maximam turbam: quum tamen quinquaginta tres tantum designatæ sint ab artificibus.

v. 10. *Sed quum clara suos.*] Loquitur de promiscua stellarum plebe, quas ipse facit sextæ magnitudinis. Eæ non visuntur plenilunio. In Sphæra:

—— *cum Luna conditur omne*

Stellarum vulgus: fugiunt sine nomine signa.

v. 16. *Cernere seminibus desit.*] Lege:

Cernere seminibus densis, totisque micare Floribus. ——

v. *. *Spiritus aut solidis.*] Inepte huc intrusus est ex Sphæra mundi. Et mirabimur, si aliquando quartus à loco versus luxatus sit, quum versus à primo in quintum librum traductus sit? Hoc tantum mirantur homines harum rerum imperiti: quibus tunc magis videmur hariolari, quo præstantiores nostræ sunt in hunc poetam coniecturæ, nimirum quia id supra eorum ca-

rum captum est. Igitur vicem istius, qui malum pedem huc retulit, retrahatur ille, quem iste extraneus de possessione deturbauerat:

Floribus, vt sicca currunt per litus arena.

Totum locum ita continuabis:

Tunc conferta licet cœli fulgentia templa
Cernere seminibus densis, totisque micare
Floribus, vt sicca curruum per litus arena,
Nec spatium stellis, mundo nec cedere summam:
Sed quod eant semper nascentes æquore fluctus, &c.

v. 17. *Floribus.*] Elegantissime dixit, vt Lucretius:

——*florentia lumina flammis.* item —*floret mare nauibus:*

simile etiam ——*florentes ære cateruas.* Attius:

Ære atque argento feruere, igni, insignibus Florere. —

Papinius: ——*Et arcano florentes lumine postes.*

Sic ἀνθεῖν Græci Poetæ. Sic Æschylus ἄνθος πυρός, quomodo scilicet Lucretius, & noster. Adde, quod hæc duo simul coniungit, florem & colorem. Supra:

Perpetuosque tenet flores vnumque colorem Tutatur. —

Quum igitur hic florem posuerit, paulo antea colorem posuerat:

Inuenitque parem sub te, Cynosura, colorem.

Attalus priscus Arati enarrator: πολλῶν γὰρ ὑπαρχόντων ἀστέρων, καὶ ἐνίων τὰ μεγέθη καὶ τὰ χρώματα ὅμοια ἐχόντων.

Ibid. *Floribus vt sicca currunt per litus arena.*] Recte Gemblacens. *curruum per litus.*

v. 26. *Sic etiam magno quadam respondere mundo.*] *Respondere* tertio ordine. Martialis:

Si quando veniet? dicet: responde: Poeta
Exierat: veniet, quum citharœdus erit.

Et clarius apud Val. Flaccum lib. v.

——*ille profundo*
Incumbens Odrussa mero. vide lata comantem
Pectora. ——

v. 31. *Cuius pro numero.*] *Cui si pro numero* Gemblacensis, & nos olim.

v. 32. *Ipse suas æther.*] Eandem sententiam in Sphæra extulerat:

Non poterit mundus sufferre incendia tanta,
Omnia si plenis ardebunt sidera flammis.

Hactenus Sphæræ barbaricæ apotelesmata ortuum. Sequebatur liber sextus, secunda apotelesmata sphæræ barbaricæ occasuum siderum: cuius libri meminit initio:

Quid valeant ortu, quid quum merguntur in vndas.

Quid valeant ortu, est hic quintus liber. *quid, quum merguntur in vndas*, ille, qui periit. Ex vtroque Firmicus concinnauit apotelesmata Sphæræ barbaricæ, priore loco ortus, posteriore occasus ponens. Itaque non dubium, quum Manilius dicat se tam de ortibus, quam de occasibus scripsisse, quin, vt ortus à Manilio, ita etiam occasus ab eodem mutuatus sit Firmicus. Et hoc est extra omnem controuersiam.

Atque hi quidem sunt ortus siderum ex Sphæra barbarica, quibus fortasse non absurdum erat & alia adiicere, quæ huic tractationi cognata sunt, nisi ea modum Notarum excederent. Facere tamen non potuimus, quin de Arabicis Stellarum appellationibus quædam delibaremus, præsertim quum hodierni Astrologi & solidarum sphærarum artifices adeo non ab ipsis temperent, vt sine illis opera sua imperfecta esse existiment, etiam si in tanta luce literarum Græcarum ab Arabibus vllum nomen Stellæ emendicare perinde sit, ac inuentis frugibus glandibus vesci. Atquin isti si scirent, quam male de hoc erudito sæculo mereantur, qui posthabitis Græcis appellationibus barbara illa nomina iocularem in modum deprauata studiose consectantur, nunquam illas cænosas lacunas adirent, ex quibus nihil nisi lutosum haurire possunt. Quia vero consuetudo est altera natura, & nulla ratio apud quoddam genus hominũ tantum potest, vt à veteribus vitiis ad emendatiora traducantur, age & in eorum gratiam, siquidem vllam ab illis inire possumus, aliquam opem adferamus istis nominibus, quæ in præsentia succurrunt, & quorum parabilis medicina est. Nam in quibus ridicula detorsio superat captum nostrum, ea extricanda illis relinquimus, quibus meliore fato, quam nostro, Almagesti Arabici aut Albateni copia fieri poterit. Nos enim hactenus frustra hanc opem imploramus, qui familiarem nobis in aliis omnibus infelicitatem & in hoc quoque conatu experti sumus.

DE QVARVNDAM STELLARVM ARABICIS APPELLATIONIBVS.

VRSA MINOR. ERRVCABA. الركبة id est ἅμαξα, vt Hebræis Astrologis עגלה. Sed in Bibliis עש vocatur, vt ait Aben-Ezra v. 8. Amos: quanquam non de minore Vrsa, sed de maiore intelligere videtur. Totus igitur asterismus Vrsæ maioris vocatur עש, si illi Magistro Hebræo credimus. Aliter DHVB ELAZGVAR ذب الاصغر Vrsa minor. Hæc omnia recte. Vtinam in omnibus tam bene succederet.

VRSA

VRSA MAIOR. DHVB ELACBAR. دب الاكبر Ad verbum. ἡ ἄρκτος ἡ μείζων. Scribe
ALIOTH Stella prima trium post ἐκφυσιν.
ALIATH. الية quo & Hebraismus vtitur. MIRAÇ. λαγών. Stella quæ in ilibus. Inuersum est. Scribe MIÇAR. vel melius MIZAR, ὑπόζωμα. Ita locum præcinctionis vocant. Idem nomen & in Andromeda legitur, vbi Græcum habet ὑπόζωμα. Nam profecto Mizar Arabice nihil aliud quam ὑπόζωμα. quod & ipsum originis Hebraicæ. BENECNACZ. Stella vltima trium in cauda Vrsæ. Agnosco BENETNASCH. بنات نعش Sed بنات نعش quidam accipiunt pro Arcturo, vt optimum vetus Glossarium Latinoarabicum.

DRACO. ABEN. Legendum TABEN ثعبان RASABEN. Scribendum RASTABEN راس ثعبان caput Draconis. κεῖται τοῦ κεφαλὴ τῆ νηχῆ) Arato. Aliter Draco vocatur ETANIN. التنين quod est Hebraicum. Ita est in Mappa mundi Turcica.

CEPHEVS. Ridicule hoc verbum ab Arabibus excarnificatum est, vt solent in vocibus peregrinis, præsertim Græcis. Nunc enim scribunt قيقوس CHEICVS. Aliquando ققوس CANCAVS. Frequentius فيقرس PHICARES. Hæc omnia & in scriptis Arabum deprauata reperiuntur, & à nostris Artificibus vsurpantur. In his idem est literarum ductus, sed puncta διακριτικὰ diuersa. Nam rectum قيقوس est κηφεύς. ADERAIMIN clara in dextro humero. Recte: الذراع اليمين βραχίων δεξιός. Cepheus ab interpretibus Latinis Almagesti Arabici vocatur quoque Inflammatus, & Flammiger. Id Arabice non potest esse, nisi ملتهب مشعل Caussam studiosi quærant. Multas adferre possemus, sed omnes incertas, à quibus melius abstinuero. Aben Ezræ eo nomine dicitur genere fœminino בעלת הלהב: ἡ ἔχουσα τὴν φλόγα. intellig. enim צורה: figura.

BOOTES. βοώτης est Bubulcus, vt in Sphæra Manilij notauimus. Sed interpretes Almagesti Arabes legerunt βοωτὴς accentu in vltima, id est clamator. Quare iisdem Latinis interpretibus Almagesti Arabici dicitur VOCIFERANS. صايح LANCEATOR etiam vocatur à quibusdam,

dam, quod plane respondet Arabico, quo sæpius appellatur ARAMECH الرامح. Atque hoc quidem recte. Nam κολόρροβον, siue ῥόπαλον, quod Arctophylaci attribuitur, malunt vocare lanceam رمح. quod & in Hebraismo reperitur רמח. Sed alii vocant hastile canes habens, vel hastile serpentes habens. Hæ appellationes sunt à diuersis schediographiis & picturis fanaticorum Arabum, qui cætera omnia animalia, præter solum hominem pingunt. Sicubi in imaginibus cæli humana figura occurrit, aliud ridiculum substituunt, vel mulum clitellatum, vel Camelum, vel pharetram. Itaque in Mappa Mundi Turcica, loco Bootæ est nescio quæ ridicula figura, quam verbis solis concipere non possum. Aben Ezræ dicitur כלב הנובח Canis latrans. quod procul dubio est à laruatis Arabibus. Titulus illi oppositus: οἰςοφόρος, Sagittifer; nimirum quia حامل السهم سهم id est Sagitta illis vocatur, quod in asterismis Almagesti Hastile. Nam omnem directam virgam سهم vocant. Quin & Axem mundi ita appellant. AZIMECH In tetrabiblo dicitur ARAMECH. quod scribendum HAZIMETH ARAMECH. حزمة الرامح id est Manipulus lanceatoris. Sane in Mappa ex illa ridicula figura, quæ Bootem repræsentat, exit manipulus herbarum, aut frondium nescio quarum. Apud Aben Ezræ in fine Libræ: ושם הרומח הנקרא סימך אלרמח Quod valde suspectum est. Apud eundem in sequenti Cap. legitur סמך per ך non per פ. Ita vt non constet sibi. At Arabes ipsi vocant סמאך. Iudæis vero imponunt sæpe Arabica perperam characteribus Iudaicis concepta.

CORONA BOREA. verbo ad verbum Arabibus dicitur اكليل الشمالى ACLILVSCHEMALI, vt in Mappa etiam notatur, hoc nomine. Lucida eius stella varie deprauata est: ALPHELIA, ALPHETA, ALPHACA. In Tetrabiblo Latina ex Arabismo conuersa legimus ALPHECCA. quod rectum est. الفكة. In Turcica mappa alieno loco id nomē positum, vt multa alia. Id solutionem significat. id est partem, qua corona, solubilis. Fingitur enim instar fasciæ seu Diadematis, quod capiti circumligatur, nodatur, & soluitur. Itaque stella lucida est instar commissuræ illius, tanquam quod vulgo dicimus *Bouton*. Teutonismus vocat *Knoppen*. Dicitur & eadem Stella quibusdam MVNIR منير λαμπρὸς ἀστὴρ Ptolemæo. Sed id nomen commune & aliis omnibus lucidis. Aliis vocatur MALPHELCARRE. Si id Arabice scribitur مالف القرة erit plane Sertum pupillæ. Nam & Sertum etiam Manilio & aliis poetis vocatur, & pupillæ, propter claritatem. For-

tem. Fortasse alia fuerit scriptura, & ideo alia interpretatio. Quid si ALFALCA, pro ALFACCA, aut ALFALTA? Nam est الفلك τροχός. quia & coronam τροχὸν Græci vocant: alii τροχὸν ἐξίωνος.

INGENICVLVS. ALGETHI. In Mappa جاثي على ركبتيه Prociduus ingenua sua. Homero γνὺξ ἐριπών. Item INCVRVATVS, & SALTATOR. Hæc duo nomina de eodem prædicantur. Saltator enim, quia incuruus, id est cernuator, κυβιστητής. Quum prociduus pingatur, perinde est ac habitu ad cernuandum composito. Itaque incuruus, siue cernuus est. ضارع Neque aliter dici potuit. Stella in capite in recentioribus editionibus Alfonsinis dicitur RASABEN. In vetustioribus non habetur: & merito. Irrepsit enim ex descriptione Draconis. Pro eo scribe RASALGETHI. Nam Gethi est Prociduus, qualis ingeniculatorum, & supplicantium gestus. MARSIC stella dextri cubiti: Lege MARFIC. مرفق hoc est reclinatorium brachii: pars qua innitimur in cubitum. Id nomen alibi quoque deprauatum est.

LYRA. ALOHORE, id est VVLTVR CADENS. Neque Alohore significat vulturem cadentem, neque est vox Arabica, nisi sit *Alhore*, quod est Auriga, vt infra suo loco dicetur. Nam vultur cadens diceretur نسر الساقط Nesrussakat. Vulturem propterea vocant, quod olim testudo marina pro hoc asterismo pingeretur, quæ omnino similis est vulturi rostro, quod plane aquilinum est, pedibus latissimis instar alarum. Vnde à Batauis dicta est Aquila marina. Cadens, quod eius rostrum conuersum in eclipticam. Ideo à partibus Aquiloniis ad austrinas videtur cadere. Lucida vocatur VEGA. Non est VVEGA. quod inter alia φέγγος significat. Pronunciandum esset enim Mauritane Guagia. Illa Vega signatur super pupillam, vbi in Græco est ἐπὶ τῆ ἐσχάτῃ. quod Arabice dicitur حدقة Sed interpretes legerūt حدق quia Arabes Hispanienses حدق & Africani nullam fere differentiam constituunt inter ج & ح. Testes sunt libri, quos habemus. حدق & حدقة est pupilla oculi. Sed iidem interpretes falluntur, qui τὸ τῆς λύρας ζύγωμα Lancem libræ vertunt. Tantum enim abest, vt ζύγωμα sit lanx, vt ne Libræ quidem ζύγωμα sit. Lyra etiam aliis dicitur ASANGVE. quod potius Æthiopicum, quam Arabicum. ጸንጽ Sangua est κλαγγάζειν מצנקו MESANQVO, cithara.

GALLINA, DEGIGE دجاجة vel cum articulo ADEGIGE. الدجاجة Hoc est Gallina DENEBEDEGIGE cauda Gal-

da Gallinæ. In Mappa perperã ذنب الدجاجة pro دجاجة cos. Puto ita Turcos solere scribere. Sed in Aben Ezra in fine Aquarii legimus : שם ככב הנקרא אלחנף : והוא באליה המרנגלת Et ibi est stella vocata Elhanaf, quæ est in cauda Gallinæ. Sed in Petro Abano legitur Alradaf. Vtrunque vitiose. Prius est nomen nihili & Arabisino ignotum : posterius الرداف est ἀλόγιμον. Sed cauda Gallinæ, quæ est omnium lucidissima, vocatur priuato nomine ARIDED. & interpretantur *quasi redolens lilium*. quod verum est. Est enim الرذاذ Rosæ similis flos, vt est in veteri Hispano Latino-arabico lexico. Arabes multa mutant in figuris imaginum cælestium. ideo & noua nomina illis indunt. Sed & singularibus stellis propria & diuersa à Græcis imponunt. Vt hanc stellam propter fulgorem vocant Rosam. Scribendum vero per ذ Dhal, non Dal. Nam الرداد sunt רביבים stillæ.

CASSIEPEA. In Mappa ذات الكرسي ἡ τοῦ θρόνου, Mulier sedis, id est sedens in seliquastro. Sic etiã Hebraice vocauit AbenEzra. Dicitur & MVLIER HABENS PALMAM DELIBVTAM. Id esset Arabice ذات اليد المدهونة. Sed quare ita vocatur? Nempe hæc similia reliquis somniis Arabum: quos miror vocare mulierem, & palmam vel manum illi attribuere, quum ipsi non mulierem, sed canem cernuam in sedili pingant. SCHEDER lucida in pectore. omnino scribendum SEDER صدر. στῆθος.

PERSEVS. DEFERENS CAPVT ALGOL. حامل راس الغول vt etiam est in Mappa. Nam quod Asterismi vocant γοργόνειον, id Arabes غول Gol vocant. quod quidam Diabolum interpretantur. AbenEzræ ראש השטן Alibi ראש השד Interpres Latinus Tetrabibli Arabicæ nõ legit غول sed غل catenam. Itaque vertit *Deferens Catenam*. Lucida in latere tripliciter scribitur CHELEVB, CHENIB, GENIB. Quorum vltimũ verissimum, reliqua ridicula. جانب enim latus significat. Sed in Aben Ezra error est הנקרא אליעוק המנור Luminare, vel lucida, quæ vocatur *Aliuk*. In Petro Abano nihilo melius, *Albaice*.

HENIOCHVS. RETINENS HABENAS, nempe ad verbum, vt etiam est in Mappa. ماسك العنان. AbenEzræ הרועה אשר בידו הרסן ὁ ποιμὴν χειρὶ τῶν ἡνιῶν κρατῶν.

Sed, vt

Sed, vt in aliis, ita in hoc quoque ibi peccatum est. Nam alieno loco illud nomen positum. Eius sinistro humero hæret stella, quæ Græcis αἴξ, Latinis veteribus Capra, recentioribus Hircus dicta, vulgo ALHAIOT, sed corrupte, pro ALHATOT. & melius sine aspiratione ALATOD العتود Id est Hircus, quod etiam Hebræis commune est. T finale pro D semper commutatur in istis nominibus, vt ASID, ASIT leo. In Mappa pro figura Heniochi superstitio Muhammedana pinxit mulum clitellatum erectum, in cuius ceruicibus capella hæret cum titulo حادي Quod verbum significat ex diametro opponi. Sed quid illud ad capram, aut Hircum? An positũ pro جدي id est Capro? Titulus autem illius muli Mu-hãmedici erat الفكة Alphecca mendose, quod ostendimus pertinere ad Coronam. SACLATENI in brachio sinistro, Græcis ἔριφοι; Latinis Hœdi. In vetustioribus editionibus emendate legitur SADATENI, cl, in vnicã d, coeuntibus ساعد الثاني βραχίων δεύτερος, siue ἑπόμενος, vt Ptolemæus ait, ὦμος ἑπόμενος ἡνιόχου. Nam reuera ἡ αἴξ ἐπὶ τοῦ ὤμου ἑπομένου, οἱ δ' ἔριφοι ἐπὶ τοῦ βραχίονος. Alii in manu sinistra statuunt. In Tetrabiblo: *Illius figuræ in qua hora formantur.* Lege *in qua* ROHA *formatur*: οἱ κατὰ τὸν ἡνίοχον λαμπροί. Nam ROH aut ROHA est ἡνίοχος. Auriga, Agitator.

OPHIVCHVS. Arabes aliquando Græcum nomen vsurpant. In Mappa est Grus aut Ciconia insistens serpenti cum titulo زج الحاوي ELHAGVE, vt Mauri pronunciant, id est Serpentarius. à voce حوية Serpente, quod magis Syriacum, quam Arabicum. Dicitur etiam Serpentarius ALANGVE. quod nihil aliud est, quam deprauatum ex ALHAGVE. Sed ita scriptum fuit, ALANGVE, *id est effeminatus, qui dicitur lator serpentis & serpentarius.* Certe aliud intelligitur, quam حاوي Nam effeminatus non dicitur حاوي sed خنين ANIN, item انثه ANATHE id est Hermaphroditus: item خنثة CHVNTHE. Ita ALANIN, vel ALANINE vocaretur. RASALAVGE. Scribendum censeo, راس الحاوي RASALHAGVE. Caput Serpentarii.

SERPENS SERPENTARII. الحية in Mappa, تنين

SAGITTA. Arabice السهم etiam in Mappa. Sed in quibusdã Asterismis Alfonsi pro Sagitta est ALAHANCE الحنصة id est Sagitta, Hebraicæ originis חץ, conuerso daghes in Nun, vt sæpe accidit in Arabismo & Syriasmo. In Aben Ezra est

פעמון *Satan*, mendose, vt puto, pro סכינים *cultri*. In Latino Ezræ Petri Paduani est monstrum lectionis *Muscator*. Alibi legitur *Musatoris vel Sagitta*. vt Musator sit barbarum nomen teli.

AQVILA VVLTVR VOLANS. Id proculdubio est نسر الطاير. Aliis est ALTAIR. quod perperā pro ATAIR. الطير id est Ales in Mappa dicitur عقاب quod βασανιςμὸν vel *βασανιςήριον*, Cruciatum, supplicium, Equuleum tortorum significat. Sed quis eius rei caussam reddet? Magis mirari libet, quam quærere.

DELPHINVS. Græcum nomen retinet Mappa دالفين.

Equus. ALFERAS الفرس. Recte. At in Mappa dicitur فرس الاعظم τ̃ πρώτε. Equus maior, nimirum ad differentiam μικ. ENIPH ELFERAS lucida in naribus انيف الفرس Nasus equi μύξω τ̃ ἵππε Ptolemæo. Melius ENF, quam ENIF. انف quod interpretes Almagesti nunc Musci dam vertunt, nunc Grumiū. Alterum mansit in vsu meis Aquitanis, alterum Celtis. SEATALFERAS ساعد الفرس brachium Equi. Hic T pro D, vt alibi.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΙΠΠΟΥ In Mappa قطعة الفرس الاصغر τομὴ τ̃ ἵππε τ̃ ἐλάσσον☉. Sed falluntur illi. Longe enim differunt τομὴ & προτομή. Nam τομὴ est segmentum vtcunque. προτομὴ est tantum sectio hominis quidem, cubitis, aut humeris tenus, vt sunt imagines Imperatorum in nummis: aliorum autem animalium ad armos vsque, qualis est ista προτομὴ τ̃ ἵππε. Suidæ προτομαὶ dicuntur προςηθίδια. Itaque melius AbenEzræ dicitur ראש הסוס *Caput Equi*. quod ineptissime Petrus Abanus vertit, Prior Equus, tanquam ראש sit ראשון. In Mappa perperam est قطعة vt alia non pauca errata.

ANDROMEDA. In Asterismis dicitur MVLIER CATENATA, quomodo & in Mappa مرأة المسلسلة ita etiam ab Hebræis vocatur, qui per omnia vestigiis Arabum insistunt. Lucida in cingulo MIRAC Profecto legendum MIZAR ميزر

hoc

hoc est ἀείζωμα, vt dicitur Ptolemæo. Lucida in solo cothurni ALAMAK. Emendo ALMAAK, traiectione facta. Id Cothurnum significat. vel socculum. Hispanis *chapino*. plurale مواق In Mappa vicem Andromedæ est vitulus marinus catenatus. Catena collo vituli aut phocæ circumligata altero extremo continet duorum Piscium in Zodiaco borealiorem.

TRIANGVLVM MVTLATHVN. مثلث vt in Mappa. Id significat triplicitatem. atque adeo omnes Latini Arabum interpretes quod Triangulum dicere debebant, verterunt Triplicitatem.

ARIES. الحمل ELHEMAL, vel ELHAMEL. Nam tam Arabibus, quam Hollandis HAMEL est Aries.

TAVRVS ATAVR. الثور Vnde Pleiades ATAVRIA الثريا quod in Tauri asterismo comprehendantur. λαμπαδίας lucida Succularum ALDEBARAN. الدبران quod omnino Græco nomini respondet. Nam vnde دبار propter eandem claritatem Ptolemæo dicitur ὑπόκιῤῥος. Arabes ἀείζωον interpretantur, quod etiam esset مجريا. Aben Ezra Astrologus Amos v,8. ait Hebraice עיוש vocari, id est ὑπόκιῤῥον, vt etiam vocatur à Ptolemæo. Addit præterea lingua Ismaelitica dictam سهيل Ita haberet duo nomina. Sed Rabbi Iona, citante Kimhi, Isaiæ XIII, 10, scribit eam esse, quæ dicitur in Biblis כסיל. vbi perperam אויל pro כסיל editum est.

GEMINI. ELGEVZE. الجوزا RAZALGEVZE. راس الجوزا caput Gemini. Quare Arabes ita tertiũ Signum Zodiaci vocent, quum id verbum multa significet in Arabismo, caussam comminisci non possum. Prior Geminorum AVELLAR اوار Sed scribendum افلان APHELLAN. Ἀπόλλων. Alter ABRACALEVS ابركلرس Vno punctulo amplius facies IRACLEVS ابراكلوس Ἡρακλῆς. In Mappa pro Geminis duo pauones substituti.

CANCER ASARTAN السرطان MELLEF. مالف τὸν συμπεφυρμένον. ad verbum concretum. συστροφή. Sed proprie συστροφὴ in Tetrabiblo vertitur ALATHA علاقة quod quater ibidem reperies: in Scorpione, Sagittario, Cepheo, & Perseo. Inuenitur quoque in Æthiopismo. Nam vbi in Græco est συστροφὴ, in Æthiopico est ወቅለት፡፡ עלקה Sed Arabes quid ibi esset συστροφὴ.

συστροφὴ non intellexerunt. quæ in asterismis nihil aliud quam densitatem significat.

LEO. ASIT. اسيد ASID rectius erat. Sed non semel monuimus D finale in his commutari cum T. KALBELASIT. قلب الاسد id est καρδία λέοντος. Est enim, quæ Græcis βασιλίσκος, Tuberoni Regia stella dicta. DENEBELASIT ذنب الاسد cauda Leonis.

VIRGO. ELADARI. العذري Sed frequentius vocatur SUNBALA. سنبلة id est στάχυς. Pro Virginis imagine Mappa habet manipulum spicarum. Unde nomen Signo Arabibus. Spica ipsa dicitur AZIMECH ALAACEL. Scribendum profecto HAZIMETH ALHACEL. خزمة الحصال Est manipulus farraginis δέσμη τοῦ χόρτου. Et sane pro Virginis tota forma manipulus farraginis in Mappa pictus est. In Aben Ezra legitur in fine Virginis ושם הנתמך שאינו מצומן הנקרא סמך אלעזל Et ibi est manu apprehensus, qui non est inuitatus &c. quæ profecto mira sunt. Et suspecta facit Petri de Abano tralatio: missimach ala-çel. In Baal Aruc ita legimus. אלומה של שבולים ובלשון ערבי חומה hoc est: manipulus spicarum. & in lingua Arabica חומה. Sed fallitur doctus ille magister. Nam הומה per ה Arabice dicitur, non per ח. Itaque caute studiosi Arabica Iudæorum legant. quum enim ipsi ea scribant charactere suo, non Arabico, multas literas perperam commutant, vt hic Heth, pro He. alibi ג pro ج ע pro غ. Hoc potest tironibus imponere. Idem abusus in Syrorum Arabicis charactere Syriaco conscriptis. Samaritani tamen nullam literam pro alia commutant in iis saltem scriptis illorum, quæ penes nos sunt. In aliis exemplaribus reperio ELGAZEL الغازل τὸ νῆθρον, fusus: quod melius conueniret asterismo Græco in quo Virgo spicam tenet pendens instar fusi. Sed profecto corruptum ex ALHACEL.

LIBRA. ميزان MIZAN. Hebræis מאזנים ZUBEMESHEMALI زبان الشمالي χηλὴ βόρειος. ZUBENELGENUBI. زبان الجنوبي χηλὴ νότιος.

SCOR-

SCORPIVS ALATRAB. Scribe *ALACRAB.* العقراب *KALBELACRAB* قلب العقراب Cor Scorpionis, hoc est ὁ ἀντάρης. *LESCHAT.* لسعة Melius *LESATH.* Est enim Sin non Schin. Hebræis עקיצה Proprie significat ictum, quem Scorpius facit, & alia animalia, quæ ictu, non morsu lædunt, vt Draco marinus, & Scorpæna. Ita semper apud Auisennam. Hoc nomine vocatur τὸ κέντρον τοῦ σκορπίου. Dicitur & *SCHOMLEK.* Sed id non est Arabicum. Quare transpositio facta videtur *MOSCLEK* مشلاق Id est arcuatio caudæ, flexus, illaqueatio. Non enim de spiculo caudæ intelligi potest, sed de toto flexu, & ambitu.

SAGITTARIVS. ELKVSV. vel *ELCAVSV.* القوس id est arcus. In Mappa pro Sagittario Pharetra posita est: quia nō pingunt humanas facies.

CAPRICORNVS. ALGEDI الجدي Id est Caper. *BENEBELGEDI.* ذنب الجدي Cauda Capri.

AQVARIVS. EDELEV. الدلو Situla. ἡ κάλπις, quæ attribuitur Aquario.

PISCES. ELHAVT. الحوت hoc est ὁ ἰχθύς, non autem τὼ ἰχθύε aut *ELHAVTAINE.* الحوتين quia vt supra diximus, Arabi الحيتان bus alter ex duobus, nempe Boreus cum Andromedæ asterismo commiscetur. Alter hoc est ὁ νότιος, pro signo vltimo Zodiaci habetur. Ideo singulariter tantum dicitur Piscis, non Pisces. Piscis autem iste australior, non, vt in asterismis Græcis, vinculo, quod λίνον dicitur, cum altero Pisce borealiore vinctus est, sed cum Ceto. quod ridiculum. Illud λίνον perperam Arabes interpretes Almagesti ληνὸν legerunt. Vertunt enim torcular. id est بد.

CETVS. ELCAITOS. القيطس in Mappa. Græcum est. *MONKALEKAITOS* منقار القيطس Rostrum Ceti. *BATANELKAITOS* بطن القيطس venter Ceti.

ORION. *AVDAX.* شجاع quo nomine etiā Hydra vocatur. BEL-
LATOR محارب *SVBLIMATVS IVGVLA* Lani-
nis. على منتشرف امر تعبيع Sane ita Arabibus dictus videtur, quum stellam in humero positam
vocant ابط الجوزا *BETELGEVZE.* Axillam Geuze. Nā
est, جوزه quam vulgo vocant Nucem iuguli, hoc est guttur, *GIGAS, ELGEBAR*
الجبار ipsum est ab Hebraico גבור Idem & *FORTISSIMVS* dicitur
quod nihil aliud, quam Elgebar. *RIGELGEBAR.* رجل الجبار
Pes Gigantis, vel fortissimi. In Mappa Orion neque nomine neque figura exprimitur. quod miramur.

FLVVIVS. ENAR. النهر *ACARNAR* اخر النهر vel اخرنهر ἔσχατος τοῦ ποταμοῦ, vt sem per vocatur à Ptolemæo in Libello περὶ ἀπλανῶν *ANGETENAR.* Omnino legendū *ANCHETENAR* احناة النهر
hoc est ἐπιστροφὴ τοῦ ποταμοῦ vt vocatur à Ptolemæo.
Alibi admonemus commutationem factam CH cum G.

LEPVS. ELARNEB. الارنب in Mappa. Hebraicum ארנבת.

CANIS ELHABOR. Scribe *ELCHABAR.* كلب الكبر
Canis magnus. vel
Canis maior, vt in كلب الاكبر Mappa. Sirius lucidissima
in ore in Tetrabiblo *ELSCHEERE* الشعرى Auisennæ. dictus à voce
شعر quod apud eundem ὑδροφοβίαν significat, nempe morbum, quo & canes rabiosi & ab illis
morsi afficiuntur. Alibi reperio *SCHEERE ELIEMENI.* Illa
posterior vox dextrum significat. Videtur igitur hunc maiorem dextrum
dicere, illum minorem, nempe τὸ πρόκυνα sinistrum. Fortasse alia ratio adduci potest. Nam in Tetrabiblo Latina legitur *GEMINA* non *IEMENI.*

PROCYON. KELBELAZGVAR. كلب الاصغر In Mappa. Alibi
dicitur *ALGOMEIZA.* id est συνδμιρος, الغميزة Moris.
Quare ita Procyon ab illis fanaticis vocetur, non magis quærendum,
quam quare Gallina dicitur Rosa ab iisdem: aut quare Gemini sunt Paones, Andromeda vitulus marinus, Heniochus mulus clitellatus. In Tetrabiblo

biblo Latina *PRIMVS CANIS*. id est مقدم الكلب quod anticipans Canem significat, non primus Canis.

NAVIS. MERKEB. مركب In Mappa *SEPHINA*, quod & Syriacum est. سفينة

HYDRA. In Asterismis Almagesti *ASVIA* الشجاع recte: vt etiam extat in Mappa. Id verbi Arabibus est magnanimus: atque adeo ita Hydra vocatur libro primo Tetrabibli Latinæ ex Arabico conuersæ. Proprie est Audax: quod nomen conuenit etiam Orioni. *ASVIA* est trisyllabum. Nam in syllaba vltima IA, litera I est consonans Hispanica, quomodo suum Gim pronunciant Arabes, quasi ἀσϐγια, non ἀσβία.

CORVVS. ALGORAB. الغراب Ita etiam in Mappa. Est Hebraicæ originis.

CRATER. ELKIS. الكاس quod Hebræum est [illegible] In Mappa dicitur. الباطية Hoc ego alibi non legi. In Tetrabiblo: *quæ in calice constituuntur.* Legendum: *in calice.*

CENTAVRVS. قنطورس Græcum. Ita in Mappa.

BESTIA. CENTAVRI. ASIDA in Mappa, اسدة id est Leæna. Sed quum θηρίον Græcis dicatur, illi verbo melius responderet Arabicum السبع quod proprie de feris nocentibus Leone, Tigride, lupo dicitur: quod Hebræis est [illegible] vel [illegible]

ARA. Male in Mappa ماجمرة pro مجمرة Hoc est prunarum conceptaculum, Ignitabulum, Batillus, πυρεῖον. Hebraica [illegible] Sic vertitur à Saadia Gaon Rabbino.

CORONA AVSTRINA. اكليل الجنوبي etiam Mappæ.

PISCIS AVSTRINVS حوت الجنوبي Sic etiam in Mappa. Lucida in ore *FVMAHANT*. Lege: *FVMAHAVT.* Melius فم الحوت *FVMALHAVT.* Os piscis. στόμα τοῦ ἰχθύος.

Hæc tantum meminisse. Cætera discutiant alii. Præstaret tamen ab hac nominum barbarie abstinere. Vtri enim potius sequendi? Græci, qui hæc

hæc primi & recte ostenderunt, an Arabes, qui barbaris figmentis deformarunt? Dum enim humanam effigiem referre illis religio est, omnes fere cœlestes imagines ridiculis monstris interpolarunt. Aquarius ipsis est mulus clitellatus cum duobus doliis. Gemini duo pauones. Virgo manipulus spicarum. Centaurus vrsus equo commissus. Heniochus Mulus item clitellatus, freno iuxta apposito extra asterismum cum stellis suis, quæ tamen nullæ sunt in freno Heniochi Græcanici. Ophiuchus est Ciconia, aut Grus. Ingeniculatus Camelus cum instrato suo. Sagittarius pharetra sola. Cassiepea canis in seliquastro. Andromeda phoca, aut vitulus marinus. Cepheus canis. Bootes figura, quam scripto exprimere non possum. Denique dum humanam effigiem reiiciunt, humanum intellectum abdicarunt. Quomodo enim humana signa à ferinis distinguunt, si nulla apud illos humana sunt? Quomodo manum Bootæ designabunt, si bestia pro homine picta, aut figura, quæ omnino bestia non est, in Mappa manum non habet? Sed illi profitentur se nolle Græcorum & Christianorum imagines sequi. Nostri vero artifices, qui Græcos sequuntur, vt velle videntur, quantum ab illis imprudentes discedunt? De Lyra superius demonstratum à nobis, quantum eos fugiat ratio. Neque nego quædam propter commoditatem melius mutari: vt fecisse se profitetur Ptolemæus in asterismis Hipparchi. Hoc locum habet, quando distantiæ Stellarum accuratius obseruatæ sunt, vt proxime fecit vir nobilissimus Tycho Brahe Danus, cuius obseruationes veterum conatus castigant in multis. Itaque ratione distantiarum picturæ finiendæ. Nam si duæ stellæ humeros, verbi gratia, corporis humani designant, aliæ duæ, quæ pedes referre debent, longinquiores aut propriores sunt, quam vt vlla symmetria corporis humani seruari possit, relatione ad humeros facta: tunc quidem alius rei commodius imago designabitur, quam hominis. aut saltem si hominis forma retinenda, aliæ designationes membrorum instituendæ. Hoc enim & Ptolemæus se fecisse testatur, eodem exemplo se mutasse quædam antiquorum, quo ipsi mutarunt quædam in iis, quæ ab antiquioribus relicta erant. Verbi gratia, inquit, stellæ, quas Hipparchus ponit in humeris Virginis, à nobis in lateribus collocatæ sunt, διὰ τὸ μεῖζον αὐτῶν φαίνεσθαι τὸ πρὸς τοὺς ἐν τῇ κεφαλῇ διάστημα τοῦ πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ἀκροχειρίοις. τὸ δὲ τοιοῦτον ταῖς μὲν πλευραῖς ἐφαρμόζειν, τῶν δὲ ὤμων παντάπασιν ἀλλότριον εἶναι. In his igitur dominetur ratio interuallorum, &, vt ibidem Ptolemæus scribit, τὸ οἰκειότερον καὶ μᾶλλον ἀκόλουθον πρὸς εὐρυθμίαν τῶν διατυπώσεων. In quibus autem eadem distantia cum veteribus obseruationibus conuenit, quæ inuidia est, veterum designationes sequi? Theon vult omnes imagines in cælo conuersis ad nos tergis esse, at in solidis sphæris pingi debere vultibus ad nos conuersis. neque in ea re aliquid nouum dicit. Nam si in curua superficie dorsa sunt, omnino in conuexa partes supinæ esse debent. & contra. Quare cum cæli superficies

ficies nobis obiecta sit curua, globorum autem conuexa, necesse, vt quorum videmus terga in cælo, eorum partes supinas in globo pingamus. Melius Hipparchus consulens vtilitati, negat dorsa ad nos conuertenda, nisi vbi aliquid κατάγραφον fuerit, id est, nisi quæ fuerint in partibus posterioribus designanda, vt in Lyræ testitudine omnes stellæ designatæ in prona parte, non in supina. Sic Andromeda, sic Orion κατάγραφοι sunt. Quædam etiam nudæ sunt, vt Ophiuchus, & ingeniculus. De Heniocho neque negare nudum esse, neque affirmare possumus. Sane in asterismis περιπόδιον illi attribuitur, Hoc est limbus vestis, quod περιπόδιον ζύρμα in asterismo Virginis vocatur. Bootes vero non totus vestitus est, quod istis videtur, sed cinctutus, hoc est ἐν περιζώματι. περίζωμα est pannus, qui cingulo supra ilia, infra mamillas substringitur, qualis habitus veterum poparum. Hoc, quod à Zona infra genua demissum est, Hispani & mei Aquitani *Faldas* vocant. Quare in Zona duæ stellæ sunt quartæ magnitudinis, lucidissima autem vna in limbo, siue fimbriis perizomatis, quæ Arcturos dicitur. In hoc asterismo commoditas quædam mutauit. Nam Arcturos olim in Zona designabatur ab Eudoxo, Arato, Eratosthene, Manilio, Hipparcho. alij postea & Ptolemæus in fimbrias perizomatis transtulerunt. Totus igitur asterismus mutandus fuit, non forma. Eodem modo posteriores Vergilias à cæsura Tauri, ad originem ceruicis traduxerunt. Manilius & alij veteres Aquarij fusionem à gemello pisce notio, & à solitario notio deglutiri putabant. Posteriores à solo solitario. Sic Ptolemæus quædam in descriptionibus Hipparchi emendauit, vt ipsemet monuit. Georgius Trapezuntius, & eum sequutus Copernicus ἀνὴρ παντὸς λόγου κρείττων, in asterismo Bootæ, quod περίζωμα & ζώνην idem esse putarent, ζώνην quidem retinuerunt, perizoma induxerunt, sine quo tamen Arcturo locus designari non potest ex mente Ptolemæi. Hipparchus & Ptolemæus sinistram alam Auis propiorem Eclipticæ facit, quo nomine κατάγραφος omnino esse debet. hoc est, stellæ eius in parte auersa, non aduersa ponendæ, vt loquitur Aristoteles, ἐν τῷ πρανεῖ, vt Arabes بادبار ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ὑπτίῳ: ac proinde crura eius extra filum corporis eiicięda, vt in illis stellæ statui possint. At recentiores supina parte ad nos conuersa pingunt: in quo nulla necessitas eos coegit, nulla commoditas persuasit à veteribus desciscere. Sagittarius omnino chlamydatus pingendus. Chlamydem illam asterismi vocant ἐφαπτίδα, quo brachium pugnaturi, aut cum feris congredientes inuoluebant. Ideo recte Grammatici συστρεμμάτιόν τι definiunt, ὃ περὶ τὴν χεῖρα εἶχον οἱ πολεμοῦντες, ἢ οἱ θηρῶντες. Hoc habebat in animo Pacuuius: —— *chlamide clupeat brachium*. Dicta autem ἐφαπτὶς ἀπὸ τοῦ ἐφάπτεσθαι, id est ἅπτειν, vt etiam auctor Etymologici recte exponit. Suspendebatur enim nodo è collo instar Paludamenti Romani, hoc vno discrepans, quod breuior esset. Non enim à tangendo dicta, quod putant interpretes

Almagesti Arabes. Vbi enim Ptolemæus habebat ἐφαπτίδα, ipsi contactum vertunt. Si istos contactus sequimur, quomodo designabimus τὴν βόρειον ἐφαπτίδα καὶ τὴν νότιον ἐφαπτίδα? Nauis figura reuocanda est ex veteribus numismatis, vt pars puppis, quæ χηνίσκος dicebatur, referri possit. Sed hæc nimio plus satis. Vereor enim, ne quibus prodesse volumus, ipsi nobiscum vltro expostulatum veniant. Antequam vero hinc discedimus, depromemus quædam priscæ Ægyptiorum ἀεργίας ex eorum Myriogenesi & monomœriis, vt quidem ea Arabes maleferiati à maleferiatis acceperunt. Non enim omittenda erant, præsertim quum similia, ex Aben Ezra antea dederimus, quæ μορφώσεις habent ab illis Græcorum longe diuersas. Vt autem illa per denos gradus Decanorum, sic hæc per singulos relata sunt, quæ propria monomœriarum doctrina est. Hæc nos ideo proponimus, vt ματαιοτεχνίας potius traducamus, quam vt in illis aliquid vllius bonæ frugis esse putemus. Imo contra hæc omnia tam digna illorum otio, qui hæc commenti sunt, iudicamus, quam indigna occupationibus eorum, qui nobilioribus curis capiuntur.

MONOMOERIARVM

ASCENDENTES IN SINGVLIS SIGNIS CVM SIGNIFICATIONIBVS ET DECANIS SVIS ÆGYPTIACIS.

ARIES.

♂ *Primus Decanus* ASICCAN *Martis: audaciæ, fortitudinis, elationis, inuerecundiæ.*

Grad.		
I	VIR dextra falcem tenens, sinistra ballistam.	Natus aliquando laborabit, aliquando bella geret.
II	Vir capite canino, dextra protensa, læua baculum gerens.	Natus rixosus erit, & inuidus.
III	Vir dextra ostendês varia Mundi, sinistra zonæ adposita.	Natus pacis amator erit.
IIII	Vir crispo capillo, dextra manu accipitrem, sinistra flagellum tenens.	Natus raro ditescet, acquisita disperdet.
V	Viri duo, alter securi ligna findens alter dextra sceptrum gestans.	Natus paterfamilias appellabitur.

VI Rex

VI	Rex coronatus, dextra pomum imperiale, sinistra sceptrum tenens.	Natus cognatos & vicinos superabit.
VII	Cataphractus, sagittam manu gestans.	Natus in custodia sui satager.
VIII	Vir galeatus, cætera inermis dextra ballistam gerens.	Natus contentiosus erit, & homicida.
IX	Vir capite nudo, cætera vestitus, læua gladium tenens.	Natus verbosus erit, & semper admirabundus.
X	Vir vrsum cuspide transfigens.	Natus venator erit.

☉ *Secundus Decanus* SENACHER, *Solis; nobilitatis, magnanimitatis, regni, & magni dominij.*

XI	Mulier stans, dextra manu colum gestans.	Natus hospitalis erit.
XII	Aquila passis alis subiectos pullos suos circumuolitans.	Natus eleuari cupiet.
XIII	Vir gracilis dextra hircum cornibus apprehendens.	Natus mirus homo erit.
XIIII	Vir stans, ambabus manibus catena vinctis.	Natus sæpe in carcerem coniicietur.
XV	Vir loricatus, capite nudo, passis brachiis.	Natus furax erit, & tenebrio.
XVI	Vir ligone operans. Aliter: vir ex vrceolo aquā effundens.	Natus aut agricola, aut piscator erit.
XVII	Vir sericatus otiosus stans.	Natus delicatus erit.
XVIII	Mulier throno insidens, dextra manu eleuata.	Natus pacem amabit.
XIX	Vir stans, thesaurum manibus indicans.	Natus erit furax & tenebrio.
XX	Vir galeatus cum penna Schrutiocameli taurum equitans, equum sinistra trahens.	Natus malitiosus erit.

♀ *Tertius Decanus* ACENTACER, *Veneris: solertiæ, mansuetudinis, ludorum, iocorum, munditiarum.*

XXI	Canis clunibus insidens ore ad Leonem & ipsum quoque clunibus insidentem conuerso.	Natus fidelis erit socius.

XXII	Vrsus clunibus insidens, trabē ore mordicus tenens.	Natus malus erit socius.
XXIII	Tres serpentes cum totidem pugnantes.	Natus multos inimicos habebit.
XXIIII	Mulier nuda perizomate succincta, dextra manu porrecta.	Mulier optat virum, aut vir mulierem.
XXV	Vir crispo capillo arietem equitans.	Natus ciuibus dominari volet.
XXVI	Sol in Solem radios iaciens.	Natus principatum obtinebit.
XXVII	Draco magnus humi porrectus.	Natus potens erit in senectute.
XXVIII	Mulier stans vestibus eleganter culta.	Natus hilaris, & placidus erit.
XXIX	Vir manibus serram tenens.	Natus labore sibi & vxori victum quæret.
XXX	Mulier seuera equum instratum manu dextra trahens.	Natus in alios imperium habere volet.

TAVRVS.

☿ *Primus Decanus* ASICATH, *Mercurij: arationis, sationis, structuræ, deductionis coloniarum, scientiarum ciuilium, Geometriæ.*

I	Vir baculo taurum agens ad macellum.	Natus carnifex erit.
II	Mulier manu caudam equi apprehendens.	Natus otiosus erit.
III	Vetula peplata. Alias mulier verenda subligaculo tecta.	Nata in senectute virum appetet, & cupiet iuuenis videri.
IIII	Mulier dextra flagrum tenens.	Natus iracundus erit.
V	Bos in aheno sedens.	Natus hospitalis erit.
VI	Vir triceps, dextra porrecta indicans.	Natus sapiens erit & illustris.
VII	Mulier formosa stans.	Natus superbus erit.
VIII	Mulier tristis in seliquastro sedens.	Natus tristis & abiectus erit.
IX	Vir flagellum gestans agnos & capras pascens.	Natus opilio erit & bubulcus.
X	Duæ mulieres simul stantes cane inter ambas ludente.	Natus otiosus erit, rebus Venereis operam dans.

Secun-

☽ Secundus Decanus, VPROASO, Lunæ: potentiæ, nobilitatis, dignitatis, imperij in gentes.

XI	Auis magna instar corui, stans.	Natus erit auarus.
XII	Mulieres duæ stantes, manibus copulatis.	Natus bonæ voluntatis erit.
XIII	Duæ mulieres inuicem se verberantes.	Natus rixosus erit.
XIIII	Vir manu baculum tenens.	Natus dirimet litigantes.
XV	Septem aues in aere volantes.	Natus instabilis erit.
XVI	Vir sedens super asino.	Natus piger erit, tardus in omnibus.
XVII	Taurus ad arborē per medium corporis alligatus.	Natus quotidie negotiis laboriosis implicabitur.
XVIII	Duo tauri capitibus sese incursantes.	Natus furiosus erit.
XIX	Mulier aquam ex olla in aliam transfundens.	Natus dulcia verba dabit.
XX	Duo canes se inuicē mordentes.	Natus inuidus erit.

♄ Tertius Decanus AHARPH, Saturni: miseriæ, seruitutis, feritatis, necessitatis, vtilitatis.

XXI	Vrsus retro respiciens.	Nascetur maleuolus, & iracundus.
XXII	Tres viri manibus se tenentes.	Nascetur ἄσοργος.
XXIII	Vir in tergum cadens.	Natus per omnia infelix erit.
XXIIII	Vir incuruus baculo incumbens.	Natus imbecillus erit in iis, quæ faciet.
XXV	Vir insistens baculo.	Nascetur fortis in factis suis.
XXVI	Vir stans, manu indicans.	Natus erit pacificus.
XXVII	Ager cum segete. Alias manipuli non colligati.	Natus diuitias coget.
XXVIII	Mulier freno equum trahens.	Natus volet aliis dominari.
XXIX	Mulier freno asinum trahens. alias hirc. cornibus trahens.	Nata volet imperare viro.
XXX	Structura speciosa.	Delectabile factum significat.

GEMINI.

♃ Primus Decanus THESOGAR, Iouis: Tabellionatus, calculi dati & accepti, petitionum, scientiarum inutilium.

I	Duo viri manibus per mutua connexis.	Nascetur hilaris.

II	Vir vnus duos nudos trahens.	Nascetur furum captor.
III	Vir testudine canens.	Natus homines oblectabit.
IIII	Vir vxorem manu trahens.	Nascetur hospitalis.
V	Vir sinistra ballistam, dextra zonam gerens.	Natus accinget se ad bellum.
VI	Vir dextra libram tenens.	Nascetur Mercator.
VII	Duæ spōsæ manibus copulatis.	Natus vxorem ducet.
VIII	Faber ferrum cudens. mulier stans otiosa.	Nascetur fugitans laboris.
IX	Rex sedens pomum, siue pilam mundi dextra gerens, sceptrum sinistra.	Natus imperium obtinebit.
X	Vir virum eleuans humo.	Natus amice cum omnium moribus conueniet.

♂ *Secundus Decanus* VERASVA, *Martis: angustiarum, laboris, inquisitionis rerum ærumnosæ, agilitatis indecora.*

XI	Aquila tres pullos suos superuolitans.	Nascetur auguriis deditus.
XII	Duæ mulieres stātes & flentes.	Natus tristis erit.
XIII	Tres corui vna stantes.	Nascetur inuidus, & auarus.
XIIII	Duæ vulpes gallinas vorantes.	Nascetur gulosus, & auarus.
XV	Vir septem habens capita.	Natus multorum sensuum erit.
XVI	Pons vltra aquas.	Natus laborabit sine fructu.
XVII	Vir sine manibus stans otiosus.	Nascetur homo nulli rei.
XVIII	Vulpes velociter currens.	Natus semper laborabit.
XIX	Ærumnosus baculum gestans.	Natus viator erit.
XX	Serpētes tres in terra prostrati.	Natus sapiens erit.

☉ *Tertius Decanus* TEPISATOSOA, *Solis: obliuionis, dedignationum, iocandi, cauillandi, futilia audiendi.*

XXI.	Vir sedens in equo.	Natus cliens erit.
XXII.	Duæ aues colloquium simul serentes.	Nascetur auceps.
XXIII	Vir decrepitus innitens baculo.	Nascetur ærumnosus, & otiosus.
XXIIII	Duæ mulieres congratulantes, & sedentes.	Natus erit lætus.
XXV	Vir librū apertū manu tenens.	Nascetur studiosus.
XXVI	Duo canes inuicem mordētes.	Nascetur litigiosus.
XXVII	Mulier otiosa stans & flens.	Natus erit vagabundus.

XXVIII	Duo tauri, alter altero maior.	Nascetur laboriosus.
XXIX	Canes tres currentes contrario itinere.	Nascetur venator nobilium.
XXX	Duo viri singulos canes trahentes.	Nascetur venator Principum.

CANCER.

♀ *Primus Decanus* SOTHIS, *Veneris: alacritatis, communionis, amabilitatis.*

I	Vir & mulier manibus copulatis congratulantes.	Nascetur lætus, & amabilis.
II	Mulieres duæ otiosæ instar duarum turrium stantes.	Nascetur otiosus.
III	Duo viri stantes coram duabus mulieribus sedentibus.	Natus alteri ad libitum seruiet.
IIII	Virgo stans otiosa virum exspectando.	Nascetur libidinosus.
V	Mulier stans virũ exspectando.	Nascetur luxuriosus.
VI	Vir capram tenens in olla ærea.	Nascetur fatuus.
VII	Vir zona capram trahens.	Nascetur carnifex.
VIII	Mulier stans post domum sese abscondens.	Nascetur piger atque lasciuus.
IX	Mulier dextra fusum tenens.	Natus laboriosus erit.
X	Vir dextra cistam tenens.	Natus laboriosus erit.

☿ *Secundus Decanus* SYTH, *Mercurij: iocositatis, confabulationis mulierum, diuitiarum, vbertatis.*

XI	Nauis stans in aquis.	Natus piscator erit.
XII	Vir spolium animalis humero portans.	Natus cerdo erit.
XIII	Puer sedens librum apertum tenens cum calamo.	Natus studiosus erit.
XIIII	Agnus coronam habens auream in capite.	Nascetur aurifaber.
XV	Rex murium super tecto recubans in nido suo.	Natus continebit se intra domum.
XVI	Auis pedibus serpentẽ tenens.	Natus gaudebit.
XVII	Mulier stans otiosa.	Nascetur piger.
XVIII	Duæ mulieres alea ludentes.	Natus gaudebit.

XIX Vir

XIX	Vir cuspidem dextra, sinistra fistulam tenens.	Nascetur histrio.
XX	Canis sedens in curru.	Nascetur piger.

☽ *Tertius Decanus* THVIMIS, *Luna: venationis, retrahendi fugitiuos, armis res repetendi, aduersandi omnibus.*

XXI	Currus stans vacuus.	Natus vanis operam dabit.
XXII	Vir stans otiosus.	Natus piger erit.
XXIII	Aqua profluens.	Nascetur instabilis.
XXIIII	Equus Equum insiliens.	Natus super alios euehi volet ad culmen dignitatum.
XXV	Equus liber vagans in campestribus.	Natus erit instabilis.
XXVI	Aqua fluens ex montibus.	Natus mobilis erit.
XXVII	Equus frenatus.	Natus seruiet.
XXVIII	Duo viri sub arbore sedentes, auem in arbore aspicientes.	Nascetur otiosus.
XXIX	Vir suspensus in patibulo.	Natus fur erit.
XXX	Nauis fluitans in aquis.	Nascetur nauta aut piscator.

LEO.

♄ *Primus Decanus* APHRVIMIS, *Saturni: crudelitatis, maleficiorum, violentiæ, patientiæ laborum, audaciæ, libidinis.*

I.	Vir tenẽs dextra caput Leonis.	Natus fortis erit.
II	Nauis vno latere inclinata in aquas.	Natus in aquis infortunatus erit.
III	Vir sedens in scabello tristis.	Natus erit tristis.
IIII	Piscis natans in aquis.	Nascetur prudens, & astutus, magnatibus suspiciendus.
V	Serpens tortuose humi iacens.	Nascetur inuidus.
VI	Vir strictum gladium dextra tenens.	Natus rixosus erit, aliis aduersans.
VII	Vir leonem equitans.	Natus erit magnis viribus, & sapiens.
VIII	Flamma ignis laborans in igne.	Natus opera ignis exercebit.
IX	Vir ornatus & vestimentis cultus.	Nascetur superbus.
X	Mors stans, manibus falcem tenens.	Nascetur homicida.

♃ *Secundus Decanus* SITHACER, *Iouis: rixarum nesciorum, necessitatis miserorum, victoria vilium per nescios, occasionem enses distringendi, præliorum.*

XI	Mulier stans, ventrem denudans.	Nascetur impudicus.
XII	Mulier bene ornata, & formosa.	Nascetur castus & pudicus.
XIII	Taurus in pascuis stans.	Nascetur stabilis in factis suis.
XIIII	Vir stans otiosus.	Natus otiosus erit.
XV	Canis aut leo in gramine iacens.	Natus fortis erit.
XVI	Asinus frenatus.	Natus indisciplinabilis erit.
XVII	Camelus stans.	Nascetur animosus ac fortis.
XVIII	Clauis cellularia.	Natus potestatem obtinebit.
XIX	Vir freno equum trahens.	Natus cliens erit.
XX	Manus chartam tenens.	Natus nuncius erit.

♂ *Tertius Decanus* PHVONISIE, *Martis: amoris, societatis, non decedendi de iure suo pro rixis vitandis.*

XXI	Vir manu clauem tenens.	Nascetur hospitalis.
XXII	Vir iacens vt mortuus.	Natus imbecillus erit.
XXIII	Vir biceps.	Natus erit diuersorum sensuum.
XXIIII	Vir dextra serram tenens.	Natus sapientiam meditabitur.
XXV	Vir natans in aquis.	Natus piscator erit.
XXVI	Vir ligone operans.	Nascetur agricola.
XXVII	Vir falcem dextra tenens.	Nascetur laboris studiosus.
XXVIII	Tres viri simul deambulantes.	Natus otiosus erit.
XXIX	Vir & mulier manus copulãtes	Natus amabilis erit.
XXX	Vir in equo sedens, vt seruus.	Natus alienis seruiet.

VIRGO.

☉ *Primus Decanus* THVMIS, *Solis: seminandi, arandi, herbarum, vrbium condendarum, opum cogendarum, vitæ dirigendæ.*

I	Mulier bene ornata expectans spectaculum viri.	Nascetur amator, aut amatrix.
II	Duæ mulieres otiosæ stantes.	Natus otiosus erit & vagabundus.
III	Vir librum rationum tenens manu sua.	Nascetur mercator.
IIII	Vir bobus arans.	Nascetur agricola.

v	Aquila quieſcens.	Natus ſine labore mercator erit.
vi	Mulier bene ornata ſtans otioſa	Natus otioſus erit.
vii	Mulier ſimplex ſtans otioſa.	Naſcetur piger.
viii	Vir ſub abiete ſedens.	Naſcetur paſtor.
ix	Mulier vultu rubicundo, bene ornata, ſtans otioſa.	Naſcetur iracundus atque otioſus.
x	Vir bene ornatus ſtans otioſus pomum manu tenens.	Natus deambulator erit.

♀ *Secundus Decanus* THOPITVS, *Veneris: quæſtus, opum cogendarum, auaritiæ.*

xi	Equus albus frenatus currens.	Natus velox erit.
xii	Vir nigro vultu, rubris indutus.	Natus malus erit.
xiii	Duæ mulieres roſas colligētes.	Natus iocoſus erit.
xiiii	Bos ſtans in paſcuis.	Naſcetur laborioſus.
xv	Duæ mulieres ſimul lætæ ſtātes	Natus iucundus erit.
xvi	Duæ canes ſimul currentes.	Naſcetur venator.
xvii	Caſtrum pulchrum ſepe circundatum.	Natus tutus erit.
xviii	Arbor frondoſa in gramine.	Natus ſiluis operabitur.
xix	Vir ſedens in equo vt ſeruus.	Natus cliens & famulator erit.
xx	Auis Talpam aut Murem perſequens.	Natus alterius generis homini aduerſabitur.

☿ *Tertius Decanus* APHVT, *Mercurij: ſenectutis, debilitatis, pigritiæ, læſionis membrorum ex morbo, arbores euellendi, ciuitates deuaſtandi.*

xxi	Vir ſtans, dextra aurum, ſiniſtra argentum tenens.	Naſcetur diues.
xxii	Mulier nuda hircum & agnum humeris baiulans.	Naſcetur impudicus.
xxiii	Vir nauicula nauigans.	Naſcetur nauta.
xxiiii	Anſer collo ad pilam alligatus.	Natus reſtrictus erit ad laborem.
xxv	Vir funda lapidem mittens.	Natus litigioſus erit.
xxvi	Duo viri mutuo colloquentes.	Natus diſciplinatus erit.
xxvii	Mulieres duæ otioſæ ſtantes.	Natus otioſus erit.
xxviii	Aues aliquot in terra, aliæ volantes.	Natus reditus multos habebit.
xxix	Ros ſiue pluuia cadens ſuper gramen.	Naſcetur religioſus.
xxx	Mutus ſtans quietus.	Naſcetur fatuus.

LIBRA

LIBRA.

☽ *Primus Decanus* SERVCVTH, *Lunæ: iustitiæ, iuris, veritatis, auertendi fortes ab imbecillis, adiuuandi miseros & pauperes.*

I	Vir vtraque manu ſpiculum tenens.	Naſcetur pugnator.
II	Neocorus cum Thuribulo.	Naſcetur religioſus.
III	Vir manibus & pedibus debilitatis.	Naſcetur miſer & laborioſus.
IIII	Vir aruum equis arans.	Naſcetur agricola.
V	Auis nigra rubris pedibus & roſtro.	Naſcetur craſſus.
VI	Vir aratrum trahens.	Naſcetur agricola ſine ſenſu.
VII	Vir dextra annulum tenens.	Naſcetur amator aut amatrix.
VIII	Mulier flens ſuper infirmo.	Natus triſtis erit.
IX	Vir dextra ſtrictum gladium in ſublime tenens.	Natus rixoſus erit.
X	Auis nigra roſtro humi inclinato.	Natus totus immundus erit.

♄ *Secundus Decanus* ATERECHINIS, *Saturni: quietis, vbertatis, vitæ bonæ ac ſecuræ.*

XI	Vir nigris vultu, & manibus, pedibus albis.	Naſcetur tardus & inſtabilis.
XII	Mulier ſtans circumſpiciens.	Naſcetur vagabundus & otioſus.
XIII	Vir & mulier à ſe inuicem deſciſcentes.	Natus contentioſus erit, & ab aliis diuiſus.
XIIII	Speculum magnum parieti appenſum.	Natus ſuperbus erit.
XV	Duo corda ſimul pendentia.	Natus mundanus erit.
XVI	Camelus currens.	Naſcetur fortis ac velox.
XVII	Merula dulce canens.	Naſcetur iocoſus.
XVIII	Villa cũ domibus bene ornatis.	Natus dominabitur rure.
XIX	Caſtrum pulchrum monti impoſitum.	Natus nobilis erit.
XX	Ara pulchra, bene inſtructa.	Natus religioſus erit.

♃ *Tertius Decanus* ARPIEN, *Iouis: guloſitatis, concubitus maſculorum, carminum hilarium, aſſectationis malorum ſaporum.*

XXI	Vir aſinũ aut equum equitans.	Natus eques erit, & ſeruus.

XXII	Equi duo ſellis inſtrati.	Natus multum appetet, parum adipiſcetur.
XXIII	Medicus vrinam per vitrum inſpiciens.	Naſcetur medicus.
XXIIII	Homo inferiori parte equus baculo draconē percutiens.	Naſcetur robuſtus.
XXV	Pauo ſtans in gramine.	Naſcetur ſuperbus.
XXVI	Vir leonem baculo percutiens.	Natus victor bello erit.
XXVII	Arbor frondoſa in horto.	Naſcetur olitor.
XXVIII	Vir ligone terram rimans.	Naſcetur laboris patiens.
XXIX	Mulier otioſa ſtans.	Naſcetur otioſus.
XXX	Lepus ex ſilua currens.	Natus inſtabilis erit.

SCORPIVS.

♂ *Primus Decanus* SENTACER, *Martis: rixarum, triſtitiarum, deceptionum, detrectationum, perditionum, inſidiarum.*

I	Vir ſpiculum manu tenens.	Naſcetur fur & nequam.
II	Vir inſidens elephanto.	Naſcetur fortis & ſtabilis.
III	Vir ſtans otioſus.	Naſcetur malus & otioſus.
IIII	Cithara lætitiam ſignans.	Naſcetur iucundus.
V	Vir partibus inferioribus defectus.	Natus inchoabit, & non perficiet.
VI	Aſinus aut Equus frenatus, ſellis inſtratus.	Natus pauca perducet ad effectum.
VII	Vir ſedens marſupium dextra tenens, ſcyphum aureum ſiniſtra.	Naſcetur mercator & diues.
VIII	Gallus Gallinaceus magnus ſtans.	Natus ſcriptor erit.
IX	Puer in tina ſedens.	Natus non multi intellectus erit.
X	Facies multum diſtorta.	Natus mirabilis opinionis erit.

☉ *Secundus Decanus* TEPISEVTH, *Solis: deceptionum, detrectationum, nouas inimicitias inter homines ſerendi, & veteres confirmandi.*

XI	Vir cauda ſcorpionem tenens.	Naſcetur inuidus.
XII	Serpentem magnum muſcæ pungentes.	Naſcetur prudens, ſed malus.
XIII	Turris pulchra ac fortis.	Naſcetur robuſtus agricola.

XIIII Pu-

XIIII	Puteus aquis manans.	Naſcetur mente inſtabili.
XV	Mulier pulchra ſtans otioſa.	Naſcetur otioſus.
XVI	Mulier pauperi dans eleemoſynam.	Naſcetur miſericos.
XVII	Lupus in campo currens.	Naſcetur raptor.
XVIII	Mulier poſt Ianuam ſeſe abſcondens.	Naſcetur piger atque otioſus.
XIX	Canis rictu & auribus magnis.	Natus nobilis erit.
XX	Vir ſedens in camelo.	Naſcetur fortis.

♀ *Tertius Decanus* SENCINER, *Veneris: bellorum, ebrietatis, violentiarum, ſcortationum cum ira, & praualentia.*

XXI	Equus liber in campo.	Natus ſine iugo erit.
XXII	Aqua magna fluens.	Naſcetur inſtabilis.
XXIII	Riuuli multi ex fontibus manantes.	Naſcetur inſtabilis.
XXIIII	Mulier dextra fuſum tenens.	Naſcetur laborioſus.
XXV	Lupus anſerem ore ferens.	Naſcetur, furax & rapax.
XXVI	Vir veſtes humeris baiulans de ſpoliis.	Natus ſpoliator erit.
XXVII	Viri duo ſtantes & vna colloquentes.	Naſcetur iucundus ac ſocialis.
XXVIII	Ædificium aut Templum magnum.	Natus multum orationi operabitur.
XXIX	Magiſter ſedēs cū libro aperto.	Naſcetur ſtudioſus.
XXX	Serpens magno capite.	Naſcetur prudens.

SAGITTARIVS.

☿ *Primus Decanus* EREGBVO, *Mercurij. audaciæ, libertatis, militiæ.*

I	Viri tres ſtantes ſine capitibus.	Naſcetur iuſtus & religioſus.
II	Vir balliſta ſagittans.	Naſcetur rixoſus omni tempore.
III	Vir indutus flammeis in Ariete ſedens.	Naſcetur rixoſus.
IIII	Vir humero ſpiculū baiulans.	Naſcetur ſpoliator.
V	Mulier dorſo cunas baiulans.	Natus laborioſus erit.
VI	Bos tricornis.	Naſcetur homo multorum intellectuum.
VII	Mulier ſtans otioſa.	Natus otioſus erit.

VIII	Duo viri talis ludentes ad mensam.	Nascetur aleo.
IX	Strues lignorum ardens.	Natus opera ignis exercebit.
X	Portio auri, argenti,& plumbi in terra.	Nascetur diues.

☽ *Secundus Decanus* SAGEN, *Lunæ: timoris, ploratus, dolorum & sibi semper timendi.*

XI	Simia insidens lupo.	Natus alii dominabitur.
XII	Vir hircum equitans.	Natus omnibus contradicet.
XIII	Vir stans ligatis dorso manibus	Natus vincetur.
XIIII	Magister librum tenens apertum.	Natus doctus erit.
XV	Vir equo sella instrato adambulans.	Nascetur timidus.
XVI	Currus vacuus.	Nascetur homo à ratione vacuus.
XVII	Decrepitus innitens baculo.	Natus multum orabit.
XVIII	Vir altera manu auem cauda tenens altera facem accensam.	Nascetur auceps.
XIX	Domus circundata facibus ardentibus.	Natus laboriosus erit, metu vndique obsessus.
XX	Viri tres ambulantes connexis brachiis.	Nascetur iocosus ac socialis.

♄ *Tertius Decanus* CHENEN, *Saturni: obstinationis in proposito, contradictionis, dexteritatis in malo, rixis, & factis abominabilibus.*

XXI	Vir stans ornatu Doctoris.	Nascetur sapiens.
XXII	Duo viri mutuo se gladio perfodientes.	Nascetur latro, aut homicida.
XXIII	Mulieres duæ mutuo se pectora cultro transfigentes.	Nascetur homicida.
XXIIII	Vir sese gladio transfigens.	Natus sibi ipse damnum inferet.
XXV	Vir humo vomens.	Nascetur crapulosus & laboriosus.
XXVI	Vir ludens bacillo ligneo.	Natus histrio & iocosus erit, id est gesticulator.
XXVII	Vir pendens manibus.	Nascetur iocosus, id est gesticulator.
XXVIII	Vir sedens in Camelo.	Nascetur fortis.

XXIX Vir

XXIX	Vir se de lecto in lectum reuoluens.	Natus puerilis erit.
XXX	Vir dextra ferream soleam tenens.	Nascetur faber.

CAPRICORNVS.

♃ *Primus Decanus* THEMESO, *Iouis: spatiandi, gaudendi, lucrandi, perdendi cum debilitate, ac vtilitate.*

I.	Duo viri in forma similes.	Nascetur amicabilis ac iucundus.
II	Vir ferens arundinem.	Natus sine potestate erit.
III	Serpens magnus.	Natus sapiens erit.
IIII	Duo rastra in campo.	Nascetur rusticus.
V	Duæ portæ apertæ.	Nascetur hospitalis.
VI	Vir baiulãs canes humeris suis.	Nascetur rixosus.
VII	Duo viri cum muliere stantes.	Nascetur iocosus.
VIII	Manus auem tenens.	Nascetur auceps.
IX	Vir in terram cadens.	Natus debilis erit.
X	Vir vtraq; manu singulas Vpupas ferens.	Natus auceps, aut venator erit.

♂ *Secundus Decanus* EPIMA, *Martis: quærendi de rebus, quæ sciri non possunt, & sciscitandi ea, quæ ad finem perduci non possunt.*

XI	Rex coronatus literas accipit à nuncio.	Natus nuncius Principis erit.
XII	Vir velociter currens.	Nascetur homo velox.
XIII	Vir humero portans exuuias hirci.	Natus carnifex erit.
XIIII	Manus spiculum tenens.	Nascetur rixosus.
XV	Vir ingeniculatus.	Natus nobilis erit.
XVI	Vir equitans equo nõ frenato.	Natus sine potestate erit.
XVII	Vir Cynocephalus.	Nascetur rixosus.
XVIII	Vir dimidiatus.	Natus pusillanimus erit.
XIX	Vir quatuor pedes habens stans otiosus.	Natus quiescet tunc, quum operandum erit.
XX	Simia in speculo se intuens.	Nascetur homo superbus.

☉ *Tertius Decanus* HOMOTH, *Solis: cupiditatis familiam gubernandi, non sufficiendi sibi, suspicandi.*

XXI	Magister librum apertũ tenens.	Nascetur homo doctus.

XXII	Vir ligone terram fodiens.	Natus agricola erit.
XXIII	Vir mulierem manu trahens.	Natus amator erit.
XXIIII	Doliarius dolia fabricans.	Natus artifex erit.
XXV	Vir manu auem gestans.	Natus nobilis erit.
XXVI	Silua pulchris arboribus cõsita.	Natus siluis operabitur.
XXVII	Vir in gramine iacens.	Natus debilis erit.
XXVIII	Vir terram ferens capite.	Natus diues erit.
XXIX	Mulier pulchra in scabello sedens.	Natus lætabundus erit.
XXX	Posteriora piscis.	Natus res inchoabit, neque absoluet.

AQVARIVS.

♀ *Primus Decanus* OROASOER, *Veneris: ærumnarum pro lucro, inquietudinis, laborum, minutionum, paupertatis, vtilitatis.*

I	Vir ambabus manibus singulas aues tenens.	Natus auceps erit.
II	Vir ambabus manibus caput suum tenens.	Natus tristis erit.
III	Vir vna manu caput suũ tenẽs.	Natus dolore plenus erit.
IIII	Vir inequitans thesauro suo occluso.	Natus mercator erit.
V	Mulier præcedens viro sequente.	Natus sollicitus erit.
VI	Vir ligneo bacillo ludens.	Natus iocosus erit, id est gesticulator.
VII	Euaginatus cultellus humi iacens.	Nascetur bellicosus.
VIII	Vir manu catenam tenens.	Natus se non possidebit.
IX	Vir virum à terra eleuans.	Nascetur otiosus.
X	Vir stans sine capite.	Natus sine potestate erit.

☿ *Secundus Decanus* ASTIRO, *Mercurij: formæ, intellectus, mansuetudinis cum modestia, bonorum morum, complementi suæ figuræ, & liberalitatis.*

XI	Vir armatus sine capite.	Nascetur nobilis sine potestate.
XII	Vir armatus regem percutiens.	Natus dominator Regis erit.
XIII	Equites multi armati.	Nascetur rixosus, aut raptor.
XIIII	Vir manu sua pedem amputatum tenens.	Natus tristis erit.

xv	Duo viri vnicorne equitantes.	Natus rixosus erit.
xvi	Vir ignem manu tenens.	Natus opera ignis exercebit.
xvii	Mulier ægra in lecto decumbens.	Natus infirmus erit ac otiosus.
xviii	Noctua magna quiescens.	Natus inuidus erit.
xix	Vir caput amputatum manu tenens.	Natus potestatem habebit.
xx	Mulier decrepita baculo innitens.	Natus debilis erit.

☽ *Tertius Decannus* TEPISATRAS, *Lunæ: detractionum, & deceptionum.*

xxi	Vir vestitus supine humi decumbens.	Natus infirmus erit.
xxii	Vir securi alterius manus & pedes truncat.	Nascetur maleficus.
xxiii	Canes duo simul currentes.	Nascetur iocosus.
xxiiii	Vir plorans manu se tergens.	Natus semper tristis erit.
xxv	Vir spiculum magnũ gestans.	Nascetur fur & nequam.
xxvi	Fons fluens ex monte magno.	Natus instabilis erit.
xxvii	Domus multis sepibus circundata.	Natus tutus erit in factis suis.
xxviii	Vir bibens ex vasculo.	Natus lætus erit.
xxix	Vir equo insidens tenens gladium strictum.	Natus rixosus erit.
xxx	Rex coronatus sedens.	Natus quiete regnabit.

PISCES.

♄ *Primus Decanus* ARCHATAPIAS, *Saturni: anxietatis, cogitationum multarum, itinerum, migrationis de loco in locum, quærendi opes, & victum.*

i	Duo viri vnum caput habẽtes.	Nascetur rixosus, & instabilis.
ii	Vir humi sedens.	Natus rusticus erit.
iii	Vir cuneum edens.	Natus pistor erit.
iiii	Vnicornis supina humi iacens.	Natus sine potestate erit.
v	Duæ virgines inuicẽ obuersæ.	Natus iucundus erit.
vi	Auis magna stans & edens.	Nascetur auarus.
vii	Vir manu nolam tenens.	Nascetur custos templi.
viii	Vir in tina sedens perizoma habens in manu.	Nascetur balneator.

IX	Vir peregre proficiſcens.	Naſcetur religioſus.
X	Vir piſtillo tundés in mortario.	Naſcetur laborioſus.

♃ *Secundus Decanus, THOPIBVI, Iouis: gloriationis, animi elati, immiſcendi ſe rebus arduis.*

XI	Vir cum baculo incedens.	Natus vagus erit.
XII	Iuuenis bene ornatus retro reſpiciens.	Natus otioſus erit.
XIII	Vir & mulier equitantes animi cauſſa.	Naſcetur otioſus.
XIIII	Vir ligna ſecans in ſilua.	Naſcetur operarius.
XV	Vir cum cultro euaginato.	Natus ad litem ſe parabit.
XVI	Vir auem aut Gallum gallinaceum manu ferens.	Naſcetur nobilis.
XVII	Vir in aquam ſe mergens.	Natus erit ſine intellectu.
XVIII	Duo equites confligentes.	Natus rixoſus erit.
XIX	Vir gladio ſe tranſuerberans.	Natus cauſſa ſibi ſuæ mortis erit.
XX	Luna noctu lucens.	Natus inſtabilis erit.

♂ *Tertius Decanus ATEMBVI, Martis: ſcortationis, amplexationis, oblectationis cum mulieribus, & otiationis.*

XXI	Duo mutuo ſe confodientes.	Naſcetur homicida.
XXII	Mulier pannis laceris induta.	Naſcetur impudicus.
XXIII	Mulier nauigans.	Natus inſtabilis erit.
XXIIII	Vir & mulier in lecto decumbentes.	Naſcetur laſciuus.
XXV	Vir lapidem funda mittens.	Naſcetur rixoſus.
XXVI	Mulier viro dormienti caput ſecuri amputat.	Naſcetur homicida.
XXVII	Vir nudus mingens.	Natus impudicus erit.
XXVIII	Vir equo adambulans altera manu auem, altera ſerpentem tenens.	Natus miræ ſubtilitatis erit.
XXIX	Piſcis magnus in ſicco.	Natus inſtabilis erit.
XXX	Mulier ſe in ſpeculo cernens.	Naſcetur ſuperbus & inceſtus.

DVODE-

DVODECIM SIGNORVM NOMINA CVM FIGVRIS.

الحمل	טלה Aries. ♈, caput arietinum. κριός.
الثور	שור Taurus. ♉, caput bubulum. ταῦρος.
الجوزا	תאומים Gemini. ♊, duo corpuſcula conſertis brachiolis, & cruſculis. δίδυμοι.
السرطان	סרטן Cancer. ♋, chelæ cancelli. καρκίνος.
الاسد	אריה Leo. ♌, cauda leonina. λέων.
السنبله وهي العذرى	בתולה Virgo. ♍, ala Virginis. παρθένος.
الميزان	מאזנים Libra. ♎, librile cum trutina. ζυγὸς χηλαί.
العقرب	עקרב Scorpius. ♏, Scorpio cauda erecta. Σκορπίος.
القوس	קשת Sagittarius. ♐, Sagitta arcui applicata. τοξότης.
الجدي	גדי Capricornus. ♑, cauda Capricorni conuoluta. αἰγόκερως.
الدلو	דלי Aquarius. ♒, Fuſio aquæ, in qua volutari Piſces Manilius putat. ὑδροχόος.
الحوت	דגים Piſces. ♓, Piſces duo aduerſi oppoſitis doſſellis cū vinculo, quod λίνον dicitur. ἰχθύες.

IX	Vir peregre proficiscens.	Nascetur religiosus.
X	Vir pistillo tundés in mortario.	Nascetur laboriosus.

♃ *Secundus Decanus, THOPIBVI, Iouis: gloriationis, animi elati, immiscendi se rebus arduis.*

XI	Vir cum baculo incedens.	Natus vagus erit.
XII	Iuuenis bene ornatus retro respiciens.	Natus otiosus erit.
XIII	Vir & mulier equitantes animi caussa.	Nascetur otiosus.
XIIII	Vir ligna secans in silua.	Nascetur operarius.
XV	Vir cum cultro euaginato.	Natus ad litem se parabit.
XVI	Vir auem aut Gallum gallinaceum manu ferens.	Nascetur nobilis.
XVII	Vir in aquam se mergens.	Natus erit sine intellectu.
XVIII	Duo equites confligentes.	Natus rixosus erit.
XIX	Vir gladio se transuerberans.	Natus caussa sibi suæ mortis erit.
XX	Luna noctu lucens.	Natus instabilis erit.

♂ *Tertius Decanus ATEMBVI, Martis: scortationis, amplexationis, oblectationis cum mulieribus, & otiationis.*

XXI	Duo mutuo se confodientes.	Nascetur homicida.
XXII	Mulier pannis laceris induta.	Nascetur impudicus.
XXIII	Mulier nauigans.	Natus instabilis erit.
XXIIII	Vir & mulier in lecto decumbentes.	Nascetur lasciuus.
XXV	Vir lapidem funda mittens.	Nascetur rixosus.
XXVI	Mulier viro dormienti caput securi amputat.	Nascetur homicida.
XXVII	Vir nudus mingens.	Natus impudicus erit.
XXVIII	Vir equo adambulans altera manu auem, altera serpentem tenens.	Natus miræ subtilitatis erit.
XXIX	Piscis magnus in sicco.	Natus instabilis erit.
XXX	Mulier se in speculo cernens.	Nascetur superbus & incastus.

DVODECIM SIGNORVM NOMINA CVM FIGVRIS.

الحمل טלה. Aries. ♈, caput arietinum. κριός.

الثور שור. Taurus. ♉, caput bubulum. ταῦρος.

الجوزا תאומים Gemini. ♊, duo corpuscula consertis brachiolis, & cruscu-lis. δίδυμοι.

السرطان סרטן. Cancer. ♋, chelæ cancelli. καρκῖνος.

الاسد אריה Leo. ♌, cauda leonina. λέων.

السنبلة وهي العذري בתולה Virgo. ♍, ala Virginis. παρθένος.

الميزان מאזנים Libra. ♎, librile cum trutina. ζυγὸς χηλαί.

العقرب עקרב Scorpius. ♏, Scorpio cauda erecta. σκορπίος.

القوس קשת Sagittarius. ♐, Sagitta arcui applicata. τοξότης.

الجدي גדי Capricornus. ♑, cauda Capricorni conuoluta. αἰγόκερως.

الدلو דלי Aquarius. ♒, Fusio aquæ, in qua volutari Pisces Manilius putat. ὑδροχόος.

الحوت דגים Pisces. ♓, Pisces duo aduersi oppositis dossellis cũ vinculo, quod λίνον dicitur. ἰχθύες.

SEPTEM ERRANTIVM NOMINA EX VETERI GLOSSARIO: ITEM FIGVRÆ ET APPELLATIONES DIVERSÆ AB ALIIS SCRIPTORIBVS.

القاتل الرحل — שבתי שבתאי Sabbaticus. κρόνος, Saturnus. Ægypt. φαίνων. ♄, falx Saturni.

المشتري — צדק. iustitia. Ζεὺς, Iuppiter. Ægyp. φαέθων. ♃, fulmen Iouis.

الاحمر المريخ — מאדם מאדים. πυῤῥός. ἄρης. Mars. Ægypt πυρόεις. ♂, Hasta Martis cum clipeo. Ouid.

الشمس الافتاب — שמש. חמה. Sol, calor. ἥλιος, Sol. ☉, Rota Solis Lucret. δίσκος ἡλίου poet.

الزهرة — נגה. lucida. ἀφροδίτη, Venus. Ægyp. φωσφόρος. ♀, Speculum Veneris.

الكاتب عطارد — כוכב. Stella. ἑρμῆς, Mercurius. Ægypt. στίλβων. ☿, Caduceum Mercurii.

القمر — לבנה ירח. μήνη, λαμποδία. σελήνη, ἥλιος. Luna ☽, φεγγάριον. Est etiam ♄ Moloch Cananæis, item Sicut. Amos v, 26. vel potius Kiun, ibidem. Nam Aben Ezra ait ita Persice & Arabice vocari كيوان Rursus ♃ Reem-phaam רעם-פעם id est βροντεὺς, ζεὺς βρονταῖος. Actorum VII, 43. & in Græco Amos. ♀ [illegible] Danieli & Chaldæis.

Quam vetusti sint characteres Planetarum, argumento sunt vetustissimæ gemmæ, & palæ annulorum, in quibus eæ incisæ visuntur.

OMISSA

OMISSA ET ADDENDA.

p. 48, 1. *Ancone.* Sic Cassida pro Casside. Propertius:

Cuius vt auratam nudauit caßida frontem, Absque ope, &c.

55, 21. *non leuiter miramur.* Sed vetustiores editiones habebant *venter* non *vesper*: quod conuenit verbis Arati. Itaque hoc modo Cicero à culpa liberari potest. *De Can. ort. &c.*

85, 26. *Vide quæ in illum locum adnotamus.* Hæc vero comparatio ad verbum extat apud Apollonium libro primo:

—— Μακραὶ δ' αἰὲν ἐλευκαίνοντο κέλευθοι,
ἀτραπὸς ὣς χλοεροῖο διειδομένη πεδίοιο.

88, 19. *eo peruenire potuit.* *Tarquinio minus*, id est excepto Tarquinio. Sic loquitur Statius primo Thebaidos:

Pallados armisonæ, pharetrataque ora Dianæ
Æqua ferunt terrore minus. ——

excepto terrore, reliqua similes. quem terrorem in Pallade & Diana vocat Statius, hoc signantius & conuenientius Græci γοργὸν & γοργότητα.

88, 36. *Delphino in superiore.* Nam in tripode Phœbi vt plurimum in nummis coruus impositus est. quod Statius digito indicat libro III Thebaid.

Non comes obscurus Tripodum, non fulminis ardens
Vector adest. — De Cycno & Delphino Martialem, &c.

89, 5. *in iuuenilibus Coniectaneis nostris.* Hic vero Manilius allusit ad veteres statuas Coruini, in quibus semper coruus in casside statuebatur. Silius V:

Atque hic egregius lingua nomenque superbum
Coruinus, Phœbea sedet cui caßide fulua
Ostentans Ales proauita insignia pugnæ.

89, 9. *quædam Vrbis* παλιγγενεσία. Vnde ait Camillum seruando Romam condidisse: quod totidem fere verbis de Archimede extulit Silius:

—— *seruanda condidit vrbem.*

97, 32. —*pendentia bella Attribuunt.* Festus Auienus:

—— *& insanæ penderent sæpe profundo.*

Græcum est μετεωρίζειν, &c.

102, vlt. *posteritati persuadere voluit.* Nam & Nicander Theriacis citat de Hesiodo, quæ veteres Grammatici negant in eius scriptis extare.

—— εἰ ἐτεόν περ Ἀσκραῖος. ——

Scholion vetus: ἰστέον ὅτι ψεύδεται ἐνταῦθα Νίκανδρος. οὐδαμοῦ γὰρ ταῦτα ἔστιν ἐν τοῖς φερομένοις. Sed si Nicander vidit aliquod opus Hesiodi παρὰ τὰ φερόμενα, non

est, quod Grammaticus ille Nicandrum falsi conuincat, neque nos Manilium, si alia Hesiodi nomine φερόμενα legit.

106. Post v. 28, adde v. 31. — *non æthera venti.*] Aut legendum *aera*, aut æthera pro aere vsurpauit.

145, 24. *Ioui pro Ioue ἀρχαϊκῶς.* Val. Flaccus II.

Hanc demissa Ioui non vnquam lædere fluctu

—— Audet hiems. —

Ibid. *& Plautus Cistellaria*: & Val. Flaccus v. *alipedi* pro alipede.

Atque hanc alipedi pulsantem corpora curru.

176, 39. *Glossæ reddunt.* Sed & κακοδαίμων Senecæ redditur maledeus in Thyeste:

Qui maledeorum Tantalo viuas domos

Ostendit iterum? — *maledeorum*, κακοδαιμόνων. κακοδαίμων ergo à veteribus vertitur Malegenius, Maledeus. *Inuersum igitur*, &c.

183, vlt. *volentes & decernentes.* Silius XI:

—— Clamor turbat diuersa volentum.

209, 10. καλαβάσι. Marius Victorinus: *Degredi enim ex superiore loco descendere. Digredi ex aliquo loco discedere. Non erat locus*, &c.

229, 12. quod plane ante Solis ortum plenilunio accidere solet.

FINIS.

CL. VIRI
ISMAELIS BVLLIALDI
Ad
MANILII
Locos quosdam, Obseruationes.

Lib. 2. Pag. 30. v. 12. *Atque arbusta vagis essent quod adultera pomis.*] Si de arboribus insitis, vt vero simile est, loqui voluit Manilius, voce illa, *Arbusta*, minus proprie vsus est. Nam vt ex Columella lib. de Arboribus, ex Plinio l. 17. c. 23 & ex Palladio de re rustica constat, arbusta sunt loca arboribus non frugiferis, ficu & olea exceptis, ad vites sustinendas consita, in quibus poma non gignuntur. Sed vites arbustiuæ appellatæ populo, vlmo, orno, & aliis arboribus maritatæ ac jugatæ racemos producunt, & in arbustis per arborum tabulata pandunt. erunt itaque *adultera arbusta vagis pomis* arbores insitæ. eandem fere formulam loquendi vsurpauit Plinius l. 17. c. 1. *ob hoc insita, & arborum quoque adulteria excogitata sunt, vt nec poma pauperibus nascerentur.* elegans sane metaphora, qua alieno trunco inserti arborum rami fœtus fructusque adulterinos edere dicuntur. Debuisset tamen Manilius propria voce vtendo dicere *Pomaria.* dubitare proinde non absonum omnino erit, an poeta sic scripserit. & asserenti, eo versu adhuc de vitibus sermonem ipsum habere, non repugnabo aut refragabor: illa enim opinio stare potest. Manilium itaque hunc versum ita scripsisse, coniicere aliquis queat

Atque arbusta vagis essent quod adulta racemis.

In illis quippe nobilia gignebantur vina æqualiter cocta; quare Bacchus etiam arbusta amat, in quibus feliciter nutritur.

Pag. 32. v. 20. *Tu quoque fraternis sic reddis cornibus ora*:] vitiosam hanc lectionem correxit Scaliger, aut fortasse in aliam non meliorem mutauit, reposuitque *curribus ora.* Non magis enim reddit curribus, id est cursui Solis, ora, etsi ille currat, quam cornibus quæ non habet: sed ad Solis adspectum, quo terram intuetur, Luna vultum componit: & pro ratione συχηματισμῶν seu configurationum ad illum nobis lumen ostendit. ἀκυρολογίας hic postulari non immerito posset Scaliger, qui ad fastidium vsque legentium, quamuis haud inique vt plurimum, vitium illud in Lucano reprehendit. scripsit proculdubio Poeta

Tu quoque fraternis reddis sic orbibus ora.

& ita legi debere sequentia probant——— *quantumque relinquit,*
Aut dedit ille, refers.

Pag. 32. v. vltimo & seqq. p. 33.

Mitto alias arteis, quarum est permissa facultas,
Infidas adeo, nec nostri munera census
Mitto quod æquali nihil est sub lege tributum.
Quo patet auctoris summam, non corporis esse:
Mitto quod & certum est, & ineuitabile fatum.
Materiaque sat est cogi, sed cogere mundo.

Manilius in commendanda & laudanda Astrologia hoc loco totus est, quam scientiam cœlestem à Deo infundi ait, vt Deus ipse noscatur ac reperiatur. dimittit propterea alias scientias & arteis ab hominibus excogitatas, & promiscue ipsis permissas, quarum vulgus hominum capax est, cum ad percipiendas eas nullo lumine cœlesti sit opus. Non sunt quippe cœlestis census & ordinis, sed circa res materiales versantur, ideoque infidas appellat, quod errori obnoxiæ sint: & in illis opinione sua homo decipi possit. Præterit etiam quod non est sub æquali lege tributum, res scilicet quæ eodem semper modo se non habent, de quibus certa dari nequit scientia, cum semper sibi non constent, nec regulæ alicui stabili subiiciantur. Tandem etiam quod certum est & ineuitabile fatum. id est caussarum necessariarum & inter se connexarum contemplationem, quasi materialibus immixtam omittit. Fatum enim ipsi Manilio posterius est astrorum motu & efficientia, à quibus materia disponitur & informatur. omnes propterea alias scientias & nobilitate & certitudine antecedit Astrologia, estque omnium prima, quod circa mundum primum auctorem rerum versetur, quodque ab eo infundatur. per mundum enim Deum hic intelligere oportet, iuxta Stoicorum, quos Manilius fere sequitur, dogmata. Mundus ergo seu Deus potestatem cogendi materiam, id est mouendi ac informandi habet, *ducens ab æthereis terrena animalia signis.* Qua ratione patet ab auctore, id est Deo efficiente, non à corpore seu materia, summam rerum, hoc est ipsarum effectionem ac productionem immediate pendere: atque etiam supremam scientiarum Astrologiam immediate ab eo nostris animis infundi, eique acceptam referre homines debere; hocce itaque ordine versus illi legendi sunt, vt perturbatus sensus auctoris restituatur:

Mitto alias artes, quarum est permissa facultas,
Infidas adeo, nec nostri munera census
Mitto quod æquali nihil est sub lege tributum.
Mitto quod & certum est, & ineuitabile fatum.
Materiaque datum est cogi, sed cogere mundo,
Quo patet auctoris summam non corporis esse.

Sensum

Sensum in ordine versuum perturbato quæsiuit Scaliger, quem oculatissimum animo cernere posse vix credo. De ingeniorum disparitate non tractat hic Manilius, sed de scientiarum dignitate & præstantia, nec quærit an à Deo, an à nobismetipsis scientias habeamus, verum Astrologiam à nullo percipi posse asserit, nisi pars ille deorum sit, id est nisi lumen cœleste hauserit.

Pag. 33. v. 22. *Nam neque decipitur ratio, nec decipit vnquam.*] ἔστι γὰρ ὁ λόγος τοῦ ζωιάγγυς ἀποδεικτικὸς, καὶ ἀκριβῶς εὑρετικός.

Pag. 34. v. 12. *Cernis vt auersus redeundo surgat in arcum.*] Hic versus in alienum locum traiectus est. vbi enim de sexu seu genere signorum agitur, absurdum est de ortus seu ἀναφορᾶς varietate, quæ seorsim postea explicatur, aliquid inserere. pulsum sedibus propriis post quadragesimum quartum ab hinc versum, vt eis restituatur, δεῖ ὑπερβιβάζειν, & *auersis* legendum pro *auersus*, & alii versus sic erunt legendi:

Quin tria signa nouem signis coniuncta repugnant;
Et quasi seditio cœlum tenet. aspice Taurum,
Cernis vt auersis redeundo surgat in arcum
Clunibus, vt Gemini pedibus, testudine cancer
Surgant, cum rectis oriantur cætera membris.

dixit *in arcum*, quia dorsum, cui insident Pleiades, prius quam caput & vngula oritur. In locum sane proprium Scaliger versum illum non reposuit: & rationem, quam in notis affert, quare Taurus ob Pleiadas puellas signum sit fœmininum, admittet nunquam Astrologiæ veteris peritus. Neque Manilius inter dodecatemoria fœminina Taurum cum filiis Astrologorum sentiens reposuit, quia asterismus auersus venit in cœlum, diuesque puellis. non obseruauit Scaliger diuisionem primam signorum in masculina & fœminina δωδεκατημορίων esse; diuisionem autem alteram erectè vel distortè ascendentium esse τῶν ἀστερισμῶν seu constellationum. perperam equidem confunderet Manilius signorum ἰδιότητας, si asterismorum conditionem duodecimarum partium sorti commisceret.

Pag. 35. v. 12. *Mitior autumnus.*] Trium versuum traiectionem quomodo Scaliger non viderit, miror. quo ordine etenim leguntur, idem de Sagittario bis diceretur. imo potius particula *nec non*, quæ coniunctiua est, Sagittarium alieni, de quo tres versus anteriores *Mitior autumnus* & duo sequentes essent intelligendi, coniungeret: duoque bina signa seu duplicia ante Capricornum ponenda esse significaret, quod fieri nequit & distributioni signorum repugnat, hoc itaque ordine versus illi legantur:

Aestatis pars est, prima fors vltima parti.
Nec non Arcitenens, qui te Capricorne, sub ipso
Promittit, duplici formatus imagine fertur.

Mitior autumnus molles sibi vindicat artus
Materiamque oris. Fera tergo membra rigentem
Excipiunt hiemem: mittunt in tempora signum. Quosque &c.

per molles artus vultus totaque pars anterior Sagittarii *ἀνθρωποειδὴς* intelligenda est, posterior enim est equina & ferina.

Pag. 35. v. 26. *Nec mirere moras, quum Sol aduersa per astra*
Aestiuum tardis attollat mensibus annum.]

legendum proculdubio *auersa*, vt cum superioribus conueniant. causam longioris veris, atque etiam æstatis rudibus in Geometria, & Astronomiæ imperitis ridiculam offert, propterea quod Taurus, Gemini, Cancer auersi oriantur, cum Solis Apogæi, vel vt hodie loquimur Terræ Aphelii Manilii sæculo circa decimam Geminorum partem situs apparens hoc effecerit. nullatenus autem moras longarum dierum *ἀστρολογῶν* poeta astrologus, vt vult Scaliger, aut respicit ad incrementum dierum; sed illa refert ad longitudinem temporis, quo Sol Borealia signa percurrebat diebus 186½, qui semestri tempori imputabantur, cum alterum semestre australium signorum fuerit dierum 178½ circiter. vnde tardi dici debuerunt menses tres vernales, qui, vt & tres æstiui, diebus 93¼ præter propter constabant: & diuturniori tempore labebantur quam autumnales & hiberni, qui singuli terni diebus 89¼ *ὁλοσχερῶς* acceptis conficiebantur. hæc autem loquendi formula *æstiuus annus* significat tempus æstiuum.

Pag. 36. v. 5. *Nunc Pisces, nunc Cancer, nunc acri Scorpios ictu.*] Hoc loco Manilius signa diuidit in diurna & nocturna, sed methodo quam Ptolemæus & Græci, quos vidi, non memorant; duo enim signa contigua, Pisces & Arietem, diurna facit; duo sequentia, Taurum & Geminos nocturna, sicque deinceps æquis interiectis interuallis, parique signorum numero. Quod cum ita sit auctoris menti repugnat versus ille inepte intercalatus, *cætera nec numero consortia nec vice sedis.* Deinde in illis confusio est & traiectio; sic itaque sunt legendi, vt auctor sibi constet.

Nunc Pisces, nunc Cancer, nunc acri Scorpios ictu,
Omnia dicuntur simili sub sorte diurna.
At vicina loco, diuisaque partibus æquis,
Interiecta locis totidem, nocturna feruntur.

Ille vero versus, *cætera nec numero*, post hunc reiici debet, *Fœmineam noctem tutis gaudere tenebris.* Incipit enim alia diuisio signorum in *ὑδατώδη* & *χερσαῖα*, quæ nec numero consortia sunt, id est æquali inter se numero non computantur, nec sedes alternas æquis interiectis spatiis habent. Terrestria enim sunt Aries, Taurus, Leo, Scorpius, quæ eundem inter se ordinem, ac diurna & nocturna, non tenent: aut similem ei quem Aquea signa Cancer & Pisces inter se seruant, neque hæc & illa numero inter se sunt æqualia.

Aliæ

Aliæ etiam signorum diuisiones, quas postea recenset, nec numeri consortium nec vices sedis similes habent. Hunc nodum Scaliger non vidit, nec dissoluit.

Pag. 36. v. 26. *Parsque mari nitens fundentis semper Aquari.*] Multum se torquet Scaliger, vt explicet, quare pars Aquarii mari niteat, & mentem poetæ dubitat se adsequi posse, quæ tamen aperta ac patens est. Non alludit Manilius ad formam qua Aquarius pingebatur: non rationem habet situs asterismi penes latitudinem: non respexit etiam ad ortum illius supra horizontem; sed ait constellationem totam Aquarii mixtæ esse κατὰ τὴν μόρφωσιν naturæ, hoc est terrenæ & aqueæ; quod hominis figura, qui terrenus est, constet, & quod aquas fundat Ganymedes ille: fusiones ergo Aquarii *partem mari nitentem* appellat Manilius. In hunc laqueum se ipse induit Scaliger, cum non cerneret Ganymedem, calpenque quam manu tenet, & aquæ ex hac situla fusiones, vnam simul constellationem efficere; quæ vna parte sui terrestris, altera vero aquea censetur.

Versu vltimo; retineri potest lectio *Et qui contento.* Sagittam enim emittens pingitur Sagittarius.

Pag. 37. v. 5. *Vt Leo & Arcitenens, Ariesque in cornua tortus.*] In nostris globis Aries genubus poplitibusque flexis sedens non currens hodie pingitur.

Vers. 17. *Scorpios in Libra consumit brachia.*] intelligendum hoc solummodo contigisse, quando ex Scorpij Chelis Lances factæ sunt, exque mutilati asterismi parte nouus conditus cœloque affixus est.

Pag. 38. v. 16. *Dextra fert Libram Cancer, Capricornus & illam.*
Conspicit hunc Aries, atque ipsum partibus aquis
Cancer, & hunc læua subeuntis sidera Libræ
Semper enim dextris censentur signa priora.

Sensus Manilii hoc loco est distingui debere σχηματισμοὺς secundum partes dextras & sinistras, ex ordine antecedentium ac sequentium signorum. Antecedentes partes appellat dextras respectu sequentium seu subeuntium, quas sinistras vocat, vultu ad meridianum, quem respicit Astrologus, & Zodiaci hemicyclium supra horizontem extans conuerso. sed quomodo cum sensu Manilii stare potest versus prior *Dextra fert?* Illius enim parte prima Cancer ferre Libram à dextra dicitur; id est dextrum esse Cancrum ad Libram vult Manilius. at ad sequens membrum *Capricornus & illam* pertinent etiam verbum & aduerbium *fert dextra*: quod erit falsum, & contrarium menti Poetæ; nam Capricornus sequitur Libram, eamque sinistra fert; aut sic igitur erit distinguenda interpunctio

Dextra fert Libram Cancer. Capricornus & illam
Conspicit, hunc Aries &c.

& repetendum erit in singulis *laua.* vel fortasse scripsit Poeta.

Dextra fert Libram Cancer. Capricornu' sinistra.
Conspicit hunc Aries,

Hunc nodum non animaduertit Scaliger, & locum planum esse dixit: quod etiam prætermisit Salmasius libro de Annis climactericis p. 138.

Pag. 40. v. 2. *Quocirca non omnis habet genitura trigoni*
Consimiles ductus.] Ita legendum.

Id est, planetarum adspectus trigonici in omnibus thematibus Natalitiis non sunt semper ita completi & exacti, vt ad amussim & Geometrice triente ambitus circuli, & latere trianguli æquilateri constent; qui, cum completi sunt, consimiles ductus habent, id est æquales: appellat enim consimiles ductus latera trigoni æquilateri circulo inscripti. considerant autem Astrologi adspectus illos, etsi non sint completi ac partiles, sed πλατικοὶ tantum; quos intra certos numeros partium coercent, quibus medietates orbium limitauerunt. Particula autem, QVÆ, quam subintelligi vult Scaliger, structuram verborum, quæ sensum aliquem exprimant, non perficit. nec huic similis est locus pag. 32. vers. 30. & 31. in quo subaudiendum quidem est, CVI, vel IPSI. at in hocce versu, quem examinamus, verbum *habet*, vel participium *habens*, non solum abundat, sed sensum etiam corrumpit, nec subaudiendo QVÆ sit clarior. potius vero casus accusatiuus QVOS, subaudiendus esset, si lectio Scaligeri retinenda esset.

Versu 10. *Quos in plura iubet ratio procedere signa*
Interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.]

Tetragonum partile in quarto quoque signo terminatur, vt ab Arietis prima parte in Cancri primam partem. est autem Aries primus, Cancer quartus. Sed si tetragónum sit platicum, & numeretur à fine Arietis in principium Leonis, tunc ratio tetragonum iubet in plura procedere signa, id est terminare tetragonum in quinto signo. Aries enim est primus & Leo quintus. sed hic in plura signa processus penes appellationem solummodo fit, non penes totam signorum quatuor magnitudinem. nam exempli causa ab Arietis parte 28. ad primam Leonis quadrangulum platicum est, excedens æquilaterum tribus partibus tantum. Hic præterea vnum monere volo, videri Manilium hoc loco innuere diuersitatem adspectuum, cuius post Ptolemæum auctores facit in Isagoge in Tetrabiblon Porphyrius Antigonum & Phnaem Ægyptium. hæc sunt Græca verba Porphyrii περὶ τριγώνων καὶ τετραγώνων, καὶ διαμέτρων, καὶ τῶν ἀσυνδέτων λόγον ἔχοντα πρὸς ἄλληλα ὡς ἐν τύπῳ διαμέτρων.

τῶν τριγώνων καὶ τετραγώνων, καὶ ἑξαγώνων σχηματισμῶν διαφορὰν καθεστήκασι. καὶ ἡ μὲν πρώτη καὶ μείζων ἐστὶ πασῶν ἡ μοιρικῶς λαμβανομένη κατὰ τὸν πρόχειρον κανόνα Πτολεμαίου, καθ' ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπεδείξαμεν. ἡ δὲ δευτέρα ἐστὶ χρονική, ἣν Ἀντίγονος καὶ

φνάης

φνάης ὁ Αἰγύπτιος καὶ ἄλλοι τινὲς ὑπέταξαν, καὶ ὠνόμασαν ἰσοσκελὲς τρίγωνον τῶν ἀναφορῶν τῶν ζωδίων. ἡ δὲ τρίτη ἐστὶν ἡ ζωδιακὴ, κοινὴ καὶ καθολικὴ, καθ' ἣν πάντες πλανώμεθα. πολλάκις γὰρ τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν Λέοντι περὶ μοῖραν α̅ τοῦ δὲ Διὸς ὄντος ἐν τῷ τοξότῃ περὶ μοῖραν πέμπτην, ἐφάνη τὸ τρίγωνον Διὸς πρὸς ἥλιον· οἱ δὲ ἀργοὶ πρὸς ἀλλήλους ἐσχηματίσθησαν. οὔτε γὰρ * πλατικῶς ἔντος τῶν ρκ̅ μοιρῶν καθεστήκασιν· οὔτε δὲ χρονικῶς ἔντος τῶν ρκ̅ χρόνων τετυχήκασιν. οὔτε μὲν ἀναφορικῶς ἔντος τῶν ρκ μοιρῶν. † λοιπὸν οὖν ἀπὸ τῶν πλατικῶν κεφαλαίων γίνεται. καλεῖται δὲ ἀεὶ τριγωνικὴ πλευρὰ ζωδιακή. ἥ τις πάλιν τὴν ἐνέργειαν ♂ ἔσχηκεν: ἐπειδὴ οὐ συνέχει αὐτὴν οὔτε ἡ μοιρικὴ, οὔτε ἡ χρονική.

* antequam vero interpretationem Latinam subiiciamus, monendus est lector hæc verba οὔτε γὰρ πλατικῶς vt leguntur hic mihi suspecta esse; vel enim legere oportet οὔτε γὰρ μοιρικῶς. vel altius repetitis verbis locum hunc sic corrigi debere; οἱ δὲ ἀργοὶ πρὸς ἀλλήλους ἐσχηματίσθησαν πλατικῶς. οὔτε γὰρ ἔντος &c.

† locus etiam ille obscurus est λοιπὸν οὖν. nisi κεφαλαίως id est summatim & ὁλοσχερῶς legas.

♂ hic etiam videtur deesse negatiua οὐκ, & legendum οὐκ ἔσχηκεν.

De Trigonis, Tetragonis & oppositionibus, & de iis quæ veluti oppositiones sunt, rationem vero inconnexam inter se habent.

Trigonorum autem, tetragonorum & hexagonorum diuersa species constituta sunt. prima omnium cæterisque maior atque potentior illa est, quæ secundum Ptolemæi manualem canonem, vt in antecedentibus docuimus partiliter accipitur. altera est, quæ temporalis appellatur, quam Antigonus & Phnaes Ægyptius, aliique secundo loco posuerunt; eamque trigonum æquicrurum ascensionum obliquarum Zodiaci appellarunt. Tertia vero species est adspectuum, qui ζωδιακοί *(id est ex signo in signum laxè sumpti) dicuntur; quæ denominatio communis & vniuersalis est, inque ea vsurpanda à præcisione omnes deerramus. Sæpe enim Sole existente in Leonis parte prima, Ioue vero in Sagittarii parte quinta, dicitur inter Iouem & Solem trigonus existere; ambo vero tunc otiosè & inefficaciter inter se constituuntur, quia platicè sese aspiciunt. neque enim à se inuicem per partes 120. partiliter distant. neque per tempora æquinoctialia 120 (seu per tempus horarum octo) neque adeo penes Ascensiones obliquas, per partes Æquinoctialis circuli 120. à se inuicem separantur. Isti itaque aspectui hoc reliquum est, vt à planetarum distantia summatim (id est minus exacte) accepta fiat; semperque vocatur latus trigonicum signiliter factum. qui aspectus rursus efficaciam non habuit; siquidem neque partilis neque temporalis ipsum comprehendunt.*

Subiicit deinde exemplum temporalis trigoni super ascensionibus obliquis numerati. positis enim Sole in Arietis gr. o. o. & Ioue in Leonis g. 9. o. Marte vero in Leonis gr. 5. sub Alexandriæ polo à g. o. ♈ ad g. o. ♌ oriuntur æquinoctialis circuli tempora juxta Ptolemæum 109.′47. desunt ad complendas partes 120. tempora 10.′13. quæ dodecatemorii Leonis partib. 9. respondent. à loco igitur Solis ad locum Iouis Ascensionis obliquæ partes 120.

tes 120. numerantur, propterea χρονικῶς κ̧ ἀναφορικῶς, id est penes Æquinoctialis partes, & Ascensiones obliquas, trigonice Solem adspicit Iupiter. Mars vero Solem neque partiliter adspicit, quia Zodiaci partibus 125 ab ipso abest, neque χρονικῶς κ̧ ἀναφορικῶς, quia à Sole ad Martem pauciores sunt ἀναφορᾶς seu Ascensionis obliquæ partes, quam 120. Est equidem talis adspectus trigonus, sed ζωδιακῶς seu signiliter. Hic autem adspectus super Ascensionibus obliquis numeratus, quamuis trigonæ dicatur partis, non semper seruat tamen consensum cum signis trigonis, id est non constat inter signa eiusdem naturæ ac generis. neque etiam quadratus adspectus talis super similibus Ascensionibus obliquis productus seruat commercia rerum, id est leges, quibus veri & partiles per Zodiacum adspectus tetragoni alligantur. Verbi gratia, sit sub polo Alexandriæ Sol in ♓ gr. 18. tunc est ipsius Ascensio obliqua part. 351.′50. quare trigonus χρονικὸς, seu temporibus æquinoctialis constans cadet in Ascensionis obliquæ partem 111.′50. cui respondet Leonis gr. 2.′3. non cadit ergo in signum eiusdem naturæ, nec seruat consensum cum signis trigonicis. quadratus vero adspectus eiusdem loci Solis terminabitur in partibus Ascensionis obliquæ 81.′50. quibus respondent Cancri gr. 6.′21. hic vero tetragonus ex Piscibus in Cancrum, quæ signa sunt ὁμοιογενῆ, non seruat commercia rerum; quoniam omnia signa quadrato se se intuentia si non ex asse, saltem ex semisse natura differunt. In signis vero longarum ascensionum posito primo termino, trigoni & quadrati non obtemperant positis legibus. Sit enim Sol in gr. 2. ♍. cuius Ascensio obliqua est part. 217.′16. quare χρονικὸς trigonus cadet in partem Asc. obli. 337.′16. cui respondet Aquarii gr. 27.′30. trigonus ergo terminatur in signo diuersæ naturæ. tetragonus vero adspectus congruet Asc. obliq. partib. 307.′16. Id est ♑ gr. 21.′40. quare hic adspectus fiet ex signis, quæ sextili solummodo sese intuentur. In illis itaque linea iusta aliquando consumitur; & in plura jubet procedere signa ratio adspectus numerati super Asc. obliquis; producitur enim vltra legitimam mensuram quadratus à gr. 18. ♓. ad ♋. gr. 6.′21. pariterque trigonus ab eodem ♓ gr. 18. ad ♌ gr. 2. aliquando numero detrahitur, quando quadratus numeratur à gr. ♍ 2. in ♑ gr. 21.′40. & trigonus ab eodem g. 2. ♍ in ♒. g. 27. cum igitur Manilius eiusmodi adspectuum mentionem hic facere omnino videatur, Antigono & Phnae Ægyptio non solum, sed & Ptolemæo etiam prior illas configurationes adnotasse videtur, cum se sub Augusto vixisse lib. 1. ipse testetur.

Versu 23. *Sexque per amfractus curuatur virgula in orbem.*] Non video quare Manilius à Scaligero tam male hic excipiatur, vtque ridiculus explodatur. non poterat equidem poeta apposite magis exprimere descriptionem hexagoni per virgulæ, id est *regula*, intra circuli peripheriam circumductam. nam per amfractus curuatur regula siue virgula in descriptione polygoni,

polygoni, quia vno latere descripto, & ad terminum ipsius appositâ regulâ secundum describitur, tuncque fit angulus concurrentibus in vno puncto duobus lateribus in se inuicem inclinatis; angulum autem hic vocat anfractum, quia latus secundum & sequentia non apponuntur primo in directum, sed sub definito angulo; inclinationem vero laterum inter se, hic appellat curuaturam. Sensus itaque est, per sex angulos æquales inclinantur latera hexagoni, sub peripheriæ sextantibus singula; & virgula, quæ ipsa describit, in angulis istis curuatur, id est inclinatur. figmenti auctorem Manilium facit Scaliger, de quo nunquam hic cogitauit, voluisse scilicet ipsum lineam rectam in curuam transmutare. & miror tantum virum, sæculi superioris ac nostri magnum decus, non vidisse in sequentibus, Manilium de descriptione hexagoni inscripti, per regulæ circuli portionibus sex æqualibus appositionem, loquutum esse.

Vers. 28. *Alterius ductu &c.*] His tribus versibus monet poeta, alterum hexagonum formari ductis lineis per transita signa, id est *media* inter illa, quorum nomina expressit. & in huius hexagoni descriptione oportet transilire & non nominare signa singula dicta. Primum hexagonum ductum est per ♉, ♋, ♍, ♏, ♑, ♓. Signa transita seu in medio posita sunt ♈, ♊, ♌, ♎, ♐, & ♒. per quæ ductæ lineæ hexagonum etiam efficiunt, & in medio posita ♉, ♋ &c. reticentur, quæ dicta singula sunt.

Pag. 41. v. 14. *In se ducta ferunt animos, qua cernere possunt.*] attente consideranti patebit, Scaligerum non bene cepisse huius loci sensum. dicit *in se ducta* appellari quia sibi solis sunt, καὶ ἑαυτοῖς, ἀλλ' οὐ πρὸς ἄλλο ἔχοντα. huius autem ratio est, *qua cernere possunt*; quæ contraria prorsus est ei, quam adstruit Scaliger lectioni. absurdum est enim dicere, signa coniuncta seu hærentia sibi solis esse, *qua*, id est quatenus, *cernere possunt*. Si enim videre & cernere possunt, sibi solis non sunt, ἀλλὰ πρὸς ἄλλο ἔχοντα. dixit etiam Manilius versu antecedenti, *Nam consensus hebet, quia visus ademptus*. non itaque se vident hærentia; cumque sese non videant, falsum est & *cernere posse*, & *sibi solis esse qua cernere possunt*. constaret aliquo modo sensus, si ita emendasset Scaliger, *In se ducta ferunt animos nec cernere possunt*. id est in se ipsa visum conuertunt, cum non respiciant coniuncta & hærentia, in quæ animos non ferunt, id est, non influunt. Verum si sensa animi exprimere concessum mihi fuerit, libere dicam, me autumare hunc versum sic legendum esse, *In seiuncta ferunt animos, qua cernere possunt*. Id est influunt in illa signa, quæ disiuncta sunt, & cum illis concordant, *qua cernere possunt*, id est, quatenus ea respiciunt; quæ conditio necessaria est: nam omnia sese adspicientia, seiuncta sunt; verum omnia seiuncta sese non vident. Sextum enim signum aut octauum primum non videt aut cernit, vt Aries Virginem, quod sextum est, & Scorpionem, quod octauum non videt.

Vers. 17. *Disparibus non vlla datur concordia signis.*] disparibus id est diuersi sexus; sed de connexis aut sese non intuentibus intelligendum, vt de ♈ & ♉, quorum primum masculinum est, secundum fœmininum, quæ sese non respiciunt. & de ♈ & ♍, & de ♈ & ♏, quæ sese non vident & disparia sunt. Sed disparibus disiunctis concordia datur, quando per aspectum quadratum sese intuentur.

Vers. 20. *Sed duo signa facit.*] Hoc versu & duobus antecedentibus dicit Manilius virgulam duobus ductibus per sextum signum ductam, per totum circuli ambitum parem seu æqualem non duci; & in vno ductu duo signa facere submotis quatuor mediis, hoc est à primo ad sextum duci signum, & quatuor intercepta esse; quæ nomine tenus, non etiam ratione magnitudinis intelligenda sunt, cum quinque intercipiantur φυσικῶν. veluti ab Ariete in Virginem sex sunt denominata ♈, ♉, ♊, ♋, ♌, ♍. intercepta vero quatuor nomina. sed signa φυσικῶν quinque, quæ δωδεκατημόρια appellantur. & litem immerito & iniuste Manilio hic mouet Scaliger.

Vers. 21. *Tertius absumpto ductus non sufficit orbe.*] hoc tantum innuit Manilius, primo ductu absumi ab Ariete in Virginem; secundo à ♍ in ♒. ad complementum vero circuli supersunt, & ad tertium ductum, duo solummodo signa. ♒ & ♓. quare tertius ille ductus per duo signa integra non sufficit ad constituendam figuram æquilateram, & ideo dixit, Virgulam parem non duci per circuli orbem; in primis enim ductibus subtendit bis quinque signa, & in tertio duo solum subtendit. Et proculdubio (absit verbo inuidia) toto cœlo hic errat Scaliger, quando hunc tertium ductum fingit intellexisse Manilium de tertiis quibusque signis, hoc est de aspectu sextili. Virum demiror sui tam dissimilem factum, cum sæpe alias mentem auctorum felicissime adsecutus sit.

Pag. 42. v. 6. *exemplis concordia mutua surgit.*] id est similitudine & paritate.

Vers. 10. *& vincit natura locum.*] incongrue hunc locum interpretatur Scaliger, dicit enim, loco concordant, quatenus mascula masculis, fœminina fœmininis respondent. Manilii mens alia est; innuit solummodo locum, seu situm in σχηματισμῷ διαμέτρῳ, à signorum oppositorum natura vinci, quæ signa partim amica sunt saltem ex semisse. natura autem illorum, & quæ ipsam comitatur amicitia, tempore, hoc est qualitate temporis anni cui signa respondent, infringitur, & multum destruitur. Verbi causa Cancer & Capricornus opposita sunt signa, propterque hunc situm oppositum & diametralem inimica sunt quodammodo. verum hanc inimicitiam ex oppositionis adspectu ortam vincit vtriusque similis natura fœminea, & qualitas frigida in qua conueniunt. Sed hic naturæ consensus atque concordia rursus tempore vincitur, hoc est disrumpitur, eo quod Cancer sit æstatis calidæ

siccæ

ficcæ principium: Capricornus frigidæ & humidæ hiemis initium. ſed in omnibus oppoſitis diuerſa anni tempora inimicitiæ inter ſigna auctores non ſunt, vt in æquinoctialibus accidere monet poeta.

Pag. 42. v. 27. *His animaduerſis rebus, quæ proxima cura,*
Noſcere tutelas, adiectaque numina ſignis.]

Expoſuit Scaliger tutelas Deorum maiorum gentium, quas ſignis Zodiaci attribuerunt philoſophi antiqui, eaſque auctoritate Kalendariorum vetuſtiſſimorum confirmauit. ex hoc autem Manilii loco ſatis conſtat, cauſis phyſicis & ſtellarum efficacia ad ἀποτελεσματικὴν perficiendam, Myſtas illos, cœleſtium operationum ſeruatores & interpretes, contentos minime fuiſſe: ſed etiam numina ſtellis addidiſſe, quæ harum influxu euocata agerent. Ab Ægyptiis, qui omnium nationum mentes religionibus compleuerunt, perculeruntque, hanc ſuperſtitionem dimanaſſe quis dubitet? Genethliacam diſciplinam ipſi excoluerunt, & cœlum tam curioſè partiti ſunt, vt nullum fere punctum ſit, cui propria peculiariſque agendi facultas ab ipſis attributa non ſit, quodque numen aliquod præſens non habeat; quorum Deorum nomina aliquot, eorum nempe qui Decanis ſignorum tutelares additi ſunt, ad nos vſque peruenere. Phyſicis cauſis cœleſtibus τὰς ἐκ θεῶν προσγινομένας ἐνεργείας in hominis vita dirigenda coniunxiſſe, & præfeciſſe Hierophantas Aegyptios teſtatur Iamblichus in illa ad Porphyrium reſponſione, quæ de myſteriis Ægyptiorum quamplurimā ſcitu digniſſima continet. Hierarchiam Deorum illi condiderunt, in cuius capite Deum vnum αὐτοπάτορα καὶ θεὸν τῶν θεῶν omnium auctorem collocarunt. poſt hunc quendam Ἠμὴφ cœleſtium Deorum ducem, quem νοῦν & intelligentiam eſſe etiam dixerunt, qui ſe ipſe intelligeret. Viſibilium deinde rerum generationibus, præfecerunt eum quem Amun appellant, qui mente ad operandum apta præditus occultarum rationum vires in lucem produceret ſapiens ipſe & veritatis præſes. Tertius erat Φθᾶ, Græcis Ἥφαιστος (Vulcanus) dictus, quem velut opificem rebus faciendis præpoſuerunt. Oſiridem quarto loco effectorem collocarunt. Hunc Deorum ordinem ſequebatur alia cohors numinum, de qua Iamblichi verba ipſa è Manuſcripto Biblioth. Regiæ hic tranſcribemus. ἔστι δὴ οὖν καὶ ἄλλη τις ἡγεμονία παρ᾽ αὐτοῖς τῶν περὶ γένεσιν ὅλως στοιχείων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς δυνάμεων· τεττάρων μὲν ἀρρενικῶν· τεττάρων δὲ θηλυκῶν, ἥντινα ἀπονέμουσιν ἡλίῳ. καὶ ἄλλη τῆς φύσεως ὅλης, τῆς περὶ γένεσιν ἀρχῆς, ἥντινα Σελήνῃ διδόασι. κατὰ μέρη τε διαλαμβάνοντες τὸν οὐρανὸν εἰς δύο μοίρας ἢ τεττάρας, ἢ δώδεκα, ἢ ἓξ καὶ τριάκοντα, ἢ διπλασίας τούτων, προστάττουσι πλείονας ἢ ἐλάττονας· πᾶσι αὐτῶν ὑπερέχοντα αὐτῶν ἕνα προστιθέασι. *apud ipſos* (Ægypti ſapientes) *alia claſsis eſt elementorum, quæ generationi vniuerſim inſeruiunt, virtutumque quas poſsident, cuius præfecturam ac regimen Soli tradiderunt. Alia præterea natura totius, quæ in generationibus principium eſt, claſsis ab illis inſtituta, Lunæque in eam imperium traditum. Cœlo præ-*

terea in duas, aut quatuor, duodecim vel triginta sex pluresve aut pauciores partes diuiso Deos præponunt, omnibus vero illum, qui vnus est, & eorum supremus, præficiunt.

Tali doctrina imbuti preces ad Solem fundebant, non solum in mysteriorum inspectione, quam vocat αὐτοψίαν Iamblichus, sed etiam ἐν κοινοτέραις εὐχαῖς, in quotidianis & communibus magis religionis exercitiis. & ex eiusmodi diuisione cœli, numinumque in singulis partibus credita præsentia, stulta inualuit opinio, Deorum scilicet operationes stellarum configuratione & positura ad homines defluere & dimanare. Hac de causa ἀποτελεσματικὴ disciplina, seu Astrologia judiciaria, tam turpi fœdoque dogmate contaminata à Christianis vehementi studio explosa, damnataque exulare jussa est. ad idololatriam homines retrahebat, & à falsis numinibus opem auxiliumque sperare jubebat. Illam omnibus notam superstitionem ecclesiæ patres gentibus, vt dedecus flagitiosum, semper exprobrauerunt: & Christianos, vt à talis idololatriæ labe intactos immunesque se seruarent, hortati sunt. De illa Deorum ac stellarum communi ac coniuncta operatione apud Commodianum, tam bonum Christianum, quam malum poetam, versus extat insignis instructione 16.

Dicitis esse Deos, qui sunt manifeste cruenti,
Et dicitis fata genesis adscribere vobis.

Tam stulti fatuique dogmatis eximium fragmentum habemus in Codice Manuscripto Bibliothecæ Regiæ, qui continet Astrologica quam plurima, quorum collectio facta videtur anno Diocletiani 600. id est Christi anno 884. aut sequenti, cum loca stellarum fixarum præcipuarum huic anno congruentia descripta ibi legantur. enumeratis illarum in hominum genesi virtutibus, quid in nona cœli domo operentur ipsæ, explicat auctor.

ἰδίως δὲ καί τινα ζώδια, καὶ ἀστέρες τῶν ἀπλανῶν, ἐν τῷ ἐννάτῳ μοιρικῶς εὑρισκόμενα, ἢ καὶ ὡροσκόπῳ, μεγάλας βοηθείας διὰ θεῶν ἐπιφανείας, ἢ δι' ὀνείρων παρέχονται. ὁ μὲν Σκόρπιος οὕτως διακείμενος, καὶ μάλιστα περὶ μοίρας ἔνθα ἐστὶν ὁ λαμπρὸς τοῦ Ὀφιούχου δι' ἰατρῶν ἀρίστων σωτηρίας περιποιεῖ. Ὁ δὲ στάχυς δι' Ἀφροδίτης, ἢ Κόρης, ἢ μύθος τῶν θεῶν ὑγιείας ἀποτελεῖ. Ὁ δὲ ἐπὶ κεφαλῆς ἡγουμένου Διδύμου ἐν τῷ ἐννάτῳ, καὶ μάλιστα νυκτὸς, δι' Ἡρακλέους καὶ Διοσκούρων βοηθείας παρέχει. Ὁ δὲ Κύων ἐν τῷ ἐννάτῳ, καὶ μάλιστα νυκτερινὸς, τὰς ἀπὸ Ἑκάτης, ἢ Ἀνούβιδος, ἢ τοῦ Ἄρεος τὰς δι' εὐχῆς βοηθείας παρέχει καὶ παραλλήσιος. ἡ δὲ Λύρα δι' Ἀπόλλωνος ἢ Ἑρμοῦ. Οἱ δὲ ἐπὶ κεράτων τοῦ Αἰγοκέρω, καὶ οἱ ἔριφοι, καὶ ἡ Αἶξ ἐν τῷ ἐννάτῳ διὰ Πανὸς ἢ Ἑρμοῦ βοηθοῦσι, καὶ μάλιστα ἐὰν καὶ τῶν ἀγαθοποιῶν τις τοὺς εἰρημένους τόπους ἐπιθεωρῇ. καὶ ἕκαστος δὲ τῶν πλανητῶν κατὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ φύσιν ἐπὶ τῶν εἰρημένων τόπων διακείμενος. καὶ μάλιστα οἱ ἀγαθοποιοὶ τὰς βοηθείας ποιοῦσι κατὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν δυνάμεις. καὶ ὁ Κρόνος δὲ ἐπὶ ἡμέρας τὰς ἰδίας ἢ τὰς διὰ Πλούτωνος ἢ Αἰδωνέως ὄψεις καὶ βοηθείας παρέχει. καὶ ἐξ ἀντιπαθείας τῶν ἰδίων βοτανῶν, καὶ τῶν ἄλλων βοηθείας παρέχει, νυκτὸς δὲ καλῶς κείμενος τὰς διὰ γυναικῶν ἐπισήμων. καὶ ὁ Ἄρης τὰ

οἰκεῖα τῇ ἑαυτοῦ φύσει δωρεῖται, καὶ νυκτὸς μὲν ὠφέλιμα, ἡμέρας δὲ φοβερὰ, καὶ ἐναντία καὶ βλαβερά. *Quædam etiam signa & stellæ fixæ in nono cœli loco, vel in Horoscopo partiliter inuenta magna auxilia per Deos sese manifestantes vel per insomnia peculiariter præbent. Scorpius enim sic positus, ipsius vero præcipue pars, quam Lucida Ophiuchi tenet, medetur per optimorum medicorum amicitiam. Spica Virginis sanitati restituit per Venerem, vel Proserpinam vel matrem Deorum. Clara in capite antecedentis Geminorum in nono cœli loco, in nocturna maxime genesi, per Herculem, vel Dioscuros auxiliatur. Canis etiam in nona, præcipue vero in nocturna genesi, precum & inuocationis virtute Hecaten, vel Anubim, vel Martem adiutores conciliat. Lyra vero ab Apolline vel Mercurio consequi auxilium facit. Quæ vero sunt in cornibus Capricorni, Hœdi & Capella in nona domo Pana & Mercurium ad opem ferendam euocant, maxime vero si aliquis beneficorum planetarum loca illa adspexerit. Singuli etiam Planetæ in illis locis reperti, secundum propriam suam naturam opitulantur, præcipue vero benefici naturales suas virtutes exerunt. Saturnus enim de die propria fert opem virtute, vel per vires, quas excitat, Plutonis aut Aedonei, visionesque offert & auxiliatur.* aut etiam ex antipathia propriarum herbarum & aliarum medicinam affert. *nocte vero bene positus per claras mulieres bonum confert. Mars etiam quæ natura sua conueniunt tribuit, noctu quidem vtilia; per diem formidabilia, contraria & damnosa.* pro ἀντιπαθείας τῶν ἰδίων βοτανῶν legendum puto συμπαθείας τ. ἰ. β.

Scorpionem conciliare peritissimorum medicorum amicitiam ideo dixerunt, quia Ophiuchus, qui tunc dodecatemorion Scorpii occupabat, dictus est etiam Aesculapius: in eodem etiam Codice Manuscripto Planetæ Dii appellantur. Notandum est etiam in illo nomina Deorum Dearumque illarum scripta esse characteribus, quos Astrologi Græci, vt in alio Manuscripto libro reperi, Indicos appellant. & characteribus furtiuis eiusmodi illa nomina tunc scripta crediderim, ne omnibus legenda paterent, & Astrologi isti idololatriæ accusarentur, verba etiam quædam iisdem characteribus scripta sunt, si aliquod de Imperatore ἀποτέλεσμα refertur, vel si obscœnitatem aliquam significent, vt quando παιδεραστία & aliis infames flagitiis recensentur. in vitam quippe fortunamque principis inquirere periculosum: flagitiosa ac dedecorosa vitia memorare non honestum.

Cæterum cum θεὸς appellata sit nona domus, inde forte inditum nomen, quia existimarunt Deos ad vires excitandas à stellis illic positis excitari. & illi domui & planetis in ea ἀποτέλεσμα & prædictio de religione nati attributa est.

Pag. 43. v. 17. *Aries caput est ante omnia Princeps.*] Astrologi Græci τὸν κριὸν hominis non solum, sed etiam mundi capiti præfecerunt; quod docet liber MS. Bibliothecæ Regiæ, in quo ἀστρολογικὰ varia coninentur. κριὸς κόσμου κεφαλή. Ταῦρος κόσμου τράχηλος. καρκῖνος κόσμου στῆθος & sic deinceps. etenim

ἀφομοιοῦται ἄνθρωπος τῇ τοῦ κόσμου φύσει, vt in Hermetis ἰατρομαθηματικοῖς ad Ammonem Ægyptium ſcriptis habemus. Signa porro Zodiaci rebus quoque inanimatis, earumque partibus regendis attribuerunt, quod Demetrius in Ἀποτελέσμασι περὶ πλεόντων καὶ ἀποδημούντων fecit, ineptam analogiam ἐν λόγῳ ἀῤῥήτῳ ſequutus. ἐὰν πλοῖον, ἔοικε τῇ τῶν ἀποδημούντων ζωδίων θέσει, καὶ ὅτι μὲν κριὸς πρύμνα καὶ ὁ κυβερνήτης· ὁ δὲ ζυγὸς πρῶρα· ἡ δὲ παρθένος τρόπις. οἱ δὲ Δίδυμοι πλευραί· καρκῖνος κῶπαι, πηδάλια διὰ τὰς χηλάς. λέων αἱ σανίδες τοῦ πλοίου, ταῦρος τὸ * φάρσωμα. Αἰγοκέρως τὰ χοίνια. Σκόρπιος ἄγκυραι διὰ τὰ κέντρα. Τοξότης ὁ ἱστός. Ὑδροχόος ἡ ἀντλία. ἰχθύες αἱ † πλωτίδες.

* credo legendum eſſe τάρσωμα, id eſt remorum ordinem: quamuis etiam in domorum diuiſione alia, ſeptimo loco φάρσος tribuatur. Iulius Pollux lib. 1. c. 9. vbi de nauis partibus. ταρσώματα ordines remorum appellat; & naui potius conuenit τάρσωμα, quam φάρσωμα; quod pinnaculum tecti vel parietis ſignificat. Idem Pollux lib. 7. c. 27. ὑπερεῖδες δὲ τοῦ περιβόλου τείχους ὀδοντώδεις, πτέρυγες, φάρση, pinnæ, pinnacula.

† reponendum etiam οἱ πλωτῆρες pro αἱ πλωτίδες.

Id eſt, *ſi nauigium fuerit, reſpondent ipſius, pariter ac iter facientium, partes eidem ſignorum poſitioni. Aries enim puppis eſt & gubernator. Libra proram regit, vt Virgo carinam. Subſunt nauigii latera ſeu parietes Geminis. Cancer remis & gubernaculis propter chelas ſuas praeeſt. Leo nauigii tabulas, Taurus ordines remorum tuentur. Capricornus rudentes, anchoram Scorpius propter caudæ aculeum, Sagittarius malum, Aquarius vas ad exhauriendam ſentinam, Piſces vectores gubernant.*

Pag. 43. v. 27. *Quin etiam proprius.*] Hic operæ pretium fuerit, rem altius repetere, vt de Antiſciorum methodo & ratione diuerſa ab antiquis allata certiores reddamur. explicat Ptolemæus Tetrabibli libro 1. modos, quibus familiaritas ſeu affinitas inter ſigna contrahitur. primus modus ſeu ordo eorum eſt, quæ aliquo aſpectu ſeſe intuentur. οἰκειοῦται, ait, ἀλλήλοις τῶν μερῶν τοῦ ζωδιακοῦ πρῶτα τὰ συσχηματιζόμενα. quæ ſextili ſcilicet, quadrato, trigono vel oppoſitione ſeſe intuentur. Secundo gradu cognata ſunt προστάσσοντα καὶ ἀκούοντα, imperantia & obedientia, quæ æquali interſtitio, ab interſectionis æquinoctialis & Zodiaci puncto alterutro diſtant, quæque æqualibus temporibus aſcendunt. horum imperantia ſunt borealia, obedientia ſunt auſtrina. igitur vt talia ſint, tres conditiones adimplere debent; æqualem ab æquinoctii alterutrius puncto diſtantiam; æquales parallelos obtinere in plagis oppoſitis, & æqualibus temporibus aſcendere debent. Statuamus igitur Aequinoctii verni punctum, in boreali ſemicirculo erit Aries imperans, in auſtrali Piſces ſignum obediens; vtrumque enim ab Aequinoctii puncto æqualiter diſtat, vtriuſque ἀναφοραὶ ſeu Aſcenſiones obliquæ æquales ſunt, & Aries in parallelo boreali maiores dies facit quam Piſces in ſimili auſtri-

austrino. eadem ratione Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo imperant: quibus obediunt Aquarius, Capricornus, Sagittarius, Scorpius, & Libra; horumque & illorum æquales sunt *ἀναφοραὶ*, & inter æqualia parallela comprehenduntur. Tertio gradu affinia sunt signa *ἰσοδυναμοῦντα*, & æquipollentia inter se; quæ nimirum in eodem parallelo posita, æqualiter ab alterutro tropicorum distant, quæ æqualibus horis supra horizontem extant. & quoniam ex iisdem punctis horizontis oriuntur, idemque occidentes subeunt, *βλέπειν ἄλληλα, se inuicem videre* dicuntur.

Alii autem diuersa via has affinitates aggressi, aliter statuerunt. In Scholiis enim ex Demophilo excerptis, quæ in Porphyrii Isagoge habemus, *προστάσσοντα καὶ ὑπακούοντα* alia signa statuuntur ab iis, quæ Ptolemæus recenset. Sequentia ex Demophilo hic transcribemus. *περὶ ὑπακουόντων ζωδίων. ὑπακούει ζώδιον ζωδίῳ, ζυγὸς κριῷ, ὅτι ὁ μὲν κριὸς αὔξει τὴν ἡμέραν, ὁ δὲ ζυγὸς μειοῖ. ἰχθύες ταύρῳ· ὅτι ὁ μὲν ταῦρος πλειόνων ἐστὶν ἀναφορῶν, οἱ δὲ ἰχθύες ἐλαττόνων. ὁμοίως ὑδροχόος διδύμοις· αἰγόκερως καρκίνῳ. τοξότης λέοντι. σκορπιὸς παρθένῳ.* Id est, *De obedientibus signis. Obedit signum signo veluti Libra Arieti, quòd Aries dies augeat, Libra minuat. Pisces obediunt Tauro, quia Tauri Ascensiones obliquæ, maiores sunt, quam Piscium ascensiones. Obediunt eadem de causa pariterque Aquarius Geminis, Capricornus Cancro, Sagittarius Leoni, & Scorpius Virgini.*

περὶ ἰσοδυναμούντων vero eiuscemodi tradit. *ἰσοδυναμεῖν ἀλλήλοις λέγεται τὰ ζώδια, τὰ ἴσην ἔχοντα ἀναφορὰν, κἂν ἐφεξῆς ἀλλήλοις ᾖ. ὡς ὁ κριὸς καὶ ἰχθύες, καὶ παρθένος καὶ ζυγὸς. κἂν διὰ τρία ἢ τέσσαρα ἢ πέντε ἴσην ἀναφορὰν * ὡς ταῦρος καὶ ὑδροχόος, καὶ δίδυμοι καὶ αἰγόκερως. καὶ καρκῖνος καὶ τοξότης καὶ λέων καὶ σκορπιός. ταῦτα δέ τινες μόνον ἀκούειν ἄλληλα λέγουσιν, οὐ βλέπειν δὲ ἄλληλα διὰ τὸ τῆς γῆς ἀποσκίασμα. Aequaliter posse inter se illa signa dicuntur, quæ æqualibus temporibus ascendunt, etsi connexa sint, vt Aries & Pisces, Virgo & Libra. etsi etiam per tria quatuor vel quinque signa distantia æqualibus temporibus ascendant; veluti Taurus & Aquarius, Gemini & Capricornus. Cancer & Sagittarius, tandemque Leo & Scorpius. Hæc vero signa se mutuo solummodo audire, non vero se inuicem videre propter terræ interpositionem aliqui dicunt.* hæc vero vltima clausula ad Arietem & Libram, quæ signa opposita sunt, pertinere tantummodo videtur.

* deest *ἔχει*.

Sequitur *περὶ βλεπόντων ζωδίων* explicatio. *βλέποντα δέ ἐστιν, ὅσα ἐν ἴσαις ὥραις ἀποδίδωσι τὰ τῶν ἡμερῶν καὶ νυκτῶν μεγέθη. ἐπεὶ γὰρ ἡ μεγίστη † ὥρα ἡλίου ὄντος ἐν καρκίνῳ ἐστὶν ὡρῶν ιε. ἡ δὲ ἐλαχίστη ὄντος ἡλίου ἐν αἰγοκέρῳ ἐστὶν ὡρῶν θ. ἡ δὲ ἰσημερία κατὰ ζυγὸν καὶ κριὸν ἔσται ἐν διδύμοις καὶ ἐν λέοντι ἡ ἡμέρα ὡρῶν ιδ΄. ἐν ταύρῳ καὶ παρθένῳ ὡρῶν ιγ. ἐν κριῷ καὶ ζυγῷ ὡρῶν ιβ΄. ἐν σκορπίῳ καὶ ἰχθύσι ὡρῶν ια. ἔστιν οὖν τὰ βλέποντα τὰ ἄλληλα ζώδια ταῦτα. De signis quæ se vident. Signa illa se vident, quotquot dies diebus æquales, noctesque noctibus faciunt. quoniam vero dies longißima est horarum XV. existente*

† leg. *ἡμέρα*.

Sole in Cancro; breuissima vero horarum IX. quando Sol Capricornum tenet; in Ariete vero & Libra æquinoctium fit; erit propterea in Geminis & Leone dies horarum XIV. in Tauro & Virgine horarum XIII. in Ariete & Libra Horar. XII. in Scorpione & Piscibus horar. XI. hæc itaque singula bina signa sese vident.

His equidem consensit Manilius, quantum ad imperantia & obedientia, quantumque ad sese videntia pertinet. & hoc loco apposite notauit Scaliger, vetustissimos Astrologorum æquinoctia & tropicas conuersiones non mathematice in punctis initiorum Arietis & Libræ, Cancri & Capricorni, vt res exigit, constituisse; verum per totam horum signorum longitudinem; quæ non modo myopum & luscitiorum hominum, sed etiam oculorum sensu carentium hallucinatio est, quam Geminus vetustissimus Astronomus indicauit. Hinc errandi occasio data Demophilo & aliis in determinandis signis, quæ dies æquales exhibent, & deinceps in digerendo ordine eorum, quæ se mutuo intuentur. Hic autem de Antisciorum nomine inquirendum est, quod à Græcis Astrologis vsurpatum non legimus; Latinis autem familiare vocabulum factum esse docet Iulius Firmicus in præfatione libri II. & Frontonem Antiscia Hipparchi secutum esse ait, quæ tamen reiicit, nec explicat. Putarem ego Antiscia illa Frontonis fuisse Demophili ἰσοδυναμοῦντα. & appellationem illam translatam esse à situ habitationum terræ ad situm signorum Zodiaci. Omnes sciunt, Geographos antiquos in orbis terrarum descriptione vmbrarum differentias, secundum varios habitationum situs quæsiuisse & adnotasse. Achilles ad Arati phænomena varias habitationum positiones explicat, & inter illas Antisciorum meminit. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ἄντοικοι, ἑτερόσκιοί εἰσιν, ἐπειδὴ καὶ τούτων ἡ σκιὰ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν μέρος τὸ νοτιώτερον τρέπεται). Ἀντίσκιοι δὲ οἱ ἐν τῷ βορείῳ ἐπειδὴ ἐναντίας τὰς σκιὰς ἔχουσιν. οἱ μὲν εἰς τὰ δεξιὰ μέρη αὐτῶν, οἱ δὲ εἰς τὰ ἀριστερὰ, διὰ τὸ μέσον εἶναι αὐτῶν τὸν ἥλιον. *Antoeci* (qui plagas oppositas ab æquinoctiali circulo diuisas habitant) *heteroscii sunt : horum siquidem vmbra in austrinam & sinistram partem conuertitur. Antiscii vero sunt, qui borealem plagam incolunt, quoniam in oppositas partes vmbras proiectas vident. hi quidem in dextras, illi in sinistras, eo quòd Sol inter ipsos* (id est parallelos quibus subiacent) *medius* existat. eadem ergo ratione antoeci erunt Pisces & Aries, adeoque Antiscii appellabuntur, & ἰσοδυναμοῦντα etiam erunt juxta Demophilum, quia ἰσανάφορα.

Illa autem Antiscia reiicit Firmicus, cap. 32. lib. 2. sua sic construit, vt respondeant Ptolemæi & Dorothei ἰσοδυναμοῦσιν. Talis præterea coniectura animum subit, Firmicum ἰσοδυναμοῦντα Ptolemæi Antiscia appellauisse, vt appellationem, à Frontone Latino auctore vsurpatam ad denotanda Demophili ἰσοδυναμοῦντα, retineret, etsi in ambabus hypothesibus diuersa sit, Antisciorum positio; certumque esse videtur, Latinos ἰσοδυναμοῦντα Græcorum Antiscia denominauisse. Potuit autem Firmicus Ptolemæi ἰσοδυναμοῦντα

μοῦντα Antiſcia vocare, quod vmbras æquales proiiciant: tuncque Antiſciorum notio non ab vmbrarum proiectione in oppoſitas partes, ſed ab æqualitate deducenda erit. Illa enim præpoſitio ἀντὶ in compoſitione æqualitatem etiam ſignificat, vt notat Euſtathius ad hunc verſum Ἰλιαδ. α. χρυσομέν. ἀργαλέος γὰρ Ὀλύμπιος ἀντιφέρεσθαι. προσωπότυπον δὲ, ait, τὸ ἀντιφέρεσθαι τοῦ ἀντιφερίζειν· ἄμφω δὲ ἐκ τοῦ ἀντὶ πάνυ μακρὸν τοῦ ἰσοφαρίζειν, ὡς ἰσότητα δηλούσης τῆς προθέσεως. & Iliad. θ. ad hunc verſum Νῦν δέ σ' ἀτιμήσουσι· γυναικὸς γὰρ ἀντὶ τέτυξο. τὸν Διομήδην ἤγουν ἰσογυναικί. ita ἀντίθεος ἰσόθεος ſignificat.

Antiochum etiam citat Firmicus, vt & Frontonis Antiſcia euertat, & ſuorum ſtructuram, quam exhibet, illius authoritate confirmet, qui dixit, *quod Libra Arietem, propter terram quæ media eſt, non videt*, hiſque verbis, ait Firmicus, quaſi per ſpeculum Antiſciorum rationem attingit. Antiochus itaque in eorum opinione erat, qui Libram & Arietem ſeſe non videre putabant propter terræ interpoſitæ vmbram. quorum opinio iam ex Demophilo ſupra relata eſt ſub titulo ἰσοδυναμούντων his verbis, ταῦτά τινες μόνον ἀκούειν ἄλληλα λέγουσιν, οὐ βλέπειν δὲ ἄλληλα διὰ τὸ τῆς γῆς ἀποσκίασμα. quare etiam Antiochus ἰσοδυναμοῦντα non exiſtimauit Arietem & Piſces; Taurum & Aquarium &c. quare nec Antiſcia; cum Græcis ἰσοδυναμοῦντα dicta Latini auctores Antiſcia appellarint. ideo etiam affirmare poſſum hunc Antiochum τὰ βλέποντα aliter ac Demophilum accepiſſe.

Errat autem Scaliger, cum dicit, *quæ à quatuor punctis cardinalibus æqualiter diſtant ea veteres ἀντίσκια vocabant, & quidem quæ æqualiter à punctis tropicis abſunt, ἰσοδυναμοῦντα dicuntur, item βλέποντα; æqualiter vero à punctis æquinoctialibus dimota, προστάσσοντα καὶ ὑπακούοντα.* Hæc profecto antiſciorum diuiſio nullibi extat; certumque eſt ἰσοδυναμοῦντα Græcorum à Latinis fuiſſe appellata Antiſcia, quæ denominatio illis hac in re ignota fuit. Debuerat dicere Scaliger, aliter à Demophilo & aliis, aliter à Ptolemæo aliiſque rationem ἰσοδυναμούντων καὶ βλεπόντων, atque προσταασόντων καὶ ὑπακουόντων inſtitutam fuiſſe. & contrarias opiniones circa denominationes ſignorum, tanquam diuiſionem methodicam & τεχνικὴν in denominationes varias, ſubſtituere non debuit; totum enim ſuppoſititium eſt hoc ἐπιχείρημα. Præterea etiam grauiter errat, quando dicit, *ſed τὰ προστάσσοντα tantum καὶ ὑπακούοντα Antiſcia vocat Firmicus in inſtitutione.* ipſe ſe confundit Scaliger & contra mentem & verba Firmici clariſſima loquitur. huic enim cap. 32. lib. 2. Antiſcia ſunt, quæ Ptolemæo ἰσοδυναμοῦντα aut ὑπακούοντα cuiuſpiam. Neq; errat Firmicus, quando Antiſcia ſua, id eſt ἰσοδυναμοῦντα Ptolemæi, eadem ac Antiochi ἰσοδυναμοῦντα eſſe dicit. cum enim hic Antiochus, vt ſupra oſtendimus, ἰσανάφορα non eadem eſſe ac ἰσοδυναμοῦντα exiſtimarit, alia ἰσοδυναμοῦντα ſigna ſtatuere non potuit, præter illa quæ Ptolemæus tali nomine deſignauit. ne-

que etiam alia Antiſcia eſſe queunt præter illa æquipollentia, vt ſupra monuimus. Vim verborum Antiochi à Firmico allegator. non cepit Scaliger; qui Firmico etiam imponit, dum ipſum à culpa, cuius tamen reus eſt, immunem oſtendere vult his verbis. *Quod autem Antiſcia Antiochi eadem cum Antiſciis Ptolemæi facit, errat, non autem quod Libram & Arietem Antiſcia facit.* nec errat in primo Firmicus, vt iam oſtenſum eſt, nec facit Libram & Arietem Antiſcia, vt nec ipſe Antiochus, cuius citauit verba. Quod autem Manilius appellatione illa antiſciorum vſus non ſit, valde mihi ſuadet vt credam, ipſum Latinorum primum, vt de ſe teſtatur, Aſtrologica ſerio tractaſſe, & vltimis Auguſti temporibus vixiſſe.

Pag. 44. v. 15. *Taurus Lanigero* &c.] hic dicit Scaliger *audientia & videntia Manilij niti rationibus antiſciorum.* minime id verum eſt. melius dixiſſet, videntium rationem niti ὁμοζωνίᾳ & dierum æqualitate. audientium vero rationem inæqualitate dierum, quos ſigna auſtralia obedientia minores borealia imperantia maiores faciunt, vt ex Demophilo conſtat, cui hac in parte conſentit Manilius.

v. 31. *Ille videt Piſces, auditque per omnia Libram.*] recte monet Scaliger falſum eſſe, Scorpium audire Libram: neque tamen Manilium tale σφάλμα διανοητικὸν admiſiſſe crediderim, ſed potius hunc verſum ſic condidiſſe

Ille videt Piſces, audit que proxima Libræ

Subaudi eam nempe Virginem Libræ connexam & coniunctam.

Ampliſſi-

Amplissimi Viri

THOMÆ REINESII,

Archiatri & Consulis Altenburgici Animaduersiones breues ad lib. V. Manilii.

Quas notauit ad Editionem Aldinam anni 499: antequam Scaligeri *curis secundis vsus est. Itaque quadam eodem modo animaduertit, quo Scaliger emendauerat.*

Vers. 15. *Et biferum Cetum squamis atque ore tremendo.*] Sic constituero, *Et bifer & Cetus sq. a. o. tremendus.* Præcedit enim *Hinc vocat Orion*, ratis, Flumina: sequuntur Hesperidum custos, Canis, Ara. Biferum vocat Chironem, Centaurum, Sagittarium.

v. 18. *Cui vota soluit Olympus.*] Leg. ne versus hiet, *exoluit.*

v. 23. *Andromedamque necat genitor cum Coniuge Cepheus.*] Nihil de interfecta à patre Andromeda habent Fabulæ. Legam igitur, *Andromedamque secus.* h. e. iuxta, prope Andromedam.

v. 39. *Quattuor in partes cum corniger extulit horas.*] L. *oras* vel *ora.* De ariete *Firmicus lib. VIII. cap. VI.* qui imitatur Manilium, eoque ei explicando facit quam maximè, in eis parte decima oriri nauim. Notandus est dissensus artificum.

v. 45. *Phasin, & in cautes Tiphyn superare trementem.*] Lego, *Hyphasin & cautes.* Hyphasis Indiæ fluuius terminus victoriarum Alexandri Magni.

v. 49. *Nec pelagus Xerxes facietque tegetque.*] L. *facietve, tegetve.*

v. 50. *Vera Syracusis Salamis.*] Adeatur *Gronouius* 1. *obseruat. cap.* 3. qui præoccupauit.

v. 57. *Sed summa lateris surgens de parte sinistri.*] E Firmico fuerit legendum: *Sed decima.*

v. 60. *Et mentita diem.*] Sensus postulat, *Cum mentita diem.*

v. 91. *Qui cœlum imitatur.*] L. *Imitatus.*

v. 93. *& ipsum Amovisse Iouem terris de fulmine fingit.*] *Gronou. l. d. cap.* 17. mauult: *Et ipsum admouisse Iouem terris & fulmina fingit.* Sed non video quid agat copulatiua ET repetita. Legam etiam *finxit.*

v. 95. *Sensit & immensos ignis super ipse sequutus Morte Iouem didicit generatus quo sit habendus.*] Emendo:

Sensit & immensos ignes superesse, seipsum
Mortalem didicit:

vel, *Morte hominem didicit*, vel morte Iouem eum didicit quo sit habendus

generatus, i. e. ad quem originem suam referre debeat: nim. ad mortalem quendam Iouem.

v. 105. *Nec crede seuera.*] L. *Ne crede sev.*

v. 106. *Sructos nec crede Catones.*] L. *strictos*, h. e. districtos, seueros, rigidos.

v. 107. *Aut Brutum atque parem Torquatum.*] Vid. *Gronov. lib. 1. obseruat. cap. 6.*

v. 108. *Maius onus.*] L. *opus.*

v. 110. *In luxus agiles.*] L. *Lusus.* τὰ X & S vel SS apud veteres notarios alternabant. Manuscriptos Appuleii frequentissime habere X pro S annotauit *Brantius.* Hinc in eadem vocula corrige *Cælium Aurelianum lib. 1. tard. cap. 6. Si puerili luxu furentes adficiantur.* *Puerilis luxus* est παιδαριῶδες παίγνιον. Cicero in fragm. Arateorum: *Neptunia pistrix*; al. pristrix, pristix, id est πρῆστις. In vet. epigramm. *Præsecuit tenerum lubrica texta caput*, i. e. testa, glacies. *Striglix* apud *Vitruuium lib. 7.* pro striglis: *naxa* pro nassa apud P. Crescent. lib. 10. *Follex* in vett. Glossis est θύλακος, al. *follis.* *Exculentius edulium* apud Petrum Damian. lib. de contemtu sec. cap. 7. *idololatrix religio*, apud Prudent. Hamartigen. v. 405. pro εἰδωλολατρεῖς: in notis Tironis, *Lucuplex*, *Aucupex*; *Scinifex*, pro scinifes, σκνῖπες. Ab ista scribendi ratione manauit, vt Ὀδυσσεὺς diceretur *Vlyxes*: Volusius *Volux*, apud Silium lib. 5. Plura eiusmodi notaui in *Variis lib. 3. cap. 17.* ad Festi *cercalopis.* Iam S quoque tam simplex quam duplex pinxêre pro X: *Exussit* apud *Tertull. lib. ad Martyres cap. 4.* vbi de Heracliti hydropici curâ, pro *exuxit*: *assella*, pro *axilla* seu alæ: apud *Gariop. lib. 5. cap. 15.* *Anasilaus* pro *Anaxilaus* apud *Macrum* vbi de cicutâ: *Gynecea testricum* apud Pet. Damian. epist. 26. *essiccata* apud Columell. pro *exiccata*: quod cum non intelligerent Viri docti, varia commenti sunt: *cornis* pro *cornix* apud Avien. in Phænom. Et in lapidibus MASSIMVS, EPITEVSIS, AVSENTIVS: in Nemausi. IAPVS LIB. pro IAPYX.

v. 138. *Vt noua per montesque ruunt arbusta capellæ.*] Malim, *Vt noua per montes quærant arb. cap.* Barthius infeliciter diuinat.

v. 168. *Ille potens turbam perfundere certa pilarum.*] Barthii *crate* ingratum est, quippe ineptum huic loco maximè ob verbum *perfundere.* Præferam *rore.* Ros pilarum i. e. crebræ pilæ, continuus & densus pilarum jactus.

v. 176. *Flammis habitantibus vstum.*] Leg. *Latitantibus.* Coniecto enim in ignem torre seu titione ardente, qui nato Meleagro in regia Oenei adparuerat, ab Althæa matre, interiit. *Hyginus fab.* 171. 174. 239. 249.

v. 178. *Reddentemque tuæ per mortem munera matri Cuius ante necem paulatim vita sepulta est.*] In primo legam *mutua.* Patiebatur enim Althæa idem quod filio fecerat. In altero: *Illius inde necem p. v. secuta est.* Nimirum mœrore

mœrore contabuit ob cædem fratrum. *Apollodor. li.* 1. *Tzetzes. ad Lycophr.* seipsam interemisse scribit.

v. 180. *Et Calydonea bellantem rupe puellam.*] Emendat *Gronouius* 2. *obseruat. cap.* 11.

v. 191. *Sternere litoreis monstrorum corpora habenis.*] L. *harenis.*

v. 193. *Horrendumque fretis in bella lacessere pontum.*] L. *horrentemque feris.*

v. 195. *Luxuria quia terra parum fastidiet orbem Venter.*] Leg. *Luxurians quia terriparum fastidiit orbem Venter.* *Terriparus*, vt viuiparus, pueliparus. *Terriparus orbis*, i. e. mensa in qua edulia quæ terra produxit in cibum homini, proponuntur: quibus contentus esse debebat homo è terra creatus & ipse.

v. 203. *Lentaque contextis formant hastilia nodis.*] L. *formare.*

v. 204. *Et quodcunque.*] Leg. *Et quacunque.*

v. 216. *Tantus per sidera seruat. Funditur atq; vna ceu sint in flumine cuncta*] L. *ima sitiunt in flumine cuncta.*

v. 218. *Hac vbi se ponto per pronas extulit oras.*] L. *per primas.*

v. 219. *Nascentem si quem pelagi constrinxerit vnda.*] Leg. *conspexerit.*

v. 220. *violentaque pectora fingit.*] L. *finget.*

v. 223. *Nec magis concita causis.*] L. *nec magnis.*

v. 224. *Et lingua rapit.*] L. *rabit.*

v. 225. *Dentes in voce relinquit.*] L. *in cote.* Firm. l. 8. c. 10. vt sæpius impetu & furore commoti aut dentes quatiant, aut attritos semper exacuant.

v. 230. *Effunditque suas concesso in robore flammas.*] L. *concessa in robora.*

v. 234. *Vltima pars magni cum tollitur ore leonis Crater & auratis.*] L. *orbe Erronis Crater auratis.*

v. 236. *Sequentur Irriguos ruris campos.*] L. *sequetur.*

v. 238. *Iunxit ad vlmos.*] L. *iunget.*

v. 240. *Robore vel proprio fundentem in brachia ducit.*] L. *fidentem in b. ducet.*

v. 241. *Teque sibi credit semper qui matre refectus Adiunxit calamis segetemque interserit.*] Lege:

Teque tibi credet semper: quin matre refectum
Adiunget calamis s. interseret vuis.

v. 246. Emendat *Turneb.* & *Geuart.* 2. *Elect.* 13.

v. 249. *Nec deserit vndam.*] L. *deseret.*

v. 264. *Atque Arabum siluis mulcebit odores.*] L. *atque Arabum siluis ulfecit odores.*

v. 270. *At cum per decimam consurgens horrida partem Spica.*] L. *torrida.*

v. 282. *Mergere farra.*] L. *tergere*, i. e. purgare excussis glumis & paleis.

v. 283. *parari.*] L. *parare.*

v. 289. *Chelarum dabit &*] L. *dabit huc.*

v. 290. *Glebas & mittere virgis.*] L. *glebis admittere virgas.* Gronouius lib. 3. obseru. cap. 18. aliter exponit.

v. [illegible]. *Nec exceptum domo.*] L. *nec e. domi.*

v. 313. *Quaque iuerit basta.*] L. *quave.*

v. [illegible]. *Cognitor est verbis.*] L. *Vrbis.* De cognitionibus & cognitoribus multa in *Codice Theod.* & *Iustin.* plura in *Lapidibus*, *Plinij Nep.* & *Symmachi epistolis.*

v. [illegible]. *Ponetque forum.*] L. *praefertque forum.*

v. 323. *Sonitumque ferens.*] L. *Sonitum referens.* De re eadem egit lib. 2. cap. 4.

v. 326. *Garrula qua modulos.*] L. *per modulos.*

v. [illegible]. *Diuersumque sacras venerantes numina voces.*] L. *sacra V. N. voce.*

v. 345. *Aut stimulos aget aut omnes mixtosque iugabit Semine quadrupedes.*] L. *aut stimulis* [illegible]

v. [illegible]. *Aut ornabit equos armis.*] L. aut *ornabit. eq. ar.* Lucretius lib. 2.

Classem ornatam armis belli simulacra cientem.

Corn. Nepos in Hannib. *Elephas ornatus.* Vide ad eum locum Gebhardum.

v. 348. *Ille tenet medias artis ad membra ferarum Et non auditos mutarum tollere morbos.*] Leg.

Ille tenet medicas artes ad membra ferarum
Et non auditos mutarum tollere morbos.

[illegible] bestiarum quae homini contradistinguuntur. Versu 642. eadem fere dicuntur.

v. 356. *Regnantes sub rege manent rerumque ministri.*] L. *Regnantis sub lege manent, regumque ministri.*

v. [illegible]. *Alituumque genus.*] L. alituum omne genus.

v. 366. *pensare meatus.*] L. *prensare.*

v. [illegible]. *At nitidos clamare suis ratione sedentem. Pascentemve super surgentia ducere lina.*] Emendo, quos alius eiiciendos putabat, sic:

At nido calamoue sua regione sedentem
Pascentemve super fugientia ducere lina.

Fugientia, id est, occulta, Latentia.

v. 382. *Quarum omnes paruo consistit passere sensus.*] L. *Quorum* (de ani- [illegible] *consistit passere sensus.* *Passer*, vt στρουθός, στρουθίον, pro quauis aue.

v. 383.

v.385. *Hæserit & similis tribuens Olor aureus artes.*] L. *Hæc erit & similes tribuens*, i.e. tribuet. [illegible], pro [illegible]. Sic libro 1.

Ignibus vsque adeo natura est omnis abundans.

Græcismo ita dixit. Est tamen etiam [illegible] periphrasis verbi, quæ fit per Participium & Verbum Substantiuum.

v. 392. *Ripisque [illegible]*.] [illegible] *annos*: malim tamen *hamos*.

v. 399. *[illegible] vix quisquam est locuples. [illegible] terra profundo.*] Legam, *vix quisquam est [illegible]: exeneratur terra profundo.* Rapidum, id est, avarum vocari quenquam non conceditur.

v. 407. *Ta[illegible] licentia [illegible].*] L. [illegible].

v. 418. *Et senibus vires sumit.*] L. *finibus*.

v. 424. *Et vada mentitus reddet super aequora campum.*] L. *æquore*.

v. 427. *Pendebitque super totum sine remige pontum.*] Gronov. l. 2. cap. 11. pro *totum* legit *tutum*.

v. 433. *Ad numeros etiam illa licet.*] L. *Adnumeres*.

v. 461. *Vectosque ex ignibus annos.*] L. *tractosque ex ignibus annos*: vt intelligi fabulam recocti Peliæ à filiabus suasu Medeæ velit. Lib. 3. v. 11. *reduces annos* adpellat in re eadem.

v. 462. *Ducent.*] L. *dicent.*

v. 470. *Qui vita ostendit vitam.*] L. *& vita o. vitam. Vita*, i. e. *βίῳ*, humano generi, sæculo. *Vitam*, i.e. honestos mores.

v. 473. *Nunc satyra gestu, referetque affatibus ora.*

v. 480. *Quodque agit, id credat stupefactus imagine iuris.*] Versum hunc à Scaligero traiectum, suo loco, hoc est, post illum. *Et dominus dominum*, retinet, & aliter quam Scaliger exponit Gronouius 2. obseru. cap. 11.

v. 488. *Cuique hominum.*] L. *cumque hominum.*

v. 491. *Laus est concedere cuncta.*] L. *concidere*, i. e. sternere, vastare, subiugare.

v. 498. *Ingentisque suis præstabit viribus ausus.*] L. *ingentesque s. p. v. ausus.*

v. 5[illegible]2. *Carnique acquirere dotem materiæ.*] L. *operique a. d. m.*

v. 520. *Quid potius matrona velit tractare creatum, Quam factum reuocare suos quod possit ad vsus.*] L. *creatum an factum, reuoc. s. q. p. ad vsus?*

v. 536. *Alter & alterius.*] L. *alterum & alterius.*

v. 542. *Timuit naufragia tellus.*] L. *timuit tum naufraga tellus.*

v. 553. *Scrutatur tamen in pœna.*] L. *Seruatur.*

v. 565. *Ipsa* (Nereis) *leui flatu revomens pendentia membra.*] L. *refouens.* vtitur hoc verbo etiam libro 1.

v. 601.

v. 601. *Nec cedit tamen illa viro.*] L. *nec cedit tamen ille* (cetus) *viro.*

v. 621. *Quo stante superba Prostrata iaceant miserorum in lumine matres.*] L. *superbè pro. j. m. in limine m.*

v. 646. *Et coma signicula.*] L. *Engonasin Sicula.* De ea etiam lib. 1. cap. 4.

v. 653. *Per extentos ponet vestigia fines.*] L. *funes.*

v. 654. *Et cæli medicatus iter.*] L. *meditatus.*

v. 673. *Illa patris turba est strages.*] L. *Illa patris turba strages c. o.*

v. 700. *Placidus terget commercia gentis.*] L. *tentet.*

v. 728. *Floribus aut.*] L. *Floribus, vt.*

v. 737. *Magno quadam respondere mundo.*] L. *resplendere.*

FINIS.

